

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**REFİK HALİT KARAY'IN ROMANLARININ YAPISAL
VE TEMATİK İNCELEMESİ**

Nesrin ATEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR

EYLÜL 2014

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

KIRŞEHİR

EYLÜL 2014

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma jürimiz tarafından Doç. Dr. İ. Uluözdemir Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ /
DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Y. Doç. Dr. Mustafa Kaya (İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Y. Doç. Dr. Ali Uluözdemir (İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Y. Doç. Dr. Hakan Hıncal (İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

25.10.2014

(İmza Yeri)
Akademik Unvan, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yazı hayatına gazetecilikle başlayıp mizah yazarlığıyla üne kavuşan Refik Halit hikâye ve roman da kaleme alır.

Refik Halit Karay, romanlarına 19. yy. sonlarında İstanbul'un sosyetesinin hayat şeklini konu edinir. Konusunu İstanbul'dan alan romanlarında sosyete de elli yıllık süreçte meydana gelen değişikliği anlatır. *İstanbul'un bir Yüzü, Bu Bizim Hayatımız, Bugünün Saraylısı, Anahtar, Sonuncu Kadeh, Kadınlar Tekkesi* romanları Türk toplumundaki değişikliğin sosyete çevresinde zuhur edişini konu alır.

Refik Halit'in hemen hemen bütün romanlarında mirasyedi, eski devirde yaşamış insan, sonradan servet ve mevkii sahibi olmuş kişiler vardır. Romanlarında ideal insan olarak karşımıza çıkan kahraman da bu kişilerin çocuğu olabileceği gibi yine bu kişilerle alakalı başka kişi de olabilir. Romanlarda Cumhuriyet devrinin sağladığı imkânlardan faydalanarak mevkî sahibi olan halk sınıfına mensup kişilerin çocuklarından da bahsedilir.

Romanlarında hareketi sağlayan, ruh tahlillerine zemin hazırlayan unsurların başında aşk gelir. Konusunu İstanbul'dan alan romanlarda aşk mazi özlemi ile iç içedir. Konusunu yurt dışından alan romanlarda ise aşk gurbet duygusuyla birleşir.

Refik Halit'in romanlarında Orta Doğu, Uzak Doğu ve Güney Amerika'da geçen hayat olayları da yerini alır. Bunun yanı sıra onun Anadolu'dan bahseden iki romanı da vardır. Bunlardan *İki Cisimli Kadın*'da Ankara ve Abant'ta yaşanan olaylar, *Karlı Dağdaki Ateş*'te ise Bursa ve Uludağ'da geçen bir aşk hikâye edilir. Bu şehirlerdeki tabiat tasvirleriyle kahramanların duyguları arasında bir ilişki kurulur.

Refik Halit Karay, romanlarında Türk toplumunu ve Türk toplumunda meydana gelmiş değişimi iyi bir hikâye tarzıyla anlatır. Yurt dışında uzun süre kalması, memleketi dışında yaşayan Türklerin hayat tarzlarını, ruhsal yapılarını edebi eserlere özgü çerçeve içinde anlatmasını sağlar.

Anahtar Kelimeler: Refik Halit Karay, Roman, Yapı, Tema, Mekân, Zaman.

ABSTRACT

Refik Halit starts his writing life as a journalist. He writes stories and novels after he becomes famous as a humorist.

Refik Halit Karay in the novels of the 19th century. At the end of Istanbul's high society life was fictionalized form. Subject area from Istanbul high society in the novels changes occurring in the fifty year period tells. Faces of Istanbul, this is our life, today's courtiers, and Key, Last Chalice, Women Tekke novels in Turkish society changes occurring around the excoriation of society is subject.

Refik Halit a spendthrift in almost all novels, people who lived in ancient times, later became the owner of wealth and position are individuals. The ideal man in the novels as we face the hero again as this person may be the child of another person related to that person may be. Advantage of the opportunities provided by the Roman Republican period in the position of persons belonging to the class of people who have my children are mentioned.

Allowing movement in the novel, the spirit of love comes at the beginning of factors predisposing to assay. Subject past longing for love in novels from Istanbul area teeming with. In the subject of novels from abroad coupled with feelings of homesickness love.

Refik Halit novels Middle East, Far East and South America, is about the life events. Besides this, he also has two novels that refer to Anatolia. Two of them Apparated Women Abant events in Ankara and the Snowy Mountains In The Fire in Uludag Bursa and is a love story. This depiction of nature in cities with a relationship between feelings of the protagonists are installed.

Refik Halit Karay, Turkish society and Turkish communities in the novels that have occurred in the exchange with the way the story was a good story. To live abroad for a long time, the Turks living outside the country way of life, their spiritual nature has helped explain literary works in context-specific.

Keywords: Refik Halit Karay, Novel, Structure, Theme, Place, Time.

ÖNSÖZ

Refik Halit Karay, 1908 yılında Servet-i Fünun Mecmuası'nda yazı hayatına başlar. aha çok kaleme aldığı mizahi yazılarıyla kısa sürede içinde Türk okuyucusunun dikkatini çeker. Refik Halit Karay, aynı zamanda değişen yer ve zamana göre hikaye ve roman da kaleme alır.

Refik Halit romanlarında genellikle Türk toplumunun geçirdiği sosyal değişimleri, bunların insanlara yansımalarını, sosyete mensubu insanların hayatlarındaki kusurları, savaş gibi olağanüstü olaylardan faydalanan vurguncu zenginlerin ve orta sınıf insanını ele alır. Yazar bu tür meseleler karşısında genellikle dejenere bir değişmeye karşı muhafazakar tutum takınır.

Refik Halit'in sosyal meselelerin yanı sıra hemen hemen bütün romanlarının konusunu aşk, uzak diyarlara yapılan seyahatler, egzotik ülkelerde geçen sürükleyici maceralar ve bazen de polisiye olaylar oluşturur. Yazar romanların konusunu İstanbul'dan aldığı gibi yurtdışından da almıştır. Konusunu yurt dışından alan romanlarında gurbet duygusunu iyi işlemiştir.

Refik Halit Karay'ın Romanlarında Yapı ve Tema isimli çalışmamın danışmanlığını üstlenen Yrd. Doç. Dr. Maksut Yiğitbaş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca benden hiçbir yardımını esirgemeyen aileme ablam Hilal Ateş'e de minnettarlığımı sunarım.

Nesrin ATEŞ

Kırşehir, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XXV
GİRİŞ	1
REFİK HALİT KARAY'IN HAYATI VE ESERLERİ.....	1
A. REFİK HALİT KARAY'IN HAYATI.....	2
B. REFİK HALİT KARAY'IN ESERLERİ.....	6
I. HİKÂYELER.....	6
II. ROMANLAR.....	6
III. MİZAH VE HİCİV	7
IV. TİYATRO.....	8
V. KRONİK	8
VI. HATIRALAR.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
REFİK HALİT KARAY'IN ROMANLARININ YAPISAL VE TEMATİK İNCELEMESİ	9
İSTANBUL'UN BİR YÜZÜ	10
1. ROMANIN KÜNYESİ	10
2. ROMANIN ÖZETİ	10
3. YAPISAL İNCELEME	13
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	13
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	14
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	16
4. 4. ZAMAN.....	33
4. 5. MEKÂN	36
4. TEMATİK İNCELEME.....	39
4. 1. SOSYAL TEMALAR	39
4. 1. 1. Evlilik	39

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet	39
4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç	40
4. 1. 2. 1. Vurgunculuk/ Harp Zenginleri.....	40
4. 1. 2. 2. Memur Tip.....	42
4. 1. 2. 3. Fakirlik.....	42
4. 1. 3. Dini Hayat.....	44
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	45
4. 2. 1. Yalnızlık ve İntihar	45
4. 2. 2. Geçmiş	46
4. 2. 3. Aşk.....	46
YEZİDİN KIZI.....	48
1. ROMANIN KÜNYESİ	48
2. ROMANIN ÖZETİ	48
3. YAPISAL İNCELEME	50
. 3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	50
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	51
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	51
3. 4. ZAMAN.....	57
3. 5. MEKÂN	58
4. TEMATİK İNCELEME.....	60
4. 1. SOSYAL TEMALAR	60
4. 1. 1. Evlilik	60
4. 1. 1. Evlilikte İhanet	60
4. 1. 2. Din ve İnanış	60
4. 1. 2. 1. Dinler.....	60
4. 1. 3. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi	61
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	62
4. 2. 1. Akli ve Bedeni Arızalar, Psikolojik Etkileri	62
4. 2. 2. Vatan Sevgisi, Milliyetçilik Anlayışı.....	62
4. 2. 3. Adanmışlık, Fedakârlık.....	63
4. 2. 4. Aşk.....	63
4. 2. 4. 1. İmkânsız Aşk	63

ÇETE.....	65
1. ROMANIN KÜNYESİ	65
2. ROMANIN ÖZETİ.....	65
3. YAPISAL İNCELEME	67
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	67
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	68
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	69
3. 4. ZAMAN.....	76
3. 5. MEKÂN	77
4. TEMATİK İNCELEME.....	81
4. 1. SİYASİ TEMALAR.....	81
4. 1. 1. İktidar ve Güç Mücadelesi	81
4. 1. 2. Merkezi Yönetime Bakış	81
4. 2. SOSYAL TEMALAR	83
4. 2. 1. Kılık- Kıyafet- Batılı Giyim Karşısında Türk Kadınının Giyimi	83
4. 2. 2. Evlilik	83
4. 2. 2. 1. Evlilikte Korunma Güdüsü	83
4. 2. 2. 2. Evlilikte Aşk ve Uyum	84
4. 2. 3. Ailenin Birey Üzerindeki Etkileri.....	84
4. 2. 4. Tarihi Gerçekçilik.....	84
4. 2. 5. Memleket Olgusu	85
4. 2. 5. 1. Memleket Sevgisi.....	85
4. 2. 5. 2. Akdeniz'in Dağları.....	86
4. 3. BİREYSEL TEMALAR.....	87
4. 3. 1. Aşk.....	87
4. 3. 1. 1. Aşk/ İdeal Çatışması	87
SÜRGÜN.....	89
1. ROMANIN KÜNYESİ	89
2. ROMANIN ÖZETİ.....	89
4. YAPISAL İNCELEME	91
4. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	91
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	92

3. 3. ŞAHİS KADROSU.....	93
3. 4. ZAMAN.....	102
3. 5. MEKÂN	104
4. TEMATİK İNCELEME.....	107
4. 1. SİYASİ TEMALAR.....	107
4. 1. 1. Siyasi Fikir Ayrılıkları.....	107
4. 1. 2. Merkezi Yönetime Karşı Çıkanlar	108
4. 2. SOSYAL TEMALAR	108
4. 2. 1. Evlilik	108
4. 2. 1. 1. Evlilikte İhanet	108
4. 2. 1. 2. İdeal Türk Kadını:	109
4. 2. 2. Kültür – Edebiyat ve Şiir.....	109
4. 2. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler.....	109
4. 2. 3. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi.....	109
4. 2. 3. 2. Yardımsever İnsan	110
4. 3. BİREYSEL TEMALAR.....	111
4. 3. 1. Aşk.....	111
4. 3. 1. 1. Ayrılık	111
4. 3. 1. 2. Aşk-Ahlak Çatışması	112
4. 3. 2. Fuhuş	112
ANAHTAR	114
1. ROMANIN KÜNYESİ	114
2. ROMANIN ÖZETİ.....	114
3. YAPISAL İNCELEME	116
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	116
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	116
3. 3. ŞAHİS KADROSU.....	117
3. 4. ZAMAN.....	129
3. 5. MEKÂN	131
4. TEMATİK İNCELEME.....	134
4. 1. SOSYAL TEMALAR	134
4. 1. 1. Eğitim	134

4. 1. 1. 1. Cehalet.....	134
4. 1. 2. Evlilik	134
4. 1. 2. 1. Evlilikte Sadakat	134
4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	135
4. 1. 3. 1. Yardımsever İnsan	135
4. 1. 4. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Resim	136
4. 1. 5. Din ve İnanış	136
4. 1. 6. Mekânların İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi.....	137
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	138
4. 2. 1. Hayat Karşısında İnsan, Yaşama Sevinci	138
4. 2. 2. Geçmiş	138
4. 2. 3. Dostluk, Hoşgörü.....	139
4. 2. 4. Dedikodu ve İftira	139
4. 2. 5. Pişmanlık.....	140
4. 2. 6. Aşk.....	141
4. 2. 6. 1. Aşkta Sadakat ve Güven.....	141
4. 2. 6. 2. Aşkta Saplantı	141
BU BİZİM HAYATIMIZ.....	144
1. ROMANIN KÜNYESİ	144
2. ROMANIN ÖZETİ.....	144
3. YAPISAL İNCELEME	146
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	146
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	147
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	148
3. 4. ZAMAN.....	160
3. 5. MEKÂN	162
4. TEMATİK İNCELEME.....	166
4. 1. SOSYAL TEMALAR	166
4. 1. 1. Evlilik	166
4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet	166
4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç	166
4. 1. 2. 1. Fakirlik Zenginlik Çatışması	166

4. 1. 2. 2. Vurgunculuk.....	166
4. 1. 3. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Şiir	167
4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler.....	167
4. 1. 4. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi	167
4. 1. 4. 2. Yardımsever İnsan	167
4. 1. 5. Kılık- Kıyafet	168
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	169
4. 2. 1. Geçmiş	169
4. 2. 2. Yalnızlık	169
4. 2. 3. Aşk.....	170
4. 2. 3. 1. Yasak Aşk	170
NİLGÜN.....	171
1. ROMANIN KÜNYESİ	171
2. ROMANIN ÖZETİ.....	171
3. YAPISAL İNCELEME	174
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	174
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	175
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	176
3. 4. ZAMAN.....	184
3. 5. MEKÂN	186
4. TEMATİK İNCELEME.....	190
4. 1. SOSYAL TEMALAR	190
4. 1. 1. İkinci Dünya Savaşı	190
4. 1. 2. Osmanlı Hanedanının Cumhuriyet'in ilanından Sonra Yurtdışına Çıkarılması	190
4. 1. 3. Türkiye Dışında Yaşayan Türkler.....	191
4. 2. SOSYAL TEMALAR	192
4. 2. 1. Eğitim	192
4. 2. 1. 1. Sultanların Yetiştirilme Biçimleri	192
4. 2. 2. Evlilik	192
4. 2. 2. 1. Evlilikte İhanet	192
4. 2. 2. 2. Evlilik ve Evlenme Şekilleri	193

4. 2. 3. Maddi/ Parasal Güç Sorunu.....	193
4. 2. 3. 1. Fakirlikten Zenginliğe Geçiş	193
4. 2. 4. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Şiir	193
4. 2. 5. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	194
4. 2. 5. 1. Yardımsever İnsan	194
4. 2. 6. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi	195
4. 2. 7. Memleket Sevgisi.....	196
4. 3. BİREYSEL TEMALAR	197
4. 3. 1. Aşk.....	197
4. 3. 1. 1. Yasak Aşk	197
4. 3. 1. 2. Aşkta Ayrılık	197
4. 3. 1. 3. Bir Erkeğin Hayatına Giren Birden Fazla Kadınla İlişkisi	197
4. 3. 1. 4. Bir Kadının Hayatına Giren Birden Fazla Erkek İlişkisi	199
3. 3. 2. Yaşama Sevinci- Hayat Karşısında İnsan.....	199
4. 3. 3. Yalnızlık	199
4. 3. 4. Ölüm.....	200
4. 3. 5. Geçmiş	200
4. 3. 6. Hırs	201
4. 3. 7. Kaçış	201
YER ALTINDA DÜNYA VAR.....	202
1. ROMANIN KÜNYESİ	202
2. ROMANIN ÖZETİ.....	202
3. YAPISAL İNCELEME	204
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	204
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	205
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	206
3. 4. ZAMAN.....	213
3. 5. MEKÂN	215
4. TEMATİK İNCELEME.....	217
4. 1. SOSYAL TEMALAR	217
4. 1. 1. Eğitim	217
4. 1. 1. 1. Yazar	217

4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç	217
4. 1. 2. 1. Miras Yoluyla Zenginlik.....	217
4. 1. 2. 2. Fakirlik.....	217
4. 1. 3. Yardımsever İnsan	218
4. 1. 4. Tarihi Gerçeklik ve Roman Vakası	219
4. 1. 5. Memleket Sevgisi.....	220
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	220
4. 2. 1. Aşk.....	220
4. 2. 1. 1. Yalancı Âşık.....	220
4. 2. 1. 2. Hayali Âşık.....	221
DİŞİ ÖRÜMCEK	222
1. ROMANIN KÜNYESİ	222
2. ROMANIN ÖZETİ	222
3. YAPISAL İNCELEME	224
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	224
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	225
3. 3. ŞAHIS KADROSU	226
3. 4. ZAMAN.....	234
3. 5. MEKÂN	235
4. TEMATİK İNCELEME.....	236
4. 1. SOSYAL TEMALAR	236
4. 1. 1. Evlilik	236
4. 1. 1. 1. Evlilikte Aşk ve Uyum	236
4. 1. 1. 2. Evliliğe Karşı Olma.....	236
4. 1. 1. 3. Evlilikte Sadakat:	237
4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç	238
4. 1. 2. 1. Maddi İsteklere Ulaşma.....	238
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	239
4. 2. 1. Aşk.....	239
4. 2. 1. 1. Ayrılık	239
4. 2. 1. 2. Kıskançlık	240
BUGÜNÜN SARAYLISI.....	241

1. ROMANIN KÜNYESİ	241
2. ROMANIN ÖZETİ	241
3. YAPISAL İNCELEME	243
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	243
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	244
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	245
3. 4. ZAMAN.....	255
3. 5. MEKÂN	258
4. TEMATİK İNCELEME.....	260
4. 1. SOSYAL TEMALAR	260
4. 1. 1. Batı Hayranlığı ve Batılı Yaşam Tarzı.....	260
4. 1. 2. Kültür Yozlaşması.....	260
4. 1. 3. İdeal Türk Kadını	261
4. 1. 4. Eğitim	261
4. 1. 5. Kılık Kıyafet	262
4. 1. 6. Evlilik	263
4. 1. 6. 1. Modern Evlenme Şekilleri.....	263
4. 1. 7. Maddi/ Parasal Güç Sorunu.....	264
4. 1. 7. 1. Fakirlikten Zenginliğe Geçiş	264
4. 1. 8. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Şiir	264
4. 1. 9. Eski Dönem ile Yeni Zamanı Karşılaştırma	264
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	266
4. 2. 1. Aşk.....	266
4. 2. 1. 1. Yasak Aşk	266
4. 2. 1. 2. Ayrılık	267
4. 2. 1. 3. Kıskançlık	267
4. 2. 1. 4. Aşk- Ahlak Çatışması	268
4. 2. 1. 5. Bir Kadının Hayatına Giren Birden Fazla Erkek İlişkisi	268
2000 YILIN SEVGİLİSİ.....	270
1. ROMANIN KÜNYESİ	270
2. ROMANIN ÖZETİ	270
3. YAPISAL İNCELEME	272

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	272
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	272
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	275
3. 4. ZAMAN.....	285
3. 5. MEKÂN	287
4. TEMATİK İNCELEME.....	290
4. 1. SOSYAL TEMALAR	290
4. 1. 1. Evlilik	290
4. 1. 1. 1. Barış İçin Yapılan Evlilik.....	290
4. 1. 1. 2. Evlilikte Din Değiştirme	290
4. 1. 2. Eğitim	290
4. 1. 3. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Resim	291
4. 1. 4. Din ve İnanış	292
4. 1. 5. Mekânların İnsan Hayatındaki Etkisi.....	292
4. 1. 6. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	294
4. 1. 6. 1. Yardımsever İnsan	294
4. 1. 6. 2. Dalkavukluk	295
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	296
4. 2. 1. Yalnızlık	296
4. 2. 2. Hırs	296
4. 2. 3. İntikam Duygusu.....	296
4. 2. 4. Aşk.....	297
4. 2. 4. 1. Aşkta Ruh ve Beden Açısından Olgunluğa Ulaşma:	297
İKİ CİSİMLİ KADIN	298
1. ROMANIN KÜNYESİ	298
2. ROMANIN ÖZETİ	298
3. YAPISAL İNCELEME	300
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	300
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	301
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	302
3. 4. ZAMAN.....	311
3. 5. MEKÂN	313

4. TEMATİK İNCELEME.....	316
4. 1. SOSYAL TEMALAR	316
4. 1. 1. Evlilik	316
4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet	316
4. 1. 2. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi	316
4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	317
4. 1. 3. 1. Yardımsever İnsan	317
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	318
4. 2. 1. Geçmiş	318
4. 2. 2. Aşk.....	318
4. 2. 2. 1. Aşkta Sadakat.....	318
KADINLAR TEKKESİ.....	320
1. ROMANIN KÜNYESİ	320
2. ROMANIN ÖZETİ.....	320
3. YAPISAL İNCELEME	322
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	322
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	323
3. 2. ŞAHİS KADROSU.....	325
3. 4. ZAMAN.....	339
3. 5. MEKÂN	342
4. TEMATİK İNCELEME.....	344
4. 1. SOSYAL TEMALAR	344
4. 1. 1. Evlilik	344
4. 1. 1. 1. Evlilikte Sadakat ve Namus Anlayışı:	344
4. 1. 1. 2. Evlilikte İhanet	345
4. 1. 2. Eğitim	345
4. 1. 2. 1. Cehalet.....	345
4. 1. 2. 2. Tasavvuf.....	347
4. 1. 3. Dini Hayat.....	348
4. 1. 3. 1. Dini Hayatı Yaşayış ve Toplumsal Yozlaşma	348
4. 1. 3. 2. Din Sömürüsü	349
4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler.....	350

4. 1. 4. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi	350
4. 1. 4. 2. Yardımsever İnsan	351
4. 1. 4. 3. Aydın İnsan.....	352
4. 1. 4. 4. Anne Sevgisi.....	352
4. 1. 4. 5. Evlat Sevgisi.....	352
4. 1. 5. Ekonomik Sıkıntılar ve Hayatın Zorlukları	353
4. 1. 5. 1. İki Farklı Sosyal Sınıf Arasındaki İlişki	353
4. 1. 5. 2. Fakirlikten Zenginliğe Geçiş	353
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	354
4. 2. 1. Yaşama Sevinci- Hayat Karşısında İnsan.....	354
4. 2. 2. Yalnızlık	355
4. 2. 3. Ölüm.....	356
4. 2. 4. Hırs ve Sevilme Kompleksi.....	356
4. 2. 5. Kıskançlık	357
4. 2. 6. Vefakârlık	358
4. 2. 7. İntikam, Kin Duygusu	358
4. 2. 8. Aşk.....	359
4. 2. 8. 1. Tabii Aşk.....	359
4. 2. 8. 2. İlahi Aşk.....	360
4. 2. 8. 3. Aşk- Ahlak Çatışması	360
4. 2. 9. Vatandaşa Sahip Çıkma	361
4. 2. 10. Akli ve Bedeni Bozukluklar, Psikolojik Etkileri	361
KARLI DAĞDAKİ ATEŞ	362
1. ROMANIN KÜNYESİ	362
2. ROMANIN ÖZETİ	362
3. YAPISAL İNCELEME	364
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	364
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	365
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	366
3. 4. ZAMAN.....	371
3. 5. MEKÂN	373
4. TEMATİK İNCELEME.....	375

4. 1. SOSYAL TEMALAR	375
4. 1. 1. Maddi/Parasal Güç	375
4. 1. 1. 1. Fakirlik Zenginlik Çatışması	375
4. 1. 2. Birey ve Toplum İlişkileri.....	375
4. 1. 2. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi	375
4. 1. 2. 2. Yardımsever İnsan	376
4. 1. 2. 3. Toplumdan Kaçış	377
4. 1. 3. Mekânların İnsan Hayatındaki Önemi	377
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	377
4. 2. 1. Aşk.....	377
4. 2. 1. 1. Aşkta Çatışma- Bocalama	377
4. 2. 1. 2. Aşkta Kıskançlık	378
DÖRT YAPRAKLI YONCA	380
1. ROMANIN KÜNYESİ	380
2. ROMANIN ÖZETİ.....	380
3. YAPISAL İNCELEME	382
3. 1. ANLATICI-BAKIŞ AÇISI.....	382
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	383
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	385
3. 4. ZAMAN.....	398
3. 5. MEKAN	401
4. TEMATİK İNCELEME.....	403
4. 1. SOSYAL TEMALAR	403
4. 1. 1. Evlilik	403
4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet	403
4. 1. 1. 2. Mutsuz Evlilik	404
4. 1. 1. 3. Evlilikte Sadakat	404
4. 1. 2. Kültür, Sanat ve Edebiyat	405
4. 1. 2. 1. Heykeltıraş:.....	405
4. 1. 2. 2. Yazar	405
4. 1. 3. Maddi/Parasal Güç	406
4. 1. 3. 1. Vurgunculuk.....	406

4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	406
4. 1. 4. 1. Dostluk	406
4. 1. 4. 2. Yardımseverlik	407
4. 1. 5. Kılık Kıyafet	408
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	409
4. 2. 1. Hayat Karşısında İnsan/ Yaşama Sevinci	409
XV. 4. 2. 2. Aşk	409
4. 2. 2. 1. Aşkta Uyum	409
SONUNCU KADEH	411
1.ROMANIN KÜNYESİ	411
2. ROMANIN ÖZETİ	411
3. YAPISAL İNCELEME	413
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	413
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	414
3. 3. ŞAHIS KADROSU	415
3. 4. ZAMAN.....	421
3. 5. MEKÂN	422
4. TEMATİK İNCELEME.....	424
4. 1. SOSYAL TEMALAR	424
4. 1. 1. Evlilik	424
4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet	424
4. 1. 2. Maddi/ Parasal Güç	424
4. 1. 2. 1. Fakirlik.....	424
4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	424
4. 1. 3. 1. Yardımsever İnsan	424
4. 2. BİREYSEL TEMALAR	425
4. 2. 1. Hayat Karşısında İnsan/ Yaşama Sevinci	425
4. 2. 2. Yalnızlık	425
4. 2. 3. Geçmiş	426
4. 2. 4. Hırs	426
4. 2. 5. Aşk.....	426
4. 2. 5. 1. Bir Kadının Hayatına Giren Birden Fazla Erkek İlişkisi:	426

YERİNİ SEVEN FİDAN	428
1. ROMANIN KÜNYESİ	428
2. ROMANIN ÖZETİ.....	428
3. YAPISAL İNCELEME	430
3. 1. ANLATICI-BAKIŞ AÇISI.....	430
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	431
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	432
3. 4. ZAMAN.....	444
3. 5. MEKÂN	445
4. TEMATİK İNCELEME.....	448
4. 1. SOSYAL TEMALAR	448
4. 1. 1. Eğitim	448
4. 1. 2. Evlilik	448
4. 1. 2. 1. Evlilikte İhanet	448
4. 1. 3. Maddi/ Parasal Güç	449
4. 1. 3. 1. Fakirlik.....	449
4. 1. 3. 2. Zenginlik	449
4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	451
4. 1. 4. 1. Yardımsever İnsan	451
4. 1. 4. 2. Aydın İnsan.....	451
4. 1. 4. 3. Dalkavukluk	451
4. 1. 5. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi	452
4. 1. 5. 1. Taşra-Büyük Şehir Çatışması:.....	452
4. 2. 1. Hırs	453
4. 2. 2. İntikam	453
4. 2. 3. Aşk.....	453
4. 2. 3. 1. Yasak Aşk	453
4. 2. 3. 2. Aşkta Safılık.....	454
4. 2. 3. 3. Bir Erkeğin Hayatına Giren Birden Fazla Kadınla İlişkisi:	454
4. 2. 3. 4. Aşk- Ahlak Çatışması	455
YÜZEN BAHÇE	456
1. ROMANIN KÜNYESİ	456

2. ROMANIN ÖZETİ.....	456
3. YAPISAL İNCELEME	458
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	458
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	459
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	460
3. 4. ZAMAN.....	470
3. 5. MEKÂN	471
4. TEMATİK İNCELEME.....	475
4. 1. SOSYAL TEMALAR	475
4. 1. 1. Evlilik	475
4. 1. 1. 1. Evlilik ve Evlenme Şekilleri:	475
4. 1. 2. Maddi/ Parasal Güç	475
4. 1. 2. 1. Zenginlik	475
4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler.....	476
4. 1. 3. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi	476
4. 1. 3. 2. Yardımsever İnsan: Aşkta Arabulucu/ Çöpçatan.....	477
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	478
4. 2. 1. Aşk.....	478
4. 2. 1. 1. Yasak Aşk	478
4. 2. 1. 2. Aşkta Bocalama.....	479
EKMEK ELDEN SU GÖLDEN	482
1. ROMANIN KÜNYESİ	482
2. ROMANIN ÖZETİ	482
3. YAPISAL İNCELEME	484
3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	484
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	485
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	486
3. 5. ZAMAN.....	500
3. 5. MEKÂN	500
4. TEMATİK İNCELEME.....	503
4. 1. SOSYAL TEMALAR	503
4. 1. 1. Evlilik	503

4. 1. 1. 1. Görücü Usulü Evlenme.....	503
4. 1. 1. 2. Evlilikte İhanet	503
4. 1. 2. Eğitim	504
4. 1. 2. 1. Cehalet.....	504
4. 1. 3. Maddi/ Parasal Güç	505
4. 1. 3. 1. Miras Yolu ile Zengin Olma.....	505
4. 1. 3. 2. Fakirlikten Zenginliğe Geçme.....	506
4. 1. 4. Kılık- Kıyafet	507
4. 1. 5. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	508
4. 1. 5. 1. Aydın ve Aydın Fonksiyonu	508
4. 1. 5. 2. Anadolu ve İstanbul Çatışması	509
4. 1. 5. 3. Ailenin Birey Üzerindeki Baskısı.....	509
4. 1. 5. 4. Yardımsever İnsan, Dostluk Arkadaşlık	510
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	511
4. 2. 1. Kıskançlık	511
4. 2. 2. İkiyüzlülük.....	511
4. 2. 3. Ölüm.....	512
4. 2. 4. Acıma Duygusu	512
4. 2. 5. Aşk.....	512
4. 2. 5. 1. Yasak Aşk	512
AYIN ON DÖRDÜ	514
1. ROMANIN KÜNYESİ	514
2. ROMANIN ÖZETİ	514
3. YAPISAL İNCELEME	516
3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI.....	516
3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ	517
3. 3. ŞAHIS KADROSU.....	519
3. 4. ZAMAN.....	528
3. 5. MEKÂN	530
4. TEMATİK İNCELEME.....	532
4. 1. SOSYAL TEMALAR	532
4. 1. 1. Evlilik	532

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet	532
4. 1. 1. 2. Evlilikte Aşk ve Uyum	532
4. 1. 2. Maddi/ Parasal Güç	533
4. 1. 2. 1. Fakirlik.....	533
4. 1. 3. Kültür- Sanat ve Edebiyat: Resim ve Heykeltıraş	534
4. 1. 4. İnançlar ve Din	534
4. 1. 5. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki	535
4. 1. 5. 1. Mirasyedilik.....	535
4. 2. BİREYSEL TEMALAR.....	536
4. 2. 1. Aşk.....	536
4. 2. 1. 1. İmkânsız Aşk	536
4. 2. 1. 2. Kıskançlık	537
4. 2. 1. 3. Aşk/ İdeal Çatışması	538
4. 2. 1. 4. Aşk/ Ahlak Çatışması.....	538
4. 2. 2. Kadın- Erkek İlişkileri.....	539
SONUÇ.....	540
KAYNAKÇA	546
ÖZ GEÇMİŞ.....	549

KISALTMALAR

a.g.e. :Adı Geçen Eser

Ank. :Ankara

C. :Cilt

İst. : İstanbul

S. : Sayı

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

Yay. : Yayınları, Yayınevi

GİRİŞ

REFİK HALİT KARAY'IN HAYATI VE ESERLERİ

A. REFİK HALİT KARAY'IN HAYATI

Refik Halit Karay, 15 Mart 1888'de İstanbul'un Beyoğlu semtinde doğar. Babası Mehmet Halid Bey, Maliye Baş veznedarı ve Osmanlı Bankası nazırıdır. Annesi Giray hanları sülalesinden gelen Nefise Ruhsar Hanım'dır. Aile Karakayışoğulları diye bilindiğinden Refik Halit de bir süre Karakayış soyadını kullanır. Daha sonra da bunu Karay'a çevirir.

Refik Halit Karay, ilköğrenimini Vezneciler'deki Şems'ül- Maarif Mektebi ile Göztepe'deki Taşmektep'te görür. On iki yaşında Galatasaray Lisesi'ne kaydedilir. Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenimi sırasında edebiyata ilgisiyle dikkat çeken Refik Halit, edebiyat derslerini okutan öğretmenlerin zevkinden şikâyetçidir.

Okuldan hocasıyla yaşadığı bir tartışma sonunda okuldan ayrılmak ister. Babası ise onun bu isteğini ancak Hukuk Fakültesi'ni kazandığı takdirde kabul edeceğini belirtir. Aksi halde yine Galatasaray'a devam edecektir. Refik Halit, babasının bu sözleri üzerine bütün bir yaz çalışarak Hukuk Mektebi'ni kazanır. Ancak buradaki derslerden de hoşlanmaz. On yıl süren öğrenim hayatı boyunca hiçbir okula zevk ve istekle devam etmemiştir. On sene boyunca okuldan kaçma fırsatını bir an bile kaçırmadığını *Ago Paşanın Hatıratı* adlı eserinde belirtir.

Hukuk Mektebi'nde öğrenciyken Maliye Nezareti Devâir-i Merkeziyye Kalemi'nde kâtip olur. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra okulu ve memuriyeti bırakarak gazeteciliğe başlar. Servet-i Fünun ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde çalışır.

Refik Halit'in mizahi yazıları basın hayatında tanınmasını ve şöhret bulmasını sağlar. 1909 senesinde Tercüman-ı Hakikat'te çalıştığı sırada ilk deneme yazılarını yazmaya başlar. İkinci Meşrutiyet yıllarında Şehabettin Süleyman önderliğinde Edebiyat-ı Cedide karşısında yerli bir edebiyat topluluğu olmayı amaçlayan Fecr-i Ati topluluğu doğar. Yakup Kadri, Şehabettin Süleyman'ın Fecr-i Ati Beyannamesi altında ismi olan gençleri nasıl tanıdığını şu şekilde anlatır:

“Fecr-i Ati onu biz tesis ettik. İlk müteşebbisleri Şehabettin Süleyman ile Müfit Ratip'ti. Bu ikisi piyes yazma dolayısıyla birbirini tanıyordu. Her ikisinin de

edebiyata meraklı arkadaşları vardı. Tanıdıklarını topladılar. Celal Sahir ve Refik Halit Müfit Ratip'in dostlarıydı. Beni de Şehabettin Süleyman İzmir'den tanıyordu.”¹

Refik Halit, Fecr-i Ati'nin çekirdeğini oluşturacak ilk toplantıya eser vermemiş edebiyat meraklısı bir genç olarak katılır. Daha ilk toplantıdan itibaren kendisini ve orada bulunan gençleri eleştirir. Çünkü Fecr-i Ati topluluğu ortaya eser diye bir şey koymaz. Kısa sürede de dağılır. Topluluk içinde Refik Halit, yazı faaliyetleriyle diğerlerinden farklı olduğunu gösterir. Yakup Kadri, Refik Halit'in ilk yazılarından şu satırlarla söz eder:

“Refik Halit'in çok şahsiyetli bir üslubu da vardı ve bunda Edebiyat-ı Cedide'nin allı pullu süslerinden hiçbir iz gözükmüyordur. Refik Halit, bununla da kalmıyor, gayet sade bir konuşma Türkçesi ile yazıyordu ve bu Türkçe henüz şiirde Fikret'in, Cenap'ın; nesirde Halit Ziya'nın etkisinden kurtulamamış Fecr-i Ati arkadaşlarımızın hiç de hoşuna gider bir şey değildi.”²

Refik Halit, gazeteciliğe başladığı zamanlarda hem zamanın hem de Galatasaray Lisesi'nin etkisiyle Fransız edebiyatı ve kültürüyle beslenir. Refik Halit aynı zamanda döneminde etkili olan Edebiyat-ı Cedide topluluğunun etkisinde kalır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun son devrinde sürdürülen konak hayatı hakkındaki gözlemleri ve annesinden dinledikleri de yazı hayatını zenginleştirir. Konak ve köşk hayatından apartman hayatına, geniş aileden çekirdek aileye geçişteki değişiklikler onun vazgeçemediği konulardandır. Refik Halit, tarih ve coğrafya ile ilgili yazıları zevkle okuyan bir şahsiyettir. Maddi açıdan rahat olan ailenin Avrupa'dan gelen her yeniliğe açık olması da onu besleyen unsurlar arasındadır.

İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle ümide kapılan Osmanlı halkı istediğini bulamaz. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin devlet idaresindeki tecrübesizliği mizahi yazılar yazan Refik Halit'e malzeme olur. Bu yazıları Hürriyet ve İtilaf Partisi mensuplarının kendisine yakınlık duymasını sağlar. Bunun üzerine İttihat ve Terakki mensupları onu İstanbul dışına memur olarak göndermek istese de o kabul etmez. İlerleyen günlerde Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin işbaşına gelmesiyle Refik Halit kalem kâğıdı bırakarak sessiz sedasız ortadan çekilir. Babasının Erenköyü'ndeki köşküne yerleşir. Ancak İttihat ve Terakki Partisi'nin darbeyle iktidara gelmesiyle Refik Halit, İstanbul dışına sürülür.

¹ Hasan Ali Yücel, **Edebiyat Tarihimizden**, c.I, Ank. 1957, s.44.

² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, Ank. 1969, s.63.

Sadrazam Şevket Paşa'nın öldürülmesi bahane edilerek 1913'de Sinop'a sürgün edilir. *Minelbab İlelmihrab* kitabında Sinop'a sürülmesini Talat Paşa'yı kastederek yazdığı bir yazıya bağlar. Refik Halit burada sürdürdüğü yaşayış tarzından memnundur. Sinop'ta görev yapan idarecilerden de şikâyetçi değildir. Burada ailesi ile beraber sürgün olan Celal Paşa'nın kızı Nazıma Hanım ile nikâhlanır; ancak evlenmez. Celal Paşa, affedilen sürgünler arasında İstanbul'a dönerken ailesini de beraber götürür. Ancak Nazıma Hanım, Refik Halit'in Ankara'da olduğu zaman gizlice yanına giderek evlenir. Bu olay üzerine Refik Halit, Çorum'a gönderilir. Çorum'dayken Ankara'ya naklini ister. Ancak Ankara'da rahatsızlanarak naklini Bilecik'e nakli için izin ister. Bilecik'te kaldığı sürede on günlük izinle Refik Halit burada Ziya Gökalp ile tanışır. Gökalp, onu İttihat Terakki'den özellikle de Talat Paşa'nın hincından korur. Yeni Mecmua'da Harp Zengini başlıklı bir yazı yayımlar. Zamanın harp zenginlerinden birini kastederek yazılan yazı söz konusu şahsı kızdırır. Bunun üzerine Talat Paşa, Refik Halit'in tekrar Bilecik'e gönderilmesini emreder. Ancak Gökalp, Refik Halit'in İstanbul'da kalması için Talat Paşa'dan müsaade alır. Bu yıllarda geçim sıkıntısı yaşayan Karay üzerinden sürgün sıfatı kaldırılmadığı için resmi görev alamaz. Nihayetinde Türkçe Öğretmeni olarak Robert Koleji'nde görev alır.

Mütareke'nin ilan edilerek İttihat ve Terakki'nin basın organı olan Yeni Mecmua'nın yayın faaliyetini durduğu günlerde Refik Halit'in Zaman gazetesinde kaleme aldığı üç makale yazarın gazetecilikteki gücünü ve o günlerdeki durumunu gözler önüne serdiği için önemlidir. Bu yazılarda siyasilerin kendi ceplerini doldurduklarını, lüks ve gösterişe önem verdiklerini açıklayarak halkı uyanmaya çağırır.

“Bu yazılar bütün olarak düşünüldüğü zaman, Refik Halit'in gerçekçi bir değerlendirme ve kendisine has mizaç üslubuyla o dönemde memleketimizin problemlerini gazete sütunlarına aksettirdiği anlaşılır.”³

Mütareke'yi izleyen ilk günlerde Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın bir üyesi olur. Sabah Gazetesi Başmuharriri olarak ciddi bir hükümet gazetesi yapmak niyetiyle göreve başlayan Refik Halit, bu fikrini gerçekleştiremez. Bu yazılar Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı savunmak ve methetmek gayesine hizmet eder. Bu görevinden sonra 14

³ Şerif Aktaş, **Refik Halit Karay**, Akçağ Yay. Ank. 2004, s.45.

Nisan 1919'da Posta Nezareti Genel Müdürü olur. 6 ay süren bu görevi sırasında yazı faaliyetini durdurur.

2 Ekim 1919'da bu görevinden istifa ederek Alemdar Gazetesi'nde Aydede ve Kirpi adlarıyla fıkralar yayımlar. Bu görevi de fazla uzun sürmez. 5 Nisan 1920'de iktidara gelen Damat Ferit Paşa hükümetinin Posta Telgraf Umum Müdürü olur. İkinci genel müdürlüğü siyasi olaylarla görevi dışında ilgilenmez. Sadrazam Damat Ferit düştükten sonra Peyam- Sabah gazetesinde yazılarını yayımlamaya başlar. Bu dönemde Refik Halit, siyasi hayattan uzaklaşarak sanat ve edebiyatla ilgilenmek ister. Peyam-ı Sabah'tan aldığı parayla geçinmekte zorlandığı için bir gazete çıkarmak ister. Sansürden dolayı izin almakta zorlansa da Galatasay Lisesi'nin müdürü Monsieur Feuillet'in yardımıyla bu engeli geçerek Aydede'yi çıkarmaya başlar. Aydede daha sonra ilk ayda onu geçim sıkıntısından kurtaracak kadar tutunur.

Refik Halit, Posta Telgraf Umum Müdürü iken Anadolu Hareket-i Milliyesi karşısında yer aldığı için Yüzellilikler listesine dâhil edilip yurt dışına sürülür.

“Onun Milli Mücadele karşısındaki bu olumsuz davranışı, memuru bulunduğu Damat Ferit Paşa hükümetinin politikasından kaynaklanır. Anadolu Hareketi mensuplarını posta teşkilatından faydalandırmamak için faaliyette bulunan Refik Halit, Ali Rıza Paşa başkanlığında kurulan hükümet zamanında görevinden istifa etmek zorunda kalır. Alemdar gazetesinde çalışmaya başlar. Refik Halit'in İttihat ve Terakki'ye düşmanlığı sebebiyle Hürriyet ve İtilaf Fırkasına girdiğini, görevi ve yüklendiği sorumluluk gereği Milli Mücadele'ye karşı olumsuz vaziyet aldığını söylemek mümkün.”⁴

Refik Halit, Pierre Loti Vapuru'na binerek İstanbul'dan ayrılır. Rodos'a gitmeyi düşünse de özel izin alamadığı için bu adaya gidemez. Aynı vapurun Rodos'tan Beyrut'a gideceğini öğrenince de Fransızlardan bir vesika alarak vapura kolayca biner ve Beyrut'a gider. Beyrut'ta ilk yıllar maddi sıkıntı çeker. Yanındaki Nazıma Hanım ve oğlu Ender ile Cünye'de bir ev kiralayıp orada yaşamaya başlarlar.

Refik Halit'in Doğru Yol'da çıkan yazıları, Türkiye'deki yeni rejim aleyhindedir. 1928 yılı Vahdet'te yazılarının yayımlanmaya başlamasıyla sürgün hayatının ikinci devresi başlar. Buradan aldığı para ile maddi durumu düzelir. Bu yazılar Atatürk İnkılapları lehinde olduğu için Ankara'dan önemli sayılacak yardım görür. Bu yıllar

---

⁴ a.g.e. s.50.

Refik Halit, ikinci eşi Nihal Hanım ile evlenir. Bu evlilikten 1933 yılında Ömer Uğur adlı oğlu dünyaya gelir. Türkiye lehinde yazılar yazmaya başlayan Refik Halit, Antakya gençliği ile ilişki kurarak onlarla gizlice toplanır. Bölgenin Türk olduğunu ve Türkiye'ye bağlanması gerektiğini söyler. Yurtdışındaki faaliyetleri Atatürk'ün hoşuna gider. Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümü'nde birkaç kişiyle affedilmesi kararlaştırılır. Lozan Antlaşmasına göre bu gerçekleşmeyeceği için ilgili madde Montrö'de değişikliğe uğrayarak affedilirler. Refik Halit, haberi aldıktan sonra Hatay Fransız kumandanının izniyle Halep'ten Hatay'a geçer. Kanunun uygulanmasını orada bekler. 17 Temmuz 1938 tarihinde Af Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle vatana dönüş yapar. Önce Ankara'ya oradan da İstanbul'a gider ve ömrünün sonuna kadar İstanbul'da kalır. 1965 yılında girdiği ameliyattan sağ çıkamayarak ölür.

B. REFİK HALİT KARAY'IN ESERLERİ

I. HİKÂYELER

I. 1. Memleket Hikâyeleri

I. 2. Gurbet Hikâyeleri

II. ROMANLAR

II. 1. İstanbul'un Bir Yüzü

II. 2. Yezidin Kızı

II. 3. Çete

II. 4. Sürgün

II. 5. Anahtar

II. 6. Bu Bizim Hayatımız

- II. 7. Nilgün
- II. 8. Yer Altında Dünya Var
- II. 9. Dişi Örümcek
- II. 10. Bugünün Saraylısı
- II. 11. 2000 Yılın Sevgilisi
- II. 12. İki Cisimli Kadın
- II. 13. Kadınlar Tekkesi
- II. 14. Karlı Dağdaki Ateş
- II. 15. Dört Yapraklı Yonca
- II. 16. Sonuncu Kadeh
- II. 17. Yerini Seven Fidan
- II. 18. Yüzen Bahçe
- II. 19. Ekmek Elden Su Gölden
- II. 20. Ayın On Dördü

III. MİZAH VE HİCİV

- III. 1. Kirpinin Dedikleri
- III. 2. Ago Paşa'nın Hatıraları
- III. 3. Sakın Aldanma İnanma Kanma
- III. 4. Guguklu Saat
- III. 5. Tanıdıklarım
- III. 6. Av Peşinde

IV. TİYATRO

IV. 1. Deli

IV. 2. Tiryaki Hasan Paşa ve Kanije Müdafaası

V. KRONİK

V. 1. Bir İçim Su

V. 2. Bir Avuç Saçma

V. 3. İlk Adım

V. 4. Makyajlı Kadın

V. 5. Tanrıya Şikâyet

V. 6. Üç Nesil Üç Hayat

VI. HATIRALAR

VI. 1. Minelbab İlelmihrab

VI. 2. Bir Ömür Boyunca

BİRİNCİ BÖLÜM

REFİK HALİT KARAY'IN ROMANLARININ YAPISAL VE TEMATİK İNCELEMESİ

İSTANBUL'UN BİR YÜZÜ

1. ROMANIN KÜNYESİ

İstanbul'un Bir Yüzü romanı 1920 yılında Kütüphane-i Hilmi tarafından *İstanbul'un İç Yüzü*, 1939 ise Semih Lütfi tarafından *İstanbul'un Bir Yüzü* adıyla neşredilir. Roman, birbirinden bağımsız altı bölümden oluşur. Birinci Bölüm Bir Harp Zengini, İkinci Bölüm Eski Devirdekiler, Üçüncü Bölüm Yeni Devir Simaları, Dördüncü Bölüm Eski Devir Simaları, Beşinci Bölüm Harp Devrinin Hanımları, Altıncı Bölüm Eski ve Yeni İstanbul isimleri altında İstanbul'un değişen yüzünü anlatmaktadır. Bölümler arasında birbirini takip eden bir sıralama görülmesi de her bölümde İstanbul'un farklı bir özelliği anlatır.

Romanın sonunda yeninin tüm olumsuzlukları belirtilerek eskinin iyi özellikleri verilir. Bu açıdan romanı bir siyasi hiciv olarak da nitelendirebiliriz. *İstanbul'un Bir Yüzü*, İttihat ve Terakki dönemini, haksız yükselişleri anlatan bir romandır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Bir Harp Zengini

İsmet, İstanbul vapuruna binerken karşıdan vakarlı, gösterişli bir adamın geldiğini görür. Yakından bakınca onun çocukluktan beri yakın arkadaşı Kâni olduğunu görür. Uzun süredir görmediği Kâni'nin bir zamanlar asker olup Suriye'ye gittiğini duyar. Sonradan yaptığı araştırmaları sonucu harp zengini ve şöhretinin dilden dile dolaştığını öğrenir.

Eski fakirliğin aksine şimdilerde Kâni çok zengin olur. Karısı Şayan çok pahalı kıyafetler giyer, takılar takar ve davetten davete gider. İsmet Kâni'nin yanına gelmesiyle onunla konuşur ve gemiden birlikte inerek Kâni'nin Şişli'deki evine giderler. Yılların verdiği hasretle birbirlerine sarılırlar. Birkaç saat sonra birbirlerinden ayrılırlar ve akşam verilecek davet için hazırlanmaya başlarlar. O esnada İsmet'in zihninden eski devir geçer.

Eski Devirdekiler

Az zaman içinde İstanbul çok başkalaşmış, büyük bir inkılâp geçir, garip bir âleme bürünür. Fikri Paşa'nın konağı da o devrin en önemlilerindedir. Bu konak haremlik ve selamlık olarak ayrılır ve ikisinde de daimi misafirler bulunur. Eğlence, şatafat, müzik eksik olmaz. Evdeki en zahmetsiz insan Fikri Paşa'dır. Çok iyi yürekli bir adam olup gereksiz yere konuşarak kimseyi kırmaz. Hayatında sadece bir kez hastalanmış ve onda da vefat eder. İsmet bu konakta en çok Şadiye Hanım'ı sever, her fırsatta onu öpüp koklamayı arzu eder. Ama Şadiye'nin uğradığı son İsmet'in yüreğini yakar. Onun görkemli hayatı, birçok erkekle yaşadığı macera biter, yorgun, erimiş bir hale gelir.

Yeni Devir Simaları

İsmet, akşam toplanan misafirler arasında maceralarına vakıf olduklarının yaşam tarzlarını anlatır: Bunlar Mesut Bey, Ali Bey, Kerim Bey, Lütfi Bey ve Hidayet Bey'dir. Bu adamlar Meşrutiyet sonrasında zengin olarak zevkin ve eğlencenin en iyisini yaşarlar. Bu adamların hemen hepsi de bayağı, zevkten anlamayan kaba adamlardır.

Eski Devir Simaları

Eski devir simaları daha az zararlı, baba adamlardır; en kendine düşkün, kendini beğenmiş bile göze batmayan, kana dokunmayan bir saf dilliliğe, cahilliğe sahiptir. Bunlardan birkaçı Saffet Bey, Ziya Bey, Şişman Rıza Efendi'dir. Bu adamlar Meşrutiyet yıllarında zengin bir yaşam sürerken, Meşrutiyet sonrası İstanbul'un yaşadığı değişimden onlar da nasiplenerek eski bolluk günlerine veda ederler.

Harp Devrinin Hanımları

İsmet, Kânilerin verdiği davete katılmak için gittiğinde orada olan kadınları gözden geçirir. Bütün kadınlarda Ermeni, Fransız ve Rum kadınlarına bir özenti olduğunu sezer. O kadınlar arasında saz gibi ince, cansız, yüzü sapsarı, gözleri cam gibi parlayan Nermin Hanım dikkati çeker. Nermin Hanım, tutulduğu imkânsız aşk sonrasında acılarını uyuşturucuyla, eterle dindirmeye çalışır. Toplantıdaki

kadınlardan biri de Nemika Hanım'dır. Nemika, kocasına her zaman sadık kalarak onu aldatmaz. Bu yüzden belki de evdeki kadınlar arasında en iyisi odur. Diğer bir kadın da Leman Hanım'dır. Kendisi kimsede olmayan elbiseleri giyerek moda yön verir. Davetlilerin evden ayrılmasından sonra İsmet orada kalır ve ev sahipleriyle bir süre sohbet eder. Onların İstanbul'u kötülerine dayanamayı İstanbul'dan bu kadar şikâyet etmelerinin nedenini sorar ve unutmamaları gereken en önemli şeyin o şehirde doğdukları olduğunu belirtir.

Eski ve Yeni İstanbul

İsmet, yalnız kaldığı zaman çevresindeki herkesi düşünür ve İstanbul'un bu hallere düşmemesi gerektiğine inanır. Kendisini gurbette, yabancı diyarlarda kalmış gibi hisseder; evine, özüne dönmek arzusunun bir açlık gibi içini bayılttığını anlar. İstanbul'un eski halini arayarak ve artık bulamayacağını pekiyi anlayarak hıçkırarak hıçkırarak ağlamak ister.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman, kahraman anlatıcının bakış açısından kaleme alınmıştır. Kahraman anlatıcı her zaman kendi yaşadıklarını, bildiklerini ve hissettiklerini öne çıkarır. Bu anlatıcı tipi eserlerde değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı, böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisinin algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini yansıtır. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurduğu için okuyucuya daha yakındır. *İstanbul'un Bir Yüzü* romanında da olaylar romanın bayan kahramanı İsmet'in ağzından anlatılır. Altı bölümden oluşan romanın her bölümü ayrı başlıklar halinde İkinci Abdülhamit ve İkinci Meşrutiyet dönemlerini anlatan kahramanlar etrafında gelişir. Bu birbirinden bağımsız gibi görünen unsurları birbirine bağlayan ise kahramanımız İsmet'tir. Onun geçmişe özlemi, günümüze acıyarak bakışı anlatılır. İsmet, İttihat ve Terakki mensupları ile 1908'den sonraki siyasi karışıklıktan faydalanarak zengin olan insanların, Milli Mücadele yıllarında yaptıklarını gördüğü ve duyduğu kadarıyla anlatır. Harp zenginlerinin yeni girdikleri sosyal muhit içindeki hal ve hareketlerini çoğu kez eski ile karşılaştırarak anlatır. İsmet, Fikri Paşa'nın konağında oldukça iyi bir terbiye gördüğünden harp zenginlerinin maddi durumlarıyla fikri yapılarının bağdaşmamasını iyi görür. Bir nevi Refik Halit, eseri bu tip kahramanlar etrafında geliştirerek değişme aşamasında olan Türk toplumunun eski ve yeni durumunu sergiler. Çünkü romanda İsmet hem hâli yaşar hem de geçmişi yaşar. Aşağıda alıntılanan cümleler, anlatıcının bu yönünü çok açık bir şekilde ortaya koyar:

“Ne kadar değişmiş Yarabbi! Vakarlı, gösterişli bir adam, bir büyük ve mühim adam olmuş. O ürkek tavırlı kalem efendiliği üzerinden tamamen gitmiş. Evvelce yolda bir yere çarpmaktan, bir şey devirmekten, birinden azar işitmekten korkar gibi, sünepe sünepe yürürdü. İçin için kaynar, yüreği ateşli, gözü büyüklükte bir gençti. Ama zavallı sokakta bu halini hiç göstermez, emir, hüküm altında yetişmiş bir sığıntı olduğunu çekingen, ezgin tavrıyla daima belli ederdi. Fakat bu sinsiliği altında haşarı, çapkın, küstah bir tabiatı da vardı.”⁵

⁵ Refik Halit Karay, *İstanbul'un Bir Yüzü*, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.7.

İsmet, uzun süre görmediği çocukluk aşkı Kani'yi yıllar sonra görünce onu tanıyamaz. O ürkek tavırlı adam gitmiş yerine küstah ama gösterişli ve maddi yönden mühim bir adam gelir.

Kâni ve ailesi yurtdışında yaşayabilme fırsatı çıkınca adeta memleketine düşman kesilir, yabancı memleketlerin dilleri altında kendi dillerini hor görmeye başlarlar.

*“Ana kız onu tasdik ediyorlardı. Bu dört günlük zenginlerde ne derin memleket adaveti vardı. Hariçte refah ile yaşayabilmek imkânı hâsıl oluverince derhal onlara bir vatan düşmanlığı geliyor, memleketi her vesile ile tahkir dillerinin pelesengi oluyordu.”*⁶

İsmet, yeni neslin, yaşam tarzını gördükçe, istekleri ve arzularını dinledikçe kendini çok kötü hisseder, hıçkırma hıçkırma ağlamak ister. Eski İstanbul'u çok iyi tanıyan birisi olduğu için yüreği yanar; adeta vücudunun bir kısmını kaybeder.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Bir arada bulunmak zorunda olan en az iki kişinin veya iki kişi yerine geçen kavram ya da varlığın bireysel farklılıklar sebebiyle karşı karşıya gelmesi veya çatışması sonucu ortaya çıkan eyleme olay, eylem zincirine de olay örgüsü adı verilir.

*“Olay örgüsünün temel tasları olay parçalarıdır. Olay ise, sözlük anlamı itibarıyla ‘olup geçen şey’ demektir. Romancı, kaleme alacağı romanın ‘epik’ yapısını bu olup geçen şeyle kurar.”*⁷

Olayın ortaya çıkabilmesi için mutlaka kahramanlara ihtiyaç vardır. Mekân ve zaman da olayın yardımcı diğer unsurlarıdır. Şahıs, mekân ve zaman unsurları olmadan olay meydana gelmez. Öyleyse;

*“Olay herhangi bir alâka ile bir arada bulunan veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürüdür.”*⁸

---

⁶ a.g.e. s.192.

⁷ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, İst. 2003, s.61.

⁸ Aktaş, a.g.e. s.48.

Olay örgüsü, bu olay parçalarının sebep-sonuç ilişkileri içerisinde birbirine bağlanmasıyla oluşur. Buradan da anlaşılıyor ki, olay örgüsünün oluşumunda, olay parçalarının veya metin halkalarının sebep-sonuç ilişkisine dayalı olması önemlidir. Bu da romanın mantıksal yönden tamamlanmasını sağlamaktadır.

Olay örgüsünü oluşturan metin halkaları veya olay parçaları romanın en temel yapı taşlarıdır. Bu parçalar romanın kurgusunun da temelidir. Şahıs, mekân ve zamana göre farklı özellikler göstermektedir. Bu parçalara Şerif Aktaş, metin halkası⁹ adını vermektedir. Bu parçaların belirli kurallar içerisinde bir araya gelmesiyle eser ortaya çıkar.

“Olay parçaları veya metin halkaları, romanın genel yapısı içinde bağımsız bir nitelik göstermektedir. Yukarıda söylediğimiz gibi mekân, şahıs ve zaman unsurlarını içinde taşıyan metin halkaları, nasıl bağımsız bir nitelik taşıyorsa, bu halkaların birleşmesinden oluşan olay örgüsü de böyle bağımsız bir özellik gösterir. Olay örgüsü, kapsam ve işlevi itibarıyla romana, metin halkalarının üstünde bir biçim kazandırır.”¹⁰

Romanın yapısı da bu olay örgüsünden başka bir şey değildir.

İstanbul'un Bir Yüzü, belirli bir olay örgüsünden oluşmaz. Birbiriyle ilgisiz gibi görünen birçok olayın ve kişinin küçük küçük birtakım tablolar halinde yansıtılması yoluyla İkinci Abdülhamit ve İkinci Meşrutiyet devri hakkında bilgi verilir. Eski ve yeninin karşılaştırıldığı romanda Fikri Paşa'nın konağına yavaş yavaş gelen İsmet, çocukluğundan başlayarak Birinci Dünya Savaşı'na kadar şahit olduğu olay ve insanları hatıra defterine yazar. Bundan dolayı olaylara ve insanlara onun bakış açısı hâkimdir. Aynı zamanda İsmet bir nevi yazarın sözcüsü gibidir. Özellikle İttihat ve Terakki yönetimine olan eleştirilerde bu daha da belirgindir. Farklı bölümlerde farklı kişilerin tanıtıldığı romanda birkaç örnek verilebilir:

Bir Harp Zengini

İsmet, İstanbul vapuruna binerken karşıdan vakarlı, gösterişli bir adamın geldiğini görür. Önce tanıyorsa da yakından bakınca onun çocukluktan beri yakın arkadaşı Kâni olduğunu görür. O sırada İsmet, birden geçmiş yılları hatırlar. Kâni

---

⁹ Aktaş, a.g.e. s.48.

¹⁰ Tekin, a.g.e. s.61.

küçükken pembe yanaklı, ablak çehreli, simsiyah üzüm gözlü, biraz peltek ve bön bir çocuktur. İsmet ise başında yemeni, sakız çiğneye çiğneye sokaklarda gezen, yaramaz bir kızdır. Kâni'ye yanaklarının renginden dolayı Elma Kâni, İsmet'e ise Yüksük İsmet lakapları verilir.

Yeni Devir Simaları

İsmet, akşam toplanan misafirler arasında maceralarını bildiklerini okuyucu ile paylaşır: Bunlardan ilki Mesut Efendi'dir. Önceleri sarıklıyken zengin olunca çevresindeki bazı adamlar başına üşüşerek onu zevke, eğlenceye sürükler. O zamanlar tutulduğu bir kızın kocasından boşanmasını sağlayarak onunla evlenir; ama kadın istediği gibi gezip tozunca ayrılır. Mesut Efendi şimdilerde İtalyan bir aktrisle yaşar. Diğer bir şahsiyet Hidayet Bey'dir. Harpten evvel şans kendisine garip şekilde gülerek refaha ve servete kavuşur. O zamanlar evlendiği yaşlı ama çok zengin olan Şevkidil sayesinde zevkin ve eğlencenin en iyisini yaşar. İşte harp devri simaları şansız, bayağı, zevk vermez, kaba adamlardandır.

Harp Devrinin Hanımları

İsmet, Kânilerin verdiği davete katılmak için gittiğinde orada olan kadınları gözden geçirir. Bütün kadınlarda Ermeni, Fransız ve Rum kadınlarına bir özenti olduğunu sezer. İstanbul'dan bu kadar şikâyet etmemelerini belirterek o şehirde doğduklarını hatırlatır.

Eski ve Yeni İstanbul

İsmet yalnız kaldığı zaman kendisini gurbette, yabancı diyarlarda kalmış gibi hisseder. Aynı İstanbul'un içinde eski İstanbul'u artık bulamayacağını üzülen anlar.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Şahıs kadrosu, edebi eserlerde olaylarla doğrudan ya da dolaylı ilişki içinde bulunan varlıkların hepsinin adıdır. Bunlar insan olabileceği gibi başka varlıklar, nesnelere de olabilir. Edebi eserlerde şahıs kadrosunu oluşturan varlıklar, nesnelere kurmacadır.

Şerif Aktaş, şahıs kadrosunu şu şekilde sınıflandırır:

1. **Asıl Kahraman veya Birinci Derecedeki Kahraman:** Asıl kahramanın hareketi, bir arzudan, endişeden, ihtiyaçtan kaynaklanır.
2. **Hasım veya Karşı Güç:** Çatışmanın olabilmesi için tematik gücün karşısında bir güce ihtiyaç duyulur.
3. **Arzu Edilen veya Korku Duyulan Nesne:** Hedef alınmış bir gayeyi, korku duyulan objeyi temsil eder.
4. **Yönlendirici:** Çatışma yönlendirici sayesinde gelişebilir, çözüme kavuşabilir.
5. **Alıcı:** Vakanın sonunda asıl kahraman kadar başkaları da karlı çıkabilir.
6. **Yardımcı:** Asıl kahraman, karşı güç, arzu edilen veya korku duyulan nesne, yönlendirici bir başkasının yardımına ihtiyaç duyar.¹¹

Refik Halit romanlarını yazarken birinci derecedeki kahramanlara çok önemli bir görev verir. Bu kahramanlar adeta romanın bütün yükünü üzerine alır.

“Hemen bütün eserlerinde yazarımız aynı yolu takip etmiştir. Yani eserde yükün ağırlığını vereceği tipleri, önceden tespit etmiş, sonra onları tanıdığı coğrafi bölgenin tabii, siyasi ve sosyal şartları içine yerleştirmiş; olayın devamını sağlamak için, birinci derecede görev verdiği kadın ile erkeği, hissi bir alaka ile birbirine bağlamış; sonra da şartların hazırlayacağı imkânları düşünerek olaylar icat etmiştir.”¹²

Romanın başkahramanı İsmet'tir. İsmet küçüklüğünde Fikri Paşa konağında zengin hayatı sürerek büyür. Bundan dolayı eski zamanın zenginlerinin yaşam biçimlerini yakından görür. İsmet şimdiki zamanda da harp zenginleri arasındadır. Ve zamanındaki diğer harp zenginlerinin yaşayış şekilleri dikkatini çeker. Harp zenginlerinin yaşayış şekilleri sonradan görme insanların para karşısındaki davranışlarından farksızdır.

İsmet, işleri konusunda çok meşguldür. İzmir'den üzüm, incir tüccarları yakasını bir türlü bırakmaz. Bu meşguliyette dahi İsmet, Kani'nin yanında kendini bulduğu esnada neşeli ve şımarıkça güler, çocuksu bir tavır alır.

“Biz ne zaman bir araya gelsek ta ölünceye kadar, galiba böyle el ele dokunur, göz göze gelir gelmez birbirimize karşı dayanılmaz bir sokulmak, sevişmek arzusu duymaya mahkûmduk. Bu, sırf hayati bir istektir. Fikrimizden ziyade vücutlarımız buluşmaya atılıyordu. Şimdi eminim Şişli'deki evde baş başa kalır kalmaz, sekiz on yaşımızdayken acemi acemi başlayıp gittikçe ustalaşarak, fasılalara

¹¹Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yay. Ank. 2005, s.60.

¹²a.g.e. s.153.

rağmen kıskançsızlık devam eden bir münasebet gene ezgin, dermansız bırakan bir şiddetle tekrar canlanacaktı."¹³

Hiç şüphe yok ki Kani, çocukluğundan beri içinde sığıntı olarak yetişip yaşadığı kibar konağında kendini iyi yetiştirerek kısa süre içinde zengin olur.

İsmet iyi bilir ki artık İstanbul eski İstanbul değildir. Sınıf ve statü kalmaz. Yüksek muhit ve halk iç içe girer. Eski insanlardaki ahlak da zamanla bozulur. Sürekli bir yozlaşma başlar.

"Evet, işte Şayan'ın davetlilerinden ve onların bende hatırlattıkları hanımlardan birkaçı. Daha ne bildiklerim ne münasebetsizlikleri ve ne ahlaksızlıkları var. Yazdıkça arkası gelecek, bu bap uzanacak, tükenmek bilmeyecek. İyisi mi keseceğim! Hayatları hep böyle maceralarla, intizamlıklar ve haysiyetsizliklerle dolu simalar şimdi İstanbul'da o kadar çok ki seyyiat ve rezalet faslı arasında biraz da hoyrat ve fazilete yer bulmak bile kabil olmayacak. Zaten ne sınıf kaldı ne derece. Ne yüksek muhit belli ne aşağı halk. Hal ve hamur olduk; hep kirlendik, hep lekelenedik. İnsan ruhuna sükûn ve istihbarat verecek iki hikâyeye işitemiyor; faziletine iman edeceği bir ahbap bulamıyor; bir meziyetliye tesadüf edemiyor. Mütemadiyen alçalıyoruz adileşiyoruz, ahlaksızlaşıyoruz. Eskiden alelade adamlardık. Ne çok zararlıydık ne de çok faydeli. Fakat bugün herkes muzır. Karmakarışık, altüst olduk, ne kadar yazık!"¹⁴

Yeni devir zenginlerinde memleketten kaçma isteği vardır. Bu insanlar vatanlarına düşman olarak yabancı ülkelere kaçmak için fırsat beklerler. Bu durum Kani ve ailesinde de vardır.

"Ben bu gayretimle, bu aklımla, bu talihimle nerede olsam para kazanırdım. Hiç olmazsa adam elinden kazanır, adam içinde yerdim. Bu hükümete emniyet caiz mi? Yarın malımı mülkümü müsadere eder, beni de tutup darağacına götürür. Sebep ne? Zira zenginim... Geç canım, biz daha kabile hayatı sürüyoruz.

İsmet için İstanbul, eskiden güzel ve önemliken artık renksiz ve sefildir. İstanbul eskinin aksine insana gurbetteymiş izlenimi veren bir şehir olur.

"Bizim hepimize eski devir biçilmiş bir kaftan imiş. Bu gece hiç uyuyamadım; sabahın alacakaranlığı camları ağartırken daha ben ayaktaydım. Gönlüm nedense hicrana, yeisle dolu. Işığı söndürdüm: Etrafımda gördüğüm eşya nasıl henüz belli belirsiz duruyorsa, perdeler, masalar, koltuklar ancak fark edilebiliyorsa ben de öyleyim. Kendim için yarı mevcut, yarı hayattayım. Yalnız derin, keskin bir şey, bir ağırlık ve kuvvet var ki göğsünden basıyor. Altında ezilmiş gibi, ölmüş gibiyim. Kendimi duymuyorum. Fakat hüznümün, hicranımın acısını duyuyorum... Gurbette,

---

¹³ a.g.e. s.14.

¹⁴ a.g.e. s.190.

yabancı diyarlarda kalmış gibiyim; yerime, evime, membaıma dönmek arzusunun bir açlık gibi içimi bayılttığını duyuyorum. Aynı İstanbul'un içinde İstanbul'u arayarak ve artık bulamayacağımı pek iyi anlayarak hıçkırma hıçkırma ağlamak istiyorum. Ben İstanbul'un eski İstanbul'un, o şahsiyetli ve güzel İstanbul'un iç yüzünü afacancasına tanıyan bir evladiyim; onu ben ne iyi anlardım. Sanki o da bana ayrıca, herkese yaptığından fazla yüreğini açardı. İşte ben bu pek iyi tanıdığım ve pek çok sevdiğim vücudu kaybettim. Ona yanıyorum, onun hasretini çekiyorum."¹⁵

Romanın İsmet'ten sonraki önemli kahramanı Kani'dir. Geçen yıllar Kani'nin yüzüne güler ve çok zengin bir adam olur.

*"Ne kadar değişmiş Yarabbi! Vakarlı, gösterişli bir adam, bir büyük ve mühim adam olmuş. O ürkek tavırlı kalem efendiliği üzerinden tamamen gitmiş. Evvelce yolda bir yere çarpmaktan, bir şey devirmekten, birinden azar işitmekten korkar gibi, sünepe sünepe yürürdü. İçin için kaynar, yüreği ateşli, gözü büyüklükte bir gençti. Ama zavallı sokakta bu halini hiç göstermez, emir, hüküm altında yetişmiş bir sığıntı olduğunu çekingen, ezgin tavrıyla daima belli ederdi. Fakat bu sinsiliği altında haşarı, çapkın, küstah bir tabiatı da vardı."*¹⁶

Kâni, hiç de eskisi gibi azar işitmekten korkarcasına sünepe sünepe yürüyen bir adam değildir. Gösterişli, büyük, mühim bir adam olur. Küçük yaşından beri konak tufeylileri arasına sokulan Kani hayli zaman kahve ocağında arabacılar, bahçıvanlar içinde halinden memnundur. Hamama sokuluşunu takip eden günlerde, ara sıra hareme de alınır. Hatta Paşa'nın küçük oğlu İhsan Bey'e gece kandili artıklarından adam ve ayı şekilleri, gazete kâğıtlarından sandal ve yelkenli kayıklar yaparak vakit geçirir. Bu kaba saba şeylerin, Avrupa'dan gelme oyuncaklardan daha fazla hoşuna gittiğini gören Kani kibrit çöplerinden yangın kulesi, çikolata kalaylarından Bab-ı seraskeri dairesi yapmaya kadar varır, beyini daha çok memnun etmeye çabalarđı.

"Kani'yi üç senedir, harpten beri kaybetmiştim! Bir zamanlar asker oldu dediler. Sonra Suriye'ye gittiğini duydum. Biri, büyük işlere girdiğini, ticaret yaptığını söyledi. Bir başkası da Şam'da öldüğünü haber verdi. Bir türlü doğrusunu anlayamıyordum. Sonraları artık öğrenmiştim. Kani zengin olmuştu. Harp zengini idi. İzmir'e kadar gelmiş, şöhreti dillere destan olmuştu. Yazıhanesini tahkik ettim. Bugün yarın gidip görüşecektim. Nihayet tesadüf yazdığım gibi, dün onu yoluma çıkardı. Arkasında beli kemerli bal renginde dar, şık bir pardösü, elinde altın saplı bastonu, dimdik, selamlar dağıtarak telaşsız, yorgun, bana doğru tanımadan geliyordu. Büyükada iskelesinde öğle vapuruna binecektik; sert bir gündoğusuyla etraf allak bullak oluyor, tenteler sarsılıyor, camekânlar zangırđıyor, bacaklarına elbiseleri dolanıp adeta yarı inik, başlar rüzgârın aksi tarafına çevrik, birbirlerine

¹⁵ a.g.e. s.197.

¹⁶ a.g.e. s.7.

çarparak iskeleye koşuyordu. O, bu hareket ve telaş içinde fütursuz, vakarlı, ağır ağır yürüyordu. Ben de derin derin bakıyordum, şaşıyordum. Evet, ne kadar değişmişti.”¹⁷

Kani, daha çok küçükken günün birinde zengin olmanın hayallerini kurar. Yıllar sonra zenginleşen Kani, hep yeni devirden, yeni eğlence ve zevklerinden birçok kadın isimleri vererek geveze geveze bahseder; tırtıllık zamanından hiçbir hatıra saklayamamış olan bir kelebek gibi zihninde hala bugüne ait vakalar yaşar. Beş sene gerisini, büsbütün unuttur.

“Şimdi ben zenginim, talihim yardım etti; ama bunun böyle olacağını eskiden beri bilirdim. Hatta hatırlar mısın, konakta harem tarafından dönme dolaba biner de selamlığa geçer, odama gelirdin. Sabahlara kadar konuşurduk. O zaman sana da söyledim: ‘Kızcağızım’ derdim ‘Bir gün gelecek altınla oynayacağım derdim!’ buna içinizde inanan yoktu. Hakkınızda vardı ya. O ne sünepelik, o ne uyusukluktu bendeki. Uğursuzluk altın paradaymış: Ortaliğa kâğıt yayılınca talih de bana yüzünü gösterdi. Tılsım bozuldu. Evet, şimdi zenginim...”¹⁸

Son zamanlarda ona büsbütün bir eğlence, zevk, sefa merakı arız olur. Artık İstanbul’un eğlenceleri kâfi gelmez. Buranın mahdut âlemlerde çelimsiz ve mariz kadınları gönlünü avutmaz. Zaten bunun için de Avrupa seyahatine çıkacaktır. Sanki pek yakında dünyadan elini eteğini çekecekmiş gibi az zamanda çok, pek çok, zevk duymak arzusu içinde sağa sola her tarafa başvurur.

“Canım biz vaktiyle eski devir zenginlerini pek tabii görür, şikâyet etmeyi, dedikodu yapmayı aklımızdan geçirmezdik; baht işi bu derdik... Onlar neden türedi sayılmıyor? Ya büyük hanımefendi? Tam manasıyla zarif kadındı. Boyunlarında beyaz ipek mendiller bir sürü kesik saçlı, süzük gözlü, zuhuri takırtılı karılar ortasında zamanı mani ile laf yetiştirmemeyle geçirir, Hanımefendi de eline geçeni Bektaşî tekkelerine yollardı... İhsan Bey bazen çağırırdı da odasına çıkardım. Oğlan bir dolap açar, otuz pantolon asılmış yüke girer, kırk çift ayakkabı dizilmiş sürmeyi çeker, dört düzine ipek fanila bir bir üst üste güllaç gibi istiflenmiş cüzdanını açar, banknotlar taşıyor, ben gene kızmazdım. Kiskanamazdım. Allah ona vermiş belki bana da verir. Yahut vermez. Kendi bileceği iş derdim. Eh, sıra bana da düştü. Ben de beş on para tuttum. Senden saklayacak değilim ya. Sırf talih işi. Allah öyle takdir etmiş. Armut piş ağzıma düş. Servet bana böyle geldi...”¹⁹

Kani’nin karısı Şayan da geçmişi çabuk unutarak zenginliğin verdiği havayla gününü gün eder. Konağa ilk getirildiğinde üzerine el sürülmesini istemez. Kim yaklaşırsa hemen tıslar, tırnaklamak için pençesini uzatır, ağzını açarak dişlemeye

¹⁷ a.g.e. s.13.

¹⁸ a.g.e. s.15.

¹⁹ a.g.e. s.36.

hazırlanır. Şayan'ın o zaman insana benzeyen yeri yoktur. Dağ başlarında bulunmuş bir kartal yavrusu gibi yırtıcı, korkunçtur. Konak halkı, onu yürümeye, yatmaya alıştırmaya kadar haftalarca çok çeker. Kadınlardan kimse yıkamaya cesaret edemez. Nihayet Küçük Bey'in köpeklerini, maymununu, ceylanını yıkamaya alışmış olan seyis Yani hamama girer; bu yırtıcı kızı bazulu bacaklarının arasına sıkıştırıp zorla bir iyi temizler.

“Bir gün Paşa'nın çantacısı Malik Ağa, bir Arap yavrusunu yakalamış, hareme girdi; Taya Hanım'a: “Bunu hamama sokup yıkayacaksınız, temiz çamaşır, elbise de giydireceksiniz, konakta kalacak...” dedi. Biz hemen çocuğun başına üşüştük. Aman Yarabbi, bu nasıl bir mahlûktu! Kıvrıkcık, diken gibi sert, siyah saçlarının yarı yarıya kapattığı yüzü, çalı süpürgesi altında kalmış bir mutfak paçavrasına benziyordu. Ne rengi belliydi ne cinsi... Yalnız akı çok, bebekleri ufak, keskin iki çukur ve kara göz üzerimize dikilmiş atılmaya tırmalamaya hazır, yabancı bir ahır keçisi bakışıyla bizi anlamayarak haşin haşin seyrediyordu. İçimizden biri elini uzattı, çocuk derhal tıslayarak geri geri kaçtı, başını omuzlarının arasına soktu ve durdu. Gözleri şimdi fırl fırl dönüyor, kıvılcımlar saçıyordu; odasının ortasına tilki, kurt ve çakal cinsinden bir yabani hayvan bırakılmış gibi adeta kokmuş, birbirimize ürkek ürkek bakınıyorduk. Çehresi yara bere içindeydi. Karnı o kadar garip bir tarzda şişti ki insana çaktı yaklaşmış bir cüce gebe tesiri yapıyordu.”²⁰

Şayan, Kani zengin olduktan sonra elmaslar, inciler içinde yüzer. Kocasını, eline geçen elması eve taşır, içi aynalı dolaba kutu kutu istif eder. Bir düğüne veya davete gideceği vakit hangisini taksam diye düşünür düşünür kasanın önünde, mücevherler eteğinde, akşam ettiği, sinirlendiği, adeta bayıldığı da çoktur.

“İnsana para neler yaptırıyor. Ev alt üst olmuştu. Ciddi bir düğün varmış gibi yemekler hazırlanıyor, komşular çağrılıyor, saz getiriliyor, kıyamet kopuyordu. Şimdi giyim kuşam saatiydi. Şayan'ın kızı Halavet, yanına akranlarını toplamış, şımarık şımarık söyleyip gülererek gelini hazırlıyor, süslüyordu...”²¹

Şayan, Taya Hanım'dan bir vakitler el pençe divan dilediği bu masalı şimdi kendisi uygular. Ona özenir, ona yeltenir.

İsmet'in çocukluğunun geçtiği konağın sahibi Fikri Paşa, konaktaki en zahmetsiz, en sessiz ve en iyi huylu olan insandır. Onun yalnız bir merakı vardır: saattir.

“Her zaman oturduğu odasında kımıldamaya yer kalmamıştı. Duvarlar, masalar, sigara sehpaları, her köşe, her taraf saat içindeydi: Guguklusu, çalgılsı,

²⁰ a.g.e. s.17.

²¹ a.g.e. s.145.

türkülüsü, barometrelisi, çeşmelisi, şimendiferlisi saat başı gelince hep birden çalmaya, çınlamaya başlardı. Her biri ayrı sesle işleyen ince, narin makinelerden odada sinirleri uyuşturan bir garip çitirtti çıkardı. O, bunların arasına sokulur, memnun, müsterih, Evliya Çelebi Seyahatnamesini okurdu. Ne iyi yürekli adamdı.”²²

Nezaretten dönünce yalnız bir elbisesini değiştirmek, bir de yatmak için hareme girer. Boş vaktini saat hanesinde, zamanının çoğunu da dolup boşalan misafirlerinin yanında geçirir. Konuşmaz, kırmaz, hastalanmaz. Hep bir örnek elbise giyer, aynı kelimelerle kendine mahsus bir tarzda lakırdı söyler.

Padişahın en sevdiği nazırlardan biridir; ona, sürekli iltifat eder, arkasını sıvazlar. Boyuna nişan, rütbe, atıye alır. O günlerde tebriğe gelen misafirler odalardan dışarı taşar. Fakat Paşa etrafında olan biten işlere kayıtsız, gene durgun, sükûti köşesinde oturur, boş vakit bulunca hemen saat hanesine can atar, seyahatnamesine kapanır. Ne kadında gözü vardır ne makamda. Saatlerine âşıktır. Dünyanın her tarafından adamlar gelir, Breguet, Leroy, Priol göstererek elmas pahasına satarlar. Reddedemez; yatkın, uyuşuk yüreği yalnız saatlerin karşısında açılır. Bir de nadiren canı rakı ve saz ister, hareme geçer, büyük salonda karşısında Medet Hanım ve Taya Hanım’la, iki, üç saat kadar vakit geçirir. İçtiği rakı iki yüksük doldurmaz. Önüne kilercinin çıkardığı elli türlü mezeden de yalnız üç dört zeytin alır. Çevresi tarafından çok sevildiği için Meşrutiyet’in ilanından sonra yeni kabineye girer.

“Meşrutiyet’in ilanı üzerine Paşa yeni kabineye girdi. Ona kimse hakaret etmedi; hatta bir söz bile çıkmıştı: Onlardanmış... İşte buna inanamazdım. Fakat Ayan azalığına tayin edilince benim de şüphem çoğaldı. İki kelimeyi bir araya getirip söylemek hassasından mahrum olan bu yetmişlik adam ne idarede ne yapabiliirdi? Bermutat bir şey yapmadı, bir kelime söylemedi. Fakat taraftar ve muhalif bütün fırkaların, bütün milletin hürmet ve tebcili içinde bir gün, hayatında ilk defa olarak hastalandı ve haftasında zatürreeden vefat etti. Evliya gibi bir zattı.”²³

Fikri Paşa’nın kayınvalidesi Büyük Hanım konak sahipleri içinde Paşa’dan sonra en çok sevilen isimdir. Doksanını geçkin bir kadın olsa da gözünü sürmesiz bırakmaz. Köşesinde süslü, itinalı, titiz ve müstehzi tertemiz bir oturuşu vardır ki herkesin hoşuna gider. Mevsimine göre gayet ince Mısır keteninden yahut Şam kumaşından entariler giyer, beline daima şal kuşak bağlar, boynundan kordonunu

---

²² a.g.e. s.147.

²³ a.g.e. s.51.

geçirip mineli saatini de göğsünün yanındaki mini cebe koyar. Evin içinde herkes onu sever. Sandıklarından eski iş kıymetli tenteneler, oyalar, gümüş işlemeli havlular, çevreler çıkarır. Küçük bir hizmeti dokunana muhakkak bunlardan birini sokuşturur.

“Mazisinin gölge ve lekesinden son günlerinde yüzüne hiçbir nişane vurmamıştı. Bilakis gittikçe tabiatı iyileşiyor, siması güzelleşiyordu. Bir buçuk sene kadar hasta yattı. Nesi var nesi yoksa kendine bakan bir eski halayığa bağışladıktan sonra çok zevkini görüp ikbalini sürdüğü bu dünyaya kanmış ve mala mülke doymuş bir halde gözlerini yumdu. Hepimiz günlerce ağladık, matemini tuttuk.”²⁴

Konaktaki kadınlardan olan Dilara Hanım’ın çıkıntısız, kabarıksız yamyassı kuru vücudu insana hiçbir iştiha vermez. Yüzü duru beyaz, gözleri altın sarısı, saçları uzun ve yumuşak olmasına nazaran güzel sayılmalyken adı çirkine çıkar. Lakin bu çirkinliğin üstünde asilane bir oturup kalkışı, lakırdı edişi vardır. Konağa yeni vezir haremleri, mabeyinci karıları, hanedan aileler geldiği zaman bile onlar ne kadar güzel, gösterişli, haşmetli ve debdebeli olsalar da gene Dilara Hanımefendi’nin tavrını alamazlar, bunu taklide özenseler bile yapamazlar. Yabancı yerlerde onu tanımayan kalfalar ve kızlar evvela ona kahve verirler, onu eteklerler. Hizmetçi ve uşak sınıfına derhal mevkiini duyurur, yüksekliğini anlatır. Hiç şüphe yok ki o zamanki devirde Fikri Paşa’nın haremi, hanımefendiliği temsil eden yegâne kadındır.

“Benim kendimi tanımaya başladığım zamandan sonra eski vükela haremlerinde o yükseklik, o ihtişam kalmamaya başlamıştı. Bir takım ahretlik bozuntuları yahut esnaf kızları nazır, mabeyinci haremi olup şıllık kıyafetler, mahalle edalarıyla mevkiinin kadrini düşürmüşler, sarayda haricinin nüfuzunu kırmışlardı.”²⁵

Konağın en değişik ruhlu adamı, Damat Bey yani İshak Bey’dir.

“Aman Yarabbi, bu ne maskara ne mecnun bir herifti... Ne görgüsüz ne adi yetişmişti. Güya, mülkiyeden, hukuktan mezundu, güya Babıali’nin en mühim kaleminde başkâtipti. Fakat bir hamal, bir lostracı, bit lotaryacı kadar bile terbiyesi yoktu. Zaten evlerinde elan sinide, yer sofrasında yemek yiyorlar, hasırlı odalarda, mangal bacaklarının arasında yan muhacir gibi oturarak kadınları hala uçkurlu çarşaf giyiyorlar, erkekleri yandan lastikli çekme fotinden başkasını bilmiyorlardı. Adi, bayağı şeylerdi! Bari güzel, şanlı bir çocuk olsaydı... Bu da değil!”²⁶

---

²⁴ a.g.e. s.53.

²⁵ a.g.e. s.53.

²⁶ a.g.e. s.55.

Değişik bir yaradılışa sahip olan İshak'ın garip huyları vardır. Bazen hiç sebepsiz ya kayınpederine yahut kayınvalidesine küserek selam vermez, buldukları odaya girmez, ağzına isimlerini almaz, yemeğe inmez, somurtkan bir suratla haftalarca odasına kapanır, ömrünü tek başına kahvaltı ile geçirir. Bazen de bir neşesi tutar, odalardan odalara koşup kayınpederini göklere uçurur, kaynanasını ermişler menziline çıkarır, karısını baş tacı eder, bütün ev halkını methe başlar. Âdi çarşı işi hediyeler dağıttığı da olur. Sonra gene hiç yoktan bir küskünlüğü tutar, evde saz yapıldığına kızar, rakı içildiğine köpürür, küçük beylerin çapkınlıklarına vurulur, odasına kapanır. En fena devri gözünü kadın hırsı bürüdüğü zamandır. Herkes onun bakışından, gezişinden bu değişikliğin farkına varır.

“Düğünden altı ay sonraydı. Bir akşam Damat Bey konağa gelmedi; evine haber gönderdik. Orada da yoktu... Tam kırk gün İshak Bey'in yüzünü göremedik. Kırk birinci günü akşama doğru, güya sabahleyin evden çıkmış, hiçbir vaka olmamış gibi salına salına geldi; kendisini namaza, niyaza verdi. Elinde tesbih, cebinde Kuran, boynu eğik, ağzı oruçlu öyle geziyordu. Hizmetçilerle konuşurken başını kaldırmıyor, günah işlemekten korkar gibi hep önüne, yere bakıyordu. Tövbe istiğfar âlemine dalmıştı. Karısını mütemadiyen ibadete, diyanete teşvik ediyordu. Nihayet muvaffak da olmuştu. Beraberce türbe türbe, İstanbul'u dolaşıyorlar, fukaraya para dağıtıyorlar, tekkelere kurban gönderiyorlar, mektebe çocuk başlatıyorlar, hayrat ve hasenatla ömür sürüyorlardı.”²⁷

Bir gün çocuğunun sütninesiyle kaçar. Ragibe Hanım onu arar ve sonunda bulur. Bu kez de İshak Bey hiçbir şey olmamış gibi karısına dönmek için yalvarıp yakarır. Hiçbir şey olmamış arada bir vaka geçmemiş gibi konağa gelir.

İshak'ın karısı Ragibe Hanım'ın ömrü kocasının hastalıkları, alışkanlıkları ile uğraşmakla geçer.

“Kabil değil, bir kere fikrime soktum, elimle tutacağım, gözümle göreceğim ve yüzlerine tükürüp ondan sonra ayrılacağım!” diyor, ölü benzi bağlayan yüzünden yaşlar mini mini tumbul ve kibar ellerinin üzerine mütemadiyen, tane tane, zahmetsizce dökülüyordu.”²⁸

Ragibe Hanım, gitgide tükenir, yorulur. Hatta bir aralık susar gibi olur. Sonra birden Sütnine 'ye döner; açar ağzını yumar gözünü.

“Artık bir adım atmaya kudreti kalmamış gibi şöyle bir sarsıldı, etrafında dayanacak bir yer aradı, sonra upuzun sofanın ortasına serildi. İshak Bey'in

²⁷ a.g.e. s.57.

²⁸ a.g.e. s.65.

yerinden kaplan gibi sıçrayıp hemen karısının üzerine bir atılması vardı, ölünceye kadar unutamam! Ne gülünç şeydi Yarabbi! Güya bayıldığına ilk defa tesadüf ediyormuş gibi üzerine kapanmış, dövünüyor, yolunuyor: ‘Ragıbem, Ragıbem, aç gözünü!’ diye mütemadiyen haykırıyordu... Ragıbe Hanım kocasının kucağında, kendini büsbütün kaybetmiş, dişleri kilitli yatar, sütüne dizlerini ovar, İsmet ellerimi ovuşturur. Hissediyordum ki bu sahnenin sonu bir alaylı vakayla bitecek, bir barış görüş olacaktı. Öyle de oldu ya!”²⁹

Konaktaki kadınlardan Şadiye Hanımefendi, ablasına ahlaken ve fiziken hiç benzemez. Papatya gibi sarılı beyazlı, kıvrak bir kızdır. İsmet’in asıl hanımı odur.

“Ah Şadiye ah, şimdiki hayatını bir de eskisini düşündüğüm zaman yüreğim yanıyor. Ona bu akıbet layık mıydı? Fondan gibi ağızda eriyecek hissini veren o çiçek kokulu vücudunun bir gün gelip de bu kadar hırpalanacağı hatırımdan geçer miydi? Keşke ölseydi dediğim zaman oluyor!”³⁰

Şadiye resim yapar. Durgun göllerde kuğular, bacalar üstünde leylekler, harabelerde baykuşlar, telgraf tellerinde kırlangıçlar, hep böyle hazin, düşündürücü, vahşi tablolar çizer. Hep yeis, ıstırap ve ümitsizlik veren havaları piyano ile çalmayı sever. Elişlerinin envanı bilir, dikiş makinesinde yağlı boya zannedilecek kadar maharetle yastıklar işler, kıvrak, ince dantelalar örür. Her yaptığı zarif olur, her hali hoş a gider. Pahalı mücevherler takmaz, ağır tuvaletler giymez, hanım hanımcık, masum ve sakin bir duruşu vardır. Herkesi kendince cezbeder. Fakat bu durgunluğunun, bu hüznün altında onun haylaz, serseri bir vücudu ve ihtiraslı bir ruhu vardır.

Bir gün eğlence dönüşünde Şadiye rahatsızlanır ve Doktor Vasaf Hadi onu tedavi eder. Sonrasında aralarında bir aşk macerası başlar. Şadiye bu maceradan çabuk sıkılarak vakit kaybetmeden İhsan Bey’in misafirleri arasında olan Recai Bey ile bir gönül macerası yaşar.

“İstanbul’un en şık en parlak gençlerinden, elbise tuvalet meraklısı bir paşazade idi. Cemiyeti rüsumiyede aza idi ama oraya hiç uğramaz, ömrünü konaklarda kadınlar peşinde, have ve hevesiyle geçirirdi. Hem güzeldi hem de kibardı. Doğrusu ben bile konağa girip çıkarken fırsat bulup da bir kere görmek için pencereleri beklerdin.”³¹

---

²⁹ a.g.e. s. 67.

³⁰ a.g.e. s.76.

³¹ a.g.e. s.80.

İsmet, ikisinin de bekâr ve genç olduğunu hatırlatarak neden evlenmediklerini sorunca Şadiye gülerek cevap verir:

*“Evlenmek mi? İkimiz de onu düşünecek kadar geri fikirli değiliz. Biz böyle hislerin üzerindeyiz, hayatı başka türlü görürüz, sen anlayamazsın!”*³²

Yeni devrin simalarından Mesut Efendi önceleri parasızdır. İnsana masallardaki akıllı keloğlanları hatırlatan bön çehreli, fakat zeki gözlü yerden bitme, bir vücudu vardır. İstanbul’un meşhur simasıdır. Bir gün ona bir kadın gösterirler. Mesut Efendi’nin yıllar içinde hayalini kurup da hala canlısına tesadüf edemediği vücut odur. Öylesini ister, öylesini arar, öylesi uğruna masraf yapmaya can atar. Lakin kendisine gösterdikleri kadın güya evlidir. Mesut Efendi uğraşır, didişir, çırpırır. Neticede kadının kocasıyla bir pazarlık kapısı açtırabilir. Zavallı Mesut Efendi bu evliliğin ciddiyetine inanır. Koparılacak olan üç bin yedi yüz elli liranın büyük bir kısmının yeni karısının payına düşeceğini bilmez.

*“Kadın ilk iki ay evden çıkmadı; fakat terziler, kuyumcular kafilesinin ardu arkası kesilmiyordu. Atlar, arabalar, debdebe, darat hepsi yerindeydi... Altıncısında artık “İri gözlü Ayşe’nin kızı” canının dilediği gibi geziyor, tozuyor, kocasına burnunun ucunu bile göstermiyordu. Ayrıldılar. “Mihri muaccel” olarak tam iki bin lira da üste verildi. Mesut Efendi şimdi bir İtalyan aktrisle yaşıyor. Pangaltı’ya oturuyor. Sarığı, yeni münasebeti üzerine, çıkarmaya mecbur olmuştu. Bu kadında aksi gibi: “ille nikâh yoksa bırakır giderim.” Diyormuş... Galiba evlenecekler! Yine aynı macera...”*³³

Yeni devrin isimlerinden Ali Bey, Harb’in ilanından önce emlak tellallığı yapar. Kırk yaşına kadar yakası sefaletten, musibetten kurtulamaz. Bir tanıdığı Ermeni sarraf Artin Ağa sayesinde kalay işine girer. Böylece iki yüz bin lira ile girdiği işten hayli karlı çıkar.

*“Bir buçuk senede iki yüz lira tam yirmi bin lira doğurmuştu. Nihayet kırk bin liraya da çıktı; artık sattılar. İşte bu muameleden dolayı Ali Bey’e Kalay Ali Bey namı takıldı. Zira banka ardiyesinde duran mal kalaydan başka bir şey değildi. Hey gidi talih ve hey gidi harp: Kalay altından da daha pahalıya satılmış... Artin Ağa okkası otuz iki kuruştan almış, iki bin sekiz yüz elli kuruştan satmıştı. Bu sayede gürültüsüz, şatafatsız bir muamele sayesinde Ali Bey zenginleşmiş, sarraf ile ortaklığa başlayıp askeri müteahhitler arasına katılmıştı.”*³⁴

---

³² a.g.e. s.83.

³³ a.g.e. s.92.

³⁴ a.g.e. s.96.

Yeni devirdekilerden biri de Jandarma zabiti olan Kerim Bey'dir. Çizmeye, kılıca tövbeli, fakat üzerinde hala o sert, kaba tavır vardır. Bir zamanlar Rumeli'de eşkiya peşinde çekmediği sıkıntı kalmaz. Dağlarda yatar, aç kalır, balkanlardan balkanlara gezer. Nihayet sıtmalarla, basurlarla, sarılıklarla harap olan vücudunda bir sıkımlık canı kalır. Tam o sırada Meşrutiyet patlamış dağdakilere gün doğar. 31 Mart'ta İstanbul'a dönüşüyle cebini doldurur. Eski paşaları ürküterek soyar. Hapishanelerdeki mevkuflara bile tokat vurur. Asılanları birer birer gidip görür. Sağa emir verir, sola at koşturur. Kısacası etmediği rezalet kalmaz.

*"Kerim Bey aşağı Kerim Bey yukarı... En hafif sözü "Şimdi kafanı gözünü yararım."*³⁵

*"Hem tüccar hem politikacı. Muhaliif kelimesi ağzından çıkarken başına kan fırlıyor, gözleri dönüyor, başka laf yok: "Asmalı!" şimdi Almanları tutturmuş: "Gözünü sevdiğim Hindenburg, tepele şu Rusları!"*³⁶

Lütfi Paşa da tam bir Aksaray beyidir. Sandığa girip pehlivanlık eder; ev basıp adam vurur; hamam kapatıp meyhane yıklar. Güzel zeybek oynar, burnunun deliğini kapatıp zurna taklidi yapar, yanaklarını şişirtip çifte nara gibi öter. Tıpkı bir kadın gibi domatesi soyup biberle, soğanla salata yapışı, patlıcan dövüşü, kır silkmesi yapışı çok latiftir. Lütfi Pehlivan aynı zamanda gümrükte de kâtiplik edip müdürlüğe kadar çıkar.

*"İşte bu herif şimdi harp zenginidir. Ankara'dan tiftik toplatmış. Trabzon'a, Samsun'a kayık işletmiş, canı ne yapmak istediye, hangi işe girdiyse muavenet görmüş, muvaffak olmuş. Ada'nın otelleri, Bursa'nın kaplıcaları, Haliç'in mavunaları hep elindedir. Kadın, kumar, içki, esrar, hülasa belki ne zevk ne iptila, ne rezalet varsa onda mevcuttur. Birbiri üstüne evlenmiş, üç ev idare ediyor, birkaç da kapatma besliyor. Bunlardan artakalan vakitte de Şişli'nin evlerini kapı kapı geziyor. Şimdi politika ile meşgul değildir; kendisini sefaya vermiş, kârlarının üzerine yan gelmiş, yakmış nargilesini, keyfinde..."*³⁷

Hidayet Bey de Harp'ten önce talihin yüzüne güldüğü adamlardandır. Harpten evvel talih kendisine gayet garip bir tarzda gülümser. Refaha, servete konup dünyayı kıskandırmış bir gençtir. Hidayet Bey amcasının hatırı için siyasi tarzda eğitim alır. Yaşı daha on sekizi bulmamış, irice kemikli, gösterişli, güzelce bir gençtir. Gözü büyüklükte, temiz giyinmekte, mirasyediliktendir. Babasının hali, vakti

³⁵ a.g.e. s.97.

³⁶ a.g.e. s.98.

³⁷ a.g.e. s.100.

de pek fena sayılmaz. Tek atlı bir arabaları vardır. Hidayet Bey, pazar, cuma günleri ona biner, Kalender'e doğru Sarıyer'den bir gezinti yapar.

“Hidayet Bey o hafta arabasını Şevkidil Hanımefendi'nin yalısı önünde biraz dinlendirmiş, hayvana soluk aldirmiş... Kadın ise adeta müsait görünüyor, hatta bir defasında peçesini açmış, yüzünü şöyle bir lahza gösterivermiş... Hidayet cesareti artırdı; halk Büyükdere çayırında İngilizlerin futbol oynayışını seyrederken yan yana tesadüf ettirdiği arabasından usulcacık, yalnız hanımefendiye sezdirerek bir mektup attı. Ertesi günü önü ilikli bir haremağası cevap getirdi. İş yoluna girmiştir. Kısa nikâh.”³⁸

Hidayet ve Şevkidil, ilkbaharda evlenirler. Hidayet'in mahareti asıl bundan sonra başlar. Karısına delicesine meftun, dizi dibinden ayrılmaz. Kıskanç mı kıskançtır. Karısı ile daima beraber, daima burun buruna, yan yana gezerler. Hidayet, karısını yalıdaki haremağalarından bile kıskanır. Kardeşlerine, amcalarına bile çikartmaz.

Eski devrin simalarından Saffet Bey, nezaretlerden birinde müsteşardır. Yüz lira aylık alır. Bunu olduğu gibi yarını, ihtiyarlığını, çocuklarını düşünmeden harcar. Saza, söze meraklıdır, evinde her gece fasıl vardır. Ne giyimi ne kuşanı ne eşyayı ne de intizamı gözü görür. Bütün konak halkının tek düşüncesi, tek meşguliyeti misafirlere yemek, yatak, iştret sofrası düzenlemektir. Saffet Bey, atalarından beri zengin yaşamış bir aileye mensuptur. Titiz, aksidir. Karşısında herkes boyun eğmeye, suyuna gitmeye, keyfine hizmet etmeye mecburdur.

“Meşrutiyetten sonra yuvaları dağıldı. Sefalet, nisyân içinde birer birer ölüp gittiler. Biçare Saffet Bey de perişan oldu. Tekaüde şevkettiler. Eline otuz lira kadar bir para geçiyordu. Onunla ne yapabilirdi? Bir müddet evin gidişini bozmak istemedi. Mağlubiyetini itiraf edemedi. Alıştığundan ayrılamadı. Borç etti, eşya sattı, fakat kabil mi? Aşçular savuldu, uşaklar dağıldı, misafirler seyrekleşti. Hanendeler yeni kaplara çattı. Bir de yangın geldi. İki yüz senelik o şenlikli konağı eşyasıyla beraber iki saatte sildi süpürdü, kül etti. O zaman Saffet Bey çöktü. Bir enkaz haline geldi. Küçük bir mahalle evine taşındı. Artık ne gelen var ne giden. Ne saz var ne söz...”³⁹

Eski devre mensup olanlardan Ziya Bey, gençliğinde malumatlı, dirayetli, işgüzar bir adamdır. Yabancı dilleri öğrenir. Londra'yı, Paris'i görür. Edebiyata meraklı, yeni fikirlere tapan elli beşlik bir zattır. Ziya Bey gayet de şık giyinir.

---

³⁸ a.g.e. s.102.

³⁹ a.g.e. s.112.

Arkasında bonjur, yakasında bir gül, kolunda pardösü, traşlı tuvaletli, fes giymiş bir ecnebi konsolos gibi Frenkçe konuşa konuşa genç adamlarla vapurda, trende gidip gelir. Herkes hayretle ona bakar, fakat hürmet de ederler. Hayatta bir gayesi vardır: Kadın, erkek gençleri başına toplayıp kaçsız göçsüz yaşamak, bir masanın etrafına dizilip uzun uzun sohbetler ede ede yemek yemek, içkiler içmektir. Fakat hanımefendi bu isteğine engel olur. O varken harem selamlıkta katiyen birleşemez. Beyefendinin nüfuzu da öte tarafa geçemez.

“Bir gün Hanımefendi ölüverdi. Ziya Bey ne yapacak? Çocukları da yok, bekâr da yaşayamaz ya? Bir müddet şurada burada dolaşır. Gider ada otellerinde aylarca kalır. Kat kat elbiseler yaptırır; şahsına itinasını artırır. Evlenebileceği bir kadın arar. Nihayet tesadüf yardımı eder. Macarlar İngiliz karışığı Beyoğlulu bir ailenin dul kerimesiyle izdivaç kararlaştı. Kadın konakta oturmaya razı değildir. Sayfiye istiyor. Çoğu Frenk, azı Türk köy neresi? Bugün Yeşilköy adını almış olan eski Ayostefanos'ta bir ev alır, kuleli, verandalı züppe bir köşk; oraya taşınırlar. Otuz beşlik bir kadın ama gönlü genç mi genç, edvarı hoppa mı hoppa. Zaten Ziya Bey de öyle, evin içi gece gündüz, vakitli vakitsiz bir takım çoluk çocukla dolar dolar boşanır. Piyanolar, mandolinler, şarkılar, rakslar, kır gezintileri, at eğlenceleri, av ve balık, hepsi var.”⁴⁰

Ziya Bey, bu hareketli hayata uyum sağlayamaz. Her gün biraz daha çöker ve o çöktükçe evin gürültüsü o nispette artar veya ona öyle gelir. O zaman o vefakâr dadılar, o emektar uşaklar, o sadık halayıklar hatırından geçtikçe büsbütün üzülür, ilk karısını aklına getirdikçe fenalaşır, ağlar.

Eski devrin tanınmış simalarından Şişman Rıza Efendi, boğazına düşkün bir kadıdır; yeme içmeden başka bir şey düşünmez. Ne söz ne saz bilir. Ne debdebeye kulak verir ne rütbe ve nişana. O yesin içsin de ister arkasında samur kürk bulunsun ister pösteki olsun umursamaz. Zaten evin halkı daima mutfakta vakit geçirir. Hepsinin kendilerine has yemekleri vardır. Evde herkes, hizmetçiye uşağa kadar tıka basa, tiksiniinceye kadar doymalıdır. Evde daima hoşaf bulunur. Sürahi sürahi limonatalar hazır durur, kavun ve karpuz küfelerle alınır.

“Ne Meşrutiyete aldırmaştı ne Otuz Bir Mart'a ne de sonraki firkaçılığa. Dünya umurunda değildi. Onun yemeğine dokunulmasın, çarşı Pazar kapanmasın da isterse kan gövdeyi götürsün, İstanbul cayır cayır ateşe yansın. Hareket ordusu Taşkışla önünde muharebe ederken Rıza Efendi turfanda enginar buldurmuş, zeytinyağlısını yaptırıyor.” Fakat umumi harp ilan edilince işler değişir. Pahalılık,

---

⁴⁰ a.g.e. s.117.

kutluk baş gösterir. Şeker on, yirmi, yüz derken üç yüzü geçer. Rıza Efendi şaşalar; mukavemete uğraşır, “Gene yerim, içerim” diye söylenir, gezer. Lakin günden güne mutfağın şerefi alçalır, şaşası söner, neşesi kırılır. Şişman Kadi zayıflar, yemekler azalır. Artık kayluler yapılmaz olur, baklava sinileri görünmüyordur. Hindi değil piliç bile kesilmez. “O bolluk ne idi bu kıylık ne?”⁴¹

Eski devre mensup olan Ahmet Bey, çok saygı duyulan, asil biridir. Oğlu Settar Efendizade, rezaleti çıkarır, itiraflar, tehditler, bahanelerle rastgeleni sokar, zehirler, yakar. Burnunu sokmadığı yer, canını yakmadığı adam bırakmaz. Ömrünü gündüzleri dalkavuklukla, geceleri Beyoğlu sefahat hanelerinde rezaletle geçirir. Yanındaki Ermeni ve Yahudi muavinlerle Beyoğlu’nu adeta haraca keser. İstanbul’un iki tarafı da onun edepsizliğinden yaka silker.

Kısacık boylu oğlu, babasından elli kat yüz­süz bir oğlandır. Küçük yaşında hünkâr çavuşu olmuştur. Cuma günü olduğu zaman lalası mektebe asker kıyafeti getirerek onu giydirir ve saraya götürür. Daha bıyıkları terlemediği halde yirmi beş yaşındaki delikanlıların yapamayacağını yapmaya başlar. Kısacık boyu ile samur kürklü bir kocaman büyük adam paltosuna bürünüp ağzında sigarayla, Beyoğlu Caddesi’nden kaşları çatık, surat ekşi, emsali görülmemiş bir azamet ile geçer ki onu gören insanın tüyleri diken diken olur.

“Şimdi ara sıra peder beyefendiye de mahdum beyefendiye de sokakta rast geldiğim oluyor. Galiba sefalet içindeler. İlle mahdum bey bitik; boynunda kâğıt yakalık, arkasında on beş senelik kloş palto, ayağında altı pençeli kunduralar, bir sarhoş gibi sarsıla sendeleye yürüyor.”⁴²

Nazmi Bey de yine eski devre mensup insanlardandır. Babıali’de kalem müdürüdür. Kâtip, hoş sohbet bir zattır. Fakat aksi huyları, fena huyları vardır. Mesela kavgadan hazzeder, daha doğrusu kavgasız yaşayamaz. Ev halkıyla, dairedeki memurlarla, sokaktaki esnaf ile gelen giden misafirlerle, hülasa nerede olsa ve kiminle olsa hiç yoktan münakaşa çıkarır, marazaya başlar. Ama yalnız ağız kavgası yapar. Gayet korkaktır, el şakasına, tabancaya, kamaya, tehlikeli işlere hiç gelemes.

“Yeni devir gelince işler değişti. Mahkemedan bir iki celp geldi. Zavallı Nazmi Bey korktu, dışarı çıkmaz oldu, başladı yalnız evdekileri haşlamaya. Onlar da birden hürriyetin verdiği cesaretle muamelelerini tebdil ettiler, cevap verdiler, hatta

⁴¹ a.g.e. s.120.

⁴² a.g.e. s.129.

üstüne yürüdüler. Şaşaladı, sindi, hastalandı. Çok geçmeden kavga edemediğine teessüründen vefat etti.”⁴³

Eski devrin önemli isimlerinden olan Müzevir İshak Efendi maruf, cami imamıdır. Kirpiksiz mavi gözlü, seyrek sakallı bezirgâna benzer şanssız bir adamdır. Cahil mi cahil, hastalıklı mı hastalıklı müfsit mi müfsittir. Bir defa insanı diline doladı mı kurtuluş yoktur. Oturduğu semtin sahibi, kâhyası, polisi odur. Tanımadığı adam yoktur. Zaptiye nazırını tanır, bütün müsteşarlar, muhasebeciler ahabıdır. Mabeyincilere kadar el kol salar ve bütün bu kuvvetleri şunun bunun aleyhinde, dedikodu için, bela çıkarmak için kullanır. Her sokulduğu işten zaferle çıkar.

“Daha elli yaşına henüz girmişti, vefat etti. Ölümü gayet perişan olmuştu. Komşusu bahçe meraklısı, kendi halinde bir adamdı. Son günlerde ona musallat olmuştu. Bir duvar meselesinden dolayı didişiyordu. Bir akşam herkes yattıktan sonra dışarı çıkar, şeftali zamanıymış, usulcacık duvardan aşacak, gidip sahibinin bin itina ile yetiştirdiği ve yarın öbür gün koparacağı meyveleri çalacak. Hâlbuki evde o gün temizletmek için lağım çukuru açtırmış olduğunu unuttur. Bahçe içindedir diye fener de yaktırmamıştı. Karanlıkta yürür, yuvarlanır. Ertesi gün ölüsünü bulurlar. Kopardığı şeftaliler de kürkünün cebinden çıkar.”⁴⁴

Şayan’ın evinde verdiği davette İsmet’in dikkatini en çok çeken isimlerden biri Nermin Hanım’dır. Saz gibi ince, soluk, cansız bir kadın, yüzü sapsarı, gözleri cam gibi parlar. Eter bağımlısı bir kadındır.

*“Hiç tatmamışlara anlatılmaz ki. Orada keder yoktur, gam yoktur, acı, eziyet yoktur. Tatlı bir rüya içinde kulaklarınız tatlı hatıralarla çınlayarak öyle dünya yüzünde emsalini göremeyeceğiniz bir saadetle beş on dakika yaşarsınız ki bütün bir hayata bedeldir...”*⁴⁵

Nermin, ablası Münire ve kuzenleri Bidar küçük yaşlarından beri hep birlikte dirler. Bir gün Bidar İtalyanlara karşı harp etmek üzere Trablus’a gider. Kızlar bunun üzerine çok üzülürler. Bidar, orada bir sokak kadınına tutulur, haftalarca peşinde koşar, parasını tüketir ve intihar eder. Bu olayın üzerinden iki ay sonra Bidar kolunda bir kadınla döner. Fakat onlar yine tesellisini bulurlar.

*“Muhakkak, bu kadını mahsus koluna takıp geldi. Bizi kendisinden soğutmak, evlenmeye teşvik etmek için...”*⁴⁶

---

⁴³ a.g.e. s.134.

⁴⁴ a.g.e. s.150.

⁴⁵ a.g.e. s.154.

⁴⁶ a.g.e. s.164.

Fakat durum hiç de öyle değildir. Bidar fedakârlık etmek için değil, sevdiği için o kadınla beraberdir. Bu durumu kızlara da açıkça anlatır. Onlara yakasını bırakmaları için mektup yazar. Ancak kızlar yine inanmayınca bu kez yüz yüze konuşur.

“O akşam süblüme içmişlerdi. Tam yedi gün sancılar içinde kıvrandılar. Münire kurtulamadı, büyük ve kutsi sevdası uğrunda öldü. Nermin yaşadı hatta evlendi. Zengin bir kocaya düştü; fakat felah bulmadı. İşte böyle kendisini etere verdi.”⁴⁷

Şayan’ın evindeki davete katılan Leyla Hanım’ın amacı kızlarına devir erkânından iki koca bulmaktır. Yaptığı faaliyetler hep bu amaca ermek içindir. Kızları evlenir fakat geçinemez ve kısa zamanda boşanırlar. Leyla Hanım kızlarından daha talihli çıkar.

“Ta gençliğinden beri kendisine karşı unutulmaz, örtülmez bir muhabbet taşıyan ihtiyar bir zengin, Suriyeli bir Paşa kızlarını tanımamak şartıyla ona bir izdivaç teklifinde bulundu. Tabii derhal kabul etti. Şimdi, seksen beşlik kocasının sayesinde refahlı bir ömür sürüyor.”⁴⁸

Şayan’ın davetine katılan Nemika Hanım, hafifmeşrep bir kadın değildir. O kocasına olan sadakat ve muhabbetiyle şöhret kazanır. Annesi Neriman Hanım’ın yaşayışını beğenmeyen kızı birkaç defa evi terk eder. Ancak aile dostları annesinden çekindiği için onu evlerinde uzun süre misafir etmezler. Sonunda kısacık boylu, buruşuk yüzlü, şansız, şöhretsiz Osman adlı bir genci sever. Annesi bu izdivaca izin vermese de Nemika evi terk ederek Osman ile evlenir.

“Sevgilisi Osman ile evlenmiş ve cüzi bir maaşa razı olarak kocasıyla ta Konya’ya gitmişti. Senelerce orada aza kani, yarı fakir ve muhtaç, fakat mesut yaşadılar. Birbirleri için çıldırıyorlardı. Sonra talih de yardım etti. Osman Bey birbiri arkasına terfiler gördü. Geldi İstanbul’a bol bir maaşla yerleşti.”⁴⁹

Feyziye Hanım ise İstanbul’da güzelliğiyle şöhret kazanan, kendinden çok bahsettiren, zihinlerde iz bırakan kadınlarından biridir. Eski devir onun parlak zamanına denk gelir. Bir taraftan hanımlar elbisesinin peşinde sürüklenirken öbür taraftan da erkekler ondaki cazibeye tutulur.

---

⁴⁷ a.g.e. s.165.

⁴⁸ a.g.e. s.173.

⁴⁹ a.g.e. s.174.

“Feyziye’nin en parlak devri hürriyetten evvelki devre tesadüf eder. Zira o zamanlarda mükellef düğünler, kadın içtimaları olurdu. Mükellef giyinmiş birkaç yüz hanımın arasında kendisi zimmetli ve ağır, bir odanın ortasında, avizeler gibi yakışır, etrafa şaşaa verirdi. Sonraları yeni yetişmeler kadınlar arasına düştü, o derece göze çarpmadı, inceliği, güzelliği, zarafeti pek de iyi anlaşılamadı.”⁵⁰

Şayan’ın davetlilerinden olan Leman Hanım, Darülmalumat yetiştirmesi genç bir kızdır. Akrabaları olan İran sınırı içindeki aşiretlerden Aziz adlı adamla evlenir. Bol para ile Çarşamba mahallesinde oturmaz. Ada’ya taşınarak burada kendilerine eşyalı bir ev alırlar.

“Burada oldukça yaşlı ve maruf kadınlar arasında, onun da işi neydi? İçip söylemede daha acemi, hanımefendilik tavırları almakta henüz pek beceriksiz idi. Belliydi ki bol para içine yeni düşmüştü. Pek telaşlı, gürültülü, pek serpintili çırpınıyordu. Bu servet denizin ortasında sakin ve rahat yüzmeye daha alışmamıştı.”⁵¹

4. 4. ZAMAN

Edebi eserlerde geçen olayların incelenmesinde zaman kavramı üzerinde durulması gerekir.

Edebi eserlerde geçen olaylar mutlaka bir zamanda cereyan eder. Hikâyede zamanı vaka zamanı, anlatma zamanı ve bu ikisi arasında geçen zamanda şekillenir. Olaylar belli bir zamanda oluşur, belli bir zamanda öğrenilir ve belli bir süre sonra da anlatılır.

Vaka zamanı, eserde olayların cereyan ettiği kurmaca bir zamandır. Anlatma zamanı ise olayın anlatıcı tarafından ne zaman nakledildiğini gösteren zamandır. Anlatıcı beş yaşında başından geçmiş bir olayı elli yaşında anlatabilir.

Edebi metinlerde, olayların kesin olarak kronolojik bir sıraya göre anlatılması beklenmemelidir. Olaylar bazen özetlenerek, bazen atlanarak, bazen de geriye dönüşlerle anlatılır. Geçmiş-hal-gelecek kiplerine aynı metinde yer verilebilir. Geçmiş zaman kipini kullandığı gibi şimdiki zaman kipini de kullanabilir. Olaylar

---

⁵⁰ a.g.e. s.180.

⁵¹ a.g.e. s.183.

yıl, ay, gün ve saat gibi kavramlarla anlatıldığı gibi dün, ertesı gün, o gün, bir gün gibi belirsizlik belirten zamanla da anlatılır.

Zaman kavramında yazma zamanı ve okuma zamanından da bahsetmek gerekir. Yazma zamanı, yazarın eserini yazdığı zamandır ki bu takvim ve saatle ölçülebilen kronolojik zamandır. Okuma zamanda okur kendi reel zamanını kullanarak eseri okur.

Şerif Aktaş romanda zamanın önemine ve olayların sıralanışına dikkat çeker.

“Eserin okuyucu üzerinde uyandırdığı estetik tesirlerin kaynaklarından biri zamanın yeni ve orijinal bir kompozisyon halinde sunulması aranmalıdır”⁵²

İstanbul’un Bir Yüzü’nde anlatma zamanı bir günlük zamandır. Bu bir gün içinde İsmet, Kani ile bir vapurda karşılaşır, vapurdan indikten sonra Büyükkada’da birlikte olurlar. Ardından İsmet, Kani’nin karısı Şayan’ın evine gider. Orada misafirlige gelen yeni devir kadınlarını tetkik ederek eski devir kadınları ile mukayese eder. Ardından tüm misafirler gittikten sonra Kani, karısı Şayan ve kızının konuşmasına şahit olur. Onların ülke hakkındaki yorumlarını duyunca hem şaşırır hem de çok üzülür.

Romanda zaman, İsmet’in hatıra defteri, Bebek 15 Eylül 1918 tarihiyle son bulur. İkinci Abdülhamit döneminden başlayarak 1908 sonrasını da içine alacak şekilde Birinci Dünya Savaşı yılları anlatılır.

Bu romanda İkinci Abdülhamit devri ve İkinci Meşrutiyetten sonra İstanbul’da yaşanan değişim anlatılır. Siyasi değişimin sosyal ve ekonomik hayattaki değişimine yansımaları söz konusudur. İnsanlararası ilişkiler, aile ve aile içi ilişkiler, eğlence anlayışlarındaki tüm değişim göze çarpar.

Romanda geçmişe özlem dikkat çeker. Eskilerde, konaklarda ve köşklere yaşanan o güzel hayatın cahil, bilgisiz, sonradan görme, hesap kitaptan anlamayan insanların elinde nasıl yıkılıp gittiğinin sergilendiği bir romandır. 1908’den sonra her şey birdenbire değişmeye başlar. Hele 1914’ten sonra bu değişim, adeta bir vurgunculuk halinde sürer gider. Bu dönem için romanda seçilen kahraman Kani

---

⁵²Aktaş, a.g.e. s.48.

Bey'dir. Kani Bey de bir zamanlar Fikri Paşa'nın konağında yanaşmalık yapar. Ancak yaptığı yolsuzlukla kısa zamanda zengin olur. Bir zamanların evlatlığı Kani Bey artık hiçbir şeyi beğenmez. Bu durum o dönem romanlarında oldukça sık rastlanan bir konudur.

Eserde üzerinde durulan ve eleştirilen konulardan birisi, eski ve yeni devir İstanbul'u ve insanlarıdır. Eski olarak nitelendirilen devir, Sultan Abdülhamit dönemidir. Bu dönemi de Fikri Paşa konağı temsil eder.

*"Kani benim düşüncelerimin farkında bile değildi. Hep yeni devirden, yeni eğlence ve zevklerinden birçok kadın isimleri vererek geveze geveze bahsediyor; tırtıllık zamanından hiçbir hatıra saklayamamış olan bir kelebek gibi hep zihninde hala, bugüne ait vakalar yaşıyordu. Beş sene gerisini galiba büsbütün unutmuştu. Zenginleşmesini hiç şaşılacak bir hadise saymayarak eskiden beri böyle, ipek çamaşırlar ve kibar kadınlarla refahlı bir ömür sürmüş, cetbecet mirasyedi tavrını ne güzel takınabiliyordu..."*⁵³

Yeni devrin simalarında olan Kâni, sürekli olarak yeni devrin, eğlence ve zevklerinden bahseder durur. Adeta geçmişini zihninden siler.

Yeni devrin harp zenginlerinin yanı sıra bir de türedi politika zenginleri vardır. Bu devrin gençleri yiyip içmesini bilmeyen, küstah, şımarık gençlerdir. Çoğunlukla kavga ederler, sonra da hiçbir şey olmamış gibi barışırlar, kol kola gezerler.

*"Yeni devrin bu türedi harp zenginlerinden başka bir de türedi politika zenginleri vardır... Oturup kalkmasını, yiyip içmesini bilmeyen öksüz evlat tavırlı, çoluk çocuk makulesi bu sünepe rical her defasında biraz daha küstahlaşmış, biraz daha yüz bulup şımarmış olarak sık sık gelirler, sabahlara kadar politikadan, salahta ve icraattan bahsederler. Ekseriya da dövüşecek, sövüşecek kadar münakaşayı ileriye götürerek birbirlerinden dargın ayrılırlardı. Fakat sonra çarçabuk yine barışırlar, çok geçmeden kol kola dönerler, bahislerine aynı hareketle devam ederlerdi."*⁵⁴

*"Eski devir simaları. Onlar da başka biçim, acayip şeylerdi. Fakat az zararlı, baba adamlardı. En kendine düşkün, en kendini beğenmişinin bile gene etrafında olup biten işlerle, çekilen mihnetler ve sefaletlerle bir alakası; insanı hiddetlendirmeyen mahsus, nevi şahıslarına münhasır, gönülden doğma, yüreğe bağlıydı. İmanları, itikatları içinde ne rahat ne müsterih yaşarlar. Bugünün adamlarına nispetle bir çocuk gibi günahsız, fütursuz ömür sürüp ne mesuliyetsiz ve azapsız ölürlardı."*⁵⁵

---

⁵³ a.g.e. s.31.

⁵⁴ a.g.e. s.107.

⁵⁵ a.g.e. s.111.

Eski devre büyük özlem duyan İsmet eski devrin simalarını aklından çıkaramaz. Onlar, yeni nesle oranla daha zararsız, baba adamlardır.

4. 5. MEKÂN

Mekân, romanda olayların geçtiği yerdir. Hayattaki insanlar gibi roman kişileri de coğrafi bir bölgede, bir şehirde, bir mahallede, bir köyde vb. yerlerde yaşarlar.

“Mekân vaka zincirinde ifade edilen hadiselerinin sahnesi durumundadır.”⁵⁶

Vakanın önemi mekânla yakından ilgilidir. Hayali ya da gerçek bir mekân anlatılıyor olsa da yapılan tasvirlerle gözler önünde bir şekil belirir. Mekân tasvirleri kahramanın kişiliğine, psikolojisine, özelliklerine dair önemli ipuçları verir. Kahramanın bilinç dünyasının aydınlatılmasına ayna tutar.

Edebi eserlerde mekânları somut veya soyut olarak ikiye ayırabiliriz:

1. Somut Mekânlar: Gerçek mekânlardır. Bu da açık ve kapalı olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar.

A. Açık Mekânlar: Şehir, ülke, deniz, dağ gibi yerler.

B. Kapalı Mekânlar: Ev, yalı, konak, köşk... Kapalı mekânlar daha çok ruh çözümlemelerine zemin hazırlar.

2. Soyut Mekânlar: Bu dünyada olmayan hayali mekânlardır. Bilim-kurgu öykülerinde sıkça karşımıza çıkar”.⁵⁷

Refik Halit Karay’ın romanlarında mekân genellikle İstanbul, bazen Doğu Akdeniz, Orta ve Uzak Doğu memleketleri olarak karşımıza çıkar. Ancak bunun dışında Anadolu’ya yönelerek Ankara’yı, Abant’ı (*İki Cisimli Kadın*) ve Bursa’yı (*Karlı Dağdaki Ateş*) da öne çıkardığı romanları vardır.

---

⁵⁶ Aktaş, a.g.e. s.128.

⁵⁷ a.g.e. s.129.

Refik Halit Karay, romanlarının bir kısmını bizzat kendi gözlemleri, gidip gördüğü yerlerden seçer. Bir kısmını da araştırmaları sonucu öğrendiklerine kendi hayal gücünü de katarak yazar.

İstanbul'un Bir Yüzü'nde mekân İstanbul'dur. Fikri Paşa'nın konağı romanda önemli yer tutar. Bu konak eski hayatın bir temsilidir. Fikri Paşa'nın ölümü yaklaşmasıyla konağın yok oluşunu aynı noktada birleştirilebilir. Bu konakta eski İstanbul hayatının bütün özelliklerini görmek mümkündür. Fikri Paşa ve konak eski hayatı temsil eder. Özellikle Fikri Paşa tipi, çok başarılı bir şekilde çizilir. Son derece kibar bir adam olan Paşa, sanat koleksiyonu yapar ve Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sini okur. Kendi halinde, konakta yaşayanların dışında bir eski zaman adamıdır. Devletin üst kademesinde görevler almış olmasına rağmen hiçbir şeyi değiştirme kudret ve iktidarını gösteremez. Varlığı ve yokluğu belli değildir. Bu içine kapanıklığı ve olayların dışında kalışı ailesini de etkiler. Paşa'nın kızı Şadiye, Amerikan mektebinde okumuş bir genç kız olarak zevk ve eğlence içinde yaşar. Paşa'nın oğulları yeni anlayışı temsil ederler. Onu beğenmezler, eski olmakla suçlarlar. Bu manada eski-yeni çatışmasının yaşandığı konakta eski yok olmaya mahkûm bir görüntü çizer. Konakta hesapsız ve sınırsız bir harcama ve israf vardır. Halayıklar, yavaşmalar, hizmetçiler ve bunlara ek olarak mahallenin hemen hepsi bu konakta yer, içer, eğlenirler.

Fikri Paşa'nın konağı, İkinci Meşrutiyet devrini de temsil eder. Fikri Paşa, Meşrutiyet devri hükümetinde tekrar görev alır. Fikri Paşa konağı Meşrutiyet'ten sonra İttihatçıların toplantı yeri olur. Fikri Paşa'nın büyük oğlu İhsan Bey, siyaset meraklısı olduğundan konak da Meşrutiyet'in ilanından sonra sivrilene yeni neslin toplantı yeri olur. Konak bu kez genellikle sonradan görme ve harp zengini olarak israf, sefahat ve eğlenceye düşkün insanlara ev sahipliği yapar. O yıllarda fakir olan Kâni artık bir harp zenginidir. İstanbul'daki fakir insanlar, başta Kani ve onun gibi olan zengin insanlardan rahatsızlık duyarlar. Onlara göre bunlar haksız yere zenginleşerek sonradan görme türedi zenginlerdendir.

Kani'nin konağı yeni dönem olarak vasıflandırılan İkinci Meşrutiyet sonrasında birçok insanı içinde barındırır. Konak artık "köşk" olur. Büyük Ada'daki bu köşk gösterişlidir. Çam ve manolya ağaçlarıyla gölgelenir. Köşkün içi gösterişli eşyalarla süslüdür. Burada harp zenginlerinin sonradan görme kadınları, erkekleri

gelir, eğlenirler. Çoğunluğu yurt dışını görmüş, Batı'ya özenen tiplerdir. Dış görünüş olarak çok güzel olsalar da konuşunca oldukça basit, aşağı oldukları görülür. Sigara kullanırlar, içki içerler. İçlerinde etere, morfine bağımlı olanları vardır.

“Fena sıkılıyorum, ahbap yok, iş yok, eğlence yok. Kız da geliyor, her taraf çırılçıplak, sırsıklam çamur içinde kalacak. Halk aç biilaç, dilenciden yolda yürünemeyecek; insan cebinde parası da olsa bu memlekette şöyle can ve gönülden bir “Oh!” diyemez ki. Niyetim gidip kışı Viyana’da, Berlin’de geçirmek. Zaten geçen seyahatte sefirle laubalileşmiştik, iyi uyuyoruz, karlı işlere de girebildim... Ben susuyorum.”⁵⁸

İsmet, Kani ve ailesinin konuşmaları karşısında adeta şoka girer. Kani'nin Fikri Paşa'nın selamlığında yatıp kalktığı, gece yarılarna kadar pis sokaklarda gezindiğini unutarak İstanbul'un çamurundan, kışından, halkın açlığından, sokaktaki dilencilerden şikâyet etmesini İsmet şaşkınlıkla dinler. Karısı Şayan da bir kedi yavrusu gibi sokakta bulunarak köşke geldiğini unuttur. Kani'nin söylediklerini doğrulayarak İstanbul'un yaşanır yeri kalmadığını yurt dışına gittiklerinde daha rahat ömür süreceklerini söyler.

Romanda kış mevsimi, İsmet'e gençliğinin kışlarını hatırlatır. İstanbul'un eski haline derin bir özlem duyar. Yüreği sızlar, büyük matem yaşar.

“Mevsim kış. Fakat ne çeşnisiz bir kış. Gençliği, gençliğimin kışlarını, kış gecelerini hatırlıyorum. Islak kaplamalı, çürük, harap evlerde, dalgalı ve benekli şişeleri köşe başındaki bakkaldan alınan sekiz numara mor petrol lambasının ışığına toplaşarak ne hoş zamanlar geçirirdik. Ah, o zamanki İstanbul'un satıcı sesleri. Durgun ve karanlık sokaklarda dolaşan gece simitçileri, bozacılar, keten helvacılar. Tahassürle onları anıyorum ve eriyorum, yüreğim sızlıyor. Matem içinde gibiyim. Çok yaşlanmışım da gençliğimi hatırlıyor gibi lezzetle için için dalıyorum. Şimdi defterimi kapadım; ta çardaklı turşucudan başlayarak Saraçhanebaşı'ndaki konağı, Fikri Paşa'nın saatli odasını, hizmetçiler peşinde koşan Damat Bey'i, bizim o serseri ruhlu Küçük Hanımefendi'yi, herkesi, her yeri tekrar gözümün önünden geçiriyorum. Pek iyi tanıdığım ve gördüğüm o devrin şayanı dikkat bütün simalarını birer defa daha hatırlıyorum ve ne kadar zevk duyuyorum. Hâlbuki son senelerin hatıratı bende böyle güzel ve huzurlu bir teessür yapamıyor; yüreğim sıkılıyor, sınırlarım geriliyor, vicdanım azaba benzer bir sızı ile doluyor; adeta üzülüyorum.”⁵⁹

---

⁵⁸ a.g.e. s.191.

⁵⁹ a.g.e. s.196.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet: Damat İshak Bey, konağa ilk geldiğinde birden o kadar kadın içine girince çılgına döner. Bir dediğini iki etmeyen karısı Ragibe Hanım'ı aldatarak sevgilisinin evine gider. Ama sonra karısının onu affetmesi için yalvarıp yakarır ve kendisini affettirir.

“Dolgun, iri vücutlara düşküdü; bizim kızlar da hep şişmanca şeylerdi; yüzlerine yiyecek gibi bakardı. Yanlarından geçerken çarpacak, kucaklayacak zannederdik. Hiçbirimiz tek başımıza onunla aynı evde kalamıyorduk. Hemen yerinden fırlayıp üstümüze atılacak gibi içimize bir korku, bir ürperme gelirdi. Gayet ahlaklı, dindar, ırz ehli görünmesine rağmen pekiyi bilirdik ki için dünyanın en fena adamları gibi düşünür, hepimize fena gözle, adeta hayalinde soyup açarak öyle bakardı. Gayet fassal, dedikoducuymuş da. Her gelen misafir hanımın namusundan şüphe ederdi: ‘Kaltağın biri, yürüyüşünden belli...’ yahut ‘Halis aşüfte, üstünden akıyor...’ gibi mahalle vari fena zanlarla dünyayı lekeler, kirletirdi. Bir gün çocuğunun sütünesiyle kaçır. Ragibe Hanım onu arar ve sonunda bulur. Bu ke de İshak Bey hiçbir şey olmamış gibi karısına dönmek için yalvarıp yakarır. Hiçbir şey olmamış arada bir vaka geçmemiş gibi konağa geldi. Bu garip karı koca sergüzeştinin daha böyle birçok tuhaf, inanılmaz fasılları vardır.”⁶⁰

Kâni de çocukluk arkadaşı ve gizli aşkı İsmet'i yıllar sonra görünce Taksim'deki evine götürür. Kani burada İsmet ile beraber olarak karısı Şayan'ı aldatır.

“Biz ne zaman bir araya gelsek ta ölünceye kadar, galiba böyle el ele dokunur, göz göze gelir gelmez birbirimize karşı dayanılmaz bir sokulmak, sevişmek arzusu duymaya mahkûmduk. Bu, sırf hayati bir istekti. Fikrimizden ziyade vücutlarımız buluşmaya atılıyordu. Şimdi eminim Şişli'deki evde baş başa kalır kalmaz, sekiz on yaşımızdayken acemi acemi başlayıp gittikçe ustalaşarak, fasılalara rağmen kıskançsızlık devam eden bir münasebet gene ezgin, dermansız bırakan bir şiddetle tekrar canlanacaktı...”⁶¹

---

⁶⁰ a.g.e. s.61.

⁶¹ a.g.e. s.14.

4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç

4. 1. 2. 1. **Vurgunculuk/ Harp Zenginleri:** Kâni, Mesut Efendi, Kalay Ali Bey, Kerim Bey, Lütfi Paşa, Hidayet Bey vurgunculuk yoluyla zengin olurlar.

“Sonraları artık öğrenmiştim. Kani zengin olmuştu. Harp zengini idi. İzmir’e kadar gelmiş, şöhreti dillere destan olmuştu. Yazıhanesini tahkik ettim. Bugün yarın gidip görüşecektim. Nihayet tesadüf yazdığım gibi, dün onu yoluma çıkardı. Arkasında beli kemerli bal renginde dar, şık bir pardösü, elinde altın saplı bastonu, dimdik, selamlar dağıtarak telaşsız, yorgun, bana doğru tanımadan geliyordu. Büyükada iskelesinde öğle vapuruna binecektik; sert bir gündoğusuyla etraf allak bullak oluyor, tenteler sarsılıyor, camekânlar zangırıyor, bacaklarına elbiseleri dolanıp adeta yarı inik, başlar rüzgârın aksi tarafına çevrik, birbirlerine çarparak iskeleye koşuyordu. O, bu hareket ve telaş içinde fütursuz, vakarlı, ağır ağır yürüyordu. Ben de derin derin bakıyordum, şaşıyordum. Evet, ne kadar değişmişti. Hazırcı mağazalarından alınıp dört günde havı dökülen, diz kapakları biçimsiz elbiseler içinde; biçare hiç böyle ehemmiyetli bir adam gibi görünmezdi. İlle modası geçmiş bir fantezi yeleği hatırımdan çıkmaz. Çok itina ile giyindiği günler bunu muhakkak sırtına geçirir ve adeta, yakıştığına, bir de değişiklik verdiğine inanarak biraz da kibirlenirdi. Şimdi hiç kibirli değildi; dolgun, emin, metanetli, hülasa sahte değil, sahiciydi. Kibirlenmiyor, yalnız mevkiine yakışık alan bir tavır takınıyordu.”⁶²

Mesut Efendi, Harp zenginlerindedir. Önceleri sarıklı, parasızdır. İnsana masallardaki akıllı keloğlanları hatırlatan bön çehreli, fakat zeki gözlü yerden bitme, vücudu vardır. Ne Anadolu’ya benzer ne Rumelili ’ye. Bazen çeke uzata, yayvan yayvan konuşur, bazen Kastamonu’dan yeni gelmiş bir aşçı çırağı gibi kelimeleri yuta yuta lakırdı eder. İstanbul’un meşhur bir simasıdır. Eline bir iki mühim davada hayli para geçtikten sonra kendisini hevese kaptırır, adlı sanlı yaman bir kadına tutularak deli divane olur. Zenginliği halkın ağzına düşünce derhal yazıhanesine birtakım adamlar üşüşür, onu zevke, eğlenceye sürükler. Sarığının imkân verdiği kadar hususi ve umumi eğlencelerden geri kalmaz. Bir gün ona araba ile geçen bir kadın gösterirler. Mesut Efendi, şaşalar. Bu kadın tam da hayallerini kurduğu kadındır. Kadının evli olduğunu öğrenince Mesut Efendi uğraşır, didişir, çırpınır; neticede kadının kocasıyla bir pazarlık kapısı açtırabilir. Hâlbuki ona bir oyun oynarlar. Zavallı Mesut Efendi bu evliliğin ciddiyetine inanmaz. Hâlbuki koparılacak olan üç bin yedi yüz elli liranın büyük bir kısmı yeni nikâhlısının hissesine düşeceğini bilmez.

---

⁶² a.g.e. s.13.

“Kadın ilk iki ay evden çıkmadı; fakat terziler, kuyumcular kafilesinin ardi arkası kesilmiyordu. Atlar, arabalar, debdebe, darat hepsi yerindeydi... Altıncısında artık “İri gözlü Ayşe'nin kızı” canının dilediği gibi geziyor, tozuyor, kocasına burnunun ucunu bile göstermiyordu. Ayrıldılar. “Mihri muaccel” olarak tam iki bin lira da üste verildi. Mesut Efendi şimdi bir İtalyan aktrisle yaşıyor. Pangaltı'da oturuyor. Sarığı, yeni münasebeti üzerine, çıkarmaya mecbur olmuştu. Bu kadında aksi gibi: “ille nikâh yoksa bırakır giderim.” Diyormuş... Galiba evlenecekler! Yine aynı macera...”⁶³

Kerim Bey, jandarma zabitidir. Çizmeye, kılıca tövbelidir, fakat üzerinde hala o sert, kaba tavır vardır. Bir zamanlar Rumeli'de eşkıya peşinde çekmediği sıkıntı kalmaz. Nihayet sıtmalarla, basurlarla, sarılıklarla harap olan vücudunda bir sıkımlık canı kalır. Tam o sırada Meşrutiyet patlamış dağdakilere gün doğar.

“31 Mart'ta İstanbul'a avenesiyle şanlı şerefli girerek her deliğe burnunu sokmuştur. Eski paşaları ürkütmüş, soymuştur. Hapishanelerdeki mevküflara bile tokat vurmıştır. Sağa emir vermiş, sola at koşturmuş, şuna tabanca çekmiş, buna dayak atmış; hülasa etmediği rezalet kalmamıştır. En hafif sözü “Şimdi kafanı gözünü yararım.”⁶⁴

Lütfi Paşa bir harp zenginidir. Ankara'dan tiftik toplatır. Canı ne yapmak istediye yapar. Hangi işe girdiyse başarılı olur. Ada'nın otelleri, Bursa'nın kaplıcaları hep elindedir. Kadın, kumar, içki, esrar, hülasa belki ne zevk ne bağımlılık, ne rezalet varsa onda mevcuttur.

“Birbiri üstüne evlenmiş, üç ev idare etmiş, birkaç da kapatma beslerdi. Bunlardan artakalan vakitte de Şişli'nin evlerini kapı kapı gezer. Şimdi politika ile meşgul değildir; kendisini sefaya vermiş, kârlarının üzerine yan gelmiş, yakmış nargilesini, keyfindedir...”⁶⁵

Hidayet Bey de Harp yoluyla zengin olur. Harpten evvel talih kendisine gayet garip bir tarzda gülümser. Refaha, servete konar. Bir ilkbahar mevsiminde evlenir. Hidayet'in mahareti asıl bundan sonra başlar. Karısına delicesine tutkun, dizinin dibinden ayırmaz, kıskanç mı kıskançtır. Karısını yalındaki haremağalarından bile kıskanır, biraderlerine, amcalarına bile çıkartmaz.

“Şevdidil günden güne kocasına meftun. Hidayet Bey her saat başında bir misli daha karısına âşık, böyle yaşıyorlar. Hâlbuki bu garip mirasyedi saman altından ne sular yürütüyor, Beyoğlu'nda zevkine ne mükemmel hizmet edip bir taraftan da parasını ne güzel kullanıyor. O kadar ki harbin ilanında sermayesini

⁶³ a.g.e. s.95.

⁶⁴ a.g.e. s.150.

⁶⁵ a.g.e. s.100.

ortaya atınca piyasayı ele geçiriyor, en büyük işlere sokulup servetini kabına varılmaz bir dereceye çıkarıyor. Yalnız Şevkidil'ine yine meclup yine kıskanç..."⁶⁶

4. 1. 2. 2. Memur Tip: Fikri Paşa, iyi yürekli, kimseyi incitmek istemeyen, az konuşan, insanlara yardım etmeyi seven bir adamdır. Fikri Paşa, zahmetsiz, sessiz ve iyi huylu kişidir. Onun yalnız bir merakı vardır: Saat.

*"Her zaman oturduğu odasında kımıldamaya yer kalmamıştı. Duvarlar, masalar, sigara sehpaları, her köşe, her taraf saat içindeydi: Guguklusu, çalgılsı, türkölüsü, barometrelisi, çeşmelisi, şimendiferlisi saat başı gelince hep birden çalmaya, çınlamaya başlardı. Her biri ayrı sesle işleyen ince, narin makinelerden odada sinirleri uyuşturan bir garip çitirtti çıkardı. O, bunların arasına sokulur, memnun, müsterih, Evliya Çelebi Seyahatnamesini okurdu. Ne iyi yürekli adamdı. Zaten yüzünü bilirdik. Nezaretten dönünce yalnız bir elbisesini değiştirmek, bir de yatmak için hareme girerdi; boş vaktini saat hanesinde, zamanının çoğunu da dolup boşalan misafirlerinin yanında geçirirdi. Konuşmazdı, kırmazdı, hastalanmazdı. Hep bir örnek elbise giyer, aynı kelimelerle kendine mahsus bir tarzda lakırdı söyler."*⁶⁷

Sessiz, uyuşuk ve ruhsuz olması sebebiyle küçük yaşından beri kimseye hiçbir korku, kıskançlık vermez. Böylece bulunduğu konumda engelsiz, kösteksiz yürür, kolayca yükselir.

4. 1. 2. 3. Fakirlik: Saffet Bey, Ziya Paşa, Şişman Rıza Efendi, Ahmet Bey-Setter, Nazmi Bey, Hacı İshak, ceplerindeki paralarla günlerini gün ederken Meşrutiyet'in ilanıyla fakir düşüp yoksulluk çekerler. Saffet Bey, atalarından beri zengin yaşamış bir aileye mensuptur. Yazın incecik Mısır keteninden entarisini, takkesini giyer, arkasına gezi kaplı pehle kürklerinden alır, köşeye geçip vakar ve azametle tesbih çeker. Kış ise çuha ve çamur kürk giyer, hatta daha soğuk havalarda bir de bunun üzerine devetüyünden dokunmuş nadide bir aba giyer. Titiz, aksi, müstebit huyludur. Karşısında herkes boyun eğmeye, suyuna gitmeye, keyfine hizmet etmeye mecburdur.

"Meşrutiyetten sonra yuvaları dağıldı. Sefalet, nisyan içinde birer birer ölüp gittiler. Biçare Saffet Bey de perişan oldu. Tekaiide şevkettiler. Eline otuz lira kadar bir para geçiyordu. Onunla ne yapabilirdi? Bir müddet evin gidişini bozmak istemedi. Mağlubiyetini itiraf edemedi. Alıştığından ayrılamadı. Borç etti, eşya sattı, fakat kabil mi? Aşçılar savuldu, uşaklar dağıldı, misafirler seyrekleşti. Hanendeler yeni kaplara çattı. Bir de yangın geldi. İki yüz senelik o şenlikli konağı eşyasıyla beraber iki saatte sildi süpürdü, kül etti. O zaman Saffet Bey çöktü. Bir enkaz haline

⁶⁶ a.g.e. s.103.

⁶⁷ a.g.e. s.17.

*geldi. Küçük bir mahalle evine taşındı. Artık ne gelen var ne giden. Ne saz var ne söz...*⁶⁸

Ziya Bey de gençliğinde malumatlı, dirayetli, işgüzar bir adamdır. Yabancı dillerini öğrenir. Londra'yı, Paris'i görür. Edebiyata meraklı, yeni fikirlere tapar, elli beşlik bir zattır. Babadan kalma bir konağın dadılı, bacılı, kalfalı, lalalı bir eski zaman ananesi içinde yarı medeni bir ömür sürer. Ancak ikinci evliliğinde Ziya Bey karısının yaşadığı hareketli hayata uyum sağlayamaz. Her gün biraz daha çöker.

*“O vefakâr dadılar, o emektar uşaklar, o sadık halayıklar hatırlardan geçtikçe büsbütün üzüliyor, ille karısını aklına getirdikçe fenalaşılıyor, ağlıyor. ... Ve bir gece aşağıda mandolinler, kemanlar, piyanolar çalınıp Beyoğlu döküntüleri dans ederken zavallı Ziya Bey bu sürü kayıtsız, Hıristiyanlar ortasında ve pişmanlık, şikâyet içinde yapayalnız hayata veda ediyor.”*⁶⁹

Şişman Rıza Efendi, boğazına düşkün bir kadıdır. Yeme, içmeden başka bir şey düşünmez. Ne söz ne saz bilir. Ne debdebeye kulak verir ne rütbe ve nişana kulak verir. O yesin içsin de ister üstünde samur kürk bulunsun ister pösteki bulunsun umursamaz. Zaten evin halkı, karısı, kaynanası, baldızı daima mutfakta vakit geçirirler. Hepsinin kendilerine has yemekleri vardır. Evde daima hoşaf bulunur. Sürahi sürahi limonatalar hazır durur. Ne Meşrutiyete aldırır ne Otuz Bir Mart'a aldırır. Dünya umurunda değildir. Hareket ordusu Taşkışla önünde muharebe ederken Rıza Efendi turfanda enginar buldurur, zeytinyağlısını yaptırır.

*“Fakat umumi harp ilan edilince işler değişti. Pahalılık, kıtlık baş gösterdi. Şeker on, yirmi, yüz derken üç yüzü geçti. Rıza Efendi şaşaladı; mukavemete uğraştı, “Gene yerim, içerim” diye söylendi, gezdi. Lakin günden güne mutfağın şerefi alçaldı, şaşaası söndü, neşesi kırıldı. Şişman Kadı zayıflıyor, yemekler azalıyordu. Artık kaylular yapılmaz oldu, baklava sinileri görünmüyordu. Hindi değil piliç bile kesilmüyordu. O bolluk ne idi bu kıylık ne?”*⁷⁰

Ahmet Bey, yanındaki Ermeni ve Yahudi muavinlerle Beyoğlu'nu adeta haraca keser. Dükkânlardan, evlerden, kumarhanelerden aidatı vardır. Pera Plas'a gider, Fransız suvarelerine sokulur, yabancılar hakkında saraya koca karı masalı kabilinden jurnaller verir. İstanbul'un iki tarafı da onun edepsizliğinden yaka silker.

“Şimdi ara sıra peder beyefendiye de mahdum beyefendiye de sokakta rast geldiğim oluyor. Galiba sefalet içindeler. İlle mahdum bey bitik; boynunda kâğıt

⁶⁸ a.g.e. s.112.

⁶⁹ a.g.e. s.115.

⁷⁰ a.g.e. s.116.

yakalık, arkasında on beş senelik kloş palto, ayağında altı pençeli kundurular, bir sarhoş gibi sarsıla sendeleye yürüyor.”⁷¹

Nazmi Bey, Babıali’de kalem müdürüdür. Kâtip, hoş sohbet bir zattır. Fakat aksi huyları, fena itiyatları vardır. Mesela kavgadan hazzeder, daha doğrusu kavgasız yaşayamaz. Ev halkıyla, dairedeki memurlarla, sokaktaki esnaf ile gelen giden misafirlerle, hülasa nerede olsa ve kiminle olsa hiç yoktan münakaşa çıkarır, marazaya başlar. Ama yalnız ağız kavgası yapar. Gayet korkaktır, el şakasına, tabancaya, tehlikeli işlere hiç gelemmez. O kadar içer ki iki lokma yemeği güç yer, kendisini yatağa zor atar. Asıl merakı alışveriş etmek ve bu vesile ile kavga çıkarmaktır.

“Yeni devir gelince işler değişti. Mahkemeden bir iki celp geldi. Zavallı Nazmi Bey korktu, dışarı çıkmaz oldu, başladı yalnız evdekileri haşlamaya. Onlar da birden hürriyetin verdiği cesaretle muamelelerini tebdil ettiler, cevap verdiler, hatta üstüne yürüdüler. Şaşaladı, sindi, hastalandı. Çok geçmeden kavga edemediğine teessüründen vefat etti.”⁷²

Hacı İshak Efendi, Müzevir İshak Efendi, maruf, cami imamıdır. Kirpiksiz mavi gözlü, seyrek sakallı bezirgâna benzer şanssız bir adamdır. Cahil mi cahil, hastalıklı mı hastalıklı, müfsit mi müfsittir. Bir defa insanı diline doladı mı kurtuluş yoktur. Seksen yere girer ve seksen yerde bahsini açıp, fesat, iftira namına ne yapılmak kabilsen yapar.

“Bir akşam herkes yattıktan sonra dışarı çıkar, şeftali zamanında, usulcacık duvardan aşacak, gidip sahibinin bin itina ile yetiştirdiği ve yarın öbür gün koparacağı meyveleri çalacak. Hâlbuki evde o gün temizletmek için lağım çukuru açtırmış olduğunu unuttur. Bahçe içindedir diye fener de yaktırmamıştı. Karanlıkta yürür, yuvarlanır. Ertesi gün ölüsünü bulurlar. Kopardığı şeftaliler de kürkünün cebinden çıkar.”⁷³

4. 1. 3. Dini Hayat: Dilara Hanım, şanlı şöhretli bir Bektaşî’dir. İstanbul’daki tüm tekkeleri gezmekten ve oralara yardım etmekten büyük zevk duyar. Yüzü duru beyaz, gözleri altın sarısı, saçları uzun ve yumuşak olmasına nazaran güzel sayılmıyken adı çirkine çıkar. Lakin bu çirkinliğin üstünde bir tavrı, asilane bir oturup kalkışı, lakırdı edişi seyredilecek bir şeydir.

---

⁷¹ a.g.e. s.124.

⁷² a.g.e. s.130.

⁷³ a.g.e. s.134.

“Yabancı yerlerde, tanımayan kalfalar ve kızlar, doğru, evvela ona kahve verirler, onu eteklerlerdi. Hizmetçi ve uşak sınıfına derhal mevkiini duyurur, yüksekliğini anlatırdı. Hiç şüphe yok ki o zamanki devirde Fikri Paşa'nın haremi, hanımefendiliği temsil eden yegâne kadındı. Zira benim kendimi tanımaya başladığım zamandan sonra eski vükela haremlerinde o yükseklik, o ihtişam kalmamaya başlamıştı. Bir takım ahretlik bozuntuları yahut esnaf kızları nazır, mabeyinci haremi olup şıllık kıyafetler, mahalle edalarıyla mevkiinin kadrini düşürmüşler, sarayda haricin nüfuzunu kırmışlardı.”⁷⁴

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Yalnızlık ve İntihar: Nermin ve ablası Münire, âşık oldukları Bidar'ın başka bir kadınla evlenmesi üzerine duydukları büyük üzüntüden kurtulmak için intihar ederler. Münire ölürken Nermin hayatta kalır. Ancak içinde derin bir yalnızlık duygusu duyar. Nermin Hanım, saz gibi ince, soluk, cansız bir kadındır. Yüzü sapsarı, gözleri cam gibi parlar. Eter bağımlısı bir kadındır.

“Hiç tatmamışlara anlatılmaz ki. Orada keder yoktur, gam yoktur, acı, eziyet yoktur. Tatlı bir rüya içinde kulaklarınız tatlı hatıralarla çınlayarak öyle dünya yüzünde emsalini göremeyeceğiniz bir saadetle beş on dakika yaşarsınız ki bütün bir hayata bedeldir...”⁷⁵

Nermin, ablası Münire ve kuzenler Bidar küçük yaşlarından beri hep birliktedirler.

“Ta küçük yaşlarından beri tanışırlar ve sevişirler ama her üçü de aynı şiddetle, aynı kuvvetle birini diğerinden ayırt etmeden severler. Nihayet yaşlarının artması, taliplerinin çoğalması, anada, babada evlendirme arzuları bu arızasız hayata engel olmaya başlar. “... Bidar, Nermin, Münire bir sabah ortalık ağarmadan sandala bindiler ve Tavşan Adası'na gittiler; orada en yüksek bir kayanın üzerine çıkarak yeni doğan kızıl bir ağustos güneşine karşı, el ele hiç evlenmemeye ahde ve peyman ettiler.”⁷⁶

Bir gün Bidar, İtalyanlara karşı harp etmek üzere Trablus'a gider. Kızlar bunun üzerine yanar yakılırlar. Bir gün bir bakarlar ki Bidar kolunda bir kadınla ülkesine döner. Fakat kızlar bunun da tesellisini bulurlar.

“Muhakkak! Bu kadını mahsus koluna takıp geldi. Bizi kendisinden soğutmak, evlenmeye teşvik etmek için...”⁷⁷

---

⁷⁴ a.g.e. s.53.

⁷⁵ a.g.e. s.154.

⁷⁶ a.g.e. s.154.

⁷⁷ a.g.e. s.155.

Fakat durum hiç de öyle değildir. Bidar fedakârlık etmek için değil, gerçekten istediği için o kadınla beraberdir. Bu durumu kızlara açıkça anlatan bir mektup yazmıştır. Ancak kızlar yine inanmayınca bu kez yüz yüze konuşur.

“O akşam süblüme içmişlerdi. Tam yedi gün sancılar içinde kıvrandılar. Münire kurtulamadı, büyük ve kutsi sevdası uğrunda öldü. Nermin yaşadı hatta evlendi. Zengin bir kocaya düştü; fakat felah bulmadı. ,işte böyle kendisini etere verdi.”⁷⁸

4. 2. 2. Geçmiş: İsmet'in geçmişe büyük bir özlemi vardır. İstanbul'un eski ve yeni hali arasında mukayese yaparak eski halinin daha iyi olduğuna kanaat getirir.

“Ben burada vakanın eşhasını hayatta oldukları gibi konuşturdum ve kendimi de onları da zorlamadan ileri geri yürüttüm. Bunu yapabildiğimden dolayı çok memnunum. İstanbul daha ziyade eski devirde şahsiyetli ve ehemmiyetliydi. Şimdi renksiz ve sefil. Dar fakat süslü, alafranga bir apartman odasında oturup dışarının tramvay ve otomobil seslerini işiterek şu satırları elektrik ziyaları altında yazarken parama ve istikbalime rağmen hiçbir zevk duymadım.”⁷⁹

“Bizim hepimize eski devir biçilmiş bir kaftan imiş. Bu gece hiç uyuyamadım; sabahın alacakaranlığı camları ağartırken daha ben ayaktaydım. Gönlüm nedense hicrana, yeisle dolu. Işığı söndürdüm: Etrafımda gördüğüm eşya nasıl henüz belli belirsiz duruyorsa, perdeler, masalar, koltuklar ancak fark edilebiliyorsa ben de öyleyim. Kendim için yarı mevcut, yarı hayattayım. Yalnız derin, keskin bir şey, bir ağırlık ve kuvvet var ki göğsünden basıyor. Altında ezilmiş gibi, ölmüş gibiyim. Kendimi duymuyorum. Fakat hüznümün, hicranımın acısını duyuyorum... Gurbette, yabancı diyarlarda kalmış gibiyim; yerime, evime, membauma dönmek arzusunun bir açlık gibi içimi bayılttığını duyuyorum. Aynı İstanbul'un içinde İstanbul'u arayarak ve artık bulamayacağımı pek iyi anlayarak hıçkırığa hıçkırığa ağlamak istiyorum. Ben İstanbul'un eski İstanbul'un, o şahsiyetli ve güzel İstanbul'un iç yüzünü afacancasına tanıyan bir evladyım; onu ben ne iyi anlardım. Sanki o da bana ayrıca, herkese yaptığından fazla yüreğini açardı. İşte ben bu pek iyi tanıdığım ve pek çok sevdiğim vücudu kaybettim. Ona yanyorum, onun hasretini çekiyorum.”⁸⁰

4. 2. 3. Aşk: Şadiye aşkta duygudan ziyade şehveti tercih eder. Şadiye için aşk cinsellikle eşdeğerdir. Bu yüzden Şadiye, hiçbir erkekte karar kılmaz, sürekli sevgili değiştirir. Şadiye Hanım, bir gün bir eğlence dönüşünde rahatsızlanır ve Doktor Vasaf Hadi onu tedavi eder. Böylece aralarında bir aşk macerası başlar. Vasaf Hadi, evli barklı ciddi olan bu adam, bir delikanlı gibi duvarlardan atlayarak, kovuklara sinerek, yağmurlar altında ıslanıp üzülmeye ömrünü tehlikelere atar. Aşkı için fedakârlıklar, kahramanlıklar göstermeye başlar. Şadiye bazı zamanlar sırf onu

⁷⁸ a.g.e. s.157.

⁷⁹ a.g.e. s.194.

⁸⁰ a.g.e. s.197.

görebilmek için yalandan hastalanır. Şadiye Hanım'ın doktor ile olan macerası konağa taşındıktan sonra kapanmaya yüz tutar. Şadiye yeni bir sergüzeştin kapısını açmaya başlar. Bu daha haşin, daha gürültülü olur. Ancak Vasaf Bey, Küçükhanım'ı kolayca unutamaz. Konağa bir takım kadınlar gönderir, paket paket mektuplar, resimler yollar. Şadiye Hanım ise hiçbirini almamış, hepsini geri göndertir. Daha sonra İhsan Bey'in misafirleri arasında olan Recai Bey ile gönül macerası yaşar.

“İstanbul’un en şık en parlak gençlerinden, elbise tuvalet meraklısı bir paşazade idi. Cemiyeti rüsumiyede aza idi ama oraya hiç uğramaz, ömrünü konaklarda kadınlar peşinde, ha ve hevesiyle geçirirdi. Hem güzeldi hem de kibardı. Doğrusu ben bile konağa girip çıkarken fırsat bulup da bir kere görmek için pencereleri beklerdin.”⁸¹

Şadiye'nin Recai Bey'le olan aşkı hem tehlikeli hem de sohbetlidir. Fransızca muhabere ederler. Kendilerince Türkçede samimiyet, şefkat ve muhabbeti doğuracak kelimeler yoktur. Türkçe hissiyatı ifade edemediği için Fransızca konuşurlar.

“Evlenmek mi? İkimiz de onu düşünecek kadar geri fikirli değiliz. Biz böyle hislerin üzerindeyiz, hayatı başka türlü görürüz, sen anlayamazsın!”⁸²

Recai Bey ile olan görüşmeler sıklaşır. Birlikte Kadıköy'e, Fenerbahçe'ye, Yedikule'ye, Florya'ya gezmeye giderler. Derken iş duyulur. İstanbul içinde bir dedikodu başlar. Artık yalnız dışarıya bırakmazlar, nezaret altında da tutarlar. Şadiye Hanım delilikler yapmaya kalkışır, kaçmak ister. Ancak duruma müdahale ederler. Bunun üzerine odasına kapanır, aylarca dünyadan elini eteğini çeker, münzevi yaşar. Ne giyinir ne yazar.

“O aralık Meşrutiyet de ilan oldu; biraz geçti, Paşa öldü, aile bağı gevşedi. Şadiye Hanım ilk fırsatta Avrupa'ya gitti. Orada ne yaptı nasıl yaşadı? Rivayetler muhtelif; şurası muhakkaktı ki parasını bitirmişti. İstanbul'a avdetinde Şişli'deki bir apartmana taşındı, münasebetli, münasebetsiz misafirlerle, yabancılarla düştü, kalktı. Daha sonraları bir mebusla evlendi, altı ayda boşandı. Bir zabite vardı; onunla da geçinemedi. Düştü düştü nihayet gördüğüm, söylediğim hale geldi. Zavallı Şadiye!”⁸³

---

⁸¹ a.g.e. s.71.

⁸² a.g.e. s.80.

⁸³ a.g.e. s.91.

YEZİDİN KIZI

1. ROMANIN KÜNYESİ

Yezidin Kızı romanının ilk baskısı 1937, 1938'de Tan Gazetesi'nde tefrika edilir. İkinci baskısı 1939 yılında İstanbul'da yayımlanır. Roman üç bölüme ayrılır. Bunlar da kendi aralarında alt başlıklara ayrılır. Birinci Bölüm Denizde, İkinci Bölüm Çölde, Üçüncü Bölüm Dağda başlıklarını taşır. Bu başlıklar, genellikle bölümlerin can alıcı noktalarını ifade eder. Örneğin, Birinci Bölümün Kürtçe Konuşan Kız adlı birinci kısmında can alıcı nokta İspanyol olduğu zannedilen genç ve güzel Zeli'nin Kürtçe konuşmasıdır. Fransa'da yaşayan Hikmet Ali, ailesinden kalan köyü ziyaret etmek üzere vapura biner. Olaylar da bu noktada başlar. Romanda sonradan Yezidi olduğunu öğrendiği Zeli ile yaşadığı sıra dışı aşk anlatılır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Hikmet Ali, yolculuklarda önüne gelenlerle konuşup ahabap olan, kadınlara sokulan, ihtiyarlarla dertleşen bir adam değildir. Bu yüzden vapur Marsilya'dan kalkarken üst güverteye çıkararak tek başına bir aşağı bir yukarı yürür. O sırada esmer tenli, kehribar renginde gözleri olan bir kız görünce onu seyretmeye başlar. Kızın yanında da sakallı, kalın, yayvan vücutlu, bir adam vardır. Kızın elinde İspanyolca gazete okuduğunu görür. Fakat kızın az sonra yanından ayrılan adamla Kürtçe konuştuğunu duyunca çok şaşırır.

Hikmet Ali, kamarasına çekildiği zaman bir türlü uyuyamaz. Rüyalarına hep Zeli gelir. Onu kalpsiz, kötü, acımasız olarak görür. Kâbuslarından kurtulup da kendine geldiği zaman bu kızın bir casus olduğuna inanır. Vapurda Zeli ile geçen birkaç günden sonra Hikmet Ali, Halep'teki köyüne gitmek üzere vapurdan inecektir. İnmeden önce Zeli ile konuşur ve Zeli, köyünde onu ziyaret edeceğini söyler.

Palmir'e giden uzun yolculuğun ardından Hikmet Ali nihayet Zeli ile karşılaşır. Yeni yılın gelişini birlikte kutlarken Zeli kendisinin aslında Yezidi olduğunu hatta tarikata ismini veren Yezidin kızı olduğunu anlatır. Babasının ölümünden sonra tüm miras kendisine kaldığı için çok zengin olur. Şimdilerde de

kendi milletini kurtarmak zorundadır. Kendi asıl ismi de Zeliha'dır ama bunu İspanyalılaştırarak Zeli yapmıştır. Zeli, vapurda yanından ayrılmayanın da kölesi Şeyh Şemun olduğunu söyler.

Zeli, Türkiye, Irak, Suriye, Hindistan ve Kafkasya'da bulunan cemaat üyelerini toplayarak bir çatı altında birleştirmeyi amaçlar. Arjantin'de bunun için uygun yasaların olmadığını, Irak'ta ve Suriye'deki ortamların uygunsuzluğundan dolayı oralarda da toplayamayacağını fakat Türkiye'nin Doğu vilayetlerinde nüfusa ihtiyaç olduğundan orada toplamaya sıcak baktığını açıklar.

Zeli her fırsatta Yezidilerin inançlarından, adet ve geleneklerinden bahseder. İnsanların sandıkları gibi şeytana tapmadıklarını herkes gibi onları yaratan Tanrı'ya inandıklarını belirtir. Kendileriyle beraber Sincar'a gitmeyi Ali'ye de teklif eder. Ali, bu güzel kadından ayrılmak istemediği için zorlu ve uzun olacağını bildiği yolculuğa gitmekten çekinmez.

Birkaç gün sonra Şeyh Şemun, asık suratlı ve sinirli bir şekilde Hikmet Ali'nin yanına gelerek Zeli'nin akli dengesinin yerinde olmadığını, ona anlattığı her şeyin yalan olduğunu esasında kendisi de onun kölesi değil kocası olduğunu söyler. Şemun, ona olan sevgisi için bunlara katlanmış ve Kürtçeyi öğrenip ülke ülke gezmektedir. Duydukları karşısında çok şaşırın Ali, önce bunlara inanmak istemese de bunu Zeli'ye sorduğunda konuşmak istemeyince Hikmet Ali, Zeli'nin yanından ayrılmak ister. Ertesi sabah Zeli, valizlerini toplayarak tek başına Sincar'dan ayrılır. Ardından bakan Şeyh ve Ali de onun gidişiyle palmyelere çökmüş otururlar. Böylece Ali, Sincar dağındaki gönül mücadelesinden sakat olarak döner.

3. YAPISAL İNCELEME

. 3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Yezidin Kızı romanı kahraman anlatıcının bakış açısından kaleme alınmış bir romandır. Bu anlatıcı tipi eserlerde değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisinin algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini de yansıtır. *Yezidin Kızı* romanında da olaylar romanın erkek kahramanı Hikmet Ali'nin ağzından anlatılmıştır. Aşağıya alınan parça, anlatıcının bu yönünü çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Keyfim kaçmıştı. İstiyordum ki bu defaki yolculuğum tamamen rahat, düşüncesiz, vakıtasız geçsin. Daha ilk adımda bir masal tipine Kürtçe emirler veren levent bir İspanyol güzeliyle karşılaşmışım. Kadın bir görüşte zevkimi okşamış, bir cümlesiyle merakımı çekmişti. Sinirlerimin yorgunluğu, bana kendimi bir bela başlangıcı önünde farz ettirdi.”⁸⁴

Hikmet Ali, çıktığı yolculuğunun rahat, huzurlu ve düşüncesiz geçmesini isterken Kürtçe konuşan İspanyol kızı tüm keyfini kaçıır.

Hikmet Ali, Zeli'nin yanında sürekli olarak gördüğü Şemum'u kıskanır. Zeliha üzerinde derin tesiri olmasını bir türlü çekemez. Bundan dolayı da ona karşı bir antipati duyar.

“Şemum'a karşı zaten ilk gününden beri duyduğum uzaklık, mahiyetine varamadığım bu antipati yavaş yavaş artmakta, bir kine benzemektedir. Hâlbuki Zeliha'yla beni tanıştırmaya sebep olan kendisidir. Bu güzel sergüzeştimi ona borçluyum. Şemum'a sevdiğim nedir? Sevmemek kelimesi de bazen o duygumu izah edemiyor. 'Kıskandığım nedir?' diyeceğim geliyor. Acaba Zeliha üzerinde müessir oluşu mu benim hoşuma gitmiyor? Hürmet ve itaat altında sezdiğim derin hâkimiyetini kıskanıklığım ve bir gün benden ziyade onu dinlemesi ihtimaliyle düşmanlık duymaklığım mümkündür.”⁸⁵

⁸⁴ Refik Halit Karay, *Yezidin Kızı*, İnkılap Kitabevi, İst. 2009, s.9.

⁸⁵ a.g.e. s.126.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Yezidin Kızı tekli olay örgüsünden oluşur. Romanın merkezinde Zeli ve Hikmet Ali vardır. Onların belirli zaman dilimlerindeki yaşayış tarzı anlatılır. Ancak bu olay örgüsü kendisini oluşturan vaka parçalarından meydana gelir.

Birinci Vaka Parçası: Hikmet Ali, vapurda Zeli adlı bir kızla tanışır. Arjantinli olan Zeli, Beyrut ve Bağdat'a gitmek üzere yola çıkmış bilgili, kültürlü ve Türkiye hakkında derin bilgiye sahip iyi de Kürtçe bilen bir kızdır. Bu özellikleriyle Hikmet Ali'yi çok etkiler ve ona âşık olur. Ancak kızın bir ajan olabileceğini düşünerek ondan uzak durmaya çalışır. Vapurda Zeli ile geçen birkaç günden sonra Hikmet Ali, Halep'teki köyüne gitmek üzere vapurdan inerken Zeli yanına gelir ve köyündeki evinde kendisini beklemesini söyler.

İkinci Vaka Parçası: Hikmet Ali köyüne gittiği andan itibaren Zeli'yi bekler. Bir ay sonra nihayet karşılaşırlar. Zeli o zaman ona tüm hayatını anlatır. Aslında bir Yezidi olduğunu, amacının da Türkiye, Irak, Suriye, Hindistan ve Kafkasya'da bulunan cemaat üyelerini bir çatı altında toplamak olduğunu anlatır. Her fırsatta Yezidilerin inançlarından, adet ve geleneklerinden bahseder. Hikmet Ali ise Zeli ile geçen her günün ardından ona daha fazla âşık olur.

Üçüncü Vaka Parçası: Zeli'ye olan aşkı gittikçe artan Hikmet Ali'nin işi hiç de istediği gibi gitmez. Zeli'nin hep yanında gezdirdiği ve yardımcısı olduğunu söylediği Şeyh Şemun, Hikmet Ali'nin yanına gelerek Zeli'nin akli dengesinin yerinde olmadığını ve kendisinin gerçekte onun kocası olduğunu söyler. Duydukları karşısında şok geçiren Hikmet Ali buna inanmak istemese de bunu Zeli'ye sorduğunda Zeli her şeyin doğruluğunu kabul eder. Zeli ise ertesi sabah valizlerini toplayarak tek başına Sincar'dan ayrılır. Böylece Ali, Sincar dağındaki gönül macerasından yaralı döner.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanın iki başkahramanı vardır. Romanın erkek kahramanı olan Hikmet Ali, kırk beş yaşında bir adamdır. Bu yaştaki bir erkeğin fizik ve psikolojik yapısını

anlatır. Yolculuk ederken önüne gelenle konuşup ahabap olmak, kadınlara sokulmak, çocuklarla oynaşmak, ihtiyarlarla dertleşmek ve her şeye alaka göstermek isteyenler vardır. Hikmet Ali, ise bu tür erkeklerden değildir. Romanın kadın kahramanı olan Zeli ise genç bir kızdır. Refik Halit'in romanlarında erkekler kadınlar konusunda ne kadar tecrübeli olsalar da kadın kahramanlara bir görüşte âşık olurlar. Bu romanda da Kürtçe konuşan Zeliha ilk andan itibaren Hikmet Ali'nin dikkatini çekmeyi başarır. Zeliha, yazarın diğer romanlarındaki kadın karakterler gibi (Nilgün, Ayşen, Nina...) esrarengiz görünmek isteyen, kültürlü, bilgili, her hareketi ile erkeklerin aklını başından alan, zeki bir genç kızdır.

Hikmet Ali, yolculuğunun rahat, düşüncesiz, olaysız geçmesini isteyen bir adamdır. Ancak daha ilk adımda Kürtçe emirler veren İspanyol güzeliyle karşılaşması keyfini kaçıtır. Kadın bir görüşte zevkini okşar, bir cümlesiyle merakını çeker.

“Kendi kendime diyorum ki: Bir casusla karşılaştım. Bu kadın şüphesiz bir sulh devri Mata-Hari'si, bir froylayn doktor, bir Miss Lawrence'dir. Avrupa ve Asya'ya ilk defa gelmiyor; şüphesiz harabeleri gezmek isteğişi kaba bir yalandır. Bizi, bizim kadar biliyor ve muhakkak yolculuğunu bir vazife olarak kim bilir neler çevirmek için yapıyor.”⁸⁶

Zeliha ile görüştükten sonra zihninde soru işaretleri belirir. Bu işaret büyür, beynini doldurur ve ezer.

“Benimle herkesi bırakarak niçin meşgul oluyordu? Sabahleyin yanımda Kürtçe konuşmak suretiyle yaptığı falsoyu tamir için beni sihrine, cazibesine ram etmek, uyuşturmak mı istiyordu?”⁸⁷

Hikmet Ali, Suriye'de yeni Türk rejimine muhalif ve onun devrilmesini isteyen çeşitli unsurların olduğunu çok iyi bilir. Bunlardan bir kısmı sırf yabancıdır. Kilikya'dan çekilmelerini unutamayan bazı kesimler ve onların elemanları hiç kabul edemezler. Sonra kuvvetli bir Türkiye'yi Arap vahdeti için tehlikeli gören nasyonalistler de vardır. Ayrıca Cumhuriyet'in yıkılmasıyla vatanlarına dönebileceklerini sanan Osmanlı hanedanı azası ve Yüzellilikler de yeni rejimin yıkılması taraftarıdır. Ermeni ve Kürt istiklalini tasarlayan komiteler de buna eklenince Suriye her türlü düşman hareketine müsait geniş meydana dönüşür.

---

⁸⁶ a.g.e. s.15.

⁸⁷ a.g.e. s.16.

Hikmet Ali'nin kadın konusunda fikirleri ve duyguları sık sık değişir. Bazen kayıtsızlığa bazen çekinmeye bazen de hayranlığa varan kararsız, kanaatsiz düşünceleri vardır. Gün olur kadın Hikmet Ali'ye yabancı gelir.

“On sekizle yirmi yaş arasında tanıyıp güzel bulduklarım: Yumuk kedi çehreli, olgun ve yumuşak dudaklı, boyunları ve sırtları klasik hüsnе yaklaşanları. Endamları dolgun, belki de iriceydi. Leonardo da Vinci'nin Leda'sındaki kuğuya sarılan kadındaki gibi! Beyaz tenlerinde güneşle denizin lekelerini değil, mavimtirak damarları ve gözlerinde erkekle boy ölçmek hırsını değil, kır manzaralarını seyrededim.”⁸⁸

Zeliha'nın adı anıldıkça yüreğine morfin iğnesinden sonra duyulan acı gibi bir acı gelir.

“Beğenmediğim hiçbir hareketini bulamıyorum. Siyah astragan kalpağının pek yakıştığı yüzüne hayran hayran bakmaktayım ve içimden “Ayrılamayacağım! Ayrılamayacağım!” diye inlemekteyim. Fakat biliyorum, ayrılacağım... O kadar yakınız, birbirimizin gözünde, gönlünde, içindeyiz ki, bütün düşündüklerimi yersiz bulmak istiyorum: nuruyla aydınlanıp sıcaklığında barındığım tek hayat kaynağım için, yarın değiştiğini göreceğimiz nazariyeleri düşünmek doğru mu?”⁸⁹

Zeliha'ya önce sevgisinin temiz mahiyetini söylemeyi kararlaştırır. Sonra da onunla beraber olmasının doğru olmadığını anlatarak ayrılmak için izin ister.

“Zeliha'dan ayrılıyorum. Yani aramıza arzın mesafeleri giriyor. Fakat o, ne gözümün önünden gidecek ne gönlümün içinden. Kalp ve fikir antenleriyle Yezid'in mukaddes kızına bağlıyım. En unuttuğum günlerde bile sokakta rast geleceğim bir kadının şuleden saçı, salonda bir ilkbahar yoncasını andıran rayiha, gazetede bir Arjantin kelimesi, sohbetlerinde bir mezhep, din bahsi her seferinde yaramı sızlatacaktır.”⁹⁰

Romanın kadın kahramanı ise Zeliha'dır. Ona kısaca Zeli de denilir. Zeli, henüz gencecik bir kızdır. Arjantinli olduğu söylenen bu kızın yaptığı Kürtçe konuşma Hikmet Ali'nin dikkatini çeker. Konuşmasının yanı sıra fiziksel yapısı da Hikmet Ali'yi etkiler ve anında kıza âşık olur. Zeli maceraperest bir kızdır. Yezidiliği öğrenmek isteyen bir kızdır. Değişken bir ruh hali içindedir. Bir an neşeliyken az sonra üzülebilir. Cinsel yapısıyla erkekleri etkilese de onlara teslim olmaz. Zeli, Yezidilerin lideridir ve devlet kurmak ister.

---

⁸⁸ a.g.e. s.107.

⁸⁹ a.g.e. s.137.

⁹⁰ a.g.e. s.155.

“Batı güneşi vurmuş harman yığınındaki buğday taneleri gibi altınmsı, sıcak bir esmerliği var. Bu çehreyi henüz şekerci elinde çekilen ağda renginde, gölgeli ışıklar yapan, kesilmemiş bir saç çerçevesi. Daha sonra taze güneş altında gözlerini gördüm: Mor susam kadifeliğinde birer geniş halka kehribar renginde daha küçük halkalara geçmiş, nemli ve serin parıldıyorlar.”⁹¹

Zeli, lüks kamarasının önündeki balkonumsu küçük güvertesine çıkar. Belinden kuşaklı geniş elbise içinde çok uzun durur. Kuşak vücudunun bütün uygunluğunu ortaya koyabildiğinden ne kadar biçimli, güzel, taze olduğunu görür ve ona yüreği çarparak, soluk almadan, sinsi sinsi, yukarıdan bir av gözetler gibi bakar. Ayaklarında terlik yoktur. Yere çıplak basar. Hikmet Ali, birdenbire donakalır. Gözlerine inanamaz. İspanyol kızı doğan güneşe karşı dizlerini бүker, hürmetle, vecitle üç kere eğilir ve bir türbeden çıkar gibi hiçbir yere bakmadan geri geri usulcacık yerine çekilir.

Zeli, balık, domuz eti, marul ve lahananın yüzünü bile görmek istemez. Vapura girdiği gün metrdotele bu isimler yazılı bir liste vererek balıksız ve domuzsuz bir menü ister. Gerçekte ise Zeli’de zaman zaman görülen cinnet şekli bu kez dini şekilde ortaya çıkar:

“Eline geçen bir kitap ona Yezidi mezhebinden ve Yezid’in kızı olduğunu sandırdı. Ben de kanaatini sarsmamak yolunu tuttum. Hasta şuuru ne yapmak istetirse ona uyuyorum. Kocası yerine uşağı oldum; Kürtçe öğrendik; yabancı memleketlerde şatolar satın aldık, adamlar kiraladık. Aldatıyor ve aldanıyoruz.”⁹²

Zeli, kendisinin Yezidi olduğuna o kadar inanır ki Hikmet Ali ile olan konuşmasında Yezidilik hakkındaki tüm bildiklerini ona anlatır.

“Yezidi dini nedir? Bildiğimiz bütün itikatların bir salad rüs’üdür. Fakat temelini iki zıttı, yani iyilik ve fenalık mefhumlarını birbirleriyle uyuşturmaya teşkil eder. Onun içindir ki her dine başvurmuşlar, hepsinden ümit ve şifa verici birer parça koparıp itikatlarına eklemişlerdir. Bu yamalardan ortaya çıkan şey, ilk bakışta biraz gülünç ve tenasüpsüzdür. Çocuksu cihetler vardır, reforma muhtaçtır. Lakin hangi din bu kusurlardan kurtulabilmiştir? Dinlere şiirini veren de o kusurlar değil midir? Yalanı insana şiddetle yasak eden itikatta ben yükseklik buluyorum. Bir Yezidi’ye hakikati söyletmek için etrafınıza elinizle, hayali bir daire çiziniz. Bu Yezid’in halkasıdır. Ondan çıkmamak için Yezidi yalan söyleyemez...”

Bayrak en eski zamanlardan beri milletlerde ve cemaatlerde topluşma ve bir maksat için birleşme alameti olarak kullanılmıştır ve bundan dolayı gittikçe bir

---

⁹¹ a.g.e. s.8.

⁹² a.g.e. s.118.

kutluluk almıştır. Yezidi bayrağının da bu itibarla herhangi bir bayraktan fazla manası yok. Yezidi Şeyhleri bahar gelince köy köy bir bayrak gezdirirler. Bu güya Yezid'in mukaddes bayrağıdır... Tavus Melek dedikleri ilah bizim şeytanımızdan başkası değildir. Bizim şeytanımız ve eski İran dininin Ehrimen'i. Fakat aralarında şu fark var: Yezidi Ehremin'i hem iyilik hem de fenalık yapabilir: İyiliği sağ elinde, fenalığı sol elinde tutar ve bunları istediğine, dilediği gibi dağıtır. Şerrinden korunmak için bu tehlikeli mabuda yaranmak lazımdır. Asıl büyük Yaradan'a gelince, ondan çekinmeye lüzum yoktur. Zira o Yezdan, yalnız iyidir. İyiliğin zübdesi, lübbül lübbüdür, kemal cemal sahibidir. İntikamcı ve ceza verici değildir. Bütün fenalıkların kaynağı olan Tavus ne kadar şer varsa üzerine almıştır. İşte bundan dolayıdır ki Yezidi, şeytandan ürker, ürktüğü için de onun hoşuna gitmeye çabalar, çabalanmanın şeklini tapmak dercesine vardırı. Yezidiler, kendi dinlerinden olmayanların bile şeytana saygı göstermesini isterler. Dillerinde şeytan telaffuzunu andıran ne varsa onunla başları hoş değildir. Maruldan, lahanadan, domuz etinden bu sebeple kaçarlar. Yere tükürmezler, belki Tavus o sırada yeredir. ... Yezidi Hıristiyan'a fazla bir yakınlık duyar; içlerinde kiliselere giren ve girerken eşiğini öpen çoktur. Hatta kadınları Hıristiyan'dan örtünmez, evine misafir eder, kızları hizmetine koşar. Mukaddes kitapları, Kuran'dan alınmış bazı surelerden toplanmıştır. Fakat bu surelerdeki şeytan ve recim kelimeleri silinmiştir. Büyük fakihten başka kimse bu kitaba el süremez ve bir cümlesini okuyamaz. Yezidi kıyamet gününe, Araf'a, Mehdi'ye, sonsuz hayata inanır. Sabahlara güneşe karşı eğilip içinden birkaç kelime mırıldanmak. İşte namazları. Kanun ayında üç gün oruç, eylülde haç seferi. Bütün din külfeti bu. Mösyö Rondel'e göre hac için Mekke'ye değil, Musul'un İmadiye Rondel'e Şeyh Aadi'nin türbesine giderler; zengin evkafı olan bu türbenin mütevellileri Yezidi emirlerinden seçilir. Haksız ve asılsız olarak Yezidilere nispet edilen mum söndü isnadı bu hac seferiyle ilişkilidir. Mum söndü ayini Şabak adı verilen büsbütün ayrı bir cemaatin çirkin bir âdetidir."⁹³

Yezidilerin kendilerine özgü cenaze törenlerinin, düğün törenlerinin nasıl yapıldığı da yine Zeli'nin anlatımından ortaya çıkar.

"Yezidilerde düğünler uzun sürüyor; kendine göre hususiyetleri de var. Mesela evlenme kararlaştı mı köylüler davul zurna önde, güvey evine gidiyorlar, orada üç gün üç gece, kadın erkek yiyorlar, içiyorlar, oynuyorlar, sonra atlar geliyor, kadınlar bunlara ikişer ikişer biniyorlar, erkekler teker teker... Alay gelinin kapısına dayanıyor ve havaya silahlar sıkılıyor. O zaman kız babası dışarıya çıkıp soruyor: Ne istiyorsunuz? Kızını! Diyorlar. Baba içeriye giriyor, gelini kırmızı renkte bir kumaşla örtüyor. Çeyiz sandıklarına konmuştur. Gelenler eve doluyor; meydanda bir sürü tahta kaşık vardır; köy çocukları bunlardan birer tanesini başlarına sokuyorlar; hep birden, kızı alıp güveyin evine götürüyorlar. Üç gün üç gece yine çalgı, dans, şenlik."⁹⁴

"Cenaze törenleri de uzun sürmektedir. Onun şekilleri de eski milletlerin adetlerini hatırlatmaktadır. Mesela mevkiice yüksek biri öldü mü akrabası insan biçiminde tahtadan bir kalıp hazırlarlar. Buna cenazenin elbiselerini giydirirler.

⁹³ a.g.e. s.122.

⁹⁴ a.g.e. s.127.

Başında ağlanan, matem tutulan, mersiyele okunan bu tahta parçasıdır. Üç gün halk onu ziyarete gelir; fakat gelenler, güya vakadan habersizdirler. Sorarlar: Neniz var? Ne oluyorsunuz? Ölü tarafı şu cevabı verir: oğlumuzu evlendiriyorsunuz, bu hazırlık onun yeni düğününün hazırlığıdır. Üçüncü günü ölü, Müslümanlardaki gibi yıkanır. Yahudilerdeki gibi de kulakları, burun delikleri pamukla tıkanır. Şeyh dua okur ve sonra Şeyh Aadi'nin türbesinden getirilmiş toprağı suyla yoğurup cenazesinin altına, gözlerine, koltuk altlarına ve yüreğinin üzerine sürer, gömüldüğü zaman da şu hitapta bulunur: Ey insanoğlu! Topraktan gelmiştin, bugün toprağa dönüyorsun!"⁹⁵

Romanın Hikmet Ali ve Zeli'den sonraki ikinci dereceden önemli kahramanı Şeyh Şemum'dur. Şeyh Şemum, Zeli'nin yardımcısı olarak kendisini tanıtsa da aslında o, akıl hastası olan karısını korumaya çalışan bir adamdır.

"Otelin önüne gelip de otomobilden indiğimiz zaman merdivende Şeyh Şemum'u bekler vaziyette bulduk. O ne düşünüyor? Daima sakın, kendi içine gömüldür. Fakat bu kapalı, kapanık, içinde neler sakladığını merak ediyorum."⁹⁶

Şeyh Şemum, karısının yaşadıklarına artık dayanamaz. Onun anlattığı masala kendisini daha fazla kaptırmasını önlemek için Hikmet Ali'ye karısı hakkındaki tüm gerçekleri anlatır.

"Asıl hakikati öğrenmenizin zamanı geldi. Zeli'nin hayalhanesinde hazırlanmış olan bu romanı artık kapatalım! Onun size anlattığı ne varsa, yurt kurmak, Yezid'in kızı, metampsikoz, Emir Ali, Zeliha hepsi, her şey bir çılgının hülyasıdır. Zeli bir delidir... Ben de Şeyh Şemum değilim. Senyor Alfanso ölmemiştir, karşınızdadır! Ali: Demek ki siz onun babasıdır! Sesimi kendim de işitmiyorum. Belki bu suali sormadım bile odanın bugünkü ışığında sesleri eriten, hareketleri kesen bir hal var. Şemum: Hayır. Sormakta ısrar edemiyorum; daha fena bir söz, bir sır öğrenmekten ürkmekteyim. Şemum: Babası değilim... Kocasıyım..."⁹⁷

Şeyh Şemum, karısının akıl hastanesine götürülüşünü itirazsız kabul etmiş görünür. Artık kendisi Sincar'da kalacaktır. Zeli'ye de cemaatin işlerinden onu haberdar edeceğini söyleyerek kandırır.

"Elektrikleri yanan gürültülü Beyrut'un kornişinde, Şeyh Şemum ve ben iri bir palmiyenin altındaki umumi kanepelere çökmüşüz, konuşmuyoruz. Neden sonra başımı arkadaşşıma çevirdim. O da bana döndü. İlk defa olarak göz göze geldik. Gözlerini gördüm. Bu gözler beni fersatla, hırsıyla, entrika ve uğursuzlukla dolu farz ettiğim gözler, çocuk gözleri kadar masum, serin, tatlı, yumuşak ve halimdiler; tevekkül ve rahmetle bakıyorlar: 'Şeyh. Sana karşı kusur işledim.' Her zamanki gibi bir şey demedi kalktı. Ve o zaman gördüm ki yanı başımda beli bükülmüş, sırtı

⁹⁵ a.g.e. s.128.

⁹⁶ a.g.e. s.77.

⁹⁷ a.g.e. s.118.

kamburlaşmış ve elleri sarkmış bir bitkin adam duruyor. Hiç şüphesiz Zeliha'nın asıl aşığı, sessiz, sabırlı, ölesiye tutkun ve ölünceye kadar sadık kalacak aşığı odur.”⁹⁸

3. 4. ZAMAN

Romanda olayların geçtiği vaka zamanı yaklaşık iki ay gibi bir süredir. Hikmet Ali'nin vapurda Zeliha'yı gördüğü andan başlayıp ondan ayrılışına kadar geçen iki aylık bir zaman dilimi söz konusudur.

“İki aydan beri süren bu karmakarışık ve tatlı rüyalı uykudan, sanki fırtına beni uyandırdı. Zihnimin silkinmeye ihtiyacı var; vücudum da uyuşmuştur. Uzun uzun gerinmek istiyorum. Zeliha'ya daha ilk gününde, “Hayır, projeniz bir ham hayaldir. Böyle bir kombinezona yaşayacak devlet tasavvur edilemez; kendimizi aldatmayalım, ayrılmayalım!” demeliğim lazımdı. Bunu diyecek ve Palmir'den geri dönecektim, yapamadım. Zira ta vapurda başlayan vakaların esrarı, sonra çöller, harabeler, seraplar, daha sonra acayip bir dinin hikâyeleri, güzel bir kadının hülyaları, yine ıssız çöller, yine gece yolları, nihayet modern döşeli kale burçları, başında şamdanlar yanan bayrak, beşik, havaneli, Şeyh Şemum'un hayaleti ve hepsine elem semalı nurunu döken Zeliha...”⁹⁹

Zaman açısından önemli bir nokta daha vardır. Hikmet Ali, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye'de yaşayan insanların Türkiye Cumhuriyeti hakkındaki düşüncelerini belirtir. Bu romanda 1930-1940 yılları arasında Orta Doğu'daki siyasi durum hakkında bilgi verilmekte ve bu bölgedeki azınlıkta kalan nüfusun yaşam biçimi de anlatılır. Yezidileri, geleneğine güvendiği bir devletin sınırları içinde birleştirmek isteyen, Zeli, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Orta Doğu'nun siyasi durumunu Hikmet Ali'ye anlatır.

“Bugünkü Irak'ın vaziyeti bize ehemmiyet vermiyor. Hükümet Arap İmparatorluğu hülyası kuran ve Müslümanlık âleminin merkezi olmak istemeyen rical emrindedir. Henüz teşekkül halinde oluşu da düşündürücü bir nokta! Son gazete haberlerine göz gezdiriniz. Masturileri, velev haklı da olsa, hudutlarından dışarı atmak derecesinde bir haşinlik gösteriyor ve İngiltere'de umumi harpte Türkiye'ye karşı alet olarak kullandığı bu unsurun yeni felaketine kayıtsız duruyor. Azlıkları yalancı vaatlerle çokluğun üzerine hücum ettirip sonunda yine çoklukla uyuşmaya mecbur eden emperyalist bir devletten beklenen budur. Yarın birçok dini ve milli feci vakalara sahne olması muhtemel bir yerde küçük cemaatimi barındıramazdım. Suriye'ye gelince, Fransızlar, bir gün belki de idareyi yerlilere bırakacaklardır; bunun neticesi olarak öyle karışıklıklara şahit olabiliriz ki, arada

---

⁹⁸ a.g.e. s.157.

⁹⁹ a.g.e. s.141.

Filistin'deki Siyonist teşkilatını örnek tutarak kuracağım modern yurt bir yangın yerine dönebilir. Zaten arz-ı mukaddesteki mamureler için aynı akıbet beklenemez mi? İtikat ve adetleri ekseriyetçe çirkin ve dine küfür telakki edilen bir mezhep şarkta refah ve felah bulamaz."¹⁰⁰

3. 5. MEKÂN

Yezidin Kızı romanında mekân çok geniştir. Roman Denizde- Çölde- Dağda başlıkları altında üç ana bölüme ayrılır. Bu başlıklar da bize romanın mekân olarak ne kadar geniş olduğunu gösterir.

Roman, Marsilya'dan başlayıp Orta Doğu'ya sefer düzenleyen Mariette Pacha vapurunda başlar. Bu vapurda Zeliha ve Hikmet Ali tanışır. Romanın bir deniz yolculuğunda başlaması dikkati çeken bir noktadır. Refik Halit'in İstanbul'un zengin sosyetik hayatından, çeşitli muhitlere ait insanlarla karşılaşma zeminini hazırlayan deniz yolculuğuna geçişin *Yezidin Kızı* romanıyla başladığı söylenebilir. Romanda dikkati çeken bir nokta da yazar, ilk romanı olan *İstanbul'un İç Yüzü*'nde mekân yalnızca İstanbul ile sınırlamışken bu romanda genişleterek güney memleketleri de içine alır. Refik Halit'in daha sonra kaleme aldığı *Yüzen Bahçe*, *Nilgün* gibi vapurda başlayan diğer romanlarında da kahramanlar çeşitli gönül ilişkileri yaşar ve uzun süre bunun etkisinde kalırlar. *Yezidin Kızı* romanında da Hikmet Ali, etkisinden sıyrılmadığı Zeli'yi aklından çıkaramaz ve kamarasına çekildiği zamanlarda bundan dolayı gözüne uyku girmez. Tıpkı *Nilgün*'deki Ömer, *Yüzen Bahçe*'deki Rıdvan gibi Hikmet Ali de uykusuz gecelerde sevdiğinin hayalini kurar. Vapurda başlayan tanışma Suriye ve Irak'ta devam eder.

Romanda Yezidilik ve onun ibadet yerleri hakkında da bilgi verilir. Hikmet Ali, Zeli ile beraber gezdiği harabelerin büyük etkisinde kalır.

Hikmet Ali, sevdiği kadını görmek için Palmir yolunda çölde harekete geçer. Bölgenin birkaç kilometre sonrasında da ılık ve güneşli Akdeniz vardır. Akdeniz nemli bir iklim içinde, binbir lezzet, koku içindeyken çöller de bir o kadar renksiz, kokusuzdur.

---

¹⁰⁰ a.g.e. s.66.

“Palmir yolunda alabildiğine dosdoğru gidiyoruz. Serap, otomobilin icadından sonra çöllerin eğlencesi olmuş, dehşeti ve ıstırabıymış. İşte yüz adım ötemizde durgun, sazlıklı ve kamlık bir su yatağı... Karşiki kıyısında suluboya Japon estamplarında olduğu gibi biraz köksüz ve havai, söğüdü andıran nazlı ve narin ağaçlar... Arkasında henüz uyanmamış bir köy var. Bir köy ki, mümkün olduğu kadar suya temel atmış; hayır. Sudan hâsıl olmuş, su bir köy yetiştirmiş... Düşündüm ki birkaç yüz kilometre garbımızda Akdeniz var; güneşli, ılık kış Akdeniz’i. Buna inanmayacağım geliyor. Nice’leri ve Napoli’leriyle o cümbüşlü deniz! Sahillerinde muzlar ballanıyor, karanfiller katmerleniyor. Bağlarında kelebekler yelkenden kanatlarıyla çırpınıyor; aceleci karıncalar pervaneden ayaklarıyla tepiniyor. Akdeniz nemli bir ışık içinde... Bin çeşit lezzet, renk, rayiha içinde. Buradaysa yalnız bir renk, bir tat var: Çöl. O daimi bir imsak içindedir. Rayiha istemiyor. Orucunun bozulmasından korkuyor. Renk sevmiyor: Maneviyata çevirdiği gözleri maddiyatla avunmasın diye. Lezzete düşman: Sonunda susturacağını biliyor.”¹⁰¹

Hikmet Ali ve Zeli’nin birlikte gittikleri El Cezire Çölü, av hayvanlarıyla dolu bir bölgedir. Yanı başlarında ördek sürüleri ok ve yay şekilleri olduğu halde korkusuzca geçerler.

“El Cezire Çölü insandan ve otomobilden ürkmeyen av hayvanlarıyla dolu. İri taylar ta yanımızdan sürtünürcesine geçiyorlar; başımızın üstünde ördek sürüleri, ok ve yay şekilleri, cebir işaretleri çizerek korkusuz geziyorlar. Yolumuza bir iki bedevi çıktı. Çöl kızlarının çiğ bir manyeziyom aydınlığıyla gözlerimizi alan tebessümlerimizi seyrettik. Nihayet ufukta, mamut devrine ait azman bir devenin hörgücü kabardı. Orası Kevkeb krateridir ve kendisine epeyce uzak olduğunu söyledikleri Hasiçe, buradan eteğine sokulmuş gibi duruyor.”¹⁰²

---

¹⁰¹ a.g.e. s.49.

¹⁰² a.g.e. s.85.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. Evlilikte İhanet: Zeli, Şeyh Şemun ile evli olmasına rağmen bunu herkesten saklayarak kocasını kölesi olarak tanıtır. Üstelik Hikmet Ali'ye de âşık olduğu için onunla birlikte olur. Kocasını aldatıldığını bilse de bunu karısının hastalığına vererek herhangi bir tepkide bulunmaz.

“Asıl hakikati öğrenmenizin zamanı geldi. Zeli'nin hayalhanesinde hazırlanmış olan bu romanı artık kapatalım! Onun size anlattığı ne varsa, yurt kurmak, Yezid'in kızı, metampsikoz, Emir Ali, Zeliha hepsi, her şey bir çılgının hülyasıdır. Zeli bir delidir... Ben de Şeyh Şemun değilim. Senyor Alfanso ölmemiştir, karşınızdadır!”¹⁰³

4. 1. 2. Din ve İnanış

4. 1. 2. 1. Dinler: Zeli, bir Yezidi kızıdır. Romanda bu dinin inanışları, gelenekleri, örf ve adetleri genişçe anlatılır.

“Yezidi dini nedir? Bildiğimiz bütün itikatların bir salad rüs'üdür. Fakat temelini iki zıttı, yani iyilik ve fenalık mefhumlarını birbirleriyle uyuşturmak teşkil eder. Onun içindir ki her dine başvurmuşlar, hepsinden ümit ve şifa verici birer parça koparıp itikatlarına eklemiştirler. Bu yamalardan ortaya çıkan şey, ilk bakışta biraz gülünç ve tenasüpsüzdür. Çocuksu cihetler vardır, reforma muhtaçtır. Lakin hangi din bu kusurlardan kurtulabilmiştir? Dinlere şuurini veren de o kusurlar değil midir? Yalanı insana şiddetle yasak eden itikatta ben yükseklik buluyorum. Bir Yezidi'ye hakikati söyletmek için etrafınıza elinizle, hayali bir daire çiziniz. Bu Yezid'in halkasıdır. Ondaki çıkmamak için Yezidi yalan söyleyemez... Tavus Melek dedikleri ilah bizim şeytanımızdan başkası değildir. Bizim şeytanımız ve eski İran dininin Ehrimen'i. Fakat aralarında şu fark var: Yezidi Ehremen'i hem iyilik hem de fenalık yapabilir: İyiliği sağ elinde, fenalığı sol elinde tutar ve bunları istediğine, dilediği gibi dağıtır. Şerrinden korunmak için bu tehlikeli mabuda yaranmak lazımdır. Asıl büyük Yaradan'a gelince, ondan çekinmeye lüzum yoktur. Zira o Yezdan, yalnız iyidir. İyiliğin zübdesi, lübbül lübbüdür, kemal cemal sahibidir. İntikamcı ve ceza verici değildir. Bütün fenalıkların kaynağı olan Tavus ne kadar şer varsa üzerine almıştır. İşte bundan dolayıdır ki Yezidi, şeytandan ürker, ürktüğü için de onun hoşuna gitmeye çabalar, çabalanmanın şeklini tapmak dercesine vardır. Yezidiler, kendi dinlerinden olmayanların bile şeytana saygı göstermesini isterler. Dillerinde şeytan telaffuzunu andıran ne varsa onunla başları hoş değildir.

¹⁰³ a.g.e. s.118.

Maruldan, lahanadan, domuz etinden bu sebeple kaçarlardı. Yere tükürmezler, belki Tavus o sırada yerdedir... Yezidi Hıristiyan'a fazla bir yakınlıkdı; içlerinde kiliselere giren ve girerken eşliğini öpen çoktur. Hatta kadınları Hıristiyan'dan örtünmez, evine misafır eder, kızları hizmetine koşar... Mukaddes kitapları, Kuran'dan alınmış bazı surelerden toplanmıştır. Fakat bu surelerdeki şeytan ve recim kelimeleri silinmiştir. Büyük fakihten başka kimse bu kitaba el süremez ve bir cümlesini okuyamaz. Yezidi kıyamet gününe, Araf'a, Mehdi'ye, sonsuz hayata inanır... ”¹⁰⁴

4. 1. 3. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi: Hikmet Ali, Zeli'yi vapurda görür, çölde onu bekler ve yine çölde ona kavuşur. Sincar Dağlarında ise onu kaybeder. Bundan dolayı romanda çölün ve Sincar Dağlarının ayrıntılı tasvirleri dikkat çekicidir.

“Vapurumuz ılık bir teşrin havasında Marsilya'dan kalkarken, eşyama kamarama yerleştirip en üst güverteye çıktığım zaman yapayalnız, bir aşağı bir yukarı, rahatça yürümeye koyuldum. ”¹⁰⁵

“Palmir yolunda alabildiğine dosdoğru gidiyoruz. Serap, otomobilin icadından sonra çöllerin eğlencesi olmuş, dehşeti ve ıstırabıymış. İşte yüz adım ötemizde durgun, sazlıklı ve kamlık bir su yatağı... Karşiki kıyısında suluboya Japon estamplarında olduğu gibi biraz köksüz ve havai, söğüdü andıran nazlı ve narin ağaçlar... Arkasında henüz uyanmamış bir köy var. Bir köy ki, mümkün olduğu kadar suya temel atmış; hayır. Sudan hâsil olmuş, su bir köy yetiştirmiş. Kenarlarında kendi kendine tüten sigara dumanı hafifliğinde ve teneke huniye dökülen benzin maviliğinde bir buğu helezonu dönüyor. Biraz sonra yanındayız, içinde olacağımızı zannediyoruz, hâlbuki çoktan o hayal gölünü geçmiş, rüyalı köyü aşmış, buğulu söğütleri çiğnemiş, hiçbirine kavuşmadan boşluktayız... Düşündüm ki birkaç yüz kilometre garbımızda Akdeniz var; güneşli, ılık kış Akdeniz'i. Buna inanamayacağım geliyor. Nice'leri ve Napoli'leriyle o cümbüşlü deniz! Sahillerinde muzlar ballanıyor, karanfiller katmerleniyor. Bağlarında kelekler yelkenden kanatlarıyla çırpınıyor; aceleci karıncalar pervaneden ayaklarıyla tepiniyor. Akdeniz nemli bir ışık içinde... Bin çeşit lezzet, renk, rayiha içinde. Buradaysa yalnız bir renk, bir tat var: Çöl. O daimi bir imsak içindedir. Rayiha istemiyor. Orucunun bozulmasından korkuyor. Renk sevmiyor: Maneviyata çevirdiği gözleri maddiyatla avunmasın diye. Lezzete düşman: Sonunda susturacağını biliyor. ”¹⁰⁶

“Ben Sincar dağındaki gönül müsademesinden sakat olarak dönüyorum, sakat olarak yaşayacağım. Herkesten saklayacağım bu gizli yarayla kendi kendime övüneceğim, övüne övüne öleceğim. Zeliha da gidiyor. Aldığı son haberler İngilizlerin artık onu da Irak'ta bırakmayacaklarını anlatmaktadır. Karar yakında tatbik edilecek. ”¹⁰⁷

¹⁰⁴ a.g.e. s.116.

¹⁰⁵ a.g.e. s.7.

¹⁰⁶ a.g.e. s.49.

¹⁰⁷ a.g.e. s.156.

Hikmet Ali, belki de hayatında yalnızca Zeli'yi çok sever. Tüm korkularını yenerek ilk kez bir kadınla evliliği planlar. Ancak gelecek planları yaptığı kadın bir akıl hastasıdır. Kendisine anlattığı hiçbir olayın aslı yoktur. Vapurda ilk görüşte başlayan aşkı Sincar dağında son bulur. Gönül çarpışmasından sakat olarak ve ileride de sakat yaşayacağını düşünerek Sincar'dan ayrılır.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Akli ve Bedeni Arızalar, Psikolojik Etkileri: Zeli, akli dengesi yerinde olmadığı için kendisini Yezidi olduğuna inandırır, bu dinin bütün görevlerini yerine getirmeye çalışır ve cemaatini birleştirmek için maceralara atılır.

“Asıl hakikati öğrenmenizin zamanı geldi. Zeli'nin hayalhanesinde hazırlanmış olan bu romanı artık kapatalım! Onun size anlattığı ne varsa, yurt kurmak, Yezid'in kızı, metampsikoz, Emir Ali, Zeliha hepsi, her şey bir çılgının hülyasıdır. Zeli bir delidir... Ben de Şeyh Şemun değilim. Senyor Alfanso ölmemiştir, karşınızdadır! Ali: Demek ki siz onun babasıdır! Sesimi kendim de işitmiyorum. Belki bu suali sormadım bile odanın bugünkü ışığında sesleri eriten, hareketleri kesen bir hal var. Şemun: Hayır. Sormakta ısrar edemiyorum; daha fena bir söz, bir sır öğrenmekten ürkmekteyim. Şemun: Babası değilim... Kocasıyım...”¹⁰⁸

4. 2. 2. Vatan Sevgisi, Milliyetçilik Anlayışı: Bir Yezidi kızı olan Zeli, milletini o kadar çok sever ki onları bir arada tutmak için her türlü riske girer. Cemaatinin Nasturilerle beraber Kürtlerin kanlı hücumlarına uğradığını bildiği için şimdi onları toplamak için kendilerine uygun bir yer arar. Bunun için siyasi karışıklık olan Arjantin'i, Suriye, Irak ve İran'ı uygun yer olarak görmez. Ancak Türkiye'nin siyasi durumunun buna uygun olduğunu belirtir.

“Bugünkü politik coğrafya bakımından Irak, Suriye ve Türkiye arazisinde yerleşmiş bulunan cemaatimin Kafkasya'da Surhdar ve Hindistan'da Lebkos adını almış iki ufak şubesi vardır; yekûnumuz aşağı yukarı seksen bin kişiyi bulur. Bu halkı evvela Sincar'dakilerden başlayarak bir yere toplamak ve onlara modern, emniyetli bir yurt kurmak... İşte projemizin ana hattı.”¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ a.g.e. s.118.

¹⁰⁹ a.g.e. s.64.

4. 2. 3. Adanmışlık, Fedakârlık: Şeyh Şemun, karısını o kadar çok sever ki hastalığına rağmen onu terk etmez, kendini ona adayarak ne isterse yapar kim olmasını isterse o olur.

“Asıl hakikati öğrenmenizin zamanı geldi. Zeli'nin hayalhanesinde hazırlanmış olan bu romanı artık kapatalım! Onun size anlattığı ne varsa, yurt kurmak, Yezid'in kızı, metampsikoz, Emir Ali, Zeliha hepsi, her şey bir çılgının hülyasıdır. Zeli bir delidir... Ben de Şeyh Şemun değilim. Senyor Alfanso ölmemiştir, karşınızdadır!”¹¹⁰

Şeyh Şemun, karısının akıl hastanesine kaldırılmasına itiraz etmeyerek her zamanki itaatiyle durumu kabul etmiş görünür.

“Elektrikleri yanan gürültülü Beyrut'un kornişinde, Şeyh Şemun ve ben iri bir palmyenin altındaki umumi kanepelere çökmüşüz, konuşmuyoruz. Neden sonra başımı arkadaşşıma çevirdim. O da bana döndü. İlk defa olarak göz göze geldik. Gözlerini gördüm. Bu gözler beni fersatla, hırsla, entrika ve uğursuzlukla dolu farz ettiğim gözler, çocuk gözleri kadar masum, serin, tatlı, yumuşak ve halimdiler; tevekkül ve rahmetle bakıyorlar.”¹¹¹

4. 2. 4. Aşk

4. 2. 4. 1. İmkânsız Aşk: Hikmet Ali ve Zeli arasındaki aşk Zeli'nin hastalığından dolayı yaşanması zor ve imkânsız bir aşk olur.

“Yarın sevilmeden ayrılacağıma emin olduğum için bugün sevilerek kendimi koparmaktan dindarcasına lezzet duyuyorum. Feragat lezzeti, rüşvet almayan namuslunun hem nedamete hem gurura sevk eden acayip keyfi... Yaşıma uygun bir muhakemeye anlamıştım ki Zeliha'nın beni isteyişinde, insanlar arasındaki o karşılıklı ezelden ısınış, o tipini buluş kadar tesadüfün ikimizi baş başa bir çöle ve dağa düşürmesinin de tesiri olmuştur. Yadırgadığımız bu yerde birbirimize medeniyet akrabası olmuştuk. Başkalarından uzak düşmüş kaçgöçlü akraba çocukları gibi de sevişiyorduk. Fakat bu dar muhitten dünya genişliğine atıldığımız gün benim için eski mevkiimi korumak imkânsız olacaktı. Onunla ve onun gözlerine kestireceklerle yarışmaya ne servetim ne benliğim müsaitti. Aralık vermeyen bir kıskançlık nöbetiyle kavruarak, sinirli ve sığıntı yaşayacaktım. Zeliha'nın iyi yüreğinden nihayet bir şey bekleyebilirdim: Acımak...”¹¹²

Hikmet Ali, Zeliha'dan ayrılır. Aralarına uzun mesafeler girer. Fakat o, gözünün önünden gitmeyeceği gibi gönlünün içinden de hiçbir zaman gitmeyecektir.

¹¹⁰ a.g.e. s.118.

¹¹¹ a.g.e. s.157.

¹¹² a.g.e. s.150.

Kalp ve fikir açısından Yezid'in mukaddes kızına bağı kalacaktır. Unuttuğunu sandığı günlerde bile sokakta rast geleceğı bir kadının şuleden saçı, salonda bir ilkbahar yoncasını andıran rayiha, gazetede bir Arjantin kelimesi, sohbetlerinde bir mezhep, din bahsi her seferinde yarasını sızlatacaktır.

“Ben Sincar dağındaki gönül müsademesinden sakat olarak dönüyorum, sakat olarak yaşayacağım. Herkesten saklayacağım bu gizli yaramla kendi kendime övüneceğim, övüne övüne öleceğim. Zeliha da gidiyor. Aldığı son haberler İngilizlerin artık onu da Irak'ta bırakmayacaklarını anlatmaktadır. Karar yakında tatbik edilecek.”¹¹³

---

¹¹³ a.g.e. s.156.

ÇETE

1. ROMANIN KÜNYESİ

Çete romanı, Halep'te yazılmaya başlanıp İstanbul'da tamamlanır. 1939 yılında yayınlanır. Roman dört bölüme ayrılır. Bu bölümler de kendi aralarında alt bölümlere ayrılır. Birinci Bölüm Buluşmadan Önce adını alarak Nina ve Kıran'ın tanışmadan önceki hayatlarını anlatır. İkinci Bölüm Buluşuyorlar adı ile Nina ve Kıran'ın bir dağ başında tanışmalarını, Üçüncü Bölüm ise Buluştuktan Sonra adıyla Kıran ve Nina'nın birbirlerine âşık oluşlarını, Dördüncü Bölüm ise Ege Kıyısındaki Çardaklı Ev adıyla evlenmelerini ve sonraki hayatlarını anlatır. Romandaki kısımların başlıkları iki kahramanın birlikte ve ayrı oluşlarına göre isim alır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Nina, Fransız yüzbaşı Ernest'in eşidir. Ufak tefek ama güçlü, ince kaşlı, toparlak çeneli, iri ağızlı, dolgun yanaklı bir kadındır. Aslen Rus Grandüşesi'dir. Kendisini dışarıda bekleyen yardımcısı Tatar Bekirof ile konuşarak Beyrut'tan Adana'ya gitmenin yollarını öğrenmesini ister. Adana Sultanisi Fransızca hocası Nezih Bey, akşam geç vakit kahveden çıkıp eve gidince kapıda çarşafly birini görür. Kimi aradığını sorduğunda bir erkek sesi sessiz olmasını ister. İçeri girdiklerinde adının Yoksul olduğunu söyleyen adam, Nezih'in yüzbaşı olan Demir Beyden Nezih'i çeteliğe davet eden bir mektup getirdiğini söyler. Nezih, hiç düşünmeden kabul ederek adamla beraber yüzbaşının yanına gider. Yüzbaşı, onu güler yüzle karşılayarak görev yapacağı Leçe, Amuk Ovası, Amanoslar, Kızıldağ, Kuseyir dağları hakkında bilgi verir.

Diğer taraftan da Nezih, çete reisi olur. Adını da değiştirerek Kıran Bey yapar. Çetesi de Kıran Bey çetesi adıyla kısa zamanda büyük ün yapar. Kıran Bey adı dilden dile, ilden ile döne dolaşa bir çığ şeklini alır. Bir akşamüstü Kıran dağda kalırken Öksüz ve Yoksul deniz kenarına inerler. Biraz yürüdükten sonra akşam olur. Bu sırada silah sesleri duyulur. Az sonra sesler kesilince deniz kenarına birinin düştüğünü görürler. Sessizce gidip baktıklarında bir kadın olduğunu fark

ederler. Kıran Bey'in münasip bir karar vereceğini düşünerek kadını baygın haldeyken kayalıklara çıkarırlar. Kadın kendine gelince de yürüyebilecek durumda olduğunu ifade ederek onlarla beraber Kıran Bey'in yanına gider.

Öksüz ve Yoksul, Demir Bey'den yardım istemek için gittikleri zaman Nina ve Kıran baş başa kalırlar. Birbirlerine hayran hayran bakarak dertleşirler. Nina aslen bir Rus prensesi olduğunu, Finikelerden kaçarken İstanbul'da kocası Fransız Yüzbaşı Ernest ile tanıştığını, ona âşık olmadığını ama kendisini koruyup sahip çıktığı için onunla evlendiğini belirtir. Ayrılık vakti hem Kıran hem de Nina çok üzgündür. Nina ve Kıran, sanki birbirlerine küslermiş gibi yol boyunca hiç konuşmazlar. Nihayet Nina'yı gideceği yere yakın bir noktada bırakarak yollarına devam ederler. Biraz yürüdükten sonra arkalarından kendilerini birinin takip ettiğini anlarlar. Çalıların arkasından sürünerek ortaya çıkan kişi Nina'dır. Nina, Fransızların onları pusuya düşürerek saldıracaklarını öğrendiğini söyleyerek âşık olduğu adamı kurtarmak için onları takip eder. Bu esnada silah sesleri duyulur. Genç bir çeteci sağ elinden yara alınca Nina onun yerine geçerek Fransızlara ateş eder. Öksüz, kendilerine diğer Türk kuvvetlerinden yardım geldiğini söylediğinde Nina'nın sadece inlemeleri duyulur.

1921 yılının ekim ayında Ankara Antlaşması'nın imzalanmasıyla beraber Kıran Bey Çetesi de tarihe karışır. Olayın üzerinden on sekiz yıl geçer. Hatay'ın anavatana katılmasından sonra bir yazar Ege kıyılarında gezerken yöre hakkında bilgi almak için dağın başında, denize bakan, bahçesinde palmyeler olan bir eve gider. Kapıyı 17-18 yaşlarında çok güzel bir kız açar. Yazarı babasının yanına götürür. Ev sahibi kendisini takdim ederek adının Kıran ve kapıyı açanın kızı Gülcihan olduğunu söyler. Az sonra da elinde semaverle Nina gelir. Yazar yöre hakkında biraz bilgi aldıktan sonra evden çıkınca bu çiftin birbirlerini çok sevdiklerinin gözlerinden belli olduğuna kanaat getirir.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Roman yazar- anlatıcı bakış açısıyla yazılmıştır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Romanda yazar bir nevi, ikinci sürgün yıllarında yaşadığı gurbet acısının tesirini milli meseleler üzerinde kafa yorarak dindirmeye çalışır. Refik Halit, Hatay'ın anavatana katılması konusunda yurt dışında kaleme aldığı yazılarıyla hizmet eder. *Çete* romanı ile de bölgenin neden Türklere ait olduğunu kanıtlamaya çalışır. Bu yönüyle de *Çete*'nin ideolojik bir roman olduğunu söylenebilir. Romanda 1920- 1921 yıllarında vatansever evlatların vatanlarını korumak ve kurtarmak için Amanos dağlarında düşmanla yaptıkları mücadele yazar anlatıcı bakış açısıyla anlatılır. Aşağıdaki bazı kesitlerde de bunu görmekteyiz:

Anlatıcı, Nina ile ilgili her şeyi, onun düşüncelerini bilerek bunu da okur ile paylaşır.

“Çete savaşlarının yüzlerce şekli öğrenmiş olan genç kadın alışkın olduğu ihtiyatla, az önce tepeden inerken bir dönemecin arkasında şüpheli sesler işitmiş ve kayaları siper alıp gözetlemeye koyulmuştu. Bir askeri hazırlığın seyircisiydi; dağa çeşitli istikametlerden tırmanmaya başlayan ufak müfrezeler, bir rastlantı ya da bir baskın, Kıran'ın bulunduğu tepeyi sarıyordu. Gaye ne olursa olsun vaziyet oldukça tehlikeliydi; öncelikle Nina, yukarıdaki Türk çetesinin ancak dört kişiden ibaret olduğunu da düşününce evvelce tedbir alınmazsa kurtulmak ihtimalini pek zayıf buldu, hemen yere yattı ve indiği yolu sürüne sürüne çıkmaya koyuldu. Kıran'ı bıraktığı yerde bulamadığı takdirde, biraz sonra pusuya düşeceğine şüphe yoktu; kulaklarına bir silah sesinin gelmesinden korkuyordu çünkü bu ses, çatışmanın başladığını, Nina'nın teşebbüsünde geç kaldığını gösterecekti.”¹¹⁴

Yazar anlatıcı, dışardan bir gözlemci gibi kahramanın hangi durumlara hangi tepkileri verdiğini okura anlatır.

Varlığı olmayan, nesnel anlatıcı olaylara karışmadan her şeyi olduğu gibi anlatır. Kıran ve Nina arasında geçen duygusal yakınlaşmayı da bize en doğal haliyle verir.

---

¹¹⁴ Refik Halit Karay, *Çete*, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.147.

“Kıran, ancak harp cephesinden birkaç gün şehre gelen, sevişip yeni evlenmiş genç askerlerde görülmuş doludizgin gayretle âşıklığını gösteriyordu; cephede gibi fedakâr, atılgan, yılmaz ve muharipti. Kadın da hüner, marifet, sanat, şeytanet kesilmişti. Davetkâr ve perendebazdı. Kalenin loş kovukları, iç avluların yeşilliği, mazgal delikli burçları, kuleleri ve yüksekteki yolları, hepsi şahitsiz ve seyircisiz onlarındı.”¹¹⁵

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Roman Kıran ve Nina arasında geçen aşkı anlatır. Bundan dolayı da tekli olay örgüsüne sahiptir. Romanda farklı yaşam tarzlarına, farklı milliyetlere sahip Nina ve Kıran arasında geçen aşk anlatılır.

Birinci Vaka Parçası: Asıl adı Nezih olan Kıran Bey, aslen İstanbul’da Fransızca Öğretmeni’dir. Tam da vatanının işgal edildiği sırada çete kumandanı Demir Bey’den kendisine bir çete kurarak direnme zamanının geldiğini belirten bir mektup alır. Bunun üzerine Nezih ve arkadaşları hiç vakit kaybetmeden yola koyulurlar. Bir çatışma sonucu arkadaşlarının bir kısmını kaybederler. Yoksul, Öksüz ve Kıran Bey sağ kalarak Amanos dağlarına sığınır.

İkinci Vaka Parçası: Bolşeviklere karşı savaşan, Çar taraftarı ve Beyaz Rus teşkilatının faal üyesi olan, Anadolu’daki Fransız işgal kuvvetleri komutanı Yüzbaşı Ernest’in karısı Nina kocasının yanına gitmek üzere Anadolu’ya hareket eder. Ancak kaçarken Rusların saldırısına uğrarlar. Çıkan çarpışma sonucu Bekirof ölür. Nina da Yoksul ve Öksüz’ün yardımı ile kurtularak Kıran’ın yanına götürülür. Nina ilk önce hiç konuşmaz, suratını asar ve öylece durur. Ama sonraları muhabbete katılır. Şivesindeki değişiklik, onun şirinliği ve güzelliği onların Nina’ya ısınmasını sağlar. Üstelik Türkçe konuşması onları çok şaşırtır.

Üçüncü Vaka Parçası: Yoksul ve Öksüz iki üç günlüğüne yardım için köye inerler. Bu arada Kıran Bey ve Nina arasında hissi bir ilişki başlar. İkisi de aradıkları aşkı birbirlerine itiraf eder. Birlikte çok güzel, ulaşılması güç hayaller kurarlar. Üç günün sonrasında artık ayrılık vakti gelir. İkisi de birbirinden ayrılmak istemese de buna mecburdurlar. Çünkü Kıran için vatan sevgisi her şeyden önemlidir.

---

¹¹⁵ a.g.e. s.111.

Ayrıldıklarından bir süre sonra Nina sürünerek yanlarına gelir ve etraflarının sarıldığı haberini verir. Nina gerçek bir Türk gibi savaşmış ve hep beraber kurtulurlar. Nina da artık gitmekten vazgeçer. Verilen büyük mücadele sonunda da Bağımsızlık Harbi kazanılarak vatan bağımsız olur.

Dördüncü Vaka Parçası: Nina'nın öldüğünü düşünen yakınları onu arama gereği duymazlar. Yıllar sonra Türk askerleri Hatay'a girerek orayı ülke topraklarına katarlar. Kıran Bey de bu yıllarda Nina ile evlidir. Gülcihan ismini verdikleri kızlarıyla da mutlu bir şekilde hayatlarını devam ettirirler.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanda iki asıl kahraman vardır. Roman onların birlikte ve ayrı oluşlarına göre isim alır: 1. Buluşmadan Önce 2. Buluşuyorlar 3. Buluşmadan Sonra. Romanın ilk kısmında kadın kahramanı Nina'nın hayatı anlatılır. Kimliği, geçmişi, dış görünüşü, yapmak istedikleri anlatılır. Bu kısmın ikinci bölümünde de erkek kahramanı olan Kıran Bey'in fizik yapısı, sosyal yapısı, çalışacağı bölge anlatılır.

Romandaki kahramanların hem fiziksel hem ruhsal durumları, geçmişleri daha çok diyaloglar vasıtasıyla verilir. Bu diyaloglar da kahramanlar kendilerine özgü şivelerle, ağız özellikleriyle konuşturulur. Romanda kahramanların duygularını, düşüncelerini, hislerini de kahramanların zihinlerinden geçen iç konuşmalardan anlarız.

Romanda Nina maceraperest bir kızdır. Zekâ ve güzellikle Rusya'da yeni kurulan, rejimin önde olanlarından intikam almak ister. Cinsi özellikleriyle de erkekleri etkiler ama onlara teslim olmaz. Bu özellikleri yönüyle *Yezidin Kızı* 'ndaki Zeli, *Nilgün*'deki Nilgün, *Yer Altında Dünya Var*'daki Nihan, *Dişi Örümcek* 'teki Nurperi, *Sürgün* 'deki Seher ile benzerlik gösterir.

“Madam Ernest ufak tefek idi fakat zayıf değildi. Harp sonu modasına uygun kısa etekli dar elbisesi içinde adeta dolgun görünüyordu, baldırlarının ve kalçalarının semizliği seziliyor. Çehre toparlak, kaşlar incecik, ağız iri yanaklar etli ve gözler çok çekik. Sibiryalaşmış bir güzellik, bir Kalmuk, bir Özbek sevimliliği...

O yumuk ve çekik gözler, gene yumuk yüzünde, tombul bir kola gömülmüş platin bir bilezik gibi kibar ve mahrem bir ışıkla, yarı örtülü, parlıyor."¹¹⁶

Nina'nın kumral saçlarında, alnının ortasında arkaya doğru bir tutam beyazlık fark edilir. Bir tutam kır saç vardır. Sanki sigarasından kopan duman parçası, saçının bir tarafında kalmış gibidir.

Nina'nın amacı Türkiye'deki ormanlardan Suriye iskelelerine kıyı boyu kereste getiren ufak fakat sağlam gemilerden birini kiralamak ve Yumurtalık'a çıkarmaktır. Fırtınaya rast gelmezse en rahat, emin, kestirme yol bu olacaktır.

"Denikin ordusunda iken nasılsa kurtulduğu ölüm, şimdi, tekrar önüne dikilmişti; kadit elinde kandamları sızan kızıl orağıyla ve o etsiz ağzında öldürdüklerinin ruhunu geviş getirerek zevk aldığı sanılan şehvetli, dejenere gülümsemesi ile!

*Ani bir ölüm? Ona razıydı... Fakat gözlerini, bir gün, Moskova'da Gepeu zindanında açmak ve Djerjinki ile karşılaşmak?"*¹¹⁷

Nina, vatani için, özgürlüğü için ölümü bile göze alır. Çarlık Rusya'nın kalkınması için de Fransa'daki Beyaz Ruslarla temas kurar. Ancak en büyük korkusu bir gün gözünü açtığında Moskova zindanlarında olmaktır.

*"Beni tahmin ettiğin gibi bir Fransız kasabalısı, orta mektep tahsilini bitirmiş bir dikişçi kızı sanma! Ben Petersburg sarayının yüz bin mumla ışıklanmış avizeleri altında dolaşmış bir Rus prensesiyim. Şu başım, imparatoriçenin dizine çok defa dayanmış, bu saçlarım imparatorun elleriyle çok defa okşanmıştır. Avizeler diyorum onlar bildiğin avizelere benzemez. Billurdan bir baobap ağacı düşün ki gökten aşağı sarksın, her yaprağında bir alev parlansın ve altında bir pırlanta gülistanı, dalgalansın... İşte sarayda bir suare! Fakat yine şu başım, gün geldi ki sakalı göğsüne inmiş bir Kazak neferinin dizine dayandı. Bu saçlarım Kızıl ordu çavuşlarının kan pıhtıları henüz kurumuş elleriyle okşandı."*¹¹⁸

Nina'nın esas amacı Suriye civarındaki Buka Ovası'na Almanlar tarafından gizlenen altınları ele geçirerek Paris'teki Beyaz Rus teşkilatına vermektir.

"Modern bir Montae Christo romanına benzeyen bir hikâye hülasası dinleyeceksin. Ben oraya bir definenin gömüldüğü yere ait planı ele geçirmek maksadıyla gidiyordum; acele edişim, yüksek komiserliğin yasağına aldırmayışım, deniz yolunu seçişim de planın bir an evvel geçirilmesi, zaman kaybedilmemesi içindi. Planı bir Alman zabiti, harp sonu, metresi olan bir Ermeni kadınına vermişti;

¹¹⁶ a.g.e. s.5.

¹¹⁷ a.g.e. s.63.

¹¹⁸ a.g.e. s.100.

zabit öldü; planı bu kadında kaldı, kadın da şimdi Adana'dadır. Üç ton altın bugün, Suriye'nin bir tarafında gömülü duruyor. Seni alakadar edecek nokta şudur: Bu altınlar Osmanlı ordusunun malıdır ve Suriye ricatında Buka ovasının bir kenarına Almanlar tarafından gizlenmiştir. Planın aslı General Von Stamberg'in elinde bulunuyor. Fakat general şimdiki vaziyette Fransız işgali altındaki arazide araştırma yapamaz; en küçük bir Alman faaliyetinin men edileceği tabiidir. Biz gizli şekilde yerli adamlarla çalışarak bunu çıkarabileceğimiz ve hissemize düşen büyük kısmını Paris'teki beyaz Rus teşkilatına vereceğiz.”¹¹⁹

“Aşk için bir kahraman, bir kurban olabilirdim ve o zaman eski hayatımdaki çılgınlıkları düşündükçe ömrümün bir kısmını hiçe geçirdiğime hükmedip aşkıma daha sıkı sarılabılırdim. Yazık ki daha düne kadar hiçbir erkek bana hayatımın bu dönüş yerine geldiğimi hissettirmedi.”¹²⁰

Nina'yı, bu maceradan alıkoyacak tek şey bir aşktır. Ancak şimdiye kadar kimseye âşık olmadığı için bir kurtarıcısı da olmamıştır. Ta ki Kıran ile karşılaşınca kadar. Kıran ile tanıştıktan sonra bu maceracı hayatı bırakır.

“O yaş gönlümde saklı durmakta idi; güneş görmemiş bir tohum gibi... Sana verdiğim budur; göğsünde açılan bu çiçektir. İlk rayihasıyla onu sen kokladın, ilk goncasını sen okşadın! Kıran! Ayrılacaksa da buluşmak ümidimi büsbütün bırakmayalım. Bir şey söyle!”¹²¹

Nina, hayatında ilk kez âşık olur. Kıran ile olan aşkın imkânsız olduğunu bile bile bir gün bir yerde tekrar onunla karşılaşma ümidini içinde taşır.

“Sana keder verdiğimden dolayı saadet duyuyorum; sevildiğimin şahidi bu kederdir. Hem benim içimde henüz tamamıyla açılıp genişlememiş bir ufak ferahlık var. Öyle geliyor ki aşkımız, yarın bir yol kenarında sona ermiş olmayacaktır. Mukadderatımız, zannedildiğinden fazla, yüzlerimizde okunur, diyen bir güzel söz hatırıma geliyor. Ne senin, ne de benim yüzümüzde hayatları pek çabuk sona erip hiçe gideceklerin alameti yok. Bu alametin ne olduğunu iyi bilmemekle beraber, diyebilirim ki o, belki de bir renktir; içten, Allah'tan, gizli ve keşfedilmemiş kuvvetlerden gelen bir renk, bir mana... Genç yaşlarında kaybettiğim bütün tanıdıklarımın bu rengi ve manayı taşıdıklarını gayet vuzuhla görüyorum, hatırlıyorum. Ve sana asıl müthişini söyleyeyim: Olga, Tatiana, Maria ve Anastazi'nin çehrelerinde de bu ölüm rengi vardı. O zaman pek vazih anlamamakla beraber, yüzlerine baktığım zaman bana bu grandüşesler kısa ömürlü ve bir felakete uğramaya namzet gibi görünürlerdi, Belirsiz bir hüznü hissederdim.”¹²²

Kıran'a yalvararak kendisini felakete atmamasını ister. Onun yanında kendisine büsbütün başka bir hayat kuracağını anlar. Kıran'ın sözünü dinleyecek,

¹¹⁹ a.g.e. s.102.

¹²⁰ a.g.e. s.120.

¹²¹ a.g.e. s.125.

¹²² a.g.e. s.133.

emrinden dışarı çıkmayacaktır. Dinlemeye, durulmaya, izimi kaybedip yepyeni bir şahsiyet olmaya muhtaçtır. Bu fırsat çıkmışken Kıran'dan onu çiğneyip geçmemesini ister. Kurtarıcı bir kaderin kendisine onu ulaştırdığını ve böylece alın yazısını zorla bozduğunu söyler.

“Ben ancak böyle bir erkeği sevebilirdim. Ateşini dışarıya vermeyen kapalı bir sıcaklığı ve hareketi yüzünde görülmeyen derinden bir çalkantısı olan erkeği... İşini nasıl bir nefesine güvenişle, kati kararlar lakin gösterişsiz, heyecansız, ne kadar metanetle yapıyor! Gene de ağır, kaba, sert, haşin olmuyor. Kendimi onun daima itaatli, her ceşaya katlanmış, fasılasız mesut bir maşukası yapamadığıma yanıyorum. Öyle sadık, vefalı bir eşi olabilirim ki... Zira o bir karar alabilen erkeklerdendir; giderse bir daha gelmez, hasretimden ölse de gene dönmez.”¹²³

Çete savaşılarının yüzlerce şeklini öğrenmiş olan genç kadın alışkın olduğu ihtiyatla, tepeden inerken bir dönemecin arkasında şüpheli sesler işitir ve kayaları siper alıp gözetlemeye koyulur. Bir askeri hazırlığın seyircisidir; dağa çeşitli istikametlerden tırmanmaya başlayan ufak müfrezeler, bir rastlantı ya da bir baskın, Kıran'ın bulunduğu tepeyi sarar. Gaye ne olursa olsun vaziyet oldukça tehlikelidir; öncelikle Nina, yanındaki Türk çetesinin ancak dört kişiden ibaret olduğunu da düşününce önceden tedbir alınmazsa kurtulmak ihtimalini pek zayıf bularak hemen yere yatar ve indiği yolu sürüne sürüne çıkmaya koyulur. Kulaklarına bir silah sesinin gelmesinden de korkar. Çünkü bu ses, çatışmanın başladığını, Nina'nın teşebbüsünde geç kaldığını gösterecektir.

Romanın erkek ana kahramanı Kıran'dır. Çeteciliğe çağrılan Fransızca hocası, harp dönüşü, İstanbul'da gezici satıcılardan aldığı kullanılmış Amerikan malı yarı spor kar yağdırlı elbisesi içinde şansız ve heybetsiz durur Bütün vücudunda, yalnız, kızıla yakın sarı, parlak, uzun, taranmış ve yapışmış güzel ince saçlarıyla koyu mavi, ışıldak ve taze gözleriyle taravetini muhafaza eder. Narin endamında da düşünceli, ağır hareketlerine uymayan bir çeviklik görülür.

Kıran Bey'in, çeteye girdikten sonra giyiminde değişiklikler olur. Bacaklarına dolak sarılmış, siyah poturlu, keçe külahlı, göğsünde fişeklikler ve elinde mavzer, tığ gibi bir delikanlıdır. Çehresi çok sakin ve tatlıdır. Adamlarına kendisini ilk günlerinden sevdirebilir. Emri altında altışar kişiden oluşan iki kıta vardır. Kıtaların

---

¹²³ a.g.e. s.139.

çavuşları Yoksul ve Öksüz'dür. Bir de adı söylenmeyerek Solak diye çağrılan aşçıları sayınca, kumandanlarıyla beraber on altı kişi ederler.

Kıran'a Amanoslar, harpten önce Montpelier'de hükümet hesabına tahsilde iken gördüğü ve gezdiği Pirene'leri hatırlatır. Fakat oradaki dağ gezintilerinde kadın ve erkek şen üniversitelilerin kahkahaları, çığlıkları, çılgınlıkları yerine burada, Öksüz'ün mırıldandığı Karacaoğlan türkülerini dinler. Memleket aşığının bağrını yaktığını duyar. Eski Nezih'in basitliğine anlayışsızlığına şaşar. Kendisinin iki kalbi olduğunu düşünür. Birisi genel harbe kadar bir oyuncak kadar hoppa ve şakrakken harpte ciddi bir işleyiş tecrübesine girer. Harp zamanında ise yerinde yenisi, sağlamı, hakikisi atar. Bu da ona başka bir şahsiyet, başka bir hüviyet verir.

Kıran, ilk akınında himayesindeki kıtaların hayranlıklarını kazanmayı başarır. Çarpışma gününe kadar sadece Demir Bey'e olan güvenlerinden dolayı kendisine hürmet gösteren çete efradı onu ön safta, bir nefer gibi vuruşur ve aynı zamanda çetesini himaye eder görünce yeni kumandanlarına candan bağlanırlar.

“Yedek subayda, eski şevk, eski rih, ilk vuruşmadan sonra daha gür filiz vermeye başlamıştı. Yüreği mütareke senelerinde donmuş, buz kesmişti. Bağrında çürümeye mahkûm bir tohum taşıyarak hayalet gibi dolaşıyor, hissizliğini kendisi de anlıyor, silkinemediğine şaşıyor ve silkinemediğini görünce büsbütün çöküyor, büsbütün duygusuzlaşıyordu.”¹²⁴

Kurdkulak istasyonuyla Raco arasında Halep- Adana treninin bir gece baskına uğratılışı ve bir vagon cephanenin katardan sökülerek ele geçirilmesi, Kıran Bey çetesinin şöhretini her tarafa yayar. Suriye'de Fransız işgaline karşı koyan Arap çeteleri kendisine adamlar gönderir; dağlarda ziyafetler çekerler. Kıran Bey adı dilden dile, ilden ile döne dolaşa bir çığ azameti alır. Kıran, hayallerde başka başka şekillerde yaşayan yarı tarihi bir sima olur. Hatay Türkleri, Kıran'a bir Yavuz Selim siması takarlar.

Nina, Kıran'ı görür görmez ondan etkilenir. Kıran, tam da onun hayallerini süsleyen tiptedir. Onun İsa'yı andıran atletik yapısı ve gözlerindeki derinlik Nina'yı çok etkiler.

---

¹²⁴ a.g.e. s.47.

“Ne güzel bir erkekti! Sağlam bünyeli, taze kanlı, “atletik” bir İsa, silahşor bir İsa... İtina ile taranmış sarışın sıcak renkli saçlarıyla, sakalı ile koketrisi olan bir İsa! Gözlerinde, bütün cengâver kıyafeti, başındaki puşusu, önü ilikli mintanı, cephanelikleri, tabancası ile uymayan bir tatlılık, gönülden gönüle bir bakış, sarılıp muhabbetle bir kavrayış vardı. Bu gözler kadın gözlerine dalmak, kadın vücudunda dolaşmak, kadın ruhu ile kadın hırsı ile anlaşmak, bu ruhu, bu hırsı coşturmak ve sonra dinlendirmek için yaratılmışa benziyordu. Yarı melankolik, sürünüşü kadife gibi ılık ve biraz da gıcıklayıcı, öpülmeyi bekleyen gözlerdi. Öpüle öpüle, koklana koklana kapatılacak ve yine öpülerek, koklanarak açılacak masal gözleriydi.”¹²⁵

Kıran, vatanın içinde bulunduğu vaziyeti çek iyi bilir. İçeride bir millet yerinden edilmek, susturulmak istenirken dışarıdan bakıldığında sükûnet ve refahı andıran bir mekân görülür.

“Bin beş yüz metre aşağılarda kasabalar, askerler, deniz ve çalkantısı, insanlar ve ihtiras, hükümet ve politika var. Oralarda bir millet yerinden sökülme isteniyor; bir dil susturulmak, bir kudret eritilmek için çalışılıyor. Yabancı üniformaların, bir sağlam binayı yıkmak için toplanmış amele gibi, elde kazma, kan ter içinde uğraşıp durduğu görülmektedir. Oralarda bir felaket devam etmektedir. Fakat yüksekte bakarken sanılıyor ki, herkes memnundur; her tarafta sükûnet ve refah mekân tutmuştur; işte rahat rahat tüten bacalar, işte tatlı tatlı kayan yelkenler, işte masmavi, kırıksız deniz, işte yemyeşil, feyizli ova! Dağdan bakış böyledir, huzur vericidir. Belki Allah da daha çok uzaktan seyrettiği için dünyayı daima rahatta görmektedir.”¹²⁶

Kıran, içindeki milliyetçilik duygularıyla Nina’ya Türk milletinin ne kadar derin bir tarihe sahip olduğunu anlatır. Türkler, tarihte Atilla, Cengiz, Timur gibi dünya tarihinde görülmemiş yiğitler yetiştirmiştir. Osmanlı da bu büyük medeniyetin Anadolu’ya gelmiş olan küçük bir parçasıdır. Fakat zamanla o kadar büyür ki koca Avrupa’yı parça parça eder. Geçmiş, ırkı bu kadar derin olan bir millet de bugünkü düşman saldırısından yine büyük bir galibiyetle çıkacak ve yine büyük bir geleceği olacaktır.

“Biz Atilla, Cengiz ve Timur gibi cihan tarihinin mislini kaydedemediği üç cihangir yetiştirdik. En büyük imparatorluğu kuran bizleriz. Bütün bir Avrupa akınına Türk varlığından kopmuş bir küçük serdarımız yerin dibine geçiverdi: Kılıç Aslan! Osmanlı Türklüğü asıl büyük Türk ateşinden fırlayıp Anadolu’ya düşmüş bir kıvılcımdı... O bile Şarkten ile beraber şu Avrupa’yı yarı yarıya taksim ediverdi. Böyle bir geçmişi olan ırkın yarın yine böyle bir geleceği olacaktır; bu istikbalin

---

¹²⁵ a.g.e. s.83.

¹²⁶ a.g.e. s.104.

beşiği, kaynağı ise Anadolu'dur. İşte biz onu kurtarmak istiyoruz, o istikbale ermek için!"¹²⁷

Kıran, Nina'ya karşı ancak harp cephesinden birkaç gün şehre gelen, sevişip yeni evlenmiş genç askerlerde görülmüş doludizgin gayretle âşıklığını gösterir. O, her ne kadar Nina'ya âşık olsa da onun vatan sevgisi her şeyin üstündedir. Bundan dolayı da yaşarken onu unutmayacağını bilmekle beraber ondan ayrılmak zorundadır.

Kıran, kendi kendini teselli ederek ayrılığa kendini de Nina'yı da alıştırmaya çalışır. Onun için bu aşkın kısa sürmesi onları hayal kırıklığından kurtarır. Âşık olmaları, dalında olgunluğa ermiş bir meyve gibi doğal rengiyle, çeşnişiyle, kendi yapraklarına sarılı, kendi güneşi ve kırağıyla lezzetli ve temiz kalır.

"Bu kaleyi terk edeceğimiz ve memleketin iç cephelerine döneceğimiz için anlatacaklarından korkumuz kalmamıştır. Seni münasip bir saatte Beylan şosesinin emniyetli bir noktasına bırakacağız; bu yol askeri sevkiyat yapılan bir geçittir; çok geçmeden Fransız kuvvetlerine rastlarsın, kaybettikleri maceracı kadına tekrar kavuşmuş olurlar; rolünde devam edersin.

Yaşarsam seni hiç unutmayacağım! Ama artık uzun ömre pek ihtiyacım kalmadı; beni tada doyurdun. Geçirdiğimiz maceradan çok memnun olmakla beraber biraz da utanıyorum ve bunun hesabını kimseye vermek istemiyorum. Bana "o denizden çıkan şüpheli kadını ne yaptın?" diye sorduklarını işitmek daha iyi... Senin hasretini çekmemek, buselerinin susamışlığını duymamak, göğsünden ve kokundan yoksun kalmamak daha iyi... Bir gün, bir yerde kurşuna dizildiğini işitmek daha iyi..."¹²⁸

Aradan yıllar geçer, savaş biter, Hatay vatan toprağına katılır. Kıran, yıllara meydan okurcasına ilk günkü gibi çok zarif, sağlam bir adamdır.

"Çok zarif endamlı, kırkını geçmiş bir sağlam adam; ayağında koyu renk bez pantolon, sırtında ön düğmeleri açık, kolları sıvalı beyaz gömlek; sarışın, parlak saçları itina ile taranmış... Gözlerinin içinde aşığadaki deniz gibi açıklı koyulu menevişleriyle masmavi bir neşe gülümsüyor."¹²⁹

Kıran'a bağımsızlık mücadelesinde iki yiğit eşlik eder, onunla düşmana karşı çarpışır. Bunlardan biri Yoksul diğeri de Öksüz'dür.

---

¹²⁷ a.g.e. s.105.

¹²⁸ a.g.e. s.113.

¹²⁹ a.g.e. s.154.

“Yoksul, Gavurdağı'nın İğribucak köyündendi. Avcı ve kömürcü olduğundan Amanos ormanlarının kurdu idi.”¹³⁰

“Öksüz, Amik'li bir Türk'tü; ördek avcısı, göl balıkçısı ve bunlardan dolayı da kayıkçı idi. En ufak deliğine, deşğine kadar bütün ovayı, Leçe ve Amik'i dolaşmış, ayak basmadığı ada, sazlık, geçit, akıntı, pınar, mağara, yarık ve kovuk bırakmamıştı. Saatlerce kamışlar arasına gizlenip kuş ve balık geçimi beklerken türküye de merak sarmış üç telli bir sazla Karacaoğlan havalarını çalmaya da alışmıştı. Ovada çetenin kılavuzluğunu o yapar fakat dağda bu iş Yoksul'un uhdesine düşerdi.”¹³¹

Kıran ve Nina'nın evliliğinden dünyalar güzeli, sporcu, neşeli bir kız çocuğu olan Gülcihan dünyaya gelir.

“On beş, on altı yaşında bir kız kapıdan göründü; elinde bir bisiklet tekerleği vardı belli ki onu avluda tamirle meşguldü.”¹³²

“İncecik belli, kolları ve bacakları çıplak, sıhhatte, sporcu, neşeli kız, gülümseyerek sözümü kesti... Bu saf yüzlü, temiz ruhlu, tüy gibi hafif ve güzel tazelerdendi ki şayet, karşısında bulunan adam yaşını almış bir erkek ise onun kendi evladı olmadığını, evladı ise yarın gelinlik çağı gelince evi bırakıp gideceğine üzülebilirdi; zevklerin en temizini, kederlerin en haklısını duyabilirdi.”¹³³

3. 4. ZAMAN

Çete adlı romanda olaylar yaklaşık on sekiz yıllık bir zaman diliminde teşekkül eder. 1921 yılında başlayan olaylar 1939 yılına kadar devam eder. Bu süre içinde Nina ve Kıran tanışır, evlenir ve çocuk sahibi olurlar. Bu zaman dilimi Türkiye tarihi açısından da önem taşır. Bu süre içinde Hatay'ın Fransız işgalinden kurtuluşu için savaşılar, mücadele edilir ve sonunda da bu mücadeleden başarıyla dönülür. 1939 yılında Hatay anavatanına katılır.

“Yüce Komiser General Gouraud -1921 senesi martındayız- Beyrut'taki makamında mühim evraka göz gezdiriyor.”¹³⁴

“Kırıkhan'da Cezayirlilerle Tünkenlilerden iki tabur piyade, bir bölük süvari, iki batarya top, mühim bir kuvvet toplandı. Kumandası Kolonel Derigoin'e verildi. İslâhiye'de bir merkez kurulacaktı. Bu kuvvet önce Gözlüce'de konakladı. Gözlüce, Kırıkhan-Hacılar yolu üzerine, Karasu'ya ve Leçe'ye hâkim bir tepe idi. Arkasında 1200 rakımlı Aylan yaylası geçidi vardır.

¹³⁰ a.g.e. s.44.

¹³¹ a.g.e. s.44.

¹³² a.g.e. s.153.

¹³³ a.g.e. s.154.

¹³⁴ a.g.e. s.26.

*Seçme kuvvetler Aktepe-Demirek-Bektaşî yoluyla Tataluşağı'na gönderildi
6 Mart 1921. Tataluşağı Muharebesi.*"¹³⁵

*"Nihayet 1921 yılının ekim ayında Ankara Anlaşması imzalandı ve Kıran Bey çetesi de ortadan kayboldu."*¹³⁶

Yukarıdaki satırlar, bir bölgenin kurtuluşa nasıl adım adım yürüdüğünü gösterir. Akdeniz ve Güneydoğu, cephesi Fransızların işgali altındayken bölgenin kurtuluşu için çeteler ortaya çıkar. Kıran Bey çetesi de bunlar arasındadır. Kıran Bey, Amanos dağlarına yerleşerek düşmanlarla savaşır. Nihayetinde de Ankara Anlaşması'nın imzalanmasıyla bölge düşman işgalinden temizlenir, Kıran Bey ve çetesi de ortadan kaybolur.

*"1938 Temmuz ayının beşinci günü Türk askeri Hatay'a girdi; Amanos eteklerine çadırlarını kurdu. O havalide on altı sene gezip dolaşmış bir yazar yolcu da memleketine dönüyordur."*¹³⁷

Aradan on sekiz yıl geçer, Nina ve Kıran evlenmiş ve bir de çocukları olur.

*"Gelecek nisan... Evlendiğimiz on sekizinci yılını hür Hatay'da kutlayacağız... Bu mevsim biraz erkendir; yani dağ gezintileri için erkendir demek istiyorum. Zira Hatay'ın sadece şehirlerini gezmek insana yeteri kadar fikir vermez. Size at sırtında Amanosları, Kızıldağları dolaşmak tavsiyesinde bulunacağım. Mademki eski sanat ve tarih eserlerine meraklısınız, oralarda birçok harabelere, hisarlara, abidelere rasgeleceksiniz. Hatırınızda kalsın: Şalan kaleye muhakkak çıkınız."*¹³⁸

3. 5. MEKÂN

Milli meselelerin ağır bastığı romanda mekânlara da genişçe yer verilir. Düşmanların yurdun dört bir yanını sarması sonucu 1920- 1921 yıllarında Amanos dağlarındaki mücadele anlatılır. Çete'de Antalya civarındaki köy ve yer isimleri sıkça geçer. Demir Bey, Antakya çevresinin coğrafi yapısını, hiçbir hayali unsura yer vermeden anlatır. Bu da Refik Halit'in bu bölgeyi ideolojik yapısı ve doğal çevresiyle iyi bildiğini gösterir. Refik Halit, yurt dışındayken bu bölgeyi de iyi gezer. Romanda geçen bölgedeki köylerin ve semtlerin Türkçe kelimelerle adlandırılması da roman kahramanlarından Demir ve Kıran Bey arasında geçen konuşmadan

---

¹³⁵ a.g.e. s.51.

¹³⁶ a.g.e. s.151.

¹³⁷ a.g.e. s.152.

¹³⁸ a.g.e. s.158.

anlaşılır. Çete ilk baskını Kırıkhan'dan Hamam'a yardım götüren konvoyu vurarak yapar. Sonra Raco-Kurdkulağı İstasyonu arasında giden Fransız trenini basar ve bir vagon cephaneye ele geçirir. Bunun ardından Tataruşağı Savaşı'na katılırlar. Bu savaşta Alan Yaylası'ndaki çarpışmada çete kırılarak üç kişi kalırlar. Bu üç kişi Şalan Kalesi'nde bir işlenir. Özellikle de Leçe, Baskınlar, Şalan Kalesi tüm özellikleriyle betimlenir.

Romanda olayın başladığı yer uzun yıllar Orta Doğu'nun ekonomik, kültürel ve fikri merkezi olan Beyrut'tur.

“Beyrut. Şehir ve civarı pek güzeldir. Ara sıra Yüce Komiserlik sarayında suareler veriliyor. Bizi asırlardan bekleyip kurtarıcı gibi karşılayan Beyrut Hristiyanları oldukça Avrupalı ve pek misafirperverdirler; kusursuz kabuller yaparlar.”¹³⁹

Romanda olayların geçtiği yerlerden biri olan Kıran Bey ve çetesinin merkezi konumu Leçe'nin bulunduğu coğrafi konum hakkında bilgi verilir.

“Leçe volkanik bir arazidir. Yarın oraya vardığı zaman sönmüş kraterleri göreceksin. Jeolojide Suriye hendeği ismi verilen geniş bir çukurun kuzey ve son noktası. Bir zamanlar arzın kabuğunda büyük bir çöküntü olmuş, ta Afrika'daki büyük göllerden tuttur, Şap denizi, Akabe körfezi, Sina yarımadası, Lut havzası, Lübnan'da Buka, Humus civarında Gap ovası sonra Asi ırmağı, Amik gölü, burası ta Maraş'a kadar derinleşivermiş ve etrafındaki arazi fırlamış. Tıpkı bir hamur yığınının ortasına basınca iki tarafın yükselmesi gibi... Tabiidir ki, bu vaka, yanar dağların fişkırışıyla beraber epeyce görüntülü olmuştur. Yeni emre kadar içinde barınacağı Leçe, altı kilometre genişliğinde kuzeyden doğuya ve güneyden batıya kaymış bir lav akıntısıdır. Jeoloji noktasından pek mühimdir, “synclinal” denilen arazi cinsinden...”¹⁴⁰

Kıran Bey ve çetesinin sığındığı coğrafya da romanda tüm ayrıntısıyla betimlenir.

“Yani iki sıra dağ ortasında adeta yüzüyor zannını veren yüzlerce iri, sivri kayanın dizildiği bir acayip, vahşi, volkanik ova parçası... Ayrıca çukurlar ve ormanlar... Burada geçit yerlerini bilmeyenlerin barınamayacağını kolayca anlarsın. Sonra bir taraftan Amanos dağları, öbür yanda Kürt dağı, önde Amik bataklığı! Gel de böyle bir yerde bir avuç kahramana meydan oku! Daha sonrası var: İskenderun-Halep şosesi yani denizden mamurelere uğrayarak çöle giden tek yol önündedir. Halep-Adana arasındaki demiryolu tünelleri ve köprüleriyle başının üstünden geçer. İskenderun'dan deniz kenarını arşınlayarak Toprakkale'ye varan

¹³⁹ a.g.e. s.6.

¹⁴⁰ a.g.e. s.22.

demiryolu da Amanosların ayağı altındadır. Yalnız bizim bildiğimiz ve bizim aşabileceğimiz geçitler sayesinde Leçe'den Amanos tepelerini bulmak bir çete için işten sayılamaz. Bir gün, belki de denizden ancak kırk, elli metre yükseklikteki Amuk bataklığında bulunacaksınız. Akşama doludizgin Gâvur dağlarına tırmanmayacağın ve mesela 2267 rakımlı Mıgır tepesinde 2500 rakımlı Akkaya'da olmayacağın yahut gene dönerek Karpuzdere yatağına sinmeyeceğin ne malum...

Gölbaşı. Dünyanın en mühim sevkulceş mevkilerinden biri. Karpuz suyunun güneydeki müsait vaziyeti, Amanosların Gündüzlü cihetindeki ileri etekleriyle birleşerek bu vadiyi düşmana karşı müdafaa eder. Kuzeydeki birçok höyükler, mesela şu Bozhöyük, Çatılı ve İncesuya hâkimdirler. Bu höyükler güneyden kuzeye, Leçe'ye doğru giden Hamam-Gömit yolunu da gözetlemeye yarar. ¹⁴¹

Akdeniz'in yüksek dağlarından görünen meyveleriyle, evleriyle, deniziyle tam bir Akdeniz iklimine sahip Lübnan'ın da bazı özelliklerine yer verilir.

"Lübnan. Hususiyet göstermeyen alelade bir güzelliği var. Akdeniz kıyılarına mahsus tekdüzen güzelliklerden... Biraz muz, biraz portakal, biraz Frenk inciriyle sıcak iklimlere benzetilmek istenmiş bir ser. Korkunç olmamış kayalıkların kavradığı yapma sanılan koylar ve kumsallar... Kocaman, tabiat garibi başlı ve sıska, kemik vücutlu çam ağaçlarının seyrek seyrek dizilmiş karartılarıyla süslü dağ tepeleri... Güneşte fazla ısındığı için lezzetsizleşmiş bir mandalina kokusu... Cebel evlerin dışından sarayı, içine girince manastırı andırıyor. Uzaktan bakınca üslupsuz ve ruhaniyetsiz kiliselerini, cephane depoları sanabilirsiniz. Ya o kırmızı Marsilya kiremiti bolluğu... Lübnan'da güzelliğini yavanlaştıran bir şey seziyorum, buna darlık mı desem, bir dama tahtasına benzeyiş, bir hendese kuruluğu mu? Anladığım şudur: Toprağında ve halkında kapris eksik. Düşünmeden değişiveren bir irade, iyi ve fena zekâ sivrilişi, hareket ve şekilde ani bir değişiklik... İşte bunlar yok..."¹⁴²

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden sıyrılan Şam, Mart 1920'den sonra Fransız kuvvetlerin işgaliyle Fransızların merkezi haline gelir. Bundan sonra da Türk ve Fransız çatışmasına sahne olur. Romanda ise Şam yöresi, kalabalık, satıcılarla dolu olan ve değişik bitkilerle kokan caddeleriyle tasvir edilir.

"Şam. Yabancılar için pek pitoresk olabilir. Sokaklarda göz hastalıklı dilenciler çok. Boyunlarından asılı tulumlarda bulanık şerbetler satan ve yine tulumları sallayarak sokakları sulayan adamlar var. Kapalı birkaç çarşı ham kenevir, anason ve yapağı kokuyor. Kebap dumani bulutlarından geçiyor, keçi kılı karışmış toz yığınlarından aşıyorsunuz. Batılı ele geçmez bir nimet... Fakat bir Rus için bunlar değişiklik sayılmaz. Taşkent de, kavakları, çarşıları, kıyafetleri, deve sürüleriyle çöl ortasında Şam'a benzeyen bir vahadır. Ve böyle vahalar Rusya'da çoktur."¹⁴³

¹⁴¹ a.g.e. s.24.

¹⁴² a.g.e. s.39.

¹⁴³ a.g.e. s.39.

Kırıkhan ve Aylan'da düşmanla girişilen mücadelenin her ânı gözler önüne serilir.

“Kırıkhan'da Cezayirlilerle Tünkenlilerden iki tabur piyade, bir bölük süvari, iki batarya top, mühim bir kuvvet toplandı. Kumandası Kolonel Derigoin'e verildi. İslâhiye'de bir merkez kurulacaktı. Bu kuvvet önce Gözlüce'de konakladı. Gözlüce, Kırıkhan-Hacılar yolu üzerine, Karasu'ya ve Leçe'ye hâkim bir tepe idi. Arkasında 1200 rakımlı Aylan yaylası geçidi vardır.

Seçme kuvvetler Aktepe-Demirek-Bektaşî yoluyla Tataluşağı'na gönderildi

6 Mart 1921. Tataluşağı Muharebesi. ”¹⁴⁴

“Şalan, bütün geçitlere ve tepeliklere hâkim bir dağ mahmuzu üzerine kurulmuştur. Askeri muharrirler diyorlar ki “Hisar en mükemmel bir tarassut noktası teşkil etmekte idi. Denize ve ovaya yol veren orasıydı ve dört taraftan gelebilecek düşmana karşı kolaylıkla kendisini müdafaa edebilirdi. Hatta eski zamanlar için bu kıyamette olan Şalan kale bugün de gene öyledir. Yerlisi elinde olmak veya yerli kılavuzlar bulundurmamak şartıyla orada modern silahlı bir küçük kuvvet koca bir orduya göğüs gerebilir.

Gözü ile gören müellifler ve seyyahlar da “bu hisar hakiki bir kartal yuvasıdır, demektedir, kenarına varduktan sona yalnız zemin katına çıkabilmek için ipler, kancalar kullanmak şartıyla bir saat uğraşmak gerekir. ”¹⁴⁵

Şalan'a tırmanış bir seyyah ve bir müellif için güçtür. Fakat Amanos köylüsü için kolaydır. Şatonun bilinmeyen bir tarafında bir gizli geçit, bir sıçan yolu vardır.

“Şalon. Yazık ki, Amanoslar henüz ve hala şosedan mahrumdur. Bugün Şalan kaleyi ziyaret etmek isteyenler yayan ve katır sırtında hayli zahmetli bir yolculuk yapmaya mecbur... Yarın, belki de –Lübnan'da olduğu gibi- dünyanın en güzel dağlarından biri olan Amanos'u da asfaltlanmış yollar kuşatacaktır. Dünyanın en güzel dağlarından biri derken romanımızın geçtiği bir yeri süslü göstermek içi mübalağaya kapıldığımızı hükmetmeyiniz. Fizik ve tarih profesörü oryantalist rahip Henri Lamens diyor ki: Yemyeşil ve iç açıcı tabiat manzaraları görmek için merkezi Avrupa dağlarına tırmanmaya hacet yoktur. Amanoslarda bir gezinti sizi daha insan ayağının basmadığı misilsiz güzelliklere götürür. ”¹⁴⁶

“... Biz şimdi Kilikya'nın güney hududundayız; hududun nihayetinde. Kızıl dağlarla beraber Suriye hududu başlar. Baylan geçidi de iki memleket arasını ayıran tabii hattır. Bizim için Kilikya bir eski coğrafya ve tarih kelimesidir. Oraya Adana vilayeti deriz. ”¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ a.g.e. s.51.

¹⁴⁵ a.g.e. s.76.

¹⁴⁶ a.g.e. s.78.

¹⁴⁷ a.g.e. s.87.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SİYASİ TEMALAR

4. 1. 1. İktidar ve Güç Mücadelesi: Nina, Çarlık Rusya'dan kaçarak Beyaz Ruslara yardım etmek amacıyla kadın olmasına aldırmaksızın çeşitli maceralara atılır.

“Modern bir Montae Christo romanına benzeyen bir hikâye hülasası dinleyeceksin. Ben oraya bir definenin gömüldüğü yere ait planı ele geçirmek maksadıyla gidiyordum; acele edişim, yüksek komiserliğin yasağına aldırmayışım, deniz yolunu seçişim de planın bir an evvel geçirilmesi, zaman kaybedilmemesi içindi. Planı bir Alman zabiti, harp sonu, metresi olan bir Ermeni kadınına vermişti; zabit öldü; planı bu kadında kaldı, kadın da şimdi Adana'dadır. Üç ton altın bugün, Suriye'nin bir tarafında gömülü duruyor. Seni alakadar edecek nokta şudur: Bu altınlar Osmanlı ordusunun malıdır ve Suriye ricatında Buka ovasının bir kenarına Almanlar tarafından gizlenmiştir. Planın aslı General Von Stamberg'in elinde bulunuyor. Fakat general şimdiki vaziyette Fransız işgali altındaki arazide araştırma yapamaz; en küçük bir Alman faaliyetinin men edileceği tabiidir. Biz gizli şekilde yerli adamlarla çalışarak bunu çıkarabileceğimiz ve hissemize düşen büyük kısmını Paris'teki beyaz Rus teşkilatına vereceğiz.”¹⁴⁸

Refik Halit Karay, Suriye civarındaki Buka Ovası'nda Almanlar tarafından altın saklanması daha sonra da *Yer Altında Dünya Var* romanında işler. O romanda da romanın kadın kahramanı Nihan, altınları bulmak amacıyla Nebil ile tanışır, onun ile bir aşk macerası yaşar.

“Altın paralar Alman altınıyla Almanya'da Osmanlı lirası kalıplarında basılmış Alman malı idi. Meşhur Lavrence'in İngiliz altınlarıyla rekabet için çöl Araplarına ve şeyhlerine dağıtılacaktı. Belki bir miktarı harcanmıştı; lakin üst tarafını kullanmaya ne vakit kalmıştı ne de imkân! O sebeptendir ki ne Türklerin ne de arkadan gelen İngilizlerle yolda önlerine çıkmasından korktukları yerli kuvvetlerin ellerine geçmemesi için – günün birinde, yani ikinci bir dünya harbi kopardıkları zaman- sakladıkları yerden çıkarıp harcayacaklardı. Emir Berlin'den verilmişti ve bilen istihbarat şefi ile maiyetindeki asil bir zabitten ibaretti.”¹⁴⁹

4. 1. 2. Merkezi Yönetime Bakış: Merkezi yönetim düşmanla başa çıkamayınca ülkenin değişik yerlerinde vatanını seven insanlar tarafından düşmanla mücadele etmek için çeteler kurulur. Kuvay-ı Milliye kurulduktan sonra çetelerin bir

¹⁴⁸ a.g.e. s.112.

¹⁴⁹ Refik Halit Karay, *Yer Altında Dünya Var*, İnkılâp Kitabevi, İst. 1998, s.116

kısmı Kuvayı Maliye'ye katılarak düşman karşı düzenli ordulara girer. Kıran Bey Çetesi de bu grup içindedir.

“Çeteciliğe çağrılan Fransızca hocası, harp dönüşü, İstanbul'da gezici satıcılardan aldığı kullanılmış Amerikan malı yarı spor kar yağdı elbisesi içinde şansız ve heybetsiz duruyordu. Pantolonunun diz kapakları, hava dolmuş gibi kabarmış, ceketinin kenar dikişleri yağmur yediği halde ütü yüzü görmediği için uçkurlaşmıştı. Bütün vücudunda, yalnız, kızıla yakın sarı, parlak, uzun, taranmış ve yapışmış güzel ince saçlarıyla koyu mavi, ışıldak ve taze gözleriyle taravetini muhafaza ediyordu. Narin endamında da düşünceli, ağır hareketlerine uymayan bir çeviklik hissölunuyordu.”¹⁵⁰

Kıran Bey, göğsünde fişeklikler ve elinde mavzer, tığ gibi bir delikanlıdır. Adana'dan çıktığından beri tıraş olmadığından üç haftalık sarışın sakalı ve uzamış saçları, bu cengâver kıyafetine rağmen yüzüne bir İsa güzelliği verir. Çehresi o kadar sakin ve tatlı, gözleri öyle halim ve güvenilirdir. Adamlarına kendisini ilk günden sevdirebilir. Emri altında altışar kişiden oluşan iki kıta vardır. Kıtaların çavuşları Yoksul ve Öksüz'dür. Bir de adı söylenmeyerek Solak diye çağrılan aşçıları sayınca, kumandanlarıyla beraber on altı kişi olurlar.

“Kurdkulak, istasyonuyla Raco arasında Halep- Adana treninin bir gece baskınına uğratılışı ve bir vagon cephanenin katardan sökülerek ele geçirilmesi, Kıran Bey çetesinin şöhretini her tarafa yaydı. Suriye'de Fransız işgaline karşı koyan Arap çeteleri kendisine adamlar gönderdiler; dağlarda ziyafetler çektiler. Kürt çeteleriyle de aralarında anlaşmalar, birleşmeler, müşterek hareketler oldu. Kıran Bey adı dilden dile, ilden ile döne dolaşa bir çığ azameti almıştı. Kıran, hayalinde başka başka şekillerde yaşayan yarı tarihi bir sima oluyordu. İşgal kumandanları için o Cengiz'in bir torunu idi; adı anılınca gözlerinin önüne koyun postuna bürünmüş, ak astragan kalpaklı, dişlerinin arasına bir yatağan sıkıştırmış yarı Moğol, yarı Yeniçeri, kana susamış bodur bir adam geliyordu. Mişel Strogof filminde gördükleri zalim ve işkenceci Tatar tiplerinden biri!

Ova ve dağ Türkleri ise Kıran'a bir Yavuz Selim siması takmışlardı, onunki gibi aşağıya sarkmış kuzguni bıyıklar, bir şahin bakışı, küpeli kulaklar, bir aslan. Bir yeni Ali!”¹⁵¹

---

¹⁵⁰ a.g.e. s.19.

¹⁵¹ a.g.e. s.50.

4. 2. SOSYAL TEMALAR

4. 2. 1. Kılık- Kıyafet- Batılı Giyim Karşısında Türk Kadınının Giyimi:

Nina, Avrupa usulü kıyafetlerini çıkarıp Türk kadının yemeni, şalvar ve terliklerini giydiğinde Kıran'ın hayranlığını kazanır.

“Madam Ernest ufak tefek idi fakat zayıf değildi. Harp sonu modasına uygun kısa etekli dar elbisesi içinde adeta dolgun görünüyordu, baldırlarının ve kalçalarının semizliği seziliyor. Çehre toparlak, kaşlar incecik, ağız iri yanaklar etli ve gözler çok çekik. Sibiryalulaşmış bir güzellik, bir Kalmuk, bir Özbek sevimliliği... O yumuk ve çekik gözler, gene yumuk yüzünde, tombul bir kola gömülmüş platin bir bilezik gibi kibar ve mahrem bir ışıkla, yarı örtülü, parlıyor.”¹⁵²

“Şapkasız olarak, gördüğümüz Nina'nın kumral saçlarında, alınının ortasında arkaya doğru bir tutam beyazlık fark ediliyor. Bir tutam kır saç... Sigarasından kopan duman parçası, şöyle aşır giderken orada sinmiş, kalıvermiş gibi...”¹⁵³

“Nina yere düşmüş bir sütun başlığı üstüne usulcacık oturdu. Üzerinde bir köylü entarisi, başında alacalı bez yemeni vardır. Fakat bu yemeniyi Rus usulü, boynunun altından düğümlemişti. Siyah kadifeden sade bir yelek göğsünü sıkışmış, bu göğse bir Direktuvar modası dar elbisenin memeleri kaldırıp biçimlerini toparlaklaştıran fazla bariz şeklini vermiştir.”¹⁵⁴

4. 2. 2. Evlilik

4. 2. 2. 1. Evlilikte Korunma Güdüsü:

Nina, kocası Ernest ile ona âşık olduğu için değil kendisine sahip çıkarak koruduğu için evlenir. Ernest, Nina'yı İstanbul'da tanır. Rus mültecilerinin akını sırasında görür. Ernest, Nina'yı hem sever hem de onu korur. Onun İngiliz askerlerine hizmetçi olmasını önlemek için onunla evlenir.

“Evlendim. Zira Nina'yı seviyordum. Nina'yı kurtaracaktım. Korkuyordum ki, o da birçokları gibi İstanbul'da yeni açılmış Rus lokantalarının süsü, İngiliz zabitlerinin şahane vakarlı hizmetçisi olmasın... Asker kaputlarının formalarını sökerek yolda pasta satan eski Çar zabitleriyle pansiyon arkadaşlığı etmesin. İstiyordum ki güzel başının içine birikmiş korkunç vakaların çalkantısından kurtulsun, tekrar refaha, saadete, layık olduğu kibar hayata dönsün. Felaketten, sefaletten o beni çekip çıkarıyormuş gibi minnettarlıkla dizlerine kapandım, ellerini halaskarımış gibi şevkle, heyecanla öpmeye başladım.”¹⁵⁵

¹⁵² a.g.e. s.5.

¹⁵³ a.g.e. s.14.

¹⁵⁴ a.g.e. s.15.

¹⁵⁵ a.g.e. s.95.

4. 2. 2. Evlilikte Aşk ve Uyum: Nina ve Kıran, birbirlerine âşık olurlar. Bunun için de Nina geçmişini bir tarafa bırakarak Kıran ile yeni bir yaşama başlar. Bu evlilikte de Gülcihan adlı bir kızları olur.

“On beş, on altı yaşında bir kız kapıdan görüldü; elinde bir bisiklet tekerleği vardı belli ki onu avluda tamirle meşguldü.”¹⁵⁶

“Bu saf yüzlü, temiz ruhlu, tüy gibi hafif ve güzel tazelerdendi ki şayet, karşısında bulunan adam yaşını almış bir erkek ise onun kendi evladı olmadığını, evladı ise yarın gelinlik çağı gelince evi bırakıp gideceğine üzülebilirdi; zevklerin en temizini, kederlerin en haklısını duyabilirdi.”¹⁵⁷

4. 2. 3. Ailenin Birey Üzerindeki Etkileri: Nina'nın ailesi onu tıpkı bir erkek gibi yetiştirir. Nina iyi ata binmekte, silah kullanmaktadır.

“Beni tahmin ettiğin gibi bir Fransız kasabalısı, orta mektep tahsilini bitirmiş bir dikişçi kızı sanma! Ben Petersburg sarayının yüz bin mumla ışıklanmış avizeleri altında dolaşmış bir Rus prensesiyim. Şu başım, imparatoriçenin dizine çok defa dayanmış, bu saçlarım imparatorun elleriyle çok defa okşanmıştır. Avizeler diyorum onlar bildiğin avizelere benzemez. Billurdan bir baobap ağacı düşün ki gökten aşağı sarksın, her yaprağında bir alev parlansın ve altında bir pırlanta gülistanı, dalgalansın... İşte sarayda bir suare! Fakat yine şu başım, gün geldi ki sakalı göğsüne inmiş bir Kazak neferinin dizine dayandı. Bu saçlarım Kızıl ordu çavuşlarının kan pıhtıları henüz kurumuş elleriyle okşandı.”¹⁵⁸

“Bu ellerim Kolt kullanmakta ustadır; mitralyöz de işletmiştir, hançer de saplayabilir. Ver bana mavzerini, şu havada süzülen kartalı yere indireyim. Düş arkama, gidip ilk karakolu ben basayım ve bana bir düşman göster, tek başıma onu kurşuna dizeyim! İşte ben buyum, böyleyim, anladın mı?”¹⁵⁹

4. 2. 4. Tarihi Gerçekçilik: Nina, Adana'da Osmanlı hazinesi olduğuna inanır ve o hazineyi bulmak uğruna ölümü göze alarak bir maceraya atılır.

“Modern bir Montae Christo romanına benzeyen bir hikâye hülasası dinleyeceksin. Ben oraya bir definenin gömüldüğü yere ait planı ele geçirmek maksadıyla gidiyordum; acele edişim, yüksek komiserliğin yasağına aldırmayışım, deniz yolunu seçişim de planın bir an evvel geçirilmesi, zaman kaybedilmemesi içindi. Planı bir Alman zabiti, harp sonu, metresi olan bir Ermeni kadınına vermişti; zabiti öldü; planı bu kadında kaldı, kadın da şimdi Adana'dadır. Üç ton altın bugün, Suriye'nin bir tarafında gömülü duruyor. Seni alakadar edecek nokta şudur: Bu altınlar Osmanlı ordusunun malıdır ve Suriye ricatında Buka ovasının bir kenarına Almanlar tarafından gizlenmiştir. Planın aslı General Von Stamberg'in elinde

¹⁵⁶ a.g.e. s.153

¹⁵⁷ a.g.e. s.154.

¹⁵⁸ a.g.e. s.100.

¹⁵⁹ a.g.e. s.101.

bulunuyor. Fakat general şimdiki vaziyette Fransız işgali altındaki arazide araştırma yapamaz; en küçük bir Alman faaliyetinin men edileceği tabiidir. Biz gizli şekilde yerli adamlarla çalışarak bunu çıkarabileceğimiz ve hissemize düşen büyük kısmını Paris'teki beyaz Rus teşkilatına vereceğiz.”¹⁶⁰

4. 2. 5. Memleket Olgusu

4. 2. 5. 1. Memleket Sevgisi: Kıran, memleketini çok sevdiği için kendisini çeteliğe davet ettiklerinde hiç tereddüt etmeden bunu kabul eder.

“Kıran'a Amanoslar, harpten önce Montpelier'de hükümet hesabına tahsilde iken gördüğü ve gezdiği Pirene'leri hatırlatmaktadır. Fakat oradaki dağ gezintilerinde kadın ve erkek şen üniversitelilerin kahkahaları, çığlıkları, çılgınlıkları yerine burada, Öksüz'ün mırıldandığı Karacaoğlan türkülerini dinliyor; memleket aşığının bağırını yaktığını duyuyor. Eski Nezih'in basitliğine anlayışsızlığına şaşmaktadır. Benim iki kalbim varmış diyor. Birisi umumi harbe kadar, bir oyuncak kadar hoppa ve şakrak işledi. Harpte ciddi bir işleyiş tecrübesine girdi. Artık o durmuştur. Şimdi yerinde yenisi, sağlamı, hakikisi atıyor. Bu, bana başka bir şahsiyet, başka bir hüviyet verecek.”¹⁶¹

Kıran, ilk akında emrindekilerin hayranlıklarını kazanmayı başarır. Çatışma gününe kadar sadece Demir Bey'e olan güvenlerinden dolayı kendisine hürmet gösteren çete efradı onu ön safta, bir nefer gibi vuruşur ve ayı zamanda çetesini himaye eder görünce yeni kumandanlarına candan bağlanırlar.

“Yedek subayda, eski şevk, eski rıh, ilk vuruşmadan sonra daha gür filiz vermeye başlamıştı. Yüreği mütareke senelerinde donmuş, buz kesmişti. Bağrında çürümeye mahkûm bir tohum taşıyarak hayalet gibi dolaşıyor, hissizliğini kendisi de anlıyor, silkinemediğine şaşıyor ve silkinemediğini görünce büsbütün çöküyor, büsbütün duygusuzlaşıyordu.”¹⁶²

Kurdkulak, istasyonuyla Raco arasında Halep- Adana treninin bir gece baskınına uğratılışı ve bir vagon cephanenin katardan sökülerek ele geçirilmesi, Kıran Bey çetesinin şöhretini her tarafa yayar.

“Suriye'de Fransız işgaline karşı koyan Arap çeteleri kendisine adamlar gönderdiler; dağlarda ziyafetler çektiler. Kürt çeteleriyle de aralarında anlaşmalar, birleşmeler, müşterek hareketler oldu. Kıran Bey adı dilden dile, ilden ile döne dolaşa bir çığ azameti almıştı. Kıran, hayalinde başka başka şekillerde yaşayan yarı tarihi bir sima oluyordu. İşgal kumandanları için o Cengiz'in bir torunu idi; adı anılınca gözlerinin önüne koyun postuna bürünmüş, ak astragan kalpaklı, dişlerinin

¹⁶⁰ a.g.e. s.52.

¹⁶¹ a.g.e. s.45.

¹⁶² a.g.e. s.47.

arasına bir yatağan sıkıştırmış yarı Moğol, yarı Yeniçeri, kana susamış bodur bir adam geliyordu. Mişel Strogof filminde gördükleri zalim ve işkenceci Tatar tiplerinden biri!

Ova ve dağ Türkleri ise Kıran'a bir Yavuz Selim siması takmışlardı, onunki gibi aşağıya sarkmış kuzguni bıyıklar, bir şahin bakışı, küpeli kulaklar, bir aslan. Bir yeni Ali!"¹⁶³

4. 2. 5. 2. Akdeniz'in Dağları: Kıran ve Nina arasındaki aşk Toroslarda başlar. Toroslar düşmanla savaştan Türk askeri için iyi bir sığınak olur.

"Leçe volkanik bir arazidir. Yarın oraya vardığı zaman sönmüş kraterleri göreceksin. Jeolojide Suriye hendeği ismi verilen geniş bir çukurun kuzey ve son noktası. Bir zamanlar arzın kabuğunda büyük bir çöküntü olmuş, ta Afrika'daki büyük göllerden tuttur, Şap denizi, Akabe körfezi, Sina yarımadası, Lut havzası, Lübnan'da Buka, Humus civarında Gap ovası sonra Asi ırmağı, Amik gölü, burası ta Maraş'a kadar derinleşivermiş ve etrafındaki arazi fırlamış. Tıpkı bir hamur yığınının ortasına basınca iki tarafın yükselmesi gibi... Tabiidir ki, bu vaka, yanar dağların fişkırışıyla beraber epeyce görüntülü olmuştur. Yeni emre kadar içinde barınacağı Leçe, altı kilometre genişliğinde kuzeyden doğuya ve güneyden batıya kaymış bir lav akıntısıdır. Jeoloji noktasından pek mühimdir, "synclinal" denilen arazi cinsinden..."¹⁶⁴

"Gölbaşı. Dünyanın en mühim sevkulceyş mevkilerinden biri. Karpuz suyunun güneydeki müsait vaziyeti, Amanosların Gündüzlü cihetindeki ileri etekleriyle birleşerek bu vadiyi düşmana karşı müdafaa eder. Kuzeydeki birçok höyükler, mesela şu Bozhöyük, Çatılı ve İncesuya hâkimdirler. Bu höyükler güneyden kuzeye, Leçe'ye doğru giden Hamam-Gömit yolunu da gözetlemeye yarar."¹⁶⁵

Şalan, bütün geçitlere ve tepeciklere hâkim bir dağ mahmuzu üzerine kurulur. Askeri mücadelede yöre halkını düşmana karşı kolaylıkla muhafaza edebilecek bir kaledir.

"Hatta eski zamanlar için bu kıyamette olan Şalan kale bugün de gene öyledir. Yerlisi elinde olmak veya yerli kılavuzlar bulundurmak şartıyla orada modern silahlı bir küçük kuvvet koca bir orduya göğüs gerebilir.

Gözü ile gören müellifler ve seyyahlar da "bu hisar hakiki bir kartal yuvasıdır, demektedir, kenarına varduktan sonra yalnız zemin katına çıkabilmek için ipler, kancalar kullanmak şartıyla bir saat uğraşmak gerekir."¹⁶⁶

---

¹⁶³ a.g.e. s.50.

¹⁶⁴ a.g.e. s.22.

¹⁶⁵ a.g.e. s.24.

¹⁶⁶ a.g.e. s.76.

Bir seyyah ve bir müellife göre Şalan'a tırmanış güçtür. Fakat Amanos köylüsü için kolaydır. Şatonun bilinmeyen bir tarafında bir gizli geçit, bir sıçan yolu vardır.

“Şalon. Yazık ki, Amanoslar henüz ve hala şosedan mahrumdur. Bugün Şalan kaleyi ziyaret etmek isteyenler yayan ve katır sırtında hayli zahmetli bir yolculuk yapmaya mecbur... Yarın, belki de –Lübnan’da olduğu gibi- dünyanın en güzel dağlarından biri olan Amanos’u da asfaltlanmış yollar kuşatacaktır. Dünyanın en güzel dağlarından biri derken romanımızın geçtiği bir yeri süslü göstermek içi mübalağaya kapıldığımızı hükmetmeyiniz. Fizik ve tarih profesörü oryantalist rahip Henri Lamens diyor ki: Yemyeşil ve iç açıcı tabiat manzaraları görmek için merkezi Avrupa dağlarına tırmanmaya hacet yoktur. Amanoslarda bir gezinti sizi daha insan ayağının basmadığı misilsiz güzelliklere götürür.

Elmadağ’ı bu silsilenin en yüksek tepesidir. 1835 metre. Oradan dört tarafınızı seyredebilirsiniz. Bu dört taraf birbirine benzemeyen dört çeşit panoramadır. Güneyde Atik yamaçlarını, Kanuni Süleyman’ın Beylan geçidini, Kızıl dağları, Domuzburnu’nu, Antakya ve Kuseyir dağlarını göreceksiniz. Kabarmış, şahlanmış, denize basıp bulutlara erişmiş bir yeşillik... Sonunda bizim Keldağ, Arapların Cebel Akra dedikleri çıplak Cassius. Batıda İskenderun körfezi... Payas, Dört Yol, Yumurtalık, Mersin ve İçel loşlukları ile bütün bu körfez. İskenderun’la Ayas arasında bir ufak, yeşil ova göreceksiniz, denize dayanan bir ova. Burası meşhur İssüs harbinin geçtiği yerdir. Asıl adı İssos olan bu ovada İskender Daryüs’ü yendi ve karısı ile kızını esir etti fakat İssüs’de bu olaydan beş yüz sene sonra Septim Sever, Nijeri mağlup etmişti. Yalnız bu tarihi ovayı seyretmek ve düşünmek içi saatlerce oturabileceğiniz bir manzara. Doğuda Amik ovası, Amik bataklıkları ve Amik gölü... Ziya oyunlarının en fazla cilvelendiği bir yer. Şimalde Akkaya ve heybetli Toroslar. Hava açıksa ümit etmediğiniz iki adayı, güneydoğuda Halep kalesini, batıda Kıbrıs’ı sezmeniz kabildir.”¹⁶⁷

4. 3. BİREYSEL TEMALAR

4. 3. 1. Aşk

4. 3. 1. 1. Aşk/ İdeal Çatışması: Kıran Nina’ya âşık olsa da memleket sevgisi ağır basar. Ülkesi için sevdiği kadını Fransız kuvvetlerine yakın bir yere bırakarak kendisi savaşa gider. Kıran, Nina’nın çok hoşuna giden o temkinli heyecanı ile önüne bakar. İstirap çektiği her halinden bellidir. Nina’nın elini tutar; yavaş yavaş, hafif hafif, mukaddes bir emanet imiş gibi, vicdandan gelen bir hürmetle öper.

¹⁶⁷ a.g.e. s.78.

“Yaşarsam seni hiç unutmayacağım! Ama artık uzun ömre pek ihtiyacım kalmadı; beni tada doyurdun. Geçirdiğimiz maceradan çok memnun olmakla beraber biraz da utanıyorum ve bunun hesabını kimseye vermek istemiyorum. Bana “o denizden çıkan şüpheli kadını ne yaptın?” diye sorduklarını işitmek daha iyi... Senin hasretini çekmemek, buselerinin susamışlığını duymamak, göğsünden ve kokundan yoksun kalmamak daha iyi... Bir gün, bir yerde kurşuna dizildiğini işitmek daha iyi...”¹⁶⁸

“Hâlbuki senin yeniden kurmak istediğin Çarlık, benim memleketimin düşmanıdır, yıkılmasına çalıştığın halk rejimiyle ise dostuz; ondan yardım görüyoruz. Hem sen o düşmanın faal bir uzvusun, kanında izini ve yüzünde hatlarını taşıdığın ırkın aleyhine zekâni, güzelliğini, canını feda ediyorsun... Birbirimize öyle uzağız!”¹⁶⁹

“Nina, bizimki kadar tatlı bir hatıra saklayabilmek de hayatta bir kazançtır. Buluştuk, seviştik, visalin tadını aldık, ayrılacağız. Ne kadar yaşasak, olacak bundan başka bir şey değildir. Kısa sürmesi de bizi hayal sükûtundan kurtarmış, aşkımızın kuvvetini düşüp azalmak tehlikesinden korumuştur. Sevişmemiz dalında kemale eren bir meyve gibi tabii rengiyle, çeşnisiyle, kendi yapraklarına sarılı, kendi güneşi ve kırağıyla lezzetli ve temiz kaldı; şehre inmedi; ağacında yedik. Tadını daima hatıramızda bulacağız.”¹⁷⁰

---

¹⁶⁸ a.g.e. s.113.

¹⁶⁹ a.g.e. s.115.

¹⁷⁰ a.g.e. s.122.

SÜRGÜN

1. ROMANIN KÜNYESİ

Sürgün romanı 1941 yılında yayımlanmış bir romandır. Roman rakamlarıyla numaralandırılarak kaleme alınır. Her rakam birbirinin devamı niteliğindedir. Bu eserde Refik Halit'in kendisinin yurt dışında yaşadıklarını bulmak mümkündür. Refik Halit'in ilk sürgününde Sinop ve Çorum'da postaya verdiği mektupları gizlice okuyan memur onun sürgün düşmesine sebep olur. Romanda da Hilmi Efendi Sivas'taki bir komiser tarafından sürgün edilir. Hilmi Efendi romanda Ermenilerden memnun kalır, kader birliği yapar ve Türkiye aleyhinde söylenen kötü sözlere tahammül edemez.

Romanda; 1. Sürgüne gönderilen insanların neler yaşadıkları anlatılır. 2. Yurt dışına çıkarılan Osmanlı hanedanının yaşayış şekliyle son Osmanlı prenslerinin yetiştirilme tarzı tenkit edilir.

2. ROMANIN ÖZETİ

Memleketinden sınır dışı edilen Yüzbaşı Hilmi Efendi, vapurla Lübnan'a gitmektedir. Daha önce kısa bir süre eğlenmek için geldiği bu şehre sürgün gelmek onun için çok üzücüdür. İki hafta Beyrut'ta dalgın dalgın dolaşır, oradaki kahvelere girer çıkar. İstanbul'dayken Etyemezli Apti lakabıyla anılan Çopur Apti adlı eski bir arkadaşıyla karşılaşarak onunla bir kahvede otururlar. Ertesi sabah Apti'nin yardımıyla gazoz satmaya başlar. O gün arkadaşlarıyla da bir sorun yaşanmaz ve bunun rahatlığıyla güzel bir uykuya dalar. Ertesi gün işe gittiğinde önceden hiç görmediği kadar Türk görür.

Bir gün yolda gezerken bir kahveye gider. Yan masalarda Türkçe konuşan adamların sesini duyunca kulaklarını onlara kabartarak yanlarına gider. Burada Şehzade Keramettin Efendi ile tanışır. Birkaç gün sonra da Şehzade Keramettin'in köşküne yerleşir. Hilmi Efendi köşte Suzidil adlı kadına karşı bir yakınlık duyar. Kadının en büyük derdi memleket hasreti çekmesidir. Bir gün ağlayarak bu hasretini Hilmi'ye anlatır. O da onunla beraber dertlenerek üzülmemesini, ne yapıp ne edip

onu memlekete göndereceğini söyler. Ancak burada şehzadenin işleri yolunda gitmeyince rahatı bozulur. Şehzadenin ülkeden kaçmasıyla o da Şam'a gider. Şam'da da Türkçe bilen birileri olduğuna inanarak girdiği her yere dikkatlice bakar. Sonunda Boşnak İhsan adlı bir adamla tanışır. Boşnak İhsan ve arkadaşları Şam'da kurdukları bir örgütle merkezde yaşanan adaletsizliklere son vermek için bir takım çalışmalar yapmaktadırlar. Memleketteki teşkilatlarının hükümetinkinden mükemmel olduğunu düşünür. Hilmi, onun vasıtasıyla memleketinde bıraktığı ailesinden haber almaya çalışır. Çok geçmeden haber gelir. Kızı, Kani adlı bir tiyatrocuya aşk yaşamaktadır. Karısı da son bir senedir evlerinde değildir; başka bir semte taşınır. Bu haberi duyunca Hilmi'nin içinde bir şeyler parçalanır.

Hilmi Şam'da eski padişahlardan birinin oğluyla tanışır ve onunla yaklaşarak birlikte Hindistan'a gider. Ama şehzadenin bir kusuru vardır ki oda gittiği yerden bir şeyler çalmaktır. İki buçuk ay süren bu seyahatte de şehzade Hindistan'da bir şeyler çalınca Hindistan'dan kovulurlar. Şam'a tekrar döndüğünde İrfan adlı birisiyle tanışır. O zamana kadar ilk kez birisiyle bu kadar yakın olur. Ama İrfan, işlerinden dolayı Halep'e gitmek zorunda kalır. Halep'e gidince aralarında mektuplaşma başlar. İrfan, Hilmi'ye mektup yazarak Halep'i ve oranın tamamen gereksiz bulduğu bitip tükenmeyen eğlence hayatını anlatır.

İrfan, Halep'te Nevber adlı dansöz bir kızla tanışır. Kız, ona karşı olan hislerini anlattıktan sonra hayatını da anlatmaya başlar. Çocukluğuna duyduğu özlemi, anne ve babasına olan özlemini anlatarak asıl adının Seher olduğunu söyler. Bunu söyleyince İrfan, ayağa kalkar ve Hilmi Efendi'nin kızı olup olmadığını sorar. O zaman Seher, yalvararak babası, Hilmi Efendi'ye bu durumdan bahsetmemesini ister. O sıralarda Hilmi de Halep'tedir. İrfan'ı göremeyince çok üzülür. Akşam, şereflerine verilen bir davete katılır. Ancak burada kızını düşmüş bir vaziyette görünce düşüp bayılır ve kaldırıldığı hastanede ölür. Seher ise babasının ölümünden haberi olmadan aynı şekilde yaşamaya devam eder.

4. YAPISAL İNCELEME

4. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman, yazar- anlatıcı bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Yazar anlatıcı, roman kişileriyle ilgili her şeyi, onların düşüncelerini, niyetlerini bilir ya da sezer, kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir, aynı anda farklı yerlerde meydana gelen olayları betimler. *Sürgün*'de de yurt dışına sürgün edilenlerin neler yaptıkları, nasıl perişan oldukları yazar anlatıcının bakış açısıyla gözler önüne serilir. Refik Halit, romanda bir nevi 1922 yılında sürgüne gönderilen Yüzellilikler' in hayat hikâyesini anlatır. Olayın geçtiği yerler, Beyrut, Halep, Şam ve çevresi; kahramanı da Hilmi Efendi'dir. Bu sebeple de macera romanı türünde kaleme alınmış bir romandır. Aşağıdaki bazı kesitlerde de bu görülür.

“Denilebilir ki Beyrut’un güzelliğini daha bugün, gönülden yeni sezebilmişti; içinde bir benimseme vardı. O kadar ki şilepten indiği tarih ona bir iki senelik uzakça bir vaka gibi geldi. Hem asıl tuhafı sade gözlerinde değil, kulaklarında da bir değişiklik, bir kavrayış buluyordu. Meğerse buralarda ne çok Türkçe konuşuyorlarmış. İşte şu gemi amelesi birbirleriyle Türkçe şakalaşıyorlardı; bir hamal ötekine Türkçe haykırıyordu...”¹⁷¹

Hilmi Efendi, sürgün olarak geldiği Beyrut'ta ilk kez Türkçe konuşan, Türkçe şakalaşan insanları gördüğü zaman Beyrut'un güzelliğini sezer. Gurbette olmasının acısını Türkçe konuşan insanlar ile biraz olsun dindirir.

Bir gece odasında ateş başında otururken birden Seher'in ölmüş olması ihtimalini düşünür. Şakağına bir ağrıdır saplanır. Kalkar, giyinir, yalnız durmak istemez. Aralık ayına girerler, hava yağmurlu, oldukça da soğuktur. Buna rağmen sokak sokak dolaşır. Bardak bardak su ve limonata içer; harareti bir türlü sönmez. Dönüşte pencere kenarına bırakmayı adet edindiği testideki suyu ılık bulduğu için tekrar çıkar, açık bir dükkândan buz alıp gelir. Yarım binanın damına çıkıp, çiseleyen yağmur altında birbiri üstüne birçok sigara tütürür, lezzetini bulmadığına şaşar.

---

¹⁷¹ Refik Halit Karay, *Sürgün*, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.27.

“Nesi vardı? Belinin ortasında ürpermeler duyuluyordu; vücudu öyle kırık ki... Hatırına bir memleket türküsü geldi: Söğüdün yaprağı narindir narin/ İçerim yanyor, dışarım serin... Ne olurdu kendisini bu yabancı diyarlara atacaklarına 'git, Karahisar'da otur, ağzını kapa, sakın kımıldanayım deme, asıldığın gündür' kararıyla doğduğu yere sürselerdi...”¹⁷²

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Sürgün romanı tekli olay örgüsüne sahip bir romandır.

Birinci Vaka Parçası: Yüzbaşı Hilmi Efendi, memleketinden sınır dışı edilerek Lübnan'a gider. Burada çok eskiden tanıdığı Çopur Abdi adlı arkadaşıyla karşılaşır. Onun yardımıyla kendisine kalacak bir yer ve iş bulur. Hilmi Efendi burada Şair Kenan, Nuri Hoca ve Daim Bey ile tanışır. Ancak adamlarla olan fikir ayrılığından dolayı kendini kötü hissederek onlarla kavga eder.

İkinci Vaka Parçası: Hilmi Efendi, Lübnan'da hayatını devam ettirirken İstanbul'da bıraktığı karısı, kızıyla başa çıkamaz. Kızı Seher, Kani adlı bir oyuncuyla kaçır. Hilmi Efendi ise ailesini geride bıraktığı için çok üzülse de elden çare gelmez. Bir gün girdiği bir kahvede Şehzade Keramet Efendi ile tanışır. Onun yardımıyla hayatını refah içinde geçirmeye başlar. Burada Suzidil adlı kadına karşı bir yakınlık duyar. Kadının en büyük derdi tıpkı kendisi gibi memleket hasreti çekmesidir. Hilmi Efendi de kadının üzülmemesi için onu bir şekilde memlekete gönderme hayalleri kurar. Ancak şehzadenin işleri yolunda gitmeyince Şehzade Mısır'a kaçış planları yapar. Suzidil de mecburen onunla gider. Hilmi Efendi de bunun üzerine Şam'a gider.

Üçüncü Vaka Parçası: Hilmi Efendi Şam'da eski padişahlardan birinin oğluyla tanışır ve onunla Hindistan gezisine gider. Geri döndüğünde de İrfan ile tanışarak yakın arkadaşlık kurar. Ancak bu arkadaşlık İrfan'ın Halep'e gitmesiyle yarım kalır. İrfan Halep'te Nevber adlı dansöz, düşkün, uyuşturucu müptelası bir kızla tanışır. Bu kız aslında Hilmi Efendi'nin kızı Seher'dir. Seher, sevdiği Kani ile kaçtıktan sonra kötü işlere bulaşarak yolunu şaşırır. Seher tüm hayatını İrfan'a anlatınca İrfan bu kızın Hilmi Efendi'nin kızı olduğunu anlar. Durumdan Seher'e

---

¹⁷² a.g.e. s.52.

bahsedince de kız babasının üzülmemesi için anlatmamasını ister. Bir taraftan da İrfan'ı etkisi altına alarak onu kendisine âşık etmeyi başarır. Ancak İrfan akli başında davranarak Seher'den uzak durur.

Dördüncü Vaka Parçası: Hilmi Efendi, İrfan'ın ardından Halep'e gider. Orada İrfan'ı görmeyince çok üzülür. Akşam olunca da orada verilen bir davete katılır. Davette kızını düşmüş bir vaziyette görünce düşüp bayılır ve kaldırıldığı hastanede ölür.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Sürgün romanının ana kahramanı Hilmi Efendi'dir. Hilmi Efendi, bir nevi Refik Halid'in kendi yaşamının romandaki temsilcisidir. Hilmi Efendi şahsında Refik Halid 'in kendisinin yurt dışında yaşadıkları anlatılır. Refik Halit'in ilk sürgününde Sinop ve Çorum'da postaya verdiği mektupları gizlice okuyan memur onun sürgün düşmesine sebep olur. Romanda da Hilmi Efendi, Sivas'taki bir memur tarafından sürgüne uğrar. Hilmi Efendi sürgündeyken Ermenilerden memnun kalır, kader birliği yapar ve Türkiye aleyhinde söylenen kötü sözlere tahammül edemez.

Romandaki kahramanları iki şekilde ele alabiliriz. Birincisinde sürgüne gönderilen insanların neler yaşadıkları anlatılır. İkincisinde yurt dışına çıkarılan Osmanlı hanedanının yaşayış şekliyle son Osmanlı prenslerinin yetiştirilme tarzı eleştirilir.

Sürgün yaşayan insanların durumu Hilmi Efendi ve arkadaşlarının şahsında temsil edilir. Hilmi Efendi için bu durum tam bir felakettir. Bu sürgünden vatanına hasret kalmış bir şekilde ölür. Aslında zavallı adam haksız yere vatanından sürgün edilir. Bu süre içinde kızı bir tiyatroçunun peşine takılarak kötü yollara düşer, kızına sahip çıkamayan karısı ölür ve tüm bunların kendisinde yarattığı vicdan azabıyla Hilmi de gurbette ziyan olur. Oldukça trajik bir yaşam süren Hilmi Efendi'nin başına gelen en güzel şey de aşktır. Yaşlı Hilmi Efendi, genç Suzidil'e âşık olur. Ancak bu aşk hiç de onun istediği gibi olmaz. Kavuşma ile değil ayrılıkla sonuçlanır. Bu kadar ağır olaylar içinde Hilmi Bey'in sinir sistemi ve akli dengesi bozular. Bu tip

insanlara yazarın diğer romanlarında da rastlarız. *Anahtar* romanında, Kenan Bey, İkinci Dünya Savaşı'nın sosyete çevresi içinde karısından şüphelenmeye başlamayınca yaşadığı sinir zayıflığı onun hastaneye kaldırılmasına sebebiyet verir. *Nilgün* romanında da kadın kahramanımız Nilgün, yaptıkları ve yaşadıkları ile adeta bir psikopattır. Hilmi Efendi'nin Suzidil'e karşı yaşadığı imkânsız aşk da romanın santimental yönünü ortaya koyar. Yazarın diğer romanlarında olduğu gibi *Sürgün* 'de de Hilmi Efendi yaşlı, Suzidil ise genç ve güzel bir kadındır. *Nilgün*'de Ömer, kırk beş yaşlarında, Nilgün ise gencecik bir kız; *Anahtar* romanında Kenan, Perihan'dan on on beş yaş büyüktür.

Memleketinden sınır dışı edilen Hilmi Efendi, cennet gibi bir yere gittiğini bilir. Meşrutiyet'in üçüncü senesinde taburuyla Yemen'e gönderilirken Beyrut'ta bir hafta eğlenir; hem şehri görür hem de Cebel köylerinde gezintiler yapar. Fakat bu sefer sırtında üniforması yoktur. Memleket de artık onun yabancıları olur. Sonra, en kötüsü elde avuçta ne bulduysa aldığı halde yanında on altı lirası kalır. Karısı ile kızının yatak yorgan satarak vapura getirdikleri otuz yedi liradan geriye kalan on altı Türk kâğıdı Suriye parasıyla ancak bir Osmanlı altını tutar. Vapurdakilerden araştırıp öğrendiği borsa oyunu ise ümitsizliğini arttırır. Yabancı diyarlarda ne yapacağını düşünür. Gözlerinin yandığını, dolduğunu, namlendiğini fark eder. Yaşları yine gözlerine içirmek, yanındakilere göstermemek için başını vapurun burnundan esen havaya çevirir.

Hilmi Efendi, İstanbul'a bir mektup yazarak iş bulduğunu haber verir. Fakat bu işin ne olduğunu söylemeye cesaret edemez. Seher'in utanıp da üzülmemesi için söylemez. Bu yönüyle Hilmi, gurbette bile evladını düşünen bir baba imajı oluşturur. Beyrut'un güzelliğini ancak kendine bir iş bulduğu zaman gönülden sezer; üstelik içinde bir benimseme vardır. O kadar ki gemiden indiği tarih ona bir iki senelik uzakça bir vaka gibi gelir. Hem asıl tuhafı sade gözlerinde değil, kulaklarında da bir değişiklik, bir kavrayış bulur. Meğerse buralarda Türkçe konuşan çok insan vardır. Gördüğü gemideki ameleler birbirleriyle Türkçe şakalaşır.

Beyrut'a geldiği zamana kadar Ermenileri sevmeyen Hilmi Efendi, şimdi sırf Türkçe konuştukları ve memleket hasreti çektikleri için bu cemaat ile düşüp kalkar, yiyip içer, gezip tozar. Terzi Razuk baş ahabıdır; her pazar adet ederler, başka başka

yerlerde kır gezintileri yaparlar, Lübnan'ı karış karış dolaşırlar. Gurbette Türklere pek sokulgan, cana yakın duran bu milletin Anadolu'da ne kadar şımarık bir vaziyet aldığını bildiği için aralarındaki uçurumu görür, bazı bazı yadırgama duyar.

Bir gece odasında ateş başında otururken birden Seher'in ölmüş olması ihtimalini düşünür. Şakağına bir ağrıdır saplanır. Kalkar, giyinir, yalnız durmak istemez. Hava yağmurlu, oldukça da soğuk olmasına aldırmayarak sokak sokak dolaşır. Bardak bardak su ve limonata içer; ama harareti bir türlü sönmez. Dönüşte, pencere kenarına bırakmayı adet edindiği testideki suyu ılık bulduğu için tekrar çıkar, açık bir dükkândan buz alıp gelir. Yarım binanın damına çıkıp, çiseleyen yağmur altında birbiri üstüne, birçok sigara tütürür, lezzetini bulmadığına şaşar.

“Nesi vardı? Belinin ortasında ürpermeler duyuluyordu; vücudu öyle kırık ki... Hatırına bir memleket türküsü geldi: Söğüdün yaprağı narindir narin/ İçerim yanıyor, dışarım serin... Ne olurdu kendisini bu yabancı diyarlara atacaklarına 'git, Karahisar'da otur, ağzını kapa, sakın kımıldanayım deme, asıldığın gündür' kararıyla doğduğu yere sürselerdi...”¹⁷³

Hilmi Efendi, gurbette Suzidil'e şiddetle yakınlık duyar. Kahramanca şeyler yapmayı göze almış taşkın bir himaye arzusu vardır içinde.

“Ağlama kız. Seni ne yapıp edip memlekete yollayacağım!”¹⁷⁴

Şehzadenin yanından ayıldıktan sonra sokaklarda gezer dolanır ve özellikle de Suzidil'i aklından çıkaramaz. Her daim onun adını sayıklar. Hilmi, Suzidil'den ayrıldığı için kendisine kızar. Eğer şehzadenin yanından ayrılmamış olsaydı şimdi Suzidil yanında olacaktı.

“Ne saadetler kaçırdım, Allah'ım. Ne ahmakçasına hareket ettim, nasıl kafamın dikliğine gittim. Şehzadeye kul köle olmalıydım, kadınların her emrini yapmalı, sultanların her yaptığını hoş görmeliydim; Suzidil'den ayrılmamak için her çileye, güçlüğe katlanmalıydım. Tek onun yanında bulunmalıydım, aynı damın altında onun havasında yaşasaydım...”¹⁷⁵

“Meğer ne kadar seviyormuşum bu kızı, farkında olmayarak nasıl tutkunmuşum, tutkunluğumu yanımda iken niye anlamamışım?”¹⁷⁶

---

¹⁷³ a.g.e. s.52.

¹⁷⁴ a.g.e. s.63.

¹⁷⁵ a.g.e. s.77.

¹⁷⁶ a.g.e. s.79.

Hilmi Efendi Şam'da Suzidil'in aşkını daha şiddetli çeker. Sayısız derelerin sulara boğduğu kayısı bahçeleri ve kavak ormanları arasında dolaşırken aklı fikri hep onunla meşguldür. Ciğerinde ateş yanar. Önüne gelen çeşmeye eğilir, avuç avuç içer, kanmaz; yüzüne avuç avuç su serper, ama serinleyemez. Bir aralık birdenbire fark eder ki kahveden çıktığından beri meğerse kendisini yürür sanırken koşuyordur. Bütün Şam mahallelerini koşarak, söylenerek, dolaşır.

Yerleşmek için Halep'e gitmeye karar verdikten sonra Hilmi Efendi'nin içine acayip bir hüznün çöker.

*"Şam'ı sevdiğinden mi? Hayır! Şam'ın Beyrut'a yakın olmasından... Daima taşıdığı küçük bir umudu ve teselli vardı. Suzidil, belki bir gün tekrar Lübnan'a dönebilirdi ve kendisi de ne zaman isterse dolmuş otomobillerden birine atlayarak iki saat sonra Beyrut'a kavuşabilirdi. Halep dört senedir barındığı acı ve tatlı birçok hatıralarını yüklediği memleketlerden uzakta, ayrı bölgede, adeta başka bir ülkede idi; bir daha geri gelmeyeceğini anlıyor, Suzidil ile beraber yaşadığı Lübnan dağındaki çam fıstıklı çölü artık göremeyeceğine kederleniyordu."*¹⁷⁷

Hilmi Efendi, kızı hakkında olumsuz haberleri duyunca zaten üzülmüşken kendisi de gözleriyle görünce olduğu yere düşer. Kaldığı hastanede de artık onun için yapacak bir şey kalmaz.

*"Hilmi Efendi, kocaman mermer sedirin üzerinde çelimsiz bir Babiali efendisi gibi küçücük, sapsarı, tamamıyla heybetsiz yatıyordu. Apti feneri yaklaştırarak yakından bir daha çehresine bakmak cesaretini gösterdiği zaman deminki merhamet yerine bu sefer, iliklerini donduran bir ürkme duydu. Gözkapakları indirilmiş olmasına rağmen Hilmi Efendinin yüzünde pek müthiş bir şey görenlerin, gözleri korkudan açılmış olanların hayreti, telaşı oyulup kalmıştı..."*¹⁷⁸

Hilmi Efendi'nin kızı Seher ise tam bir hoppadır. Önce bir tiyatrocunun peşine takılarak kötü yola düşer. Sonra da pişman olup bu hayattan çıkmak istemek yerine iyice içine girer. Seher, Halep'te Hilmi Bey'in sürgündeyken tanıyıp yakın arkadaş olduğu İrfan ile tanışır. Oldukça efendi ve kibar bir genç olan İrfan, Seher'e âşık olur. Ancak kızı doğru yola getiremez. Seher belki de kendi yaşam tarzının intikamını ondan almak ister. Kimsesizlik ve hayatı dolu dolu yaşama arzusu onu buna iter. İrfan'a yaklaşır uzaklaşır, uyuşturucu kullanır. Ayrıca cinsel ihtirasları ile

---

¹⁷⁷ a.g.e. s.133.

¹⁷⁸ a.g.e. s.174.

hareket eden bir genç kızdır. Roman boyunca uçarı bir kız olan Seher'in gerçekte maddi imkânsızlıklar dolayısıyla bu yola girdiğine tanıklık ederiz.

“On sekizine yeni basmış olan Seher'in vapurda kara gözlerinden pıtrak gibi yaşlar dökerek boynuna sarıldığı zamanı, ayrılık sahnesini düşündü. Kenardaki genç memurun ona nasıl çapkıncasına baktığı, sırttığı gözünün önüne gelerek İstanbul sokaklarında ter ü taze, iratsız, akarsız, cahil bir ana elinde bıraktığı kızının akıbetinden korktu. Oynakça demeye cesaret edemiyordu ama biraz hoppalığını sezdiği, üzüldüğü Seher gurbette en belli başlı derdi olacaktı.”¹⁷⁹

Babasının sürgüne gönderilmesiyle kızıyla başa çıkmakta zorlanan karısı komşularından bir hanıma yazdığı mektupta kızından şikâyet eder.

“Seher'in gidişini beğenmiyorum. Benimle kavga etti. Bildiğin ebe Leman'ın evine kaçtı, dört gün görünmedi. Dayanamadım arkasından gittim. Bulamadım, biz bilmiyoruz dediler. İstanbul pek havalandı; balolar, danslar... Kıza mukayyet olamayacağım.”¹⁸⁰

Annesi elinden gelen her şeyi yapmasına rağmen kızını bir türlü dizi dibinde tutamaz. Seher, arzu ettiği yaşamı yaşamak için annesini çiğneyip evden kaçar. Nevber takma ismini de alarak umumi yerlerde yaşamaya başlar.

“Asıl ismimin Nevber olmadığını tahmin etmişsinizdir, sanırım. Şayet şu yatakta sızıp kendinden geçmiş adama kapılmamış olsaydım bugün beni Anadolu kasabalarından birinde mektep hocası olarak bulacaktınız, gezginci operet kumpanyası oyuncusu ve Halep'te kantocu kız değil. Darülmuallimata gidiyordum, bitirmeme iki sene kalmıştı. Anamın ümidi bendeydi, babamın gözbebeği idim, üzerime titredi. Onu hatırladıkça yüreğimin içi yanar... Dertliyim, talihsizliğimi duyuyorum. Kendimden öğreniyorum, unutmak istiyorum. Buna sebep biraz da sizsiniz. Sizin gibi kibar bir adamın, adi hislere kapılmadan şu gurbet ilinde benimle candan meşgul oluşu, kurtulmamı isteyişi hem sevinç veriyor hem keder... Bu ikisi arasında azap çekiyorum. Şu hayâsızlığımıza bakınız hele: Demin sahnede bir sürü yabancının, beyaz donlu fellahın zevkini harekete geçirmek için yapmadığım rezalet kalmadı, göz süzdüm, gerdan kırdım, kalçalarımı salladım, eteklerimi havalandırarak vücudumun mümkün olduğu kadar çok yerini gösterdim. Sonra on kişiye yalan attım, kimine 'yarın' dedim, kimine dargın göründüm; kiminden hediye aldım, kimine hediye ismarladım...”¹⁸¹

Yaşadığı hayatın pişmanlığını duysa da artık bu hayatı bırakamaz. Zamanla eski masumiyetini yitirir. Kendisine yeni alışkanlıklar edinir.

---

¹⁷⁹ a.g.e. s.13.

¹⁸⁰ a.g.e. s.30.

¹⁸¹ a.g.e. s.118.

“Bu yalancı ismi bari siz kullanmayınız, bana Seher deyiniz... Adım Seher’dir. Anam bana böyle seslenirdi. Babam böyle okşardı; Kani de kulağıma ilk aşk sözlerini Seher diye fısıldamıştı.”¹⁸²

Babasının hayatta; Şam’da olduğunu ve Halep’e geleceğini anlayan Seher telaşa düşer.

“Beni görmemeli, halimi öğrenmemeli, buradan hemen gitmeliyim. Yüz yüze bakmamıza imkân yok. İkimizde aramızdan ölürüz.”¹⁸³

Onca çileden sonra, hiç beklemediği bir sırada içine gömüldüğü bolluk kızı çıldırır. Halep’e yırtık pırtık tek bir elbise ile üstündeki çamaşırları parça parça, çorapları yamalı, iskarpinleri yamrı yumru gelmişken hepsine bir günde kavuşur. Otelde paketleri açıp içindekileri yatağının üzerine dizerken elleri titrer, neşeden bayılır. Bütün kaprislerimi yapmaya alıştıktan sonra dönüşte memleketten çekeceği sefaletin iki misli ağır, ezici olacağını düşünür.

“Beni de düşünmen lazım; ben de başka şekilde onun kadar bedbahtım. Halep’ten ayrılmak, yeniden sefalete düşmek olacak. Burada aklıma sığdıramadığım bir bolluğa kavuştum. Cebim para gördü, sırtım elbise... Senelerden beri yarı aç yaşadığımı, şimdi, yine burada fark ettim. Düşün, tekrar Beyoğlu’nun sefil, iğrenç pansiyon odalarına düşeceğim. Tozlu, tahtakurulu, murdar sedirlerinde bağdaş kurup, fasulye haşlaması ve fiçı sardalyesi yiyeceğim. Sirkeli suyuna kocaman iç ekmek parçalarını banarak yuttuğum bu yemeklerin hala boğazımda yakıcı tuzluluğu ve kurutucu ekşiliğini duyuyorum. Hâlbuki Halep’te kuş sütü istesem bulup önüme koyanlar var. Gardırobum tuvaletlerle, mantolarla dolu. Büyük mağazalar beni tanıyorlar ve müşterisi yapmaya çalışıyorlar. Ne ince, ne pahalı iç çamaşırları giyiyorum, bilsen... Şimdiye kadar görmediğim, ummadığım bir itibar... Bunlardan ayrılmak istemiyorum; beni ayırmak bir zulümdür; ayırmak isteyen gideceğim yerde hiç değilse bana bir kısmını temin etmelidir.”¹⁸⁴

İrfan, artık onu bırakıp gidince bu kez arkasından kendisini affetmesi için yalvarır.

“İrfan, İrfan, gitme! Affet beni, ne yaptığımı bilmiyorum, bütün beni sevenleri, sevdiklerimi üzüyorum, çılgınım, hastayım.”¹⁸⁵

Romanda Hilmi Efendi’nin gurbette tanıyıp güvendiği en önemli kişi İrfan’dır. İrfan, çok ağırbaşlı, merhametli, güvenilir bir gençtir. Halep civarındaki babadan kalma geniş bir çiftliği kurtarmak için İstanbul’dan Şam’a gelir. Elinde

¹⁸² a.g.e. s.122.

¹⁸³ a.g.e. s.123.

¹⁸⁴ a.g.e. s.143.

¹⁸⁵ a.g.e. s.156.

kuvvetli tavsiyeler vardır; hükümetle görüşür, kolaylık görür, lazım olan tapu suretlerini çıkarır, uğraşır, boş kalan zamanında bir tesadüfle tanıştığı Hilmi Efendi'den ayrılmaz. Kısa sürede ikisi de birbirini iyice tanır, aralarında ayrı gayrı kalmaz. İrfan, genç, dinç, becerikli ve ağırbaşlı bir İstanbul çocuğudur. Siyasetle alakası yoktur. Bütün amacı parlak bir refah devrinden sonra hemen hemen sefaletle düşmüş olan ailesini geçim zorluğundan bir derece olsun kurtarmak, kız kardeşlerini haysiyetlerine uygun bir şekilde evlendirmektir.

“İrfan Nevber'in gelmesini istiyordu. Kim bilir ne maceralardan sonra kendi öz memleketlerinde barınamayıp buralara düşen o acayip çifti yakından görmek oldukça enteresandı. Hem kadın çirkin değildi. İstanbul şivesiyle konuşması da hoşuna gitmişti. Ayrıca içinde ufak bir vazife hissi de duyuyordu. Yabancı memlekette rastlanan vatandaşlarını, ne derece aşağı vaziyette bulunsalar bile elden geldiği kadar korumak...”¹⁸⁶

O kadınları hasta ve çocuk yerine koyup acıyarak, daima erkek yardımına muhtaç bilerek seven erkeklerdendir.

“Babasını tanıdığımı anladıktan sonra fena halde mahcup oldu. Utandı, demek ki henüz tamamıyla hayâsızlaşmamış, kurtarmak ümidi tamamen kesilmemiş. Onu bu hayattan çekip zavallı babasının karşısına ufaklık bir evin kadını olarak çıkarmak imkânı bulunabilse...”¹⁸⁷

Seher'in başına gelenlerden dolayı Kani'ye çok kızar. İrfan, o kadar hiddete kapılır ki gidip Kani'yi masasından kaldırmak, bir kenara çekmek ve merhametsiz sarhoş suratına iki tokat vurmak ister. Lakin hesap edince yabancı bir memlekette olduğunu hatırlar ve iki Türk arasında skandala sebebiyet vermemek için bu fikrinden vazgeçer.

Aşk için Seher'in verdiği uyuşturucuyu itiraz etmeden içer. Biraz sonra utanma ve pişmanlık başlar korkusuyla, bunların önüne geçmek için en küçük bir tereddüt göstermeden gözlerini kapayıp çeker ve kimse kendisine öğretmediği halde burun deliklerini örtüp kalan parçaları da genzine gönderir, bekler.

“Ne oldu? Hiç... Hayır, işte yüreğinde bir, iki şiddetli darbe ve kafatasının içinde bir aydınlık. Tıpkı karanlık bir bodruma tepeden kapak açılmış, aşağıya güneş

---

¹⁸⁶ a.g.e. s.111.

¹⁸⁷ a.g.e. s.12.

salmiş gibi. Lakırdıya lüzum görmeden ellerini uzattı, Seher'in bluzu arasından ufak şişeyi kaptı, kendisi döktü ve burnuyla doyasıya emdi...¹⁸⁸

İrfan, sonrasında ise yaptığından pişmanlık ve utanç duyar. Hala çocukluğundan beri aldığı muhafazakâr aile terbiyesinin tesiri altındadır. Seher'in ona yaptıklarını kendisine, gelenek ve göreneklerine karşı saygısızlık olarak nitelendirir. Yanlış yolda olan bir kıza tutulur, zehirli toz çekmeye başlar. Hem bunları gurbet ilinde, ailenin son servet kııntısını kurtaracağı bir sırada yapması onu çok utandırır.

"Hilmi Efendiyi ve kızını değil, önce kendimi kurtarmalıyım."¹⁸⁹

Çopur Abdi, Daim Bey, Şair Kenan, Nuri Hoca da Hilmi Efendi gibi sürgün edilmiş insanlardır. Hilmi Efendi ve arkadaşları şahsında sürgün edilmiş insanların gittikçe kötüleşen ruhi durumlarını anlatılır. Çopur Abdi'nin lakabı Etyemezli Apti'dir. Bir aralık sivil polis memurluğu yapar, Sinop'a sürülür, tekrar polisliğe girer. İnatçı, yılmaz bir muhalif, bir 'Hürriyet ve İtilaf'çıdır. Deli Kenan'ın ölümünden dolayı Hilmi Efendi'yi suçlar ve araları açılır. Fakat eski dostuna son vazifesini de o yerine getirir.

"Hilmi Efendi, kocaman mermer sedirin üzerinde çelimsiz bir Babialı efendisi gibi küçücük, sapsarı, tamamıyla heybetsiz yatıyordu. Apti feneri yaklaştırarak yakından bir daha çehresine bakmak cesaretini gösterdiği zaman deminki merhamet yerine bu sefer, iliklerini donduran bir ürkme duydu. Gözkapakları indirilmiş olmasına rağmen Hilmi Efendinin yüzünde pek müthiş bir şey görenlerin, gözleri korkudan açılmış olanların hayreti, telaşı oyulup kalmıştı. O kadar ki Apti kendi kendine sordu: -Üzerine kurt mu saldırmış bunun, bir ejderha ile mi karşılaşmış? Arkadaşının başına bir mendil çekti. Dehşet verici o yüz çizgilerini, o korku maskesini artık görmek istemiyordu. Durdu, ne yapması lazım geldiğini düşündü. Nihayet vazifesini birden hatırlayarak gitti, abdest aldı. Bina içinde hava o derece sıcaktı ki suyun vücuduna dokunmasıyla kurutması bir oluyordu. Feneri ölünün baş tarafına, bir kandil gibi koydu, çömeldi, vaktiyle hıfza çalıştığı için ezberinden, pes sesle Yasin okumaya başladı."¹⁹⁰

Şair Kenan ile Hilmi başlarda iyi anlaşırken Kenan, İtilaf devletlerince taraf alınca kavga ederler. O günün akşamı da Kenan ölür. Belediyenin yardımıyla Deli Kenan'ın cenazesi kaldırılır. Sakalı göğsüne kadar uzun, çökkün suratı ortasında iki

---

¹⁸⁸ a.g.e. s.140.

¹⁸⁹ a.g.e. s.150.

¹⁹⁰ a.g.e. s.174.

parlak göz, bet beniz kül gibi, yerinden doğrulur. Başında bir takke, sırtında bir arabacı kaputu vardır ve bu geniş, kalın esvabın altında çırılçıplaktır.

“Önündeki bir tomar kâğıdı göstererek ‘Ali Kemal’ merhum için yazdığım mersiye bin altı yüz kırk sekizinci beytinde sen kapıdan girdin. Hele bir nefes al, okuyacağım. Daha başka mallarım da var: Hicvîyeler, bir münacat, lûgaz, bahri tavilden gazeller; bunlar manzum kısmı. Mensur olanlardan dört perdelik bir dram: Anadolu Yangını, Bir komedi: Tut Kelin Perçeminden. Gülmekten katılırsın...”¹⁹¹

Nuri Hoca da yine sürgündeki adamlardan birisidir.

“Nuri Hoca tertemiz kıyafetiyle Deli Kenan’ın yanında, medrese de yatıp kalkan biri değil kibar bir ziyaretçi sayılırdı.”¹⁹²

Romanda Şehzade Kerametdin, Osmanlı’nın son yıllarda bozulan durumunu yansıtır. Şehzade Kerametdin Efendi, ne padişahları, ne padişahlığı sever. Denilebilir ki İstanbul’dan çıkarılışına, serbest hayata katılışına memnundur.

“Kerametdin Efendinin eski Osmanlı musikisindeki istidadı, bunda hafif Frenk havalarını bilmek ve ıslıkla çalmak şeklinde kendini gösteriyor. Dudaklarında ıslık hiç eksik olmaz, ıslıkla uyanır, ıslıkla uykuya dalar; konuşma ve yemek aralarında bile ıslığını ışırtırsınız.”¹⁹³

Şehzade Hilmi Efendi’ye sahip çıkararak onu korur, kendisiyle beraber meclislerine sokar.

Romanda Suzidil de Hilmi Bey’in gurbetteki en büyük tutunma sebebidir. Dadaylı sarışın bir Türk kızıdır. Küçük yaşta saraya düşmüş, saray terbiyesi alır. Oldukça hür tavırlı, hür yaradılıştadır. Ayrıca Hilmi Efendi’ye herkesten fazla bir yakınlık duymaktadır.

“Suzidil’in gözleri yaşlıydı. Zira Suzidil, sadakat göstermek lüzumunu duyarak şehzadenin ve ailesinin peşine takılmak arzusuyla gurbete düşeli beri onların kendisine benzeyen mahlûklar olmadığını sezmişti. Derin bir yabancılık duyuyor, asıl bu sebepten sıla acısı çekiyordu. İşte bu sırada Hilmi Efendi köşke yerleşmiş, ağır, vakarlı hareketleri hesaplı ve şefkatli fikirleri, hatta tok sözleriyle kızın hoşuna gitmişti. Tek insan, tek benzeri, memleketlisi o idi. İstiyordu ki ikide bir kakavan halayıklardan yakasını kurtarsın, delişmen küçük sultanlardan kurtulsun, gelsin, ama böyle resmi vaziyette değil senli benli şımararak ve sokularak Hilmi ile

---

¹⁹¹ a.g.e. s.22.

¹⁹² a.g.e. s.23.

¹⁹³ a.g.e. s.68.

gevezelikler etsin, vücuduna sürünsün, sürtünsün, gurbet fütürünü yüreğine atsin, odasına her girişi azıcık yurda dönüğe benzesin, rahatlasın!”¹⁹⁴

Suzidil ondaki yurt muhabbetini fazlasıyla harekete getirir; kaybedilmiş eski derin aşktan elde kalmış bir hediye, bir mektup, kurdele, bir halka gibidir.

“Bu bet sesi, Suzidil ‘in peltek, yumuşak, şirin ‘efem’leri birbiri arkasına devam ediyordu. Rahattan, refahtan ziyade bu sapasağlam, ter ü taze, narin derisinde mavi damarları harelenen kumral kızdan ayrılacağına yanıyordu. Daha dün Suzidil yine odasına girmiş, kırıla döküle, çekine utana, ona, güç bela şöyle diyebilmişti: Benim memlekete gitmem güç iş efem. Siz bir geçinme yolu bulsanız da ayrı eve çıksanız, beni de yanınıza alırdınız, hizmetinize bakardım.”¹⁹⁵

Suzidil, memleket özlemini dindirmek için şehzadenin onu memleketine götüreceği sözünü vermesiyle beraber onlarla beraber gider.

“Ben gitmek istemiyordum ama söz verdiler, İstanbul’a oradan yollayacaklarmış; muamelem tamamlanmış, hükümetten izin gelmesi lazımmış, dediklerine inanılmaz ki...”¹⁹⁶

3. 4. ZAMAN

Romanda olaylar üç sene içinde teşekkül eder. Bu üç yıl Hilmi Efendi’nin sürgün edilmesiyle başlamış olup yine Hilmi Efendi’nin bir sürgün yerinde gözlerini kapatmasıyla son bulur. Bu yıllar içinde Hilmi Efendi sürgündeyken birçok olay yaşar. Çok kötü günler geçirdiği gibi bolluk içinde hayatını devam ettirdiği günleri de yaşar. Kâh ağlar kâh sevinir. Ailesinden habersiz kaldığı günlerin ilk zamanlarında onları özellikle de genç kızlığa yeni adım atmış olan kızı Seher’i hep merak eder. Ancak zaman içinde onlardan haber alamaz olur. Bir ara kız Seher’in Kani adlı bir oyuncuyla kaçtığını öğrenir. Bu üzücü olayların yanı sıra sürgünde Hilmi Efendi’yi mutlu eden olaylar da yaşanır. Suzidil adlı genç kadına âşık olur. Ancak yaşanan bir takım olumsuz olayların ardından ondan da ayrı kalmak zorunda kalır. En sonunda da bir eğlence mekânında kızı Seher’i düşkün bir şekilde görünce olduğu yere yıkılıp kalarak son nefesini verir.

---

¹⁹⁴ a.g.e. s.62.

¹⁹⁵ a.g.e. s.66.

¹⁹⁶ a.g.e. s.70.

Hilmi Efendi'nin kızı Seher, babasının sürgün edildiği yıldan başlayarak tam üç senedir ondan hiçbir haber almaz. Nerede ve ne yaptığını bilmeden hayatını yaşayan bir kızıdır.

“Üç senedir habersizim. Gittiği yerden birkaç mektup almıştık, benim havalandığım bir sıraya rast geldi. Muhabereye devam edemedim, şimdi nerededir, ne oldu? Zaten öğrenmek istemiyorum. Hayatta ise vaziyetimi öğrenirse yüreğine iner, ölü. Annem gibi.”¹⁹⁷

Şubat içinde Beyrut'ta yaz çoktan başlar.

“Yaklaşan sandalların tenteleri Hilmi Efendi'ye Hidrellezde, Kâğıthane'ye giderken güneşliklerini takan İstanbul kayıklarını hatırlattı. Hava zaten bir bahar sevinci ile coşkundu; insana taze çayır kokusu aratıyor, fulya ve zerrin demetlerini özletiyordu.”¹⁹⁸

Beyrut, akdeniz iklimine sahip bir bölge olmasının avantajıyla yaz erkenden merhaba diyen bir yerdir. Henüz mart ayında çoktan başlayan yaz mevsimiyle hayat canlanır.

“Daha mart içinde buldukları halde her taraf yaz manzarası almıştı. Tenteler gerilmiş, güneşlikler asılmış, buzlu gazozlar, portakal ve demirhindi şerbetleri, dondurmalar satılıyor, keten elbise giyenlere, ceketlerini kollarına alıp dolaşanlara rastlanıyordu.”¹⁹⁹

Bu noktada zaman ve mekân arasındaki ilişkiye değinmek de yerinde olacaktır. Görülüyor ki Beyrut, Şam, Halep gibi güneyde yer alan yerlerde yaz mevsimi erken gelmekte ve geç gider. Daha şubatta bile oralar sıcaktan yanıp kavrulur.

“Kasım başlangıcı Halep'te akşamlar rüzgârsız olur, fakat sıcak kesilmiştir. Artık serinlemek için gece esintilerini beklemezsiniz; serinliği gökten alırsınız. Göğün çok sulanmış da kurumaya vakit bulamamış sanılan ıslak parlaklığı altında nefes alış kolaylaşır ve krem sürmüş gibi cildiniz yumuşar; rahatlık duyarsınız.”²⁰⁰

---

¹⁹⁷ a.g.e. s.121.

¹⁹⁸ a.g.e. s.12.

¹⁹⁹ a.g.e. s.18.

²⁰⁰ a.g.e. s.160.

3. 5. MEKÂN

Romanda mekânlar üzerinde uzunca durulur. Beyrut, Halep, Şam ve çevresi, Lübnan ve Hindistan hakkında geniş tasvirlerle yer verilir.

Memleketinden sınır dışı edilen emekli Yüzbaşı Hilmi Efendi, cennet gibi bir yere gittiğini bilir. Meşrutiyet'in üçüncü senesinde taburuyla Yemen'e gönderilirken Beyrut' ta bir hafta eğlenmiş, hem şehri görür hem de Cebel köylerinde gezintiler yapar. Fakat bu sefer sırtında üniforması yoktur. Memleket de artık onun yabancı olur. Yabancı şehirlerde dileneceğini düşünür. Gözlerinin yandığını, dolduğunu, nemlendiğini fark eder. Yaşları yine gözlerine içirmek, yanındakilere göstermemek için başını vapurun burnundan esen havaya çevirir.

“Beyrut'ta ne heybetli, ne geniş ne şirin evler, taş konaklar vardı. Cemekânlı balkonları, mermer döşeli avluları, hurma ve çam gölgeleri altında havuzlarındaki fiskiyeler, şırıldayan bahçeleriyle birer saray... Sanki iki sıra evler, başka sıralara ve başka çeşit insanlara mahsus, bulunmaz, kavuşulmaz, hayal mahsulü şeylerdi. Bir tanesinin bahçıvan kulübesine yerleşmek ona ne umulmaz bir nimet olacaktı. İstanbul'da mini mini saksılarda güç bela yetiştirilen, kınalar gibi gelişmiş ve allı sarılı çiçeklerle pür nakil donanmış, dallar birbirine dolanmış, dolaşmıştı. Bu ne kadar yasemin, gül, ful bolluğu...”²⁰¹

Hilmi Efendi, Anadolu'dan Fransız işgal ordusunun peşi sıra, Suriye ve Lübnan'a birçok Ermeni getirildiğini bilir. Fakat mahallelerine daha yeni ayak basar. Daha ilk adımda şaşkınlığa düşer. Burası ne acayip ne başka türlü bir âlemdir. İnce çam tahtalarını çatıştırarak kurdukları yan yana, sırt sırta, burun buruna binlerce barakadan, eğri büğrü dar yollardan ibaret mahallelerde herkes meydandadır. Ayrılık gayrılık kalkar; komşu komşunun içini seyreder, camsız pencere deliklerinden halk birbirinin evinde ne ile uğraştığını ayan beyan görür.

“Lübnan köylerinde, üç odalı, yeni yapı, tertemiz, ferah bir ev; parmaklıklarına yaseminler sarılmış, sundurmasına çamların dalları uzanmış; hem gölge hem ışık içinde, hem serin hem ılık bahçesinde bir kilim seriliyor, otururken başından aşağı turuncu çiçekleri dökülüyor ve ciğerlerine denizin iştah açan havası doluyor. Horoz sesleri, böğüren bir inek, uzaktan otomobil boruları, ta karşıda her saat rengini, boyunu değiştiren, İstanbul'un Adalar'ı gibi küçülen, büyüyen, uzanıp kabaran, silinip yaklaşan Beyrut!”²⁰²

---

²⁰¹ a.g.e. s.20.

²⁰² a.g.e. s.31.

Hilmi Efendi sade mesafe itibariyle değil, asıl ruh, huy, duygu yönünden de şimdi yurduna tamamıyla uzak ve aykırı bir yerdedir. Şam'da azılı bir Arapçılık şımarıklığı hüküm sürer, kendilerini bir boyunduruktan kurtulduk sananların ülkesindedir ve çevresi uzağı görmeyen düşmanlarla çevrilidir.

“Şam... Hilmi Efendi kendisini büyük bir Anadolu şehrinde sanıyor. İşte bir meydan, büyük bir hükümet konağı, ortada saat kulesinin yerini tutan bir sütun, firdolayı kahveler ve çamurlu suyunu devire devire akan bulanık bir çay... İşte yan sokaklarda aşçı, kebabçı dükkânları, arzuhalçiler, kerpiç evler, bozuk kaldırımli eğri büğrü sokaklar, yalaklı çeşmeler, irili ufaklı kavaklar... Cami ve minare bolluğu, türbeler, ezan sesleri. Beyrut'ta iki senedir yaşadığı muhiti bir türlü benimseyememişti. Gözlerini taş binalara, muntazam parke caddelere alıştıramamış, şehri saran Hristiyanlık ve melezlik havasına ısınamamıştı. Burada memleketine bile uzak olduğuna inanamıyor, zannediliyor ki şöyle şimale doğru biraz daha gitse Türkiye'ye girmiş olacak...”²⁰³

Hilmi Efendi Şam'da Suzidil 'in aşkını daha şiddetli çeker. Kayısı bahçeleri ve kavak ormanları arasında dolaşırken aklı fikri hep onunla meşguldür.

“Çok defa çit kenarından kızın birdenbire karşısına çıkacağını ve yüzünde bahçelerin serin gölgeleriyle ıslak ışıkları oynatarak, daha biraz evvel ayrılmışlar, hiç ayrılmamışlar gibi konuşacağını sanıyor; mantığına kabul ettirememekle beraber bu tatlı vehmi gönlünden atmaya, lezzetli heyecanından kurtulmaya bir türlü razı olamıyordu.”²⁰⁴

Hilmi Efendi Hindistan'a gidip gelir. Genzinde hala baharat kaşıntısı sezer ve kulaklarında yarı çıplak adamlarla dolu çok kalabalık sokakların yabancı uğultusunu duyar. Kendisi de böyle bir seyahat yaptığını, yapıp yine döndüğüne, dönünce de Şam'daki kahveyi bıraktığı eski halinde bulduğuna şaşar.

“Yola çıkmalı seneler geçti sanıyor, hâlbuki eylül başında hareket etmişlerdi; şimdi kasım ortası. Sefer ancak iki buçuk ay sürmüştü. Fakat insan büsbütün yabancı, dili diline uymaz, adetleri, kıyafetleri, yemekleri, binaları hususiyle iklimi bildiklerine benzemez bir yerde ne kadar az kalsa dönüşte, muhakkak araya uzun yıllar girdiği kanaatini taşır...”²⁰⁵

“Bombay'da karşılaşmaya İslam cemaati namına bir heyet geldi, zengin tüccarlar ziyafetler çekti; misafirlere sadakor elbiseler diktirdiler, ipekli şemsiyeler hediye ettiler, kendileri de kıyafetçe değişmeye başlamışlardı. Nihayet yine bilmedikleri şekilde vagonlar takılı bir trenle Hindistan'ın ortasına vardılar, bir saray pavyonunda konakladılar. Şaşıkları şeyler daha ziyade hükümdarın entari

²⁰³ a.g.e. s.81.

²⁰⁴ a.g.e. s.86.

²⁰⁵ a.g.e. s.91.

üniformalı askerleri, kadınların çuvala girmiş kıyafetleri, parktaki kuşların renkli sorguçları ve uzun kuyruklarıydı... ”²⁰⁶

Hilmi Efendi, Halep Kalesi’nden de çok etkilenir. Onun heybeti, ova ortasında birdenbire şaha kalkmış gibi dimdik duruşunda, tek yükseklik olarak çöle göğüs genişindedir. İstanbul’un kovuklarında incir dalları fişkırılmış, sırtları yeşil yamaçlara dayalı, gölgeleri oynak sularda sallanan hisarlarında bu vahşi bakışlı, yalnız kendisine güvenen kararlı ağırbaşlılık yoktur. Harp Kalesi, yüksekte, hal usanmaz bir gözcü, bir silahlı muhafız gibidir; insana delik deşik bağrından birdenbire yasak olduğunu belirten sert bir emir çıkacak zannettirir.

“Burada sabahlara kadar gezen, eğlenen bol paralı, safa düşkünü bir Halep, daha doğrusu Halep geceleri var. Başka Şark memleketlerindeki Umumi Harp ve Mütareke devirlerinin kan akıtan veya kurutan acılarından kurtulup Halep’e canını atabilenler, birdenbire şehrin şen girdabına düşünce şaşkınlığa uğruyorlar. Havada biteviye zil ve saz sesi çalkalanıyor; her ziya kümesi altında bir ahenk meclisi kurulmuş, ziller titriyor, telleri inliyor.”²⁰⁷

Yerleşmek için Halep’e gitmeye karar verdikten sonra Hilmi Efendi’nin aklına kaybettiği aşkı Suzidil gelince içine acayip bir hüznün çöker.

“Şam’ı sevdiğinden mi? Hayır! Şam’ın Beyrut’a yakın olmasından... Daima taşıdığı küçük bir umudu ve teselli vardı. Suzidil, belki bir gün tekrar Lübnan’a dönebilirdi ve kendisi de ne zaman isterse dolmuş otomobillerden birine atlayarak iki saat sonra Beyrut’a kavuşabilirdi. Halep dört senedir barındığı acı ve tatlı birçok hatıralarını yüklediği memleketlerden uzakta, ayrı bölgede, adeta başka bir ülkedeydi; bir daha geri gelmeyeceğini anlıyor, Suzidil ile beraber yaşadığı Lübnan dağındaki çam fıstıklı çölü artık göremeyeceğine kederleniyordu.”²⁰⁸

---

²⁰⁶ a.g.e. s.95.

²⁰⁷ a.g.e. s.114.

²⁰⁸ a.g.e. s.133.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SİYASİ TEMALAR

4. 1. 1. Siyasi Fikir Ayrılıkları: Hilmi Efendi'nin sürgünde tanışıp arkadaş olduğu Çopur Apti, Şair Kenan, Daim Bey ve Nuri Hoca arasında siyasi fikir ayrılıkları vardır. Hilmi Bey, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının mücadelesini desteklerken diğerleri hükümetin Sevr Antlaşması'nı imzalamamakla büyük hata yaptığını düşünerek düşmanı destekler.

“Daim Bey her akşam yeni bir haberle geliyor, Yunanlıların tekrar harbe başlayacağına kadar bin bir çeşit yerli gazete havadisine güvenerek kendilerince ümitli hükümler veriyordu. Bir sabah Hilmi Efendinin bam teline bastı, askere dil uzattı. O zaman eski alaylı zabıt, bıyıkları kabararak yerinden fırlamıştı: O asker, Yunan'ı denize döktü. Ecnepleri memleketten dışarıya attı, devlete istiklal kazandırdı, Lozan'da murahhaslarımız Lord Kürzon'a laf söyletmiyorlar, hep askerlerimiz sayesinde...”²⁰⁹

Romanda çok değinilmemekle beraber Hilmi Efendi, görev sırasında bir üst komutanı ile haklı olduğu bir konuda tartışma yaşayınca sürgüne gönderilir. Bu anlamda roman, yazarın hayatı ile bağlantılar taşır. Refik Halit de ilk sürgünde Sinop ve Çorum'da postaya verdiği mektupları gizlice okuyan memur tarafından sürgün edilir. Romanda kahraman Hilmi'nin Ermenilerden memnun kalması, onlarla kader birliği yapması, yeni Türkiye devleti ve ordu aleyhinde söylenenlere tahammül edememesi Refik Halit'in yurt dışındaki hayatını hatırlatır. Refik Halit, Posta Umum Müdürü iken Anadolu Hareket-i Milliyesi karşısında yer aldığı için yurt dışına sürgün edilir. Dâhiliye Nazırının emrinden sonra nizamnameleri inceleyen Refik Halit, günün şartlarını göz önüne alarak baş müdüriyetlere bir tamim gönderir ve Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından verilecek telgrafların alınmaması, alınsa da çekilmemesini, aksine hareket edenlerin şiddetle cezalandırılacağını bildirir. Ancak onun Milli Mücadele karşısındaki bu olumsuz tutumu Damat Ferit Paşa hükümetinin politikasından kaynaklanır. Milli Mücadele mensuplarını posta teşkilatından faydalandırmamak için faaliyette bulunan Refik Halit, Ali Rıza Paşa başkanlığında kurulan hükümet zamanında görevinden istifa ederek Alemdar gazetesinde çalışmaya başlar. İttihat ve Terakki düşmanlığı sebebiyle Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne girer. Görevi ve yüklendiği sorumluluktan dolayı da Milli Mücadeleye karşı olumsuz bir

---

²⁰⁹ a.g.e. s.29.

tavır alır. Bu sebeple de Yüzellilikler listesine girerek sürgün edilir. Sürgün yıllarında Türkiye lehinde yazılar yayımlayarak Antakya gençliği ile ilişki kurar, onlarla gizlice buluşur; bölgenin Türk olduğunu ve Türkiye'ye bağlanması gerektiğini söyler. Refik Halit'in yurt dışındaki bu faaliyetleri ve yayımladığı yazılar, Atatürk'ün oldukça hoşuna gider. İlerleyen zamanda da Yüzellilikleri affedilmesiyle Refik Halit de artık memleketine döner. Bunda dolayı da Atatürk'e olan sevgisini ve minnettarlığını her fırsatta dile getirir.

4. 1. 2. Merkezi Yönetime Karşı Çıkanlar: Boşnak İhsan ve arkadaşları Şam'da kurdukları bir örgülle merkezde yaşanan adaletsizliklere son vermek için bir takım çalışmalar yaparlar. Hilmi Efendi, bütün bu yarı lüzumlu sözlerden şunu anlar:

“Memlekette teşkilatımız hükümetinkinden mükemmeldir. Zannetmeyin ki mektup posta ile gidecek. Hayır, bizim hususi ve gizli kuryelerimiz vasıtasıyla bir saniye gecikmeden yolladıklarımız yerlere varır. On gün, on bir gün değil; onuncu gün teşrif ediniz, muhakkak cevap şu cebimdedir.”²¹⁰

4. 2. SOSYAL TEMALAR

4. 2. 1. Evlilik

4. 2. 1. 1. Evlilikte İhanet: Seher ve Kani arasında evlilik dışı bir ilişki yaşanır. Seher ve Kani evlilik yerine birlikte yaşamayı tercih ederek şehir şehir gezip ahlak dışı her işi yaparlar.

“Beni de düşünmen lazım; ben de başka şekilde onun kadar bedbahtım. Halep'ten ayrılmak, yeniden sefalete düşmek olacak. Burada aklıma sığdıramadığım bir bolluğa kavuştum. Cebim para gördü, sırtım elbise... Senelerden beri yarı aç yaşadığımı, şimdi, yine burada fark ettim. Düşün, tekrar Beyoğlu'nun sefil, iğrenç pansiyon odalarına düşeceğim. Tozlu, tahtakurulu, murdar sedirlerinde bağdaş kurup, fasulye haşlaması ve fiçı sardalyesi yiyeceğim. Sirkeli suyuna kocaman iç ekmek parçalarını banarak yuttuğum bu yemeklerin hala boğazımda yakıcı tuzluluğu ve kurutucu ekşiliğini duyuyorum. Hâlbuki Halep'te kuş sütü istesem bulup önüme koyanlar var. Gardırobum tuvaletlerle, mantolarla dolu. Büyük mağazalar beni tanıyorlar ve müşterisi yapmaya çalışıyorlar. Ne ince, ne pahalı iç çamaşırları giyiyorum, bilsen... Şimdiye kadar görmediğim, ummadığım bir itibar... Bunlardan

---

²¹⁰ a.g.e. s.84.

ayrılmak istemiyorum; beni ayırmak bir zulümdür; ayırmak isteyen gideceğim yerde hiç değilse bana bir kısmını temin etmelidir.”²¹¹

Hilmi Bey, kızının başına gelen felaketten sonra nerede bir aktör lafı işitse veya gözü bu kelimeye ilişse bir titreme ve hafif bir baş dönmesi geçirir.

4. 2. 1. 2. İdeal Türk Kadını: Hilmi Efendi'nin karısı Tevhide Hanım, kocası sürgüne gittikten sonra kızı Seher'i namuslu olması konusunda eğitmeye çalışır. Ancak kocası olmayan bu kadın bir yere kadar kızına sahip çıkar. Karısı komşulardan bir hanıma yazdırdığı bir mektupta kızından şikâyet eder.

“Seher’in gidişini beğenmiyorum. Benimle kavga etti. Bildiğin ebe Leman’ın evine kaçtı, dört gün görünmedi. Dayanamadım arkasından gittim. Bulamadım, biz bilmiyoruz dediler. İstanbul pek havalandı; balolar, danslar... Kıza mukayyet olamayacağım.”²¹²

4. 2. 2. Kültür – Edebiyat ve Şiir: Şair Kenan, gazeller, mersiyeleler, hicviyeler yazan bir sürgündür. Sakalı göğsüne kadar uzun, çökkün suratı ortasında iki parlak göz, bet beniz kül gibidir.

“Önüdeki bir tomar kâğıdı göstererek ‘Ali Kemal’ merhum için yazdığım mersiyele bin altı yüz kırk sekizinci beytinde sen kapıdan girdin. Hele bir nefes al, okuyacağım. Daha başka mallarım da var: Hicviyeler, bir münacat, lûgaz, bahri tavilden gazeller; bunlar manzum kısmı. Mensur olanlardan dört perdelik bir dram: Anadolu Yangını, Bir komedi: Tut Kelin Perçeminden. Gülmekten katılırsın...”²¹³

4. 2. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler

4. 2. 3. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi: Hilmi Efendi, memleketinden sürgün edilince kızı Seher yoldan çıkar. Karısı da kızına sahip çıkmakta zorlanır. Komşulardan bir hanıma yazdırdığı mektupta kızından şikâyet eder.

“Seher’in gidişini beğenmiyorum. Benimle kavga etti. Bildiğin ebe Leman’ın evine kaçtı, dört gün görünmedi. Dayanamadım arkasından gittim. Bulamadım, biz bilmiyoruz dediler. İstanbul pek havalandı; balolar, danslar... Kıza mukayyet olamayacağım.”²¹⁴

Seher evden kaçar. Nevber takma ismini alarak umumi yerlerde yaşamaktadır.

²¹¹ a.g.e. s.143.

²¹² a.g.e. s.30.

²¹³ a.g.e. s.22.

²¹⁴ a.g.e. s.30.

Seher çocukluğundan çıkararak genç kızlığa girdiği zamanlar bir mahalle kızının serbest tavırlarını sergiler. Kaçgöç zamanında bile erkekten ürkmeyiz. Kapı komşularına amca, ağabey, unvanları vererek hepsiyle senli benli konuşur, laf atar, şakalaşır.

“Şakaları ve sözleri kadar kıyafeti de vücudu da terbiye ve giyim kuşam cenderesine girmediğinden entari ile bacakları çıplak, takunyalarını tıkratarak etrafında alıcı gözle bakanlara kayıtsız, bakkala, aktara gidişi, kalçalarını bir yana yükleyerek dolu güğümleri yalıklara, türbe merdivenlerine, atlama taşlarına oturma kalka, dura dinlene, çocuklara sataşa karışa getirişi veya elinde lamba şişesiyle dönerken bu şişeyi boru gibi öttürmekten kendini alamayışı, sonra birdenbire ciddileşerek hanım hanımcık köşeye geçip gergef işlemesi... Pencereden sokak seyrinin çok şeyler hayal ettiren bir eğlencesi olurdu...”²¹⁵

4. 2. 3. 2. Yardımsever İnsan: Boğos Ağa, Halep'te Hilmi Efendi'ye iş vererek geçimini sağlamasına yardımcı olur. Hatta oradaki odalardan birini de ona vererek dışarıda yatmasını önler. Evine misafirliğe de davet eder.

“Boğos Ağanın evi üç odalı, denizi gören bir salaş balkonlu da var, oraya göre saray. Etrafında tentene çevrilmiş bembeyaz patiska örtüler serili tertemiz minderlere oturdular. Önlerinde bir teneke tepsi, üstünde Dolmabahçe sarayının resmi, yavaş yavaş meze tabakları kondukça kayboluyor. İçmeye başlıyorlar. Ev sahibi gelinini, kızını, damadını ve mutfaktan geldikçe karısını şahit tutarak yine Maraş'taki eski zenginliğini, iştret âlemlerini anıyor.”²¹⁶

Şakir Bey, Hilmi Efendi'yi evine davet ederek ona her türlü ikramı yapar.

“Mademki şimdi Beyrut'tasın. Yarın, öbür gün köye gelemez misin? Artık biz Lübnanlı olduk. Otomobile bir çeyrek lira verdin mi yarım saat ordasın... Ona mükellef bir yemek çıkarmıştı. Tatlısı, tuzlusuyla beş türlü... Sonra kehribar emzik nargilelerden tut da leğen ibriğe, kokusu yüreğe sinen ipek işlemeli keten yüz havlularına kadar her şey eksiksiz, temiz, güzeldi.”²¹⁷

---

²¹⁵ a.g.e. s.106.

²¹⁶ a.g.e. s.38.

²¹⁷ a.g.e. s.39.

4. 3. BİREYSEL TEMALAR

4. 3. 1. Aşk

4. 3. 1. 1. Ayrılık: Suzidil, Hilmi'nin maddi durumunun iyi olmaması üzerine Şehzade ile beraber kaçarak Müveddet ile evlenir. Hilmi, Şehzadenin yanından ayıldıktan sonra sokaklarda gezer dolanır ve özellikle de Suzidil aklından çıkmaz.

“Suzidil! Suzidil! Böylece koşup inleyerek, sefalet günlerinde tanıdığı, yaslanıp yarı aç yarı tok saatlerce kaldığı rıhtım kenarındaki taş sütuna varınca güzel kızı düşünmenin her eğlenceden, her zevkten üstün ve ruhunun ihtiyacına uygun olduğunu görerek kendisini ona yaklaşmış, onunla baş başa kalmış sandıran tenhalılığına kavuştuğuna sevindi. Suzidil, artık yüzünün, vücudunun bütün hatlarıyla gözünün önünde idi; koyu kirpiklerinin sarı yaldızlı uçlarını, tenine göre daha esmer duran dirsek çukurlarını, ensesinin çocuk derisi kadar taze beyazlığını görüyordu. İlle dar eteğinin çok defa eğilip kalkmaktan ve kalçanın sertliğinden gerilerek kopup açılmış çitçitleri arasından taşan iç gömleği? Tuhaf şey zihninde ne kadar yer etmişti ki şimdi dinç endamının bir tarafından çiçek gibi sarkan o bembeyaz, katmerli, ılık ve yumuşak kumaş parçası zihninde, fazla bir inatla nakşolmuş, duruyordu...”²¹⁸

“Meğer ne kadar seviyormuşum bu kızı, farkında olmayarak nasıl tutkunmuşum, tutkunluğumu yanımda iken niye anlamamışım?”²¹⁹

Hilmi Efendi Şam'da Suzidil 'in aşkını daha şiddetli çeker. Kayısı bahçeleri ve kavak ormanları arasında dolaşırken akli fikri hep onunla meşguldür. Ciğerinde ateş yanar, derisini alev yalar. Önüne gelen çeşmeye eğilir, avuç avuç içer, kanmaz; yüzüne avuç avuç su serper, ama serinleyemez. Bir aralık birdenbire fark eder ki kahveden çıktığından beri meğerse kendisini yürür sanırken koşuyordur. Bütün Şam mahallelerini koşarak, söylenerek, dolaşır.

Yerleşmek için Halep'e gitmeye karar verdikten sonra Hilmi Efendi'nin içine acayip bir hüznün çöker.

“Şam'ı sevdiğinden mi? Hayır! Şam'ın Beyrut'a yakın olmasından... Daima taşıdığı küçük bir umudu ve teselli vardı. Suzidil, belki bir gün tekrar Lübnan'a dönebilirdi ve kendisi de ne zaman isterse dolmuş otomobillerden birine atlayarak iki saat sonra Beyrut'a kavuşabilirdi. Halep dört senedir barındığı acı ve tatlı birçok hatıralarını yüklediği memleketlerden uzakta, ayrı bölgede, adeta başka bir

---

²¹⁸ a.g.e. s.76.

²¹⁹ a.g.e. s.79.

ülkedeydi; bir daha geri gelmeyeceğini anlıyor, Suzidil ile beraber yaşadığı Lübnan dağındaki çam fıstıklı çölü artık göremeyeceğine kederleniyordu.”²²⁰

4. 3. 1. 2. Aşk-Ahlak Çatışması: İrfan, bu ikilemi yaşar. Bir tarafta âşık olduğu ama ahlaksız davranışlar içinde olan Seher, diğer tarafta ise yıllardır öğrendiği örf adetler ve namus kavramı vardır. Bir süre bu ikilem arasında kalsa da sonunda ahlaklı olmaktan yana bir tavır alarak Seher’i bırakır ve memlekete dönüş yapar. İrfan, pişmanlık ve utançla çocukluğundan beri aldığı muhafazakâr aile terbiyesinin tesiri altındadır. Seher’in ona yaptıklarını kendisi de gelenek ve göreneklerine karşı saygısızlık olarak nitelendirir. Yanlış yolda olan bir kıza tutulur, zehirli toz çekmeye başlar. Hem bunları gurbet ilinde, ailenin son servet kııntısını kurtaracağı bir sırada yapması da onu daha çok utandırır.

“Hilmi Efendiyi ve kızını değil, önce kendimi kurtarmalıyım.”²²¹

İrfan, Seher’i beğenerek, güzel bularak değil büyü yapılmış, ruhu şeytana satılmış gibi tutkuyla sever. Onun derecesine düşmekten, beraberce adileşmekten zevk alır.

4. 3. 2. Fuhuş: Seher, lüks ve rahat yaşam uğruna bu işi yapmaktadır.

“Beni de düşünmen lazım; ben de başka şekilde onun kadar bedbahtım. Halep’ten ayrılmak, yeniden sefalete düşmek olacak. Burada aklıma sığdıramadığım bir bolluğa kavuştum. Cebim para gördü, sırtım elbise... Senelerden beri yarı aç yaşadığımı, şimdi, yine burada fark ettim. Düşün, tekrar Beyoğlu’nun sefil, iğrenç pansiyon odalarına düşeceğim. Tozlu, tahtakurulu, murdar sedirlerinde bağdaş kurup, fasulye haşlaması ve fiçı sardalyesi yiyeceğim. Sirkeli suyuna kocaman iç ekmek parçalarını banarak yuttuğum bu yemeklerin hala boğazımda yakıcı tuzluluğu ve kurutucu ekşiliğini duyuyorum. Hâlbuki Halep’te kuş sütü istesem bulup önüme koyanlar var. Gardırobum tuvaletlerle, mantolarla dolu. Büyük mağazalar beni tanıyorlar ve müşterisi yapmaya çalışıyorlar. Ne ince, ne pahalı iç çamaşırları giyiyorum, bilsen... Şimdiye kadar görmediğim, ummadığım bir itibar... Bunlardan ayrılmak istemiyorum; beni ayırmak bir zulümdür; ayırmak isteyen gideceğim yerde hiç değilse bana bir kısmını temin etmelidir.”²²²

Onca çileden sonra, hiç beklemediği bir sırada içine gömüldüğü bolluk kıızı çıldırır. Ömründe tek altın görmemişken kantoları sükse yapınca, ilk akşamı kucağına bir avuç çil lira döker. Bütün gece onları seyreder; sayar, dizer, oynar,

²²⁰ a.g.e. s.133.

²²¹ a.g.e. s.150.

²²² a.g.e. s.143.

gözüne uyku girmez. Ertesi gün de soluğu bir mağazada alarak arzu ettiği her şeyi alır. Halep'e yırtık pırtık tek bir elbise ile üstündeki çamaşırları parça parça, çorapları yamalı, iskarpinleri yamrı yumru gelmişken hepsine birden bir günde kavuşur. Otelde paketleri açıp içindekileri yatağının üzerine dizerken elleri titremiş, neşeden bayılır. Bütün kaprislerini yapmaya alıştıktan sonra dönüşte memleketten çekeceği sefaletin iki misli ağır, ezici olacağını düşünür.

ANAHTAR

1. ROMANIN KÜNYESİ

Refik Halit, 1937 yılında çıkan Af Kanunu'ndan sonra yurda dönüş yapar. *Anahtar* romanını da 1947 yılında kaleme alır. *Anahtar* romanı iki bölümden oluşur. Bu bölümler de kendi aralarında numaralandırılır. Bu bölüm ve kısımların başlıkları yoktur. Romanda karısının çantasında kendi evlerine ait olmayan bir anahtarı bulan Kenan'ın yaşadığı psikolojik durum anlatılır. *Anahtar* romanına, Cumhuriyet devri sonrası sosyal durumun ortaya çıkardığı mevki sahibi bir memurun çok şiddetli sinir krizi geçirmesine sebep olan vakanın nasıl ortaya çıktığı anlatılarak başlanır. İlerleyen satırlarda da kahramanların geçmişleri, ruhi durumları, birbirleriyle olan münasebetleri, yaşadıkları hayat tarzları hakkında bilgi sahibi oluruz. Roman Kenan'ın hayatından alınan bir kesitle başlar. Sonra da olayların oluş sebebi ve tarzını açıklamak için çevre ve kahramanlar hakkında bilgi verilir.

2. ROMANIN ÖZETİ

Hiçbir şeyini kaybetmekten hoşlanmayan Kenan ev anahtarını kaybeder. Ancak karısının bunu öğrenmesini istemediği için ondan habersiz çantasından onun anahtarını alır. Aldığı anahtarı bir dükkâncıya götürerek yaptırır. Ancak o gün iş dönüşü eve gittiğinde anahtar evin kapısını açmaz. Öyle olunca da o anahtarın hangi evin ve karısı Perihan'ın çantasında ne işi olduğunu düşünmeye başlar. Aklına gelen tek şey de karısının kendisini aldatabileceği fikridir. Aynı gün karısının da misafir kabul günüdür. Evde o kadar kadının içinde yalnızca beş erkek vardır. Bunlar Sait Fatin, Sadi Aktaban, Atif Bey, Ekrem Sümergil ve Server Edip'tir. Kenan bunların hepsini sırayla göz hapsine alır. Kısa süre sonra bu düşüncelerin hepsini kafasından silerek karısının onu aldatmayacağına inanır. Bu inançla da misafirler arasında dolaşır.

Günlerdir aldatıldığını düşünen Kenan'ın aklına Perihan'ın eski kocası Vecdi gelir. Teyzesinin oğlu Rüstem'den Vecdi'nin nerede oturduğunu öğrenir. Hemen adamın evine giderek elindeki anahtarı kapıya sokar. Fakat anahtar kapının deliğine

bile girmez. Bu sevinçle karısını arayarak akşam yemeğe ve sinemaya davet eder. Buna rağmen Kenan'ın içindeki şüpheler silinmez. Ertesi gün hemen işe gidince Rüstem'i yanına çağırarak Perihan'ı takip etmesini ister. Rüstem ise çok şaşırarak Perihan'ın ona ihanet etmeyeceğini söyler ve istemeyerek de olsa takibe başlar. Birkaç gün sonra Rüstem Kenan'ın yanına gelir ve Vecdi'nin Semiha ile aynı apartmana taşındığını söyler. O an Kenan Perihan'ın Semihalara o kadar sık gitmesinin nedenini buna bağlar. Kendini kaybetmiş bir şekilde işyerinden çıkar.

Semiha'nın oturduğu apartmana gelince önce Vecdi'nin oturduğu dairenin kapısına gelir. O kadar bitkin ve yorgun haldedir ki anahtarı kapıya sokmadan düşüp bayılır. Hastanede bir süre kendinden habersiz yatar. Perihan ise kocasının o haline çok üzülür. Gece gündüz hastanede onun gözlerini açmasını bekler. Bir taraftan da Perihan'ın içinde bir huzursuzluk meydana gelir. Kenan'ı o gün genç bir kızla görenler olur. Üstelik bir de Kenan'ın cebinden çıkan anahtar Perihan'ın aldatıldığını düşünmesine neden olur. Aylar sonra kendine gelen Kenan, Perihan yanına gelince bağırarak onun yanından gitmesini ister. Rüstem'in Perihan'ın masum olduğunu belirten sözlerinden sonra Perihan'ı yanına çağırır ve onu öpüp okşar. Üzücü olayların ardından Perihan ve Kenan, herkesten uzak, sade bir hayat yaşamak için eski evlerine taşınma kararını alırlar. Dışarı çıkmak üzere oldukları bir zaman Kenan, Perihan'a dolaptaki çantasında çıkan anahtarı göstererek hangi evin anahtarı olduğunu sorar. Her şeyi anlayan Perihan, Kenan'ı eski evlerine götürür ve o anahtarla kapıyı açar. Sonrasında da eski evlerinden bir hediye olarak onu sakladığını açıklar. Bu kez Perihan, Kenan'a cebinden çıkan anahtarı sorar. Kenan da gidip kapıya sokar ve o da eski evlerinden bir hediye olarak anahtarı sakladığını söyler. İkisi de buna çok gülerler ve Perihan o an Kenan'a hamile olduğunu söyler.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman, yazar- anlatıcı bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Romanda, Cumhuriyet devri İstanbul’unda, mevkii sahibi memurların, yüksek sosyete hastalarının aile ve toplum hayatı anlatılmaktadır. Aşağıdaki bazı kesitlerde de bunu görmekteyiz:

*“Anahtarlar elinde, kımıldamadan duruyor, görmeyerek anahtarlara bakıyordu. Biraz sonra görerek baktı. Yenisi bir şey söylemiyordu; henüz dilsiz, manasız, sırsız idi. Ama öbürü, meçhul kilidi, açıp kapamış olanı karışık yivleri, oluklu çizgileri, girinti ve çıkıntıları arasında bir şeyler saklıyordu. Sakladığını meydana vurmuyacak sert bir duruşu, inatçı bir hali, bir kafa tutuşu bile vardı. İlk hareketi tiksinierek bunları yeleşinin cebine atmak oldu.”*²²³

Yazar anlatıcı olayları aktarırken kendi yorumlarını katmayı da ihmal etmez.

*“Erkekleri güzelliğinden fazla tesir altında bırakan tarafı –şimdi daha iyi anlıyor- aristokrat teşekkülde olması, aristokrat görünmesini de bilmesiydi. İlk evlendikleri sene orta halli küçük burjuva hayatından, eğlenmek için köye çıkmış bir şehirli gibi coşkunu bir zevk almıştı ama bunun uzun sürmesine tahammül edemezdi. Nitekim bıkmaya başlamıştı galiba... Anlaşılan Veli’yi sıkıştırmış, kocasını mevki ve biraz da para sahibi etmenin yolunu bulmuştu.”*²²⁴

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Romanın merkezinde aldatıldığını düşünen Kenan’ın yaşadığı psikolojik travma vardır. Bu sebeple roman tekli olay örgüsüne sahiptir.

Birinci Vaka Parçası: Anahtarını kaybeden Kenan, Perihan’dan gizli çantasından ev anahtarını alır. Ancak aldığı anahtar evin kapısını açmaz. Böyle olunca da karısı Perihan’ın kendisini aldattığını düşünür. Perihan’ın çevresindeki tüm erkeklerden şüphelenir. Sonra bu yaptığından pişmanlık duyar. Ancak yine de içi içini yer. Anahtarın sırrını çözmek için elinden geleni yapar.

²²³ Refik Halit Karay, **Anahtar**, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.12.

²²⁴ a.g.e. s.134.

İkinci Vaka Parçası: Aldatıldığını düşünen Kenan'ın aklına Perihan'ın eski kocası Vecdi gelir. Adamın evini öğrenerek elindeki anahtarı kapıya sokar. Ancak anahtar kapının deliğine bile girmez. Bu sevinçle karısını arayarak akşam yemeğe ve sinemaya davet eder. Ancak kısa süre sonra kafasında tekrar soru işaretleri başlar. Bu kez de Vecdi ile başka bir yerde görüşebileceğini düşünerek yeniden takibe başlar.

Üçüncü Vaka Parçası: Semiha'nın oturduğu apartmana gelince önce Vecdi'nin oturduğu dairenin kapısına gider. O kadar bitkin ve yorgundur ki anahtarı kapıya sokmadan düşüp bayılır. Hastanede bir süre kendinden habersiz yatar. Perihan da kocasını o halde görünce çok üzülür. Gece gündüz hastanede onun gözlerini açmasını bekler Aylar sonra kendine gelen Kenan Perihan'ı görmek istemez. Ancak bir süre sonra Perihan'ı yanına çağırır ve onu öpüp koklar. Nihayet çantasından çıkan anahtarın hangi eve ait olduğunu sorar. Perihan da Kenan'ı eski evlerine götürerek o anahtarla kapıyı açar. Bu kez de Perihan Kenan'ın cebinden çıkan anahtarı sorar. O zaman Kenan da kendisinden çıkan anahtarın aynı evin kapısını açtığını gösterir. Bu esnada da Perihan, Kenan'a hamile olduğunu söyler.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Anahtar romanında Kenan ve Perihan şahsında ailesel ve toplumsal ilişkiler anlatılır. Roman, Kenan'ın sinir krizi geçirmesine sebep olan olay anlatılarak başlanır. İlerleyen satırlarda kahramanların fiziksel ve psikolojik durumları, geçmişleri, birbirleri arasındaki ilişki ve yaşam şekilleri anlatılır.

Kenan, devlet imtihanlarını kazanarak Fransa'ya tahsile gitmiş, dönüşte maliye müfettişi iken memlekette bankacılık devri açılınca memur ihtiyacı yüzünden yeni bir banka şubesinin başına geçirilir. Bugün otuz sekiz yaşında sayılı bir bankacıdır; Toprak Bank müdürüdür. Ne öğrendiyse yenidir, kendisi de tamamıyla yeni idare elemanlarından biridir; bununla da övünür.

Kenan'ın hareketleri bütün yeni neslinki gibi serttir. Birbirine çok benzeyen yeni nesil memur ve iş adamları aynı usulde selamlaşır, konuşur, eğilip el öper, kadeh tutar, otomobile yaslanır.

“Eğer hükümet beni tutmayıverse, bıraksa ne olurum? Kendiliğimden böyle bir mevki yapabilir miyim?”²²⁵

Kenan ve Perihan, paraları çoğaldıktan sonra mevkilerine uygun sosyeteye karışmak ve uymak suretiyle eski güzel hayatlarını bırakırlar. Moda semtlerde yazlıklara taşınmalar, gece hayatına atılmalar, sürekli davetler, ziyafetler, kulüplere gitmelerle adeta kuklalaşırlar. Artık aralarında gönül rol oynamaz. Sadece kupkuru uzviyetleriyle hareket ederler. Eski hayatlarında ise Kenan ve Perihan, daha yakındırlar. Hele kol kola sinema dönüşü yağmur ve kar altında tek şemsiyeye sığınmış Bomonti yokuşuna bir tırmanışlarını hatırladığında güzel bir hikâyenin en candan yazılmış bir parçasını okuyormuş gibi heyecan duyar, o tada hasret çeker.

Kenan, karısının cebinde bulduğu anahtar üzerine karısından ve onun çevresindeki herkesten şüphe eder. İçindeki huzursuzlukla kıvrır durur. Romanda, Kenan etrafında sosyal bir mesele anlatılır. Bir nevi düalistlikten bahsedilir. Romanda Cumhuriyet’in ilanından sonra yaşam itibariyle Batılı olan ancak Türk toplumunun sosyal değerlerinden tamamen kopamayan insanların yaşadığı ikilem dramatik bir şekilde ortaya konulur.

“Birden aklına şu geldi: Demek Perihan, çantasında başka kapıyı açan bir anahtar taşıyordu... Kendi evinden başka bir kapıyı da açıp içeriye giriyordu. Kimin kapısı?”²²⁶

Kenan aklına gelen ihtimalden ürker. Üzerine doğru bir otomobil, bir lokomotif yürüyormuş, çarpacakmış gibi, bir saldırıya uğramışçasına gözlerini kapar. En korktuğu etrafında aktörlerini gördükçe iğrendiği bir rezaletin kendi hayatında da başlamış olabileceğini düşünür. Karısını bir anda bambaşka görür. Gözünün önüne gelen hayal artık eskisine benzemez. Hem yabancılaşmış hem de açık kartpostallardaki yarı çıplak poz almış kadın resimleri gibi bayağılaşmış, bayağılıkla karışmış acayıpçesine tahrik edici bir hal alır.

“Anahtarlar elinde, kımıldamadan duruyor, görmeyerek anahtarlara bakıyordu. Biraz sonra görerek baktı. Yenisi bir şey söylemiyordu; henüz dilsiz, manasız, sırsız idi. Ama öbürü, meçhul kilidi, açıp kapamış olanı karışık yivleri, oluklu çizgileri, girinti ve çıkıntıları arasında bir şeyler saklıyordu. Sakladığını

---

²²⁵ a.g.e. s.49.

²²⁶ a.g.e. s.11.

meydana vurmuyacak sert bir duruşu, inatçı bir hali, bir kafa tutuşu bile vardı. İlk hareketi tiksinererek bunları yeleşinin cebine atmak oldu.”²²⁷

Kenan, çantada bulduğu anahtarın nereye ait olduğunu karısına sormaya lüzum görmeden onu hemen yargılamaya başlar. Kenan, aldatıldığını düşünerek Perihan’ı bir çırpıda yargılamaya başlar.

“Ne kadar acele karar verdim! Deliliğe lüzum yok; işi soğukkanlılıkla muhakeme etmeliyim. Anahtarın kapıyı açmaması, Perihan’ın çantasında başka eve ait bir anahtar bulunuşu, düşündüklerime hak verdirecek bir delil sayılamaz. Belki de pek basit bir şeydir; hiçten, gülünecek bir şey... Kendisinden sorar, anlarım.”²²⁸

Az önce karısını yargılayan Kenan, karısına haksızlık ettiğini düşünerek anahtarın sırrını karısına sormanın daha doğru olacağına karar verir.

Kenan, kendi içinde bir tezatlık yaşar. İçinde duyduğu şüphe onu yiyip bitirir. Önce evlendiklerinden beri hiçbir ters hareketini görmediği karısına karşı haksızlık ettiğini düşünür. Ancak içinde bir rahatlama duymak yerine tekrar ilk fikrine dönerek kiminle, nerede görüştüğünü düşünür.

“Yok, muhakkak ki Perihan ilk göz ağrısını unutmamıştı; unutmamış değil, ona bütün çektiklerine rağmen, belki de bunlardan dolayı bağlı kalmıştı.”²²⁹

Aldatıldığını düşünen Kenan’ın aklına ilk gelen isim Perihan’ın eski kocası, ilk göz ağrısı Vecdi’dir.

Aldatılmış olmayı bir türlü sindiremeyen Kenan, niçin aldatılmış olabileceği üzerine her türlü ihtimali düşünmeye başlar. Öncelikle içinde buldukları durumun buna sebep olduğunu düşünür. Uzun zamandır karısıyla evde baş başa vakit geçiremediklerini ve çevrelerindeki insanların yaşam tarzının Perihan’ı da olumsuz etkilediğine inanır.

Karısının her ikindi nerelere gittiğini düşünür. Başlarda aldırış etmez. Zira muhitteki bütün kadınlar o saatlerde şapkacı, terzi, dişi, berber, alışveriş, sinema, davet, ziyaret, hep sokaklardadırlar; numaralarını yapmaya çıkacak artistler gibi hazırlanıp kendilerini sokağa atarlar. Bu, mekteplerin boşalma saatleri gibi bir şeydir: Tramvaylar süslü kadınlarla dolar ve Beyoğlu caddesinde dağınık bir geçit resmi

---

²²⁷ a.g.e. s.12.

²²⁸ a.g.e. s.14.

²²⁹ a.g.e. s.27.

başlar. Birçok yere girip çıkarlar. Kapılarının bir kanadına terlikçi, tırnak boyacısı, tütüncü, oyuncakçı gibi esnafın sığındığı daracık geçitli, loş cepheleri tabelalarla örtülü birtakım apartmanlara ne çok kadın girdiğine, esrarlı karanlığında çabucak görünmez olduklarına Kenan birkaç kere rastlar.

“Kıskanç olduğu halde –yenileşme ve sosyete seviyesini bulma gayreti, nöbeti içinde- o noktaları hiç hesap edememişti; kendini kör körüne taklitçiliğe kapıp koyuvermiş, ne oldum delisine dönmüştü. Ah, evlendikleri ilk yıl! Beyaz boyalı ahşap ufacık evde geçirdikleri güzel günler! Zaten para vaziyeti de şimdiki masraflı hayatına, bir Avrupalı gibi düşününce elverişli mi? Ancak bir milyon sermayeli, özenti bankada müdür odası nasıl hayretini celp etmişse, nasıl her işte iradımıza uymayan bir gösterişe kapılıyorsak Kenan umumi cereyandan kendini kurtaramamış, başına lüzumsuz masraf kapıları açmıştı.”²³⁰

Kenan, karısıyla hangi ara o kadar koştuklarını düşünmeye başlar. Girdikleri yeni hayat kendisini tam manasıyla içine alır. Çok kıskanç bir adam olduğu halde yeni girdikleri Avrupalı muhitte kabul görme edasıyla bu özelliklerinden sıyrılır.

Kenan, elindeki anahtarın Vecdi'nin evinin kapısına uyacağına fazla inanır. Eğer beklediği gibi uymazsa gizli taktipten vazgeçecek, bu sefer muhakkak surette Perihan'a açılacaktır. Karısını kendisine daha sağlam bağlamaya çalışmak, ona sadece refah temin etmekle kalmayarak ruhunu da şenlendirmenin yolunu bulmayı kararlaştırır.

“Sotiris Apartmanının kapısından girer girmez Beyoğlu'nun dar sokaklarındaki ensiz yüzlü, dik ve iliklerine kadar kir, pis işlemiş eski binalarına mahsus –en kuru havalarda bile sinip kalan- ıslak bez ve çürük paçavra kokusunu duyunca böyle bir yere Perihan'ın gelemeyeceğine, o hava içinde nefes alamayacağına hele sevip sevimliyi hatırlıdan geçiremeyeceğine hükmetmişti; bakmadan dönmeyi bile düşünmüştü. Belli ki Vecdi şu sırada tam bir sefalet içindedir; belki apartman dairesinin tamamını tutmuyor, bir tek odasını kiralamıştır, uğradığı yoktur.”²³¹

“Ne kadar yanlış düşünmüş, ilk önce aklına gelmesi icap eden en kuvvetli ihtimali bırakarak nasıl da boş tahminlerle vakit kaybetmişti? Perihan'ın çantasındaki anahtarla milyoner Veli'nin hazırladığı eve giriliyordu... Ve belki de şu anda gidip bu adamın frak pantolonundan sarkan platin zincire bağlı anahtar halkasını çekip alsa o anahtarın eşini bulacaktı! Bulmuş kadar emindi. ‘Bitti,’ diye mırıldandı, ‘İş meydana çıktı... Yakaladım!’”²³²

²³⁰ a.g.e. s.45.

²³¹ a.g.e. s.87.

²³² a.g.e. s.122.

Kenan, bir ara da Vecdi'yi bırakarak karısının kendisini Veli ile aldattığını düşünmeye başlar.

“Vecdi İstanbul'daydı; Bursa Sokağı'ndaki murdar evde değil, Nişantaşı'nda tertemiz bir apartmanda oturuyordu; Perihan da bu apartmana –güya Semiha içinmiş gibi- ikide bir gidip geliyor, icabında bir kattan öbürüne geçerek zahiri kurtarıyordu. Mesele artık büsbütün basitleşmişti: Şimdi otomobiline atlasa, Nişantaşı'ndaki o apartmana girip yelek cebindeki anahtarı ikinci katta 6 numaralı dairenin kilidine soksa sır çözülecek... Ve bu sır Perihan'ın aleyhine çözülecek...”²³³

Kenan, farklı isimlerden şüphelense de zihninde en fazla yer eden isim Vecdi'dir. Onun neredeyse tüm hayatını araştırmaya başlamış, nerede kaldığını öğrenir.

Kenan, geçirdiği sinir buhranının ardından bir süre hastanede kalır. İğnelerin tesiri bittikten sonra uyandığında gene ayakta durur, oturmamakta, yatmamakta ısrar eder ve konuşmaz. Acayip haldedir, çeneleri kilitlemiş, tırnakları avuçlarının içine kanatacak derecede kenetlenir. Ancak iğnelerle ayakta durabiliyordur. Kendine gelmeye başladığı ilk anlarda bir taraftan örtüleri başına çekip kendisini gizlemeye çalışır bir taraftan da örtülerin altından bağırmaya devam eder.

“Geçirdiğim hastalığın nekahet devri ötekilerine benzemiyor; kendine gelen, kendini bulan vücuttan ziyade ruhtur. Sakat, kararsız, kaypak, çirkin bir ruhtan kurtulup eskisine, sağlam ve temiz olana dönmek ne hoş... Korkulu, kâbuslu rüyadan silindiğini gördüğün zaman hayatının bir nimet olduğunu anlayarak sevinmez misin? İşte ben bu haldeyim... Sen bir ay önceki Perihan'dan bin kere daha tatlı, daha güzel, daha ziyade benimsin şimdi!”²³⁴

“Evet. Git bak, istersen dene! Anahtarlarımız aynı kapıyı açıyor. Ben de senin kadar, senden fazla uğur, tılsım meraklısı olmuştum, onu da apartmanın anahtarlarıyla beraber daima yanımda taşıyordum.”²³⁵

Kenan, artık sonunda karısına anahtarı sorar. Perihan'dan çıkan anahtarın eski evlerini açtığını öğrenince şüphelerini karısına anlatamayarak anahtarı hatıra olsun diye sakladığını söyler. Bunun üzerine çift ilk adımlarını attıkları eski evlerinde, eski günlerin harareti ve heyecanıyla birbirlerine sarılırlar.

---

²³³ a.g.e. s.148.

²³⁴ a.g.e. s.257.

²³⁵ a.g.e. s.269.

Romanda Kenan'dan sonra ikinci derecede önemli karakter olan Perihan, evine ve kocasına bağlıdır. Güzel olmasa da ağırbaşlı, olgundur. Kocasını hastayken ona hizmette kusur etmez. Gösteriş meraklısı değildir. Dinine bağlıdır. Ayrıca batıl inançları da vardır. Uğuruna inandığı şeyleri saklar.

“Zaten onun en bariz vasfı hafifliği, tatlılığı, tatlı ve hafif yüz hatları, tatlı ve hafif hareketleriydi. Sanki başkalarına benzemeyen bir hava çemberi içinde döner dolaşır, tatlı ve hafif havasını beraberinde taşırdı. Film stüdyolarında projektör ışığı bir yıldızı nasıl halesine alır, takip ederse Perihan'da kendini çevreleyen, kendine mahsus hafif bir hava tabakası içinde tatlı bir ömür sürerdi. Kederli ve neşeli hali, bütün vücut hareketleri, yürüyüşü ve gülümseyişi daima tatlı rüya gören ve insana tatlı bir rüyadaymış hissini veren bir hali vardır. İşte Perihan'ın güzelliği buradan geliyordu. Eğer o havayı, o tatlılığı ve hafifliği üzerinden alsalar kalacak olan kadın her yerde, sokakta, gazonoda, plajda rastlayacağınız, sadece “hoş!” deyip güzel sıfatını vermeye lüzum görmeden beğeneceğiniz kadınlardan biri...”²³⁶

Perihan birinci kocasına daha on sekiz yaşında âşık olup varan bir kadındır. Karısından şüphelenen Kenan, karısının hayatıyla ilgili ne biliyorsa hepsini, özellikle önemli noktaları bir anda hatırlar.

Perihan hiçbir şeyi merak etmez, sormaz, uzun konuşmaz, münakaşadan kaçır haliyle de başka kadınlardan ayrılır ve karşısındakini aklından ne geçtiği ne bildiğini, neden ısrar etmediğini düşündürmek suretiyle de zihin yorarak bir muammaya sebep olur. Kenan'a göre erkek kadının böylesini kıymetli bulur ve böylesine daha kolay daha çabuk, daha derinden, daha devamlı tutulur.

“Perihan yaşındaki hemen hemen her kadın pudra kokan bir odada böyle göğsü açık, omuzları meydanda, kısa kombinezonla eğilip kalkarken, kollarını kaldırıp saçlarını tararken, çeşit çeşit vaziyetler alırken hoşla gidebilir; sarsıcı bir tesir yapması için çok görülmüş, bilinmiş olmamasına lazımdır.”²³⁷

Kenan, karısının eski haliyle şimdikiyi mukayese ettiğinde önceden onu daha tatlı ve sıcak bulduğuna kanaat getirir. Daha iyi bir yaşam uğruna eski hayatlarını bir kenara bıraktıkları için büyük pişmanlık yaşar.

“O Perihan daha tatlıydı; belki de daha pahalıya çıkmayan ve genç kızlarınkini andıran ufak ropları, yalancı ipekten iç çamaşırları hele mutfığa girdiği vakit taktığı cici önlüğü ile has un, kabarmış baking powder, sütlü vanilya ve limon kabuğu rendesi kokan elleriyle, çıplak ayaklarına taktığı ökçesiz kumaş terlikleriyle şimdiki mükellef Perihan'dan çok daha tatlıydı; kocadan ayrılmış bir kadın gibi

²³⁶ a.g.e. s.20.

²³⁷ a.g.e. s.68.

görünmüyor, pek taze, hiç dokunulmamış, henüz çocuk tesiri yapıyordu. Sanki Vecdi ile yaşamamıştı; ne bir lüks devri geçirmiş ne de koyu sefaletе düşmüştü; babasının yanından doğruca oraya gelmişti, her şeyi Kenan'da görmüştü, öğrenmişti. Mimar ile uzun süren yorucu macerasından sonra karısının Bomonti'deki ufak evde hayata tekrar doğuşu, daha rahat bir hayata dönüşü, dinlenişi ne güzeldi... Ah, iyi günlerdi onlar, unutulmaz günler! Kıymetini anlamamış, kendisini umumi cereyana kaptırarak yaşayış seviyesini güya yükseltmişti. Nesine lazımdı? Nesine lazımdı Taksim'de koca apartman, en pahalı terziler, otomobil, gösteriş; kısacası bir hamlede bir demokratlar aristokrasisi kuranların samimiyetsiz âlemine karışmak!”²³⁸

Perihan o kadar olgun bir kadındır ki kocasının kendisini aldattığı düşündüğü zamanlar çok üzülür. Ancak yine de onun başka bir kadını sevebileceğini düşünerek olgunca davranır. Hatta onun mutluluğu için aradan çekilebilecek kadar olgunluğa sahip bir kadındır.

“Ah Kenan! Niçin bana dertlerini söylemedin? Ben senin her şeyini affederdim... Bir kadınla münasebetini, ayrı bir evin olmasını, gizli bir hayat sürmeni, hepsini!”²³⁹

Perihan, Kenan'ın hastanede yattığı süreçte son yıllarda yaşadıklarını düşününce birbirlerinden kopmuş olduklarını anlar ve Kenan iyileşir iyileşmez eski hayatlarına dönmeye karar verir:

“Kenan iyileşince bu apartmanı bırakacağım; sakin bir mahallede şirin bir ev bulacağım. Bizim Bomonti'deki eski evimiz, ilk evimiz gibi bir şey... Zaten kendimi çocuğuma vereceğim için gazinolar, çaylar, davetler, kulüpler, giyim kuşam için vaktim olmayacak. Boş ev şu sırada pek çok. Anadolu'ya gidenlerden kalan evler... Görmüyor musunuz her sokakta üstüne 'kiralık' levhası asılmış ne kadar ev, apartman var! Belki de bizimki de boşalmıştır, bakacağım. Orada hayatımın en saadetli günlerini geçirdim; bırakırken yüreğim sızladı; ayaklarım geri geri gitti. İçime doğmuş!”²⁴⁰

Perihan, hayatı boyunca kocasına bağlı kalmış sadık bir kadın olduğundan Kenan'ın kendisinden şüphe ettiğini öğrenince adeta yıkılır.

“Ben, bütün hayatımca bir tek erkeğe bağlanıp kalacak kadınlardanım. Kenan, on sekiz yaşında rastlamalıymışım. Şu başıma gelene bak ki kocam, rüyama girmesinden bile çekindiğim, rüyada görünce bile bir sadakatsizlikte bulunmuş kadar utandığım adamı hala sevdiğimi sanarak benden şüphe etti; peşime hafiyeler koydu belki de bu şüphe üzerine gitti, birtakım kadınlarla gezip tozmaya başladı, onlara

---

²³⁸ a.g.e. s.112.

²³⁹ a.g.e. s.167.

²⁴⁰ a.g.e. s.196.

ayrı evler tuttu; sonunda da –zavallı Kenancığım!- hastanelere düştü. O gün Semihaların apartmanında bile ölebilirdi de... ”²⁴¹

Perihan, kocasını çok sevdiği için hastalığından dolayı kendisine kötü davranmasına üzülmeyiz. Lakin çantasından çıkan anahtar üzerine kendisini yargılamasına oldukça üzüdür.

“Nasıl gücenebilirim ki Kenan? Hastaydın. Sorman, hastalığının geçtiğine en mükemmel alamet. Keşke bunu zamanında sorsaydın! Asıl ona üzüldüm.”²⁴²

Bir gerçek var ki Perihan’ın tipi Kenan’dır. Onun göğsüne başını dayadığı zaman daha fazla heyecan duyar. Anlamadığı, anlatamadığı bir lezzetle kendisini uçurur, eritir. Kocasına baktığı zaman sevinçten, hazdan, gururdan titrer.

“Beni göklere yükselten adam bu... ”²⁴³

“O anahtarı apartmana getirdim; saklayacağım en muvafık yeri de bulmuştum: Bana ilk aldığıın çantanın içine koydum. O çantayı modası geçmiş olmakla beraber kimseye veremezdim; atamazdım! Her gün kullandıklarımın yanından ayırmaya da gönlüm katlanamadı. İki senedir aynı dolapta, aynı halde, biri öbürünü koynuna almış duruyorlardı. Ara sıra ikisinin hatırlarını sorardım; ikisini de sever, okşar, düşünür, gene yerlerine koyardım. Anladın mı şimdi Kenan?”²⁴⁴

Romanda Perihan’ın ilk eşi Vecdi ressamdır. Perihan’a çok kötü davranarak onu çok üzer. Kenan, karısının kendisini Vecdi ile aldattığını düşünerek ruhi sorunlar yaşar.

Evliliğinde karısının kıymetini bilmeyen Vecdi, sonrasında onun değerini bilmediği için büyük pişmanlık yaşar. Bunu Perihan’ın yakın arkadaşı Semiha’ya da itiraf eder:

“Evet, doğru, pek doğru. Fakat... Fakat sizden saklamakta ne mana var? Hem söylemezsem boğulacağım, söylemek için yolunuzu bekliyordum: Onu bir dakika unutmadım, unutmadım. Gün geçtikçe daha fazla bağlanıyorum, çılgına dönüyorum. Ben ölümü hak etmiş bir adamım!”²⁴⁵

Bu sözler üzerine Semiha, hayretinden ne cevap vereceğini kestiremez. Üç senedir yüzünü görmediği Vecdi’ye dikkatle bakar. Şakaklarındaki saçlar iyice ağarır; üst tarafı da kırçıldır. Çehresinde zaten mevcut olan kırışıklar da derindir.

²⁴¹ a.g.e. s.204.

²⁴² a.g.e. s.264.

²⁴³ a.g.e. s.266.

²⁴⁴ a.g.e. s.268.

²⁴⁵ a.g.e. s.223.

Aradan üç sene değil, daha çok zaman geçmişe benzer. Ancak bu durum, Vecdi'ye yaraşır. Sıhhati yerindedir; göğsü adaleli, endamı kusursuzdur. Kravatını bağlayışı, giyinişi aldırış edilmemiş sanılmamakla beraber gayet zarif ve şahsiyetlidir. Gözleri hüznün içinde bile canlıdır. Hatta Semiha'nın karşısında eskisinden daha yakışıklı, daha sevimli, kibarlaşmış bir Vecdi durur.

“Bu, çapkın ve haşarı Vecdi değildi; o da hoştu ama şimdiki büsbütün manalı, inandırıcı idi. Galiba dedikleri doğru idi; ayrıldığı karısına başladığını, attığını, çılgınlık derecesine vardığını söylediği aşk Vecdi'yi değiştirmiş, eksik tarafını tamamlamıştı.”²⁴⁶

Vecdi, Perihan'ı hala sever. Ancak bu sevgi de artık karşılık beklemez. Zira sevdiği kadın, artık bir başkasını çok sever. Üstelik Vecdi, karısına eziyet ettiği zamanlarda bile onu çok sever. Ancak o zamanlar kadının daha çok madde ve cisim tarafıyla ilgilendiği için karısının ruhi durumunu ihmal eder. Nihayetinde de Perihan o hayata dayanamayarak kendisini terk eder.

“Ümide kapılarak seviyorum, bekliyorum dememiştim ki... Bunun böyle olacağını zaten biliyordum. Size onu da söyleyeyim: Perihan'ı bir gün kaçıracağıma, kaçırdıktan sonra da kendisine tutulacağıma emindim. Bazı geceler eve geç döndüğüm zaman Perihan'ı yatağında uyumuş bulurdum; uzun uzun seyredirdim, kendi kendime şöyle söylenirdim: Vecdi! İyi bak, yakında gidecek, gidince de arayacak, yanacaksın!”²⁴⁷

Perihan'dan ayrıldıktan sonra Vecdi'nin aşk hakkındaki fikirleri zamanla değişir; hatta olgunlaşır. Eski karısını hiçbir zaman düşünmekten kendisini alamaz. Ama hâkim olan his onu daha ziyade vücutça ve ruhça tertemiz, uslu, afif(iffetli), sadık, çok tatlı, çok sevimli bir arkadaş, bir kardeş, bir evlat gibi sevmesidir. Çocuksuz, ailesiz, tamamıyla öksüz kalmış, yaşlanmaya başlamış olan Vecdi için Perihan, hepsinin yerini en iyi şekilde dolduran bir varlıktır.

“Aşk öyle olurmuş. Ben eskiden, sevdiğimi sandığım kadınlarda aklımı kullanırdım; ustaca bir şeyler yapıyorum, idare ediyorum derdim; bunu şöyle yapmak, burada öyle hareket etmek lazımdır gibi kararlar alır, muhakeme ve mantıkla yürürdüm. Meğerse kimseyi tam manasıyla sevmemişim. Asıl aşk, hesap kabul etmiyor. Çocuklaştığımız nispette aşkımız derindir. Bir düşününüz beni hanımefendi! Kadın karşısında nasıl cesurdum hatta insafsızdım, düşkün olmakla

---

²⁴⁶ a.g.e. s.224.

²⁴⁷ a.g.e. s.230.

beraber kayıtsızdım. Hele Perihan'ı beğendiğim halde küçümser, ona adeta mektepli kız muamelesi ederdim. Küstah bir adamdır, küstah!”²⁴⁸

Rüstem, Kenan'ın en büyük yardımcısıdır. Sadece onun değil Perihan'ın da yardımcısı, dostudur. Kenan'ın akrabası ve onun müdürü olduğu bankada güvenlik görevlisidir. Ancak gururlu bir adamdır. Bundan dolayı da iş ve sivil hayattaki mesafesini çok iyi ayarlar. Herkesin yanında resmi konuşurken yalnız kaldıkları zaman senli benli konuşur, aklından geçeni söyler.

“Peki peki... Düşünür, bir çaresini bulurum. Belki de o işi kendim yaparım; kimsenin duymasını istemem. Ama bil ki asılsız çıkacak; boşuna koşmuş, üzülmüş olacağız, utanacağız. Yarına kadar mühlet ver. Planını hazırlamadan harekete geçmem.”²⁴⁹

Rüstem, teyze oğlunun çok kolaylıkla yalan atabildiğine hayretler içinde bakar. Kenan'ın aklının ev adreslerinde olmasına, gizli işlerle uğraşmasına çok kızar. Kenan'ın, içinde hiçbir kötülük olmayan temiz karısı Perihan'dan şüphelenmesine işi kavgaya vardırabilecek kadar kızar.

Rüstem, hastanede Perihan ile beraberken ona karşı ancak iki gün kadar sizli bizli konuşabilir; Perihan'a da artık “sen” diye hitap eder. Bir hastalık, bir dert devam ederken nezaket ve terbiyelilik taslamak Rüstem'e bir hürmetsizlik gibi gelir; samimiyete ihtiyaç gösteren vaziyetlerde senli benli olmayan insanlara şaşırır ve kızar. Rüstem, Perihan'ı o kadar çok sever ki içinden onu üzen Kenan'a çok kızar.

“Zavallı Kenan'cığim, diyor, bu kadından mı şüphelendin? Bu kadının üstüne mi bir sokak kızının peşine düştün? Ev tuttun, çapkınlığa kalkıştın?” Son günlerde talihim polislikten açıldı. Romanlardaki hususi polis memurlarına, neydi o, ha, 'dedektif'lere döndüm. Kenan bir iyileşsin, bilirim ben ona yapacağımı!”²⁵⁰

“Seni gidi deli! Hınzır deli! Şu melek gibi kadına yaptığı işe bak!”²⁵¹

Kenan, Perihan'ın kendisini aldatabilme düşüncesini beynine o kadar kazır ki çevresindeki her erkekte şüphe eder. Perihan'la münasebeti aklından geçmeyecek olanlardan bir tanesi Sadi'dir. Nereli olduğunu, nereden çıktığını kimse bilmediği halde her işe burnunu sokan, bir yükselip bir alçalan, yılışık, yüz­süz iş adamlarındandır.

²⁴⁸ a.g.e. s.246.

²⁴⁹ a.g.e. s.74.

²⁵⁰ a.g.e. s.192.

²⁵¹ a.g.e. s.216.

“Kaçınıcı mühim ve yüzde muvaffakiyetli projesinden bahsedecek? Boyuna proje yapardı, sermaye bulur, parlar, günün şahsiyeti kesilir, çarçabuk söner, paraları yer, batırırdı. Fakat bir ara ortalıkta görünmez olur, tekrar çıkar, bir yerden para vurur, yeni bir işe başlardı. Hayatı iki safhaya ayrılmıştı, ortası yoktu: Ya sefahat ya sefalet! Bazen bakardınız, İstanbul’un en lüks hayatını yaşayan o ve karısıdır.”²⁵²

Bir müddet geçer, paralar suyunu çeker, kurduğu müessese kapanır, karı koca meydandan tamamıyla kaybolur. Yalnız uzaktan işitilir ki malı, mülkü elinden gider, Boğaziçi’nin Anadolu yakasında ıssız bir yalıya, hayır, yalının koru içindeki viran bir köşküne sığınır, sefalet çekerler. Asıl garibi Sadi, işi bozuldu mu bir anda sefilleşiverir, elbiselerine kadar satar savar, çamaşırlarını da elden çıkarır, düşkünlük devrinde sünepe, silik bir hale gelir. Sırtında havı dökülmüş bir palto veya soluk bir gabardin pardösü, bir daha kalkınamayacak bir ruh çöküklüğüne uğrar, han kapılarında dolaşan ayak kavafi komisyoncu yamaklarına döner. Derken bir gün birden toparlanır, ateş kesilir, koca bir işin başına geçer, para ile oynar, çekler imzalar.

Kenan’ın şüphelendiği adamlardan biri de Atıf Bey’dir. Kendine, muhitine, hayata hâkim tavırları vardır.

“Perihan, zaten genç tiplerden ziyade olguncalarını beğenen bir kadındır, belki de mimar Vecdi’ye de on beş yaş farkla bunun için varmıştır, Atıf’a karşı tabiatıyla meyil duyabilir. Hem bazı kadınlar idaresizliklerinden, münasebeti etrafa yaymalarından, skandala meydan vermelerinden korktukları için olgun erkekleri seçmezler mi? Zamanın gençleri de pek çocuksu kalmışlardır, bir önceki neslin ciddileşip mevki yaptığı yaşta hala mekteplidirler, akılları hala oyunda, mektep kaçkını eğlencelerdedir.”²⁵³

Ekrem Sümergil de Kenan’ın gözünde şüpheli erkeklerden biridir.

“Güzel delikanlıydı; bir mecliste ilk defa kimin gözüne ilişse kendisini sordururdu: “Bu kim? Hani şu masa başında duran esmer, yakışıklı genç!” Hariciye memuruydu; üç lisan bilir ve üçünü de mükemmel fakat pelteğimsi konuşurdu; pelteklik de kelimelere bir sıcaklık verir, en hiçten sözlerini manalı hale getirir hele kadınların pek hoşuna giderdi. Bütün şüpheleri üzerine toplayacak adam o değil miydi? Perihan’ın erkeğe bir bakışı... Kenan bu bakışı haddinden uzun derin bulmuştu; Ekrem’in gözlerinde bir şey okumak istiyordu ve göz göze gelmekten hazzediyor gibiydi. Peki, ama genç diplomat Ankara’da oturuyordu; İstanbul’a sadece yaz tatillerinde, ara sıra da kışın, şimdi yaptığı gibi ancak kaçamak

²⁵² a.g.e. s.29.

²⁵³ a.g.e. s.32.

geliyordu. Bildiğine göre evi de yoktu, otelde kalırdı. O halde şüphesi yersizdi. Fakat rahatı devam etmedi.”²⁵⁴

Perihan’ın davetlilerinde olan Server Edip de şüpheliler arasındadır. Hayatın eğlenceli tarafını bulan, kendisini avutmasını bilen nadir adamlardandır. Fikirlerini değiştirerek yenilik içinde yaşadığını sanır. Hâlbuki başından birçok vaka geçer, çok didinir. Ancak o her vaziyette rind kalmayı başarır.

“Evlenmek mi? Peki, evlenirim... Fakat her ihtimali, aldatılmayı da göze alarak! Benden daha zeki, çok daha yakışıklı ve nüfuzlu kocalar, kimler ihanete uğramadılar?””²⁵⁵

Kimsenin hususi hayatıyla meşgul olmaz, öyle şeylere kafa yormaz. İnsanların başından geçenleri, çiçeklerin açılışı, yaprakların dökülüşü imiş gibi pek tabii, beklediği hadiseler nazarıyla seyreder, üzerlerinde fazla durmaz. Pek ciddi konuşmaz, meseleleri derinleştirmez. Kendini eğlendiren, eğlendirirken başkalarına da hayatı hoş gösteren bir şahsiyettir.

“Perihan’ı da pek severdi; mecliste en çok ona dönüp konuşur, onun tarafından beğenilmesini ister, beğenildikçe neşelenirdi. Nitekim bugün de hep Perihan’ a bakarak söylüyor, öbür hanımları ihmal ediyordu. Herkes konuşmasını bilmez, derdi. Akustik kubbe altında sesler kötü binalardaki gibi nasıl tepelerine vurulup ezilmişçesine kaybolmazsa, uzanır, ahenkleşirse böyle, Perihan Hanımefendi gibi zekâsıyla manalı çehresiyle dinlemesini bilenler karşısında da sözler büsbütün parlar, güzelleşir. Gittikçe daha iyi, daha tatlı konuşursunuz, coşarsınız.”²⁵⁶

Şüphelilerden arasında olan Veli, henüz pek dinçtir. Boylu poslu, ince vücutlu fakat çehresi fazla kemikli, bıyığı olmadığı halde de insana eski Alman İmparatoru gibi yukarı yukarı bıyıklı imiş zannını veren bir erkektir.

“Perihan’ın gösterdiği kanepeye, yanına oturuyor. Biraz sonra baş başa kalıyorlar. Zira masadakiler, belki de vesile bularak dansa kalkmış uzaklaşmışlardır.”²⁵⁷

“Asker tavırlarını muhafaza etmiş ama doğrusu frakının içinde pek elegan duruyor. Zaten Vecdi de öyle değil midir? Ufak tefek vücuduyla son derece zarif... Hâlbuki Kenan kendisi biliyor: Yakışıklı ise de zarifliği yok... Çehresi fazla ablak, vücudu şimdiden kalınlaşmış.”²⁵⁸

---

²⁵⁴ a.g.e. s.35.

²⁵⁵ a.g.e. s.41.

²⁵⁶ a.g.e. s.42.

²⁵⁷ a.g.e. s.118.

²⁵⁸ a.g.e. s.118.

Veli'nin seyahate çıkacağından Perihan'ın güya daha önce haberi yokmuş ve yok olduğunu anlatmak istiyormuşçasına söylediği sözler Kenan'ın dikkatini çeker. Bir de karısının yüzünde ilk defa belli belirsiz bir huzursuzluk görür. Veli'nin gittiğini, müşkül vaziyetten kurtulmasını bekler gibidirler. Zaten onunla pek nadir karşılaşır; evlerine gelmez, evine de misafir kabul etmez. Ancak bazen masalarına uğradığı olur. Perihan da hiç lafını etmez, lehinde, aleyhinde hiçbir şey söylemez.

Perihan'ın yakın arkadaşı olan Semiha, Kenan hastalanalı beri her gün Perihan'ı görmeye gider, geç vakitlere kadar da yanından ayrılmaz. Arkadaşını evde yalnız başına bırakmanın insafsızlık olacağını düşündüğünden hep onun yanında olur.

“Semiha gayet boylu poslu, göz doyurucu güzellikte, olgun ve çok sevimli bir kadındır; tecrübeli, becerikli, neşelidir. Bir yere giderken bütün gözleri kendine çevirtir. Vapura binişi bir hadiseyi andırır; plajda dolaşması bir seyir mahiyetini alır. Balolarda kapıda görüldü mü dans havası duracak, müzikal bir marş çalacak tesiri yapar; dekora hâkim olur. İnsana karyola somyalarını düşündüren etli canlı kadınlardan...”²⁵⁹

Rüstem'in karısı Halime de Kenan'ın hasta olduğu süre içinde Perihan'ı yalnız bırakmayarak onun dert ortağı olur.

“Rüstem, onu Belediye Tahsil Memurluğu yaptığı civar köylerden birinde görmüş, daha on altı yaşını doldurmamışken beğenip almıştı. Yeni harfleri güç söküyor, yalnız rakamları iyi biliyordu. Eski harflerle Kur'an okumasını öğretmişlerdi ama artık onu da okuyamıyordu. Henüz yirmi ikisinde, kocasına bağlı, ev işlerinden hazzeder, şirin bir kadıncağızdı. Sokağa çıkığı zaman başını bir tülle sıkı sıkı örter, yeldirmeyi andırır koyu renkte bir manto giyerdi. Bu kıyafetiyle, makyajsız yüzü, ince bacaklarına pekiyi sarılmayıp gevşek duran ucuz cinsinden çorapları, kısa ökçeli, burunları küt, zarafetsiz kavaf işi ayakkabılarıyla gene de erkeklerin hoşuna gider, tramvaya girişi, dükkânlardan alışveriş edişi epeyce dikkati çekerdi.”²⁶⁰

3. 4. ZAMAN

Romanın anlatma zamanı iki aydır. Bu iki ay içinde bir anahtar çevresinde sinir krizi geçiren Kenan'ın ruh durumu anlatılır. Romanın vaka zamanı ise üç yıldır.

---

²⁵⁹ a.g.e. s. 191.

²⁶⁰ a.g.e. s.223.

Perihan ve Kenan'ın ilk karşılaşmasını ve evlenme kararı aldıkları güne geri dönüş yapılır.

“O duruş Kenan'a üç sene önce, İzmir dönüşü vapurda ilk tesadüfleri hatırlattı. Üst güvertede tıpkı böyle, dalgın, ayakta idi. Görünce “Tuhaf şey,” demişti, “şu genç kadının yüzü ne kadar dinlendirici...”²⁶¹

“Perihan'a şu Taksim'e taşınalıdan beri, iki yıldır fazla bir hürriyet vermiş miydi? Adeta başboş bırakılmıştı hele bir arada uzun zaman yalnız kaldıkları da yok gibiydi. Kendisi ya işinde ya kulüpte idi; öğle yemeklerini lüzumsuzca dışarıda yiyordu; karısıyla da hep dışarıda, umumi yerlerde, davetlerde, topluluklarda buluşuyorlar, pazardan başka günlerde evde yalnız kalmıyorlardı. Niçin? Niçin olacak? Muhitlerindeki taklit etmişlerdi. ‘Bizim mevkiimizdekiler öyle yapıyor; biz de onlara benzemeliyiz!’ diye düşündükleri için, zahir eskiden farkına varmadan öylelerine imrendiklerinden, yapıları güzel bir şey, zaruri bir şey sandıklarından, kibarlık taslamaya can attıklarından dolayı belki de Avrupa taklidi yüksek sosyete kurmayı rejimin icabı ve gördükleri iltimaslı nimetin mukabelesi(karşılık) saydıklarından, onu da başardıklarını anlatmak istediklerinden ötürü, çeşitli sebeplerle saiklerle (sevk eden, götüren, güdü) işte böyle olmuşlardı. Fazla sivrilmişler, samimi taraflarını kaybetmişlerdi.”²⁶²

İki sene evvelki hayatını Perihan şu dakikada çocukluğundan daha eskimiş hatta kendinden başkası tarafından yaşanmış, bir kitapta okunmuş sanır:

“Ben miydim o kadın? Kenan mıydı o erkek? Beyaz evin içinde güle konuşa dönüp dolaştıklarını, sokak kapısı ardında öpüştüklerini, çini soba önünde serilmiş baba yadigârı ipek Buhara halısı üstünde birbirlerine sokulup seviştiklerini zihninde seyrettiği genç kadınla erkek kendisi ve Kenan mıydı?”²⁶³

“Günlerden Pazar; 1941 senesi Nisanının 20'nci Pazar günü... Şişli üzerinden Boğaziçi'ne gidenler, oradan dönenler pek çok ki otomobil boruları biteviye çalıyor. Hava sıcak; pencereler açık; Kenan caddenin gürültüsünden şikâyet etmiyor, adeta zevk alıyor.”²⁶⁴

Roman Cumhuriyet döneminin İstanbul'unu anlatır. İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki İstanbul'un zengin sınıfı anlatılır. Romanda bir düalistik vardır. Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'da yaşam şekilleri itibariyle Batılı olan ancak Türk toplumunun değerlerinden tamamen kopmamış insanların yaşadığı ikilem, dramatik bir şekilde ortaya konur. Bu yönüyle romanda sosyal bir meselenin ele alındığını söylenebilir.

²⁶¹ a.g.e. s.21.

²⁶² a.g.e. s.43.

²⁶³ a.g.e. s.218.

²⁶⁴ a.g.e. s.243.

3. 5. MEKÂN

Romanda mekânlar kahramanların ruh durumunu yansıtır. Kenan'ın deniz kıyısında gün batımını izlerken ki psikolojisi mekânla ilişkili kurularak anlatılır. Açık ve geniş mekânlar Kenan'ı rahatlatırken; kapalı ve boğuk ortamlar onu ümitsizliğe iter. Roman sonunda da apartman hayatından bunalan Kenan ve Perihan, eskiden yaşadıkları Bomonti'deki huzur dolu evlerine giderler.

Romanda kendisini beğenmesiyle dikkat çeken Servet Edip için köy hayatı adeta bir eziyetken şehir hayatı saadet yaşamıdır.

“Yeni yaşama tarzı İstanbul sayfiyelerini sıkıcı olmaktan kurtardı. Belki şiir kısmını alıp götürdü ama oralara hayat, hareket getirdi. Büyük bahçelerin duvarlarını yıktık, içlerine ufak ufak, yan yana, birbirlerini gözetleyen ve birbirlerinin sesini dinleyen evler kurduk. Bir müddettir boş duran koca yalılar kat kat, bölük bölük kiraya veriliyor; ara sıra yaşlı yahut yaşlı olmasa d gamlı bir çehrenin şöyle görünüp kaybolduğu pencerelerden üç, dört baş birden uzanıyor. Hele denize girme merakının artması, salgın hale gelmesi yok mu? Kızlara, ıssız kıyalara can verdi. Her taraf insanla kaynaşıyor; alkış gibi uğuldayan kadınlı erkekli insan sesleriyle her tarafa şenlik neşesi yayılıyor. Ben dansa, caza, hoparlöre de taraftarım; kırların uyuşukluğunu sarıyor... Kır manzaraları zihin açsa, fikir işletse dâhile çobanlardan yetişirdi. Bildiğime göre kır hayatı aynı şeyleri bitmez tükenmez bir bekleyiştir: Beklersiniz ki ay çıksın, güneş batsın, güneşler kızarıp buğdaylar sararsın, üzümler olup incirler ballansın, fasulyeler yetişip patlıcanlar boy atsın. Gözlerimiz daima ağaçta, çardakta, yerdedir. Karıncaların boyuna erzak taşımaları, arıların ihtiyaçlarından fazla bal yapmaları da bana can sıkıntısından gibi gelir. Şehirde balkona veya pencere kenarına konmuş olan saksıdaki çiçeğin sokaktan gelip geçenleri seyrederek eğlendiğine ve eğlendiği için de daha mesut yaşadığına inanırım. Ben de balkonumdan caddeye bakarken saadet içindeyimdir!”²⁶⁵

Kenan ve Perihan'ın Taksim'de girdikleri yeni ortamların etkisiyle farkında olmadan birbirlerini ihmal etmeleri Anahtar simgesi etrafında verilir.

“Perihan'a şu Taksim'e taşınalıdan beri, iki yıldır fazla bir hürriyet vermiş miydi? Adeta başıboş bırakılmıştı hele bir arada uzun zaman yalnız kaldıkları da yok gibiydi. Kendisi ya işinde ya kulüpte idi; öğle yemeklerini lüzumsuzca dışarıda yiyordu; karısıyla da hep dışarıda, umumi yerlerde, davetlerde, topluluklarda buluşuyorlar, pazardan başka günlerde evde yalnız kalmıyorlardı. Niçin? Niçin olacak? Muhitlerindeki taklit etmişlerdi. “Bizim mevkiimizdekiler öyle yapıyor; biz de onlara benzemeliyiz!” diye düşündükleri için, zahir eskiden farkına varmadan öylelerine imrendiklerinden, yapıları güzel bir şey, zaruri bir şey sandıklarından, kibarlık taslamaya can attıklarından dolayı belki de Avrupa taklidi yüksek sosyete kurmayı rejimin icabı ve gördükleri iltimaslı nimetin mukabelesi(karşılık)

²⁶⁵ a.g.e. s.40.

saydıklarından, onu da başardıklarını anlatmak istediklerinden ötürü, çeşitli sebeplerle saiklerle (sevk eden, götüren, güdü) işte böyle olmuşlardı. Fazla sivrilmişler, samimi taraflarını kaybetmişlerdi.”²⁶⁶

Ekrem, her fırsatta Ankara’daki yüksek memur hayatını anlatır, sohbet esnasında sözü bazı bazı dedikoduya döker. Ankara’yı çok seven Ekrem’in aksine Perihan İstanbul hayatını tercih eder:

“Güzel, ferah, yepyeni bir şehir, lakin küçük kasabalardaki gibi herkes birbiriyle fazla meşgul. Birbirini fazla tanıyor. Çok yan yana, toplu halde yaşamıyor, kimin ne yaptığını öteki biliyor veya sıkıntıdan mı nedir, öğrenmeye de çalışıyor. Burada tamamıyla aksidir, şehrin genişliği, dağınıklığı, genişliği sorup araştırma, bir vakanın peşine düşüp dedikodu çıkarma imkânını azaltıyor. Beyoğlu caddesinden geçerken biz nihayet dört tanıdığa rastlarız. Siz caddelerinizde sağlı sollu boyuna selamlamadan adım atamazsınız. İstanbul’da başkalarına fark ettirmeden hayat sürmek mümkündür. Yani isteyenler için diyorum.”²⁶⁷

Kenan, bankada memur olduktan sonra çevresindeki diğer yüksek statülü insanlar gibi yemeklerini Beyoğlu’nun meşhur lokantalarında yer.

“Öğle yemeklerini evinde değil, Beyoğlu’nun meşhur bir lokantasında ahbaplara birleşerek yemeyi adet edinmişti. İstanbul’un belli başlı simalarından çoğu bu lokantada idi. Lokanta müşterilerinin hepsinde metrdotelden, patrandan, garsondan kendilerine hususi muamele bekleyen ve gördüklerini sanan bir eda göze çarpardı.”²⁶⁸

Beyoğlu, Kenan için önemli bir yaşam alanıdır. Bu semtteki kütüphanelere, sergilere, pastanelere gitmek onun adetleri arasındadır. Kafasına takılanlardan kısa bir süre için bile olsa ancak Beyoğlu’na gezintiye çıktığı ânlarda uzaklaşır.

“Beş buçuğa doğru Beyoğlu’na çıktı, kütüphaneye uğradı. Orada sergilere bakarak, satıcılarla konuşarak, etrafındakileri dinleyip seyrederek epeyce oyalanırdı. Kulübe gidilmediği zaman önce buraya, sonra civardaki pasta salonuna girecek, boy gösterilecek, eve dönüş saati beklenecekti hala okumakta devam edenler, hele tahsilini Fransa’da yapmışlar o pastaneden hoşlanırlardı.”²⁶⁹

İstinye, Perihan için özlem çekilen bir yerdir. Yıllardır içinde buldukları sosyete hayatının sıkıcılığını fark ettikleri ân eski yaşam alanına derin bir özlem vardır.

---

²⁶⁶ a.g.e. s.43

²⁶⁷ a.g.e. s.52.

²⁶⁸ a.g.e. s.61.

²⁶⁹ a.g.e. s.89.

*“Hava ne güzel Kenan... Farkında mısın? Hani biz her sene böyle mart içinde iyi hava olunca akşamüzerleri İstinye’ye giderdik, burundaki kahvede oturur, koyda gurubu seyrederdik...”*²⁷⁰

*“İstinye Burnu’ndaki bu ufacık, yarı barakamsı ve dar yere, yalı altına sıkıştırılmış gazinonun filmlerde gördüğümüz eski Amerika’daki nehir vapurlarını andıran ön kısmına oturdular. Beyaz ve mavi kareli, deniz rutubetinden mi iyi kurumadığından yahut yaş devşirildiğinden mi nedir yarı ıslak masa örtüsüne sürünüp sürünmemekte tereddüt eden Perihan iğreti vaziyette duruyordu.”*²⁷¹
*“Boğaziçi bu mudur? Ne kasvetli yer... Vapur dolusu insan taşındığı halde bomboş... Yalnız bekçilerin oturup ümitsizce suların seyrine daldığı bir deniz feneri kadar boş ve gamlı! Vapur iskeleye yaklaştığını bildirmek için düdüğünü öttürünce bu ses bacadan değil, Emirgan Korusu’nun boş bağrından çıkmışa, yaralanmış bir efsane ineğinin böğürtüsüne benzedi; yamaçlar –ürkmüş yavruları imiş gibi-haykırıştılar ve titrediler.”*²⁷²

İstinye, kahramanlarımız için eskinin özlemi, güzelliklerin yaşam yeri iken, Boğaziçi, kasvetli, boş ve gamlı bir yerdir.

*“Gelirdi ve yaz ise Perihan’la beraber küçük sepeti hazırlarlar, Bomonti Bahçesi’nde yemek yemeye giderlerdi. Oradaki orta sınıf halka karışmaktan, ucuza eğlenmekten, ucuza eğlenmekten haz edişleri ve bir umumi bahçe yemeğini bir eğlence saymaları ne tatlıydı... Akşamüstleri, dükkânlar kapanmadan Pangaltı’ya inerler, Feriköyü’ne çıkan yokuş üzerindeki iki sıralı balıkçı, bakkal, zerbavatçı dükkânlarına bakarlar, daima yeni, mevsime göre değişen öteberi alırlar, Pazar yolundan –ikisi de paketlerle yüklü- birbirlerine dokuna sokula dönerlerdi.”*²⁷³

Girdikleri yeni hayatın kendilerini ne kadar değiştirdiğini fark etmeyen çift yaşadıkları kötü günlerin sonunda o güzel, huzurlu hayatlarını niçin geride bıraktıklarını düşünmeye başlarlar.

“1 Mayıs 1941. Günlerden Perşembe...”

Bu sabah pencereden Taksim bahçesine bakan Perihan hayret içinde kaldı; sanki bahar, o gece kendisi uykuda iken bir kar gibi birdenbire yağmış, her tarafı tutmuştu.

*İşte evlenmelerinin dördüncü yılına bastıkları bugün Perihan’ın karşısında daha dün farkına varamadığı haddinden fazla güneşli, çiçekli, masmavi semalı –bir çengi, bir İspanyol dansözü, bir boğa dövüşçüsü kadar renk renk kadife, atlas, tül ve dantel kuşanmış- bir bahar duruyordu.”*²⁷⁴

²⁷⁰ a.g.e. s.99.

²⁷¹ a.g.e. s.104.

²⁷² a.g.e. s.106.

²⁷³ a.g.e. s.110.

²⁷⁴ a.g.e. s.262.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Eğitim

4. 1. 1. 1. Cehalet: Kenan'ın çalıştığı iş yerinde güvenlik görevlisi olan teyzesinin oğlu Rüstem'in karısı Halime Kadın, Halime okumayı yazmayı iyi bilmediği gibi zamanla az bildiği okumayı da hiç kitap okumadığı için zamanla unuttur.

“Rüstem, onu Belediye Tahsil Memurluğu yaptığı civar köylerden birinde görmüş, daha on altı yaşını doldurmamışken beğenip almıştı. Yeni harfleri güç söküyor, yalnız rakamları iyi biliyordu. Eski harflerle Kur'an okumasını öğretmişlerdi ama artık onu da okuyamıyordu. Henüz yirmi ikisinde, kocasına bağlı, ev işlerinden hazzeder, şirin bir kadıncağızdı. Sokağa çıkığı zaman başını bir tülle sıkı sıkı örter, yeldirmeyi andırır koyu renkte bir manto giyerdi. Bu kıyafetiyle, makyajsız yüzü, ince bacaklarına pekiyi sarılmayıp gevşek duran ucuz cinsinden çorapları, kısa ökçeli, burunları küt, zarafetsiz kavaf işi ayakkabılarıyla gene de erkeklerin hoşuna gider, tramvaya girişi, dükkânlardan alışveriş edişi epeyce dikkati çekerdi.”²⁷⁵

4. 1. 2. Evlilik

4. 1. 2. 1. Evlilikte Sadakat: Perihan, kocası Kenan'ı büyük bir aşk ile sever ve çevresindeki birçok arkadaşının eşlerini aldatmasını ahlaksızlık olarak nitelendirir.

“Benim nefsimden, hangi halimden şüphelendi acaba?” diye düşünüyordu, hastalığın tesiriyle de olsa yine bir sebep, bir bahane lazımdı. “Beni biri ile fazla laubali mi gördü? Bir dedikodu mu yaptılar? Kulağına bir şey mi fısıldandı? Yoksa kulüpte bir lakırdı geçti, bunu mu işitti? Sadakatsizliğine inandığı için mi kendisi de bir kadınla münasebete girişti yahut o kadına tutulduktan sonra mı benden nefret etmeye başladı, bahaneler aradı? ...‘Anladın mı,’ diyordu, anlamıyor musun? Kenan'ın benden şüphelenmesi Vecdi yüzünden! Vakitli vakitsiz seni görmek için gittiğim bir eve o adamın taşınmasına tahammül edemedi. Zaten kocamı sizin apartmanın merdiveninde bayılmış bulmadık mı? Ah Kenan'cığim ah, ne kadar asılsız bir şey için kendini yemiş. Bitirmişsin!”²⁷⁶

“Ben, bütün hayatımca bir tek erkeğe bağlanıp kalacak kadınlardanım. Kenan, on sekiz yaşında rastlamalıymışım. Şu başıma gelene bak ki kocam, rüyama girmesinden bile çekindiğim, rüyada görünce bile bir sadakatsizlikte bulunmuş kadar

²⁷⁵ a.g.e. s.203.

²⁷⁶ a.g.e. s.188.

utandığım adamı hala sevdiğimi sanarak benden şüphe etti; peşime hafiyeler koydu belki de bu şüphe üzerine gitti, birtakım kadınlarla gezip tozmaya başladı, onlara ayrı evler tuttu; sonunda da –zavallı Kenancığım!- hastanelere düştü. O gün Semihaların apartmanında bile ölebilirdi de... ”²⁷⁷

4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 3. 1. Yardımsever İnsan: Rüstem, Kenan’ın geçirdiği krizden sonra karısı Perihan’ın tüm ihtiyaçları ile ilgilenir, onu hastanede yalnız bırakmaz. Kenan’ın karısını aldattığı iddiaları karşısında işin iç yüzünü araştırarak Kenan’ın temize çıkmasını sağlar.

“Rüstem’den zaten hazzederdi; Kenan hastalandıktan sonra geceleri bile evden ayrılmaması, her işe candan koşması, sabahlara kadar yatak ucunda beklemesi, vefakârlığı, sadakatiyle büsbütün muhabbetini kazanmıştı. Üç sene hemen hemen resmi şekillerde devam eden münasebetleri şimdi iki dert ortağınıninkine benzemişti. Bir arada buldukları müddet, teskin edici ilaç almış gibi rahatladıklarını duyuyorlardı. Dün gece yanında Rüstem olsaydı muhakkak yatışırdı, içi bu kadar kararmazdı.”²⁷⁸

“Hasta ile meşgul olması için zaten bankadan izin vermişlerdi; bir kredi de açmışlardı, evin vekil harçlığını Rüstem yapıyor, hekim ve ilaç paralarını, bütün masrafları Rüstem görüyordu. Bu geceden itibaren karı koca apartmanda kalacaklar, Perihan’ı yalnız bırakmayacaklardı. Semiha ile kararlaştırdıkları işi yapmaya vakit bulacaktı.”²⁷⁹

Halime de kocası gibi Perihan’ı zor günlerinde hiç yalnız bırakmaz. Kenan’ın hastanede kaldığı süre içinde kocasıyla Perihan’ın evine yerleşerek ona moral ve destek verir. Perihan, kocasının iyileşerek hastaneden çıkmasından sonra yapmayı planladıklarını ilk önce Halime ile paylaşır.

“Evet! Kenan iyileşince bu apartmanı bırakacağım; sakın bir mahallede şirin bir ev bulacağım. Bizim Bomonti’deki eski evimiz, ilk evimiz gibi bir şey... Zaten kendimi çocuğuma vereceğim için gazinolar, çaylar, davetler, kulüpler, giyim kuşam için vaktim olmayacak. Boş ev şu sırada pek çok. Anadolu’ya gidenlerden kalan evler... Görmüyor musunuz her sokakta üstüne ‘kiralık’ levhası asılmış ne kadar ev, apartman var! Belki de bizimki de boşalmıştır, bakacağım. Orada hayatımın en saadetli günlerini geçirdim; bırakırken yüreğim sızladı; ayaklarım geri geri gitti. İçime doğmuş!”²⁸⁰

²⁷⁷ a.g.e. s.204.

²⁷⁸ a.g.e. s.171.

²⁷⁹ a.g.e. s.192.

²⁸⁰ a.g.e. s.196.

4. 1. 4. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Resim: Perihan'ın ayrıldığı ilk eşi Vecdi bir ressamdır. Ancak romanda ressam kişiliğinden çok özel hayatı ile yer alır.

*“Ne yapsam netice değişmeyecekti. Zira ben o zamanlar kadını yalnız madde ve cisim tarafından gören bir erkektim. Perihan bu görüşteki erkekten hazzetmezdi. Kafamın içinden geçirdiklerimi kendisinden saklayamadığımı şimdi daha iyi anlıyorum. Onu benden nefret ettiren ne fena muamelelerim ne derbeder hayatım hatta ne de sadakatsizliklerimdir; aklım başkalarında olarak kendisine kabaca, hoyratça dönüşlerimdir.”*²⁸¹

*“Aşk öyle olurmuş. Ben eskiden, sevdiğimi sandığım kadınlarda aklımı kullanırdım; ustaca bir şeyler yapıyorum, idare ediyorum derdim; bunu şöyle yapmak, burada öyle hareket etmek lazımdır gibi kararlar alır, muhakeme ve mantıkla yürürdüm. Meğerse kimseyi tam manasıyla sevmemişim. Asıl aşk, hesap kabul etmiyor. Çocuklaştığımız nispette aşkımız derindir. Bir düşününüz beni hanımefendi! Kadın karşısında nasıl cesurdum hatta insafsızdım, düşkün olmakla beraber kayıtsızdım. Hele Perihan'ı beğendiğim halde küçümser, ona adeta mektepli kız muamelesi ederdim. Küstah bir adamdır, küstah!...”*²⁸²

*“Perihan'ı hemen hemen o gözle görmüştü; “kim bilir ne lezzetli, kendine has çeşnide ne nefis, ne tazedir” diye ağız dili, damağı istemişti. Kadın böyle istenir, sevilir zannedirdi. Bugünkü Vecdi için Perihan artık maddi olmaktan çıkmıştır; maneviyatını acıktıran, maneviyatını susatan bir varlık, daha doğrusu bir fikirdir.”*²⁸³

4. 1. 5. Din ve İnanış

Perihan'ın belli etmediği geleneksel bir inanç tarafı vardır. Fala inanır ve fal baktırmak için falcıya bile gider. Ayrıca nazardan korunmak için yanında nazarlık taşır, Kenan'ın da kıyafetinde görünmeyen yerlerine nazarlık takar. Her gece yatmadan önce dua okumayı da eksik etmeyen bir kadındır. Perihan'ın birtakım inanışları, ruhundaki şüphe ve tereddüte delalet eden merakları da vardır.

*“Yatakta okuyup üflediğini, ikide bir adaklar adadığını Vecdi bilmiyor muydu? Şimdi Perihan'ı bütün bunlarla istiyordu; bunlardan dolayı da sanki daha fazla seviyordu!”*²⁸⁴

“O anahtarı apartmana getirdim; saklayacağım en muvafık yeri de bulmuştum: Bana ilk aldığın çantanın içine koydum. O çantayı modası geçmiş olmakla beraber kimseye veremezdim; atamazdım! Her gün kullandıklarımın yanından ayırmaya da gönlüm katlanamadı. İki senedir aynı dolapta, aynı halde, biri

²⁸¹ a.g.e. s.245.

²⁸² a.g.e. s.226.

²⁸³ a.g.e. s.253.

²⁸⁴ a.g.e. s.251.

öbürünü koynuna almış duruyorlardı. Ara sıra ikisinin hatırlarını sorardım; ikisini de sever, okşar, düşünür, gene yerlerine koyardım. Anladın mı şimdi Kenan?”²⁸⁵

Mesela her akşam yastığı altına bir mendil koyarak kullanmadığı halde sabahleyin kaldırıp kirliye atmak, kutulara eski kurdele parçaları, pullar, boncuklar, firuze taşlı genç kız yüzükleri, birtakım hatıralarla doldurmak onu inançlarından sadece birkaçıdır.

“İlk taktığım küpe... İlk baloda giydiğim tuvaletin danteli... Babamın kehribar ağızlığı... Büyükannemin Abdülhamit zamanında aldığı Şefkat Nişanı'nın bir parçası... Hani senin bana İzmir'de yolladığın ilk hediyen yok mu, pembe glayöl buketi... İşte onun sarıldığı kâğıt...” diye sayıp dökmeden hazzediş? Bu kadın bir “fetişist” idi, ruhunda bir acayıplık vardı. Ayrıca tahsili de enikonu kıttı ya? Sathi malumattan ötesine gidememişti, doğru dürüst bir mektup bile yazamazdı... Ama kendisini bir beğenir, üstün görürdü ki!”²⁸⁶

4. 1. 6. Mekânların İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi

Kenan ve Perihan eskiden oturdukları evlerinde huzurlu ve mutlu iken yeni taşındıkları evlerinde partiden partiye koştuktan kendilerine yeterince zaman ayırmayıp mutsuz olurlar. Bundan dolayı Kenan iyileştikten sonra o sosyete ortamından çekilerek eski evlerine yerleşmeye karar verirler.

“Perihan'a şu Taksim'e taşınalıdan beri, iki yıldır fazla bir hürriyet vermiş miydi? Adeta başıboş bırakılmıştı hele bir arada uzun zaman yalnız kaldıkları da yok gibiydi. Kendisi ya işinde ya kulüpte idi; öğle yemeklerini lüzumsuzca dışarıda yiyordu; karısıyla da hep dışarıda, umumi yerlerde, davetlerde, topluluklarda buluşuyorlar, pazardan başka günlerde evde yalnız kalmıyorlardı. Niçin? Niçin olacak? Muhitlerindeki taklit etmişlerdi. ‘Bizim mevkiimizdekiler öyle yapıyor; biz de onlara benzemeliyiz!’ diye düşündükleri için, zahir eskiden farkına varmadan öylelerine imrendiklerinden, yapıları güzel bir şey, zaruri bir şey sandıklarından, kibarlık taslamaya can attıklarından dolayı belki de Avrupa taklidi yüksek sosyete kurmayı rejimin icabı ve gördükleri iltimaslı nimetin mukabelesi(karşılık) saydıklarından, onu da başardıklarını anlatmak istediklerinden ötürü, çeşitli sebeplerle saiklerle (sevk eden, götüren, güdü) işte böyle olmuşlardı. Fazla sivrilmişler, samimi taraflarını kaybetmişlerdi.”²⁸⁷

Perihan, girdikleri yeni muhitin hiç de kendilerine uygun olmadığını Kenan'ın hastanede kaldığı süre çok iyi anlar. Bu yüzden Kenan, hastaneden çıkar çıkmaz eskiden huzur dolu günleri yaşadıkları yuvalarına dönmeyi planlar.

²⁸⁵ a.g.e. s.268.

²⁸⁶ a.g.e. s.105.

²⁸⁷ a.g.e. s.43

“Kenan iyileşince bu apartmanı bırakacağım; sakin bir mahallede şirin bir ev bulacağım. Bizim Bomonti'deki eski evimiz, ilk evimiz gibi bir şey... Zaten kendimi çocuğuma vereceğim için gazinolar, çaylar, davetler, kulüpler, giyim kuşam için vaktim olmayacak. Boş ev şu sırada pek çok. Anadolu'ya gidenlerden kalan evler... Görmüyor musunuz her sokakta üstüne 'kiralık' levhası asılmış ne kadar ev, apartman var! Belki de bizimki de boşalmıştır, bakacağım. Orada hayatımın en saadetli günlerini geçirdim; bırakırken yüreğim sızladı; ayaklarım geri geri gitti. İçime doğmuş!”²⁸⁸

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Hayat Karşısında İnsan, Yaşama Sevinci: Atıf Bey, yaşamı ve hayatı çok seven biridir. Atıf, özellikle şehir yaşamını çok sever. Çoğu insanın köyleri sakin ve huzurlu bulmasının aksine o köy yaşamını sıkıcı ve boğuk bulur.

“Şüphesiz hepsinin arasında, hususiyeti olan hoş erkek şu Atıf Bey... Ne kadar kendine, muhitine, hayata hâkim tavırları var!

Perihan zaten genç tiplerden ziyade olguncularını beğenen bir kadındır, belki de mimar Vecdi'ye de on beş yaş farkla bunun için varmıştır, Atıf'a karşı tabiatıyla meyil duyabilir. Hem bazı kadınlar idaresizliklerinden, münasebeti etrafa yaymalarından, skandala meydan vermelerinden korktukları için olgun erkekleri seçmezler mi? Zamanın gençleri de pek çocuksu kalmışlardır, bir önceki neslin ciddileşip mevki yaptığı yaşta hala mekteplidirler, akılları hala oyunda, mektep kaçkını eğlencelerdedir.”²⁸⁹

4. 2. 2. Geçmiş: Perihan'ın geçmişi, Kenan'ın ona olan güveninde bir sarsılma meydana getirir. Kendisini eski kocasıyla aldattığı yönünde düşüncelere sebep olur.

“Nitekim Kenan da artık Vecdi'yi ön plana almakta isabet ettiğini biliyordu; Perihan olsa olsa gizlice, emsali görüldüğü gibi ilk kocasına dönebilirdi, ilk göz ağrısına... Böyle yapan tanıdık birkaç kadın biliyordu; romanlarda okumuş, piyeslerde de seyretmişti.”²⁹⁰

Kenan elindeki anahtarın Vecdi'nin evinin kapısına uyacağına fazla inanır. Eğer beklediği gibi uymazsa gizli takipten vazgeçecek, bu sefer muhakkak Perihan'a açılacaktır. Bütün öteki ihtimaller üzerinde durmak, kafa yormak artık saçma

²⁸⁸ a.g.e. s.196.

²⁸⁹ a.g.e. s.32.

²⁹⁰ a.g.e. s.79.

olacaktır. Hatta boş yere şüpheye düşmesi bir bakımdan faydalı bile olacaktır. Hayat tarzını değiştirmeye yarayacaktır. Karısını kendisine daha sağlam bağlamaya çalışmak, ona sadece refah temin etmekle kalmayarak ruhunu da iyileştirmenin yolunu bulacaktır.

Sotiris Apartmanının kapısından girer girmez Beyoğlu'nun dar sokaklarındaki ensiz yüzlü, dik ve iliklerine kadar kir işlemiş eski binalarına mahsus –en kuru havalarda bile sinip kalan- ıslak bez ve çürük paçavra kokusunu duyunca böyle bir yere Perihan'ın gelemeyeceğine, o hava içinde nefes alamayacağına hele sevip seilmeyi hatırlıdan geçiremeyeceğine hükmeder. Bakmadan dönmeyi bile düşünür.

“Belli ki Vecdi şu sırada tam bir sefalet içindedir; belki apartman dairesinin tamamını tutmuyor, bir tek odasını kiralamıştır, uğradığı yoktur.”²⁹¹

Kenan'ı gittikçe sinirlendiren bir şüpheye düşüp bir güven duyarak kararsızlık içinde bocalaması, kararsızlıklarla hırpalanmasıdır. Günlerden beri o halde yaşar.

“Birkaç defa düşündüğü gibi anahtarın çantasında ne aradığını karısından niçin sormuyordu? Şimdi bir şeyin daha farkına varmıştı: Kendisi şiddetle kıskançtı ve akli öteden beri mütemadiyen karısıyla meşguldü. Daha doğrusu bütün dış görünüşe rağmen kadın serbestliğine henüz ısınmamış hatta bu serbestliği mantığına kabul ettirememiş, izzetinefsine yedirememişti.”²⁹²

4. 2. 3. Dostluk, Hoşgörü: Semiha, iyi bir dost olarak Perihan'ın yanında olur. Perihan'ın en çok vakit geçirdiği ve sevdiği arkadaşı da Semiha'dır.

“Semiha, Kenan hastalanalı beri her gün Perihan'ı görmeye geliyor, geç vakitlere kadar da yanından ayrılmıyordu. O gün, hastanın kliniğe kaldırıldığını bildiği için ikindiye beklemedi; arkadaşını evde yalnız başına bırakmak insafsızlık olurdu.”²⁹³

4. 2. 4. Dedikodu ve İftira: Kenan'ın Perihan'ı aldattığı yönünde dedikodular çıkar. Kenan'ın bir kadınla münasebeti olduğuna Perihan'ı hükmettiren yalnız Kenan'ın cebinden çıkan yabancı anahtar değildir. Arkadaşı Şermin Kenan'ı genç, şirin, oynakça bir kızla yan yana sokaktaki pastacıdan çıkarken görür. İkisi de pek neşeli, adeta güpegündüz sarhoşa benzerler. Köşe başında gülüşerek ve bir yerde buluşmak üzere sözleşir gibi tavır alarak muhabbetle ayrılırlar.

---

²⁹¹ a.g.e. s.87.

²⁹² a.g.e. s.95.

²⁹³ a.g.e. s.187.

“Şüphesiz bu kız Kenan’ın metresidir ve cebinde taşıdığı anahtar da şüphesiz onunla buluştuğları, ona tuttuğu evin anahtarıdır.”²⁹⁴

4. 2. 5. Pişmanlık: Vecdi, Perihan’ın kıymetini yanındayken anlamaz. İçki içip, karısını aldatır, ona karşı şiddet uygular. Ancak onu kaybettikten sonra büyük pişmanlık yaşar. İçkiyi bırakarak hayatında temiz bir sayfa açar.

“Bu, çapkın ve haşarı Vecdi değildi; o da hoştı ama şimdiki büsbütün manalı, inandırıcı idi. Galiba dedikleri doğru idi; ayrıldığı karısına başladığını, attığını, çılgınlık derecesine vardığını söylediği aşk Vecdi’yi değiştirmiş, eksik tarafını tamamlamıştı.”²⁹⁵

“Ümide kapılarak seviyorum, bekliyorum dememiştım ki... Bunun böyle olacağını zaten biliyordum. Size onu da söyleyeyim: Perihan2ı bir gün kaçıracağıma, kaçırdıktan sonra da kendisine tutulacağıma emindim. Bazı geceler eve geç döndüğüm zaman Perihan2ı yatağında uyumuş bulurdum; uzun uzun seyredirdim, kendi kendime şöyle söylenirdim: Vecdi! İyi bak, yakında gidecek, gidince de arayacak, yanacaksın!”²⁹⁶

Vecdi artık eski karısını her türlü, her çeşit düşünmekten kendisini alamaz. Ama hâkim olan his onu daha ziyade vücutça ve ruhça tertemiz, uslu, iffetli, sadık, çok tatlı, çok sevimli bir arkadaş, bir kardeş, bir evlat gibi sevmesidir. Çocuksuz, ailesiz, tamamıyla öksüz kalmış, yaşlanmaya başlamış olan bu erkek için Perihan, hepsinin yerini en iyi şekilde dolduran bir varlıktır.

“Ne yapsam netice değişmeyecekti. Zira ben o zamanlar kadını yalnız madde ve cisim tarafından gören bir erkektim. Perihan bu görüşteki erkekten hazzetmezdi. Kafamın içinden geçirdiklerimi kendisinden saklayamadığımı şimdi daha iyi anlıyorum. Onu benden nefret ettiren ne fena muamelelerim ne derbeder hayatım hatta ne de sadakatsizliklerimdir; aklım başkalarında olarak kendisine kabaca, hoyratça dönüşlerimdir.”²⁹⁷

Vecdi, Perihan’ı unutmayacaktır. Allah’a iman, vicdan azabı, evlat acısı gibi bu duygu, bu korku, bu sevgi ve nedamet şuuruna saplı, daima burkulup içini ve beynini sızlatacaktır. Sızısını duymaktan da zevk alacaktır.

“Aşk öyle olurmuş. Ben eskiden, sevdiğimi sandığım kadınlarda aklımı kullanırdım; ustaca bir şeyler yapıyorum, idare ediyorum derdim; bunu şöyle yapmak, burada öyle hareket etmek lazımdır gibi kararlar alır, muhakeme ve mantıkla yürürdüm. Meğerse kimseyi tam manasıyla sevmemişim. Asıl aşk, hesap

²⁹⁴ a.g.e. s.168.

²⁹⁵ a.g.e. s.224.

²⁹⁶ a.g.e. s.232.

²⁹⁷ a.g.e. s.245.

kabul etmiyor. Çocuklaştığımız nispette aşkımız derindir. Bir düşününüz beni hanımefendi! Kadın karşısında nasıl cesurdum hatta insafsızdım, düşkün olmakla beraber kayıtsızdım. Hele Perihan'ı beğendiğim halde küçümser, ona adeta mektepli kız muamelesi ederdim. Küstah bir adamdır, küstah!”²⁹⁸

4. 2. 6. Aşk

4. 2. 6. 1. Aşkta Sadakat ve Güven: Kenan, gurura kapılarak karısının cüzdanında bulduğu anahtarın nereye ait olduğunu sormaz. Güveni sarsılarak Perihan'ın kendisini aldattığını sanır. Oysaki Perihan kocasına çok sadık ve onu çok seven bir kadındır.

“Benim nefsimden, hangi halimden şüphelendi acaba? Hastalığın tesiriyle de olsa yine bir sebep, bir bahane lazımdı. Beni biri ile fazla laubali mi gördü? Bir dedikodu mu yaptılar? Kulağına bir şey mi fısıldandı? Yoksa kulüpte bir lakırdı geçti, bunu mu işitti? Sadakatsizliğine inandığı için mi kendisi de bir kadınla münasebete girişti yahut o kadına tutulduktan sonra mı benden nefret etmeye başladı, bahaneler aradı? ‘Anladın mı,’ diyordu, anlamıyor musun? Kenan'ın benden şüphelenmesi Vecdi yüzünden! Vakitli vakitsiz seni görmek için gittiğim bir eve o adamın taşınmasına tahammül edemedi. Zaten kocamı sizin apartmanın merdiveninde bayılmış bulmadık mı? Ah Kenan'cığim ah, ne kadar asılsız bir şey için kendini yemiş. Bitirmişsin!”²⁹⁹

“Ben, bütün hayatımca bir tek erkeğe bağlanıp kalacak kadınlardanım. Kenan, on sekiz yaşında rastlamalıymışım. Şu başıma gelene bak ki kocam, rüyama girmesinden bile çekindiğim, rüyada görünce bile bir sadakatsizlikte bulunmuş kadar utandığım adamı hala sevdiğimi sanarak benden şüphe etti; peşime hafiyeler koydu belki de bu şüphe üzerine gitti, birtakım kadınlarla gezip tozmaya başladı, onlara ayrı evler tuttu; sonunda da –zavallı Kenancığim!- hastanelere düştü. O gün Semihaların apartmanında bile ölebilirdi de...”³⁰⁰

4. 2. 6. 2. Aşkta Saplantı: Romanda Kenan, saplantı adı verilen obsesyon (takıntı) hastalığına yakalanır. Psikolojide takıntı, irade dışı gelen, kişiyi tedirgin eden veya sıkıntı veren bilinçli bir çaba ile kovulamayan yineleyici düşüncelerdir. Kompulsiyon (zorlantı, zorlama) ise çoğu kez takıntı olan düşünceleri kovma veya bu düşüncelerin verdiği sıkıntıyı azaltmak için yapılan ve istemeden yinelenen hareketlerdir.

²⁹⁸ a.g.e. s.249.

²⁹⁹ a.g.e. s.188.

³⁰⁰ a.g.e. s.204.

Takıntılar, kaygı veya sıkıntıya yol açan, kişi tarafından saçma bulunan inatçı ve zorlayıcı düşünce, fikir, dürtü ve hayallerdir. Kişi, bu düşüncelerin kendi iradesi dışında olduğunu bilir. Bundan dolayı bu düşünce ve dürtüleri bastırmaya veya yok saymaya çalışır. Yahut da bunları bir başka düşünce veya hareketle gidermeye çalışır. Zorlama ise tekrarlayıcı davranış veya zihinsel eylemlerdir. Amaçları takıntıya eşlik eden sıkıntıyı azaltmak ya da korkulan bir durum veya olayı engellemektir. Zorlamalar açıkça abartılıdır ve amaçladıkları şeyle aralarında mantıksal bağları yoktur.

Takıntıların çeşitli türleri bulunur: Şüphe takıntısı, düzen takıntısı, bulaşma ve temizlik takıntısı, dini takıntı, sayma takıntısı, kıskançlık takıntısı... Şüphe ve kıskançlık takıntısı olan kişiler bir şeyin yapılıp yapılmadığı konusunda emin olamayarak tereddüt yaşarlar. Bundan dolayı yaptıkları şeyleri sürekli tekrarlarlar. Kişi aldatıldığına dair yoğun bir şüphe içindedir. Güven zemini büyük hasara sebep olur. Bu sorun genellikle kişinin kaldıramayacağı kadar derin bir acı yaşaması sonucu ortaya çıkar.

Romanda da Kenan, karısı Perihan'ın çantasında başka bir evin anahtarını görünce aklına hemen en kötü ihtimal gelir: Aldatılmak. Esasında karısının böyle bir davranış yapmayacağını bildiği halde içine girdikleri muhitin, karısını da içine çekmiş olabileceğini düşünerek çılgına döner. Perihan'ın gittiği yerleri takibe başlar, onun çevresindeki her erkekten şüphe eder. Bu noktada özellikle de Perihan'ın eski kocası Vecdi'yi aklından çıkaramaz. İçinde biriktirdiği yükün altından çıkamayarak sonunda Vecdi'nin oturduğu apartmanın merdiveninde yığılıp kalır. Uyandığında kendini bir hastanede bulur. Ancak kendine geldiğinde de anahtarı karısına sorar.

“Birden aklına şu geldi: Demek Perihan, çantasında başka kapıyı açan bir anahtar taşıyordu... Kendi evinden başka bir kapıyı da açıp içeriye giriyordu. Kimin kapısı?”³⁰¹

“Kenan aklına gelen ihtimalden ürker. Üzerine doğru bir otomobil, bir lokomotif yürüyormuş, çarpacakmış gibi, sadmesine (vurma, çarpma)uzaktan uğramışçasına gözlerini kapar. En korktuğu etrafında aktörlerini gördükçe iğrendiği bir rezaletin kendi hayatında da başlamış olabileceğini düşündü. Karısını bir anda bambaşka görür. Gözünün önüne gelen hayal artık eskisine benzemez. Hem yabancılaşmış hem de açık kartpostallardaki yarı çıplak poz almış kadın

---

³⁰¹ a.g.e. s.11.

*resimleri gibi bayağulaşmış, bayağılıkla karışmış acayipçesine tahrik edici bir hal almıştır.*³⁰²

Kenan, hastanede baygın yattığı zamandan sonra kendisini aldattığını düşündüğü karısını görmek istemez. Bir taraftan örtüleri başına çekip kendisini gizlemeye çalışır bir taraftan da örtülerin altından bağırmaya devam eder.

*“İstemem! İstemem! Bu kadını istemem!”*³⁰³

*“Geçirdiğim hastalığın nekahet devri ötekilerine benzemiyor; kendine gelen, kendini bulan vücuttan ziyade ruhtur. Sakat, kararsız, kaypak, çirkin bir ruhtan kurtulup eskisine, sağlam ve temiz olana dönmek ne hoş... Korkulu, kâbuslu rüyadan silkinip, başucundaki lambayı yakıp, etrafına bakarak bir anda o tehlikelerin silindiğini gördüğün zaman hayatının bir nimet olduğunu anlayarak sevinmez misin? İşte ben bu haldeyim... Sen bir ay önceki Perihan’dan bin kere daha tatlı, daha güzel, daha ziyade benimsin şimdi!”*³⁰⁴

Kenan, nihayet hastaneden çıktıktan sonra günlerdir merak ettiği anahtarın sırrını karısına sorar. Perihan’dan çıkan anahtarın eski evlerini açtığını öğrenince kendisinden utanır. Bu kez kendi cebinden çıkardığı anahtarın eşiyle kendisi de aynı kapıyı açar. Bunun üzerine çift ilk adımlarını attıkları eski evlerinde, eski günlerin harareti ve heyecanıyla birbirlerine sarılırlar.

*“Evet, git bak, istersen dene! Anahtarlarımız aynı kapıyı açıyor. Ben de senin kadar, senden fazla uğur, tilsim meraklısı olmuştum, onu da apartmanın anahtarlarıyla beraber daima yanımda taşıyordum.”*³⁰⁵

---

³⁰² a.g.e. s.79.

³⁰³ a.g.e. s.216.

³⁰⁴ a.g.e. s.257.

³⁰⁵ a.g.e. s.269.

BU BİZİM HAYATIMIZ

1. ROMANIN KÜNYESİ

Bu Bizim Hayatımız 1950 yılında kaleme alınmış bir romandır. Roman üç bölüme ayrılmış olup bunlar da kendi arasında numaralandırılır. Romanda geçmişte yaşanmış bir pişmanlık anlatılır. Zengin bir konak çocuğu olan Mazlum Sami, evin hizmetçisi Hüsniye'ye âşık olur. Ancak genç yaşında sevginin ne olduğunu tam anlayamadığı için sevdiği kadını kaybeder. İşte romanda yıllar sonra da bu aşkın peşine düşmüş bir adamın hikâyesi anlatılır. Romanın birinci kısmında romanın yazıldığı yıllarda içinde yaşadıkları çevre ile beraber, memleketin bir yönünü verecek tipteki insanlar tanıtılıyor.

2. ROMANIN ÖZETİ

Mazlum Sami, ciddi, pek asil çehreli, asil tavırlı, centilmen, elli beşini atlatmasına rağmen halen yakışıklı biridir. Hayattaki tek varisi karısı Şehriyar'dır. Mazlum Bey, Dedektif Şemsi ile görüşerek otuz sekiz yıl önce Üsküdar'da ikamet etmiş olan Arabacı Ahmet Usta'yı ve ailesini Mısır'dan onlara miras kaldığı gerekçesiyle bulmasını ister.

Şemsi'nin ayrılmasından sonra Mazlum Bey, tam otuz sekiz yıl öncesi yaşadığı büyük aşkı hatırlamaya başlar. Henüz on dokuz yaşındayken yaşadığı aşk macerasını zihninden çıkaramaz. O aşk macerasının kahramanı şimdilerde arattığı Arabacı Ahmet'in karısı Hüsniye'dir.

Mazlum, Hüsniye ile beraber olduğu ilk günler kızın dilini tutamayarak aralarında geçenleri herkese anlatabileceğinden dolayı korkar. Ama korktuğu başına gelmez. Hüsniye çok gururlu bir kızdır. Ayrıca hem yaptığı hizmetle hem de ağır başlı ve olgun davranışlarıyla herkesin takdirini kazanır. Mazlum, geçmişi düşünüp dururken Şemsi de araştırmalarına devam eder. Hüsniye'nin yaşadığını, büyük oğlu Ali'nin de büyük bir vurgunculukla zengin olduğunu ve küçük oğlu Ömer'in de bir okulda müdür olduğu bilgilerini öğrenir. Mazlum Bey, oğlu olarak düşündüğü

Ali'nin vurguncu olduğunu duyunca çok üzülür. Şemsi ise farklı bilgiler bulmak için araştırmalarına devam eder. Mektepten arkadaşı Arif sayesinde Ali ile tanışarak iyi ahbaplık kurar. Öyle ki Ali, Şemsi'yi ailesi ile tanıştırmak için evine yemeğe davet eder. Yemekte gerçekte Ömer'in Ali'den büyük olduğunu öğrenir. Şemsi ertesini gün soluğu Mazlum'un yanında alarak ona tüm öğrendiklerini teferruatıyla anlatır. Mazlum da duydukları karşısında çok sevinir. Zira o Ali gibi bir bozguncudansa Ömer gibi akıllı ve şair ruhlu bir oğlu olmasını ister.

Şemsi ve Mazlum birkaç gün sonra bir konsere gittiklerinde orada Hüsniye ve Ömer'in eşi Kerime ile karşılaşırlar. Mazlum ve Hüsniye sanki daha önce hiç birbirlerini görmemiş gibi davranırlar. Bu sırada Şemsi, Ali ile olduğu kadar Ömer ile de ahbap olur. Hatta onun kızının adının Mazlume olduğu öğrenince geçmişte mutlaka Hüsniye ve Mazlum arasında bir aşk geçtiği kanaatine varır. Ömer'in kızının adının Mazlume olduğunu öğrenen Mazlum Sami, Hüsniye'yi telefonda arar. İlk konuşmada Hüsniye telefonu kapatır. Fakat Mazlum'un ısrarlı aramaları karşısında kısa süreli görüşmeler yapar. Bir görüşmesinde Mazlume'nin dadısı ile Bebek'te parka gideceğini öğrenince kendisi de oraya gider. Mazlume'yi kucağına alır, öper okşar. Eve gidince de hemen telefona koşarak Hüsniye'yi arar ve torununu daha sık görmek istediğini söyler. O zaman Hüsniye'nin ağlayan sesini duyar. Kadın Mazlum'dan olan ilk çocuğunun ne yazık ki yıllar önce öldüğünü söyleyerek telefonu kapatır.

Birkaç gün sonra kendisini ziyarete gelen Şemsi, ona Hüsniye Hanım ve çocukları hakkında bir şeyler anlatır. Ancak Mazlum, sanki onları aratan kendisi değilmiş gibi çok kayıtsız bir şekilde Şemsi'yi dinler. Mısır'a miras için mektup gönderdiğini ve gerekenleri artık onların yapacağını söyleyerek konuyu kapatır. Ama odasına gidince Hüsniye'nin kendisinden intikam almak için böyle bir yalan söylemiş olabileceği aklına gelir. Bu karışık duygular içinde odada gezer durur.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Roman yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Aşağıdaki bazı kesitlerde de bunu görmekteyiz:

“Yolda giderken bir yeri sormak isterseniz saf ve iyi yürekli, yardımdan hazzeder tesiri yapan umumi heyetinden dolayı halk arasından Şemsi’yi seçersiniz. Uzunca bir yolculukta yanınıza, karşınıza düşerse konuşma ihtiyacınızı zahmetsizce tatlı tatlı temin edeceğinize inanırsınız. Bütün görünüş, ‘kendi halinde, küçük zevklerle oyalanan ve hayatı, insanları, hayvanları seven, akli şeytanlıklara ve ince, karışık işlere yatmaz bir adam’ düşüncesini uyandırır.”³⁰⁶

Yazar anlatıcı, Şemsi’yi tanıtırken kendi duygu, düşünce ve hislerini de yansıtır. Şemsi’nin tatlı, iyi niyetli, hayvan sever biri olduğunu anlatırken sanki yakın bir arkadaşından bahsediyormuş hissi verir.

Anlatıcı, adeta Şemsi’nin beynine girmiş de onun ne düşündüğünü, aklındaki soru işaretlerini biliyor tavrı takınır. Şemsi, Mazlum Sami’nin Arabacı Ahmet ve onun ailesini niçin aradığını büyük bir merakla öğrenmek ister.

“Yarabbi! Otuz sekiz sene sonra isterse o, ağzı sakız kokan, kaşları yaldızlardan ibaret narin kızcağızı görecektir! Fakat ne şekilde? Elli üç elli dört yaşlarında olacağına göre kim bilir nasıl tanınmaz haldedir. Peki kendisi? Kendisi değişmedi mi? Şu var ki refah içinde, sıhhatte, fazla çirkinleşmemiş, kirli yüz almamış bir değişiklik. Onun ki böyle mi bakalım? Üsküdar, Unkapanı, Eskişehir, bir arabacının arkasına takılıp iki çocukla sürünmüş, sefalet çekmiş kadın Hayret Efendi torunu ile bir midir? İçine rahatlatıcı bir his düştü: Hüsniye yaşıyorsa muhakkak yine güzel endamlı, sevimlidir; hatta hanım tavırlıdır. Evet, hanım tavırlı... Zira yalıdağıkiler o zaman aralarında konuşurken ‘Bu kıza bir kibarlık, bir kişizadelik hali var’ demez miydi? İyi bir koca bulacağına, günün birinde hanım olacağına inanırlardı; birdenbire bir arabacıya varmak istediğini, yalıtı bırakıverdiğini görünce şaşmışlar, acımışlardı.”³⁰⁷

Yazar anlatıcı bu kez de Mazlum Sami’nin ne yaşadığını, ne hissettiğini sanki onun içindeymiş gibi bilir. Üstelik kendi kendine sorduğu sorularla olaya heyecan da katar. Mazlum Sami otuz sekiz sene önce gördüğü Hüsniye’yi uzun bir

³⁰⁶ Refik Halit Karay, **Bu Bizim Hayatımız**, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.28.

³⁰⁷ a.g.e. s.103.

aradan sonra yeniden göreceği için heyecanlı olmakla beraber değişik duygular içindedir.

Hüsniye de tıpkı Mazlum Sami gibi aradan yıllar geçse de hala güzel ve kibar tavrılıdır.

“Elleri hiç iş görmemiş, sıcak sudan soğuk suya dokunmamış gibi eski hayatından iz taşıyor; tamamıyla güzel ve kibar bir kadının eli. Tırnakları boyalı değil; sedef renginde belli belirsiz cilalı. Lakin epeyce buruşukluklar var; hele göz kenarlarında. Lakin teni öyle temiz, taze ve hafif, fark edilmez bir makyajla canlı bir durulukta...”³⁰⁸

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Bu Bizim Hayatımız romanında, gençliğinde yaptığı büyük hatayı telafi etmek isteyen Mazlum Sami'nin yaşadığı dram anlatılır. Bundan dolayı roman tekli olay örgüsünden oluşur.

Birinci Vaka Parçası: Mazlum Sami, ciddi, asil çehreli, asil tavrılı, centilmen birisidir. Hayattaki tek varisi karısı Şehriyar'dır. Bir gün Mazlum Sami dedektif Şemsi ile görüşerek otuz sekiz yıl önce Üsküdar'da oturmuş olan Arabacı Ahmet ve ailesini bulmasını ister. Şemsi hemen aramaya koyulur. Bu arada Mazlum Sami de otuz sekiz yıl önce yaşadığı büyük aşkı hatırlamaya başlar. O aşk macerasının kahramanı şimdilerde arattığı Arabacı Ahmet'in karısıdır.

İkinci Vaka Parçası: Mazlum, Hüsniye ile birlikte olduğu ilk günler kızın dilini tutamayarak aralarında geçenleri herkese anlatabileceğini düşünerek korkar. Ancak korktuğu başına gelmez. Hüsniye güzel olduğu kadar gururlu bir kızdır. Hamile olduğunu anlayınca evden ayrılır. Ayrıldıktan bir hafta sonra da Arabacı Ahmet ile evlenir. Kendisi de tahsil için Avrupa'ya gider. Uzun yıllar orada kaldıktan sonra ailesinin vefatı üzerine İstanbul'a döner. Hayatta yalnız kalan Mazlum Sami âşık olmasa da çok asil bir kadın olan Şehriyar ile evlenir. Son zamanlarda ise Hüsniye'yi aklından çıkaramaz.

---

³⁰⁸ a.g.e. s.187.

Üçüncü Vaka Parçası: Şemsi, araştırmaları sonucu Arabacı Ahmet ve ailesinin İstanbul'da olduğunu öğrenir. Ancak Arabacı Ahmet ölür. Geride karısı ile oğlu kalır. Oğullarından biri olan Ali, vurgunculukla zengin olur. Diğer oğlu Ömer de edebiyat öğretmenidir. Şemsi'ye öyle gelir ki Mazlum'un Hüsniye ve ailesini aratmasındaki sebebin arkasında bir aşk vardır. Hüsniye'nin büyük oğlu olarak kayıtlara geçen Ali'nin de onun oğlu olabileceğini düşünür. Bu sebeple bir yolunu bularak Ali ile ahbaplık kurar. Hatta onun evine yemeğe gider. Orada öğrenir ki Hüsniye'nin büyük oğlu Ali değil Ömer'dir. Ömer'in de hal ve tavırlarına bakarak Mazlum Sami'nin oğlu olacağından şüphelenir. Tüm bunları Mazlum'a anlatınca Mazlum da Ömer gibi bir oğlu olduğu için sevinir. Üstelik Ömer'in kızının adının Mazlume olması da kendisini çok sevindirir.

Dördüncü Vaka Parçası: Mazlum, torununu görmeyi çok ister. Bunun için Hüsniye'yi bir gün telefonla arayarak bu isteğini belirtir. Fakat Hüsniye ağlayarak her şeyi yanlış anladığını, Ömer'in onun oğlu olmadığını, ilk çocuğunun yıllar önce öldüğünü söyler. Mazlum da duyduklarına inanmak istemeyerek kendisinden intikam almak için böyle bir yalanı söylemiş olabileceğini düşünür.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Bu Bizim Hayatımız'da Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalmış olan ailelerin dramı anlatılır. Romanda İstanbul'un yüksek sosyetesini başta olmak üzere İstanbul'un farklı muhit ve çevresi etrafında kentlin sosyal yapısı anlatılır. Ancak buna karşın yine de yüksek sosyete ağırlıklı olarak anlatılır.

Romandaki kahramanları iki gruba ayırarak inceleyebiliriz. Birinci gruba ne kadar dış görünüşte değişiklik yapsalar da eski sosyete hayatını devam ettiremeyenler; ikinci gruba ise kültürsüz olan ve bunu türlü davranış ve hareketlerinde gösteren vurguncu zenginler dâhil edilebilir. Bu iki hayatı da bize yansıtan, anlatan Şemsi Arar'dır. O hem Mazlum Sami'nin yalısındaki hayatı hem de İstanbul'un türlü mahalleri arasındaki hayatı anlatan insandır. Refik Halit, bu romanında, 1947-1948 yıllarında, Osmanlı İmparatorluğu devrinde, devlet ricalinden

olan kişilerin, çocuklarının ve torunlarının elinde konak ve yalıların nasıl yozlaştığını anlatır.

Romanın ana kahramanlarından olan Şemsi Arar, Mazlum Sami'nin isteği üzerine, Arabacı Ahmet ve ailesinin durumunu öğrenmek amacıyla gittiği yerleri, başvurduğu insanları ve Mazlum Sami'nin yalısında yaşanan hayatı nakleder. Şemsi Arar, bize *İstanbul'un Bir Yüzü*'ndeki İsmet'i hatırlatır. İsmet, Meşrutiyet öncesi ve sonrası yaşanan İstanbul'daki değişimi karşılaştırarak anlatırken, Şemsi Arar da Mazlum Sami'nin isteği üzerine Arabacı Ahmet ve ailesinin başına gelenleri öğrenmek için gittiği yerlerde, başvurduğu insanların hayatıyla Mazlum Sami yalısında yaşanan hayatı anlatır.

Şemsi çok çalışkan bir adamdır. Yeri geldikçe emlak komisyonculuğu yapar. Ama daha öncelerden gazetelerde zabıta muhbirliği yapar, *Pire Mehmet'in Maceraları* başlığı ile bir seri polis hikâyeleri yazdıktan sonra da Amerikan usulü Arar-Bulur isminde hususi bir dedektif bürosu açar. Ancak hükümet zorluk çıkardığından kapatır. Şemsi, sporcudur, avcıdır. İyi yürür, iyi koşar, mükemmel yüzer. Eski futbolcu ve az çok boksördür.

*“Yolda giderken bir yeri sormak isterseniz saf ve iyi yürekli, yardımdan hazzeder tesiri yapan umumi heyetinden dolayı halk arasında Şemsi'yi seçersiniz. Uzunca bir yolculukta yanınıza, karşınıza düşerse konuşma ihtiyacınızı zahmetsizce tatlı tatlı temin edeceğinize inanırsınız. Bütün görünüş, 'kendi halinde, küçük zevklerle oyalanan ve hayatı, insanları, hayvanları seven, akli şeytanlıklara ve ince, karışık işlere yatmaz bir adam' düşüncesini uyandırır.”*³⁰⁹

İyi niyetli ve saf yürekli olduğunu yüzünün her halinden belli ettiği için tanımayan insanlar dahi ona çok kolay güvenir, yardım istemek için çekinmeden yanına giderler.

Şemsi, İstanbul'u karış karış gezip her sınıf insanla temas eden bir adam olduğu için belli başlı semtlerde muhakkak bir tanıdığı vardır. Tanıdık bulunmasa da bir ahbap edinmekte güçlük çekmez. Zira karşısındakinin derhal nabzını yoklayıp neden hazzettiğini anlayıverir, seviyesine göre nasıl konuşması gerektiğini de bilir.

“Aranılan adam Arabacı Ahmet Usta değil, galiba karısı Hüsnüye... Kırk yıl evvel bir konakta kısa bir müddet beslemelikle bulunmuş taze bir kız neden böyle

---

³⁰⁹ a.g.e. s.28.

birdenbire ehemmiyet kesbediyor? Kendisi veya veresei niçin mükâfatlandırılmak isteniyor? Öğrenemezsem üzülürüm. Lakin öğrenirim elbette.”³¹⁰

Çok zeki bir adam olduğu için asıl aranılan kişinin Hüsniye olduğunu da rahatlıkla anlar. Ancak böylesine zengin bir adamın neden o kadını aradığını bir türlü anlayamaz. Bunu öğrenmek için elinden gelen her şeyi yapar. Şemsi, araştırmalarının sonunda elde ettiği bilgilerin geçmişte yaşanmış büyük bir aşkın çıkacağını tahmin eder. İşin içinden nasıl bir aşkın çıkacağını büyük bir merakla bekler. Şemsi'nin merak ettiği konulardan biri de Hüsniye'nin bir kibar konağına yerleşmişken üstelik genç bir hukuk öğrencisinin de kendisini ölmek istercesine sevmesine karşın neden onunla değil de basit bir arabacı ile evlendiğidir.

“Evet, Hüsniye hayatta, öbür iki oğlan da. Fakat ikisinin soyadları başka başka. Büyüğü Ali'si Dingil kelimesini almış; zahir babasının arabacılığı ile bir münasebet bulunarak... Ömer'inki Eysen, anası da aynı isimde. Eysen'in bir manası var mı? ... Ali Dingil, Ömer Eysen. Necidir bu adamlar? Ali'nin 1931 tevellütlü bir kızı ve 1934'te doğmuş bir oğlu var. Ömer'in kız çocuğu henüz küçük yaşta.”³¹¹

Şemsi, Ali ve Ömer'in hayatını bildiği halde henüz onlarla tanışamaz. Zeki bir adam olduğu için de Hüsniye ile Mazlum Sami arasında geçmişte derin bir aşk olduğunu tahmin etmede gecikmez. Araştırmaları sonucu tahmin ettiği bilgilere ulaştığı için de kendisini övmekten geri durmaz.

“Aferin bana. Bir müphemî mücesssem hale getirdim. Üsküdar'a gittiğim gün ortada tek bir şahıs değil, bir iz bile yoktu. Unkapanı'nda Felfelek Cafer ile Hubter Teyzeden bir şeyler öğrendim. Eskişehir teşhisini koymakla iyi etmişim. Vesikaları orada ele geçirdim; Eyüp'te Kuşçu Rıza ve Saatçi İbrahim sayesinde eşhası yakaladım. Abidin ile babası nalbur Ferruh Efendi, hele kalfa Petraki işe yaradı. Nihayet Boza Arif mendeburu da beni ailenin en sevilmiş siması ile tanıştırdı. Yarın öbür gün Dingil'in evinde geri kalan tiplerle tanışmağım ihtimali çok.”³¹²

Mazlum Sami tüm varlığını dedesine borçludur. Zamanında klasik olduğu üzere Avrupa'da yaşamış bir adamdır. Maddi varlığı ile bu hayatı yaşarken manevi varlığı eksik kalır. Başka kadınlarla çeşitli gönül maceraları yaşasa da Hüsniye'nin masum aşkından uzak kalamaz. Bu uzaklık ve aynı zamanda vicdan azabı onun yaşadığı ruh durumunu bize yansıtır.

---

³¹⁰ a.g.e. s.64.

³¹¹ a.g.e. s.111.

³¹² a.g.e. s.168.

Mazlum Sami, yaşlanınca o koca yalıda yalnız kaldığını hisseder. Yaşlılığın etkisiyle artık sosyetenin eğlence anlayışından da zevk almaz. Bu noktada sürekli geçmişe döner. Gençliğinde zamanını gereksiz yere bazı eğlenceler için harcadığını düşünerek üzülür. Bu noktada geçmişin onun için bir kaçış olduğu söylenebilir. Ancak aynı kahraman geçmişten kaçtığı gibi kendini yalnız hissettiği zaman da geçmişe sığınarak orada yaşar. Refik Halit'in eserlerinde hatıra önemli bir sığınak olur. Kahramanlar, içinde yaşadıkları hayatın gürültülerinden bıktıkları an, geçmiş hayatlarını hatırlarlar. *Sürgün*'de Hilmi Efendi, *Anahtar* romanında Kenan ve Perihan aynı sığınağa başvururlar.

Mazlum Sami, gençliğinde vaktini Avrupa'da geçirir. Ancak anne ve babası vefat edince İstanbul'a döner. Altmışına yaklaşmış, bir taraftan alafranga meşrep, öte taraftan aksine kendi şahsına münhasır bir adamdır. Uzun müddet sefaret müsteşarlıklarında bulunur, hayatını Avrupa'da geçirir. Üstelik genç sayılacak bir kadınla evlidir. Mazlum Sami, ilerlemiş yaşına rağmen, iki kadın ile ilgilenen bir adamdır. Bir taraftan Şehriyar diğer taraftan ilk göz ağrısı Hüsniye vardır. Bu durum yazarın diğer romanlarında da karşımıza çıkan önemli bir husustur. *İstanbul'un Bir Yüzü*'nde Kani, hem karısı Şadan hem de çocukluk aşkı İsmet ile alakadar görünür.

*"Mısır'dan bir mektup aldım. Mektup sahibi vaktiyle İstanbul'da uzun seneler oturmuş bir zattır. Vefat eden halasının bir emri hayrını yerine getirmek istiyor, bir hibe. Aranılan şahsın yahut varislerinin adresi kendilerince pek malum değil. Arabacı Ahmet Usta denilen biriymiş. Üsküdar'da ikamet edermiş. Bu dediğim 38 senelik bir vaka..."*³¹³

Mazlum Sami, Şemsi'ye aradığı insanın Hüsniye olduğunu söylemez. Kimsenin onun geçmişindeki sırrı öğrenmesini istemediğinden bir akrabasının Arabacı Ahmet'e miras bıraktığını söyleyerek onu arar.

Ciddi, asil çehreli, asil tavırlı, centilmen, elli beşini atlamış bir adamdır; fakat hala yakışıklı, hala erkektir. Bundan dolayı Şehriyar gibi genç bir kadınla evli olmak insana anormal görünmez. Vaktiyle sayısız maceralar da yaşar.

---

³¹³ a.g.e. s.12.

“Aradan 38 sene geçtikten sonra bir çehre ve bir vücut bütün hatlarıyla nasıl oluyordu karşısında bu kadar vuzuhla canlanıyor? Gözlerinin içine bakıyor gibi... Elini uzatsa sanki teninin ılıkliğini duyacak!”³¹⁴

Mazlum Sami, daha yirmisine basar basmaz Avrupa’ya kaçar. Babası, padişahın affını isteyerek sefaret kâtipliğine tayin olur; başka ülkelerde vakit geçirir. Kırk beşine doğru aklı başına gelir ama geç kalır.

Hüsniye’nin evden gitmesinden sonra Avrupa’da fikrine bir üzüntü, yüreğine nedamet hissi girmek şöyle dursun, gençliğin, servetin verdiği bir bencillikle gezer, tozar. İstanbul’a uğramasıyla dönmesi bir olur. Hatta babasının vefatı bile memleketine dönmesi için bir sebep teşkil etmez. Ne zaman ki annesini kaybeder o zaman birden değişir. Dedeler yurduna yerleşme arzusu duyar. Yine o yıl içinde Şehriyar’la evlenir.

Mazlum Sami, hayatı kadınsız yaşayamayan adamlardandır. Ona göre hayatın manası ancak kadınlarla beraber olduğunda çıkar. Şehriyar ona yardım etmek için evlenir.

“Osmanlı hanedanının memleketten çıkarıldığı sıralardaydı; Şehriyar, yaşlı ve tek başına kalmış prensesin yanında yarı ahbap, yarı nedime sıfatıyla İsviçre’ye gelmişti. İyi bakılmış, terbiyesine çalışılmış yüksek bir aile kızı olduğundan ve babasının israfları neticesinde parasız kaldığından o vazifeyi kabul etmiş, uzaklaşmak suretiyle düşkün halini tanıdıklarından gizlemek istemişti. Prens az günde geçim sıkıntısına düşüp de vaziyet bozulunca Mazlum Sami biraz da kızdan dolayı yardımlarına koştu. Nasıl kayıtsız durabilirdi ki şimdi kendisini refahta yaşatan büyük serveti dedeleri bu prensesin amcası ve babası sayesinde ele geçirmişlerdi.”³¹⁵

“Konsoloshanede evlendiler. Şehriyar ancak o gece Mazlum Sami’ye odasının kapısını açtı. Erkek öyle sandı ki kollarındaki kadın devlet menfaati icabı Katolik bir krala varan fevkalade güzel, lakin aklı İncil’de bir Protestan prensesidir. Ama beğendi, Şehriyar da onu beğenmişti; beğenme sevgisiz devam etti.”³¹⁶

Hüsniye ile büyük oğlunun yaşayıp yaşamadıklarını çok merak eder. Kendisine asıl lazım olan bunlardır ve nasıl bir hayat sürdürdüklerini öğrenmektir. Arabacı Ahmet Usta ile ikinci çocuk sağ imişler yahut değıllermiş onu umursamaz.

---

³¹⁴ a.g.e. s.46.

³¹⁵ a.g.e. s.131.

³¹⁶ a.g.e. s.134.

Mazlum Sami, Ömer'i görünce içinde değişik duygular uyanır. Ömer, onun ilk ve tek çocuğudur. Kendisi refah içinde yaşarken çocuğunun sefalet geçmesine üzülür.

“Sade Hüsniye'nin oğlu mu bu delikanlı? Benim de ilk ve tek evladım! Bir daha olmasına imkân kalmamış biricik evladım! Hayret Paşa hafidi evlat aramıyor; lakin kendisi refah içinde yaşarken ve arkasından büyük bir servet bırakacakken bu evladın sefalet çekmesini istemiyor...”³¹⁷

Mazlum Sami, gençliğinde Hüsniye ile beraber olduktan sonra büyük korku yaşar. Melek gibi güzel huylu, haysiyetli kızın çenesini tutamayarak birilerine bir şey anlatmasından çok ürker. Onun yüzündeki korkuları anlayan Hüsniye de ona laf getirmemek adına Arabacı Ahmet ile evlenir.

Ali Dingil'in oğlu olduğunu düşününce hem utanç hem de üzüntü duyar.

“Oğlum bir vurguncu! Hanende bir kadına âşık, her gece içkili gazinolarda masa kurdurup adi sefahat hayatı süren bir türedi! Vah vah! Vah vah!”³¹⁸

Mazlum Sami, Hüsniye'nin İstanbul'da yaşadığını öğrendiğinde aklına birçok soru işareti gelir. Bunca yıldır kendisini neden hiç aramadığını düşünür. Ama aklına gelen sorulara cevap veremez.

“Hüsniye'yi sevmiş; zamanında farkına varmadan içe işlemiş, belirmeden içeride kalmış acayip bir şuur altı aşkıyla Hüsniye'ye tutkunmuş. Ancak şimdi anlamaya ve tatlı tesirini duymaya başlıyor. Aradan kırk sene kadar geçtikten sonra...”³¹⁹

Mazlum Sami yaşlılığın etkisi ve yalıda yalnız kalmanın verdiği psikoloji ile sürekli geçmişine sığınır. Bu noktada da yaşadığı vicdan azabının etkisiyle kıvranır durur. Yalnızlık onu sürekli Hüsniye'yi düşünmeye iter. Aradan kırk yıl geçtikten sonra Hüsniye'yi sevdiğini hala ona tutkun olduğunu daha iyi anlar.

Mazlum Sami, kendi içinde gelgit yaşar. Bir taraftan hamile bir kadına sahip çıkmadığı için kıvranıp vicdan azabı yaşarken bir taraftan da bu davranışını haklı çıkaracak sebepler bulmaya çalışır. Ne kadar Hüsniye'yi sevse de kendisi gibi zengin bir adamın fakir bir sütçü kızıyla evlenmesinin uygun olmayacağını düşünerek kendini haklı çıkarmaya çalışır.

---

³¹⁷ a.g.e. s.92.

³¹⁸ a.g.e. s.128.

³¹⁹ a.g.e. s.159.

“Peki, ama onunla evlenemedim ya! Hayret Efendi torunu bir sütçünün kızını elbette alamazdı, gelin diye köşeye oturtamazdı. Macera muhakkak bir şekilde kapanacaktı. Bir kusurum olduysa kızı bir daha arayıp sormamak. Arayamazdım da... İyi kötü kurduğu yuvayı da yıkar, zavallıyı sokağa düşürürdüm. Geç olmakla beraber işte aradım, bir şeyler yapmak istedim; ihtiyacı yokmuş. Ala! ... Aklı böyle diyordu, hissi yine eskiydi: Hüsniye’yi de, oğlunu da torunlarını da bir kerecik görmek...”³²⁰

Mazlum, kendisine acımaktadır. Kendisi, gurbet ellerde zevkine, sefasına düşkün, miskince yaşarken Hüsniye, kimsenin bilmediği sıkıntı ve yokluklar içinde oradan oraya savrulurak oğlunu büyütür, yetiştirir. Mazlum hem Hüsniye’ye hem de Ömer’e bir şey kabul ettiremeyeceğini bilir. Üstelik miras bırakmasının da uygun olmayacağını bilir. Şemsi’den öğrendiği kadarıyla da Ömer, gururlu ve hisli bir adamdır. Kendisinden kalacak mirası asla kabul etmeyecektir.

Mazlum Naci, yaşlılığın ve yalnızlığın verdiği etkiden olsa gerek sürekli bir akıl karışıklığı yaşar. Bir taraftan Hüsniye ve ailesine yakın olmak isterken bir taraftan da yaptığıının çok saçma bir şey olduğuna karar vererek karısı Şehriyar’ın üstün meziyetleri ve güzelliğini sıralar.

“Bu macera beni küçük düşürecek. Günden güne manasızlıklarım artıyor; mevkiime yakışmayacak işler yapmaya başladım. Köşkle telefon konuşması pek çocukça değil mi? Önceden Hüsniye ile oğlunu arattırmam? Hiçbirini yapmamalıydım, yapmamalıydım. Fakat bir içki ve zehir müptelasına dönmüşüm. Münasebetsiz, zararlı taraflarını görüyorum, anlıyorum ama tadından da nefsimi mahrum edemiyorum. Başka ne yapacak olsam bundan tatlı gelmeyecek. Hem bir aile ihtiyacı duymaktan tabii ne olabilirdi? Şehriyar yetmiyor ve boşluğu karşılamıyor işte. Bir sosyete kadını olarak âlâ! En büyük otellere beraber gitmek için emsalsiz! Bir kibar gazinoda, bir tiyatrodada, bir ziyafette tamamıyla mükemmel!”

Şehriyar, hepsini bilen bir kadındır; en iyi giyinen, en iyi yürüyen, en güzel kadın! Hüsniye ile yan yana gelseler zavallı eski ahretlik pek de geri kalmamakla beraber kim bilir nasıl silinir, ötekinin haşmeti altında ne derece ezilir, erir! Şu var ki Mazlum Sami bu üstünlüklere artık fazla kıymet vermiyor; ömrü müddetince hep bunları yaptı, yapanlarla bulundu, seçtiklerine yaptırdı da.”³²¹

Henüz birkaç sayfa öncesinde Hüsniye ve ailesine yaklaşmama kararı almışken bir süre sonra tekrar vicdan rahatsızlığı çeker. Ömer’in yazdığı kitap için kütüphane kütüphane gezdiğini öğrenince onun yalının kütüphanesi varken öyle bir imkândan yararlanamamasına çok üzülür.

³²⁰ a.g.e. s.162.

³²¹ a.g.e. s.246.

“Ne hakkım var benim Ömer’i ferahtan mahrum bırakmaya? Yalının üç nesil tarafından kurulmuş koca kütüphanesine yerleşip rahatça çalışacakken sokak sokak sürtmek zorunda bırakmaya?”³²²

Hüsniye’yi bir gün telefonda arar ve telefonda Ömer’in kendi çocuğu olup olmadığını sorar, kadın ise ağlar ve telefonu kapatır.

“Ya Hüsniye doğruyu açığa vurmaktan çekindiyse? Eninde sonunda ailenin rahatını, şerefini bozacağından korktuğundan asıl hakikati gizlediyse? Ömer gerçekten öz evladım Mazlume de öz torunum ise? Kadıncağız yeni bir fedakârlığa daha katlandı, telefon başında bu fedakârlığın heyecanından ağladıysa? Olabilir; ondan her şey beklenebilir... İki de bir inleyecek; kendi kendine soracak: Benim torunum muydu gerçekten? Yoksa büsbütün yabancı mıydı? Mazlum Sami kalan ömrü müddetince bu şüphenin kördüğümünü ak saçlı kafasında taşımaya mahkûm...”³²³

Telefondaki ses, Ömer’in kendi oğlu olmadığını söyleyince yıkılır kalır. Mazlum için Ömer’in oğlu olması ihtimali bir kenara, ömrünün son yıllarında bu umutla yaşamaya o kadar alışmıştır ki duyduklarının doğru olduğuna dahi inanmak istemez.

Bu Bizim Hayatımız’ın kadın kahramanı Hüsniye alt tabakadayken namuslu yaşamıyla dikkat çeker. Sosyal ve siyasi çevresi ne kadar değişse de bu muhit onu bozamaz. Gençliğinde saz benizli, ince belli, kanı sıcak, sokulgan, sessiz bir tazedir. Büyük bir konakta yetiştirilir; kendi gibi evi de gül gibidir. Çocuklarına da çiçek gibi bakar. Besleme olduğuna bin şahit lazımdır. O kadar iş görmesine rağmen elleri yine yumuşak, bembeyaz tırnakları pembe pembedir.

“Sadece gecelere mahsus, sessiz, lakırdısız, hayaletlermiş gibi günahsız bir sevişme. Fakat gündüzün buluşanlar sanki geceler değildir. Mazlum, durgun, uzak, kayıtsız, güya benliğiyle yaptığı o şeyleri hatırlamıyor. Kız da öyle. İşini görüyor, işten başka bir şey üzerinde konuşmuyor, daha doğrusu eskisi gibi yalnız, emirlere cevap veriyor.”³²⁴

Hüsniye, Mazlum’u o kadar çok sever ki onunla birlikte olduktan sonra bile hal ve hareketlerinde hiçbir değişme olmaz. O yine aynı ağırbaşlılığını ve hanımefendiliğini korumaya devam ettirir.

---

³²² a.g.e. s.252.

³²³ a.g.e. s.277.

³²⁴ a.g.e. s.86.

Bir sabah vakti kalkar sobayı yakar ve Mazlum’u uyandırır: Sesi o kadar başka, ciddi, mahzundu ki genç adam hemen yerinden doğrulur ve karşılaştığı çehrenin perişanlığından ürker.

“Ben yarın gidiyorum, evime gidiyorum, artık yalıya dönmeyeceğim.. Gitmezsem ikimiz de rezil oluruz. Farkına varan yok ama ben artık duramam. Duracak olursam yarın, öbür gün herkes anlayacak, arımdan ölürüm sonra...”³²⁵

Hüsniye, Mazlum Sami’nin hayatını alt üst etmek istemediği için sevgisini içine atarak evden ayrılır. Evden ayrıldıktan bir hafta sonra Arabacı Ahmet ile evlenir. Kızcağız ne kadar Arabacı Ahmet ile evlense de aklında ve kalbinde sadece Mazlum vardır. Tüm saflığı ve masumluğu ile onu çok sever.

Yıllar içinde Hüsniye hem sadık bir zevce hem fedakâr bir ana olur. Kimse hizmetçilikten gelme olduğuna hükmetmez; adeta bir hanımefendidir. İyi ahlakını ve güzelliğini övüp dururlar. Zaten oğlu Ömer’le beraber diğer oğlu Ali’nin satın aldığı Ortaköy ile Arnavutköy arasında bir eski yalının yamaçtaki köşkünde otururlar.

Hüsniye Hanım, musikiyi sever, alaturka konserleri kaçırmaz. Musikiden anlayan öbür gelinin hatırı için ara sıra alafranga konserlere de gider. Ömer’i de kendisi gibi ince duygulu olduğundan onu yanından ayırmaz. Hüsniye Hanım’ın, dışarıda Ali’ye hükmü geçmezdi ama içeride bütün aileyi baskı altında tutar. Torunlarını şımarık, arsız, yeni zengin, hatta eski zengin evlatlarına benzetmez.

Yaşlanmasına rağmen giydiği sade kıyafetleri ile çok asil görünür.

“Elleri hiç iş görmemiş, sıcak sudan soğuk suya dokunmamış gibi eski hayatından iz taşıyor; tamamıyla güzel ve kibar bir kadının eli. Tırnakları boyalı değil; sedef renginde belli belirsiz cilalı. Lakin epeyce buruşukluklar var; hele göz kenarlarında. Lakin teni öyle temiz, taze ve hafif, fark edilmez bir makyajla canlı bir durulukta...”³²⁶

Aradan yıllar geçtikten sonra Hüsniye, Mazlum ile telefonda konuşur. Yıllar sonra ilk defa onun sesini duyunca derin bir heyecan yaşar. Mazlum, fırsatını bulur bulmaz onun ile görüşmek istediğini söyleyince Hüsniye belki hala sevdiğinden belki de ona ceza çektirmek istediğinden onunla karşılaşmayı ve görüşmeyi istemez.

---

³²⁵ a.g.e. s.105.

³²⁶ a.g.e. s.187.

“Mazlum Sami'nin fırsat bulur diyerek gelmesini istemiyordu. Neden, istemiyor neden bir daha karşılaşmaktan kaçınıyor? Çökkün, sevimsiz halde olmadığına bakılırsa bu ya eski aşığına bir cezadır ya da bir korku. Cezayı anlıyor korkusu nedir? Yoksa seviyor mu hala? Kendine mi güvenemiyor, ilk tesirleri kaybettiririm diye mi çekiniyor? Eski çehresiyle bir sevgili olarak Mazlum'un hayalinde ebediyen kalmak mı arzusunda? Galiba bu, sonuncusu!”³²⁷

Hüsniye'nin oğlu Ali Dingil bir vurguncudur. Bu şekilde zengin olur.

“Üç sene evvel Tahtakale'de han kapısı aralığında ufacık bir nalbur dükkânı varmış; cam macunu, toz boya, testere, çekiç gibi şeyler satarmış. Birdenbire işi büyüttü. Şimdi inşaat malzemesi piyasasına hâkimdir; milyonlar vuruyor...”³²⁸

“Ali Dingil Ayazpaşa'da bir konak satın almış, orada oturuyordu; Kuruçeşme'de de kocaman bir korusu ve köşkü vardı. Bütün bunlar son üç senede kazanılan servetle...”³²⁹

Ali Dingil, her ne kadar vurgunculukla zengin olsa da yeni tanıdığı insanlara ilgi duyar; hatta onları sevmişse evine davet eder, ailesi ile tanıştırır.

“Karnınızı doyurmaya bakınız, usulcacık sıvışalım, pavyona gideriz. Siz, ben bir de Arif. Ötekilerini atlatırız. Seniye de arkamızdan oraya gelir... Çocuktuk bu Ali Dingil.”³³⁰

Ali'nin çocuksu hallerini gördükçe, böyle söylediklerini dinledikçe Şemsi hayretler içinde kalır. Adeta bu yarı dangalak mahlûkun o meşhur Dingil olduğuna inanmayacağı gelir. Gündüzleri veya iş üstüneyken büsbütün değişerek ikinci bir hüviyete girmiş olabileceğini düşünür. Ali, basit ve terbiyesizdir. Zenginliğine rağmen kaba kalmaktan ve öyle görünmekten haz duyar. Kaba tesiri yapmaya özellikle çalışır. İkide bir:

“Ben arabacı oğluyum! Bu servet kendi zekâmla yaptım! Herkes karşımda baş eğiyor!”³³¹

Sözleriyle de açıkça övünmekten çekinmez. Böyle olmakla beraber görüldüğünden iyi adamdır; aile hissi kuvvetlidir. Aldattığı karısına bile küçümsemek ve alaya almakla beraber sevgisi belli olur. Saniye'ye fırsatını bulduğunda azarlar:

---

³²⁷ a.g.e. s.240.

³²⁸ a.g.e. s.73.

³²⁹ a.g.e. s.122.

³³⁰ a.g.e. s.156.

³³¹ a.g.e. s.165.

“Sen nesin? Papellerime vurgunsun! Evdeki kadın yarın beş parasız kalsam yine benden ayrılmaz, zeytin ekmek yer, gözümün içine bakar!”³³²

Hüsniye'nin diğer oğlu Ömer ise olgun, akli başında bir insandır. Ömer hem manalı hem kafiyeli şiirler yazar. Kültürlü, kendi halinde, şair sayılan iyi bir gençtir. Bir ortaokul müdürüdür. Kardeşiyle hiçbir zaman uyuşamaz, ona uzak durur.

“Ağabeyesine zerre kadar benzemiyor; yüzü kemikli, çenesi sivri, burun irice... Şakaklarında saçları şimdiden hafifçe ağarmış. Çekingen fakat fazla kibar tavırlı. Siyah gözlerinden eskilerin halavet dedikleri derince bir tatlılık, munislik, sevimlilik taşıyor.”³³³

Çevrelerindeki herkes nüfus kayıtlarından dolayı Ali'yi büyük sanır. Oysaki gerçekte büyük olan Ömer'dir. Ama Eskişehir'deki nüfus müdürü Ömer'i zayıf ve çelimsiz Ali de iri ve tumbul olunca yanlışlıkla Ali'yi büyük olarak kaydeder.

Mazlum Sami'nin karısı Şehriyar ise çok hanımefendi bir kadındır. Hep ecneblerle dolaşır, yabancı dile konuşur, müzeleri, camileri gezer durur.

“Ahbaplarını ecneblerden seçer. Memlekete her yeni gelen sefirlerle, sefir madamlarıyla, kızlarıyla dost olur. Bunlar yetmiyormuş gibi muharrir, şair, ressam, âlim veya musikişinas nevinden şehrimize kim uğrarsa Hayret Paşa yalısına çağırılır. Dahası da var; yalıda aylarca ve çok defa aileleriyle misafir kalan yabancı insanlar vardır. Her milletten! Karı koca bunları Avrupa seyahatlerinde tanımışlardır...”³³⁴

Şehriyar, yaşına rağmen hala çok güzeldir. Özellikle saçları Şemsi'nin dikkatini çeker. Platin rengindeki saçları adeta doğal güzelliktedir. Karanlıkta bile Şehriyar'ın saçları kendini gösterir.

“Evvla güzeldi; ince vücudu, uzun kalçaları, rase denilen yine ince, madeni bacakları, zayıf ayaklarıyla, Avrupakari bir güzellikte. Gayet ciddi, fazla denilecek kadar vakarlıydı da. Vakarlı tavırlarını gözü gibi esirgiyor ve heyecanlı, hareketli görünmekten de kaçınıyordu... Şehriyar kendinden yaşlı olan Mazlum'a en hoşuna giden bir vasıf buluyordu; zengin, görgülü, güzel bir olgun erkek. Yanında başını dik tutarak ismini gururla taşıyabileceği bu refah içinde yaşlanma yolunu tutmuş erkek onun en esaslı gayesini, refaha tekrar kavuşup kibar yaşamasını temin edecek.”³³⁵

Şehriyar'ın güzelliği Avrupalı bir güzelliktedir. Her erkeğin yanında gururla taşıyabileceği asalette, olgunlukta bir bayandır.

---

³³² a.g.e. s.165.

³³³ a.g.e. s.176.

³³⁴ a.g.e. s.23.

³³⁵ a.g.e. s.132.

Romanda Şemsi'nin Arabacı Ahmet ve ailesini bulmasında Cafer Efendi ve karısı Hubter Hanım yardım eder. Cafer Efendi, eski mahalle muhtarıdır. Muhtarlıklar kaldırıldığı tarihe kadar ara vermeden Yavuz Sinan Mahallesi'ni idare eder, şimdi yetmiş beş yaşına gelmiş bir ihtiyardır. Fakat onun ihtiyarlığı kamburlaşmadan, çevikliğini kaybetmeden, saçları fazla aklaşıp yüzü buruşmadan sadece küçülmekle kendini gösterir. Normalde de kısa olan boyu ve kuru yaratılmış vücudu her sene biraz daha ufalır, biraz daha derinleşir. Canlılığı ise eskisinden farksızdır. Eskisi gibi gözleri ferli, hareketleri süratlidir.

“Kendisine Felfelek Cafer Efendi denirdi. ... Başlangıçta bir tek mahallenin muhtarı iken nüfusunu civar mahallelere de yürütmüş, öbür imamları, muhtarları, mahalle heyeti ihtiyariyelerini emri altına sokmuştu. Kendiliğinden bir hükümdarlık kurmuştu.”³³⁶

Hubter Hanım ise, şişmanlığının yükünü duymadan hala sürekli olarak çalışma halindedir. Durup dinlenmez, vaktini daima ayakta, işte geçirir; özellikle de çamaşır yıkamaya pek meraklıdır. Elinden sabun köpüğü eksik olmaz. Hiçbir şey bulamazsa temiz mendilleri, tülbentleri yıkar. Cafer Efendi için olduğu kadar Hubter Hanım için de mahallede oturmuş olanları bilmemek ayıptır. Hatırlayamazsa üzürlüler hatta utanırlar. Arabacı Ahmet ile karısını da eski kayıtları inceledikten sonra hatırlarlar. Eski adıyla Hüdavendigâr olan Eskişehir'e gittiğini de Şemsi, onlardan öğrenir.

Şemsi'ye yardım edenlerden biri de Arif'tir. Şemsi kendisini Beşiktaş'taki mektepten tanır.

“Üç sene kadar mektebin en uslu, utangaç, kabuğuna çekilmiş duran bir çocuğuydu. Fakat gün geldi ki onu yaz tatili sonunda büsbütün değişmiş, tanınmaz halde buldular, hem ruh itibariyle: Çakı gibi sertleşmişti ve mütecaviz bir hüviyet almıştı. Yalancı, fitçi, ahlakıyla düşman, zayıfa karşı zalim, kuvvetliye dalkavukluk, sulu çirkef, çamur bir numune...”³³⁷

---

³³⁶ a.g.e. s.48.

³³⁷ a.g.e. s.139.

3. 4. ZAMAN

Romanın anlatma zamanı iki aydır. Mazlum Sami'nin Hüsniye ve ailesi aratmak için tuttuğu dedektif Şemsi Arar, iki ay içinde Hüsniye ve ailesini bulmakla kalmamış onlarla bir de ahabplık kurar. Mazlum Sami de bu süre içinde gizliden gizliye gençlik aşkı Hüsniye ve ailesiyle ilgili bilgileri Şemsi Arar'dan alır. Bu iki aylık süreç içinde zaman dilimi sürekli genişler. Mazlum Sami, otuz sekiz yıl öncesine geri dönüş yaparak Hüsniye ile yaşadığı günleri hatırlar. Sadece o değil Şemsi Arar da geçmişe yolculuk yaparak çocukluğuna geri döner. Bu noktadan bakıldığında romanın vaka zamanının yaklaşık kırk yıl olduğu söylenebilir.

“Yirmi bir yaşında iken gittiği Avrupa'dan ara sıra birkaç ay için döndüğü zaman çocuk bıraktığı bir takım akraba kızlarını olgunlaşmış halde bulur, şaşar; hepsinin kendisiyle evlenmek hayalleri beslendiklerini de gözlerinde okur yahut iradesiz, gayritabii, kâh mahcup kâh cüretli, lakin daima acemi, beceriksiz hareketlerinden anlardı. Hiç birisiyle muaşakaya vakit bulmamıştı. İstanbul'da da ecnebi sosyetelerine devam ediyor, birtakım Frenk kadınlarına Eyüp'ü, Göksu'yu, Kâğıthane'yi gezdiriyordu. Bir erkek çocuk için aynı yaştaki kızların birdenbire kadınlaşmaları adeta utandırıcı bir keyfiyettir. Sonra da delikanlılık çağındayken daha dün çocuk bulduğu kızları günün birinde göğüsleri dolmuş ve bakışları dişilemiş görmek de pek şaşırtıcıdır. Mazlum Sami'ye erkek-kadın arası ilk cinsiyet oyunlarını öğretenler –bıyıkları henüz terlemeye başladığı sıradaydı- koca yalının her katında dolaşan, aşağı yukarı biteviye gidip gelen hizmetçiler oldu. Her milletten, her yaşta, kimisi aylıklı, kimisi hüccet ile Anadolu'dan getirilmiş bu kızlardan çoğu Küçük Beyin etrafında pervane gibi döner, ona sürtünmeye, sokulmaya can atardı. Birbirlerini kıskanırlardı da...”³³⁸

Gençliğinde yaşamının bir bölümünü yurt dışında geçiren Mazlum Sami yurda döndüğünde zamanın modasına uyarak yabancılarla sürekli vakit geçirir. Yakışıklı ve dinç bir delikanlı olduğun için de yalındaki hizmetçiler ona hizmet etmek için adeta birbirlerini yerler.

“Aradan 38 sene geçtikten sonra bir çehre ve bir vücut bütün hatlarıyla nasıl oluyordu karşısında bu kadar vuzuhla canlanıyor? Gözlerinin içine bakıyor gibi... Elini uzatsa sanki teninin ılıkliğini duyacak!”³³⁹

Aradan otuz sekiz yıl gibi koca bir zaman geçse de Hüsniye hala ilk günkü haliyle Mazlum Sami'nin gözleri önündedir. Üstelik hala aynı vücut, aynı çehre, aynı canlılıkta; sanki hiç yaşlı değildir.

³³⁸ a.g.e. s.44.

³³⁹ a.g.e. s.46.

“Daha yirmisine basar basmaz hiçbirinin kadrini anlamadan Avrupa’ya kaçtım. Avrupalılık hastalığına tutulmuştum. Sonra peder, Zatı şahaneden affımı temin etti, sefaret kâtipliğine tayin olundum; oralarda vakit geçirdim. Kırk beşime doğru aklım başıma geldi ama neyleyim, geç kalmıştım...”³⁴⁰

Mazlum Sami, maddi imkânlarının verdiği güçle ve zamanının Avrupalılık hastalığına uyararak gençliğini Avrupa’da heba etmiş bir adamdır. Ancak kırk beşine doğru aklı başına gelir. Ancak o zaman da birçok şey için çok geç kalır.

“1907 senesinin yazıydı; 19 yaşında... Mevsimin en berbat, durgun, duru bir mehtabı ama hangi ayda, temmuz mu ağustos mu hatırlayamıyor. Deniz, rıhtım hatta koru yıldızlaşmış değil de süt mavisi yaldız dolu bir kabın içine düşmüş, baştanbaşa yaldız kesilmiş, yaldız üstünde yüzüyor gibi... Hem bu yaldız kabarcak, köpürecek, taşacak hissini de veriyor; kap, ateş üstündeymişçesine için için hareketli ve sıcak... Nihayet yorgunluk duydu; esniyor. O yaşta ilim merakına kapılanlar herkesin yaptığını yapmaz ve herkesin sevdiğini sevmez görünmek isterler... Denize bakmak istedi, pencereye yürüdü ve işte o zaman yan minderde bir gölgenin kıvıldandığını, elbisesi gibi yüzü de kafeslerin arabesk ışıklarıyla harenmiş narin bir vücudun doğrulup ayağa kalktığını, saçlarının birdenbire parıldadığını gördü; yüreği çarptı. Oydu muhakkak... Mehtaba çıkanlara karışmamış, evde nöbette kalmıştı. Daha doğrusu Mazlum’u bekliyordu. Mazlum için duruyordu. Mazlum’u soyacak, giydirecek, yatacağı. Pekâlâ, bildiği halde bir şey söylemek lüzumunu duydu: ‘Kim o?’ diye sordu. Fakat sesinin her zamankinden fazla, adeta yaşlı tekelerini andıran, kalın arengine kendisi de şaşıtı. Bir ses ki farkında olmadan, birdenbire şahlanan delikanlı hırsıyla boğuklaşmıştı. ‘Benim Küçük Bey’... Küçük Bey ağır gölgeye ağır ağır yaklaşıyor, adımları ve yürüyüşü de asıl kendininkiler değil... Bunlardan da acayip bir katılık, diklik, belki de korkunçluk var. Kız titrek, heyecanlı bir sesle, bir kazaya uğrayacağından ürkmüş, önlemek istercesine tekrar ediyor: ‘Benim Küçük Bey... Benim efendim.’ Mazlum ta yanındadır. Hem kendi soluğunu, hem de onunkini işitiyor. Salon öyle durgun, kuytu ki bir aralık iki yüreğin karşılıklı çirpintisini da işitti, galiba. Kız yalvarırcasına, lakin gittikçe tonu düşen, fısıltı olan bir sesle telaşlı yine söyleniyor: ‘Benim Küçük Bey... Benim, benim efendim... Ben... Ben... ‘ O kadar. Bunlar kulağında kalan son sözler... ”³⁴¹

Mazlum Sami, çok eski yıllara yolculuk yapar. Bu yolculuklar da onun geçmişe olan özlemini görürüz. Geçmiş zaman Mazlum Sami için içinde bulunduğu dar zamandan bir kaçış, bir sığınaktır. Mazlum Sami, annesini hatırlar, ona olan özlemini ve sevgisini dile getirir.

Kış mevsiminin de kahraman üzerinde bıraktığı etkiye de yer verilir.

“Kış başlangıcı yağmurların hüznü Boğaziçi’nde fazla duyulur. Zaten hüznü, rutubetli, loş yerlerden hazzeden bir ruh karanlığı, ruh ıslaklığı mantaradır;

³⁴⁰ a.g.e. s.67.

³⁴¹ a.g.e. s.85.

mantar gibi hüznün de dış rengi ölü beyazlıkta, iç tarafları acı siyahtır; gönüllerin bu durumunda biter... Mazlum Sami de cismi salonda ve ışık loşluğunda durmakla beraber ruhunun önce öyle karanlık, dar bir merdivenden ağır ağır, sendeleye sendeleye indiğini hissetti. Nihayet masalardaki gibi demir kapıya rastladı, paslı sürmesini çekti, araladı, baktı: Asıl yalı çocukluğunun ve gençliğinin yalısı oradaydı; aydınlık, en parlak renkler içinde karşısına çıkmıştı. Hakikattekinden daha sevimli, daha güzeldi; fakat sessizdi. Bomboşmuş tesiri yapıyordu. Birden kulağına sesler geldi; evvela dini nağmeler... İçeride mevlid okunuyordu. O bitti, bir hatim duası işitti. Arkasından büyük bir cemaatle kılınan teravih namazının secdeye kapanış ve kıyama kalkış uğultularını duydu. Dede yalısı bunlardan mahrum kalmazdı; Ramazanda imam tutulur, yılda birkaç kere mevlit, Kadir Geceleri Yasin okunur, arada sırada hatim cemiyetleri yapılırdı; Ödağaçları yanar, buhur kokuları yayılır, gül suları serpilirdi.”³⁴²

Yukarıdaki satırlarda zaman ve mekân arasındaki ilişkinin kahraman üzerinde uyandırdığı etkiye yer verilir. Ne zaman eski zamandır ne de mekân aynı duyguları uyandırır. Mazlum Sami'nin çocukluğunda, Yasinlerin, Mevlidlerin okunduğu yalı artık eski yalı değildir. Yalı aynı yalı olsa da Mazlum Sami üzerindeki etkisi aynı değildir. O her anı insan sesi olan yalı artık karanlık, loş ışıklar altında ruhu sıkan yalıdır.

3. 5. MEKÂN

İstanbul'un çeşitli yerleri ve Mazlum Sami'nin yalısı romanda yer alır.

“Müşfik Bey'den ayrılıp da Asmalımesjid Sokağı'nın yer yer sirke fıçısı, domuz sucuğu, bulaşık çukuru kokan acayip havasına girince Hayret Efendi yalısını çiçekli bahçesiyle, bekleme odasındaki mesut bekleme saatiyle, kocaman divanhanesi ve avizeli tavanlarıyla, temiz rayihasıyla göz önüne getirmemezlik edemedi; adımlarını hızlandırdı. Tepebaşı'nın genişliğinde bile hoşça gitmeyen bir koku, adi pansiyon kokusu yatağı vardır.”³⁴³

Şemsi Arar, Mazlum Sami'nin yalısından çıkıp da Asmalımesjid Sokağı'na girince iki mekânı karşılaştırma ihtiyacı hisseder. Yalı büyüklüğü ve temizliği ile insanı çekerken Tepebaşı hoşça gitmeyen genişliği ve pis kokusuyla bir o kadar iter.

“Yalıyı caddenin öte tarafındaki koruya bağlayan pencereleri kafesli köprüden geçti. Kiremit tozuyla pekleştirilmiş incecik yollardan ağır ağır çıkıyor. Biraz daha yukarıda bir terasa, üç yaşlı fıstık ve bir küçük köşk vardır. Bu köşk için

³⁴² a.g.e. s.142.

³⁴³ a.g.e. s.25.

ecnebi misafirler 'bir mücevher' derler. Kapıları, pencereleri, panoları vaktiyle Viyana'dan getirilip takılmış; üzerleri zarif desenli buzlu camları da ora malıdır; bütün eşyası da..."³⁴⁴

Mazlum Sami'nin yalısı o kadar büyüktür ki içinde misafirleri ağırlamak için bir köşk dahi vardır. Bu küçük köşk, Viyana'dan getirilen aksesuarlarla döşenir.

*"Bu yıllarda Nişantaşı-Beyazıt arasında işleyen otobüslerden Unkapı yoluyla gidenlerden Dolmabahçe tarafından inenlerin müşterileri birbirlerinden epeyce farklıdır. Birincileri ekseriya orta halliden birkaç derece aşağı, geçim sıkıntısını çok fazla çekenler doldurur. Bunlar Maçka- Şişli semtine ancak günübürlük misafirlığe gelmiş insanlardır; zenginleşivermiş eski mahalle ahbablarına uğramışlardır; Kaygusuz, refahlı hayata karşı duydukları gıpta yüz hatlarını gerginleştirmiş gibidir. Bir kısmı Zeyrek yokuşunda, gerisi Saraçhanebaşı'nda nihayet Aksaray'da inip yan sokaklara dalar. Dolmabahçe yolunu takip eden arabalara ise yaşama vaziyetleri daha iyi olanlar, öte taraftan bu tarafa yerleşmişler biner. Karaköy'e nihayet Eminönü'ne kadar giderler; aralarında Beyazıt'a çıkan nadirdir."*³⁴⁵

İstanbul'un çeşitli semtleri arasındaki gelir durumu hakkında da bilgi verilir. Dolmabahçe yoluna gidenler daha iyi yaşam tarzına sahip insanlardır.

Mazlum Sami, ataları zamanında oldukça bakımsız olan yalıyı en kıymetli saray eşyalarıyla döşeyerek adeta bir müze haline getirir. Şimdilerde de eşiyile beraber bir bekçi titizliğiyle onları korur.

*"Babamın ve dedemin zamanında buraları bambaşkaydı; harapça idi. Esaslı bir tamir gördü. Padişahlığın ilgasından sonra satılan en kıymetli saray eşyalarıyla yeniden döşedim, bir müzeye çevirdim. Zaten görüyorsunuz, zevcemle beraber adeta tarihi bir şato konservatörü gibi bunların bekçisiyiz. Ben vaktimi pavyonda geçiririm; zevcem yalının bir bölümünü işgal ediyor; bir bölümünü de gece yatısına gelen misafirlere ayırdık, müstakil bir dairedir. Üst tarafı ara sıra gezerek, ziyaretçileri gezdirerek avunmamıza yarıyor..."*³⁴⁶

Mazlum Sami, ataları zamanında oldukça bakımsız olan yalıyı en kıymetli saray eşyalarıyla döşeyerek adeta bir müze haline getirir. Şimdilerde de eşiyile beraber bir bekçi titizliğiyle onları korur.

"Şemsi, gördüğü koleksiyon zenginliği karşısında heyecana düştü. Zira bildiği ve bilmediği, telli ve telsiz bütün Garp musiki aletlerinin en eski asırlarda kullanılmış olanlarından başka ayrı ayrı bölümlerde Şark sazları da yer almıştı. Çin, Japon, Hint sazları, uzak vahşi adalarla Tibet ve Kore gibi acayip ülkelerin sazları, davullar, dümbekler, düdükler, ziller... Şiş karınlı uzun veya kısa saplı, tahtadan ve

³⁴⁴ a.g.e. s.41.

³⁴⁵ a.g.e. s.46.

³⁴⁶ a.g.e. s.67.

madenden, nasıl akıl edilip de bu şekillere sokulduğuna şaşacağımız ut, kemençe, tambur biçimi bir sürü şeyler! Sonra kilit ve anahtar koleksiyonun bulunduğu odaya geçtiler... İçlerinde öyle sanatkârane işlenmiş, oymalı ve kafesli kapı ve saat anahtarları vardı ki Şemsi hayran kaldı. Öbür odanın vitrinlerine dizili Türk kaşıklarına da bayıldı. Bağadan, fildişiden, mühreden, sedeften, gül kökü, abanoz ve hindistancevizi ağacından, şimşirden yapılmış, çoğu mercanla mercanla ve bazıları kıymetli taşlarla süslü, yüz çeşitten, fazla düzinelerle kaşık... Şemsi asıl bu hamamı unutmuyacaktı. Tabiidir ki çarşı hamamlarınki gibi külhanlıydı; yuvarlak ve kabarık tepe camlarından ışık alıyor, kubbeliydi; soğukluğu, sıcaklığı, göbek taşı, çifte kurnası vardı. Hele yekpare mermere oyulmuş kayak biçimi bir banyosu misli menendi bulunmaz bir sanat eseri idi.”³⁴⁷

Yalı adeta gerçek bir müzedir. Telli, telsiz bütün müzik aletleri, Çin, Japon, Hint sazları, ut, kemençe, tambur gibi birçok çalgı aleti yalıda mevcuttur. Sanatkârca işlenmiş kapı ve saat anahtarları, vitrinlere dizilmiş Türk kaşıkları, avizeler, mobilyalar, en meşhur hattatların yazıları, çeşitli ülkelere ait halılarla muhteşem bir yapıya sahiptir.

“Asıl yalı çocukluğunun ve gençliğinin yalısı oradaydı; aydınlık, en parlak renkler içinde karşısına çıkmıştı. Hakikattekinden daha sevimli, daha güzeldi; fakat sessizdi. Bomboşmuş tesiri yapıyordu. Birden kulağına sesler geldi; evvela dini nağmeler... İçeride mevlid okunuyordu. O bitti, bir hatim duası işitti. Arkasından büyük bir cemaatle kılınan teravih namazının secdeye kapanış ve kıyama kalkış uğultularını duydu. Dede yalısı bunlardan mahrum kalmazdı; Ramazanda imam tutulur, yılda birkaç kere mevlit, Kadir Geceleri Yasin okunur, arada sırada hatim cemiyetleri yapılırdı; Ödağaçları yanar, buhur kokuları yayılır, gül suları serpilirdi...

Nihayet yorgunluk duydu; esniyor. O yaşta ilim merakına kapılanlar herkesin yaptığını yapmaz ve herkesin sevdiğini sevmez görünmek isterler... Denize bakmak istedi, pencereye yürüdü ve işte o zaman yan minderde bir gölgenin kıvıldandığını, elbisesi gibi yüzü de kafeslerin arabesk ışıklarıyla harelenmiş narin bir vücudun doğrulup ayağa kalktığını, saçlarının birdenbire parıldadığını gördü; yüreği çarptı. Oydu muhakkak... Mehtaba çıkanlara karışmamış, evde nöbette kalmıştı. Daha doğrusu Mazlum’u bekliyordu. Mazlum için duruyordu. Mazlum’u soyacak, giydirecek, yatacağı. Pekâlâ, bildiği halde bir şey söylemek lüzumunu duydu: “Benim Küçük Bey’... Küçük Bey ağır gölgeye ağır ağır yaklaşıyor, adımları ve yürüyüşü de asıl kendininkiler değil... Bunlardan da acayip bir katılık, diklik, belki de korkunçluk var. Kız titrek, heyecanlı bir sesle, bir kazaya uğrayacağından ürkmüş, önlemek istercesine tekrar ediyor: ‘Benim Küçük Bey... Benim efendim.’ Mazlum ta yanındadır. Hem kendi soluğunu, hem de onunkini işitiyor. Salon öyle durgun, kuytu ki bir aralık iki yüreğin karşılıklı çarpıntısını da işitti, galiba. Kız yalvarırcasına, lakin gittikçe tonu düşen, fisiltili olan bir sesle telaşlı yine söyleniyor:

³⁴⁷ a.g.e. s.69.

'Benim Küçük Bey... Benim, benim efendim... Ben... Ben... ' O kadar. Bunlar kulağında kalan son sözler...''³⁴⁸

Kışın başlangıcında yağın yağmurların hüznü Boğaziçi'nde fazlasıyla duyulur. Hüzünlü, rutubetli, loş yerler gibi gönüllerde de bir hüznün olur. Mazlum Sami de böyle bir ortamda, o kocaman yalıda yine çocukluğunun ve gençliğinin yalısına sığınır. Bu yalıda Ramazan'da imam tutularak Mevlit, Yasin okunur; yalının her tarafına buhur kokuları, gül kokuları yayılır. Şimdilerde sık sık geçmişe yolculuk yapmasına sahne olan bu yalı aynı zamanda Hüsniye ile unutulmaz geceler yaşamasına da sahne olan yerdir. Gençliğinde ders çalışmaktan yorulduğu zamanın gecelerinde Hüsniye ile beraber vakit geçirir. Ama Hüsniye'nin aralarında geçenleri başkalarına anlatmasından korktuğu için Hüsniye'nin o yalıdan çıkıp gitmesine de hiç tepki göstermez.

Şemsi, Haliç kıyısında vapurdayken Evliya Çelebi'nin Haliç kıyıları ile ilgili tasvirlerini hatırlar. Eskiden Haliç, adeta bir gül bahçesi içindeyken şimdilerde resmen bir enkaz yığındır.

---

³⁴⁸ a.g.e. s.82-85.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet: Ali Dingil, karısı Şadan'ı barda çalışan şarkıcı bir kadınla aldatır. Böyle olmakla beraber aile hisleri kuvvetli bir adamdır. Küçümsemek ve alaya almakla beraber karısına karşı sevgisi belli olur.

“Sen nedin? Papellerime vurgunsun! Evdeki kadın yarın beş parasız kalsam yine benden ayrılmaz, zeytin ekmek yer, gözümün içine bakar!”³⁴⁹

4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç

4. 1. 2. 1. Fakirlik Zenginlik Çatışması: Hüsniye ve Mazlum Sami Bey arasındaki aşka zenginlik fakirlik çatışması yön verir. Hüsniye, fakir olduğu için ailesi tarafından istenmeyeceğini düşünen Mazlum Sami, Hüsniye'nin, hamile kaldıktan sonra evi terk etmesine ses çıkarmaz. Üstelik onunla evlenememesinde kendisine makul sebepler türetir durur. Bu şekilde sızlayan vicdanını rahatlatmaya çalışır.

“Mazlum ilk günden beri korkular geçiriyordu. Ya kız dilini tutmaz, olanı biteni anlatır, kapı yoldaşlarına öğünür, işi yaparsa? Daha büyük korkusu da şuydu: Küçük Beyle evlenmek ümidine düşer, bir şantaj girişirse mahkemelere başvurma tehdidine kalkışırsa ne olacak? ‘Yok, yapmaz öyle ahlaksızlıklar bu kız. Melek gibi güzel huylu, hem de çok haysiyetli. Yaşına uymayan bir ağırbaşlılıkta! Diye kendini avutur.

“Peki, ama onunla evlenemezdim ya! Hayret Efendi torunu bir sütçünün kızını elbette alamazdı, gelin diye köşeye oturtamazdı. Macera muhakkak bir şekilde kapanacaktı. Bir kusurum olduysa kızı bir daha arayıp sormamak. Arayamazdım da... İyi kötü kurduğu yuvayı yıkar, zavallıyı sokağa düşürürdüm. Geç olmakla beraber işte aradım, bir şeyler yapmak istedim; ihtiyacı yokmuş. Ala! ... Akli böyle diyordu, hissi yine eskiydi: Hüsniye'yi de, oğlunu da torunlarını da bir kerecik görmek...”³⁵⁰

4. 1. 2. 2. Vurgunculuk: Ali Dingil, vurgunculuk yoluyla zengin olur.

---

³⁴⁹ a.g.e. s.165.

³⁵⁰ a.g.e. s.162.

“Üç sene evvel Tahtakale’de han kapısı aralığında ufacak bir nalbur dükkânı varmış; cam macunu, toz boya, testere, çekiç gibi şeyler satarmış. Birdenbire işi büyüttü. Şimdi inşaat malzemesi piyasasına hâkimdir; milyonlar vuruyor...”³⁵¹

Ali Dingil, vurgunculukla Ayazpaşa’da bir konak satın alır, orada oturur.

“Kuruçeşme’de de kocaman bir korusu ve köşkü vardı. Bütün bunlar son üç senede kazanılan servetle...”³⁵²

4. 1. 3. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Şiir: Hüsniye’nin büyük oğlu Ömer bir şairdir.

“Ömer hem manalı hem kafiyeli şiirler yazarmış. Kültürlü, kendi halinde, şöyle böyle şair, iyi bir gençtir. Bir ortaokul müdürüdür. Kardeşiyle hiçbir zaman uyuşamamış, ona uzak durmuştur. Ağabeyine zerre kadar benzemiyor; yüzü kemikli, çenesi sivri, burun irice... Şakaklarında saçları şimdiden hafifçe ağarmış. Çekingen fakat fazla kibar tavırlı. Siyah gözlerinden eskilerin halavet dedikleri derince bir tatlılık, munislik, sevimlilik taşıyor.”³⁵³

4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler

4. 1. 4. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi: Hüsniye’nin evde mutlak hâkimiyeti vardır. İki oğlu da annelerine karşı bir saygısızlık yapmazlar. Özellikle Ali Dingil, dışarıda bir kabadayı olsa da evde çok uysal olarak annesinin ve eşinin her dediğini yapar. Üstelik oğlu ve kızını da çok iyi yetiştirir. Aykul ve Ayşen çok saygılı ve terbiyeli çocukturlar.

“Hüsniye Hanım, Ali’ye dışarıda hükmü geçmiyor ama içeride bütün aileyi baskı altında tutuyor. Torunlarını şımarık, arsız, şu bildiğimiz yeni zengin, hatta eski zengin evlatlarına benzetmemiş.”³⁵⁴

4. 1. 4. 2. Yardımsever İnsan: Şemsi’ye araştırmalarında yardımcı olan Cafer Bey, Hubter Kadın bu gruba girerler.

Cafer Efendi, eski mahalle muhtarıdır. Muhtarlıklar kaldırıldığı tarihe kadar ara vermeden Yavuz Sinan Mahallesi’ni idare etmiş şimdi yetmiş beşlik bir ihtiyardır. Fakat onun ihtiyarlığı başkalarına benzemez. Kamburlaşmadan, çevikliğini kaybetmeden, saçları fazla aklaşıp yüzü buruşmadan sadece küçülür. Kısa

³⁵¹ a.g.e. s.73.

³⁵² a.g.e. s.122.

³⁵³ a.g.e. s.176.

³⁵⁴ a.g.e. s.176.

olan boyu ve kuru yaratılmış vücudu her sene biraz daha ufalır, biraz daha derinleşir. Canlılığı eskisinden farksızdır. Eskisi gibi gözleri ferli, hareketleri süratlidir.

Hubter Hanım da şişmanlığının yükünü duymadan hala sürekli çalışma halindedir. Durup dinlenmez, vaktini daima ayakta, işte geçirir; hele çamaşır yıkamaya pek meraklıdır. Elinden sabun köpüğü eksik olmaz. Hiçbir şey bulamazsa temiz mendilleri, tülbentleri yıkar.

Cafer Efendi için olduğu kadar Hubter Hanım için de mahallede bir süre oturmuş olanları bilmemek ayıptır. Hatırlayamazsa üzülür hatta utanır. Eski belgeleri incelediğinde Arabacı Ahmet ile karısını da hatırlar. Eski adıyla Hüdavendigâr olan Eskişehir'e gittiğini de Şemsi onlardan öğrenir.

Şemsi'nin Beşiktaş'taki mektepten arkadaşı Arif de ona yardım eder.

“Üç sene kadar mektebin en uslu, utangaç, kabuğuna çekilmiş duran bir çocuğuydu. Fakat gün geldi ki onu yaz tatili sonunda büsbütün değişmiş, tanınmaz halde buldular, hem ruh itibarıyla: Çakı gibi sertleşmişti ve müteceviz bir hüviyet almıştı. Yalancı, fitçi, ahlakıyla düşman, zayıfa karşı zalim, kuvvetliye dalkavukluk, sulu çirkef, çamur bir numune...”³⁵⁵

4. 1. 5. Kılık- Kıyafet: Şehriyar, modern giyimli bir kadındır. Sürekli yabancılarla birlikte olduğu için davranışlarında ve giyim kuşamında Avrupai tarz dikkat çeker.

“Platin rengindedir; ama platine denen boyalı saçlardakine benzemeyen, kendinden olduğu derhal sezilen tabii bir güzellikte. Sanırsınız ki karanlıkta bile aydınlıktır; pırıldaması için ışığa ihtiyacı yoktur. Pasta salonunda rastladığı gece Şemsi'ye öyle geldi ki elektrikler sönuverse hiçbir şey görünmez olsa Şehriyar'ın saçlarını zifiri karanlığın içinde fosforlu saat mineleri gibi yine görmekte devam edecek.”³⁵⁶

İnce vücudu, uzun bacakları, zayıf ayaklarıyla Avrupai bir güzelliğe sahiptir.

“Vakarlı tavırlarını gözü gibi esirgiyor ve heyecanlı, hareketli görünmekten de kaçınıyordu... Şehriyar kendinden yaşlı olan Mazlum'da en hoşuna giden bir vasıf buluyordu; zengin, görgülü, güzel bir olgun erkek. Yanında başını dik tutarak ismini gururla taşıyabileceği bu refah içinde yaşlanma yolunu tutmuş erkek onun en esaslı gagesini, refaha tekrar kavuşup kibar yaşamasını temin edecek.”³⁵⁷

³⁵⁵ a.g.e. s.139.

³⁵⁶ a.g.e. s.37.

³⁵⁷ a.g.e. s.132.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Geçmiş: Mazlum Sami Bey, geçmişinde kendisinden hamile kalan ve sevmiş olmasına rağmen evden ayrılmasına ses çıkarmadığı Hüsniye'yi hatırlamakta ve büyük pişmanlık yaşar.

“Açığa vurulmak istenmemekle beraber ben bu işte bir vicdan azabı ve pek de gecikmiş olsa bir kefaret ödeme gayreti seziyorum. Neyse, yarın öbür gün o eski hikâyenin kahramanı yahut herhalde canlı bir ferdiyle karşılaşacağım. Çoğu gitti, azı kaldı.”³⁵⁸

“Zavallı bir damlacık kız! Ufacık Hüsniye! Meğer sende ne cevher varmış? Onun yanında ben nasıl aciz, miskin, hiçten bir adamım! Elimdeki serveti yâd ellerde zevkime, sefama harcayıp misilsiz bir hodbinlikle avare yaşarken kendisi, kucağında bıraktığım yavruyu bir dişi kedi gibi buradan oraya oradan öte yana taşıyarak, nelere katlanarak yetiştirmiş, boyunca adam etmiş. Ayıp bana! Demek haklıymışım Hüsniye'yi hala unutamamakta! O yalnız ilk göz ağrım değilmiş. Ayrıca hem manen hem maddeten mükemmel bir hamurdan yaratılmış nadir hilkatte bir insanmış. Bırakıvermeseydim de alıp beraberce Avrupa'ya götürseydim. Hayatım nasıl başkalaşacaktı? Görgüsüz bir muhit içinde zaruret çekerek o Hüsniye'den böyle bir kadın yetişeceğine göre yanımda ne olmazdı? Evet, hem ruh hem cisim itibariyle mükemmel bir hamurdan yaratıldığına şüphe yok. İki taraftan da çökmemiş. Çökmek şöyle dursun, kalkınmış!”³⁵⁹

4. 2. 2. Yalnızlık: Mazlum Sami, ne kadar evli olsa da yıllar önce elinden kaçırdığı Hüsniye'yi düşündükçe mutsuzluğa gömülür. Bu anlar da kendini herkesten soyutlayarak yalnız kalabileceği ortamlara kaçır.

“Yarabbi! Otuz sekiz sene sonra isterse o, ağzı sakız kokan, kaşları yaldızlardan ibaret narin kızcağızı görecektir! Fakat ne şekilde? Elli üç elli dört yaşlarında olacağına göre kim bilir nasıl tanınmaz haldedir. Peki kendisi? Kendisi değişmedi mi? Şu var ki refah içinde, sıhhatte, fazla çirkinleşmemiş, kirli yüz almamış bir değişiklik. Onun ki böyle mi bakalım? Üsküdar, Unkapanı, Eskişehir, bir arabacının arkasına takılıp iki çocukla sürünmüş, sefalet çekmiş kadın Hayret Efendi torunu ile bir midir? İçine rahatlatıcı bir his düştü: Hüsniye yaşıyorsa muhakkak yine güzel endamlı, sevimlidir; hatta hanım tavırlıdır. Evet, hanım tavırlı... Zira yalıdakiler o zaman aralarında konuşurken ‘Bu kızda bir kibarlık, bir kişizadelik hali var’ demez miydi? İyi bir koca bulacağına, günün birinde hanım olacağına inanırlardı; birdenbire bir arabacıya varmak istediğini, yalıtı bırakıverdiğini görünce şaşmışlar, acımışlardı.”³⁶⁰

³⁵⁸ a.g.e. s.79.

³⁵⁹ a.g.e. s.198.

³⁶⁰ a.g.e. s.103.

Mazlum Sami, Avrupa’da yıllarca gününü gün ederek gezip tozar. Tüm aile fertlerinin ölümü üzerine de yalnız kalır. Tıpkı kendisi gibi yalnız olan Şehriyar ile de evlenerek İstanbul’da ailesinden kalma yalıda yaşamaya başlarlar.

“Avrupa’da fikrine bir üzüntü, yüreğine nedamet hissi girmek şöyle dursun, rüzgârı bile dokunmadan gençliğin, servetin verdiği bir bencillikle gezdi, tozdu. İstanbul’a uğramasıyla dönmesi bir oluyordu. Hatta babasının vefatı bile memleketine dönmesi için bir sebep teşkil etmemişti; anası sağdı, yalıyı çeviriyordu. Vaktaki onu da kaybetti; birden değişti. Dedeler yurduna yerleşme arzusu duydu. Yine o yıl içinde Şehriyar’la evlendi.”³⁶¹

4. 2. 3. Aşk

4. 2. 3. 1. Yasak Aşk: Hüsniye ve Mazlum arasında herkesten gizli yasak bir aşk yaşanır. Hüsniye evin hizmetçisi Mazlum ise evin küçük beyidir. Bu yüzden aralarında açığa vurulması imkânsız bir aşk olur. Ancak yıllar içinde ikisi de başkalarıyla evlenmelerine rağmen bu aşkı kalplerinden söküp atamaz.

“Mazlum ilk günden beri korkular geçiriyordu. Ya kız dilini tutmaz, olanı biteni anlatır, kapı yoldaşlarına öğünür, işi yaparsa? Daha büyük korkusu da şuydu: Küçük Beyle evlenmek ümidine düşer, bir şantaja girişirse mahkemelere başvurma tehdidinde kalkışırsa ne olacak? ‘Yok, yapmaz öyle ahlaksızlıklar bu kız. Melek gibi güzel huylu, hem de çok haysiyetli. Yaşına uymayan bir ağırbaşlılıkta!’ Diye kendini avutuyordu. ‘Ne yapacağım? Rezalet!’ Mazlum’un bitkin, daha ziyade kendisini düşündüğünü belli eden bencil, bitkin hali Hüsniye’nin gözünden kaçmamıştı; iradeli bir tavırla fakat sevgilisinin kibarlığına, mertliğine yakıştıramadığı pısrıklığından müteessir, acı bir bakışla cevap verdi. ‘Siz hiç düşünmeyin, efendim; size söz getirtmem. Rahatınıza bakın!’ Azıcık ferahlayan Mazlum, aynı zamanda bir utanç da duydu, bir şeyler kekeledi.”³⁶²

“Peki, ama onunla evlenemedim ya! Hayret Efendi torunu bir sütçünün kızını elbette alamazdı, gelin diye köşeye oturtamazdı. Macera muhakkak bir şekilde kapanacaktı. Bir kusurum olduysa kızı bir daha arayıp sormamak. Arayamazdım da... İyi kötü kurduğu yuvayı a yıkar, zavallıyı sokağa düşürürdüm. Geç olmakla beraber işte aradım, bir şeyler yapmak istedim; ihtiyacı yokmuş. Ala! ... Akli böyle diyordu, hissi yine eskiydi: Hüsniye’yi de, oğlunu da torunlarını da bir kerecik görmek...”³⁶³

³⁶¹ a.g.e. s.118.

³⁶² a.g.e. s.105.

³⁶³ a.g.e. s.162.

NİLGÜN

1. ROMANIN KÜNYESİ

Romanın ilk baskısı *Türk Prensesi Nilgün, Mapa Melikesi Nilgün ve Nilgün'ün Sonu* olmak üzere üç cilt halinde yayımlanır. *Türk Prensesi Nilgün* 1950, *Mapa Melikesi Nilgün* 1950 ve *Nilgün'ün Sonu* 1952 yılında yayımlanır. Ancak daha sonra Nebioğlu Yayınevi tarafından Refik Halit henüz hayattayken 1960 yılında *Nilgün* ortak adı altında tek ciltte toplanır. Roman I. II. III. Kitap diye üst bölümlere ayrılır. *Nilgün*'de Birinci Cilt *Türk Prensesi Nilgün* adı altında dört bölüme ayrılır. İkinci Cilt de *Mapa Kraliçesi Nilgün* adı altında dört bölüme ayrılır. Üçüncü Cilt de *Nilgün'ün Sonu* adı altında yine dört bölüme ayrılır. Yazar, *Nilgün*'ü arkadaşından dinlediği bir olay sonucunda Orta Doğu'yu da bilen bir yazarın hayal dünyasına sığınarak roman tekniğine uygun bir şekilde kaleme alır. Romanın birinci kısmını Osman adlı yakın bir arkadaşından dinlediklerini esas alarak yazar. *Mapa Melikesi Nilgün ve Nilgün'ün Sonu*'nu ise okuyucunun isteği üzerine kaleme alır.

2. ROMANIN ÖZETİ

TÜRK PRENSESİ NİLGÜN

Ömer, çok gezen, memleket memleket dolaşan bir adamdır. İtalyan askerlerinin yoğunlukta olduğu Conte Vorte adındaki bir yolcu vapurunda seyahat eder. Vapurlarda her türlü garipliğe alışkın biri olmasına rağmen kendisine gelen bir mektup karşısında şaşırır. Mektup bir Osmanlı prensesi olduğunu belirten Nilgün Sultan'dan gelir. Ömer biraz düşünerek böyle birisini tanımadığına ve mektuptaki kadının kendisinden para isteyeceğine kanaat getirir. Bu düşüncede olmasına rağmen yine de kadınla görüşmek için yanına gider. Onu yatakta sere serpe uzanmış bir şekilde görünce bir prenses olmayacağı kanaatine varır.

Vapurda bir prenses ve teyzesinin olduğu haberi yayılır. Herkes bu prensesi merakla bekler. Nihayet Nilgün ve teyzesi yemek salonuna gelirler. Nilgün ve teyzesi mükemmel, kaidelere uygun giyinirler, kendilerine hizmet eden garsonlara pek nazik davranırlar. Vapurda bulunan Binbaşı Mac Clellan, Kaptan Garjoulo, Cava Prensi

Ahmet ve tabii ki Ömer ondan gözlerini alamazlar. Hepsi onunla konuşmak için fırsat beklemektedir. Yemekten sonra kısa bir süre sohbet ederler ve sonra da odalarına çekilirler.

Vapur Bombay'a gelince hem Ömer hem de Dilbeste ve Nilgün inerler. Nilgün ve Dilbeste'nin kalacakları Tac Mahal çok pahalı bir oteldir. Onların parası olmamasına rağmen o otelde nasıl kalacakları Ömer'i düşündürür. Bunun sebebini Dilbeste'ye sorduğunda kadın da Nilgün'ün o işleri halledeceğini söyler. Otelde Nilgün Ömer'e gerçek Nilgün olmadığını, gerçek Nilgün sultanın teyzesinin kızı olduğunu söyler. Ömer ise Nilgün'ün kendisine bir oyun oynadığını düşünerek çok kızar.

Ömer, Nilgün'ün rahat bir yaşam geçirmesini sağlamak için çok para kazanması gerektiğini düşünür. Arkadaşı Tayfur'un yardımıyla Müslümanların yaptığı bir deniz ticaretinde iş bulur. Ancak bunun için bir süre denizlerde olması gerekecektir. İşe başlamadan önce iki yüzük alarak Nilgün'le nişanlanırlar. Ancak Ömer daha vapura ilk bindiği günden itibaren yanındaki parayı kumarda kaybeder. Aldığı aşırı alkolün etkisiyle kendisinden geçer. Sonunda da sıtma nöbetine tutulur. Gözünü açtığı anda yanında hemşire Atiye vardır. Onun yardımlarıyla bir an önce sağlığına kavuşur. Sonra tekrar Nilgün'ü arar. Onun Kalküta'da olduğu haberini alır. Ancak Nilgün o bıraktığı Nilgün değildir. O artık Mapa Kraliçesi Nilgün olur.

MAPA KRALİÇESİ NİLGÜN

Ömer'in ortada olmadığı iki yıl içinde Nilgün Mapa Kralı Ahmet ile evlenerek Mapa Kraliçesi olur.

Ömer'in bindiği bir vapurda karşılaştığı Nilgün'ü kocasının yanında görünce şaşırarak beraber çok acı çeker. Vapurun mola verdiği bir limanda Nilgün ve Ömer beraber dışarı çıkarak dolaşırlar. Birlikte kaçmayı kararlaştırırlar. Ancak Ömer daha sonra bunun uygun olmayacağını düşünerek kararından vazgeçer. Vapur Singapur'a gelince mola verir. Tayfur ve Dilbeste vapura ilk binenlerden olurlar. Ömer'i alarak vapur hareket edinceye kadar kendileriyle olmasını isterler. Dilbeste, Tayfur, Ömer ve Nilgün tıpkı eski günlerde olduğu gibi hep birlikte gezerler. Sonunda da Ömer'i tuzağa düşürürler. Ömer'in, kendi vapuru olarak bindiği vapur aslında Nilgün'leri

Mapa'ya götürecek olan vapurdur. Ne olduğunu anlayamayan Ömer de mecburen Mapa'ya gider. Nilgün, Mapa'da Ömer için kendi evine çok yakın olan bir köşk hazırlar. Ömer yedi sekiz ay kadar Nilgün'ün yanında olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'nın Mapa'ya da büyük olasılıkla sıçrayacak olmasından dolayı Ahmet karısını ve doğacak olan çocuğunun hayatını kurtarmak için Nilgün'ü Ömer ve yeğeni Gaffar'la beraber ülkeden kaçıtır. Cava'ya geldiklerinde Nilgün doğum yapar. Ömer, bu savaş durumuna kayıtsız kalmaz ve o da savaş ortamlarını solumak için Nilgün'e mektup yazarak onu bırakıp gider. Savaşın içinde olan Ömer oradan oraya savrulur. Sonunda da Japonlara esir düşer. İlerleyen günlerde Ömer bir yolunu bularak Japonların elinden kurtulur. Her yerde Nilgün'ü aramaya başlar. Lübnan'da olduğunu öğrenince hemen oraya gider. Ama hayal kırıklığına uğrar. İsmi araştırıp bulduğu kadın kendi Nilgün'ü değildir.

NİLGÜN'ÜN SONU

Ömer, Nilgün'ü arama yolculuğunda karşılaştığı kadının kendi Nilgün'ü olmadığını anlayınca birine benzettiğini söyleyerek özür diler. Bu gördüğü kadın gerçek Osmanlı Sultanı Nilgün'dür. Bir an önce oradan ayrılmak istese de çok fazla yürüyemeden kendinden geçer. Bir kayanın dibine dinlenmek için oturduğunda titremeler başlar. Daha önceden geçirdiği gibi yine sıtma nöbetine tutulur. Onun bu halini gören Nilgün Sultan hemen yardımına koşar. Evine götürür ve doktor çağırır. Kendine geldikten sonra teşekkür ederek oradan ayrılır ve tekrar kendi Nilgün'ünün aramaya başlar. Çeşitli maceralar yaşadktan sonra Kanarya Adaları'nda Nilgün'ü bulur. İçeri girdiğinde Nilgün'ü geçirdiği bir kaza sonucunda yatakta yatalak durumda görür. Nilgün kendisiyle konuşarak ona bir oyun oynadığını ve aslında sakat olmadığını anlatır. Ömer şaşırır ve kızar. Kocasına ve oğluna ne olduğunu sorar. Nilgün kocasının savaşta öldüğünü oğlunun ise yanında olduğunu söyler. Nilgün'ün konuşması bittikten sonra Ömer ona sarılarak onu ve oğlunu bir daha asla terk etmeyeceğini söyleyerek odadan çıkar. Kısa bir süre sonra da Nilgün ve Ömer evlenerek uzun süren hasretlerine bir son verirler.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Nilgün romanı kahraman anlatıcının ağzından ve bakış açısından kaleme alınmış bir eserdir. Kahraman anlatıcı her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duyguları ve hissettiklerini öne çıkarır. Bu anlatıcı tipli eserlerde değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisinin algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini yansıtır. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurmasıyla okuyucuya daha yakındır. *Nilgün* romanında da olaylar 1936 yılında Doğu'ya sefer yapan Conte Verdi adlı yolcu vapurunda yolculuk eden erkek kahraman Ömer'in ağzından anlatılır. Aşağıya alacağımız parça, anlatıcının bu yönünü çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Yalnız şunu itiraf edeyim ki vazgeçmesini hem istiyordum, hem istemiyordum. Bir dam altında uzun müddet karşılaşmazsam göreceğim gelecek galiba. Şimdi biliyorum: Nilgün güzel; güzel, güzel olduğu kadar sevimli. Bir kere tanıdınız mı unutamayacağınız güzelliklerden ve sevimlilerden. Beraberken ikide bir onu kucaklamak, kucığına alıp taşımak, vücudunu kollarımda ve göğsümün üzerinde duymak arzusu veriyordu. Hem de öbür ciheti düşündürmeden.”³⁶⁴

Ömer, yılların verdiği tecrübeden dolayı kadın kokuları hakkında oldukça bilgi sahibidir.

Yine aktarmak lüzumunu gördüğümüz aşağıdaki parça, kahramanın olaylara kendi açısından bakıp kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koymaktadır.

“İyi ki Atatürk'ün denizlerde de salınan, dalgalanan şöhreti imdadımıza yetişiyor. Yoksa benim için de, Nilgün ve Dilbeste için de uzaklarda seyahat onurlu bir şey olmayacaktı. Üçümüz de onun memleket dışına attığı insanlarız ama ziyarı yok... yine övünüyoruz. Lozan Sulhu dışarıda kalanların bile dik adımlarla yürümesini temin etti.”³⁶⁵

Bu sözleri söyleyen Ömer bir nevi yazarın sözcüsü durumundadır. Çünkü Refik Halit Karay, Yüzellilikler listesine girerek sürgün edilir. Birçok sefalet çekmiş bir yazardır. Daha sonra Atatürk'ün yeniden yurda girmelerini sağlmasıyla memleket hasreti son bulur. Romanda da Ömer kendisinin, Nilgün'ün ve Tayfur'un

³⁶⁴ Refik Halit Karay, **Nilgün**, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.53.

³⁶⁵ a.g.e. s.89.

Atatürk tarafından sürgün edilmiş insanlar olmalarına karşın yine de onun namının kendilerini her yerde koruduğunu düşünerek kendisinden övgüyle bahsetmektedir.

Kahraman bakış açısıyla kaleme alınmış romanlarda daha sıcak, samimi ve içten bir anlatım hâkimdir. Romanda da Ömer kendisini anlatırken kendisini seven ve beğenen bir erkeğin tüm içtenliğini kullanır:

“Güzel adamım. Saçlarıma ak düşmemiş, dinç, olgun bir erkek... yeşile çalan gözlerimden çok memnun değilim; fakat kaç kadın bu gözlerime kıymet verdi.”³⁶⁶

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Nilgün romanı tek olay örgüsüne sahip bir romandır. Roman Nilgün ve Ömer arasındaki aşk ilişkisini anlatır. Bu olay örgüsünü oluşturan vaka parçaları vardır:

Türk Prensesi Nilgün: Birinci Vaka Parçası: Nilgün’ün Davranışları: Nilgün önce kendisinin bir Osmanlı Prensesi olduğunu belirten mektupla Ömer’i şaşırtır. Ömer ise onunla ilk karşılaştığında onun prenses olabileceği konusunda tereddütler yaşar. Nil vapura evlenmek için bindiğini ve Ömer’den kendisini birinci sınıf bir kamaraya aldirtmasını söyler. Duruma iyice şaşıran Ömer, nedenini bilemeden ona yardım eder. Vapurdan indikten sonra da Nilgün’ü Bombay’da bir otel odasına yerleştirir. Ömer, farkında olmadan Nil’e âşık olmuştur. Bir süre beraber vakit geçirdikten sonra Ömer, Kandi ’ye, Nil, Seylan’a gider.

İkinci Vaka Parçası: Nişan: Ömer âşık olduğu kadının peşinden Seylan’a gider. Nil, burada Ömer’i herkese dayısı olarak tanıtır. Böylece hem çıkabilecek dedikoduların önüne geçmiş olur hem de Ömer ile rahatça vakit geçirirler. Burada birlikte gezer, tozar, eğlenirler. Ömer, Nil’i rahat ettirmek için bir iş arar ve deniz ticaretinde bir iş bulur. Ancak sevgilisinin yanından ayrılmadan önce nişan yaparlar.

Üçüncü Vaka Parçası: Evlilik: Ömer’den bir haber alamayan Nil, boş durmaz ve önüne çıkan kısmeti değerlendirir. Mapa Kralı Ahmet ile evlenerek Mapa’nın kraliçesi olur.

---

³⁶⁶ a.g.e. s.94.

Mapa Kraliçesi Nilgün: Birinci Vaka Parçası: Kavuşma: Kader onları aynı vapurda tekrar karşılaştırır. Nil, Ömer'i kocasına dayısı olarak tanıtır ve evine davet eder. Vapurda yalnız kaldıklarında Nil, Ömer'i unutmadığını göstermek için evlilik yüzüğünü çıkarır ve içine saklanmış olan nişan halkasını gösterir. Kaldıkları vapurda bir gece birlikte olurlar ve Nil amacına ulaşır. Ayrıca Melik Ahmet'in daveti üzerine Nil, Mapa'da kendi köşküne yakın olan köşkü Ömer için hazırlar.

İkinci Vaka Parçası: Tekrar Ayrılık: Nilgün'ün doğumunun sonlarına doğru İkinci Dünya Savaşı başlar. Savaş Mapa'ya da sıçrayacağından Ahmet karısını Ömer ile beraber Cava'ya gönderir. Ancak Ömer'in içindeki macera ruhu ortaya çıkar ve savaşı daha yakından izlemek için Nilgün'ün yanından kaçar. Savaş esnasında oradan oraya savrulur durur. Sonunda Japonlara esir düşer. Bu sırada Nilgün'e hep haksızlık ettiğini düşünerek onu bir an için olsun aklından çıkaramaz.

Nilgün'ün Sonu: Birinci Vaka Parçası: Kavuşma- Evlilik: Ömer Nilgün'ü aramak için bir yolunu bulur ve Japonların elinden kaçar. Uzun aramaları sonucu Nilgün'ü bulur ve bu kez ayrılmamak üzere birbirlerine kavuşurlar.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Nilgün romanında romanın iki başkarakteri vardır. Biri Nilgün diğeri ise Ömer'dir. Bu iki kahraman arasında geçen aşk ilişkisi romanın ana konusunu oluşturur. Diğer kahramanlar adeta yardımcı kahraman rolüne bürünürler.

Roman, Ömer'in vapurda yolcu olduğu belirtilerek başlar. Sonra Ömer'in karakterinden, fiziki ya da psikolojik yapısından söz etmeyip romanın kadın kahramanı Nilgün'ün vücut yapısı, değişen durumlara göre değişen davranışları anlatılır.

“Hemen hemen bütün eserlerinde yazarımız aynı yolu takip etmiştir. Yani, eserde yükün ağırlığını vereceği tipleri, önceden tespit etmiş, sonra onları tanıdığı coğrafi bölgenin tabii, sosyal ve siyasi şartları içine yerleştirmiş, olayın devamını sağlamak için, birinci derecede görev verdiği kadın ile erkeği, hissi bir alaka ile

birbirine bağlamış; sonra da şartların hazırlayacağı imkânları düşünerek olaylar icat etmiştir.”³⁶⁷

Romanda Nilgün ve Ömer arasındaki aşk etrafında Uzak Doğu hayatı o bölgede yaşamak zorunda kalan Türklerin yaşam tarzına ve aralarındaki ilişkiye önem verilerek anlatılır. Yazar, Nilgün'den önce kaleme aldığı romanlarda bu bölgelere ait izlenimlerine yer verir. Sürgün romanında Hilmi Efendi, Osmanlı şehzadesinin yanında Hindistan'a giderek oraya ait izlenimlerini anlatır. *Yezidin Kızı* romanında da romanın kadın kahramanı Zeliha, yeni maceralar yaşamak amacıyla, Uzak Doğu'ya yolculuk yapar.

Roman Nilgün şahsında siyasi bir temaya da değinir. Yurt dışına çıkmaya mecbur bırakılan Osmanlı ailesinin akıbeti ve aile üzerinden Müslüman devletlerinde oynanan oyunlar anlatılır. Romanda da Nilgün hayatını devam ettirmek adına gerçek Nilgün Sultan'ın kişiliğine bürünerek kendisine zengin koca aramak için yolculuğa çıkar.

Romana da adını veren kadın kahramanımız Nilgün tam bir maceraperesttir. Zeki, kurnaz, içinde bulunduğu her duruma göre davranabilen ve dış güzelliğiyle de herkesi kendisine hayran bırakarak belirlediği hedeflere ulaşmayı başaran güçlü bir kadındır. Yüksek sosyeteye girmek için kendini kraliçe gösterir. Aynı zamanda değişken bir yapıya da sahiptir. Ânı ânını tutmaz. Sinirliyken hemen sakin olabilir. Cinsi özelliğiyle erkekleri kendine hayran bıraksa da onlara teslim olmaz. Nilgün yerine göre çok güzel, akli başında bir kadın olabileceği gibi yerine göre bir bar kızı da olabilir.

“Nilgün bir perde ve sahne sanatkârı... Hem de en hünerlilerinden. Her role geliyor, her yere uyuyor, her ruhu aksettiriyor.”³⁶⁸

Nilgün, Ömer'in daha önce hiç görmediği tipte ve karakterde bir kadındır.

“Nil sadece eksantrik bir kız. Bir orkide çiçeği gibi eksantrik! Seylan'ın tatlı sularında yetişen, üzerine şeker yerine altın tozu serpilmiş sanacağınız İstanbul çiçeği pembeliğinde tahrirli ve çiçek kokulu nilüferleri gibi eksantrik.”³⁶⁹

“Yani evlenmek niyetiyle yola çıktım ama kiminle evleneceğimi henüz bilmiyorum. Daha açık söyleyeyim: Koca aramaya gidiyorum.”³⁷⁰

---

³⁶⁷ a.g.e. s.153.

³⁶⁸ a.g.e. s.90.

³⁶⁹ a.g.e. s.174.

³⁷⁰ a.g.e. s.21.

Zengin bir koca bulmak amacıyla seyahat ettiğini söyleyecek kadar açık sözlü bir kadındır.

“Çılgının biri! Ama ne tatlı, ufacık tefeciliği içinde ne şeker, ne cici, ne iç açıcı bir çılgın.”³⁷¹

Nilgün yapmak istediğini çılgınca görse de ona bu çılgınlıkların bile yakıştığını düşünür. Erkekleri kendisine pervane ettirecek kadar etkileyici bir kadındır.

“Nilgün uzun boylu idi; gayet biçimli ne zayıf, ne dolgun, harikulade güzel vücutlu bir kız. Bilhassa – Birinci Dünya Harbi sonrası modasına uygun- ki ancak eteği altından boylu boyuna görünen bacakları güzelden ziyade yüksek cins, halis kan, su katılmamış asil, pek nadir rastlanan kişizadelikte...”³⁷²

Sevdiği için can atsa da bir erkeğe nasıl yaklaşacağını bildiğinden ona uygun davranan bir kadındır. Nilgün güzel olduğu kadar çok da zeki bir genç bayandır. Âşık olduğu erkeği kendisine nasıl bağlayacağı konusunda attığı her adımı hesaplayarak atan bir kızdır.

“Beni yalancı ve hastalık derecesinde yalana düşkün bir kız sanma. Eğer sana karşı öyle göründümse, bu yine senin içindir, seni heyecana düşürmek, heyecanlarla kendime bağlamak içindi. alelade bir kadına, hele esrarengiz olmayana ne kadar kıymet verebilirdin? Hem biliyordum ki daha ziyade olgun, daha geçkin kadın meraklısısın. Olgun, geçkin ve kolay elde edilir kadın! Anladın mı şimdi Hanya'yı Konyağı? Beni unutamayacağını? Kucağına düşüvermeyecek bir kadın mevcut olabileceğini? Hem de delicesine sevdiği halde kendisini muhafaza edebileceğini? Evet, hiç sorma: seni delicesine seviyorum; öyle de sevmeni istiyorum. Sevmediğini anladığım güne kadar bekleyeceğim.”³⁷³

Ne kadar deli dolu, çılgın olsa da hatta sevgilisi kendisini terk etse de ona sadık kalmaya devam eder.

“Nil iki sene içinde tıpkı benim yaptığım gibi, tabii hayatını sürdürmesine devam etmekle beraber serserisine sadık kalmış.”³⁷⁴

“Nil Ömer'in nişan yüzüğünü hiçbir zaman parmağından çıkarmaz. Taşın büyüklüğü, lekesizliği, yontma şekli, renginin koyuluğu, kuyumculuğu hepsi büyük bir kıymet ifade ediyor. Acayıplığı de var: halka düz platin değil; kafes örgü... kafesin

---

³⁷¹ a.g.e. s.17.

³⁷² a.g.e. s.37.

³⁷³ a.g.e. s.287.

³⁷⁴ a.g.e. s.341.

*aralarından iri taşın azameti altında sezilmeyen bir sıra mini mini gök yakut ışıldıyor.*³⁷⁵

Kalbi her zaman Ömer de olsa da kendisini maddi açıdan korumak için Prens Ahmet ile evlenir. Nilgün, sevdiği adamdan uzun yıllar ayrı kalsa da içindeki aşk ölmez. Başka bir adamla evli olsa da hayatının her ânı onu düşünerek geçirir.

*“Benim hayatım da hep seni anarak, aratarak, eksikliğini duyarak geçti.”*³⁷⁶

Nilgün, Ömer’in tanıdığı en farklı kadındır. Daha önce hiçbir kadını onu sevdiği gibi sevmez.

*“Nilgün böyledir işte! Hayal genişliği ve işlekliliği ile acayip buluşları ve görüşleriyle, en ciddi zamanda yaptığı çocukluklarıyla daima canlı, daima değişken! Sabahtan beri durmamacasına bir kadından öbürüne geçti; kaç ruh ve şekil alarak beni mütemadiyen heyecana sürükledi. Hâlbuki başka bir kadın pek az bir farkla aynı kadın olmakta devam ederdi. Aşkın melali ve neşesi içinde durgun yahut oynak kalan bir kadın... artık öylesini kifayetsiz buluyorum.”*³⁷⁷

Ömer, adeta yazarın sözcüsü olur. Bilindiği gibi Refik Halit de Yüzellilikler meselesi dolayısıyla yurt dışına sürgüne gönderilir. Daha sonradan af çıkınca yeniden memleketine döner. Bundan ötürü eserlerinde sık sık Atatürk’e övgülerde bulunur.

*“Artık İstanbul! Gönül rahatlığı ile gidebilirsiniz. Siz dönüncüye kadar yalnız kalmış olmayacağım; Dilbeste ile Tayfur şubat ortasında memleketlerine kavuşacaklar. Biliyorsun tabii: Atatürk Yüzellilikleri affetti. Büyük adam doğrusu! Hastalığına öyle üzülüyorum ki! Bir gün bizleri de... yani hanedana mensup kadınları da muhakkak vatanına çağıracaktır. Jest yapmasını bilir o.”*³⁷⁸

Nil bir ara Nelly takma ismiyle Ömer’i bulur ve hafızasını kaybetmiş bir kız gibi davranarak ona oyun oynar.

*“Türkçe mi? O lisanı henüz öğrenemedim; zira Türkiye’ye gitmek fırsatını henüz bulmadım.”*³⁷⁹

Refik Halit’in romanlarındaki erkek kahramanların bir kısmı yüksek sosyete sınıfı içindeyken bir kısmı da bu muhitten uzak yaşayan insanlardır. Erkeklerin bir kısmı tam olarak yerine oturmamış Türk milletinin sosyal yapısını, eğlence tarzını, psikolojik durumunu yansıtır. Ayrıca kahramanların birçoğunun ortak özeliği de

³⁷⁵ a.g.e. s.376.

³⁷⁶ a.g.e. s.510.

³⁷⁷ a.g.e. s.547.

³⁷⁸ a.g.e. s.616.

³⁷⁹ a.g.e. s.785.

maceraperest olmaları ve devlet tarafından sürgün edilmiş olmalarıdır. Nilgün romanının erkek ana kahramanı ve aynı zamanda romanın anlatıcısı olan Ömer'in adı ilk iki kitapta zikredilmez. Onun geçmişi, ruhi ve psikolojik durumu hakkındaki bilgiye Nilgün ile karşılıklı münasebetlerinden öğreniriz. Refik Halit'in eşi Nihal Hanım'a göre Ömer, yazarın kendi şahsiyetinden izler taşır. Ömer, entelektüel kadınlarla oturmaktan hoşlanan, parayı pulu önemsemeyen, âşık olduğu kadın uğruna hayatını heba etmekten çekinmeyen bir insandır. Refik Halit de tıpkı yarattığı kahraman gibidir. Ömer kötü durumlara düştüğünde geçmişine sığınır ya da İstanbul'a özlemi artar. Refik Halit de hayatının bir kısmını sürgünde geçirir. Sürgün yıllarında da en çok memleketine özlemi artar. Yine yazarın romanlarında dikkat çeken bir özellik de erkeklerin fiziki yapıları onların aynı zamanda karakterlerini de gösterir. Erkekler daha çok geniş omuzlu, sert adaleli, göbeksiz ve yüzleri kemiklidir.

*“Refik Halit, kahramanların ruhi yapılarına tesir eden unsurları belirtmek için, eserlerde adı geçen insanların hatıralarına müracaat eder. Yani çeşitli vesilelerle kahramana kendi hayatını ve kalıtımsal özelliklerini anlatır.”*³⁸⁰

Kahramanımız Ömer de gezmeyi seven, değişik kadınlarla gönül ilişkisi yaşamaya düşkün, parayı önemsemeyen, bir aşk uğruna hayatını heba etmekten çekinmeyen bir adamdır. Ancak hayat her zaman eğlenceli ve neşeli değildir. Nitekim Ömer de üzüntüye düştüğü her ân İstanbul'u ve çocukluğunu, çocukluk aşkı Şükure'yi hatırlar. İstanbul ile Uzakdoğu'yu mukayese ederek İstanbul'un güzelliğini anlatır. Nilgün'ün ilk bakışta fiziki güzelliği Ömer'in aklını başından alır.

*“Yalnız şunu itiraf edeyim ki vazgeçmesini hem istiyor, hem istemiyordum. Bir dam altında uzun müddet karşılaşmazsam göreceğim gelecek galiba. Şimdi biliyorum: Nilgün güzel; güzel, güzel olduğu kadar sevimli. Bir kere tanıdınız mı unutamayacağınız güzellerden ve sevimlilerden. Beraberken ikide bir onu kucaklamak, kucağıma alıp taşımak, vücudunu kollarımda ve göğsümün üzerinde duymak arzusu veriyordu. Hem de öbür ciheti düşündürmeden.”*³⁸¹

*“İyi ki Atatürk'ün denizlerde de salınan, dalgalanan şöhreti imdadımıza yetişiyor. Yoksa benim için de, Nilgün ve Dilbeste için de uzaklarda seyahat onurlu bir şey olmayacaktı. Üçümüz de onun memleket dışına attığı insanlarız ama ziyarı yok... yine övünüyoruz. Lozan Sulhu dışarıda kalanların bile dik adımlarla yürümesini temin etti.”*³⁸²

³⁸⁰ a.g.e. s.243.

³⁸¹ a.g.e. s.47.

³⁸² a.g.e. s.89.

Yukarıdaki satırlarda da görülüyor ki Atatürk'ün büyük ünü sayesinde yurt dışında da gittikleri her yerde büyük itibar görürler.

Ömer'in hayatından birçok kadın geçmesine karşın yalnızca iki tanesi onun için unutulmaz olur. Biri çocukluk aşkı Şükure diğeri de yetişkinlik aşkı Nilgün'dür.

“Nasıl olur? Yüzlerce kadın tanımış, üç kadınla evlenmiş, birini Mısır'da, birini San Francisco'da, üçüncüsünü Kalküta'da bırakmış, kırklık bir adamın ilk maşukası mı Nilgün? Aramda on sekiz yaş fark bulunan bir kıza mı tutuldum ilk defa ben?”³⁸³

Ömer kendisine şaşırır. Yıllarca farklı kadınları tanıyıp ilişki yaşasa da Nilgün'e karşı o tecrübelerinin hiçbiri işe yaramaz. Nilgün'e bağlanmış ve ondan ayrılmak istemeyen bir insandır.

Bir nevi okuyucuyu dert ortağı yapar. Ömer adeta okurla dertleşir, onlara yaptıklarını anlatır.

“Size inanılmaz, akıl ermez, isyan ettirici bir itirafta bulunacağım; birden söyleyeyim de kurtulayım: Seylan'da verdiğim sözlerin hiç birini tutmadım! Evet, tutmadım! Yanımdaki parayı daha vapurda kumarda kaybettim. Cava'da ticaret şubesinden aldıklarımı da burada. Kınakına stokları yapmak için istihsal bölgelerine gitmedim değil. Fakat Coest House'larda kendimi hüzne kapturdum, içkiye kapturdum. Kolombo'ya ne para yolladım ne de mektup...”³⁸⁴

Parmağından yüzüğü çıkarır ve tuvalet maketinin içindeki gümüş kapaklı ve geniş ağızlı billur şişeye koyar. Bazen de Nil'in oyunlarından sıkılır.

“Ah Nil! Kaçınıcı defadır ki seni, ilk karşılaştığımız andan son ayrılış dakikasına kadar hatırımda yaşatıyorum! O, Conte Verdi, Bombay, Kolombo ve Kandi'deki bir tedirgin, bir uysal hayatımız daima gönlümün de aklımın da en lezzet aldığı meşgalesi...”³⁸⁵

“Bütün keşiflerim neticesine Nilgün'den tiksiniş miyim? Ne gezer! Ah ne latifti vapur parkeleri üstünde darmadağınık, cansız gibi yatışı... o takatsiz yürüyüşü... yüzüme utancından bakmaması, konuşmaması ve hala yalanında ısrar ederek kapıda bitkin sesiyle: sonsuz gecemiz hayırlı olsun demesi! Doyulur mu Nilgün'e? Doyabilir misiniz bu kadar değişik, böyle güzel, sevimli, tatlı deliye?”³⁸⁶

---

³⁸³ a.g.e. s.170.

³⁸⁴ a.g.e. s.294.

³⁸⁵ a.g.e. s.425.

³⁸⁶ a.g.e. s.451.

Nilgün kendisine karşı ne kadar ilgisiz, önemsemez davranırsa da Ömer asla vazgeçmez. Bu durum tıpkı Divan Edebiyatı'nda sevgilinin aşığı cefa çekirtmesine benzer. Divan Edebiyatı'nda nasıl ki âşık bu eziyetten bıkmayıp tersine daha çok bağlanıyorsa Ömer de her geçen gün Nilgün'e daha fazla bağlanır.

“Ne tuhaf ki kırk iki yılın içine karışmış belli başlısı kırk ikiyi geçen kadınlar arasında yalnız ikisi, Şükure ile Nilgün zihnimde tam canlılıklarıyla varlıklarını muhafaza ediyor. Birisi çocukluk, öteki olgunluk aşkım... ikisini de aynı taze heyecanlarla, aynı mantıksız tezahürlerle sevdiğimi anlıyorum.”³⁸⁷

Ömer'in kadınlar hakkındaki tecrübesi onları kendi arasında sınıflara ayırabilecek kadar büyüktür.

“Harp çıktığı zaman yine eski illetim tuttu, maceraperestliğim... Mehire ile Singapur'dan Mapa'ya beraberce dönüyorduk, yattan kaçtım. Üç senedir Nilgün'ümden uzak, Hindistan, Afganistan, İran, Arabistan, daha nereleri? Gitmediğim yer kalmadı. Yapmadığım iş de. Hâlbuki bu üç yılı onun yanında geçirecektim; Japon tehlikesi görününce elbette onu bu adalarda bırakmayacaktım. Muhakkak Amerika'ya yahut Avustralya'ya götürecektim.”³⁸⁸

Ömer, Nilgün'e ne kadar âşık olsa da maceraperestliği ve biraz da sorumluluk alma korkusundan olacak ki sevdiği kadını bırakarak savaş alanlarında gezmeye başlar.

Nilgün'ün sahte teyzesi Dilbeste ve kocası Tayfur da kahramanlarımıza başları her derde düştüğünde yardım etmektedirler.

“Endamlı enikonu güzel, camii yıkılmamış mihraplardan. Üzerinde beyaz ketenden bir etek ve incecik bir bluz. Tam başı ucumuzda yanan ampul, ziyasını kadının açık yakalı göğsü üstüne döküyor. Değme genç kızda böylesine rastlamak güç.”³⁸⁹

“Dilbeste'nin tesiri, nihayet anlıyorum ki sandığım gibi değil. O, Nilgün'ün emir kulu; ne derse, ne dilerse itirazsız yerine getiriyor. Acayıplıklarına alışmış. İşin içinden daima çıkacağına güvendiği de belli.”³⁹⁰

İnsan gurbet ellere düştüğü zaman hem vatanının hem de dininin kıymetini daha da anlayarak onlara dört elle sarılır. Tayfur da sürgünden önce İstanbul'da

---

³⁸⁷ a.g.e. s.426.

³⁸⁸ a.g.e. s.643.

³⁸⁹ a.g.e. s.15.

³⁹⁰ a.g.e. s.109.

kumar ve eğlence peşinde gezerken gurbette dinine olan bağlılığı artar ve dini kitaplar okumaya başlar.

“Kendi memleketinde kalsaydı Tayfur bu derece iyi olabilir miydi? Ancak yurtdışında insan-ı kâmil olmak için yaratılmış adamlar vardır. Gurbet kendisine hiç fayda vermez; aksine fenayı büsbütün bitirir, iyiyi de kötüye çevirir. Nadiren de seng-i haradan bir Güher oluşturur. Tayfur çakıl iken gurbette elmaslaşmıştı. İstanbul’da kumardan başını almazdı; şimdi sabahları En’am okuyor, geceleri Kıssas-ı Enbiya... evliya olmuş.”³⁹¹

“Tayfur, kendisine söylemesem de artık Nilgün’le teyzesini bırakmaz; hanedana mensup olduklarından dolayı değil; sırf gurbette müşkül vaziyette kalmış vatandaşlara muaveneti vazife bildiğinden.”³⁹²

Gurbette kalan insan kendi vatanından, canından, kanından birini gördüğü zaman ona dört elle serilir. Başına bir dert geldiği zaman kendi derdiymişçesine ilgilenir. Onlarla üzülür onlarla sevinir. Tayfun karakterine bu açıdan baktığımızda onun kişiliğinde yazarın kendi kişiliğinden kesitler bulunur. Refik Halit de sürgün hayatında bir memleketlisini gördüğünde Tayfur’un yaşadığı duyguları yaşar.

“Alyanslarınızı da yaptıralım... Bunlar benim hediyem olacak. Âcizane, naçizane...”³⁹³

Nilgün’ün ilk kocası olan Prens Ahmet de çok iyi, anlayışlı bir adamdır. Çok zeki bir delikanlıdır.

“Vapurda hiçbirimize tasavvur ve kararını sezdirmemişti. Nil’e uzak durdu denilemezse de fazla sokulganlık, sırnaşıklık da göstermemişti. Aferin, genç diplomat hükümdara!”³⁹⁴

Ahmet, babasının ısrarıyla El-Ezher’de okur, dini bütün olmasa da memleketindeki prestijini muhafaza için şark saray adetlerine bağlı görünmeye mecbur bir hükümdardır.

“Ahmet pek nazik... Karısının arkasından ve benim yanımda aynı hizada yürüyor. Tuhafi şu ki onu da eskisinden iyi buldum. Artık sünepe, silik değil; erkekleşmiş, sıska çocuk vücudundan ve hallerinden kurtulmuş. Siyah gözleri nur saçıyor. Ellerine dikkat ettim: hayalimde verdiğim mumya şekline uymuyor. Gergin derili, mütenasip, adeta manalı eller... Bu ellerin vücuduna sürünmesinden kadın

---

³⁹¹ a.g.e. s.206.

³⁹² a.g.e. s.231.

³⁹³ a.g.e. s.263.

³⁹⁴ a.g.e. s.217.

tiksinmez. Melik Ahmet, beş yüz sene evvelki ceddi Arap gemicinin enerjisine varis olmak üzere! Nil pısrık çocuğu iki senede tahammül edilebilir kocaya çevirmiş.”³⁹⁵

“Melik Ahmet’in iyi bir huyu da karısının bu mizaç değişmelerine karşı sabır ve tevekkülle rıza göstermesiydi. Hatta daha iyisini yapıyordu. Nilgün’e karşı aynı Nilgün’müş gibi davranıyor, sebep sormuyor, farkına varmamışçasına tebessümüm dudaklarında, daima nezaketli, her zamanki muamelesinde devam ediyordu.”³⁹⁶

3. 4. ZAMAN

Nilgün romanının vaka zamanı yaklaşık on dört yıllık bir zamandır. 1936 yılında Ömer ve Nilgün’ün ilk kez Conte Verda vapurunda karşılaşmalarıyla başlayan roman 1950 yılında iki kahramanın evlilikleriyle son bulur. Bu on dört yıllık anlatma zamanı içinde iki kahramanımızın da başından birçok macera geçirir. Birkaç kez yolları kesişip sonra tekrar ayrılırlar. Ama nihayetinde romanın sonunda kahramanlarımız evlenerek sonsuz mutluluğa kavuşurlar.

“İtalyanların Habeşistan’a sevkiyat yaptıkları sırada idi; 1936 senesinde Faşist askerle dolu bir İtalyan vapurundayım...”³⁹⁷

Olayların başlangıç zamanınının 1936 yılında başladığını gösterir.

Anlatma zamanında İkinci Dünya Savaşı hakkında da bilgi verilir.

“1939 senesi Eylülüne yarın gireceğiz. Dünya vaziyeti berbat; radyo başından ayrılamıyoruz. Nihayet eylülün biri oldu ve İkinci Dünya Harbi patladı. Ömer ve Ahmet anlaşarak Ömer’in Nil’i Batavia’ya götürmesi sağlanır. Ömer Nil’i burada bırakır ve kaçar.”³⁹⁸

İkinci Dünya Savaşı, bilindiği gibi dünyanın kaderini belirleyen önemli bir savaştır. Tüm dünyada sosyal, siyasal ve ekonomik dengeler alt üst olma noktasına gelir. İnsanlar panik içinde, büyük bir merak ve korku ile kendilerini nelerin beklediğini bilmeden savaşı beklemeye başlarlar.

“1941... 1942’yi de yarıladık; sonuna yaklaşıyoruz. Birinci teşrinin sekizinci günü müthiş bir haber yayıldı: Siyam’a asker çıkarmışlar, başka bir koldan Bangkok’u işgal etmişler. Yelpazelemesine yayılıyorlar. Aradan bir hafta geçti,

³⁹⁵ a.g.e. s.356.

³⁹⁶ a.g.e. s.550.

³⁹⁷ a.g.e. s.9.

³⁹⁸ a.g.e. s.630.

geçmedi, İngiliz Borneo'suna ayakbastılar, bayraklarını diktiler. Öte yandan –ayın 25'i idi- Hong- Kong düştü; sonuncu günü Manila gürledi gitti.”³⁹⁹

İkinci Dünya Savaşı hala devam etmekte ve Uzakdoğu'daki birçok ülke elden gider.

“1942 senesi Şubat'ının birinci Pazar gecesi... Sabahleyin ilk aldığım haber şu: Japonlar Hollanda Borneo'sunun merkezi Pontianakin'i işgal etmişler.”⁴⁰⁰

Roman, adım adım savaşın geldiği son noktayı bize gösterir.

Romanın vaka zamanının bitimi 1950 yılıdır. Bu zaman zarfından geriye gittiğimizde vaka zamanının yaklaşık kırk beş yılı içine aldığı görülür. Vaka zamanı anlatma zamanını da içine alan on dört yıllık zaman diliminin yanı sıra geriye dönüşlerle kahramanların geçmiş yıllarına da dönüş yapılarak genişlik kazanır. Roman erkek kahramanımız Ömer'in yaklaşık beş yaşındaki hayatı hakkında bize bilgi sağlar.

Romandaki geriye dönüşler Ömer'in gerek aşk hayatından gerekse de dini hayatından bize kesitler sunar. Geçmişe duyduğu derin özlem de yine bu kısımlarda bize yansıtır. Aşağıya alınan kesitlerde Ömer'in Nilgün'ü çocukluğundaki komşu kızlarına benzettiği görülür:

“Nilgün daha ziyade İstanbul'un çocukluğumda bazı akrabalarımızı ziyaret için gittiğimiz birkaç gece misafir kaldığımız şehir etrafı mahallelerinde tanıdığım komşu kızı tiplerini gözümün önüne getiriyor... Ah o mahalleler ve evler! Sokak cephesinden manzaraları belki kasvetliydi. Ahşap, kara yüzlü, çarpık çurpuk, birbirine yaslanarak ancak tutunabilen, birbirlerine koyunlar gibi sokularak uyuklayan, sessizce geviş getirdikleri sanılan bu takati tükenmiş evlerin arka tarafları hep bahçelikti! Küçücük bahçeler...”⁴⁰¹

Yukarıdaki kesitte Ömer'in geçmişine olan özlemi görülür.

“Ah o evler ve mahalleler!”⁴⁰²

Bu sözlerinde ise derin bir iç geçirme, derin bir hasretlik duygusu sezilir. Yaşadıkları yerlerin manzarası çok iyi olmasa da insanlardaki içtenlik, birbirlerine sokulma arzusu, birbirlerine sevgileri her türlü olumsuzluğu yok edecek derecededir.

³⁹⁹ a.g.e. s.641.

⁴⁰⁰ a.g.e. s.651.

⁴⁰¹ a.g.e. s.28.

⁴⁰² a.g.e. s.28.

Ayrıca ilk aşkı Şükure’yi de bir türlü aklından çıkaramadığını onu her fırsatta Nilgün ile mukayese ettiğini de yine geçmişe olan özlemini dile getiren satırlarda görülür.

“Bana âşık olduğumu neden sonra başka kızların ifşaatından öğrenmiştim. Düğmelerimi, kurşun kalem parçalarını yontup oyarak sigara ağızlığı şekli verdiğim mürver dallarını sandıkta saklar, öper koklarmış... Şükure, sevgimizi birbirimize itiraf edemediğimiz halde bütün hayatımca arayıp özlediğim, ihtiyacını duyduğum, başımı dizine koysam rahat edeceğime ve beynimin sızılarını dindireceğine inandığım tek kadındı.”⁴⁰³

“Büyük anam hamamdaki haliyle bazen gözümün önüne gelir. Zenci dadım tas içinde, rengi yeşile bakan sulu bir un getirir, göbek taşında oturan ninemin kırçıl saçlarına, tellerini ayıra ayıra, diplerine kadar, bir eski diş fırçasıyla sürerdi... Pek küçükken hamama Şükure ile beni çıplak soktuklarını da unutmuş değilim. İlk cinsiyet farklarını orada görmüştüm.”⁴⁰⁴

Çocukluk aşkı, aile sevgisi ve özlemini dile getiren satırlar onun içinde bulunduğu ruh durumunu bize yansıtır. Uzun yıllar şehir dışında olmasını en çok geçmişine sığındığı zaman unuttur.

Bu satırlarda Şükure’nin Nilgün’den sonra hayatındaki en önemli ikinci kadın olduğunu görürüz. Masum, temiz bir aşkın hatırası Ömer’in zihninden seneler geçmesine rağmen silinmez.

Geriye dönüşlerde sadece Ömer’in aşkı değil, dini eğitimi hakkında da bilgi sahibi olunur.

“Çocukluğumda imtihanlara cebimde Kur’an’la girerdim. Bağlı olduğum Sümbül Efendi’nin ruhuna üç ihlas bir Fatıha okur, türbesine mum, takkesine kurban adardım. Fakat işin hızı geçince hepsini unuttur, hatırladıkça bugün yarın diye kendimi oyalar, aldatırdım.”⁴⁰⁵

3. 5. MEKÂN

Nilgün romanında çevreyi romanın erkek kahramanı Ömer gördüğü şekilde anlatır. Nilgün romanında yazar egzotik özelliklerin hâkim olduğu mekânlara yer verir. Romanda olaylar yazarın daha önceden görmediği yerler olan Uzak Doğu ve Güney Afrika’da geçer. Ancak romanda tabiat tasvirleri yazarın gezip gördüğü

⁴⁰³ a.g.e. s.112.

⁴⁰⁴ a.g.e. s.125.

⁴⁰⁵ a.g.e. s.306.

yerlerden ziyade hayal dünyasının ürünüdür. Tabiat tasvirlerinde de ayrıntıya yer verilmeyerek daha çok genel hatlarına değinilir.

Daha romanın ilk sayfalarından itibaren mekânların özelliklerine tanık olunur. Romandaki adı geçen gemi Conte Verdi Nilgün ve Ömer arasındaki aşkın başladığı yerdir. Aşağıda yer alan kesitte bu vapurun özelliklerinin bir kısmına yer verilir.

“Conte Verdi – bu vapurumuzun ismidir- Afrika kıtasına yakın gidiyor kidumanlı ufuklar hizasında karayı seçiyoruz. Karayı yani toprağı. Kara, toprak, kıyı öyle mi olur? Kül renginde, tek renk paftası ve en küçük bir tümsek bile görünmeyen düzlükler. Hayat eseri yok. Hâlbuki arkasında loş ormanları, coşkun nehirlere, geniş gölleri, hatta tepeleri karlı yüksek dağlarıyla ucu bucağı bulunmaz Afrika saklı. Ressam paletin bütünü oyalı orada. Renk, ses. Hareket âlemi orası.”⁴⁰⁶

“Conte Verdi'nin yüzme havuzu kusursuzdur; yeşilimtrak bir boya ve ışık tertibatıyla serin, kuytu hale sokulmuştur. Barında oturarak suya girenleri rahatça seyredebilirsiniz. Zaten vapur mekanik at yarışı, sinema, tenis yeri nevinden vakit geçirecek eğlence vasıtalarından mahrum değil! Bandosu da güzel ama ikide bir İtalyanların Habeşlilere tarizen yaptıkları bir türküyü 'Fecetto nero' havasını çaldığı için beni sinirlendiriyor. Her cumartesi akşamı da maskeli balo veriliyor.”⁴⁰⁷

Görüldüğü gibi gemi o kadar büyüktür ki insanların her türlü ihtiyacını rahatça karşılayacak, sıkılmalarını önleyecek her şeye sahiptir.

Gidilen yerler ne kadar güzel ve insanların eğlenmesini sağlasa da hiçbir şeyin memleket özleminin önüne geçemeyeceğini anlatan kesitler de romanda yer bulur. Bu memleket özleminde Refik Halit'in kendi başından geçen sürgün hayatının da etkisi şüphesiz ki çok büyüktür. Bu noktada kahramanımız Ömer, yazarın kendi duygularını bize anlatır.

“Ah Boğaziçi! Şu saatte Rumeli yakası gölge içindedir; biraz deniz, biraz manolya, azıcık ihlamur çiçeği kokan bir gölgelik içinde. Boğaziçi gölgelerinde bir köpük hali sezmez misiniz? O, yalnızat gölgelerden değildir; katmerlidir; daha ziyade iyi cins tıraş sabunu gibi köpüklenmiş bir gölgedir. Yüzünüzde durduğunu sanırsınız; bir havlu ile silseniz bez üzerinde sönmüş bir sabun ıslaklığı bırakacağına hükmedersiniz. Yaş ve rayihalıdır. Şu anda sanki o gölgelikte, Büyükdere'deyim. Anadolu yakasından güneşin henüz elini çektiği bir saatte. Tam çekti de sayılmaz; tepelerin üstünde hala parmaklarının izleri duruyor...”⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ a.g.e. s.46.

⁴⁰⁷ a.g.e. s.62.

⁴⁰⁸ a.g.e. s.73.

“Ah, bir yağmur yağsa. Islanmak ihtiyacı içindeyim. Ama buraların yağmuru değil; İstanbul’un nisan yağmurları. O yağmurlar ki bugünlerde güneş ışığına karışmış, damlalarının göbeklerinde, üstüne düşecekleri çiçeklerin çeşitli rengi, ılık ılık, dolgun dolgun, usareli, rayihalı, geçici sağanak halinde ne güzel serpilir! Yeşile konar, yemyeşil olur, leylaklar üzerine düşer, leylak kokar. Yeni baş vermiş erikler üzerinde sanki mayhoş, kiraz da tatlı, marul yapraklarında yağlıdır.”⁴⁰⁹

Yukarıdaki satırlarda da yaşamının büyük bir kısmını memleketten uzakta geçirmiş bir adamın özlemine tanık olunur. Gidilen ülkeler ne kadar güzel olsa da insana kendi memleketindeki huzuru ve mutluluğu veremez.

Nilgün romanında Ekvator’a yakın olan Uzak Doğu memleketlerine ait olan unsurlar, bu bölgeyi bilen ve gezen bir yazarın anlatacağı tarzda kaleme alınır. Bu bölgeler kahraman üzerinde uyandırdığı etkilerden çok bölgenin bilinmeyen özelliklerini okuyucuya anlatmak, onunla paylaşmak için kaleme alınmış düzeydedir.

“Ah! Orta ve Uzak Şark! Kaç milyon Avrupalıyı refah içinde yaşıyor, kaç milyonunu da süründürüyor ve birbirine tamamıyla zıt ne maceralara sahne oluyor! Her yerde refaha kavuşmuş yahut sefaletle düşmüş insanlar vardır. Lakin bu ülkelerde refah ne derece baştan taşkın olursa sefalet de o kadar derin, akla sığmaz korkunçluktur. Sıcak sefaleti kokutuyor ve soğuktan fazla çirkinleştiriyor.”⁴¹⁰

“Taze çay havasını her yerdekenden latif ve kuvvetli olarak Himalaya eteklerinde ve son tren istasyonu Darjeeling’de teneffüs edersiniz. Tekmil orası çay bölgesidir; Tibet Yolu başlangıcıdır. Turistler Himalaya’nın en yüksek tepesi Everest’i oradan temaşa ederler.”⁴¹¹

“Kolombo limanında vapurlar karaya yanaşmaz; yolcularını muşlar ve motorlarla sahile çıkarır. Denizin üstü mahşer. Zira bütün Şark ve Uzak şark limanlarında gezginci esnaf vapurlara girip eşyalarını teşhir ederler, müthiş alışveriş yaparlar.”⁴¹²

“Mapacahit, Sumatra ile Cava arasına serpilmiş irili ufaklı yirmi kadar adanın ismidir. Sultan, takımadaların en büyüğü olan Mapa’da oturur. Burada henüz tamamıyla sönmemiş bir volkan da vardır. Adaları sagu denilen bir nevi palmye kaplamıştır. Fakat arazisi verimli olduğundan pirinç, çay, kahve, kakao, vanilya, tütün de yetişir. Kauçuk ile çivit en mühim ihracat maddesidir; hülasa zengin bir ülkedir. Pan veya betel denilen nesnenin en iyisi, içine kireç, arec cevizi, siyah vernik gibi maddeler karıştırılarak Mapa’da yapılır. Dişlerinin ve diş etlerinin siyahlaşmasından zevk alanlar bu Mapa panına avuç dolusu para harcarlar... Mapacahit Adalarına büyük vapurlar uğramaz. Limancıklarına bazen kargoların

⁴⁰⁹ a.g.e. s.98.

⁴¹⁰ a.g.e. s.154.

⁴¹¹ a.g.e. s.164.

⁴¹² a.g.e. s.233.

*demir attığı olursa da asıl deniz vasıtası Çinli ve Malezyalı gemilerdir; Cava ile Mapa arasında mekik dokurlar...*⁴¹³

Uzak Doğu memleketlerinin yanı sıra Ömer'in Nilgün'ü aramak için gittiği Beyrut ve Lübnan'ın da özelliklerine romanda yer verilir. Aşağıdaki satırlar bize Lübnan'ın coğrafi özellikleri hakkında bilgi verilir.

*“Lübnan yamaçları ve kıyıları bütün gece kilise çanlarının sesiyle birbirlerini çağırıp hava tabakalarını çalkaladılar; İsa'nın doğumunu kutladılar. Evvela bu sesleri kafamın bir uydurması, hastalığın icabı sandım. Sonra düşündüm ki o gece Noel idi. Sabahleyin zihnim başka bir şeye takıldı: dört yıl önce, 1938'de idi. Kalküta- Singapur arası, City of Haddington vapurunda Nil ile geçirdiğimiz Noel gecesine! Ne aksilikler yapmıştı, ne fena giyinmişti, somurtup oturmuştu.”*⁴¹⁴

*“Gözlerimi açtığım zaman odamı loş görünce akşam olduğuna hükmettim; pencereden bakınca yağmur yağdığını anladım. Lübnan yağmurları da bezdiricidir; filvaki Cava ve Singapur'daki gibi biteviye boşanmaz ama fasılalarla bir açılıp bir kapayarak, şimdi güneş, beş dakika sonra sağanak, haftalarca sürer; dağ başlarını duman kaplar, sahilde muz ve portakal ağaçları suya gömülür; rutubet insanın içine sızar; derin bir tembellik duyarsınız, çalışma arzunuz kesilir; beyniniz yatalak olur.”*⁴¹⁵

Ayrıca yine Nilgün'ü aramak için gittiği Kanarya Adaları hakkında Ömer'in anlattıkları birer ansiklopedik bilgi niteliğindedir.

*“Las Palmas; şehir sırtını batıya çevirmiş vaziyette olduğundan loşluğa gömülmüştü; fakat üzerinde yol aldığımız deniz ile karşıımızdaki gök parçası için için yanıyormuşçasına renkli, ışıklı idi... Eski zaman adamlarının güzelliğine, feyiz ve bereketine hayran kalarak ‘Talihli Adalar’ ismini verdikleri Kanarya Adaları'na ayak basacağım. Avrupa'ya en yakın cennet burasıdır ve Las Palmas bu cennetin bir parçasıdır.”*⁴¹⁶

*“Adalara bu isim kanarya kuşlarından dolayı verilmemiştir. Kuşlar adanın ismini almışlardır. Kanarya aslına bir kuş adı değildir; büyük boyda bir cins köpeğe kanarya denilirdi. Adaların da kuşların da isim babası köpeklerdir.”*⁴¹⁷

---

⁴¹³ a.g.e. s.333.

⁴¹⁴ a.g.e. s.707.

⁴¹⁵ a.g.e. s.718.

⁴¹⁶ a.g.e. s.857.

⁴¹⁷ a.g.e. s.871.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. İkinci Dünya Savaşı: Nilgün, Mapa Kraliçesi olduğu sırada İkinci Dünya Savaşı başlar. Kocası Ahmet de ülkesi için savaşırken ölür.

“Ahmet, babasının ısrarıyla El-Ezher’de okumuş, dini bütün olmasa da memleketindeki prestijini muhafaza için şark saray adetlerine bağlı görünmeye mecbur bir hükümdardır. Batavia otellerinin gala gecelerinde karısıyla beraber bulunacağı şüpheli. Ancak Avrupa ve Amerika seyahatlerine çıkabildikleri zaman dünya ile alakalı olacak.”⁴¹⁸ “Ahmet Japonlarla çarpışırken 1942 Şubatının 28’inci günü Cava’da şehit düştü.”⁴¹⁹

Ömer de maceracı ruhunun verdiği etkiyle savaş ortamlarını yakından görmek için çok sevdiği Nilgün’ü bırakarak gurbet gurbet gezmeye başlar ve yeni maceralara atılır.

“Harp çıktığı zaman yine eski illetim tuttu, maceraperestliğim... Mehire ile Singapur’dan Mapa’ya beraberce dönüyorduk, yattan kaçtım. Üç senedir Nilgün’ümden uzak, Hindistan, Afganistan, İran, Arabistan, daha nereleri? Gitmediğim yer kalmadı. Yapmadığım iş de. Hâlbuki bu üç yılı onun yanında geçirecektim; Japon tehlikesi görününce elbette onu bu adalarda bırakmayacaktım. Muhakkak Amerika’ya yahut Avustralya’ya götürecektim.”⁴²⁰

4. 1. 2. Osmanlı Hanedanının Cumhuriyet’in ilanından Sonra Yurtdışına Çıkarılması: Osmanlı Sultanı olan Nilgün ve ailesi Cumhuriyet’in ilanından sonra ülke dışına çıkarılır.

“Artık İstanbul! Gönül rahatlığı ile gidebilirsiniz. Siz dönünceye kadar yalnız kalmış olmayacağım; Dilbeste ile Tayfur şubat ortasında memleketlerine kavuşacaklar. Biliyorsun tabii: Atatürk Yüzellilikleri affetti. Büyük adam doğrusu! Hastalığına öyle üzülüyorum ki! Bir gün bizleri de... yani hanedana mensup kadınları da muhakkak vatanına çağıracaktır. Jest yapmasını bilir o.”⁴²¹

Memleketinden uzak olsa da Osmanlı Prenselerine özgü asaletli duruşunu devam ettirir.

“Yürüyüşünü tetkik ediyorum: Daha muhkem, daha karakterli, çok mağrur, kısacası şahane! Nil’den bazen hoşlandığım amiyâneliğe gerçek Sultan’da hiç

⁴¹⁸ a.g.e. s.329.

⁴¹⁹ a.g.e. s.953.

⁴²⁰ a.g.e. s.643.

⁴²¹ a.g.e. s.616.

rastlamayacağım. O doğuştan Kraliçe! Taklidi değil... Bahçe kapısında duran – Mısır’dan getirdiğini tahmin ettiğim- siyah renkte, iyi marka bir otomobille hem zarif, hem de mükellef koşumlu cins atlara ve heybetli landolara binmeye alışmış olan ecdadından aldığı bir vakarla girdi. Kendisini uğurlayan dadı ile ağaya selam yerine sadece terbiye iktizası bir tebessümle iltifatta bulundu. Gülümseyişi Nil’ininki kadar, belki de daha tatlı...”⁴²²

Ömer, gerçek Nilgün Sultan’ın evinde birkaç gün misafir olur. Rahatsızlandığı için Sultan onu yalnız bırakmaz. Ömer, buradan bir an önce gidip sevgilisini bulmak istese de kendisini muayene eden doktor buna izin vermez.

“Mahalle arasında adi, güngörmez, rutubetli bir evin tek odasına seni koyamam; doktor bırakmaz; hastanelik de değilsin. Burada konfor var; candan bakıcı var; sükûnet, ışık, gıda ve hepsinden mühimi kalman için ısrar eden Sultan Hazretleri var... Evet, Sultan Hazretleri ısrar ettiler, ‘Paşa, eniştemin ahbabı imiş; buraya gelir gidermiş; ayrıca büyük halamın torunu Prens Hayrullah Bey’in de çocukluk arkadaşı imiş. Yabancı sayılmaz. Kendisine dostluk göstermekle mükellefiz’ dediler. Kabalık etmeyelim. Sultan varlıklıdır; bar olmazsın.”⁴²³

4. 1. 3. Türkiye Dışında Yaşayan Türkler: Ömer ve Tayfur, sürgün edildikleri için yurtdışında yaşarlar. Ama sonradan çıkan afla Tayfur tekrar Türkiye’ye döner.

“Artık İstanbul’a gönül rahatlığı ile gidebilirsiniz. Siz dönüncüye kadar yalnız kalmış olmayacağım; Dilbeste ile Tayfur şubat ortasında memleketlerine kavuşacaklar. Biliyorsun tabii: Atatürk Yüzellilikleri affetti. Büyük adam doğrusu! Hastalığına öyle üzülüyorum ki! Bir gün bizleri de... yani hanedana mensup kadınları da muhakkak vatanına çağıracaktır. Jest yapmasını bilir o.”⁴²⁴

“İyi ki Atatürk’ün denizlerde de salınan, dalgalanan şöhreti imdadımıza yetişiyor. Yoksa benim için de, Nilgün ve Dilbeste için de uzaklarda seyahat onurlu bir şey olmayacaktı. Üçümüz de onun memleket dışına attığı insanlarız ama ziyarı yok... yine övünüyoruz. Lozan Sulhu dışarıda kalanların bile dik adımlarla yürümesini temin etti.”⁴²⁵

Bu noktada Ömer ve Refik Halit Karay’ın kendi yaşamı arasında bir bağ kurulabilir. Refik Halit, Posta Umum Müdürü iken Anadolu Hareket-i Milliyesi karşısında yer aldığı için yurt dışına sürgün edilir. Dâhiliye Nazırının emrinden sonra nizamnameleri inceleyen Refik Halit, günün şartlarını göz önüne alarak baş müdüriyetlere bir tamim gönderir ve Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından verilecek

⁴²² a.g.e. s.714.

⁴²³ a.g.e. s.720.

⁴²⁴ a.g.e. s.616.

⁴²⁵ a.g.e. s.89.

telgrafların alınmaması, alınsa da çekilmemesini, aksine hareket edenlerin şiddetle cezalandırılacağını bildirir. Ancak onun Milli Mücadele karşısındaki bu olumsuz tutumu Damat Ferit Paşa hükümetinin politikasından kaynaklanır. İttihat ve Terakki düşmanlığı sebebiyle Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne girer. Görevi ve yüklendiği sorumluluktan dolayı Milli Mücadeleye karşı olumsuz bir tavır alır. Bu sebeple de Yüzellilikler listesine girerek sürgün edilir. Sürgün yıllarında Türkiye lehinde yazılar yayımlayarak Antakya gençliği ile ilişki kurar, onlarla gizlice buluşur; bölgenin Türk olduğunu ve Türkiye'ye bağlanması gerektiğini söyler. Refik Halit'in yurt dışındaki bu faaliyetleri ve yayımladığı yazılar, Atatürk'ün oldukça hoşuna gider. İlerleyen zamanlarda da Yüzellilikleri affedilmesiyle Refik Halit de artık memleketine döner. Bunda dolayı da Atatürk'e olan sevgisini ve minnettarlığını her fırsatta dile getirir. Romanda da Ömer, tıpkı yazarın kendisi gibi her fırsatta Atatürk'e olan sevgisini dile getirir.

4. 2. SOSYAL TEMALAR

4. 2. 1. Eğitim

4. 2. 1. 1. Sultanların Yetiştirilme Biçimleri: Nilgün Sultan, tam bir Osmanlı sultanı gibi çok ağırbaşlı, olgun, görgülü bir kadın olarak yetiştirilir.

*“Lacivert gözlerinde ne fazla öfke, ne de fazla merak var. Heyecana kapılmaz yaradılıştta, nefesine olasıya hâkim... yahut böyle görünmesini öğretmişler; sağlam bir terbiye almış.”*⁴²⁶

*“Emsali yoktur, sultanlar içinde bir taneciktir.”*⁴²⁷

*“Laubali olmak istemediğinden mülakatları kısa kesiyor. Sultanın bir erkeğe alışması pek uzun zamana muhtaçtır.”*⁴²⁸

4. 2. 2. Evlilik

4. 2. 2. 1. Evlilikte İhanet: Nilgün, kocası Ahmet'e ihanet edip Ömer ile birlikte olur.

---

⁴²⁶ a.g.e. s.728.

⁴²⁷ a.g.e. s.731.

⁴²⁸ a.g.e. s.741.

“Ben turnayı gözünden vurdum. Yirmi Ada kraliçesiyim. Kocam İsa gibi bir insan...”⁴²⁹

Nil, Ömer’in nişan yüzüğünü hiçbir zaman parmağından çıkarmaz. Taşın büyüklüğü, lekesizliği, yontma şekli, renginin koyuluğu, kuyumculuğu hepsi Nilgün için büyük bir kıymet ifade eder.

“Acayıplığı de var: halka düz platin değil; kafes örgü... kafesin aralarından iri taşın azameti altında sezilmeyen bir sıra mini mini gök yakut ışılıyor.”⁴³⁰

“Kendiliğinden başını göğsüme koydu; kollarıyla vücuduma sımsıkı sarıldı. Sadece ılık ve serin nefesini değil, kalp hizasında diş yerlerinin acısını da duydum. Ve böyle veda ettik. Nil’in aşkı budur işte! Türk hali kimseninkine benzemeyen Nil böyle sever; böyle ayrılır; mukadderse yine akla gelmeyen tarzda bir başka biçim kavuşur.”⁴³¹

4. 2. 2. Evlilik ve Evlenme Şekilleri: Nilgün, kendine istediği gibi zengin bir koca bulmak için yolculuğa çıkar. Amacına da ulaşır. Vapurdaki en zengin kişi olan Mapa Kralı Ahmet ile evlenerek arzu ettiği yaşama kavuşur.

“Yani evlenmek niyetiyle yola çıktım ama kiminle evleneceğimi henüz bilmiyorum. Daha açık söyleyeyim: koca aramaya gidiyorum.”⁴³²

“Nil, işte Mapa Melikesi oldu; “Yirmi Ada” Sultanı!”⁴³³

“Ben turnayı gözünden vurdum. Yirmi Ada kraliçesiyim. Kocam İsa gibi bir insan...”⁴³⁴

4. 2. 3. Maddi/ Parasal Güç Sorunu

4. 2. 3. 1. Fakirlikten Zenginliğe Geçiş: Nilgün Sultan, Ahmet ile evlenerek zengin olur.

“Ben turnayı gözünden vurdum. Yirmi Ada kraliçesiyim. Kocam İsa gibi bir insan...”⁴³⁵

4. 2. 4. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Şiir: Ömer’in vapurda tanışarak birlikte olduğu Selina, şiir yazmayı ve okumayı çok seven bir kişidir.

---

⁴²⁹ a.g.e. s.362.

⁴³⁰ a.g.e. s.376.

⁴³¹ a.g.e. s.400.

⁴³² a.g.e. s.21.

⁴³³ a.g.e. s.333.

⁴³⁴ a.g.e. s.362.

⁴³⁵ a.g.e. s.362.

“Selina gayet iyi giyiniyor ve ‘büyük kadın- kibar kadın-‘ tavırları almasını, bu tavırlarında mükemmel olmasını gayet iyi biliyor.”⁴³⁶

“Selina şiir yazmayı ve okumayı çok seven, edebiyat meraklısı bir kadındır. Selina güzel, pek kibar bir kadın ama Nil’in zekâsından ve biteviye değişen, sürprizler bekleten, korkular geçiren, hareketli hayatıyetinden mahrum. Dümdüz bir ruhlu kadın beni tatmin etmiyor.”⁴³⁷

4. 2. 5. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 2. 5. 1. Yardımsever İnsan: Ömer’i ilk kez tifoya yakalandığında tedavi eden Doktor Atiye, Ömer hastanede yatarken başucundan ayrılmaz.

“Nöbetçi olmadığı zaman eve uğruyor, iğnelerimi yapıyor. Gözleri önceleri merhametle dolu idi; merhamet hürmete çevrilmişti. Şimdi muhabbetle tutuşuyor, ben anlamam azlığa vuruyorum. İstediyimi de esirgemedi. Saronga sarıldı, bir ikindiüstü bluzunu da attı. Dolaşırken tunç teninde, yakamozlar sönüp parlıyor. Altında balıklar gezinen ve üstünde kürekler sürünen bir karanlık denizin o, altın renkli esrarengiz parıltıları...”⁴³⁸

Ömer’in, Nilgün Sultan’ı ararken tutulduğu ikinci sıtma nöbetinde gerçek Nilgün Sultan’ın kalfası olan Mebruk Ağa, kendisine yardım eder. Ömer, Lübnan’da gerçek Nilgün Sultan’ın evine varıp da gördüğünün kendi Nil’i olmadığını anladığında düşüp bayılır. Bu süre zarfında Mebruk Ağa onun başından ayrılmaz.

Cemalifer Kalfa da, Nilgün Sultanın evindeyken Ömer’e hastabakıcılık yapar.

“Cemalifer beni beğenmişti muhakkak ve Nilgün Sultan’la muhakkak lehimde konuşmuştur. Zira hastabakıcılığını bir angarya olarak yapmıyor, odamda kalmaktan, işini uzatmaktan, yanıma sokulmaktan zevk aldığını belli ediyordu.”⁴³⁹

Ömer’in Nilgün’ü arama yolculuğunda karşısına çıkan Johnny, Kalküta’da bir gazetede çalışır. Ömer’in Nilgün’ü bulmasında Johnny yardım eder.

“Beni be benimle Nil’in seviştiğimizi bilen tek ecnebi ahbabım! Nitekim son defa kaçakçı vapuruyla Mapa’ya gitmemi önlemeye çalışan, daha evvel Nil’in izini bulan ve Mapa melikesi olduğunu meydana çıkararak da Johnny idi... Johnny Nil’i bulur. Kraliçe hayattadır. On gün evvel kendisine Tanca’da rastladım. Öyleyse evvela seni Mister Patrick ile tanıştırayım. Kendini anlatırsın. Büyük Britanya eski ve denenmiş bir dostu olduğunu öğrenince seyahatini kolaylaştırır.”⁴⁴⁰

⁴³⁶ a.g.e. s.417.

⁴³⁷ a.g.e. s.487.

⁴³⁸ a.g.e. s.307.

⁴³⁹ a.g.e. s.722.

⁴⁴⁰ a.g.e. s.748.

Mugahed de Tiznit'te iken Ömer'e' yardım eder. Onu Nilgün'ün oturduğu Somers Köşkü'ne götürür. Hatta orada Ömer'i uyarır:

*"Bu kadının yanına gitme! Memleketine dön! Sen büyülenmişsin! Büsbütün çıldıracaksın!"*⁴⁴¹

4. 2. 6. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi: Ömer'in Nilgün'e olan aşkı vapurda başlayıp vapurda alevlenir. Her türlü yolculuklarını deniz yoluyla yaptıkları için vapurlarda geçen yaşamları yer alır.

*"Conte Verdi – bu vapurumuzun ismidir- Afrika kıtasına yakın gidiyor kidumanlı ufuklar hizasında kararı seçiyoruz. Kararı yani toprağı. Kara, toprak, kıyı öyle mi olur? Kül renginde, tek renk paftası ve en küçük bir tümsek bile görünmeyen düzlükler. Hayat eseri yok. Hâlbuki arkasında loş ormanları, coşkun nehirleri, geniş gölleri, hatta tepeleri karlı yüksek dağlarıyla ucu bucağı bulunmaz Afrika saklı. Ressam paletinin bütün oyaları orada. Renk, ses. Hareket âlemi orası."*⁴⁴²

İkili arasındaki aşk Conte Verdi'de başlar.

*"Deniz yolculuğumuzun uzun sürmesini istiyorum. Karaya ayak basınca Nilgün'ü kaybetmek korkusu içindeyim."*⁴⁴³

Sadece vapur değil kahramanların buldukları Mapa, Bombay, Tiznik, Kanarya Adaları, Tanca, Lübnan da kahramanların birbirlerini arayış sürecinde öne çıkan mekânlar arasındadır.

Nilgün'ün Kraliçesi olduğu Mapa küçük olmasına karşın ticari hayatın yaygın olduğu yerlerden biridir.

*"Mapa, Mapacahit, Sumatra ile Cava arasına serpilmiş irili ufaklı yirmi kadar adanın ismidir. Sultan, takımadaların en büyüğü olan Mapa'da oturur. Burada henüz tamamıyla sönmemiş bir volkan da vardır. Adaları sagu denilen bir nevi palmiye kaplamıştır. Fakat arazisi verimli olduğundan pirinç, çay, kahve, kakao, vanilya, tütün de yetişir. Kauçuk ile çivit en mühim ihracat maddesidir; hülâsa zengin bir ülkedir. Pan veya betel denilen nesnenin en iyisi, içine kireç, arec cevizi, siyah vernik gibi maddeler karıştırılarak Mapa'da yapılır. Dişlerinin ve diş etlerinin siyahlaşmasından zevk alanlar bu Mapa panına avuç dolusu para harcarlar... Mapacahit Adalarına büyük vapurlar uğramaz. Limancıklarına bazen kargoların demir attığı olursa da asıl deniz vasıtası Çinli ve Malezyalı gemilerdir; Cava ile Mapa arasında mekik dokurlar..."*⁴⁴⁴

⁴⁴¹ a.g.e. s.934.

⁴⁴² a.g.e. s.46.

⁴⁴³ a.g.e. s.105.

⁴⁴⁴ a.g.e. s.333.

Nilgün ve Ömer, Bombay’da Tac Mahal adlı otelde kalırlar. Nil bu otelde ağlayarak gerçekte Sultan olmadığını söyler.

“İstanbul’da doğdum, Beyrut’ta, Nis’te onlarla sıkı münasebetlerim oldu. Zaten halam saraylıdır. Pasaport işini de para mukabilinde bir şebekeye yaptırdım. Bu cins şebekeleri siz de bilirsiniz.”⁴⁴⁵

“Kanarya Adaları, Las Palmas; şehir sırtını batıya çevirmiş vaziyette olduğundan loşluğa gömülmüştü; fakat üzerinde yol aldığımız deniz ile karşımızdaki gök parçası için için yanıyormuşçasına renkli, ışıklı idi... eski zaman adamlarının güzelliğine, feyiz ve bereketine hayran kalarak ‘Talihli Adalar’ ismini verdikleri Kanarya Adaları’na ayak basacağım. Avrupa’ya en yakın cennet burasıdır ve Las Palmas bu cennetin bir parçasıdır.”⁴⁴⁶

“Adalara bu isim kanarya kuşlarından dolayı verilmemiştir. Kuşlar adanın ismini almışlardır. Kanarya aslına bir kuş adı değildir; büyük boyda bir cins köpeğe kanarya denilirdi. Adaların da kuşların da isim babası köpeklerdir.”⁴⁴⁷

Ömer bir arkadaşından Nil’in Tanca’da olduğunu öğrenir ve hemen Tanca’ya gider. Nil’i burada buluşarak bir kez daha sevdiğine kavuşur.

“Tanca’nın bu mahalleleri Galata’yı hatırlatıyor; hatta kulağınıza çalınan İspanyolcasıyla bu benzerlik artıyor. Fazlası bornozlu, Fashılar ve yüzleri kapalı kadınlardır; nakil vasıtası olarak da sayısız merkep! Lakin bütün muharip devletlerin çeşitli casusları da şu sırada o kadar çok olmalı...”⁴⁴⁸

4. 2. 7. Memleket Sevgisi: Ömer, her seferinde memleketine olan sevgisini ve Atatürk’e olan saygısını dile getirir.

“Ah, bir yağmur yağsa. Islanmak ihtiyacı içindeyim. Ama buraların yağmuru değil; İstanbul’un nisan yağmurları. O yağmurlar ki bugünlerde güneş ışığına karışmış, damlalarının göbeklerinde, üstüne düşecekleri çiçeklerin çeşitli rengi, ılık ılık, dolgun dolgun, usareli, rayihalı, geçici sağanak halinde ne güzel serpilir! Yeşile konar, yemyeşil olur, leylaklar üzerine düşer, leylak kokar. Yeni baş vermiş erikler üzerinde sanki mayhoş, kiraz da tatlı, marul yapraklarında yağlıdır.”⁴⁴⁹

“Ah Boğaziçi! Şu saatte Rumeli yakası gölge içindedir; biraz deniz, biraz manolya, azıcık ihlamur çiçeği kokan bir gölgelik içinde. Boğaziçi gölgelerinde bir köpük hali sezmez misiniz? O, yalınkat gölgelerden değildir; katmerlidir; daha ziyade iyi cins tıraş sabunu gibi köpüklenmiş bir gölgedir. Yüzünüzde durduğunu sanırsınız; bir havlu ile silseniz bez üzerinde sönmüş bir sabun ıslaklığı bırakacağına hükmedersiniz. Yaş ve rayihalıdır. Şu anda sanki o gölgelikte, Büyükdere’deyim.

⁴⁴⁵ a.g.e. s.118.

⁴⁴⁶ a.g.e. s.857.

⁴⁴⁷ a.g.e. s.871.

⁴⁴⁸ a.g.e. s.771.

⁴⁴⁹ a.g.e. s.98.

Anadolu yakasından güneşin henüz elini çektiği bir saatte. Tam çekti de sayılmaz; tepelerin üstünde hala parmaklarının izleri duruyor... ”⁴⁵⁰

4. 3. BİREYSEL TEMALAR

4. 3. 1. Aşk

4. 3. 1. 1. Yasak Aşk: Nilgün, Ahmet ile evli olmasına rağmen Ömer’e olan duyguları ağır bastığından onu yanında tutmak için elinden geleni yapar.

“Nil Ömer’in nişan yüzüğünü hiçbir zaman parmağından çıkarmaz. Taşın büyüklüğü, lekesizliği, yontma şekli, renginin koyuluğu, kuyumculuğu hepsi büyük bir kıymet ifade ediyor. Acayıplığı de var: halka düz platin değil; kafes örgü... kafesin aralarından iri taşın azameti altında sezilmeyen bir sıra mini mini gök yakut ışılıyor.”⁴⁵¹

4. 3. 1. 2. Aşkta Ayrılık: Ömer ve Nilgün, birçok kez birbirlerinden ayrılmak zorunda kalırlar.

“Size inanılmaz, akıl ermez, isyan ettirici bir itirafta bulunacağım; birden söyleyeyim de kurtulayım: Seylan’da verdiğim sözlerin hiç birini tutmadım! Evet, tutmadım! Yanımdaki parayı daha vapurda kumarda kaybettim. Cava’da ticaret şubesinden aldıklarımı da burada. Kınakına stokları yapmak için istihlal bölgelerine gitmedim değil. Fakat Coest House’larda kendimi hüzne kaptırdım, içkiye kaptırdım. Kolombo’ya ne para yolladım ne de mektup...”⁴⁵²

“Harp çıktığı zaman yine eski illetim tuttu, maceraperestliğim... Mehire ile Singapur’dan Mapa’ya beraberce dönüyorduk, yattan kaçtım. Üç senedir Nilgün’ümden uzak, Hindistan, Afganistan, İran, Arabistan, daha nereleri? Gitmediğim yer kalmadı. Yapmadığım iş de. Hâlbuki bu üç yılı onun yanında geçirecektim; Japon tehlikesi görününce elbette onu bu adalarda bırakmayacaktım. Muhakkak Amerika’ya yahut Avustralya’ya götürecektim.”⁴⁵³

4. 3. 1. 3. Bir Erkeğin Hayatına Giren Birden Fazla Kadımla İlişkisi:

Ömer’in hayatına birçok kadın girer. Nilgün’den ayrı geçirdiği zamanlarda Zet, Zülma, Rozalba, Stella ve vapurda Nilgün’ü kışkandırmak için Selina adlı kadımla birlikte olur. Nilgün’den ayrı olduğu ilk yıllarda hayatına Zet adlı kadın girer.

⁴⁵⁰ a.g.e. s.73.

⁴⁵¹ a.g.e. s.376.

⁴⁵² a.g.e. s.294.

⁴⁵³ a.g.e. s.643.

“Nilgün’den ayrı olduğu zamanlarda bu kadın ile beraberlik yaşamıştır. Fakat bu zamanlarda bile aklında hep Nil vardır ve geceleri Nil’in adını sayıklamaktadır. Fakat Zet de sadık kalmaz ve bir Polonyalı ile kaçarak Ömer’i terk eder. Daha sonra ise hiçbir şey olmamış gibi geri döner ve Ömer de onu kabul eder; o gün birlikte yemek yaparlar ve iki gün apartmandan dışarı çıkmalar.”⁴⁵⁴

Ömer’in Nil’den kaçtığı zamanlarda Singapur’da Zülma adlı kadınla tanışır. Boylu poslu, olgun vücudu ile dikkati çeken bir kadındır. Birlikte iyi vakit geçirirler. Ömer’in parası olmadığı için Zülma’nın parasıyla bir atölye açmayı planlarlar. Ancak Ömer Nil’i unutamayacağını anladığından onu aramaya gider.

“Zülma, ben gidiyorum, yapamayacağım, beni affet...”⁴⁵⁵

Yıllar sonra Nil ile tekrar karşılaştığında sevdiği kadın artık başkası ile evlidir. Bunun üzerine vapurda tanıştığı Selina ile Nil’i kıskandırmak için vakit geçirmeye başlar.

“Selina gayet iyi giyiniyor ve ‘büyük kadın- kibar kadın-‘ tavırları almasını, bu tavırlarında mükemmel olmasını gayet iyi biliyor.”⁴⁵⁶

Selina şiir yazmayı ve okumayı çok seven, edebiyat meraklısı bir kadındır.

“Selina güzel, pek kibar bir kadın ama Nil’in zekâsından ve biteviye değişen, sürprizler bekleten, korkular geçirten, hareketli hayatiyetinden mahrum. Dümdüz bir ruhlu kadın beni tatmin etmiyor.”⁴⁵⁷

Stella ve Rozalba da İkinci Dünya Savaşı’nda Ömer’in Nil’i arama sürecinde karşısına çıkan kadınlardır:

“Şimdiye kadar tanıdığım aşağılamış kadınların belli başlılarından biri olarak kendisini bana daima hatırlatacak. El sürülmeyecek kadar korkunç ve iğrenç güzelliğini unutamayacağım.”⁴⁵⁸

Stella Ömer’e âşık olur ve Ömer’in yanında sıkça gördüğü Rozalba’yı çok kıskanır:

“Senin uğrunda kahpeyi haklayıveririm.”⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁴ a.g.e. s.899.

⁴⁵⁵ a.g.e. s.324.

⁴⁵⁶ a.g.e. s.417.

⁴⁵⁷ a.g.e. s.487.

⁴⁵⁸ a.g.e. s.917.

⁴⁵⁹ a.g.e. s.918.

Stella için üç serseri birbirleriyle silah silaha gelmişlerdir. Kız, sağ kalan üçüncüsünün kafasını uyuduğu sırada geminin baltasıyla bir indirişte bedeninden ayırmış, sonra kayığa binerek kaçmıştır.

4. 3. 1. 4. Bir Kadının Hayatına Giren Birden Fazla Erkek İlişkisi:

Nilgün, vapurda İtalyan askeri Conte Salvatore ile Ahmet'in yeğeni Gaffar ile gönül maceraları yaşar. Zengin olduğu için Ahmet ile evlenir. Ancak gerçekten âşık olduğu Ömer'i de hiçbir zaman terk etmeyerek onu yanında tutmak için her şeyi yapar.

“Sandığın gibi değilim. Başkalarına çok müsamahalı davrandım; Avrupa seyahatinde epeyce kaçamaklar yaptım. Salvatore ile Sadi ile hatta inanamayacaksınız: Conte Verdi'nin ikinci süvarisi Antonia ile başkalarıyla! Londra'da bir otelde kaldığımız senin Hintli Nevvab ile de.”⁴⁶⁰

Bu acısan bakıldığında romanın Şark hikâyeciliğini anımsattığını söylenebilir. Hikâye içinde hikâye var gibidir. Kahramanların hayatına değişik zamanlarda değişik insanlar girse de sonunda tüm engeller ortadan kalkarak iki kahraman birbirine kavuşur. Zaten romanın çok beğenilmesinden dolayı yazar ikinci ve üçüncü romanı yazdığını belirtir.

3. 3. 2. Yaşama Sevinci- Hayat Karşısında İnsan:

Nilgün, yaşamı çok seven bir kadındır. Âşık olduğu adam birçok kez yanından ayrılrsa da bir şekilde onun izini bulup sahip çıkar.

“Çılgının biri! Ama ne tatlı, ufacık tefecikliği içinde ne şeker, ne cici, ne iç açıcı bir çılgın.”⁴⁶¹

”İnci gibi kız... parlak bir zekâ... her şeyi biliyor. Ama delişmen, kararsız. Maceracı imiş. Şahsiyetini yapan da bunlar imiş.”⁴⁶²

4. 3. 3. Yalnızlık:

Ömer, Nilgün ile tanışmaya kadar birçok kadınla gönül macerası yaşar, iki kez de evlenir. Birçok ahababı bulunmasına rağmen yalnız kalır. Ama Nilgün'e olan aşkı sayesinde bu yalnızlıktan kurtulamaz.

“Nasıl olur? Yüzlerce kadın tanımış, üç kadınla evlenmiş, birini Mısır'da, birini San Francisco'da, üçüncüsünü Kalküta'da bırakmış, kırkılık bir adamın ilk

---

⁴⁶⁰ a.g.e. s.393.

⁴⁶¹ a.g.e. s.17.

⁴⁶² a.g.e. s.94.

maşukası mı Nilgün? Aramda on sekiz yaş fark bulunan bir kıza mı tutuldum ilk defa ben?''⁴⁶³

4. 3. 4. Ölüm: Mapa Kralı Ahmet, ülkesi uğruna girdiği savaşta ölür. Bu adeta tıpkı masal ve hikâyelerde olduğu gibi kahramanların kavuşması için aradaki engellerin kaldırılması amacıyla yapılır. Burada da yazar, Ömer ve Nilgün'ün kavuşması için Ahmet'i öldürür.

“Melik Ahmet'in iyi bir huyu da karısının bu mizaç değişmelerine karşı sabır ve tevekkülle rıza göstermesiydi. Hatta daha iyisini yapıyordu. Nilgün'e karşı aynı Nilgün'müş gibi davranıyor, sebep sormuyor, farkına varmamışçasına tebessümüm dudaklarında, daima nezaketli, her zamanki muamelesinde devam ediyordu.”⁴⁶⁴

“Ahmet Japonlarla çarpışırken 1942 Şubatının 28'inci günü Cava'da şehit düştü.”⁴⁶⁵

Ahmet'in ölümü tıpkı eski hikâyeleri ve Şark masallarını andırır. İki ana kahramanın evlenebilmesi için aradaki engellerin kalkması gerekir. Romanda da Nilgün ve Ömer'in yeniden birlikte olup evlenebilmesi için Ahmet'in ölmesi kurgulanır. Bu yönüyle romanın romantik bir kurguya sahip olduğu söylenebilir.

4. 3. 5. Geçmiş: Ömer, sürekli geçmişine yolculuk yapar. Bu yolculukta özellikle ilk aşkı olan Şükre geniş yer kaplar. Şükre, Ömer'in çocukluk sevgilisidir. Nil'i bazı yönlerden Şükre'ye benzetir:

“Şükre de esrarengiz görünmeye, insanı merakta bırakmaya, merakta kalmamdan zevk almaya düşkündü. Muhtelif vesileler icat eder, sözünü tamamlamaz, gözlerim açılmış sabırsız ve sinirli halde beklememe aldırılmaz gülerdi.”⁴⁶⁶

“Şükre, sevgimizi birbirimize itiraf edemediğimiz halde bütün hayatımca arayıp özlediğim, ihtiyacını duyduğum, başımı dizine koysam rahat edeceğime ve beynimin sızılarını dindireceğine inandığım tek kadındı.”⁴⁶⁷

“Nilgün daha ziyade İstanbul'un çocukluğumda bazı akrabalarımızı ziyaret için gittiğimiz birkaç gece misafir kaldığımız şehir etrafı mahallelerinde tanıdığım komşu kıızı tiplerini gözümün önüne getiriyor... Ah o mahalleler ve evler! Sokak cephesinden manzaraları belki kasvetliydi. Ahşap, kara yüzlü, çarpık çurpuk, birbirine yaslanarak ancak tutunabilen, birbirlerine koyunlar gibi sokularak

---

⁴⁶³ a.g.e. s.170.

⁴⁶⁴ a.g.e. s.550.

⁴⁶⁵ a.g.e. s.953.

⁴⁶⁶ a.g.e. s.40.

⁴⁶⁷ a.g.e. s.112.

uyuklayan, sessizce geviş getirdikleri sanılan bu takati tükenmiş evlerin arka tarafları hep bahçelikti! Küçücük bahçeler...⁴⁶⁸

4. 3. 6. Hırs: Nilgün, hırslı bir kadındır. Fakirlikten kurtulmak için kendi gerçek adını gizleyerek teyzesinin kızı Nilgün'ün adını çalıp kendine koca aramak için seyahate çıkar.

“Yani evlenmek niyetiyle yola çıktım ama kiminle evleneceğimi henüz bilmiyorum. Daha açık söyleyeyim: koca aramaya gidiyorum.”⁴⁶⁹

Nilgün hırsı sayesinde istediğini yaparak akıllı, yüreği temiz ve çok zengin bir adam olan Ahmet ile evlenerek isteklerine ulaşır.

“Ben turnayı gözünden vurdum. Yirmi Ada kraliçesiyim. Kocam İsa gibi bir insan...”⁴⁷⁰

4. 3. 7. Kaçış: Ömer, iki kez Nilgün'den kaçır. Birincisi para kazanmak için çıktığı yolculukta kumar ve içkinin etkisiyle Nilgün'e verdiği sözü tutmadığı için kaçır. İkincisi de İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine savaş ortamlarında bulunmak için kaçır.

“Size inanılmaz, akıl ermez, isyan ettirici bir itirafta bulunacağım; birden söyleyeyim de kurtulayım: Seylan'da verdiğim sözlerin hiç birini tutmadım! Evet, tutmadım! Yanımdaki parayı daha vapurda kumarda kaybettim. Cava'da ticaret şubesinden aldıklarımı da burada. Kınakına stokları yapmak için istihlal bölgelerine gitmedim değil. Fakat Coest House'larda kendimi hüzne kaptırdım, içkiye kaptırdım. Kolombo'ya ne para yolladım ne de mektup...”⁴⁷¹

“Harp çıktığı zaman yine eski illetim tuttu, maceraperestliğim... Mehire ile Singapur'dan Mapa'ya beraberce dönüyorduk, yattan kaçtım. Üç senedir Nilgün'ümden uzak, Hindistan, Afganistan, İran, Arabistan, daha nereleri? Gitmediğim yer kalmadı. Yapmadığım iş de. Hâlbuki bu üç yılı onun yanında geçirecektim; Japon tehlikesi görününce elbette onu bu adalarda bırakmayacaktım. Muhakkak Amerika'ya yahut Avustralya'ya götürecektim.”⁴⁷²

---

⁴⁶⁸ a.g.e. s.28.

⁴⁶⁹ a.g.e. s.616

⁴⁷⁰ a.g.e. s.362.

⁴⁷¹ a.g.e. s.294.

⁴⁷² a.g.e. s.643.

YER ALTINDA DÜNYA VAR

1. ROMANIN KÜNYESİ

Refik Halit, 1953 yılında kaleme aldığı romanda ikinci sürgün yıllarından tanıdığı Orta Doğu'yu anlatır. Roman, Başlangıç ve Netice bölümleri dışında beş kısımdan oluşur. Birinci ve Üçüncü Kısım bölümlere ayrılmadan anlatılır. İkinci ve Dördüncü Kısım ise üç bölümden oluşur. Kısımlar ayrıca bir başlık adıyla belirtilmez. Bölümler arasına da yalnızca yıldız konulur. Romanın sonunda, Başlangıç ve Netice bölümlerinin dışında kalan beş kısmın hayal ürünü olduğu belirtilir. Romanın başlangıcı ve netice haricinde kalan kısımları çiftlik sahibi Nebil'in yazdığı romandır. Bu yönüyle yazar, *Yer Altında Dünya Var*'da yeni bir hikâye etme şeklini denemiştir denilebilir.

2. ROMANIN ÖZETİ

Nebil'in çiftliği önemli bir mevkide, Şam-Beyrut ana yolunun üzerinde, Rayak istasyonunun civarındadır. Bir gün çiftlik yakınında bir araba yolda kalır ve en yakın ev orası olduğu için de onlara sığınır. Ancak işin içinde karışık bir durum vardır. Arabada bir de kadın vardır ve o inmek istemez. Nebil, bu duruma sinirlenerek kadınla anlayacağı dilden konuşmak için arabanın yanına gider. Ama kadın ona da aksi davranır. Aralarında geçen tartışmada Nebil'in elindeki fener yere düşerek kırılır. Bu esnada bir de şiddetli bir yağmur başlar. Nebil, mecburen arabaya biner ve bu dakikalarda ikisi arasında romantik anlar yaşanır. Az sonra da onları arayanlar gelirler. Kız o ara Nebil'le konuşur. Kendisinin Yugoslavyalı bir Müslüman olduğunu söyler. Nebil'den o adamların yanında kendisine kötü davranmasını ister.

Nebil, evinde misafir ettiği Nihan'la beraber kümbette var olduğu rivayet edilen gizli kutuyu ararlar. Nihan'ın dışarı çıktığı bir an Nebil kutuyu bularak hemen cebine saklar. Nihan'a aramasına rağmen taşın altından hiçbir şey bulamadığını söyler. Sonra da yorulmuş gibi yapıp yere oturur ve kutuyu oradaki bir çalının kenarına saklar. Akşam olunca Nebil, bu esrarlı işin bir kısmına dair bilgi öğrenmeye

çalışır. Otuz bir sene öncesine Birinci Dünya Savaşı'nın son aylarında büyük ihtimalle Almanlar tarafından o kutunun oraya konulmuş olabileceği tahmininde bulunur. Nebil, bir ara kutuyu çalıların arasından alıp hamama saklar ve kız uyuduktan sonra onu açar. Kutudan bir kâğıt çıkar ve üzerinde rüzgârgülü vardır. Doğu ile batı arasında dümdüz bir hat yürütülür, yanında dört yüz yirmi sekiz rakamı yazılıdır. Hat bir noktada kırılır. Üç rakamıyla işaretlenmiş küçük bir mesafe alındıktan sonra bir yıldızla son bulur. Nebil'e göre yıldız definenin yerini gösterir. Birkaç kelime de Almanca bir ibare vardır. Yaptığı tahminlerle o yazının "Yer Altında Dünya Var" anlamına geldiğini anlar.

Nebil, okudukları karşısında daha fazla dayanamamaya Nihan'ı uyandırır ve ona krokiyi gösterir. Nihan, krokiyi elinden kapıp kapıyı da kapatır. Gece Nihan bir yolunu bulup kaçır. Bunun üzerine Nebil de ertesi gün sabah erkenden avukat Haşim'in yanına gider. Avukat, kızı Lübnan'da aratıp da bulamayınca bu kez Suriye polisini arar. Ne yazık ki orada da aradıkları eşkâle uygun bir kız bulamazlar. Sonra çiftliğe vardıklarında Nebil, Davut Ağa'ya Haşim'in her şeyi bildiğini ona Nihan'dan ve yaşanan olaylardan bahsetmesini ister. Davut ise o türlü olaylar yaşanmadığını belirtir. Bunun üzerine Nebil, her şeyin zihninde birer hayal olduğunu anlar. Birkaç gün sonra Avukat ve Davut Ağa onu bir şekilde bayıltıp otomobile bindirirler. Uyandığında bir akıl hastanesindedir. Yaşadıklarının hepsinin hayal ürünü olduğuna inanamamaya oradan kaçmanın planlarını yapar. Bir yolunu bulup kaçır. Lübnan'da tüccar Nesibe adlı bir ahabplarının evine gider. Nesibe'ye başından geçenleri anlatır. Ancak Nesibe, işin aslını öğrenmek için çiftliğe gittiğinde kâhyadan her şeyin Nebil'in hayal ürünü olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Davut Ağa ve doktor Nebil'i evden alarak tekrar hastaneye yatırır. Onun bu hastaneye yatırılmasını sağlar.

Her şey aslında bir hayal ürünüdür. Tüm bunlar Nebil'in yazdığı bir romanın parçasıdır. Bunu kâhyaya anlattığında kâhya sonunu beğenmez. Tam o sırada gerçek hayatta Nebil'in sevdiği kız çıkıp gelir ve ona sarılır. İşte bu tablo tam da kâhyanın istediği bir sondur.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Yer Altında Dünya Var romanı kahraman anlatıcının ağzından ve bakış açısından kaleme alınmış bir eserdir. Kahraman anlatıcı her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duyguları ve hissettiklerini öne çıkarır. Bu anlatıcı tipli eserlerde değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisinin algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini de yansıtır. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurarak ona daha yakın olduğu izlenimini verir. *Yer Altında Dünya Var* romanında da olaylar romanın erkek kahramanı Nebil 'in ağzından anlatılır. Aşağıya alacağımız parça, anlatıcının bu yönünü çok açık bir şekilde ortaya koyar:

“Otuz beş yaşındayım, kumralım; uzunca boyluyum, yakışıklı adam sayılabilirim. Gözlerim kül rengine kaçan koyu eladır. Bakışlarım da ruh haletime göre, dalgın bazen keskin. Lakin bunların hepsinden mühim olanı şu: Soyzadelik. Çok eski bir aileye, bir aileye mensup imişim gibi bir unvan taşıdığımı sananlar çoktur. Gurbete düşmüş eski bir Rus prensi yahut bir Osmanlı şehzadesi, hülasa şecereli bir asil. ... Zira ne Bourbon, ne de Osmanoğulları burunluyum; ne de kalem gibi parmaklarla zarif ellere, ince veya keskin yüz hatlarına sahibim, ayrı ayrı bakarsanız – ayaklarımın boyuma uymayan ufaklığı hariç- hiç başkalık yok; lakin umumi heyetim hakikaten asaletimi ilan ediyor. Zaten küçükten beri öyle idim ve mektepte bana Kont lakabını takmışlardı. Kont Nebil olmuştum; hatta ismimi kullanan talebe yoktu: Kont geldi, Kont gitti...”⁴⁷³

Romanın ana kahramanı Nebil, kendisini okuyucuya anlatır. Nebil, otuz beş yaşlarında, kumral, uzun boylu, yakışıklı bir adamdır. Görünüşü itibariyle oldukça soylu bir aileye aitmiş izlenimi bıraksa da gerçekte öyle değildir.

Nebil, kendisini kandırarak Beyrut'ta yanından kaçan Nihal'in nerede olduğunu çok merak eder; ama onu aramaya kalkışmaz. Tersine ona inat eğlenmek, yeni kadınlarla tanışmayı düşünür.

Nebil, kadar kadını umursamamış gibi davranır. Kısa bir süre sonra onu ne kadar çok sevdiğini kendisine itiraf eder. Hem de yanıp tutuşacak kadar, haykırırcasına çok sever.

⁴⁷³ Refik Halit Karay, *Yer Altında Dünya Var*, İnkılâp Kitabevi, İst. 1998, s.15.

“Artık itiraf etmek lazımdı: o acayip gecenin beklenmedik misafirini çok seviyordum; sevivermişim. Yanıp tutuşacak kadar, şu anda kendimi tutamayacak kadar ağlayacak, haykıracak ve –Nihan! Nihan! diye feryat ederek sokağa fırlayacak kadar seviyordum, onu! Aynı zamanda içimden yine onu tahkir ediyordum, bağırma basmak isteyerek: - Bayağı mahlûk! Sürtük. Bin kişinin artığı! Kızıl derili yılan!”⁴⁷⁴

Nebil, farkında olmadan Nihan’a tutulmuştur. Onsuz, geçirdiği her an onun için eziyettir. Sanki yıllardır tanıdığı bir sevgiliymiş gibi Nihan’ın hasretini duyar.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Çerçeve olay örgüsüne sahip bir romandır. Bir olay başka bir olay içine yerleştirilerek anlatılır. Roman kahramanı Nebil, kendisinin baş kahramanı olduğu bir roman kaleme alır.

Birinci Vaka Parçası: Nebil’in çiftliği Şam- Beyrut yolu üzerinde önemli bir mevkidedir. Bu çiftlik ona halasından miras kalır. Arazi üzerinde Harp’ten beri meçhul Alman tayyarelerinin dolaştığı söylentileri anlatılır. Nebil eğlenmek üzere yakındaki bir istasyona gider. Burada güzel ve hoş giyimli bir bayanı merdivenlerden inerken görür ve onun böyle bir yerde ne işi olduğunu düşünür.

İkinci Vaka Parçası: Nebil, eve gittikten sonra yorgun olduğunu söyleyerek odasına gider. Yarım saat kadar çalıştıktan sonra dışarıdan gelen sesle uyanır. Bir araba yolda kalmış ve en yakın ev orası olduğu için oraya uğrar. Nebil daha önceden gördüğü kızı yeniden görünce çok şaşırır. Nihan adlı bu kızdan o kadar etkilenir ki orada kalması için ikna eder. Nihan ise bu teklifi sadece bir gece için kabul eder. Ertesi gün Nihal ve Nebil Beyrut yolculuğuna çıkar. Oraya vardıklarında Nihan, bir caddede inerek pansiyona uğrayıp eşyalarını toplayarak döneceğini söyler. Ancak Nihan, Nebil’e yalan söyler. Nebil’e bir not yazarak kendisini affetmesi, elinde olmayan bir nedenden dolayı sözünü yerine getiremediği ve mutlaka onu göreceğini bildirir.

Üçüncü Vaka Parçası: Nebil, bu esrarlı işten bir şey anlamaz. Ancak sonradan çiftliğin altında Birinci Dünya Savaşı’nda, Almanlardan kalma altın

---

⁴⁷⁴ a.g.e. s.76.

olduğunu öğrenir. Nihan'a orada altın olduğunu haber veren de oraya altınları yerleştiren bir Alman askerinin oğludur. Birlikte kutuyu ararken Nebil, Nihan'dan önce bulur ve kutuyu saklar. Daha sonra kutudan çıkan yazıdaki şifreyi çözer. Tam uyurken dayanamayarak Nihal'i uyandırır ve ona krokiyi gösterir. Ancak Nihan krokiyi elinden kapıp kapıyı da kapatır. Gece de Nihan bir yolunu bularak kaçar.

Dördüncü Vaka Parçası: Nebil, sabah erkenden kalkıp Avukat Haşim'in yanına gider. Avukat kızı aratsa da kimse öyle bir kızı görmez. Çiftliğe gidip de Avukat Haşim, Davut Ağa'ya Nihan'ı sorduğunda ondan öyle birini tanımadığını söyler. O zaman Nebil'in ruh sağlığının iyi olmadığını anlayarak onu akıl hastanesine yatırılırlar.

Beşinci Vaka Parçası: Nebil, hastaneden bir yolunu bularak kaçar. Tekrar Nihan'ı aramaya başlar. Ancak araması sonuç vermez. Çünkü her şey onun hayal ürünüdür. Bu kısımda anlarız ki tüm bunlar Nebil'in yazdığı romanın bir parçasıdır. Bu romanını kâhyaya gösterdiğinde kâhya romanın sonunu beğenmez. Tam o sırada Nebil'in gerçek hayatta sevdiği kız gelerek ona sarılır. İşte bu tablo tam da kâhyanın istediği sondur.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Yer Altında Dünya Var romanında çerçeve ve alt romandaki kahramanların bir kısmı aynıken bir kısmı farklıdır. İkisinde de ana kahraman Nebil'dir. Davut Ağa hem çerçeve romanda hem de alt romanda vardır. Nihan ve diğerleri ise alt romanda geçen hayali kahramanlardır. Nebil, çerçeve romanda bir yazar, alt romanda ise ruhi sorunlar yaşayan bir adamdır. Romanda yalnızlıktan bunalan Nebil'in yoğun hayal gücü ve bu hayaldeki aşk unsuru öne çıkar. Refik Halit, *Yer Altında Dünya Var* romanında daha önceki eserlerinde işlediği gibi yalnızlıktan bunalan insanın aşırı hayal kurmaya müsait zihinlerinden beslenen bir aşk hikâyesi anlatır. Nebil, gerçekte deniz subayıdır. Ağırbaşlı, güvenilir, zamanının yeni nesil gençlerindedir.

“Zira kendimi bildim bileli şiddetli spleen nöbetlerini bende ölçmeye gelmez bir hareketlilik, bir teheyhüş buhranı takip eder. Zaten ömrüm bu yüzden fazla inişli, yokuşlu, vakalı, maceralı geçmedi mi? Dünyaya ve insanlara karşı derin bir usanç...”

*Arkasından şiddetli bir alaka! Yaşamaya, hayattan kam almaya oburcasına koştum. O kadar iştahla ki hırsım hoşla gitmeyecek hadiselerle sebep olur. Nedametle, bezginlikle, kendimden ve etrafımdakilerden tiksinti içinde inzivama dönerim. Tutulduğum spleen, bahar ve bahar yağmurları etrafımdaki kadınsızlığı fazla hissettirir.*⁴⁷⁵

Bu ihtiyacı duyan şuuraltıdır. Aksine bilinci kadın istemez. İstememekle de kalmaz. Hiçbir şeyden zevk almadığı, ne varsa kötilediği gibi kadını da hep fena, çiy realist bir gözle görür.

Nebil, otuz beş yaşında, kumral; uzunca boylu, yakışıklı sayılacak bir adamdır. Gözleri kül rengine kaçan koyu eladır. Bakışları da ruh haletine göre, dalgın bazen keskindir. Lakin bunların hepsinden mühim olanı çok eski bir aileye mensup olduğunu sananlar çoktur. Gurbete düşmüş eski bir Rus prensi yahut bir Osmanlı şehzadesi sananlar vardır.

*“Zira ne Bourbon, ne de Osmanoğulları burunluyum; ne de kalem gibi parmaklarla zarif ellere, ince veya keskin yüz hatlarına sahibim, ayrı ayrı bakarsanız ayaklarımın boyuma uymayan ufaklığı hariç- hiç başkalık yok; lakin umumi heyetim hakikaten asaletimi ilan ediyor. Zaten küçükken beri öyle idim ve mektepte bana Kont lakabını takmışlardı. Kont Nebil olmuşum; hatta ismimi kullanan talebe yoktu: Kont geldi, Kont gitti.”*⁴⁷⁶

Nebil, yabancıların elinde tutsak olan Nihan’a yardım ettikten sonra onu birkaç gün evinde misafir eder. İlk gördüğü andan beri âşık olduğu Nihan’ın evden ayrılmaması için de ona yalvarır. Nihan ise Beyrut’ta bir işi olduğunu ama onunla döneceğini söyleyerek birlikte Beyrut’a gider. Fakat Nihan, burada birdenbire ortadan kaybolur. Nebil, aldatıldığını düşünür; hatta bundan emindir. Otele gidip aptalca beklemeyi, yürek çarpıntılarını ile kapıyı gözlemeyi izzeti nefesine yediremez. Ancak yine de gelme ihtimalini düşünerek beklemesinin icap edip etmediğini düşünür. Asıl düşündüğü mesele kaçırdığı kadın Nihan değildir; ona inat Beyrut’ta kalmayı, eğlenmeyi, mümkünse bu eğlencesine yepyeni bir kadın karıştırmayı düşünür. Dolayısıyla yine onu düşünmüş olur ama peşine düşmez, aramaya kalkışmaz.

“Kafam dumanlandıkça Nihan’ı daha çok düşünmeye, özlemeye, istemeye başladım. Kont kızına karşı arzum dışında soğuk davranmaktan korkuyorum. Bir

---

⁴⁷⁵ a.g.e. s.6.

⁴⁷⁶ a.g.e. s.15.

tarafından yaşlı kocasının, içkiye, yorgunluğa tahammülü, değişmeyen mizacı, kibar canlılığı hoşuma gidiyor. Bir gün öyle olamayacağıma üzülüyorum."⁴⁷⁷

*"Artık itiraf etmek lazımdı: o acayip gecenin beklenmedik misafirini çok seviyordum; sevivermişim. Yanıp tutuşacak kadar, şu anda kendimi tutamayacak kadar ağlayacak, haykırarak ve –Nihan! Nihan! diye feryat ederek sokağa fırlayacak kadar seviyordum, onu! Aynı zamanda içimden yine onu tahkir ediyordum, bağırma basmak isteyerek: - Bayağı mahlûk! Sürtük. Bin kişinin artığı! Kızıl derili yılan!"*⁴⁷⁸

Aklından bir türlü Nihan'ı çıkaramaz. Nihan'ı düşünmek, her vesileyle hatırlamak, neşe veya keder, hepsinde tesirini bulmak bir hastalık halini alır. Nihan, bir geceğin kadını olmaktan çıkar, yıllardır tanıştığı bir sevgili gibi yüzünün, vücudunun bütün hatları ile gülüşü, dişlerinin şekli, ağız içinin ve diş etlerinin pembeliği ile çillerinin koyulu açıklı haritası ile gözünün önünde durur. Nihan'ın kendisini arayarak yanına çağırması üzerine çok sinirlenir.

Nebil, Nihan'a karşı olan duygularının aşk mı yoksa arzu mu olduğu noktasında kendisini sorgular.

"Peki, ama benimki aşk mı? Sadece arzu! Bakalım üç beş gün bir arada yaşarsam yine sevmekte devam edecek miyim? Yoksa başımdan savmak için akla kararı mı seçeceğim? Diyorum ama inanmadım. Hatta aksine inandığım halde! Bu kadar hayatiyeti, esrarlı, ihtirashlı, acayip, bambaşka güzellikte –bakır saçlı ve çilli-bir kadın da usandırıcı olursa beni hangisi, ne türüsü kendisine âşık edebilir? Şunu söylemek lazım: Epeyce maceralı hayatıma rağmen henüz ciddi bir manada âşık olmayı bilmiyordum... Tabi çerden çöpten, saman alevi tutkunlukları hesaba katmıyorum."⁴⁷⁹

Sevdiğinin canını acıtarak seven insanlar gibi Nebil de Nihan'ın canını acıtarak sevmekten hoşlanan bir erkektir. Nihan'a âşık değildir. Onun sadece cismani varlığı ile ilgilenir. Ancak tüm bu duygularının arasından fedakârlıklar, emekler sonucunda büyük bir aşk başlayacağına inanır.

Altınları ararken Nihan'ın kulağına bulamamalarının bir sorun yaratmayacağını söyler.

"Ferhan bize yeter; sen bana yetersin! Hepsi zaten pek fazla! aslında benim gibi bir denizci olan ve sonradan yine benim gibi Kont unvanını taşıyan Monte Kristo'luğa özenmiyorum; alacak intikamım da yok. Başıma bela çıkarmak istemezsen hissemizi der cep eder, çekiliriz. Malum ya arazinin asıl sahibi benim, sen

⁴⁷⁷ a.g.e. s.72.

⁴⁷⁸ a.g.e. s.76.

⁴⁷⁹ a.g.e. s.94.

de sırrın sahibi... İşte o anda zihnimden yüreğimin atışını durduracak bir fikir geçti. Yapayım mı? Kümbetin dışından ayak sesleri, konuşmalar duyuyorum. Nihan ile kâhyam geliyorlar. Kararımı vermeliyim. Verdim ve kutuyu pantolonumun arka cebine soktum; düğmesini de ilikledim. Sırrın anahtarı yalnız bende idi. Onu da arazinin de tek sahibi benim artık, ben idim!- evet ikisi de benim! Hem yer benim olunca üstünde altında ne varsa bana, mahsul, maden, define, hepsi; taşı toprağı da benim olmalıdır. Benimdir. Dilediğime dilediğim kadarını veririm. Mecburiyetle değil, gönül rızasıyla, lütfen, ihsan olarak.”⁴⁸⁰

Bodrumunda bulduğu kutunun içinden sarı renkli şeffaf, iyi bir cins kâğıt çıkar. Kâğıtta bir rüzgârgülü çizilidir. Doğu ile güney arasından dümdüz bir hat yürütülerek yanında dört yüz yirmi sekiz rakamı yazılıdır. Hat bir noktada kırılır. Üç rakamıyla işaretlenmiş küçük bir mesafe alındıktan sonra bir yıldız görünür. Yıldızın definenin yerini gösterdiğini düşünür. Birkaç kelime Almanca bir ibare de vardır.

“Cümlelerin sonundaki ‘es gıbt’ sözlerine bir mana veremedim ama arkasından gelen ‘welt’ galiba İngilizce dünya demesine ‘World’ kelimesinden başka bir şey değil. Daha sonra bir ‘unter’ var ki bu da yine İngilizce ‘under’ olacak, yani ‘altında’ sözünün karşılığı ‘Erde’ nedir? Kendi kendime diyorum ki, - Sakın toprak yahut yer altı olmasın? Es gıbt şayet var, mevcut manasına geliyorsa bir cümle meydana çıkıyor: “Toprak altında dünya var” Tamam! On u yazarlar torağın altında pek mühim bir şey mevcut olduğunu yarı kapalı surette anlatmak istemişler. Apaçık ‘define’ diyemezlerdi; dünya sözüyle işin ehemmiyetini kastetmişler.”⁴⁸¹

Aslında tüm bu yaşananlar Nebil’in hayal ürünüdür. Gerçekte ne define ne Nihan vardır. Bu durum anlaşılınca kendisini Lübnan’da bir akıl hastanesinde bulur. Uyandığında ise kendisine tuzak kurulduğunu düşünerek sinirlice söylenir.

“Hepinizden hesap soracağım! Hepiniz cezanızı göreceksiniz. Milyonları alınız, dünyanın öbür ucuna kaçsanız, şekil ve kıyafet değiştireniz, ne yapsanız, sizleri, seni, Haşim’i, Davud’u yakalayacağım, geberteceğim, hem de Nihan’a reva gördüğünüz işkencelerin daha müthişleriyle!”⁴⁸²

Hastanede bir süre kaldıktan sonra kendine gelir ve yaşadıklarını düşünür.

“Bir kişi ile daha karşılaşmak arzu ediyorum ama bu şahsın gerçekten mevcut olup olmadığını kestiremediğim için ismini vermekten çekindim. Zaten asıl ismini de bilmiyordum. Bozuk kafam ona Nihan ismini takmıştı. Ayrıca bir hüviyet de uydurmuştu. Hersek’i Müslüman kızı! Ya define meselesi! Aman Yarabbi! Ne

⁴⁸⁰ a.g.e. s.109.

⁴⁸¹ a.g.e. s.124.

⁴⁸² a.g.e. s.168.

hikâyeler bunlar? Nasıl da icat etmiş, düzenlemiş, üstelik inanmışım? Herkesi de inandırmaya çalışmışım. Şimdi hatırladıkça gülümsemem lazım.”⁴⁸³

Kendine geldiğinde yaşadıklarını düşünerek ne delilikler ettiğine kanaat getirmişken bir süre sonra tekrar aynı şeyleri yaşar. Evde yalnız kalınca yatar, kalkar, hep Nihan’la meşgul olur. Onun başkalarıyla birleşip kendisi aleyhine çalıştığını bir türlü kabul edemez.

Hâlbuki roman boyunca anlatılanların hepsi hayal ürünüdür. Nebil, kendisinin başkahraman olduğu bir roman kaleme alır. Gerçekte ise ne Nihan vardır ne de altınlar vardır.

“Roman burada durdu. Kâğıtları toplayalım: Size şunu söyleyeyim ki mevsim sonbahar değildir, yanımızda Nesibe de yoktur; henüz ilkbahardayız. Zira başlangıçtan beri hakiki bir vaka diye takip ettiğiniz bu macera tamamıyla hayal ürünüdür.”⁴⁸⁴

Romanın kadın ana kahramanı ise Nihan’dır. Nihan maceraperest bir kadındır. Nebil’in çiftliğine Birinci Dünya Savaşı’nda saklanan altınları bulmak için gider. Nebil, Nihan’ı ilk kez yanındaki garip kılıklı adamlarla görür. Kendisinden yardım isteyen kadının yüzünü o zaman görür. Saçları bakırcı dükkânlarında yeni dövülmüş, henüz kalaylanmış, bakır kızılıdır. Yüzü de koyulu, açık, benek benek hele şakaklarına doğru fazlaca çillidir. Gözleri de fındık rengindedir. Yaşı otuzdan aşağıdır. Ecnebi şivesine yakın kaçmakla beraber bakır tenli güzel kızın Türkçesi tatlı, temizdir; Müslüman kokar. Kendisi gerçekte de Yugoslavyalı bir Müslüman’dır.

“Omuzlarından tutuyorum, yürümesine mani oldum. Yüzüne bakıyorum, o da aynı şeyi yapıyor, birbirimizi gündüz gözüyle tetkik ediyoruz. Evet, muhakkak otuzunu geçmiş. Bütün yüzü hiç de yaşlanmamış. Yaşında kalmış hatları ve bakışı ile bir kadının pek hoşlandığım ilk olgunlaşma çağını gösteriyor. Hayat tecrübeleri de galiba bu çağın kendinden emin, erkek hakkında malumatlı olduğunu anlatan manalılığını fazla belirtmektedir.”⁴⁸⁵

Nebil’e göre Nihan’a en çok yakışan yanaklarının bir kısmından başlayıp kulaklarına doğru yayılan çillerdir. Özene bezene yapılmış bir makyaj izlenimi verir.

---

⁴⁸³ a.g.e. s.174.

⁴⁸⁴ a.g.e. s.198.

⁴⁸⁵ a.g.e. s.37.

Kızıl saçlı bu baş altındaki çilli yüze gülümsemeyi çok yakıştırır. Gizemli bir kadın kimliğindeki Nihan gittiği yerlerden gizlice Nebil'e notlar gönderir.

“Beni affediniz. Elimde olmayan bir sebeple sözümde duramadım. Hâlbuki çok istiyordum. Sizi, seni muhakkak bir daha göreceğim, her şeye rağmen, güzel kaptanım!”⁴⁸⁶

“Yanındaki kadın güzeldi, fakat sen çok daha güzeldin, güzel bir erkektin, biraz da mahzun. Kendime hisse çıkararak mahzunluğunla teselli bulmaya çalışıyorum, kaptanım. Buseler...”⁴⁸⁷

Nihal'in çiftliğe gelişi de Nebil ile beraber oluşu da sadece Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar tarafından çiftliğin altına saklanan altınları ele geçirmek amacıyla kurulmuş planın bir parçasıdır.

“Ben seni ilk defa Ştore otelinde değil, Şam'da o bar kızıyla gördüm. Çapkın bir erkek olduğun meydana çıkınca benim çiftliğe sokulmamı kararlaştırdılar. Mina ile üç gün üç gece vakit geçirmişsin. Onu dolayısıyla söylediler. Senden çok memnun kalmış, pek de cömert davranmışsın.”⁴⁸⁸

Romanda Davut Ağa, Nebil'in hem kâhyası hem de en büyük yardımcısıdır. Davud Ağa, Nebil'in içinde bulunduğu ruhi durumdan sıyrılması için ona yardım eder. Eskiden bağcı ve orman koruyuculuğu yapar. Daha önce biraz eşkıyalığa yeltenir. Adam öldürmemişse de dört beş kişiyi yaralar. Gebze ile İzmit arasında bir köyde doğmuş ama politika sürgünü olarak diyar diyar dolaşır, Hanya'yı Konya'yı tanır; insan sarrafi kesilir. O da bir nevi hastadır. Hastalığı üç senede bir nükseder. Üç yıl bir usluluk, halim ve sükûn devrinden sonra bir gün birden bire ortadan kaybolur. Bu arada ya firar etmiştir ya da hapishanededir. O sükûn müddeti zarfında ağzına bir kadeh içki koymayan, kadına gözünün ucuyla dahi bakmayan ağırbaşlı, temkin ve terbiye örneği Davut Ağa birdenbire bir meyhaneye, umumhaneye gider, tabancasına el atar ve birkaç kişiyi can almayacak yerlerinden ağırca yaralar. Davut Ağa bazen Nebil ile senli benli konuşur; özellikle de Nebil'i koruduğu, rahatını ve iyiliğini düşündüğü zamanlar senli benlidir. Başka zamanlarda ise mesafeyi koruyarak sizli bizlidir.

“Beyim sen benim velinimetimsin. Paran pulun elimde. Bir gün hesap kitap sormadın. Torunlarım senin sayende gül gibi geçiniyorlar, köyde hiçbir şeyler eksik

---

⁴⁸⁶ a.g.e. s.63.

⁴⁸⁷ a.g.e. s.73.

⁴⁸⁸ a.g.e. s.127.

değil. İki de bir Pendik'te sinemaya, saza bile gidiyorlarmış, sonra... Sonra merhum pederin iyiliğini nasıl unuturum? İzmit'te ceza reisi bulunduğu sırada yedi sene yemek hakkım iken asıl kabahatin meyhanecide olduğunu anladı da mahpusluğumu üç seneye indirdi. Sen güven bana!”⁴⁸⁹

Nebil'in hizmetçi ve aşçı kadın vazifelerini, kâhya yardımcısı Nezir'in teyzesi, Kunaytralı altmışlık bir Çerkes kadını olan Nevniyaz (Nuriye) Kalfa görür. Lakin Türkçe konuştuğunu sanan Nuriye teyzenin dilini ne Nebil ne de Davut Ağa anlar.

“Bir ara, çok taze iken Suriye valisinin konağında bulunmuş. Galibe vali paşaya odalık da olmuş. İsmi Nevniyaz Kalfa 'ya çevirmişler. Paşa memuriyetinden ayrılınca onu İstanbul'a götürmüş. Meşrutiyet ilan edildiği zaman konak dağılmış, Nevniyaz Kalfa da Arap ülkesi ortasında bir Çerkes kasabası olan Kuneytra'ya dönmüş. Kadıncağızın akli fikri benim evlenmemde! Bir erkeğin kadınsız kalmasını kafası almıyor.”⁴⁹⁰

Avukat Haşim, Nebil'in Nihan'ı bulmasında ona yardım eder. Nebil, yaşadığı her şeyi Avukat Haşim'e anlatır. Haşim de kadını yakalayacağına dair ona yardımcı olacağını söyler. Araştırmaları sonucunda gerçekte Nihan adlı bir kadının hiç de olmadığını öğrenir. Nebil'in akli sorunlar yaşadığını düşünerek hastaneye yatırılmasını sağlar.

“Bunların hepsini meydana çıkaracağız; kadını ve mevcutsa aşığını yakalayacağız. Lakin o takdirde sizin define işinden vazgeçmeniz lazım gelecek. Hoş definenin yerinde çoktandır yeller esmediği de malum değil! Malum olmayan bir cihet de definenin mevcudiyetidir.”⁴⁹¹

Nebil'in eski bir ahabası olan Nesibe çok zengin bir adamla evlidir. Nesibe'nin hiçbir şeyi eksik değildir ama kocasına bir türlü ısınmamıştır. Akli fikri İstanbul'a dönmektir.

“Nesibe yaradılıştaki kadınlar, her bakımdan cömert ve müsrif oluyorlar. Ne parayı esirgerler ne kendilerini! İkisi hakkında da hesaba akılları ermez. Hangisi olursa olsun 'harcamak' onlarda ruhî bir ihtiyaç ve keyiftir.”⁴⁹²

Nesibe ona yardım eder görünür. Birkaç gün evinde misafir eder. Ona tamamen inanmış gibi davranır ve onun güvenini kazandıktan sonra çiftliği kolaçan

---

⁴⁸⁹ a.g.e. s.102.

⁴⁹⁰ a.g.e. s.21.

⁴⁹¹ a.g.e. s.134.

⁴⁹² a.g.e. s.185.

etmeyi bahane ederek dışarı çıkar. Ancak çiftliğe değil kâhyaya ve doktora giderek onun için yardım ister. Sonrasında da Nebil'in akıl hastanesine kaldırılmasını sağlar.

3. 4. ZAMAN

Yer Altında Dünya Var romanı içi içe iki romandan oluşur. Çerçeve romanda zaman Nebil'in masa başında kaleme aldığı romanı yazarken geçirdiği birkaç saatlik bir zaman dilimidir. Alt romanda ise kozmik, hayal ürünü bir zamandan söz edilebilir. Bu yazar Nebil'in kaleme aldığı bir romandır. Alt romanın anlatma zamanı altı aylık bir zaman dilimidir. Olaylar Nebil'in tanıştığı Nihan ile ilgili zihninde tasarladığı bir aşk ilişkisine ve defne arayışlarına dayanır. Romanda gerçek ve hayal ürünü olmak üzere iki zaman diliminden söz edilebilir.

Romanın vaka zamanı ise otuz bir yıllık bir zaman dilimidir. Romanda Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Filistin cephesinde yaşananlar hakkında bilgi verilir.

Romanda zaman üzerinde durulan bir nokta da Lübnan ve Suriye gibi güneyde yer alan ülkelerdeki sıcak havadır.

“Yağmur durmadan yağıyor, mevsim yağmuru... İlbaharda nisan ortasındayız. Fakat doğduğum şehrin İstanbul'un nisan yağmurlarındaki renkliliğinden mahrum bir yağmur. Gözlerim mor salkımları, leylakları, erguvanları arıyor. Yazık ki burada kameriyeler, çardaklar, duvar sırtları mor salkımların o Çin fağfurları renginde, taşkın ve koyu köpüğüyle donanmamış. Üzüm şeklinde çiçek veren salkımları arılara bal yapacakları nazik usarelerini cömertçe ikram edemiyor. Bahar yağmuru ancak mor salkımlarla leylakların açtığı bir memlekette çekilebilir. Düpedüz yeşillik, hayvanlaştırıcı bir şeydir.”⁴⁹³

Lübnan'da yağın ilkbahar yağmuru Nebil'e İstanbul'un yağmurlarını anımsatır. İstanbul'daki nisan yağmurlarında bir renklilik, ferahlık vardır. Etrafta mor salkımlar, leylaklar, erguvanlar vardır. Ancak Lübnan'da bunların hiçbiri yoktur. Nebil, buranın yağmurlarını tamamen çekilmez bulur. Bu noktada Nebil ve Refik Halit'in hayatlarının örtüştüğü söylenebilir. Refik Halit de yıllarca Lübnan, Suriye ve civarlarda sürgün hayatı yaşar. Bu zamanlar da en çok vatanının hasretini duyar. Vatan, sevdikleriyle, yağmuruyla, çiçekleriyle, iklimiyle... her şeyiyle tüm ülkelerden daha güzeldir.

---

⁴⁹³ a.g.e. s.6.

Bahar yağmurlarından sonra Buka Ovası'na ekim ayına kadar bir daha yağmur yağmaz.

*“Bu mevsimin son yağmuru imiş. Artık teşrin sonuna kadar Buka ovasına bir damla su düşmezmiş. Yakında Mısır'dan yaylacı akını da başlar.”*⁴⁹⁴

Nihan'ın Nebil ile tanışarak beraber vakit geçirmesindeki amacı Birinci Dünya Savaşı yıllarında o bölgeye Almanlar tarafından bırakılan değeri yüksek altınları ele geçirmektir.

*“Otuz bir sene evveline dönüyoruz. 1918 yılına, Birinci Dünya Harbinin son aylarına. Filistin cephesi çökmüştür. Bu söküntünün sebeplerini gerek Türk ordusu erkânı gerek karşı tarafa mensup kumandanlar gerekse çöküntüyü hazırlayan Alman zabıtları, sonradan neşrettikleri eserlerinde kendi zaviyelerinden uzun uzadıya izaha çalışmışlardır. Muhakkak olan cihet şudur: Mesuller en baştakilerdir, bilhassa Alman heyetidir. Üst tarafı dünyanın en çetin şartları içinde ta Kanal bölgesine birinci ve ikinci taarruzdan başlayarak Sina cephesi hareketlerinde, birinci ve ikinci Gazze muharebelerinde, Bürüssebi meydan muharebesinde. Nihayet Şam önlerine kadar her yerde İngiliz Generali Wavel'i de hayran bırakan bir kahramanlar ordusu halinde cenk etmişlerdir...”*⁴⁹⁵

*“Eğer vaka 1918 yılının Eylül sonuna olduysa üç ay o seneden, beş ayda 1949'dan alacağız, otuz yıl sekiz ay eder.”*⁴⁹⁶

Romanın son kısmında Nebil, anlattıklarının hepsinin aslında bir hayal ürünü olduğunu ve esasta sonbaharda değil ilkbahar mevsiminde olduklarını okuyucu ile paylaşır.

*“Size şunu söyleyeyim ki mevsim sonbahar değildir; yanımızda Nesibe de yoktur. Henüz ilkbahardayız.”*⁴⁹⁷

Romanda Nebil, büyük bir özlemle andığı geçmişine yolculuk da yapar.

*“Çocukken balon alırdım. Gergin, içi dışı ışıklı, elden kaçınca havanın boşluğunda kaybolan hidrojen gazıyla dolu balonlardan. Nefesle şişirilenlerden, top oynananlardan değil. Yatarken karyolamın demirine bağlardım. Sabahleyin onu aynı güzellikte bulacağım ümidiyle yatağımdan fırlardım. Bir de bakarım ki ipliğine bağlı, küçülmüş, yarı pelteleşmiş ve rengi koyulaşmış bumburuşuk bir şey, uçmaya mecalsiz, yere yakın kötü kötü sallanıyor, gittikçe paçavralaşıyor...”*⁴⁹⁸

---

⁴⁹⁴ a.g.e. s.23.

⁴⁹⁵ a.g.e. s.113.

⁴⁹⁶ a.g.e. s.115.

⁴⁹⁷ a.g.e. s.197.

⁴⁹⁸ a.g.e. s.11.

3. 5. MEKÂN

Yer Altında Dünya Var romanında hem çerçeve romanın hem de alt romanın geçtiği bölge Orta Doğu'dur. Nebil Suriye'ye halasından miras kalan çiftliği idare etmek için gelir. Bu özellikleriyle romanın Suriye'de arazisi kalan Türk zenginlerinin hayatını anlattığı söylenebilir.

Lübnan ve Suriye'deki gece eğlenceleri, yol üstünde yer alan eğlence merkezleri anlatılır. Nebil'in çiftliği Lübnan arazisi sınırları içinde Suriye sınırlarındadır.

*"Ferhan çiftliği Lübnan arazisi sınırı içinde ancak tam Suriye hudutu üzerindedir."*⁴⁹⁹

Orta Doğu'ya ait özellikler daha çok Türkiye ile karşılaştırılarak anlatılır. Bölgenin sıcaklığı ve bunaltıcı olması kahramanımız Nebil'i rahatsız eder. Şubat ayında bile havası çok sıcaktır.

*"Yağmur durmadan yağıyor, mevsim yağmuru... İlbaharda nisan ortasındayız. Fakat doğduğum şehrin İstanbul'un nisan yağmurlarındaki renkliliğinden mahrum bir yağmur. Gözlerim mor salkımları, leylakları, erguvanları arıyor. Yazık ki burada kameriyeler, çardaklar, duvar sırtları mor salkımların o Çin fağfurları renginde, taşkın ve koyu köpüğüyle donanmamış. Üzüm şeklinde çiçek veren salkımları arılara bal yapacakları nazik usarelerini cömertçe ikram edemiyor. Bahar yağmuru ancak mor salkımlarla leylakların açtığı bir memlekette çekilebilir. Düpedüz yeşillik hayvanlaştırıcı bir şeydir."*⁵⁰⁰

Buka Ovasında bahar yağmurlarından sonra ekim ayına kadar yağmur yağmaz. Oldukça sıcak olan bölgeye Mısır'dan da yaylacı akını başlar.

*"Bu mevsimin son yağmuru imiş. Artık teşrin sonuna kadar Buka ovasına bir damla su düşmezmiş. Yakında Mısır'dan yaylacı akını da başlar."*⁵⁰¹

Nebil'in çiftliğinin olduğu mevkiinin coğrafi özellikleri hakkında da bilgi verilir. Nebil'in çiftliği Suriye'nin Lübnan arazisi sınırları içindedir.

"Buka ovası Liban ve Antiliban sıra dağlarının arasındaki düzlüğün ismidir ve deniz sathından bin şu kadar metre yükseklikte bulunduğu için bir yayla ovasıdır. Öyle olmakla beraber iki tarafını yer yer karlı tepeleriyle koca koca dağlar çevirdiğinden insan kendisini çukurda denizle bir hizada zanneder; yayla havası alır"

---

⁴⁹⁹ a.g.e. s.62.

⁵⁰⁰ a.g.e. s.6.

⁵⁰¹ a.g.e. s.23.

ama gözleri bu zevkten kendisini yüksekte duymak keyfinden mahrumdur. Zaten Buka yüksek ise de coğrafyacılara bir çöküntü ve bir çukurdur. Ucu ta Türkiye’de Amik ovasını bulur.”⁵⁰²

Çiftlik mühim bir mevkide ve Şam-Beyrut ana yolunun üzerinde, Rayak istasyonunun civarındadır. Lakin bina vaktiyle eski yol hesaplanarak kurulduğundan şimdi yarım kilometre kadar geriye düşer. Yağmurlu günlerde anayola kadar yayan veya atla gitmek, otomobile oradan binmek zorunludur. İnsanın kendi arabasından yararlanması neredeyse imkânsızdır.

Bu şehir her ne kadar güzel olsa da minaresiz olması yönü ve İstanbul’un hem karadan hem de denizden görülen manzarasını vermediği için insanda bodurluk hissi uyandırır.

“Minaresiz ve minareleri zevksiz bir Müslüman şehri İstanbul’un karadan ve denizden giriş manzarasını görmüş, buna alışmışlar için –hurmalar, palmiyelerle de süslü olsa- yine de insana bir bodurluk hissi veriyor. Şirin Beyrut bir Müslüman kalabalığının oturduğu yer ise de hemen hemen minaresiz. Dört beş minare var ama Türk’ün anladığı manada değil.”⁵⁰³

---

⁵⁰² a.g.e. s.9.

⁵⁰³ a.g.e. s.57.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Eğitim

4. 1. 1. 1. Yazar: Roman, iç içe iki romandan oluşur. Nebil, çerçeve romanın başkahramanıdır. Çerçeve romandaki Nebil, kendisinin başrolde olduğu bir roman kaleme alır. Bu da kitabın son bölümünde geçen şu kısımdan anlaşılır:

“Hava karardı, dedim, artık okuyamıyorum. Zaten okuyacak bir şey de kalmadı, Davut Ağa! Roman burada durdu, kâğıtları toplayalım.

Size şunu söyleyeyim ki mevsim sonbahar değildir; yanımızda Nesibe de yoktur; henüz ilkbahardayız. Zira başlangıçtan beri hakiki bir vaka diye takip ettiğiniz bu macera-yağmurlu gece hariç- tamamıyla hayal ürünüdür.”⁵⁰⁴

4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç

4. 1. 2. 1. Miras Yoluyla Zenginlik: Nebil’e çiftliğin halasından miras kalması bu tür bir zenginliktir. Ştore ‘de meyhanede konuştuğu bir adam ona arazisi hakkında bildiklerini söyler.

“Uzun zaman sahipsiz kalmıştı. Sonradan bir Dürzü Şeyhi el koydu. Birinci Dünya Harbinde de binayı Osmanlı ordusundaki Almanlar işgal ettiler. Ordular çekilirken de Şam dönüşü Ferhan önünde konakladılar. Son yıllarda Kunaytralı bir Çerkes yerleşmişti. Ermeni muhacirlerinin de gözü orada idi, Çerkes ile vuruştular bile.”⁵⁰⁵

“Dilenci bir büyük halam bana miras bıraktı. Hiç beklemediğim, ummadığım bir sırada. Adamcağız güldü. –Ciddi söylüyorum, halam sokaklarda dilenirdi. Ama paraya ihtiyacımdan değil, hastalık.”⁵⁰⁶

4. 1. 2. 2. Fakirlik: Davut Ağa, eskiden bağcı ve orman koruyuculuğu yapar. Daha önce de biraz eşkıyalığa yeltenir. Adam öldürmemişse de dört beş kişiyi yaralar. Gebze ile İzmit arasında bir köyde doğmuş ama politika sürgünü olarak diyar diyar dolaşır; insan sarrafı kesilir. Hastalığı üç senede bir nükseder, tıpkı Nebil’inki gibi ruhi bir hastalıktır. Üç yıl usluluk, halim ve sükûn devrinden sonra bir gün birden bire ortadan kaybolur.

---

⁵⁰⁴ a.g.e. s.195.

⁵⁰⁵ a.g.e. s.17.

⁵⁰⁶ a.g.e. s.17.

“Aramaya hacet yoktur, zira ya karakoldadır yahut firar halinde. O sükûn müddeti zarfında ağzına bir kadeh içki koymayan, kadına gözünün ucuyla dahi bakmayan ağırbaşlı, temkin ve terbiye numunesi Davut ağa önce bir meyhaneye, arkasından umumhaneye gitmiş, muhakkak tabancasına el atmış ve birkaç kişiyi can almayacak yerlerinden ağırca yaralamıştır.”⁵⁰⁷

Nevniyaz Kalfa da Nebil’in evinde hem temizlik işlerini yapar hem de yemeklerini yapar.

“Hizmetçi ve aşçı kadın vazifelerini kâhya yardımcısı Nezir’in teyzesi, Kuneytra’lı altmışlık bir Çerkes kadını görüyor. Lakin ne ben ne Davut –Türkçe konuştuğunu sanan- Nuriye teyzenin dilini anlamıyoruz. Bir ara, çok taze iken Suriye valisinin konağında bulunmuş. Galibe vali paşaya odalık da olmuş. İsmi Nevniyaz Kalfa’ya çevirmişler. Paşa memuriyetinden ayrılınca onu İstanbul’a götürmüş. Meşrutiyet ilan edildiği zaman konak dağılmış, Nevniyaz Kalfa da Arap ülkesi ortasında bir Çerkes kasabası olan Kuneytra’ya dönmüş. Kadıncağzın akli fikri benim evlenmemde! Bir erkeğin kadınsız kalmasını kafası almıyor.”⁵⁰⁸

4. 1. 3. Yardımsever İnsan: Doktor Mügarben, hastalığında Nebil’i tedavi eder.

“Kumandanım! Rica ederim heyecanlanmayınız. Kendinizi yormayınız. Dinlenmeniz, uyumanız lazım. Kimseyi çağırmaya hacet kalmadan size bir iğne yapayım. Rahat ediniz.”⁵⁰⁹

Nesibe, Nebil’in eski bir ahabıdır. Onu evinde misafir eder ve tekrar akıl hastanesine gönderilmesini sağlar.

“Vücudunu örtmeye fazla ehemmiyet veriyordu, arkasından baktım. Varis başlangıcı mı nedir, baldırlarındaki damarlar hem kabarık hem de mavi bakkal mürekkebi renginde. Hatırlıyorum ekiz sene kadar evvel bu damarlar görünmüyordu. Bacakları eski fildişi satranç taşları gibi düzgün, ılık temaslı, pek biçimli idi. Esasen bacaklarıyla meşhurdu.”⁵¹⁰

Nesibe, ona yardım eder görünür. Birkaç gün evinde misafir eder. Ona tamamen inanmış gibi davranır ve onun güvenini kazandıktan sonra çiftliği kolaçan etmeyi bahane ederek dışarı çıkar. Ancak çiftliğe değil kâhyaya ve doktora giderek onun için yardım ister.

---

⁵⁰⁷ a.g.e. s.8.

⁵⁰⁸ a.g.e. s.21.

⁵⁰⁹ a.g.e. s.169.

⁵¹⁰ a.g.e. s.190.

4. 1. 4. Tarihi Gerçeklik ve Roman Vakası: Nihal ve Nebil, çiftliğin altında Birinci Dünya Savaş'ından kalma büyük bir hazine olduğuna inanırlar. Nihal, Nebil'e hazinenin sırrını anlatır.

“Altın paralar Alman altınıyla Almanya’da Osmanlı lirası kalıplarında basılmış Alman malı idi. Meşhur Lavrence’in İngiliz altınlarıyla rekabet için çöl Araplarına ve şeyhlerine dağıtılabaktı. Belki bir miktarı harcanmıştı; lakin üst tarafını kullanmaya ne vakit kalmıştı ne de imkân! O sebepledir ki ne Türklerin ne de arkadan gelen İngilizlerle yolda önlerine çıkmasından korktukları yerli kuvvetlerin ellerine geçmemesi için – günün birinde, yani ikinci bir dünya harbi kopardıkları zaman- sakladıkları yerden çıkarıp harcayacaklardı. Emir Berlin’den verilmişti ve bilen istihbarat şefi ile maiyetindeki asil bir zabitten ibaretti. Altınları ararken ki düşünceleri: bulmasak da olur diye kulağına söylüyorum. Ferhan bize yeter; sen bana yetersin! Hepsi zaten pek fazlal aslında benim gibi bir denizci olan ve sonradan yine benim gibi Kont unvanını taşıyan Monte Kristo’luğa özenmiyorum; alacak intikamım da yok. Başıma bela çıkarmak istemezsen hissemizi der cep eder, çekiliriz. Malum ya arazinin asıl sahibi benim, sen de sırrın sahibi...”⁵¹¹

Altınları ararken Nebil'in o anda zihninden yüreğinin atışını durduracak bir fikir geçer. Bir karar verir. Verir ve kutuyu pantolonunun arka cebine sokar; düğmesini de ilikler.

“Sırrın anahtarı yalnız bende idi. Onu da arazinin de tek sahibi benim artık, ben idim! Evet ikisi de benim! Hem yer benim olunca üstünde altında ne varsa bana, mahsul, maden, defîne, hepsi; taşı toprağı da benim olmalıdır. Benimdir. Dilediğime dilediğim kadarını veririm. Mecburiyetle değil, gönül rızasıyla, lütfen, ihsan olarak.”⁵¹²

Koltukta tatlı tatlı uyumasına devam eden Nihan'ı kendi haline bırakır. Eski bir taşın gediğinden alıp çalı çırpı arasına sakladığı kutuyu bir ara, görünmeden kümbete girerek koynuna sokar. Eve dönünce hamama kapanır; kutunun kapağını zorlukla açar. İçinden sıcak su pansumanı yapıldığı zaman rutubeti muhafaza etmesi için pamuğun üstüne konan sarı renkli ince muşambaya sarılı iyi cins bir kâğıt çıkar. Kâğıtta bir rüzgârgülü çizilidir. Hat bir noktada kırılır. Üç rakamıyla işaretlenmiş küçük bir mesafe alındıktan sonra bir yıldız görür. Bu yıldız definenin yerini gösterir. Bu kâğıtta birkaç kelimelik Almanca bir ibare de vardır.

“Cümlelerin sonundaki ‘es gibit’ sözlerine bir mana veremedim ama arkasından gelen ‘welt’ galiba İngilizce dünya demesine ‘World’ kelimesinden başka bir şey değil. Daha sonra bir ‘unter’ var ki bu da yine İngilizce ‘under’ olacak, yani

⁵¹¹ a.g.e. s.106.

⁵¹² a.g.e. s.109.

'altında' sözünün karşılığı 'Erde' nedir? Kendi kendime diyorum ki, - Sakın toprak yahut yer altı olmasın? Es gıbt şayet var, mevcut manasına geliyorsa bir cümle meydana çıkıyor: "Toprak altında dünya var" Tamam! On u yazanlar torağın altında pek mühim bir şey mevcut olduğunu yarı kapalı surette anlatmak istemişler. Apaçık 'define' diyemezlerdi; dünya sözüyle işin ehemmiyetini kastetmişler."⁵¹³

4. 1. 5. Memleket Sevgisi: Orta Doğu'ya ait özellikler daha çok Türkiye ile karşılaştırılarak anlatılır. Bölgenin sıcaklığı ve bunaltıcı olması kahramanı rahatsız eder. Şubat ayında bile havası çok sıcaktır.

"Yağmur durmadan yağıyor, mevsim yağmuru... İlbaharda nisan ortasındayız. Fakat doğduğum şehrin İstanbul'un nisan yağmurlarındaki renkliliğinden mahrum bir yağmur. Gözlerim mor salkımları, leylakları, erguvanları arıyor. Yazık ki burada kameriyeler, çardaklar, duvar sırtları mor salkımların o Çin fağfurları renginde, taşkın ve koyu köpüğüyle donanmamış. Üzüm şeklinde çiçek veren salkımları arılara bal yapacakları nazik usarelerini cömertçe ikram edemiyor. Bahar yağmuru ancak mor salkımlarla leylakların açtığı bir memlekette çekilebilir. Düpedüz yeşillik hayvanlaştırıcı bir şeydir."⁵¹⁴

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Aşk

4. 2. 1. 1. Yalancı Âşık: Nihan, Nebil'i sevdiğini söyler. Ancak Beyrut'a gidince onu bırakıp kaçar.

"Aldatıldığımı katiiyen emindim. Otele gidip de aptalcasına beklemeyi, yürek çarpıntılılarıyla kapıyı gözlemeyi izzeti nefsimde yediremiyorum. Şu var ki yüzde bir olsa gelmesi ihtimalini hesaba koymak lazımdı. Acaba altı buçukla yediye çeyrek kala arası, kendimi göstermeden oralarda bir tarafa gizlensem, kapıyı dışarıdan gözlesem mi?"⁵¹⁵

Sabah, Nihan'dan gelen iki mektubu da okur ve kendisine oyun oynadığı için sinirlenir. Birkaç gün sonra da Nihan'ın kendisini arayarak yanına çağırması üzerine, önemsiz bir şey olduğunu ve kızın kapris yaptığını düşünür.

"Hususiyle gönül eğlendirmek için seyahate çıkanlar acayip hadiseler, heyecanlı vaziyetlerle karşılaşmak isterler, Nihan o yalınkat muhabbetlerden bezmiştir. Münzevi çifliğin dekorundan hazzetti. Mum, elektrik feneri, nihayet

⁵¹³ a.g.e. s.128.

⁵¹⁴ a.g.e. s.6.

⁵¹⁵ a.g.e. s.60.

hışiltılı lüks lambası ışığı, sabık haydut Davut Ağa, eski odalık Nevniyaz Kalfa, beli bıçaklı Çerkez delikanlısı, bütün bunlar bir yenilik!”⁵¹⁶

4. 2. 1. 2. Hayali Âşık: Nihan, gerçek olmayan hayal ürünü bir sevgilidir.

“Roman burada durdu. Kâğıtları toplayalım: Size şunu söyleyeyim ki mevsim sonbahar değildir, yanımızda Nesibe de yoktur; henüz ilkbahardayız. Zira başlangıçtan beri hakiki bir vaka diye takip ettiğiniz bu macera tamamıyla hayal ürünüdür.”⁵¹⁷

---

⁵¹⁶ a.g.e. s.93.

⁵¹⁷ a.g.e. s.198.

DİŞİ ÖRÜMCEK

1. ROMANIN KÜNYESİ

Dişi Örümcek romanı 1953 yılında neşredilir. Roman dört bölüme ayrılmış olup bunlar da kendi aralarında numaralandırılır. İlk üç bölüm, sıra sayı sıfatları ile birbirinden ayrılırken dördüncü kısım Son Kısım adı ile belirtilir.

*“Refik Halit’in eserini üç kısım olmak üzere planladığını, mecbur kaldığında son kısım başlığı altında bir kısım daha ilave ettiğini söyleyebiliriz.”*⁵¹⁸

Romanda kocasının tayini Arabistan’a çıkan Nurperi adlı kadının buradaki birçok erkekle gönül macerası yaşayıp sonrasında onların kötü son yaşamalarına neden oluşu anlatılır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Suriye’deki Türk Konsoloslugu’na kâtip olarak atanan Sadun Bermek ve ailesini karşılamak için Konsolos Bahtiyar Bey, yanında çalışan görevlilerden Ebu Ali’yi gönderir. Ebu Ali, onları vapurda karşılayarak birkaç gün kalacakları Ermeni Baron Dikran’ın oteline götürür. Çevredeki insanların ilk intibasına göre bu aile çok fakirdir. Üstelik adamın karısı olan Nurperi de pek cahil bir şeye benzer.

Aradan birkaç hafta geçer. Nurperi’nin ilk günkü halinden eser yoktur. Kocasıyla beraber dışarı çıkar, lüks gazinolarda yemek yerler. Şehirdeki tüm erkeklerin gözdesi durumundadır. Onunla ilgilenmeyen tek kişi vardır ki o da Hayati Bey’dir. Hayati Bey, Ebu Ali’den sürekli olarak kadın hakkında bir şeyler duyar. Onun evli olmasına rağmen erkeklerle samimi ilişkiler içinde olduğunu duyunca Nurperi’den nefret eder. Nurperi, çevresindeki erkekler arasında en akli başında bulunduğu Hayati ile dertleşir. Hayatında ilk kez Câsim’e âşık olduğunu da Hayati ile paylaşır. Bunları söylerken bir taraftan ağlar, bayılır bir taraftan da adama cilve yapar. Ertesi gün de Nurperi yine ağlayarak Hayati Bey’in yanına gider. Ebu Ali’nin kendisini zorla arabasına bindirdiğini, alıkoymak istediğini ama kaldıkları pansiyondaki bir komşuları vasıtasıyla onun elinden kurtulduğunu söyler. Ne yazık

---

⁵¹⁸ Şerif Aktaş, **Refik Halit Karay**. s.158.

ki ona olan borcu yüzünden de ondan şikâyetçi olamaz. Bunun için Hayati Bey'den yardım ister.

Birkaç gün sonra Ebu Ali, Nurperi'yi sokakta beklerken kendine saldıran üç dört adam tarafından fena halde dövülerek hastaneye kaldırılır. Hayati Bey, bu olayı duyunca kızın peşinde olan diğer erkeklerin de yakında böyle şeyler yaşayacağını düşünerek kendisi ona âşık olmadığı için şükreder.

Nurperi bir türlü rahat durmaz. Her geçen gün peşinde koşan erkeklerin sayısı artar. Ama hepsini de ustalıklı atlatmanın yollarını iyi bilir. Yaptığı bu davranışlar ise kocası Sadun'u çileden çıkarır. Nurperi'nin iş yerinde ziyaretine geldiği bir gün şiddetli bir kavga yaşarlar. Olayı öğrenen Hayati Bey, Sadun'la konuşur. Adam karısının sürekli başka adamlarla gezmesinden artık bıktığını, üstelik son günlerde ilk kocasıyla da görüştüğünü öğrendiğini ama artık ondan ayrılarak buralardan gideceğini söyler.

Zaman hızla akıp geçer. Bu süre zarfında Hayati Bey'in Nurperi'ye olan tutkusu daha da artar. Fakat adam duygularını dizginlemesini iyi bilir. Kız onu aramadıkça o hiç aramaz. Nurperi de tüm âşıklarına karşın Hayati Bey'e daha başka davranır. Çevresinde onlarca zengin erkek varken o sadece Hayati Bey'le evliliği düşünür. Nurperi'nin aşkı için Ebu Ali ölür, Bahtiyar Bey ölüden kötü hale gelir, Câsim kanlı katil olur, Kalenderi aklını oynatır, Şoför Hayri'nin evi, yuvası dağılır. Hayati Bey ise Nurperi'yle evlenerek kafasında soru işaretleriyle yeni görev yerine gitmek için vapura biner.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman, yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Bu anlatımda yazar, etiyile kemiğiyle metnin düzenleyicisi olup metin ile ilgili her türlü sorumluluğu üstlenen kişidir. Okuyucu ile paylaştığı anlatının tüm verilerine egemendir. Aşağıdaki kesitlerde de bu görülür:

“Bekâr kalmış ekseri erkekler gibi cimri ve egoist bir adam olan Hayati, kadına edilecek masrafı ve çocuk yetiştirme mesuliyetlerini zihninde büyütür, vitrinlerde bir kadın çorabının etiketini okuyup erkeğiyle mukayese edince aradaki farka bakarak dehşet içinde kalırdı. Çocuğun hastalanması halinde itiyatları bozularak çekeceği azabı düşündükçe evlenmekten büsbütün ürkerdi. Lakin bekâr kalması sebebini soranlara bu sebepleri gizleyerek aldatılmış bir koca olmaya tahammül edemeyeceğini söyler, namusuna titiz bir insan hüviyetinde görünürdü. Ve böyle görünmeye alıştığından, o hali iyice benimsediğinden Nurperi'nin park sefasını zihninden geçirerek tekrarlıyordu: ‘Hemencecik yerli bir herif buluvermiş. Başka ırktan kara yağız bir delikanlı! Karı çeşni değiştirmeye pek teşne imiş. Bekârlık sultanlık mı bilmem ama muhakkak ki bekârın başında taç bulunmasa bile boynuz da yoktur: elhamdülillah! Mamafih itiraf etti: kadın kısa kollu, sarı örme bluzu, elinde gül demeti, bacak bacak üstüne atmış, iri dudaklı ağızındaki erkekçil tebessümle parktaki sıcak iklim çiçekleri, çiçekli sarmaşıklar, dolgun krizantemler, acı sarı mimozalar kadar süsleyici idi ve insana o mimozalar gibi hayran kokuyor, öylesine ılık, yumuşak, tüylü tesiri yapıyordu.”⁵¹⁹

Hayati, bekâr bir erkek olarak cimri ve egoist bir adamdır. Kadınlara ve çocuklara yapılan masrafı gereksiz gören bir adamdır. Hayati, özünde bekâr olmaktan hoşlanmayan bir adamdır. Buna karşın o, uzun yıllar bekâr kalmasında kendini haklı gösterecek sebepler üretir. O, evli erkeklerin genel itibariyle aldatıldığını düşündüğünden bekâr yaşamaktan memnun görünür. Nurperi’yi de park yerinde Câsim ile konuşurken görünce kendisinin bir kez daha haklı olduğuna inanır.

⁵¹⁹Refik Halit Karay, **Dişi Örumcek**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.20.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Roman, tekli olay örgüsü cinsinden bir romandır. Olaylar, Nurperi adlı bir kadının etrafında geçer. Nurperi tıpkı bir dişi örümcek gibi erkekleri ağına düşürerek onlarla oyun oynayan bir kadındır.

Birinci Vaka Parçası: Sadun Bey, karısı ve çocuğunu da alarak Arabistan'a gider. Kendilerini vapurda Konsolos Bahtiyar'ın görevlilerinden biri olan Ebu Ali karşılayarak bir otele götürür. Sadun'un karısı Nurperi ilk karşılaşmada erkeklerde çok cahil bir kadın imajı uyandırır.

İkinci Vaka Parçası: Aradan geçen birkaç gün içinde Nurperi hiç de cahil olmadığını erkeklere gösterir. Önce park görevlisi Câsim, ardından Bahtiyar, Ermeni Baron Dikran, Murtaza ile samimi olur. Adeta erkeklerin gözdesi durumuna gelir. Yalnız kendisiyle ilgilenmeyen, hatta nefret eden Hayati Bey ondan uzak durur. Nurperi ise bu adamda diğerlerinden farklı bir şey olduğunu bildiği için ona daha farklı yaklaşır. Yavaş yavaş yaklaşarak onu etkilemeye çalışır.

Üçüncü Vaka Parçası: Nurperi'nin kocası bir iş nedeniyle İstanbul'a gittiği zaman kadın da boş durmayarak erkeklerle gezer tozar. Ancak yalnızca Hayati Bey ile yakın ilişki içine girmeyerek onunla daha çok dertleşmek istediği zaman görüşür. Onun yanındayken adeta günah çıkarır. Nurperi'nin orada kalması tüm erkeklere zarar verir. Bahtiyar Bey, Câsim'in genç kadına âşık olduğunu öğrenince onu işten kovar. Öte yandan Ebu Ali'nin de genç kadından hoşlandığını öğrenince onu da bir güzel dövdürerek hastanelik eder. Olanları öğrenen Hayati Bey ise genç kadına yaklaşmadığı için şükreder. Ancak Hayati bir yandan ondan kaçarken bir yandan da ona çoktan âşık olur.

Dördüncü Vaka Parçası: Günler devam edip genç kadın hayatını doludizgin yaşarken ona âşık erkeklerin de hayatı mahvolmaya devam eder. Murtaza aklı dengesini kaybetme boyutuna gelir. Çöle sürülmüş olan Câsim alkolik olur. Kocası Sadun da onun hiçbir şeyi umursamayan davranışlarından bıkarak boşanmaya karar verir. Nurperi kendisini bir türlü bırakmayan Bahtiyar Bey'in yazdığı mektupları kızına göndererek karısıyla boşanmanın eşliğine gelmesine sebep olduğu gibi işinden olmasına da yol açar. Bahtiyar da her şeyi geride bırakarak memlekete döner.

Beşinci Vaka Parçası: Nurperi tercihini tanıdığı erkekler arasında en akli başında bulunduğu Hayati Bey'den yana kullanır. Hayati de daha önce yaşanan olayları düşünerek aklında soru işaretleri de olsa âşık olduğu genç kadın ile evlenir.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Eserin ana merkezinde birbirine tamamen zıt iki insan olan Nurperi ve Hayati Bey arasında geçen aşk hikâye edilir.

Romanın başkahramanı Nurperi'dir. Nurperi, tıpkı bir dişi örümcek gibi birçok erkeği ağına düşürür. Sonrasında da onların sonunu kendi eliyle hazırlar. Nurperi tek başına çıkıp gezmekte, istediği gibi dolaşabilmektedir. Bu tavırlarıyla topluma kadının var olduğunu hissettirir. Evli olduğu halde kocası onu dış dünyadan soyutlamaz, ona karışmaz. Bu durum kadının tek başına yaşamada var olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra Nurperi'nin geçimini kocası sağlamakta, ihtiyaçlarına kocası cevap vermektedir. Bu noktada yazar kadını yine erkeğe bağlı kılar.

Nurperi önce fiziki portresiyle çizilir. Bu portre çizilirken birden fazla kişinin görüşüne yer verilerek oluşturulur. Kahramanların Nurperi hakkındaki görüşleri onu bize tanıtır. İlk görüş Ebu Ali'den gelir. Onu beğenmeyerek bir hizmetçiye benzetir. Ancak romanın ilerleyen sayfalarında kadın hakkında değişen fikirleri görürüz. Erkekler onda farklı bir güzellik olduğunu düşünürler. Kadının sadece fiziki portresi değil iç dünyası da verilir. Bunu veren de Hayati Bey'dir. Çünkü yalnızca o kadının iç dünyasını çözer.

Nurperi çocuk yaştan beri erkeklerle savaşıyor. Güzelliği başına beladır. Bu yaptığı savaşta kendini onlara karşı korumayı öğrenir.

“Viskonsül bana tutkun, ille gazinoya götürmek istedi. İdare etmeye mecburdum. Hep seni aradım, öyle tatsız bir gece geçirdim ki... Hâlbuki seninle sabaha kadar oturabilirim, görüyorsun, memnunum. Zaten Casim'le bir yere gidemezdim. Bahtiyar Bey'in şerrine lanet. Ona bir iş edeceğim ki... Konsolosluktan bile attırabilirim; hele ileri varsın...”⁵²⁰

---

⁵²⁰ a.g.e. s.97.

Nurperi birçok erkekle beraber olur. Evli olduğu halde onlara yakınlık duyar. Özellikle Câsim'i sevdiğini vurgular. Ama sevgi evlilikte onu için yeterli değildir. Zaten romanın sonunda onun Câsim ile değil Hayati ile evlendiğini görürüz. Bu kararını verirken maddi çıkarlarını ön plana alır. Hayati'nin maddi durumu kötü değildir. Yaşının ilerlemiş olmasıyla Nurperi ondan kalacak parayla mağdur olmayacaktır.

Nurperi, akıl ve kalp arasında kalbini değil aklını tercih eder. İki çocuklu bir kadın olarak kendisine bir koca değil, çocuklarına babalık yapacak olgun, ağırbaşlı bir adam ile evlenmeyi tercih eder.

“Câsim'e seninle evleneceğimi, bu işin aramızda kararlaştığını söylemiştim. İki çocuklu bir kadını dedim ona. Bana genç bir koca değil kâmil bir baba lazım; yuvamı kurmak, ağır başlı olmak zamanım geldi; serserilik yetişir. Evet, biliyorum benden yaşlı... Lakin sapasağlam, sevimli, kibar, haysiyetli bir adam! Karısının itibarını yükseltir. Elin haşaratıyla uğraşmaktan bezdim...”⁵²¹

İlk bakışta sessiz ve çirkin bir kadın imajı uyandırır. Ancak dikkatli gözlerle bakıldığında onda farklı bir güzellik olduğu görülür. Türkçe yanında Arapça ve Ermenice de bilmesi onun birçok insanla kaynaşmasını sağlar. İnsanlara kendini oldukça namuslu bir kadın gibi tanıtır. Böylelikle ilk önce onları etkiler. Zamanla bu hali değişir. Kılığı, kıyafeti, konuşması farklı bir hal almış ona ayrı bir güzellik katar. Partilerde ve davetlerde aranan isim haline gelir.

“Ayakları ecnebi kadınlarinki gibi irice ve kemikli, baldırları ince ve biçimli idi. Üzerinde lacivert renkte redingot tarzı manto kalçalarının ince beline uymayan taşkınlığını meydana çıkarıyordu.”⁵²²

“Genç kadın hakikaten sıkıla bozula yürüyordu. Yaklaşınca garson sandalyelerini arkaya doğru çekti. Tanışma sırasında rengi büsbütün ağarmıştı. Masadan çok geriye, büzülerek oturdu, önüne bakıyordu. Uzun kirpiklerinin gölgesi duru beyaz yüzüne simsiyah birer yarım halka çevirmişti. Bu çehrede kalın, olasıya kırmızı dudakları, mermer üstüne düşmüş iki iri yapraktan ibaret acı, zakkum nevinden bir çiçeği hatırlatıyor; öpülüp koklansa ağza yakıcı bir acılık ve ısrarcı bir rayiha katacağı fikrini uyandırıyor.”⁵²³

Kimse, ilk geldiğinde çok sakin, süklüm püklüm olan bu kadının içinden erkeklerde arzu uyandıracak bir dişilik çıkacağını düşünmezdi.

---

⁵²¹ a.g.e. s.164.

⁵²² a.g.e. s.12.

⁵²³ a.g.e. s.25.

“Nurperi bütün acemiliklerine rağmen her hareketiyle, yaklaşıp uzaklaşması susup durması, hiçbir şey yapmaması, sadece mevcudiyeti ile erkeklerin aklından daima bir şeyler geçirten kadınlardandı.”⁵²⁴

Erkeklerle kurduğu arkadaşlıklarda belli bir noktaya geldiğinde set çekmesini de bilir. Yalnızca eşinin ya da nişanlısının kendisine el sürmesine izin verir. Zaman içinde bütün erkekler kendisine âşık olur. Nurperi ise onlardan ihtiyaçlarına göre yararlanır. Örneğin çarşı içinde dükkânı olan Murtaza Bey sayesinde giyimi oldukça değişir. Ancak o başka insanlara borçlu olmayı sevmediğinden kimseden borç para almaz. Nurperi, çevresindeki birçok erkeğin onun için deli olduğunu bildiği halde namusunu korumak adına onlarla bir dereceye kadar yakınlık duyar. Hayati’ye olan davranışları ise farklıdır. Diğer erkeklerle yaşadığı münasebetleri ona anlatıp ondan özür diler. Yalnızca ona karşı sıcak ve samimi davranır. Hayati de onun bu davranışlarını görerek onu sevmeye başlar. Âşık olmuştur ama bunu kendisine itiraftan bile kaçınır.

“Ben dini bütün Müslüman kızıyım. Kırk yıl erkeksiz kalsam, ekmek parası bulamasam yine de Hristiyan’a minnet etmem, yüzüme fazla baksa içim gıcıklanır. Ne zannediyorsun Nurperi’nin? Milyoner bir Amerikan zabiti çıksa da alayım seni dese Alimallah kabul etmem. Kabul edenlerin midersizliğine şaşarım.”⁵²⁵

Nurperi, Hayati ile ilgilenme sebeplerini ona sıralar. Hayati Bey, zengin olmayabilir, belki çok da yakışıklı değil, yaşlıdır. Ama bu Nurperi’nin ondan hoşlanmasına engel değildir. Hatta Nurperi küçüklüğünden beri hep onun gibi biri ile beraber olmak ister.

“Genç, zengin mevki olmadığın halde seninle mademki meşgul oluyorum, demek ki bir maksadım yok; sadece hazzediyorum ya ondan. Sana hepsini feda ederim, billahi! Hem kim demiş yakışıklı değilsin diye? Bir kendine bak bir de Bahtiyar Beye. Bir şey söyleyeyim mi? Ben gösterişsiz erkekleri sevmiyorum. Aksi gibi hep ufak tefek, zibidi kocalara düştüm. Yaşlı başlı, kerli fellı adamları küçük yaşümdan beri çok beğenirim; öylesinde nasibim yokmuş.”⁵²⁶

Romanın Nurperi’den sonraki önemli kahramanı Hayati Bey’dir. Hayati Bey romanın başında Nurperi’den etkilenmeyen tek erkektir. Hatta bulduğu her fırsatta onu tersler, bulunduğu meclislere girmez. Nurperi’ye ilgi göstermeyip terslemesi ise genç kadının hoşuna gitmez. Her fırsatta onu kıskandırmaya çalışır. Hayati de

⁵²⁴ a.g.e. s.26.

⁵²⁵ a.g.e. s.95.

⁵²⁶ a.g.e. s.90.

farkında olmadan Nurperi'ye ilgi duymaya ve onu kıskanmaya başlar. Hayati, ilk bakışta yeni kâtip Sadun'un fena bir çocuğa benzemediğini düşünerek onu beğenir. Ancak karısı Nurperi için aynı şeyi düşünmez.

“Belli ki iyi bir aileye mensup. Eski usul terbiye kaidelerini biliyor, büyük küçük tanıyor. Lakin karısı galiba kenar mahalle karısı. Bu kenar mahalle kızını hatırlamaya çalıştı. Gözünün önünde evvela dar belli sünepe mantosu ile vücut biçimi geldi. Mütenasip mi değil mi? Tayin edemedi ama herhâlde dikkati çeken bir şey vardı. Çehresi de derhal bir hüküm verilemeyecek gibiydi; hem çirkin hem güzel karışık bir şey. Gözlerine diyecek yoktu; iri dudaklı ağzı ise zihninde yer bırakmıştı.”⁵²⁷

Bekâr kalmış birçok erkek gibi cimri ve egoist olan Hayati, kadına edilecek masrafı ve çocuk yetiştirme mesuliyetlerini zihninde büyütür, vitrinlerde bir kadın çorabının etiketini okuyup erkeğinkiyle mukayese edince aradaki farka bakarak dehşet içinde kalır. Çocuğun hastalanması halinde rahatı bozularak çekeceği azabı düşündükçe evlenmekten büsbütün ürken bir adamdır. Lakin bekâr kalması sebebini soranlara bu sebepleri gizleyerek aldatılmış bir koca olmaya tahammül edemeyeceğini söyler, namusuna titiz bir insan kimliğinde görünür. Böyle görünmeye alıştığından ve bu durumunu iyice benimsediğinden Nurperi'nin park sefasını zihninden geçirerek tekrarlar.

“Hemencecik yerli bir herif buluvermiş. Başka ırktan kara yağız bir delikanlı! Karı çeşni değiştirmeye pek teşne imiş. Bekârlık sultanlık mı bilmem ama muhakkak ki bekârın başında taç bulunmasa bile boynuz da yoktur: elhamdülillah! Mamafih itiraf etti: kadın kısa kollu, sarı örme bluzu, elinde gül demeti, bacak bacak üstüne atmış, iri dudaklı ağızındaki erkekçil tebessümle parktaki sıcak iklim çiçekleri, çiçekli sarmaşıklar, dolgun krizantemler, acı sarı mimozalar kadar süsleyici idi ve insana o mimozalar gibi hayran kokuyor, öylesine ılık, yumuşak, tüylü tesiri yapıyordu.”⁵²⁸

Hayati Bey, Nurperi'nin ne yapmak istediğini bir türlü anlayamaz. Kendisine karşı olan davranışlarında samimi olup olmadığını anlayamadığı için ona kızar. Özellikle de onun hakkında çevresindeki erkeklerin yaptığını öğrenince kadının fena bir dişi olduğuna kanaat getirir.

“Anlamadım neyin nesi olduğunu. Irz ehli mi değil mi? Oyun mu oynuyor yoksa samimi mi? İnsan bir karara varamıyor. Bu yaşta üçüncü koca! Maceraperest, münasebetsiz, densiz bir mahlûk galiba. Zaten güzel mi çirkin mi, zeki veya bön mü?

⁵²⁷ a.g.e. s.14.

⁵²⁸ a.g.e. s.20.

O hususta da bir fikir hâsıl edemedim. Ancak yaman bir dişi. Evlenip evlenip etrafa zürriyet serpiştiriyor; daha da serpiştirecek. Herkes ne yaparsa yapsın benden paso!”⁵²⁹

Hayati, düzenli bir adam olduğundan ne halde olursa olsun sırasıyla soyunur, elbiselerini dolaba asar, ayakkabılarını da kalıplarına yerleştirip hepsini yerli yerine koyar, muhakkak elini yüzünü yıkar veya duş yapar.

“Benimle evlenecekmiş, ilk ve son aşkım olacakmış, ilk ve son karım! Elli üç yaşındaki bekâr kalmış izdivaç düşmanı ben, ben Hayati, onu, o yirmi altısındaki kabına sığmayan, her haltı yiyen genç kadınla, üç kocadan boşanmış sürtükle evleneceğin ha? Alnıma yazdınsa boz Allah’ım! Elbette böyle bir şeyi yazmamışsındır! Yazamazsın! O kadar büyük ağır cezaya müstahak değilim ben!”⁵³⁰

Nurperi’nin kendisiyle evlenmek istediğini öğrenince kendisi gibi yıllardır bekâr kalmış bir adamın onun gibi bir kadınla nasıl olur da evleneceğini düşünerek genç kadına güler geçer. Böyle bir şey alınca yazıldıysa da Allah’a bozması için yalvarır.

“Benim iyi huylu, sakın, hanım hanımcık, otuz beşini atlamış bir kadından hoşlanmam lazım gelirdi. Aksi gibi en zirzopu, en ele avuca sığmayan, taze bir sokak süpürgesi gönlümü alt üst etti. İçimde uyuyan bir yılan varmış, onu uyandırdı. Meğerse farkında olmadığım halde bir aşüfte hasreti çekiyormuşum, bu cins kadından hazzediyormuşum.”⁵³¹

Hayati, nihayet Nurperi’ye olan duygularını kendisine itiraf eder. Ancak onun gibi yaşı başı oturmuş, olgun bir erkeğin, otuz beşini atlatmış, hanım hanımcık bir bayana âşık olması gerekirken neden Nurperi gibi ele avuca sığmayan bir kadına âşık olduğunu merak eder. Bir müddet sonra aklında ve ruhunda sadece Nurperi vardır. Üstelik ilk başlarda sadece ruhuna hitap eden Nurperi artık cismani tarafına da hitap eder. Ona karşı kendini tutamamaktan korkar.

“Aklım fikrim, gönlüm, benliğimin tamamı Nurperi için çırpınıyor. Bu önce muhitinde bulunmaktan bir hazzedişti; şimdi ötekiler gibi cismani tarafını da arıyorum. Bir daha, şayet alıştığı ve alıştırdığı laubalilikleri, soyunma, giyinme, yanımda uyuyup kalma oyunlarını yaparsa kendini tutacaklardan başını çevirip gideceklerden değilim. Zaten boyuna ileri sürdüğü iffetini ancak böyle bir deneme ile

---

⁵²⁹ a.g.e. s.40.

⁵³⁰ a.g.e. s.143.

⁵³¹ a.g.e. s.156.

anlayabilirim. Bana öyle geliyor ki Nurperi'nin erkeğe mukavemet fikrini vermeye çalışması da bir nevi kokettri, tahrik vasıtası."⁵³²

Hayati, biçare Bahtiyar Bey'in yerini alır, fazlasıyla da doldurur. Zira Nurperi'nin yanında bulunması mevkiini yükseltir, ehemmiyetini artırır. Güzel, taze bir kadınla dolaşması gazino ve barlarda kendisine itibar kazandırır, garsonlar başka türlü, daha candan hizmetine koşmaya başlarlar.

*"İskenderiye konsoloslughuna vekâleten tayin edilen Hayati Bey saat dokuzda vapura binerek yeni vazifesi başına gidiyordu; kendi yerine gelen Viskonsül o gün nikâh memurluğu vazifesini gördüğünden genç karısı ve üvey oğlu yanında bulunduğu halde!"*⁵³³

Nurperi'ye âşık olarak hayatını mahveden Bahtiyar Bey, Murtaza, Câsim, Ebu Ali, Ebu Kasım ve Şoför Hayri ise yardımcı kahramanlar arasındadır. Bunlar arasında olan Bahtiyar Bey, romanda memur tipini temsil eder. Kendisi ellisini geçmiş eski bir erkânıharp zabittir. Ankara hükümeti ilk kuruluşu sıralarında istihbarat ve milli emniyet bakımlarından mühim gördüğü yerlere askerleri yollar. Bahtiyar da onlardan biridir. Kendisine Suriye Konsoloslughu verilir.

*"Bu davayı başka yollardan halledeceğim. İtin kafasını, gözünü yardırayım da anlasın da bize meydan okumasın. Yakında işitirsiniz. En aşağı bir ay yatakta kalmaz, arkasından gelip de ayaklarına kapanmazsa bana Gökdelen oğlu demesinler!"*⁵³⁴

Bahtiyar Bey'in irade ve muhakemesi mektup yazma ve mektuplaşma hususunda erir. Sabahleyin kalktı mı masanın başına geçer, lüzumlu lüzumsuz uzun uzun mektuplar karalar, bu meşguliyetten kendin alıkoyamaz, adeta bir ruh hastası acayıplığıyla derinine, iliklerine işleyen bir zevk duyar.

*"Bu mektuplar büyük muharrirlerin ve filozofların sözleri, yerine göre bazı defa hadisler ve dört lisandan beyitler, atasözleri vs. ile süslü, emek mahsulü, kâtipçe, âlimce şeylerdi. Hayat ve ahlak hakkında kendi vecizelerini öteye beriye sıkıştırır, dünya siyasetini de ehemmiyetle incelediği olurdu."*⁵³⁵

---

⁵³² a.g.e. s.208.

⁵³³ a.g.e. s.239.

⁵³⁴ a.g.e. s.64.

⁵³⁵ a.g.e. s.100.

“Bahtiyar Bey, bir ay kadar yatakta kaldı; kımıldanacak hale gelince galiba tekaütlüğüne kadar uzatılacak bir mezuniyetle İstanbul’a gitti. Artık, o, işe yaramaz, istikbali sönmüş bir adam sayılırdı...”⁵³⁶

Ebu Ali de Nurperi’ye âşık olup onun etrafında pervane olan erkeklerdendir. Türkçesi kıt olan Ebu Ali işe girdiği ilk sene hiç konuşmazken şimdilerde söylenenleri zekâsıyla kavrar, zeki olduğundan uzun cevaplar yerine sözü kısa keser. Hele Bahtiyar Bey’in İstanbul şivesini hemen hemen hiç sezemez. Fakat daha evvel aslen Giritli bir konsolosla büsbütün anlaşılamadan konuşmak hünerini gösterir.

“Kasketinde hala bin bir hatırasıyla yaşamakta devam eden bir devletin alametini taşımaktan mağrur, kendisine bir nevi mümessillik payesi vererek memleketin sokaklarında o kıyafetle cakalı cakalı dolaşmaktan gurur duyar, dışarı işlerine can atardı. Postadan evrak ve mektupları bir getirişi vardı sanki çantası dünyayı mihverinden sarsacak bir esrar mahfazası, Pandor’un esatiri kutusu idi; açmaya gelmezdi, kıyamet kopardı. Vazifesinden, hele üniformasından memnun oluşunun bir sebebi de oturduğu mahalledeki kadınlardan tutunuz aşağı ve orta sınıf bar kızları üzerindeki tesiriydi. Türkiye Konsolosluğu baş kavaslığı esasta yakışıklı olan Ebu Ali’nin çekiciliğini artırmaya yarıyordu. Biraz da maaş dışında gelirini!”⁵³⁷

Ebu Ali de Nurperi’ye âşık olduğundan onu görünce kendisinden geçer. Gözlerinden ışıklar saçılır. Ancak genç adam kadına olan aşkının bedelini ağır öder. Bahtiyar Bey’in adamlarından yediği dayak sonrasında Ebu Ali, bir gecede çöker, üniformasının içinde küçülür, zayıf ve sünepe bir yabancıya benzer.

“Son ayının ilkine rastlayan o gün Konsolos vekili Hayati Bey bahçeye girince Konsoloshane kapısını acayip bir adam açtı. Bu adam, işine tekrar başlayan Ebu Ali idi ama eski kavaslık elbiselerinin içinde, soluk benzi, ufalmış vücudu, acıklı tebessümü ve kendisi gibi pörsümüş gururuyla tanılamaz hale gelmişti, başka biri olmuştu. Öyle biri ki daha dört ay önce postane dönüşü, asfalt caddenin nal seslerini bile sağırlaştıran yumuşaklığı üstünde çizmelerini çaturdatmak hünerini gösteren cakacı baş kavasla hiç münasebeti yoktu.”⁵³⁸

Ebu Ali, Konsolosun hareketinden bir hafta evvel çok kötü bir hemophthisis neticesinde ölür. Son günlerde Nurperi’ye olan aşkı, sevgisi alevlenmiş olduğundan hep onun ismini anar, sayıklar, vasıtalar yollayarak genç kadını hastaneye çağırır.

---

⁵³⁶ a.g.e. s.239.

⁵³⁷ a.g.e. s.9.

⁵³⁸ a.g.e. s.205.

Nurperi, etrafındaki erkekler arasında sadece Câsim'e âşık olur. Ancak, Nurperi ne kadar uçarı bir kadın olarak Câsim'e âşık olsa da kendi milletinden olmayan bir adamla da evlenmek istemez.

“Câsim alkolün tesiri altında otel garsonunun başına bir şişe fırlatmış, kafasını yarmış, sonra jipine atlamış, kaçmıştı. Hududu aştığı ve iznini kaybettiği tahmin ediliyordu.”⁵³⁹

“Câsim korkunç bir tehlike alarak ufukta belirmişti. Muhtelif Arap memleketlerinden fasılalarla Nurperi'ye mektuplar yolluyor, tehditler savuruyordu. Gizlice huduttan girecek, sevgilisini bir yerde kıştırarak ve cezasını verecekti. Mektuplarda yalnız tehdit yoktu; en uzun kısımlar yanık bir destandı. Anlaşılan içiyor, içiyor, bir kahve köşesinde, saklandığı köşelerde Türk Ceylan'ına aşk nağmeleri yazıyordu.”⁵⁴⁰

Şoför Hayri ise ailesine bağlı, dürüst bir adam olarak görünse de esasta öyle değildir. O da Nurperi'ye âşktır.

“Bir gece Konsolosla Kraliçe Natali'nin köşküne götürmüştür. Otomobilde mendilini düşürür. Günlerden sonra pansiyona geldi, alı al, moru mordur. Koca delikanlı titriyordu. Mendili koynundan çıkardı. Hanımefendi bunu bir hafta evvel arabada unutmuşunuz; buldum ama getiremedim; zira ayrılamadım.”⁵⁴¹

Nurperi'nin kıyafetlerini yapan terzi Murtaza yarım milyonluk adamdır. Serveti iki kadın almaya, ikisini de gül gibi yaşatmaya yetecek kadar çoktur. Murtaza'nın karısı ise çok durgun, uyuşuktur. Akrabadır diye istemeye istemeye evlenir. Murtaza Nurperi'ye âşık olduğu için onunla evlenebilmek adına kanunlarının evli bir yabancı adamın ikinci kadını eş olarak bir Türk kızı almasına mani olup olmadığını araştırmaya başlar.

“Son günlerde Murtaza'nın hali kötüledi; kendisine sinir doktorları bakıyorlar, mağazaya gelemiyor. Kardeşleri tedavi için Avrupa'ya yollamak niyetindeler. Galiba iş sezildi.”⁵⁴²

Sadun, Nurperi'yi çok sevdiği için onunla evlenir. Ancak karısı her gün pahalı kürkler giyer, pırlantalar, küpeler takar. Sadun da onların parasını kimden aldığını sorunca aralarında bir kavga başlar. Genç adam da karısındaki bu durumdan rahatsız olarak ondan boşanmaya karar verir.

---

⁵³⁹ a.g.e. s.205.

⁵⁴⁰ a.g.e. s.238.

⁵⁴¹ a.g.e. s.140.

⁵⁴² a.g.e s.165.

“Ben artık bu hayata dayanamayacağım. Ayrılma kararı verdim. Bu geceden itibaren pansiyona gitmeyeceğim. Küçük bir otelde yer buldum; artık ayrı oturacağım.”⁵⁴³

3. 4. ZAMAN

Romanda olaylar yaklaşık sekiz aylık bir zaman diliminde teşekkül eder. Nurperi'nin Lübnan'a ayak basmasıyla başlayan olaylar sekiz ay sonra Nurperi ve Hayati Bey'in evlenmesi ile son bulur.

“İkindi üzeri bu mevsimin bunaltıcılığı meşhurdur; sokaklar tenhalaşır, ses seda kesilir, ahali gruba doğru buğu tabakasını silip götürecek akşam rüzgârını bekleyerek yerinden kımıldamazdı. Evlerde kadın erkek hemen hemen çıplağa yakın bir kıyafette aygın baygın, ikide bir duşun altına koşarak mecalsiz otururdu.”⁵⁴⁴

Lübnan, coğrafi konumu sebebiyle güneyde olduğu için yaz sıcaklığı ile insanları bunaltır. İnsanlar evlerinden dışarı dahi çıkmak istemezler.

“Üç buçuk aydan beri yani Nurperi'yle karşılaşalı içindeki alacasını meydana vurdu. Artık bütün etraftakiler gibi o da bu kadının cazibesine kapılmış, heyecan halindedir.”⁵⁴⁵

Hayati Bey, her hareketini eleştirdiği Nurperi'nin cazibesine ancak üç buçuk ay dayanabilir. Bu sürenin sonunda o da diğer tüm erkekler gibi Nurperi'yi görünce heyecanlanmakta, onsuz olduğu günlerde huzursuzluk duymaktadır.

“Hayati bir günde hem bankaya koyduğu koleksiyonunu hem canını kurtarmış olmanın saadetini tekrar ve daha şiddetli duydu; Nurperi'yi göğsüne çekti. Artık dünyada iki kıymetli malı vardı: Biri bankada, öbürü yanında, muhafaza altındaydı; iki nadide koleksiyon!”⁵⁴⁶

Nurperi'nin Lübnan'a geldiği andan itibaren geçen sekiz aylık sürede genç kadının hayatında birçok değişiklik olur. Evli olarak geldiği şehirde kocasından ayrılır, birkaç erkekle aynı anda görüşmüş ve sonunda aralarında en akli başında olan Hayati ile evlenerek bu şehirden ayrılır.

“İskenderiye konsolosluğuna vekâleten tayin edilen Hayati Bey saat dokuzda vapura binerek yeni vazifesi başına gidiyordu; kendi yerine gelen Viskonsül o gün

⁵⁴³ a.g.e. s.181.

⁵⁴⁴ a.g.e. s.44.

⁵⁴⁵ a.g.e. s.208.

⁵⁴⁶ a.g.e. s.238.

nikâh memurluğu vazifesini gördüğünden genç karısı ve üvey oğlu yanında bulunduğu halde!”⁵⁴⁷

3. 5. MEKÂN

Eser, Refik Halit’in diğer romanlarında olduğu gibi yine bir gemide başlar. Nurperi’yi Suriye’ye geldiğinde ilk kez gemide görürler. Yüzündeki sahte maske ile herkesi kandırmayı başarmış bir kadındır. İlk görüldüğünde sessiz sakin, zavallı bir kadına benzeyen Nurperi zamanla hiç de öyle olmadığını gösterir. Gemide başlayan roman yine gemide son bulur. Bu kez Nurperi’nin yanında Hayati Bey vardır.

Suriye olayların yaşandığı yerdir. Yalnız bu romanda kahramanlar diğerlerinde olduğu gibi sürgüne uğramışlar değil yurt dışında görevli Türk memurları, mekânlar da Türk Konsolosluğudur.

*“Akdeniz’in Cenup sahillerine mahsus, sisli olmamakla beraber yağmurlu ve puslu bir İstanbul gecesine kadar ıslak bir hava. Şu var ki oradaki ıslaklık serinleticidir; buraninki hem sıcak hem yapışkan... Hatta pul yaladıktan sonra dudakta duyulan zambak kokusunu bile taşıyor; çürük yosun ve balık kokusu!”*⁵⁴⁸

Anlatıcı, Lübnan’ın havası hakkında bize bilgi verir. Lübnan’ın havasını İstanbul’un havası ile karşılaştırarak verir. İstanbul da sıcaktır. Ancak İstanbul, serinletici bir sıcaklığa sahipken Lübnan, hem bunaltıcı bir sıcaklığa sahip hem de yağmurludur.

Nurperi ilk geldiği gün Otel Düşes’te kalır. Otel Düşes sosyeteden olan insanların eğlence mekânıdır. Yine bu otelde Hayati ile evlenir.

*“Otel Düşes şehrin yerli ve ecnebi bütün kalburüstü şahıslarıyla kadınlı erkekli dolup boşaldı. Hayati beyaz keten elbise giymişti; Nurperi ise gri blö, gayet iyi dikilmiş bir tayyör... Başında siyah tüllü, beyaz ipek hasırdan, sağ tarafında iri bir kamelya bulunan Paris malı bir şapka vardı; Kraliçe Natali’nin hediyesi idi; davetli madamların akıllarını başlarından almıştı.”*⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁷ a.g.e. s.239.

⁵⁴⁸ a.g.e. s.54.

⁵⁴⁹ a.g.e. s.241.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte Aşk ve Uyum: Nurperi, Arabistan'a geldikten sonra oradaki birçok erkekle ilişki yaşar. Ama hiç biriyle aşırıya varmayarak durması gerektiği yerde durur. Bu erkeklerden sadece Câsim'e âşık olur. Ancak genç bir erkekle evlenip de ileri de aldatılabileceği düşüncesiyle yaşlı ama sadık olan Hayati Bey'i tercih ederek onunla evlenir.

*"Ben galiba o Câsim'i sevivermişim. Bu yaşıma geldim, üç koca gördüm, daha kimseyi sevmemişime inanır mısınız? İnanınız Hayati Bey! Hep sevmeden evlendim. İnanmayacağınız bir şey daha var: Ömründe günah işlememiş bir kadını ben! ... Günahsız bir kadını Allah'a şükür! Ama parkta ilk geldiğim gün ona rastlayınca bir tuhaf oldum. Câsim de aynı şeyi duymuş... Karşı koyamadım. Lakin sizin Konsolosunuz yok mu? Aynı şeyi yapmak istemişti; az daha elimin tersiyle suratına vuracaktım; bereket anladı; terbiyesini takındı."*⁵⁵⁰

*"Câsim'e seninle evleneceğimi, bu işin aramızda kararlaştığını söylemiştim. İki çocuklu bir kadını dedim ona. Bana genç bir koca değil kâmil bir baba lazım; yuvamı kurmak, ağır başlı olmak zamanım geldi; serserilik yetişir. Evet, biliyorum benden yaşlı... Lakin sapasağlam, sevimli, kibar, haysiyetli bir adam! Karısının itibarını yükseltir. Elin haşaratıyla uğraşmaktan bezdim..."*⁵⁵¹

4. 1. 1. 2. Evliliğe Karşı Olma: Hayati Bey, başlarda evlenme karşıtı birisidir. Özellikle Nurperi'nin evli olmasına rağmen birçok erkekle yakın ilişki kurmasına şahit olması da evlenmeme konusundaki düşüncelerini doğrulamaktadır. Bekâr, cimri ve egoist olan Hayati, kadına edilecek masrafı ve çocuk yetiştirme işlerini zihninde büyütür, vitrinlerde bir kadın çorabının etiketini okuyup erkeğinkiyle mukayese edince aradaki farka bakarak dehşet içinde kalır. Çocuğun hastalanması halinde rahatları bozularak çekeceği azabı düşündükçe evlenmekten büsbütün ürker. Fakat bekâr kalmasının sebebini soranlara bu sebepleri gizleyerek aldatılmış bir koca olmaya tahammül edemeyeceğini söyler, namusuna titiz bir insan hüviyetinde görünür. Böyle görünmeye alıştığından, o hali iyice benimsediğinden Nurperi'nin park sefasını zihninden geçirir.

⁵⁵⁰ a.g.e. s.50.

⁵⁵¹ a.g.e. s.164.

“Hemencecik yerli bir herif buluvermiş. Başka ırktan kara yağz bir delikanlı! Kari çeşni değıştirmeye pek teşne imiş. Bekârlık sultanlık mı bilmem ama muhakkak ki bekârın başında taç bulunmasa bile boynuz da yoktur: elhamdülillah! Mamañih itiraf etti: kadın kısa kollu, sarı örme bluzu, elinde gül demeti, bacak bacak üstüne atmış, iri dudaklı ağızındaki erkekçil tebessümle parktaki sıcak iklim çiçekleri, çiçekli sarmaşıklar, dolgun krizantemler, acı sarı mimozalar kadar süsleyici idi ve insana o mimozalar gibi hayran kokuyor, öylesine ılık, yumuşak, tüylü tesiri yapıyordu.”⁵⁵²

“Benimle evlenecekmiş. İlk ve son aşkım olacakmış, ilk ve son karım! Elli üç yaşındaki bekâr kalmış izdivaç düşmanı ben, ben Hayati, onu, o yirmi altısındaki kabına sığmayan, her haltı yiyen genç kadınla, üç kocadan boşanmış sürtükle evleneceğın ha? Alnıma yazdınsa boz Allah’ım! Elbette böyle bir şeyi yazmamışsındır! Yazamazsın! O kadar büyük ağır cezaya müstahak değılim ben!”⁵⁵³

4. 1. 1. 3. Evlilikte Sadakat: Nurperi, Bahtiyar Bey, Ebu Ali eşlerine sadık değıllerdir. Nurperi Sadun’u başka erkeklerle yakın münasebet kurmak suretiyle aldatırken Bahtiyar Bey ve Ebu Ali de Nurperi ile gönül macerasına girmek isteyerek bedenlen olmasa da ruhen eşlerini aldatırlar. Hayati Bey, Nurperi’nin gözlerinin ne kadar güzel olduğunun düşünerek adamların onun etrafında pervane olmasını anlar.

“Ben simsiyah, kömür gibi kara sanıyordum. Uzaktan görünüşü öyle idi. Yakından bakınca meğerse kestane ile lacivert arası hoş bir renkte imiş. Bu kadar memleket gezdim, hiçbir yerde o renkte çiçeğe, kumaşa, gök veya denize rastlamadım. Kalın kaşlarıyla uzun kirpiklerinin koyu gölgeleri vurduğı için siyah zannediliyor. Hâlbuki mehtapsız çöl geceleri gibi göz alışınca adeta firuze mavi, ferahlatıcı bir ışık âlemi serilip uzanmış içine. Edebiyat yapmaya, süslü cümleler, teşbihler sıralamaya da meraklı olan Bahtiyar Bey kadını bu, sadece şiirli ve mensur şiire elverişli tarafından ziyade göz doyurucu cismani kısımlarıyla hatta ‘nü akademik’ denilen çıplak vücutlu model itibariyle de gözden geçirmiş, tenasüpsüzlüklerinin cazibeli olmasına yaradığın hayretle görmüştü.”⁵⁵⁴

“Bu davayı başka yollardan halledeceğim. İtin kafasını, gözünü yardırayım da anlasın da bize meydan okumasın. Yakında işitirsiniz. En aşağı bir ay yatakta kalmaz, arkasından gelip de ayaklarına kapanmazsa bana Gökdelen oğlu demesinler!”⁵⁵⁵

Bahtiyar Bey, Ebu Ali’nin Nurperi’ye âşık olduğunu öğrenince çok kızar ve onu cezalandırır.

⁵⁵² a.g.e. s.20.

⁵⁵³ a.g.e. s.143.

⁵⁵⁴ a.g.e. s.28.

⁵⁵⁵ a.g.e. s.64.

Ebu Ali de Nurperi'ye âşık olduğu için Bahtiyar Bey, onunla meşgul olduğunda deliye döner. Ancak o, Nurperi'ye olan duygularının bedelini oldukça ağır öder.

“Ebu Ali, bir gecede çökmüş, üniformasının içinde küçülmüş, zayıf ve sünepe bir yabancıya benzemişti. Erimeye yüz tutmuş kardan aslan gibi adeta sızıyor, her uzvu gevşeyip şıpır şıpır akacakmışçasına mütemadiyen mehabetinden kaybediyordu.”⁵⁵⁶

“Son ayının ilkine rastlayan o gün Konsolos vekili Hayati Bey bahçeye girince Konsoloshane kapısını acayip bir adam açtı. Bu adam, işine tekrar başlayan Ebu Ali idi ama eski kavalık elbiselerinin içinde, soluk benzi, ufalmış vücudu, acıklı tebessümü ve kendisi gibi pörsümüş gururuyla tanılamaz hale gelmişti, başka biri olmuştu. Öyle biri ki daha dört ay önce postane dönüşü, asfalt caddenin nal seslerini bile sağırlandıran yumuşaklığı üstünde çizmelerini çatırdatmak hünerini gösteren cakacı baş kavasla hiç münasebeti yoktu.”⁵⁵⁷

Ebu Ali, Bahtiyar Bey'in memlekete dönmesinden bir hafta önce ölür. Son günlerde Nurperi'ye olan sevgisi alevlenmiş olduğu için hep onun ismini sayıklar, araçlar yollayarak genç kadını hastaneye çağırır.

Nurperi, evli bir kadın olmasına rağmen başka erkeklerle görüştüğü gibi Hayati ile de flört eder.

“İki tane çocuğu var. İnanılır şey mi bu? Divanın üzerinde bayılma oyunundan sonra kendisi bir çocuk gibi yatıyordu. Ne de masum uyuyordu hasba! Hoş uyuduğuna kanmadım ya. Zira ben aşağı indiğim zaman rujunu sürmüş, pudrasını tazelemişe benziyordu. Yüzünde gözyaşlarının izi kalmamıştı. Acaba konsolosla sinemada sahiden buluştular mı? O tokat vakası, mektuplar doğru mu? Pek de hakikate benzemiyor. Fahişe ruhlar böyle olur: Lüzumsuz yalan söyleyiverirler; düşünmeden, ellerinde olmayarak, hayalhanelerinin o andaki icabını... Gayri şuuru halde! Bununla beraber eğlendirici hatta çok defa sevimli, alaycı, halk esprili bir kadındı; Koncolos ismini nasıl da takivermişti! Ona da yarın viskonsül yerine piskonsül falan gibi bir unvan uydurursa şaşmayacaktı.”⁵⁵⁸

4. 1. 2. Maddi/Parasal Güç

4. 1. 2. 1. Maddi İsteklere Ulaşma: Nurperi, âşık olduğu Câsim'e rağmen maddi yönden kendisini daha rahat ve mutlu edeceğine inandığı Hayati Bey'le evlenir.

---

⁵⁵⁶ a.g.e. s.63.

⁵⁵⁷ a.g.e. s.205.

⁵⁵⁸ a.g.e. s.55.

“Câsim’e seninle evleneceğimi, bu işin aramızda kararlaştığını söylemiştim. İki çocuklu bir kadının dedim ona. Bana genç bir koca değil kâmil bir baba lazım; yuvamı kurmak, ağır başlı olmak zamanım geldi; serserilik yetişir. Evet, biliyorum benden yaşlı... Lakin sapasağlam, sevimli, kibar, haysiyetli bir adam! Karısının itibarını yükseltir. Elin haşaratıyla uğraşmaktan bezdim...”⁵⁵⁹

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Aşk

4. 2. 1. 1. **Ayrılık:** Nurperi’nin ilk kocası Abduş ‘tan, üçüncü kocası Sadun’dan, konsolos Bahtiyar Bey’den, park memuru Casim’den, konsolosta görevli Ebu Ali’den, Amerikalı Fokas’tan, Şoför Hayri’den, dükkân sahibi Murtaza’dan ayrılır.

“Câsim alkolün tesiri altında otel garsonunun başına bir şişe fırlatmış, kafasını yarmış, sonra jipine atlamış, kaçmıştı. Hududu aştığı ve iznini kaybettiği tahmin ediliyordu.”⁵⁶⁰

Câsim, Nurperi’nin aşkı uğruna adeta Mecnun’a dönmüş, deli divane gibi oradan oraya sürülmüştür.

Bahtiyar Bey’in irade ve muhakemesi mektup yazma ve mektuplaşma hususunda erir. Sabahleyin kalktı mı masanın başına geçer, lüzumlu lüzumsuz uzun uzun mektuplar karalar. Bu meşguliyetten kendini alıkoyamaz. Adeta bir ruh hastası acayıplığıyla derinine, iliklerine işleyen bir zevk duyar.

“Bu mektuplar büyük muharrirlerin ve filozofların sözleri, yerine göre bazı defa hadisler ve dört lisandan beyitler, atasözleri vs. ile süslü, emek mahsulü, kâtipçe, âlimce şeylerdi. Hayat ve ahlak hakkında kendi vecizelerini öteye beriye sıkıştırır, dünya siyasetini de ehemmiyetle incelediği olurdu.”⁵⁶¹

Ebu Ali’yi çok sevdiği Nurperi’den ölüm ayırır. Bahtiyar Bey’in onu öldüresiye dövdürmesine fazla dayanamayarak son nefesinde Nurperi’nin adını sayıklar.

---

⁵⁵⁹ a.g.e. s.164.

⁵⁶⁰ a.g.e. s.205.

⁵⁶¹ a.g.e. s.100.

“Son ayının ilkine rastlayan o gün Konsolos vekili Hayati Bey bahçeye girince Konsoloshane kapısını acayip bir adam açtı. Bu adam, işine tekrar başlayan Ebu Ali idi ama eski kavalık elbiselerinin içinde, soluk benzi, ufalmış vücudu, acıklı tebessümü ve kendisi gibi pörsümüştür gururuyla tanılmaz hale gelmişti, başka biri olmuştu. Öyle biri ki daha dört ay önce postane dönüşü, asfalt caddenin nal seslerini bile sağırlandıran yumuşaklığı üstünde çizmelerini çatırdatmak hünerini gösteren cakacı baş kavasla hiç münasebeti yoktu.”⁵⁶²

Nurperi, İlk eşi ile geçinemediği için ayrılır. İlk eşinden bir de kız çocuğu vardır. Çocukken Irak'ta bulunduğu için çat pat Arapça bilir.

Sadun, artık Nurperi'nin davranışlarına dayanamaz ve ayrılmaya karar verir.

“Ben artık bu hayata dayanamayacağım. Ayrılma kararı verdim. Bu geceden itibaren pansiyona gitmeyeceğim. Küçük bir otelde yer buldum; artık ayrı oturacağım.”⁵⁶³

4. 2. 1. 2. Kıskançlık: Bahtiyar Bey, Hayati, Câsim âşık oldukları Nurperi'yi herkesten kıskanırlar. Bahtiyar Bey, bu uğurda Ebu Ali'yi öldürürcesine dövdürür.

“Bu davayı başka yollardan halledeceğim. İtin kafasını, gözünü yardırayım da anlasın da bize meydan okumasın. Yakında işitirsiniz. En aşağı bir ay yatakta kalmaz, arkasından gelip de ayaklarına kapanmazsa bana Gökdelenoğlu demesinler!”⁵⁶⁴

Hayati de Nurperi'yi o kadar çok kıskanır ki onun kiminle neler yaptığını çok merak eder.

“Hepimiz şımartıyoruz. Bizden yüz buldu, kabak çiçeği gibi açıldı, kenar dilberi! Hem bana ne oluyor? Ne cehenneme giderse gitsin ne belası varsa görsün! Konsolosla kozlarını halletsinler. Shakespeare'in sözü vardır, tam akılda kalmamış: Bazı kimseler günahlarıyla, bazıları meziyetleriyle yükselir, der. Nurperi ise şirretlikleriyle yükseleceklerden!”⁵⁶⁵

---

⁵⁶² a.g.e. s.205.

⁵⁶³ a.g.e. s.181.

⁵⁶⁴ a.g.e. s.64.

⁵⁶⁵ a.g.e. s.81.

BUGÜNÜN SARAYLISI

1. ROMANIN KÜNYESİ

Bugünün Saraylısı, önce Hürriyet Gazetesi'nde "Olduğu Gibi" adıyla tefrika edilir. Daha sonra 1964 yılında kitap olarak yayımlanır. Roman dört bölümden oluşur. Birinci Bölüm Düzce'den Gelen Kız, İkinci Bölüm Pavyon'a Giden Kız, Üçüncü Bölüm Modern Hayat Saraylısı ve Dördüncü Bölüm Beklenen Kadın başlıkları altında bölümlere ayrılır. Roman Düzce'den gelen Ayşen'in İstanbul'un nasıl tanınan simalarından biri haline geldiğini anlatır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Ata Efendi'nin evine teyze oğlu Yaşar'dan bir mektup gelir. Mektupta Yaşar, karısının ölümü üzerine kızını onların yanına göndereceğini yazar.

Ayşen'in gelişiyile artık evde havalar değişir. Yaşar, Beyoğlu'nda kızını için bir apartman satın alır. Üftade ve Ata da Ayşen'e göz kulak olmak için onun yanına taşınırlar. Apartmana taşındıktan sonra Ayşen çevresini ve eğlence şekillerini değiştirir. Artık önüne her gelen sinemaya değil en iyilerine gider; büyük otel ve gazinolarda yemek yemeye çalışır. Güzelliğiyle öyle bir ün salmıştır ki ona Sarı Kız lakabı takılır. Otellerde ve gazinolarda yemek yemeye alışan Ata da gittikçe bunun keyfine varır. Hayatı artık bolluk içinde geçmektedir. Üstelik işinde de kademe atlar.

Ayşen, güzelliği ile çevresindeki erkeklerin dikkatini çeker. Rüştü, Amerikalı asker Tomas, elçi Faruk Senaî Bey onunla evlenmek için ellerinden geleni yaparlar. Rüştü, anne ve babasına karşı çıkarak Ayşen'le evlenmek ister. Ayşen ise Ata Efendi'ye ne Faruk Bey ne Rüştü ne de Tomas ile evleneceğini sadece zamanı gelince âşık olduğu adam ile evleneceğini söyler.

Ata ve Ayşen, Dolmabahçe Sarayı'nda Amerikan Filosu şerefine verilen bir baloya katılırlar. Ayşen, orada da güzelliğiyle dikkati çeker. Balo o kadar kalabalıktır ki Ata Ayşen'i bir süre kaybeder. Ayşen de onu gürünce birkaç dakika sonra yanına geleceğini belirten bir işaret yapar. Ata katıldığı bu baloda paltosunu Mısırlı Prens

Reveyha'nın paltosuyla karıştırır. Paltosunu almak için Ata Efendi'nin evine giden Prens Ayşen ile karşılaşınca adeta kendini kaybeder. Birkaç gün sonra da Ayşen'e evlenme teklifi eder ve vakit kaybetmeden genç kızın pasaportunu çıkartır. Ayşen Ata'ya nikâhın Roma'da kıyılacağını söyler. Ayrıca dayısına da her ay yüz Mısır lirası göndererek rahat etmesini sağlayacağını belirtir.

Aradan tam on yedi ay geçer. Ayşen Mısırlı Prens ile evlenerek Mısır'a yerleşir. Ata Efendi ise Ayşen'in gidişiyile artık hayattan zevk alamaz duruma gelmiştir. Ayşen'in Mısır'a gidişinden bir süre sonra Rüştü, Ata'nın yanına gelerek yaklaşık beş aydır Ayşen ile mektuplaştıklarını, Ayşen'in kocasından ayrılarak İstanbul'a geleceğini ve bunun için de evde odasını hazırlamalarını ister. Ata bu haberi duyunca çok sevinir ve evdekilere haberi verir. Üftade önce pek sevinmese de eski hayatına tekrar geri döneceğini düşünerek sevinir. Ayşen'in güvenlik içinde İstanbul'a gelmesi için plan yaparlar ve Atina üzerinden gelmesinin daha doğru olacağına karar kılarlar. Artık her şey Ayşen'in geleceği günü yazmasına kalır. Aradan beş gün geçer; ama Ayşen'den ses çıkmaz. Yine kandırıldıklarını düşünen Rüştü, deliye döner. Ata Efendi ise kızın başına bir iş geldiğini düşünerek telaşa kapılır. Ata'nın Mısır elçisi Faiz Bey ile konuşarak neler olduğunu anlamasının uygun olacağına karar verilir. Ata, elçiyle görüşürken Ayşen'in Mısır'da morfine başladığını, bunun etkisiyle dengesiz hareketler yaptığını ve kocası Reveyha Paşa'nın bunu öğrenmesi sonucu onu bir gemiyle seyahate çıkardığını söyler. Duydukları üzerine çok üzülen Ata Efendi, ömrünün son birkaç adımını sokakta düşünerek atar.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman yazar- anlatıcı bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Aşağıdaki kesitlerde de bu görülür:

Karşısında küçük bir kız beklerken on sekiz yaşlarında güzel bir kız görünce hem şaşırır hem de korkuya kapılır:

“Olamaz... Boş yere peşime takıp götürmeyeyim. Temelimizden sarsılır, yıkılırız. Bari çirkin eciş bücüş bir şey olsa. Sülün gibi Seylan gibi maşallah! Kızın sımsıkı örtülü taşracalı giyinmesine karşın bir anda üzerinde bıraktığı etki buydu. Siyah tülle çerçevelemiş yüzü inadına beyaz, gözleri de beyaz tavşanlarla bazı güvercinlerinki gibi uğulmuş bakır renginde. Altın tozu üflenmiş incecik kaşlar, uzun kirpikler...”⁵⁶⁶

Yazar anlatıcının anlatımından anlaşılır ki Ata hem yemek yapmayı sever hem de yemeğin iyisini kötüsünü anlar. Parasızlık sebebiyle önüne ne konulsa yese de yüzünden zevk almadığını da gösterir.

“Günde birkaç defa ılık sudan geçen, vücuduna ipekten başka çamaşır ve kumaş sürünmeyen, aslında güzelliği; para yardımıyla daha da değerlendiren bu kızın isteyerek sokulduğu tek erkek Ata’dır. Sarı Kız, altın sarısıdır. Ün kazanmıştır, peşinde koca İstanbul’u sürüklüyor ama kalp tarafından hareketsiz. Sırdaşı olan dayısı biliyor; henüz hiçbir erkeğe karşı ilgi duymamıştır, duyacağı da pek yok! Evlense bile kendisine hoş geleni değil, en fazla lüks sağlayanı seçecek.”⁵⁶⁷

Bu satırlarda anlatıcı bize Ayşen’in hem fizyolojik hem de psikolojik durumunu anlatır. Güzelliği ile çevresindeki erkekleri kendisine pervane ettiren Ayşen, hiçbirine karşı hissi bir alaka duymaz.

“Ayşen heyecanını bir türlü bastıramıyor. Pek çok şaşkınlığa, hayranlığa düşmüş görünmeyi onuruna yakıştıramamakla beraber vitrinleri, yüksek binaları, güzel giyimli kadınları beğendiğini söylüyor. Asıl Taksim Meydanı hoşuna gitmiş. Bir de kürkçü dükkânları.”⁵⁶⁸

⁵⁶⁶ Refik Halit Karay, **Bugünün Saraylısı**, İnkılâp Kitabevi, İst. 2002, s.18.

⁵⁶⁷ a.g.e. s.111.

⁵⁶⁸ a.g.e. s.48.

Ayşen, İstanbul'a ilk geldiği günlerde büyük bir hayranlıkla vitrinleri, güzel kadınları inceler. Bir müddet sonra da bir zamanlar beğendiği o kadınlar gibi yaşamaya başlar. Gazinoların, barların, dansların, plajların aranan isimlerinden olur.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Romandaki olaylar tek bir vaka çevresinde oluşur. Olayların merkezinde Ayşen vardır. Ayşen'in küçük bir kasaba hayatından sosyete hayatına geçişini anlatılır.

Birinci Vaka Parçası: Ata Efendi'nin teyze oğlu Yaşar, karısı ölünce kızını çok güvendiği akrabası Ata Efendi'nin evine gönderir. Ayşen güzelliği ile daha ilk dakikada herkesin dikkatini çeker. Ayşen, ev halkı tarafından önce sevilme de babasının gönderdiği parayı görünce hepsi kıza karşı yumuşar. Üstelik Ayşen, gezmeyi tozmayı seven, eğlenceden hoşlanan bir kız olması dolayısıyla da herkesi etkiler.

İkinci Vaka Parçası: Ayşen, Ata Efendi ve ailesiyle beraber denize gittikleri bir gün Ata'nın patronunun oğlu olan Rüştü ile karşılaşır ve genç adam kıza ilk görüşte âşık olur. Rüştü, onunla vakit geçirmek için elinden gelen her şeyi yapar. Fakat Ayşen ilk tanıştığı erkek ile evlenecek bir kız değildir. Zamanla Ayşen babasının yardımıyla Ata Efendi ve karısı Üftade'yi yanına alarak bir apartman dairesine yerleşir. Burada oldukça rahat eder, gününü gün eder. Bu sırada Rüştü'yle görüşmeye devam eder. Ancak yalnızca onunla değil Amerikalı bir asker olan Tomas ve büyükelçi Faruk Senâî Bey ile de görüşür. Hepsi de onunla evlenmek ister. Ancak en büyük aşığı kendisini içten içe ve umutsuz bir şekilde seven Ata Efendi'dir. O her an Ayşen'in yanında ve onun her istediğini yapar.

Üçüncü Vaka Parçası: Ayşen etrafında dönen erkekleri umursamaz bir şekilde hayatını devam ettirirken bir gün katıldığı bir partide Mısır Prensi Reveyha ile karşılaşır. Ondaki zenginliğe kendisini kaptırarak uzaklığa bile aldırmaksızın onunla evlenir. Ancak evliliği hiç de onun istediği şekilde gitmez. Bir taraftan memleket özlemi bir taraftan da Rüştü'ye olan aşkı ağır basınca memleketine

dönmek ister. Bunun için Rüştü'ye mektup yazarak kendisini affetmesini ister. Ayşen'in dönme istediğini öğrenen Ata Efendi de büyük bir sevinçle Ayşen'e yeniden kavuşacağı anı beklemeye başlar. Ancak işler planlandığı gibi devam etmez. Kocasının kaçmak istediğini öğrenince bir gemiyle seyahate çıkarır. Olanları öğrenen Ata Efendi çok üzülür.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanın ana kahramanı Ayşen'dir. Ayşen küçük bir kasabadan İstanbul'a gelerek sosyete hayatına karışır. Roman, Ayşen etrafında sınıflar arası yükselmenin hiç de zor olmadığını anlatır.

“Karşısında on sekiz on dokuz yaşlarında, kahverengi mantolu, saçlarını siyah tülle sıkıca sarıp sarmalamış, yapısı ince, yüzü boyasız bir kızcağız buldu, yeldirmeli, başörtülü, kaçgöç zamanında gibi bir hali vardı. Konuşuyor ama utancından sözü anlaşılmıyor...”⁵⁶⁹

Ata, Ayşen'i ilk gördüğünde onun çok sessiz, konuşmaktan çekinen bir kız olduğu hükmüne varır. Ancak çok geçmeden henüz vapurdayken Ayşen konuşmaya, sorular sormaya başlar. O zaman Ata, Ayşen'in pek de çekingen olmadığı kanısına varır.

Ayşen, hayatı deli dolu yaşasa da inançsız bir kız değildir. Yanında sürekli bir muska taşır.

“Azıcık çiy. Çiy mi donuk mu yoksa evdekilerle karşılaştırılırsa çok mu beyaz, ayrı ırktan olduğundan mı ne soğuk bir tarafı var. Ama güzelliğine güzel. Kuzey memleketleri güzelleri filmlerde görülür ya; saçları beyazımsı, yüzleri armudi, ne kalça ne göğüs taşkınlığı, incecik kızlar, onlardan işte. Babansa benzeyen tarafını bulamıyor. Yok, hiç benzemiyor da denilemez, ağzı ve dudakları tıpkı Yaşar'ınkiler... İri ve kalın. Yakışıyor da yüzüne. Bir mertlik veriyor.”⁵⁷⁰

Ayşen'in Avrupalı bir havası vardır. Vücut bakımından kusursuzluğu herkesin dikkatini çeker. Apartmana taşındıktan sonra Ayşen birdenbire çevresini ve eğlence şekillerini değiştirir. Artık önüne gelen sinemaya değil, en iyi sinemaya gitmeye başlar. Ayşen kendisine âşık, yalnızca kendisini seven bir kızdır. Günler

---

⁵⁶⁹ a.g.e. s.17.

⁵⁷⁰ a.g.e. s.30.

öncesinden yılbaşı partisinin hayalini kurar. Moda konusundaki fikirlerinin bir kısmını izlediği filmlerdeki kahramanların davranışlarından öğrenir.

“Gazinoya gideceğiz o gece ya! Karlı havaya rastlarsa daha zevkli olur. Kar yeni kürkümün üzerinde ne güzel durur! Çıkarırken Vivien Leigh’in son filmindeki gibi yerlere dökülür. Kibarca kürk çıkarmanın usulünü bu filmde öğrendim. Sana göstereyim mi dayı? Gidip giyeceğim, kapıdan girerken alacağım pozu, kürkü omuzlarından kaldırıp kanepenin üzerine nasıl atacağımı seyret!”⁵⁷¹

Ayşen’in etrafında birçok erkek vardır. Hepsiyle de bir dereceye kadar flört eder. Ancak bir karasızlık hali içindedir. Hangisini seçeceğine bir türlü karar veremez. Ayşen’in etrafındaki erkeklere karşı, boyuna posuna uygun şekilde hakikaten yüksekten bakışı, hepsini hiçe sayması çevresindeki erkekleri iyice deli eder. Mesture ile Berin, başlangıçta tecrübesiz görünen Ayşen’i çarçabuk yola getireceklerini düşünür. Fakat evdeki hesap çarşıya uymaz. Ayşen yalnız kendini düşünür, kendi güzelliğine, süsüne, gösterişine aklını verir, kendisine âşıktır. Âşık olduğu Rüştü’ye de öbür gençlerden farklı davranmaz. Sadece beğenilsin ve etrafında pervane gibi dönüp dolaşılsın, hayranları çoğalsın istemektedir.

“Yaşa bakmıyorum. Kaç kere söylemiştim dayı! Olgun tipten hazzederim ben.”⁵⁷²

Ayşen, hoşlanacağı erkekte yaştan ziyade olgunluğa bakan bir kızdır.

Ayşen gösterişi seven bir kızdır. Giyimden de anlar ve dikkat çekici giyinir. Kendisine âşık bir kızdır. Aynı zamanda erkekte de maddiyata önem verir. Bu yüzden Rüştü ile değil zengin Ahmet ile evlenir. Ahmet Sait ile evlenme karşılığında Kahire’deki büyük bir hanı ister. Hatta ön koşul olarak da elli bin Mısır lirası ister. Ayşen Mısır’a yerleşme hayalleri kurarken uzun süredir kendisini her daim koruyup kollayan, yalnız bırakmayan dayısını unutmaz. Onun yine şimdiki gibi rahat etmesi için her ay yüz Mısır parası göndermeyi düşünür. Bu da onun vefakârlığının bir göstergesidir.

“Hepsini düşündüm dayı. Size her ay yüz Mısır lirası göndereceğim. Ne ötekilere ne de Atıf enişteye yük olacaksınız. Hiç üzülmeyin, gönlünüzü açık tutun. Zaten seni Mısır’a da davet edeceğim...”⁵⁷³

---

⁵⁷¹ a.g.e. s.108.

⁵⁷² a.g.e. s.129.

⁵⁷³ a.g.e. s.269.

Mısır'a gittikten sonra yaşadığı hayat hiç de umduğu hayat olmaz. Hem kocasından memnun kalmamış hem de Rüştü'den ayrı kalmanın acısını yaşar. Rüştü'ye mektup yazarak yaşadığı yeni hayatın kendisini boğduğunu anlatır. Aşkı yerine parayı seçtiği için büyük pişmanlık yaşar.

“Eskiden o kadar hazzettiğim doyup bıkamayacağımı sandığım sosyete hayatından tamimiyle bezdim, öğrendim. Bucak bucak kaçmak istiyorum, olmuyor. Tek günüm, tek gecem boş değil, kasırgaya tutulmuş gibiyim. Giyim kuşam, tak takıştır. Bir yerden öteye koş yetiş. Terzi, tuvalet peşinde didin, uğraş. Ah, bu şehir! Beni bitirdi. Yatağıma girdiğim zaman sabaha kadar kulaklarımda davullar, ziller çalınıyor. Gene de irademi kullanıp kendimi selden kurtaramıyorum, sürüklenip gidiyorum, boğulacağım... Beni hepiniz affediniz. Hele sen! Yüziüne nasıl bakacağım! Hâlbuki bütün isteğim seni görmek! Bir delilik geçirmişim orada. Mutluluğumu kendi ayağımla tepmişim...”⁵⁷⁴

Aşkını tepip para uğruna Reveyha ile evlendiğine çok pişman olur. Bu sebeple Rüştü'ye kendisini affetmesi için mektup yazar. İçindeki huzursuz durumdan kurtulmak için bazı keyif verici maddeler de almaya başlar. Kocasını uyuşturucu aldığını fark edince onu bu maddeden uzak tutmak için bir süreliğine tatile çıkarır.

“Ayşen Hanım son aylarda nasıl oldu? Şaşır kaldık! Hiç beklemezdik. Bazı keyif verici ilaçlara alışmış... Tabi, Paşa'dan gizli. Ayşen Hanımın anormal davranışları tam zamanında Paşanın dikkatini çekti, kendisine sezdirmeden tahkikat yaptı, hakikati öğrenince de İstanbul' a gidiyoruz diyerek vapura bindirdi. Şimdi Riviera 'da bir sanatoryumda olacaklar. Yanlarında özel doktorları da var...”⁵⁷⁵

Romanın Ayşen'den sonraki önemli kahramanı ise Ata Efendi'dir. Yumuşak huylu ama ailesi üzerinde sözü geçen biridir. Bunda evdeki herkesten daha fazla maaş almasının da etkisi vardır. Ata Efendi, Ayşen ile ilk karşılaştığı andan itibaren onun güzelliğinden çok etkilenir.

Ata Efendi çocukluğunu ve gençliğinin ilk günlerini Osmanlı konak yaşamının içinde geçirir. Bundan dolayı o Meşrutiyet öncesini de Cumhuriyet sonrasını da yaşamış bir adamdır. İki devirdeki Türk toplumunda değişen yaşantı onun şahsında gözler önüne serilir.

Ata Efendi, Osmanlı konak hayatını ve Cumhuriyet sonrasını bilir. Bundan dolayı da onu sürekli hatırlar. Ayşen sayesinde rahat bir yaşama kavuşur. Hem iyi bir

---

⁵⁷⁴ a.g.e. s.318.

⁵⁷⁵ a.g.e. s.336.

apartmana taşınır hem de kolayca para harcar. Ayşen ile geçirdiği her günün sonrası ona daha da bağlanır, hatta âşık olur. Zira Ayşen, Mısır'a gittikten sonra resmen hayatı kararır. Karşısında küçük bir kız beklerken on sekiz yaşlarında güzel bir kız görünce hem şaşırır hem de Ayşen'in güzelliğinin başına iş açabilecek olmasından ötürü korkuya kapılır.

“Olamaz. Boş yere peşime takıp götürmeyeyim. Temelimizden sarsılır, yıkılırız. Bari çirkin eciş bücüş bir şey olsa. Sülün gibi Seylan gibi maşallah! Kızın sımsıkı örtülü taşracalı giyinmesine karşın bir anda üzerinde bıraktığı etki buydu. Siyah tülle çerçevelemiş yüzü inadına beyaz, gözleri de beyaz tavşanlarla bazı güvercinlerinki gibi uğulmuş bakır renginde. Altın tozu üflenmiş incecik kaşlar, uzun kirpikler...”⁵⁷⁶

Başta gelen dert büyüktür. Ayşen'i damadıyla bir dam altında barındırmak istemez.

Ata Efendi, günün uzamasına eskiden pek aldırılmazken Ayşen, geldikten sonra her gün akşam olmasını sabırsızlıkla bekler. Üstüne başına, kılığına kıyafetine dikkat eder, her gün makina ile tıraş olur, ütüsüz pantolon, buruşuk gömlek giymez. Bunlara bakmak eskiden kızının vazifesiyken şimdi Ayşen de yardım eder.

“Siz benim depo memurluğuma bakmayınız, şiirden anlarım, anladığımı iddia edenlerden çok daha iyi anlarım. Eskisini de bilirim, yenisini de. Hatta en yenisini bile. Hele bu mecliste sizin gibi hasna, müstesna, cidden münevver bir hanımefendinin iltifatına eriştikten sonra bülbül kesilirim elbette! Bakınız o işaret buyurduğunuz beytin aslı şöyledir: Gül mevsimidir tövbe-i meydan benim gibi/ Zannım budur ki sen de peşimansın ey gönül. Söylerse Nedim böyle söyler; nazlı, nazenin, latif söyler...”⁵⁷⁷

Ata, ne kadar depo memuru olsa da şiire de oldukça meraklıdır. Hem eski şiirden hem de yeni şiirden iyi anlar.

Ata, yarı uydurma bir dayı olduğunu bir türlü unutamaz. Yaşar, epeyce uzak bir akrabasıdır; daima aklından çıkaramadığı nokta Ayşen'in hemen hemen bir şeyi olmamasıdır. Böylelikle ikisine de nikâh düşeceğini düşünür. Ona âşık değildir ama asıl yeğene karşı beslemesi gereken duyguları da kendinde bulamaz. Ayşen'e istemeyerek başka gözle baktığını anlar. Bundan biraz da azap duyar. Ata Efendi yeğeni ile arasında ifade edemediği münasebeti anlamak için bir kitapçıya gider ve

---

⁵⁷⁶ a.g.e. s.18.

⁵⁷⁷ a.g.e. s.80.

emraz-ı ruhiyye (Ruh Hastalıkları) adlı bir kitap alır. Bu yönüyle de yani ruh hastalıkları bakımından *Yezidin Kızı*'ndaki Zeli'yi ve *Nilgün* romanına adını veren Nilgün'ü hatırlatır.

“Ondan ayrı düşmek beni çökertir. Galiba âşıklarının arasında ilki ve en özlüsü benim. Akşamları apartmana nasıl içim sevinç dolu dönüyorum. Pazar günlerini ne sabırsızlıkla bekliyorum! Sabahları odasının kapısına göz atmadan, uyuyuşunu düşünmeden evden ayrılamıyorum. Aklımda hep Ayşen! Her güzel kadın, manzara, hoş koku bana Ayşen'i hatırlatıyor. Onu, böyle giyinip kuşanmasa da geldiği kılıkta, sırtında bol mantosu, başı örtülü, kasabalı şekliyle de sevecektim. İlk günü, mutfaktaki uydurma hamam da yıkanıp da yaş saçlarını bir tülbentle tutturmuş hiçten entarisi içinde sofraya oturduğu zaman şaşalamıştım...”⁵⁷⁸

Ata, Ayşen'e her geçen gün biraz daha bağlanır. İştene eve büyük bir sevinç ve neşeyle döner. Sabahları onu görmeden işe gidemez; işteyken de aklından çıkaramaz. Ayşen'e olan sevgisinden adeta çılgına döner. Onun boyunu posunu, bacaklarını, gözlerini aklından çıkaramaz.

“Yarabbi! Ne yaparsın bu boy pos, incecik bel, ceylan bacaklar ve siyah halkalı mercan gözler karşısında! Dua mı edersin şiir mi okursun, nutuk mu verirsin, Mevleviler gibi fırl fırl dönmeye mi başlar, yoksa secdeye mi kapanırsın?”⁵⁷⁹

“Ben Ayşen'i seviyorum. Asıl seven, aşkıyla çıldıran, her şeyi göze alan benim! Kurtar beni bu deritten! Al, götür, tımarhaneye kapat beni! Yazıhanede oturup gizli gizli, yüzlerce defa ismini yazıyorum. Hayali gözümün önünden gitmiyor. Delirdim işte...”⁵⁸⁰

Ata kendi kendisiyle çelişki yaşar. Bir gün Ayşen'e olan aşkıdan deli divane olduğunu söylerken ertesi gün kendisine kızarak çıldırmış olduğu, Ayşen ile sadece uysal dayı, şımarık yeğen rolünde olabilecekleri kanısına varır. Ayşen'in evden bir iş için bile çıkması Ata'nın yüreğini acıtır.

Ayşen'in Reveyha ile evlenmek istediğini öğrenince onu kaybetme korkusundan adeta çılgına döner. O gece kaybettiği paltosuna, Dolmabahçe Sarayı'na lanet okumaya başlar.

Ayşen'in gidişiyle Taksim'deki apartmanında bir üremi krizi geçirdikten sonra çabuk toparlanıp ayağa kalkar ama çok değişir. Hayattan zevk almadığı her

---

⁵⁷⁸ a.g.e. s.151.

⁵⁷⁹ a.g.e. s.161.

⁵⁸⁰ a.g.e. s.175.

halinden, etrafa ve çoluk çocuğa kayıtsızlığından belli olur. Ata tam on bir aydır köprünün öbür tarafına ayağını basmaz. Ayşen’le gezip dolaştıkları, bir mağazadan öbürüne girdikleri, hep birlikte göründükleri, öylece tanındıkları Beyoğlu semtine gidemez. Taksim Meydanı’nı, Üstün Palas Apartmanı’nı, oturdukları katın pencerelerini, perdelerini onsuz seyredemeyeceğini bilir.

“Severmişim meğerse, delisi divanesi olmuşum! Evet, benim romanımda büyük olaylar, tutkular, birleşme zevki, hatta aşkını itiraf bile yok. Yaşlı bir dayının körpe yeğenine tutulmasından ibaret, gizli kalmış, gizlenmesi gereken ve gizliliği doğal olan bir gönül faciası! Mezarıma götüreceğim bir sır...”⁵⁸¹

Ata Efendi’nin akıbeti ile Sürgün’deki Hilmi Efendi’nin akıbeti arasında da bir ilgi kurulabilir. İkisi de sevdiği ve özlediği insanlara hasret kalarak ölür.

Romanda ikinci dereceden önemli kahraman olan Rüştü ise Ayşen’e saf duygularla âşık olur. Yeni nesil gençlerden olmasına rağmen oldukça ağırbaşlı, uysal ve güvenilir bir erkektir. Âşık olduğu Ayşen ile evlenmek ister. Bu iyi özelliklerine rağmen paranın vermiş olduğu rahatlığı da sonuna kadar kullanır. Babasının iş yerine ara sıra uğrar, o zaman da fazla durmayarak hemen ayrılır. Babasının çalışanlarından olan İsmail Bey ile çok iyi anlaşır ve onun sözünden çıkmaz.

“Kızla asıl evlenmek isteyen Rüştü’dür. Rüştü bir haftadır anasıyla yenişip duruyor. Ayşen’i kimse onun elinden alamaz. Cinayet çıkarır vallahi! ...”⁵⁸²

Her işte atak, cesur ve gözü pek olan Rüştü Ayşen’in yanına gelince sünepeleşir. Peşinden koşan kızların hesabı yoktur. Hepsiyle gönül avutup gezerken Ayşen’i tanıdıktan sonra o çapkınlıkları da bırakır. Varsa Ayşen Hanım yoksa Ayşen Hanım der durur.

“İçeri girip sizin yanınızda o Faruk denilen kadın avcısının kafasına bir yumruk indirdiğimi görmek istemezsiniz. Yumruk indirdiğimi, yerden yere sürüklendiğimi, kafasını gözünü yarıp rezil ettiği mi? Dayı Bey, diyor. Benim Ayşen Hanımı ilk gördüğüm günden beri sevdiğimi, onu elimden kimseye kaçırmayacağımı azıcık olsun hissetmedin mi? Bugün telefonda davete gitmemesini söyledim, yalvardım, yakardım. Dinlemedi... Gelmiş, işte!”⁵⁸³

Ayşen’e olan duygularını içinde tutamarak ona aşk mektupları yazar.

---

⁵⁸¹ a.g.e. s.333.

⁵⁸² a.g.e. s.135.

⁵⁸³ a.g.e. s.168.

“Ayşen’im, dün Nil üzerinde bir gezinti yaptığım için gözümün önünden hiç gitmedin. Şubat içindeyiz ama hava, bizim temmuzdaki kadar sıcaktı. Koca nehir Afrika’nın içerlerinde sanki başka güneş varmış da eriyor. Nil vadisinden denize yol bulup akıyormuş gibi gri renkli ateş, bir alev selinden ibaretti. Gözlük takmadan bakamıyordum. Tabii yalnız değildim. Yanımda gayet, güzel bir mis vardı. Sarışın, ince endamlı, biraz kibirli ama olasıya iç açıcı bir kız. ... Emrini yerine getirmeye başladım, başladım saçlarını okşamaya. Ah, o gün nasıl da ümide düşmüştüm. Unuttun, elbette. Ben unutamıyorum. Nil kıyısında bile bunu hatırlıyorum. ... Hatıralarınla yaşıyorum, Ayşen’im, şenliğim, sevgilim! O geceyi hiç aklımdan çıkaramıyorum. Evdekiler yattıktan sonra çıkıp otomobile geldiğin, Emirgan’a gittiğimiz mehtaplı gece zihninden silindi mi? Hâlbuki artık benim olacağına o kadar inanmışım ki, koca ahmak!”⁵⁸⁴

Romandaki yardımcı kahramanlardan biri de İsmail Bey’dir. İsmail Bey halk sınıfına mensup insanlardandır. Rüştü’ye başı her derde girdiğinde yardım eder. Ayşen’in Mısır’dan Rüştü’ye mektup yazması üzerine telaşlanan Rüştü’ye telaşlanmaması gerektiğini söyler.

“Maksadım işi dağdağalandırmadan tedbir almanız gerektiğini hatırlatmaktı. Bir plan düzenlemeliyiz. Dayısının yanında kalmak istemesi bir bakıma uygun ise de yetmez. Gittiği zaman bütün İstanbul çalkalanmıştı. Dönüşü daha çok çalkantı koparır, gazetelere kadar düşeriz. Fikrimce doğrudan doğruya İstanbul’a inmemelidir. Uçak veya vapur hangisiyle gelse duyurulur. Öyle bir şey düşünelim ki kimsenin haberi olmasın. Vakit kazanalım...”⁵⁸⁵

Ayşen’in Rüştü’ye yazdığı mektuptan sonra bir daha kızdan ses çıkmamasına kendileriyle oyun oynadığını düşünerek çok sinirlenir.

“Galiba senin Düzceli’nin bir oyununa daha geldik! Ses, seda yok. Artık Rüştü’yü zapt edemeyeceğim, etmek de istemem. Ayşen, delikanlıyı çileden çıkardı, cezayı hak etti. Sakın korumaya kalkışma? Fena bozuşuruz vallahi!”⁵⁸⁶

Ayşen’in babası Yaşar Bey, harp zenginleri arasındadır. Eskiden çok fakir olan Yaşar, parayı bulduktan sonra zenginleşir. Kızına da tek başına bakamayacağı için çok güvendiği akrabası Ata’nın yanına gönderir.

“Okuması yazması bile kıt; Bolu ormanlarından indirilen tomruklar gibi kerestelik cinsinden, çam yarması idi, mübarek! Komuşmasını hatırlıyor, sesini duyuyor: Temiz kelimesini temüz diye söyler dururdu.”⁵⁸⁷

⁵⁸⁴ a.g.e. s.170.

⁵⁸⁵ a.g.e. s.306.

⁵⁸⁶ a.g.e. s.322.

⁵⁸⁷ a.g.e. s.44.

“Bıyıkları traşlı, ablak yüzlü, kır saçlı, müteahhit hissini veren kalantor bir adam. Sapasağlam da. Ata ile memleket usulü, omuzlarından öper gibi yaparak kucaklaştılar. Kızını, Feride ile Çetin’i de öptü. Daha önce Üftade’nin yanına koşmuş, elini sıkmış, saygıda kusur etmemişti. Adam olmuş Yaşar! Terbiye öğrenmiş, insana dönmüş, Yaşar!”⁵⁸⁸

Ata’nın karısı Üftade Hanım tam bir Türk kadını tiplemesidir.

“Üftade kızı, damat korkusu ile hiçbir zaman evde yalnız bırakmayacağını, bir yere gerekirse beraber götüreceğini söylemişti. Feride trikotaj atölyesinde çalıştığı için gündüzleri evde yoktur. Atıf Divan Yolu’nda Belediye Tahsil Şubesinde memurdur. Bir aralık çıkıp eve uğrayabilir. Maazallah!”⁵⁸⁹

Üftade’nin, Beyoğlu’na götürdüğü taşralı kız kadar zevk içinde döner. Ondaki bu memnuluk gezintiden değil, Ayşen’le iyice konuşup babası hakkında doyurucu bilgi almasındandır.

“İstanbul’da biraz kalsın, milyoner koca bulur bu Ayşen! Sokakta, sinemada, otobüste bakmayan kalmadı. Nasıl koruyacağımı bilemedim. Taksim Meydanındaki heykelin önünde kırk beşlik kibar bir adama rastladık; peşimiz sıra döndü dolaştı. Erkeklerle çok ilgilenmez bir haldedir. O tarakta bezi yok, gözü hep süste, tuvalet, takı gibi şeylerde. Öbür gün Mahmutpaşa yokuşuna giderken Kapalıçarşı’daki kuyumcular arasından geçireceğim. Görsün şıkır şıkır bilezikleri, pantantifleri, göğüs iğnelerini... Hasba! Malın da en pahalısını seçiyor, iyisini, zarifini anlıyor doğrusu.”⁵⁹⁰

Bulduğu her fırsatta pahalılıktan şikâyet eden Üftade, Ayşen’in eve gelmesiyle beraber çarşı kapı ile Bayezid arasında kurulan Pazar yerine vakit buldukça bir koşu gidip gelir, küfe dolusu sebzeler ve öteberiyle döner. Para, Ayşen’in cebinden çıktığı için pahalılıktan şikâyet etmez. Ayşen’i bir hocaya götürmüş, nazara gelmemesi için muska yazdırır. Ayşen de inancı bütün bir kız olduğu için onu her daim yanında taşır. Ayşen’i sever görünen Üftade, gerçekte sadece kendi rahatını ve çıkarımı düşünen bir kadındır.

“Bu kız düzelmez; babası gibi serseri ruhlu. Bak, yazıyorum şuraya. Rüştü ile de yaşayamayacak, birinden boşanıp birine varacak. Öyle bir devleti tepen karıdan ne hayır beklersin? Bizim işimizi de bozdu, Paşa atık bir metelik göndermez, keser maaşımızı. Belki de kesmiştir bile.”⁵⁹¹

⁵⁸⁸ a.g.e. s.101.

⁵⁸⁹ a.g.e. s.35.

⁵⁹⁰ a.g.e. s.49.

⁵⁹¹ a.g.e. s.309.

Ata Efendi'nin kızı Feride kıskanç bir kızdır. Bulduğu her fırsatta evdekilere Ayşen'i kötölemeyi ihmal etmez.

“Ben demedim miydi? Bu kızdan hayır gelmez. Bizi zaten küçük görmeye başlamıştı; yanına yakıştıramıyordu. Ne idi o Arnavutköy'ünde evine gittiğimiz sokak süprüntüleri? Onlara bayıldı, kucaklarına çıkacaktı aşüfte.”⁵⁹²

Hiçbir işten anlamayan, sadece eğlence peşinde koşan Atıf, Ayşen'in babası sayesinde zenginliğe kavuşur. Atıf, memuriyeti bırakarak Yaşar'ın sermayesiyle işleyen atölyenin başına geçer. Üstelik hiç umulmadık şekilde atölyenin karını artırır. Ata da damadında birdenbire kendini gösteren tüccarlık yeteneği karşısında çok şaşırır.

“Atıf büyüklerin sözünden çıkmaz. Ama fabrikadaki kızları da kaçırmaz, çapkın! Bir kere uğramıştım, uçuk benizli sarışın, uzunca boylu bir tazecik gözüme ilişti. Şimdi onu daktilo yapmış.”⁵⁹³

Mesture, Berin, Deniz, romanda yardımcı kahraman konumundadırlar. Esmer güzeli, tombul, sevimlidirler. Bu özellikleriyle doğu illerini hatırlatırlar. Üçünün de yüz, gülüş, ses ve davranış olarak birbirine çok benzer. İçlerinde Deniz henüz evlenmemesine rağmen dul bir kadını andıran tiptedir.

“Masada en iyi parça dul kız kardeş Berin Hanım. O derece beğenmişti ki buna da bakarken yutkunmaktan, imrendiğini İsmail Bey'e sezdirmekten, utanarak gözlerinin baldız hanıma ilişmemesine gayret ediyordu.”⁵⁹⁴

Berin, Beyrut'ta Fransız mektebinde okur. O yüzden elinden Fransızca kitaplar düşmez. Ayrıca Üsküdar'da kızlara ait bir Amerikan Koleji'ne üç sene kadar gider. Bir süre de Londra'da bulunur.

Ayşen, kendisine âşık olan erkekleri parmağında oynatan bir kızdır. Mister Tomas, bunlardan biridir.

“Pek toy, görgüsüz, şaşkın ve utangaç bir delikanlı, tanıştırmak sırasında sarı saçlarının derisine kadar kızardı, yüzü al al oldu.”⁵⁹⁵

Faruk Senaî de Ayşen'e âşık olan adamlar arasındadır. Sohbeti yerinde, tatlı, terbiyeli bir kişidir. Hem Ata'yı hem de Ayşen'i oyalayabilecek konuları iyi bulur.

⁵⁹² a.g.e. s.102.

⁵⁹³ a.g.e. s.179.

⁵⁹⁴ a.g.e. s.83.

⁵⁹⁵ a.g.e. s.122.

Özellikle kadın elbiseleri, son modalar hakkında tam bir uzmandır. Bu özellikleriyle de Ayşen'in dikkatini daha iyi çeker. Elçi, bilgili ve eğitimli olduğu kadar yemekten de anlar.

“Yan masaya getirilen bir omelete göz attı; dedi ki: Memleketimizde bunu yapamıyorlar. Omletin iyisi tavandan alınca yassılanıp, çökmez, pörsümez; kabarıklığını, tombulluğunu korur. İki yüzü de yanık lekeli değildir...”⁵⁹⁶

Faruk da tıpkı Rüştü gibi Ayşen'e olan duygularını anlatan aşk mektupları yazar.

“Size ilk defa 1944 yılı eylülünde Taksim Anıtı önünde rastlamıştım. Dolgunca bir hanımla beraberdiniz. İstanbul'un yabancısı olduğunuz her halinizden belliydi, etrafa ve daha birçok kalabalığa hayretle fakat aynı zamanda dikkatle, ne mümkünse öğrenmek isteyen gözlerle bakıyordunuz... İşte Ayşen Hanım, derhal anladım ki bunca yıllardır gezmediğim hiçbir köşe kalmamış dünyada arayıp bulmadığım sevgili sizsiniz! Size başka çevre, başka hayat gerekir. O hayata, o çevreye girince güzelliğinizin layık olduğu çerçeve içinde bambaşka bir değer kazanacağı kesindir...”⁵⁹⁷

“Sizin üzerimdeki en derin etkiniz devrin küçük hanımlarına benzemeyişiniz, kadınlık değerini bilmeniz, bilmekle kalmayıp yükseltmeniz, modern genç kızlara bir örnek teşkil etmeniz oldu...”⁵⁹⁸

Ayşen'e âşık olan erkekler arasında belki de en şanslısı onunla evlenebilen Reveyha Paşa olur. Gürbüz, sevimli, sırtında ceketi eksik olmayan, sporcu bir delikanlıdır. Reveyha Paşa ile Ata'nın paltosu bir davette karışır. Ata Efendi'nin paltosunu getirdiği gün içeri girmek istemeyen Mısırlı, Ayşen'i gördükten sonra kapıdan ayrılamaz. Ata'nın ikinci davetini canla başla kabul ederek bir süre salonda oturup ikram olunan viskiyi içer.

“Rahmetli Kral Fuad'ın uzaktan akrabasıdır. Toprakları Nil vadisi boyunca uzanıp gider. Ayrıca emlakı çoktur; vakıfları da vardır. Mısır'el Cedîde'de bir villa yaptırdı, görülecek şey... Azıcık delişmen, ama iyi kalpli, sporcu bir delikanlıdır. Otomobil, yat, yat yarışı, av... Ömrü bunlarla geçer. Yenir tükenir para değil ki, Ata Bey oğlum! Pencereden avuç avuç serpse de sonu gelmez. Denizin suyu biter, onda para bitmez!”⁵⁹⁹

---

⁵⁹⁶ a.g.e. s.167.

⁵⁹⁷ a.g.e. s.241.

⁵⁹⁸ a.g.e. s.246.

⁵⁹⁹ a.g.e. s.258.

3. 4. ZAMAN

Romanın anlatma zamanı yaklaşık üç buçuk yıllık bir zaman dilimidir. Ayşen'in Ata Efendi ve ailesinin yanına geldiği günden başlayarak evlenerek evden ayrılışının ve hüsrarla biten evliliğinin anlatıldığı üç buçuk yıllık bir zaman diliminden söz edilir. *Bugünün Saraylısı*'nda, Refik Halit, İkinci Dünya Savaşı yıllarında sosyete çevresinde yabancılara verilen aşırı değeri yani yabancı hayranlığını da ortaya koyar. Ayşen'in gizli gizli görüştüğü Amerikalı Tomas ve kocası Mısırlı Revevha Paşa bu durumu açıkça ortaya koyar.

Romanın yazıldığı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın izleri görülmektedir. Rusya'nın Bulgaristan'ı işgal edip ilerlemeye başladığı belirtilir.

“O günkü gazeteler -1944 yılı eylülünün sekizinci Cuma günü- Kızıl Ordu'nun Bulgaristan'a girdiğini, boyuna ilerlediklerini yazıyor.”⁶⁰⁰

Zaman 1946 yılıdır. Artık İkinci Dünya Savaşı'nı Müttefik devletler arasında yer alan ve en güçlüsü olan Amerika kazanır. Dolmabahçe Sarayı'nda da Amerikan Filosu adına bir davet verilir. Ayşen de böylesi önemli bir daveti kaçırmamak için karaborsaya düşen biletlerden öncesinden iki tane alarak dayısı Ata ile bu davette boy gösterir.

“Dolmabahçe Sarayı'nda Amerikan Filosu şerefine bir balo veriliyor. 1946 senesi Nisanının 7.nci Pazar gecesi... Ayşen karaborsaya düşen davetiyelerden iki kişilik bir tanesini elde ettiği için dayısıyla birlikte oraya gidecek. Bereket ki Ata Efendi, son zamanlarda tam beş baloya katıldığından frak giymeye alışmıştır...”⁶⁰¹

Ayşen'in gidişi Ata için tam bir yas olur. Onunla gezip tozduğu, eğlendikleri, birlikte yaşadıkları apartmana bile bir daha gitmez.

“Ata, gene tam on bir ay oldu, köprüünün öbür tarafına ayağını basmamıştır. Ayşen'le gezip dolaştıkları, bir mağazadan öbürüne girdikleri, hep birlikte gördükleri, öylece tanındıkları Beyoğlu semtine gidemiyor. Hele Taksim Meydanını üstün Palas Apartmanını, oturdukları katın pencerelerini, perdelerini seyre doyamayacağını biliyor...”⁶⁰²

---

⁶⁰⁰ a.g.e. s.34.

⁶⁰¹ a.g.e. s.207.

⁶⁰² a.g.e. s.297.

Romanın vaka zamanı ise yaklaşık otuz sekiz yıllık bir zaman dilimidir. Geriye dönüşlerle zaman genişletilir. Ata'nın İstanbul'a ilk geldiği yıla yani 1908 yılına Meşrutiyet'in ilan edildiği zamana kadar gidilir.

“Hepsini iyice hatırlıyor; köyünü, kasabayı, on bir yaşında İstanbul'a getirilişini, Saraçhanebaşı'ndaki büyük konağa ilk girişini... Babası köyden gittiği zaman henüz çok küçüktü. İstanbul'da karşılaşacağı adam hakkında fikri yoktu. Kendisini de Haydarpaşa istasyonunda karşılamışlardı. Aklına sığdıramayacağı kadar güzel giyiniş, elbisesi işlemeli, çuha poturu kabarık, siyah ayakkabıları pırıl pırıl, iri yarı birini, beraber yolculuk ettiği dayısı vagon penceresinden göstermiş: Nah, baban orada... Ata bir süre konakta kaldıktan sonra –Meşrutiyet ilan edilmişti- Darülhayr'a gönderildi ama bu okulun ömrü çok kısa sürdü. Gene de ilk bilgisini oradan almıştı. Bir daha memleketine dönmedi mi? Kısmet olmadı. Dönmemekle beraber köyünü, hele yaylasını hiç unutmamıştır... ”⁶⁰³

Ata, Meşrutiyet'in yeni ilan edildiği zaman ilk kez İstanbul'a gider. İlk eğitim bilgilerini çok uzun süre devam ettiği Darülhayr'dan alır. Bir daha da memleketine dönmez. Ancak ne geldiği köyünü ne de dayısını unutmaz.

“Bütün bunlar tam otuz sekiz yıllık anılar. Meşrutiyette konak yandı, köşk satıldı, içindekiler dağıldı. Ama bir süre için sahneden çekilen o aile şimdi yeni bir kuşak yardımıyla başka şekilde gene parlak hayata erişmiştir... ”⁶⁰⁴

Meşrutiyet'in ilanından sonra konağın yanıp, köşkün satılması üzerine bir süreliğine ortalıkta görünmeyen o aileler yeni neslin yardımıyla yeniden tarih sahnesine çıkar.

Ata, zamane yemeklerini görünce eski anıları yeniden zihninden geçer. Ata, bize Osmanlı mutfak kültürü hakkında bilgiler verir. Yeni devirle beraber artık mutfakta da değişiklik olur. Beyaz Rusların lokantacılığa başvurmaları İstanbul'a da etki ederek farklı bir yemek kültürü ortaya çıkarır.

“Evet, mutfak merakı istibdatla beraber tarihe karıştı. Yeni devir bir imparatorluğun yavaş yavaş tasfiye başlangıcı olmuştu. Trablus ve Balkan Savaşları Rumeli'yi Akdeniz adalarına götürdü. Birinci Dünya Savaşı'nda kıtlık baş gösterdi. Ateşkes devri Beyaz Rusların lokantacılığa başvurmaları Osmanlı mutfağının da başşehri olan İstanbul'u bambaşka bir yemek biçimi usulüyle karşılaştırmış, ağzının tadı iki anlamda tamamıyla kaçmıştı. Abdülhamit'in kendisi yemek meraklısı değildi. Sultan Aziz gibi bir oturuşta bir kuzuyu değil, pilicin budunu bitiremezdi. Ama sarayında mutfak fabrika gibi işlerdi... Babası Kadir Usta'nın beline bembeyaz bir salaşpur sararak yağladığı geniş, cilalı, yerleşik hamur tahtası önünde baklavalık

⁶⁰³ a.g.e. s.11.

⁶⁰⁴ a.g.e. s.14.

yufka açışı gözünün önüne geldi. Yumruk kadar hamur parçaları, oklavada yayıla yayıla tülbent gibi incelirdi... ”⁶⁰⁵

“Yemek ve meze sergilememizi terbiyemize uygun bulmuyor: Eskiden, diyor, fırından gelen tepsileri örtmeden ve evden eve yollanan yemeklerin kapaklarını sıkıca kapamadan sokaktan geçirmek ayıptı. Abdülhamit, konuşmalarında Karagöz ile Hacivat’ın turşu yeme ve turşu suyu içme taklidini hamile ve emzikli kadınların imreneceklerini düşünerek yasak etmişti.”⁶⁰⁶

Bu kez de yemek yeme tarzı eski ile mukayese edilir. Zamanında yemekler adeta sergilenirken eskiden tepsiler örtülür, dışarı çıkarılan yemeğin kapağı iyice kapatılır. Üstelik Abdülhamit döneminde bu yüzden Hacivat ve Karagöz oyunlarında hamile ve emzikli bayanların canı çekmesin diye turşu vb. şeyler yasak edilir.

Romanda zaman içinde değişen İstanbul hakkında da bilgi verilir. Çamur içindeki sokaklardan evlere girmek bir eziyet halini alır. Bu sebepten ötürü evde galoşları yıkamak, kurulamak, temizlemek, raflara dizmek için bir hizmetli alınır.

“Şehrin eski halini bilseler, o devirde yaşasalar ne derlerdi acaba? Çamur içinde pala çalardık. Yaman şeydi İstanbul çamuru. İstanbul’a geldiğinin ilk haftası, okula henüz kaydedilmişti, ona konakta beylerin ve misafirlerin çamurlu galoşlarını temizleme hizmetine koşmuşlardı. Biri gelip yukarıya çıktı mı kapı aralığında bıraktığı galoşları silmek, yıkamak, kurulamak, tertemiz edip yana yana sağ ve sol ayaklarına dikkat ederek düzenli şekilde raflara dizmek, hazır bulundurmak onun vazifesiydi... ”⁶⁰⁷

Bugünün Saraylısı romanında İkinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul’daki kenar mahallelerde yaşayan insanların (Ata Efendi ve ailesinin), parası olan Ayşen ile yaşadıkları ilişki anlatılır. Öncelikle para sayesinde buradaki evinde bir takım değişiklikler hâsıl olur. Parasızlıktan sürekli sızlanan Üftade Hanım’ın artık sesi çıkmaz olur. Kızı Feride de güzelliğini kıskandığı Ayşen’i ancak bu sayede kabullenir ve sever.

Ayşen’in zamanla değişen hayatı romanın ana konusudur. Ayşen, güzelliğinin etkisiyle çok geçmeden Ayşen Hanım’a dönüşür. Genç kızın fakirlikten zenginliğe yükseliş hayatı anlatılır. Ata Efendi çocukluğunun ve gençliğinin ilk günlerini Osmanlı konak yaşamının içinde geçirir. Bundan dolayı o Meşrutiyet öncesini de

---

⁶⁰⁵ a.g.e. s.65.

⁶⁰⁶ a.g.e. s.79.

⁶⁰⁷ a.g.e. s.144.

Cumhuriyet sonrası da yaşamış bir adamdır. İki devirdeki Türk toplumunda değişen yaşantıyı gözler önüne serer.

3. 5. MEKÂN

Romanda mekânların tasviri kahramanların ruh durumunu vermesi açısından önemlidir. Değişen İstanbul'un eski ve yeni haline zaman konusunda değindiğimiz için tekrara düşmemek adına mekân kısmında ayrıntıya inmemeyi düşündük. Kısaca değinmek gerekirse Ata Efendi İstanbul'a ilk geldiğinde hayatında ilk kez gördüğü saray karşısında şaşkınlığını gizleyemez.

“İstanbul'a ilk geldiğinde sarayın içinde en çok haremi beğenir: ... Harem dairesinden her tarafı görmek mümkündü. Örtülü duran alt kat panjurlarının kapanır açılır tahtaları arasından o bile artık hoşça kıpırdamaları sezmeye başlamıştı. Hareme ilk girişinde önce halayıklar hoşuna gitti. Sonra çifte merdiven ve salonun büyük avizesi... Ha salona asılı, duvarın yarısını kaplayan resme de bayılmıştı. Eli kılıçlı bir adam, kendisine saldıran aslana hücum ediyordu. Kayalar arasında da aslanın iki yavrusu duruyordu...”⁶⁰⁸

“İstanbul çamuru. Galoş yıkaya yıkaya, semt semt dolaşa dolaşa Ata sanki çamur uzmanı kesilmişti; sonradan okuduğu ve sinemalarda seyrettiği polis hafiyesi Sherlock Holmes gibi ayakkabılara, pantolon paçalarına, palto eteklerine bakarak bir adamın nerelere gittiğini, hangi semtte dolaştığını, o taraflarda ne süre kaldığını kestirecek olgunluğa gelmişti. Mesela Beyazıt ve Şehzadebaşı yöresindeki çamur, tipik İstanbul çamuruydu; orta derece yapışkan, orta derecede ısıda ve orta derecede açığlaşıp kuruyan, gene orta derece gayretle fırçalanıp temizlenen alaca renkli bir çamur.”⁶⁰⁹

İstanbul'da zamanla binaların, İstanbul'un semtlerinin değişmesi gibi eğlence ortamları da değişir. Eskiden koyunlarındaki paralarla hödüklük yapanlar artık geldikleri yerlere giderler.

“Son aylarda İstanbul'da eğlence yerlerinin görünümü epeyce değişmişti. Ancak çalgılı gazinolarda eskisi gibi garip satıcı adamlar yok. Koyunlarından çıkardıkları beşer yüz liralık desteleri masalara vuran parmaklarını tükürükleyerek garson hesabı gören zavallı hödükler heybelerini sırtladılar. Geldikleri yere gittiler, meydana çakiliverdiler. Yaşadıkları yanlarına kar kalmıştı. O kadar!”⁶¹⁰

---

⁶⁰⁸ a.g.e. s.14.

⁶⁰⁹ a.g.e. s.145.

⁶¹⁰ a.g.e. s.263.

Romanda Ayşen ve onunla beraber paranın da gelmesiyle Gedikpaşa'daki evde büyük değişiklik olur. Maddi rahatlık bu insanları dar gelirlilikten kurtarır. Ayşen, güzelliği ve maddi imkânları sayesinde kısa sürede İstanbul yüksek sosyetesinin bir üyesi olur. İlerleyen zamanda da Ata ve ailesi Gedikpaşa'da derme çatma bir evde otururken Ayşen sayesinde Beyoğlu'nda lüks bir apartmana yerleşirler.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Batı Hayranlığı ve Batılı Yaşam Tarzı: Deniz, Mesture ve Berin Hanım'lar esmer güzeli, tombulca ve sevimlidirler. Fiziki özellikleri yönüyle doğu illerindeki kadınları hatırlatırlar. Üçü de hafifmeşrep kadınlardır. Mesture Hanım, evli bir kadın olmasına rağmen eşinin de yanında olduğu bir eğlencede Ata Efendi'ye oldukça yakın davranışlarda bulunur.

“İkisinin başı birbirilerinkine o kadar yakın ki nice zamandır yabancı bir kadına bu kadar sokulmamış olduğunun farkına vararak utanıp geri çekildi. Mesture'nin vücut ve koku ılıklığı alanına girmişti...”⁶¹¹

Berin ise tam bir Fransız ve İngiliz hayranıdır. Beyrut'ta Fransız mektebinde okur. Bu yüzden elinden Fransızca kitaplar, dergiler eksik olmaz. Ayrıca üç yıl Amerikan Koleji'nde okur, üç yıl da Londra'da yaşar. Bunun yanı sıra Ayşen'e de bu dergi ve kitaplarda öğrendiklerini anlatarak onu da etkiler.

Bu bayanlar parti parti gezerek her türlü eğlencelerde boy gösterirler. Amerikan konsolosluğunda verilen eğlenceye katıldıklarında yabancı adamlarla öpüşüp dans ederek ahlaksızlığı da en yüksek derecede yaşarlar.

“Masada en iyi parça dul kız kardeş Berin Hanım. O derece beğenmişti ki buna da bakarken yutkunmaktan, imrendiğini İsmail Bey'e sezdirmekten, utanarak gözlerinin baldız hanıma ilişmemesine gayret ediyordu.”⁶¹²

4. 1. 2. Kültür Yozlaşması: Ayşen, İstanbul'a ilk geldiği günlerde çok sıkılğan, mahcup, utangaç, başı kapalı bir kızken geçen zaman zarfında o hallerinden eser kalmaz. Her türlü eğlence ortamlarına katılır, pavyonlara girer çıkar. Yanından da dayı dediği Ata Efendi'yi eksik etmez. Ata, Ayşen'i karşılamaya gittiğinde karşısında on sekiz on dokuz yaşlarında, kahverengi mantolu, saçlarını siyah tülle sıkıca sarıp sarmalamış, yapısı ince, yüzü boyasız bir kızcağız bulur. Ayşen, yeldirmeli, başörtülü, kaçgöç zamanında gibi bir hali olan bir kız olarak görür. Konuştuğunda utancından ne dediği bile anlaşılmaz. Ellerini, kollarını nereye

---

⁶¹¹ a.g.e. s.61.

⁶¹² a.g.e. s.83.

koyacağını bilemez, yabancıları yadırgamasından, bir de herkesin gözlerini kendisine dikmesinden rahatsız olur.

Ayşen, apartmana taşındıktan sonra birdenbire çevresini ve eğlence şekillerini değiştirir. Artık önüne gelen sinemaya değil, en iyilerine gider. Ayaz Paşa'daki Bahçeli Pastacı'da Berin ile çay içer, büyük otel ve gazinolarda yemek yemeye çalışır. Güzelliğine güvenen, kurumlu, kendini beğenmiş, birdenbire zenginleşince şımarır, yüreği kaskatı kesilir, yarı cahil bir Çerkez kızı olur. Gazinolar, barlar, kokteyller, dans salonları, plajlar ve gezileri süsleyen modern yaşantının bir saraylısıdır.

4. 1. 3. İdeal Türk Kadını: Bu kategoriye Ata'nın karısı Üftade Hanım konulabilir. Kadının okuma yazması yoktur. Dışarıda yapılan eğlence ortamlarına pek katılmayarak bu tür ortamlara genelde Ata ve Ayşen'i yalnız gönderir. Kendisi de evde kalarak oğlu Çetin'le ilgilenir, ev alışverişini yapar.

“İki yıl önce göğsüne bir sancı gelip çatmıştı. Koluna da vuruyordu. Hekimlerden biri: ‘Midenden gaz yapıyor’ demiş, bir başkası kalbinde bozukluk olduğunu söylemişti. Üftade Hanım o gün bugün kocasının ne fazla üzüldüğünü ne de yorulduğunu isterdi; ansızın ölüvermesinden korkardı. O korkuyu sezen Ata gerek oldukça yorgunluk, güçsüzlük hali takınır, yetmezse sol tarafını ve kolunu ağrıyormuşçasına ovma taklidi yapardı. Bu son rolü, ihtiyaten, büyük çingarin kopacağı güne saklar... Kızı geçen sene Hırka-i şerif semtine bir hocaya götürmüş, nazara gelmemesi için beş kâğıda bir muska yazdırmış, muskaya çarşı içindeki bir kuyumcudan altından ufacık bir muhafaza yaptırmıştı. Ayşen onu daima üzerinde taşıyordu. Neresinde? Karısı söylemişti: Sutyenin kordonuna ilştiriyormuş. Unuttuğu gün olmuyormuş, inancı bütün bir kız imiş. Hatta Amerikalı konuşması açıldığı gece kadıncağız, muskaya o derece önem veren Ayşen'in bir Hristiyan'la evlenmek ihtimalini inancına nasıl sığdırabileceğine şaşmıştı.”⁶¹³

4. 1. 4. Eğitim: Ayşen adeta eğitime aç bir kızdır. İngilizce ve dans tutkusu vardır. Bu alanlarda eğitim almayı çok ister. Ayrıca Berin ve Deniz Hanım'dan da bu konularda sürekli bilgi alır.

“Ayşen ortaokulu bitirmiştir ve İstanbul'da Akşam Sanat Okuluna gitmek ister. Düzce ve Adapazarı'nda Ayşen'i isteyenler çok olmuş, hem de çift çubuk, han hamam sahipleri... Kısmetini İstanbul'da arayacakmış. Hariyeci olsun' diyormuş.

---

⁶¹³ a.g.e. s.162.

Dans dersi alacak, İngilizce de öğrenecekmiş. Ne buyurursun? Zaten dans bilirmiş, ilerletecekmiş.”⁶¹⁴

Eğitim alanında dikkate değer diğer kişi de Ata Bey’dir. Tam bir Osmanlı terbiyesi ve eğitimi alır. Babası sarayda aşçıbaşı olduğu için o da sarayda bulunur ve saray eğitimi alır. Ata ‘yüz bilgisi ‘ne meraklıdır.

*“Vaktiyle eline Arapçadan çevrilme, taş basması bir kitap geçmişti; okumuş, ezberlemişti. Yüzünün hatlarına bakarak insanların huyunu anlardı. Atıf’a kızını o yüzden vermemezlik etmişti ya. Eğlence düşkününü olduğunu yüzünden derhal okumuştun. Şimdi Ayşen’i gözden geçiriyordun...”*⁶¹⁵

Şiir de Ata’nın hayatında yer tutan önemli meşgalelerdendir.

*“Karacaoğlan’ın tam zevkine göre ‘Boyu uzun beli ince olsun’ dediği güzellerden. Nedim de böylelerini övüp durmaz mı? Ata’nın yalnız dili değil, nefesi de tutulmuştu; bir an soluk alamadı; alamadı ama soluğu kesilmenin bu kadar tatlına kanılamayacağını öğrenmiş oluyordu. Dili söylemiyordu ama içi Karacaoğlan’ı mırıldanıyordu: Bir yayla isterim ili göçmedik/ Lalesi, sümbülü, gülü geçmedik.”*⁶¹⁶

Babasının aşçı olması sebebiyle mutfak ve yemek kültüründen de anlar.

*“Ata Efendi, çoktandır mutfağa girmiyor ama yemekten anlar, eskiden kendisi de yapardı, pahalılık ve zevksizlik baş gösterince hevesi kırıldı. Şimdi önüne ne koysalar itiraz etmeden yiyor, Elhamdülillah deyip kalkıyor, fakat somurtkanlığını belli ediyor.”*⁶¹⁷

*“Siz benim depo memurluğuma bakmayınız, şiirden anlarım, anladığımı iddia edenlerden çok daha iyi anlarım. Eskisini de bilirim, yenisini de. Hatta en yenisini bile. Hele bu mecliste sizin gibi hasna, müstesna, cidden münevver bir hanımefendinin iltifatına eriştikten sonra bülbül kesilirim elbette! Bakınız o işaret buyurduğunuz beyitin aslı şöyledir: Gül mevsimidir tövbe-i meydan benim gibi/ Zannım budur ki sen de peşimansın ey gönül. Söylerse Nedim böyle söyler; nazlı, nazenin, latif söyler...”*⁶¹⁸

4. 1. 5. Kılık Kıyafet: Ayşen’in ilk zamanki hali ve sonrası arasında bir hayli fark vardır. İlk geldiğinde başı kapalı ve uzun etekli, pardösülü bir haldeyken sonrasında açılıp saçılır ve kürkler giyer. Ata, henüz Ayşen’i garda beklerken karşısında on sekiz on dokuz yaşlarında, kahverengi mantolu, saçlarını siyah tülle sıkıca sarıp sarmalamış, yapısı ince, yüzü boyasız bir kız bulur. Bu kızın yeldirmeli,

⁶¹⁴ a.g.e. s.103.

⁶¹⁵ a.g.e. s.31.

⁶¹⁶ a.g.e. s.43.

⁶¹⁷ a.g.e. s.63.

⁶¹⁸ a.g.e. s.80.

başörtülü, kaçgöç zamanındaki gibi bir hali vardır. Konuşuyor ama o kadar utanır ki utancından ne dediği de anlaşılmaz.

Ayşen, güzel giyinmeye çok önem verdiği için yaklaşan yılbaşında ne giyeceğinin hayalini kurmaya başlar.

“Gazinoya gideceğiz o gece ya! Karlı havaya rastlarsa daha zevkli olur. Kar yeni kürkümün üzerinde ne güzel durur! Çıkarırken Vivien Leigh’in son filmindeki gibi yerlere dökülür. Kibarca kürk çıkarmanın usulünü bu filmde öğrendim. Sana göstereyim mi dayı? Gidip giyeceğim, kapıdan girerken alacağım pozu, kürkü omuzlarımdan kaldırıp kanepenin üzerine nasıl atacağımı seyret”⁶¹⁹

Ata içinden ‘Düzceli kız’ dediği Ayşen’le ahablığı arttırınca onun üç yıl Bolu’da kaldığını, babasının manifaturacı dükkânı açtığı Zonguldak’ta iki sene oturduğunu öğrenir. Asıl giyim kuşam dersini ve modern yaşantı zevkini bu son şehirden alır. Mühendis beylerin hanımlarını kulüplere, balolara, çaylara giderken görür, bir tanesiyle dostluk peyda ettiğinden İstanbul’da nasıl eğlenceli ömür sürüldüğü hakkında bundan birçok fikir edinir.

4. 1. 6. Evlilik

4. 1. 6. 1. Modern Evlenme Şekilleri: Ayşen’in evlenme konusunda serbestliği bu gruba dâhil edilebilir. Ayşen Rüştü, Faruk Bey, Tomas ve Mısırlı Paşa Reveyha ile görüşüp flört ettikten sonra aralarında en zengini ve kendisini en çok mutlu edeceğine inandığı Paşa ile evlenerek Mısır’a gider.

“Yaşa bakmıyorum. Kaç kere söylemiştim dayı! Olgun tipten hazzederim ben.”⁶²⁰

Ayşen, hoşlanacağı erkekte yaştan ziyade olgunluğa bakan bir kızdır.

“Evet dayı. Bütün gece düşündüm. Para için evlenilmez. Evlenmek için sevmek gerek. Ancak sevdiğim erkekle evleneceğim.”⁶²¹

Evlilikte tercihini aşktan yana kullanacağını söylerken paradan yana kullanarak Reveyha ile evlenir.

---

⁶¹⁹ a.g.e. s.108.

⁶²⁰ a.g.e. s.129.

⁶²¹ a.g.e. s.153.

4. 1. 7. Maddi/ Parasal Güç Sorunu

4. 1. 7. 1. Fakirlikten Zenginliğe Geçiş: Ata Bey'in damadı Atıf, Yaşar Bey sayesinde başladığı iş hayatında kısa sürede başarıya ulaşarak zengin olur. Ayrıca davranışlarına da ayrı bir nezaket ve terbiye gelir.

“Yaşar'ın sermayesiyle işleyen atölyenin başına geçmişti. Telden çivi ve iğne imalı işi umulmadık kar getiriyor. Ata'nın asıl şaştığı nokta Atıf'ta kendini birdenbire gösteren tüccarlık yeteneği. Bir tezgâh daha kurmuş, piyasaya acayip maddelerden dökülmüş bardak, kadeh, fincan türü darlığı duyulan eşya sürmekte, bire beş yüz kazanmaktadır.”⁶²²

4. 1. 8. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Şiir: Ata Bey, şiire oldukça meraklı birisidir. Şiir, onun tutkular arasındaki yerini uzun yıllar önce alır. Mesture Hanımlarla beraber olduğu bir zaman ona meşhur şairlerin şiirlerini okur.

“Karacaoğlan'ın tam zevkine göre 'Boyu uzun beli ince olsun' dediği güzellerden. Nedim de böylelerini övüp durmaz mı? Ata'nın yalnız dili değil, nefesi de tutulmuştu; bir an soluk alamadı; alamadı ama soluğu kesilmenin bu kadar tatlına kanılamayacağını öğrenmiş oluyordu. Dili söylemiyordu ama içi Karacaoğlan'ı mırıldanıyordu. Bir yayla isterim ili geçmedik/ Lalesi, sümbülü, gülü geçmedik.”⁶²³

“Siz benim depo memurluğuma bakmayınız, şiirden anlarım, anladığımı iddia edenlerden çok daha iyi anlarım. Eskisini de bilirim, yenisini de. Hatta en yenisini bile. Hele bu mecliste sizin gibi hasna, müstesna, cidden münevver bir hanımefendinin iltifatına eriştikten sonra bülbül kesilirim elbette! Bakınız o işaret buyurduğunuz beyitin aslı şöyledir: Gül mevsimidir tövbe-i meydan benim gibi/ Zannım budur ki sen de peşmansın ey gönül. Söylerse Nedim böyle söyler; nazlı, nazenin, latif söyler...”⁶²⁴

4. 1. 9. Eski Dönem ile Yeni Zamanı Karşılaştırma: Ata Bey şahsında bu zaman karşılaştırması yapılır. Ata, Meşrutiyet'e uzanan zaman dilimlerini ve toplumsal yozlaşmaları takip etmiş biridir. Ata, ilk kez Meşrutiyet'in yeni ilan edildiği zaman İstanbul'a gelir. İlk eğitim bilgilerini uzun bir süre devam ettiği Darülhayr'dan alır. Bir daha da memleketine dönmez. Ancak ne geldiği köyünü ne de dayısını unuttur.

⁶²² a.g.e. s.108.

⁶²³ a.g.e. s.43.

⁶²⁴ a.g.e. s.80.

“Paşa'nın konağında kul cinsi iki tanesinin hayali senelerce gözünden gitmemiştir. Geldiği yıl, bayram günüydü. Arife gecesi uşaklara haremden birer bohça gönderildi. Babasınınkinden ufak bir futa, gene ipekli Hama kumaşı mintan, yün iç çamaşırları, şal örneği kuşak çıkmıştı. Kendisine de bohça yollanmıştı: İlk giydiği pantolonlu ceketli alafranga hazır elbise idi bu... İşte halayıkları kapıdan girince o gün görmüştü. Hoş, bunlar tam halayık sayılmazdı, babalarının izniyle Anadolu'dan getirilmiş, çok uzun boylu, ince belli, güzel kokulu, ipek elbiseler içinde salınarak yürüyen, kuş ötüşü gibi canlı konuşan, henüz hiçbir yerde rastlamadığı yaratıklardı. Bildiği kadınlara benzemiyorlardı. Utandığını, kıpkırmızı kesildiğini anladı...”⁶²⁵

Ata, halayık adı verilen evin her işini yapan kadın köleleri ilk kez orada görür. Ancak bu köleler hiç de düşündüğü gibi çirkin değillerdir. Babalarının izniyle Anadolu'dan getirilen, uzun boylu, temiz giyimli kadınlardır.

“Bütün bunlar tam otuz sekiz yıllık anılar. Meşrutiyette konak yandı, köşk satıldı, içindekiler dağıldı. Ama bir süre için sahneden çekilen o aile şimdi yeni bir kuşak yardımıyla başka şekilde gene parlak hayata erişmiştir...”⁶²⁶

Her ne kadar Meşrutiyet'in ilanından sonra konak yanıp köşk satılsa da bir süreliğine ortalıkta görünmeyen eski aileler yeni neslin yardımıyla yeniden tarih sahnesine çıkarlar.

Ata, zamane yemeklerini görünce eski anıları zihninden geçirir. Yeni devirle beraber artık mutfakta da değişiklik olur. Beyaz Rusların lokantacılığa başvurmaları İstanbul'a da etki ederek farklı bir yemek kültürü ortaya çıkarır. Sultan Abdülhamit çok fazla yemek yemese de yine de mutfağının zengin olmasını ister.

“Evet, mutfak merakı istibdatla beraber tarihe karıştı. Yeni devir bir imparatorluğun yavaş yavaş tasfiye başlangıcı olmuştu. Trablus ve Balkan Savaşları Rumeli'yi Akdeniz adalarına götürdü. Birinci Dünya Savaşı'nda kıtlık baş gösterdi. Ateşkes devri Beyaz Rusların lokantacılığa başvurmaları Osmanlı mutfağının da başşehri olan İstanbul'u bambaşka bir yemek biçimi usulüyle karşılaştırmış, ağzının tadı iki anlamda tamamıyla kaçmıştı. Abdülhamit'in kendisi yemek meraklısı değildi. Sultan Aziz gibi bir oturuşta bir kuzuyu değil, pilicin budunu bitiremezdi. Ama sarayında mutfak fabrika gibi işlerdi.”⁶²⁷

“Yemek ve meze sergilememizi terbiyemize uygun bulmuyor: Eskiden, diyor, fırından gelen tepsileri örtmeden ve evden eve yollanan yemeklerin kapaklarını sıkıca kapamadan sokaktan geçirmek ayıptı. Abdülhamit, konuşmalarında Karagöz

---

⁶²⁵ a.g.e. s.13.

⁶²⁶ a.g.e. s.14.

⁶²⁷ a.g.e. s.65.

ile Hacivat'ın turşu yeme ve turşu suyu içme taklidini hamile ve emzikli kadınların imreneceklerini düşünerek yasak etmişti."⁶²⁸

Bu kez de yemek yeme tarzı eski ile mukayese edilir. Zamanında yemekler adeta sergilenirken eskiden tepsiler örtülür, dışarı çıkarılan yemeğin kapağı iyice kapatılır. Üstelik Abdülhamit döneminde bu yüzden Hacivat ve Karagöz oyunlarında hamile ve emzikli bayanların canı çekmesin diye turşu vb. şeyler yasak edilir.

“Şehrin eski halini bilseler, o devirde yaşasalar ne derlerdi acaba? Çamur içinde pala çalardık. Yaman şeydi İstanbul çamuru. İstanbul'a geldiğinin ilk haftası, okula henüz kaydedilmişti, ona konakta beylerin ve misafirlerin çamurlu galoşlarını temizleme hizmetine koşmuşlardı. Biri gelip yukarıya çıktı mı kapı aralığında bıraktığı galoşları silmek, yıkamak, kurulamak, tertemiz edip yana yana sağ ve sol ayaklarına dikkat ederek düzenli şekilde raflara dizmek, hazır bulundurmak onun vazifesiydi...”⁶²⁹

Yukarıdaki satırlarda da zaman içinde değişen İstanbul hakkında bilgi sahibi oluruz. Eskiden çamur içindeki sokaklardan evlere girmek adeta eziyet halini alır. Bu sebepten ötürü evde galoşları yıkamak, kurulamak, temizlemek, raflara dizmek için bir hizmetli alınır.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Aşk

4. 2. 1. 1. Yasak Aşk: Ata'nın Ayşen'e olan duyguları bu grupta sayılmaktadır. Aralarında hem akrabalık ilişkisi vardır hem Ata Efendi evlidir hem de aradaki yaş farkı çok fazladır.

Ata, Ayşen'i imkânsız ama derin bir aşkla sever. Ondan ayrı düşmek yaşlı adamı çökertir. Baktığı her yerde, gördüğü her yüzde Ayşen'i düşünür, onu anlar.

“Galiba âşıklarının arasında ilki ve en özlüsü benim. Akşamları apartmana nasıl içim sevinç dolu dönüyorum. Pazar günlerini ne sabırsızlıkla bekliyorum! Sabahları odasının kapısına göz atmadan, uyuyuşunu düşünmeden evden ayrılamıyorum. Aklımda hep Ayşen! Her güzel kadın, manzara, hoş koku bana Ayşen'i hatırlatıyor. Onu, böyle giyinip kuşanmasa da geldiği kılıkta, sırtında bol

⁶²⁸ a.g.e. s.79.

⁶²⁹ a.g.e. s.144.

mantosu, başı örtülü, kasabalı şekliyle de sevecektim. İlk günü, mutfaktaki uydurma hamam da yıkanıp da yaş saçlarını bir tülbentle tutturmuş hiçten entarisi içinde sofraya oturduğu zaman şaşalamıştım...’’⁶³⁰

“Ben Ayşen’i seviyorum. Asıl seven, aşkıyla çıldıran, her şeyi göze alan benim! Kurtar beni bu dertten! Al, götür, tumarhaneye kapat beni! Yazıhanede oturup gizli gizli, yüzlerce defa ismini yazıyorum. Hayali gözümün önünden gitmiyor. Delirdim işte...’’⁶³¹

4. 2. 1. 2. Ayrılık: Rüştü, âşık olduğu Ayşen’den ayrı olduğu zamanlarda ona karşı olan duygularını aşk mektupları yazarak anlatır.

“Ayşen’im, dün Nil üzerinde bir gezinti yaptığım için gözümün önünden hiç gitmedin. Şubat içindeyiz ama hava, bizim temmuzdaki kadar sıcaktı. Koca nehir Afrika’nın içerlerinde sanki başka güneş varmış da eriyor. Nil vadisinden denize yol bulup akıyormuş gibi gri renkli ateş, bir alev selinden ibaretti. Gözlük takmadan bakamıyordum. Tabii yalnız değildim. Yanımda gayet, güzel bir mis vardı. Sarışın, ince endamlı, biraz kibirli ama olasıya iç açıcı bir kız. ... Emrini yerine getirmeye başladım, başladım saçlarını okşamaya. Ah, o gün nasıl da ümide düşmüştüm. Unuttun, elbette. Ben unutamıyorum. Nil kıyısında bile bunu hatırlıyorum... Hatıralarınla yaşıyorum, Ayşen’im, şenliğim, sevgilim! O geceyi hiç aklımdan çıkaramıyorum. Evdekiler yattıktan sonra çıkıp otomobile geldiğin, Emirgan’a gittiğimiz mehtaplı gece zihninden silindi mi? Hâlbuki artık benim olacağına o kadar inanmıştım ki, koca ahmak!’’⁶³²

4. 2. 1. 3. Kıskançlık: Ata, gizliden gizliye sevdiği Ayşen’i çok kıskanır. Kendisinden başka ona yakınlık duyan tüm erkeklere hiddetlenir. Hatta babası Yaşar’ın bile günün birinde onu yanından götürebileceğini düşününce çok üzülür.

“Yaşar’ın İstanbul’a gelişi haberine niçin bu derece hiddetlenmişti? Gelirdi ya. Hem gelir hem de Beyoğlu’nda bir otele indi; oda istemesi de pek doğaldı. Hepsi de dopdoluydu. Hiddetinin nedeni başka: Ayşen’i evden alıp götürmesi ihtimaliyle telgraf başına vurmıştu. Kıza alışmıştı. Sade kıza değil hayatlarında yaptığı değişikliğe de adamakıllı ısınmıştı. Fakat korkusu anlamsızdı.’’⁶³³

“Asıl öfkesi Yaşar’ı kıskanmasından ileri geliyordu. Ne kızının evden gitmesi ne de bir altın damarının evlerinden çıkması. Bunlar da var ama demin telgraf haberini alınca küplere binmesi çekememezlikten!’’⁶³⁴

Çok sevdiği Sarı Kız’ın Reveyha Paşa ile evlenmesinde kendisini de suçlu görerek hiddetlenir.

⁶³⁰ a.g.e. s.151.

⁶³¹ a.g.e. s.175.

⁶³² a.g.e. s.180.

⁶³³ a.g.e. s.94.

⁶³⁴ a.g.e. s.96.

“Lanet olsun o paltoya diye söyleniyordu. Şayet kaybetmeseydim bu herif karşımıza çıkmayacaktı. Ayağım kırılıyadı da Dolmabahçe Balosu’na gitmeseydim! Padişah sarayında Berin aşüftesini sıkıştırmak bana uğur getirmedi. Zaten o saray kimseye yaramıyor. Ne padişahlara ne de sonradan yerini alanlara! Taşına temeline hayır, dua sinmemiş, bu hanın!”⁶³⁵

4. 2. 1. 4. Aşk- Ahlak Çatışması: Ata Bey, Ayşen’e olan güçlü duygularına rağmen bu durumu ahlaka uygun bulmadığı için ona hiçbir zaman açılmaz.

“Ata yarı uydurma bir dayı olduğunu bir türlü unutamıyor. Yaşar, epeyce uzak bir akrabasıdır; daima aklından çıkaramadığı nokta kızın hemen hemen bir şeyi olmamasıdır, güzel güzel nikâh düşer. Ona âşık değildir ama asıl yeğene karşı beslemesi gereken duyguları kendinde bulamıyor. Ayşen’e istemeyerek başka gözle baktığını anlıyor. Bundan azap duyuyor mu? Pek az... İyi de uyarlıyor: Mademki evlenebilir, o hislere kapılması günah sayılmaz. Zaten kendisinininkini beğenmek ve doğal olarak güzelliğinin çekiciliğine kapılmak...”⁶³⁶

“Ben Ayşen’i seviyorum. Asıl seven, aşkıyla çıldıran, her şeyi göze alan benim! Kurtar beni bu dertten! Al, götür, tımarhaneye kapat beni! Yazıhanede oturup gizli gizli, yüzlerce defa ismini yazıyorum. Hayali gözümün önünden gitmiyor. Delirdim işte...”⁶³⁷

“Delirmişim dün gece, diye söylendi. Ayşen beni seviyormuş! Hele aklıma gelene bak! Olur, mu böyle bir şey? Bir kız dayısını öper, hatta kucaklar, dizlerine de oturur ya! Filmlerde görmüyor muyuz? Perde de gördüklerimizi yapıyoruz. Zaten Ayşen’le ben uysal dayı ve şımarık yeğen rolünde gibiyiz, sanki film çeviriyoruz! Sonu nasıl bitecek? Sarı Kız sonunda bir delikanlıya gönül verecek, ben de nikâh dairesine gideceğim...”⁶³⁸

Ata, Feride’yi evlendirdiği zaman da üzülür. Fakat Ayşen’e karşı olan duyguları sadece bir babının evladına hissettiği duygulardan çok başkadır. Ayşen’i iki türlü sever. Hem kızı gibi hem de alıcı bir erkek gözüyle görür. Kıskançlığının özünde yalnız baba sevgisi değil gizli bir aşk da vardır.

“ Benim durumum adeta çirkin. Ayşen’e körü körüne alet oluyorum, oynadığı komedide üzerime kötü bir rol aldım. Diye düşünen Ata huzursuzluk hatta Rüştü’ye karşı vicdan azabı duyuyor...”⁶³⁹

4. 2. 1. 5. Bir Kadının Hayatına Giren Birden Fazla Erkek İlişkisi:

Ayşen, aynı anda Rüştü, Tomas, Faruk Bey ve Reveyha Paşa’yla konuşup görüşür, hepsini de kendine âşık eder.

⁶³⁵ a.g.e. s.266.

⁶³⁶ a.g.e. s.128.

⁶³⁷ a.g.e. s.175.

⁶³⁸ a.g.e. s.232.

⁶³⁹ a.g.e. s.272.

“Ayşen’in etrafındaki erkeklere karşı, boyuna posuna uygun şekilde hakikaten yüksekten bakışı, hepsini hiçe sayması. Kuduruyor herifler! Mesture ile Berin, tecrübesiz kızı çarçabuk yola getireceklerini ummuşlardı. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı. Ayşen yalnız kendini düşünüyor, kendi güzelliğine, süsüne, gösterişine aklını vermiş, kendisine âşık. Rüştü’ye de öbür gençlerden ayrı, ayrıcalıklı muamele yapmıyor. Sadece beğenilsin ve etrafında pervane gibi dönüp dolaşılsın, hayranları çoğalsın istiyor.”⁶⁴⁰

---

⁶⁴⁰ a.g.e. s.120.

2000 YILIN SEVGİLİSİ

1. ROMANIN KÜNYESİ

2000 Yılın Sevgilisi, 1954 yılında İstanbul'da yayımlanır. Roman dört bölüme ayrılır. İlk Bölüm Güldal ve Fahir'in karşılaşmaları, İkinci Bölüm Parmis ile Tamara aşkını, Üçüncü Bölüm Ali Pars ile Amora/ Zerrintaç aşkını, son bölümde Güldal ve Fahir'in aşklarını anlatır. Fahir'in iddiasına göre Fahir ve Güldal birbirlerini yeni değil iki bin yıldan beri tanır. İşte romanda bu iki bin yıllık aşkın başlaması, devam etmesi ve sonu anlatılır. *2000 Yılın Sevgilisi* tıpkı *Nilgün* ve *Yezidin Kızı* romanlarındaki gibi ilk tanışma, yolculuğa başlarken olur.

2. ROMANIN ÖZETİ

Güldal ve Fahir mayısın yirmi ikisinde İskenderun Garı'nda karşılaşırlar. Güldal, Fahir'i görünce amcasının kızı Gülnur'a tam evlenmeyi istediği erkek olarak gösterir. Güldal'ın amcası da Fahir'i görünce Güldal'ı yanına alarak onunla tanıştırmaya götürür. Fahir, Güldal'ı görünce şaşırır, eli ayağı birbirine dolaşır. Onu yakından gören Güldal'a göre Fahir, çok yakışıklıdır.

Güldal ve Fahir, trende oturup kahve içerler ve İstanbul'da oturdukları semtler hakkında konuşurlar. Sonra Fahir Güldal'a onu iki bin yıldan beri tanıdığını söyleyince Güldal, Fahir'in çok iyi bir hikâyeci olduğunu söyler ve onun sözlerine gülüp geçer. Fahir, Güldal'a onu iki bin yıldan beri tanıdığını konusunda ısrar eder. Hatta onun geçmişteki isimlerinden birinin Tamara- Sibel diğèrinin de Amora-Zerrintaç olduğunu söyler. Hemen sonrasında da ona iki hikâye anlatır.

Sideli korsan reisi Parmis, Agama adlı esir tüccarının evinde Tamara'yı görünce ona âşık olur. Sahibi İzopar'dan sahip olduğu her şeyi ona vermesi koşuluyla satın alır. İzopar'ın öldürülmesi üzerine de tahta Parmis geçer. Birkaç yıl Side halkı büyük bir rahatlık ve huzur yaşar. Bu saadet ülkenin Romalılar tarafından saldırıya uğramasıyla bozulur. Birbirinden ayrılmak istemeyen Parmis ve Tamara yakın arkadaşları Bambius ve Piyon'la birlikte öldürücü bir zehri içerler. Ancak içtikleri zehir değil uyku ilacıdır ve sadece Parmis ve Bambius bunu içer. Onların

bayılması üzerine balkona çıkan Tamara savaşın bittiğini ilan eder. Kendine geldiğinde Tamara, sevgilisinin yanına gelerek ona sarılır ve tüm gerçeği anlatır. O aslında Amazon diye bir ülkenin kraliçesi değildir. Romalıdır ve Side'yi yakından görmek için böyle bir planla oraya geldiğini kendisini görmesiyle her şeyin değiştiğini söyler. Parmis duydukları karşısında çok şaşırsa da Tamara'yı çok sevdiği için hiçbir şeye aldırılmaz ve sevgilisine sarılır.

Fahir'in anlattığı ilk hikâyeye Eskişehir'e geldiklerinde son bulur. On dakikalık bir aradan sonra tren hareket edince Fahir diğer hikâyeyi anlatır. Bu aşkın kahramanları da Ali Pars ve Zerrintaç'dır. Bir gün Pontuslu bir şövalye olan Paros Alanya'ya gelir. Amora onu görür görmez âşık olur. Üstelik duyguları tek taraflı değildir. Paros da onu görür görmez âşık olur. Aralarındaki durumu sezen Barsimon da ikisi arasında aracı olur. Kısa bir süre sonra Alanya, Türk hükümdarı Alaaddin Keykubad tarafından işgal edilir. Paros, sevgilisini savaş ortamından çıkarır. Bir süre at üstünde gittikten sonra bir Türk çadırına girerler. Amora olanları anlayamaz durumda sevgilisine bakarken Paros her şeyi itiraf ederek aslen Türk olduğunu ve adının da Ali Pars olduğunu söyler. Amora şaşırsa da Ali'ye sarılır ve onu sevdiğini söyler. O sırada gelen Keykubad, Amora'nın Müslüman olması gerektiğini söyler ve adını da Zerrintaç koyar. Bundan sonra Ali ve Zerrin Alanya'da çok mutlu bir şekilde yaşarlar. Gülnihal adlı bir de kız çocukları olunca mutlulukları iyice artar.

Ali ve Zerrin'in aşk hikâyesini dinleyen Güldal nihayet İstanbul'a varır. Ertesi gün Fahir, Güldal'a itiraflarla dolu bir mektup yazarak Tamara- Parmis ve Ali-Zerrin aşklarını kendisinin uydurduğunu belirtir. Kendisini umutsuz bir şekilde bir yıldır sevdiğini ancak onun hiçbir erkeği kabul etmediğini bildiğinden dolayı böyle bir hikâyeye uydurarak ona yaklaşmayı planladığını anlatır. Mektupları okuduktan sonra Güldal, Fahir'i görünce ona sarılarak öper.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

2000 Yılın Sevgilisi romanında anlatıcı yazar anlatıcıdır. Bu klasik anlamda her şeyi gören, bilen ve olayların seyri hakkında bilgi veren bir anlatıcıdır. Okuyucu, kişi ve olaylara onun “bakış açısı”ndan bakar. O kimi zaman okuyucu ile eser arasında bulunduğu gibi, kimi zaman da okuyucunun yanında yer alarak aynı sırrı paylaşır. Bu tutum anlatıcının, eserin terkinde belirli bir şahsiyet olarak yer almasına zemin hazırlar. Aşağıya alınan kesitler de bu görülür.

“Güldal ona karşı acıma duyuyordu. Ne kadar yakışıklı idi. Ne biçimli vücudu vardı. Çehresi ve hareketleri de pek sevimliydi. Doktor da olmuştu. Eski eserlere, abidelere meraklı ve şüphesiz bunlar hakkında malumatlı idi de.”⁶⁴¹

Anlatıcı adeta Güldal’ın içindeymişçesine onun duygularını bilir.

“Aynaya bakmamakla beraber kendisini ayna önünde duruyormuşçasına zihninden temaşa etti! Kolay rastlanacak parça olmadığı kanaatini sağlama bağlamak istemişti. Tetkikinden memnun kaldı. Güzel kızdı. Belki çok ince idi, fazla Avrupalı vücutta, daha ziyade ecnebi etkisi yapan bor teşekkülde ama gayet sıcakkanlıydı. Azıcık konuşulunca, meclisine alışılınca yabancılık havası dağılıyor, tatlı ve cana yakın bir Türk kızı oluveriyordu.”⁶⁴²

“Güldal kaç defa kendi varlığını, benliğini, kıyafetini, bulunduğu yeri her şeyini unutmuş, preatoryumun terasında, Fortis’in güvertesinde, Melas çağlayanlar kenarında yahut Toros ormanlarının kuytuluğunda ve sevgili korsanının arasında yaşamakta olduğu zannın kapılmıştı.”⁶⁴³

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

2000 Yılın Sevgilisi romanında olay karmaşık bir şekilde ele alınır. Romanda olay örgüsü üç ayrı aşamada meydana gelir. Üç ayrı aşk hikâyesinin anlatıldığı roman bir noktada kesişir ki o da Fahir ile Güldal arasındaki aşktır. Bu aşk hikâyesi romanın çerçeve hikâyesidir. Her hikâyenin olay örgüsü de onu oluşturan vaka parçalarından meydana gelir. Romanın Birinci ve Dördüncü Kısmı Fahir ve Güldal

⁶⁴¹ Refik Halit Karay, 2000 Yılın Sevgilisi, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.23.

⁶⁴² a.g.e. s.33.

⁶⁴³ a.g.e. s.199.

aşkını anlatır. Birinci Kısımda Fahir ile Güldal'ın karşılaşması ve Fahir'in Güldal'ı etkilemek için yaptıkları anlatılırken Dördüncü Kısımda iki sevgilisinin kavuşması hikâye edilir. Romanın İkinci Kısımında ise Birinci Alt Hikâye diyebileceğimiz Parmis ve Tamara arasındaki büyük aşk anlatılır. Üçüncü Kısımda ise İkinci Alt Hikâye olan Ali Pars ile Zerrintaç arasındaki aşk anlatılır.

Birinci Kısım: Çerçeve Hikâye: Birinci Vaka Parçası: Güldal ve Fahir mayısın yirmi ikisinde İskenderun Garı'nda karşılaşırlar. Fahir'in Güldal'ı görünce eli ayağı birbirine dolaşır. Güldal da Fahir'i görünce ondan çok etkilenir ve onu evleneceği erkek olarak düşler.

İkinci Vaka Parçası: Güldal ve Fahir, trende oturup birlikte kahve içer, sohbet ederler. Sonra Fahir Güldal'a onu iki bin yıldan beri tanıdığını söyler. Güldal da Fahir'in çok iyi bir hikâyeci olduğunu söyler ve onun sözlerine gülüp geçer. Fahir de onun inandırmak için geçmişteki adlarından birinin Tamara- Sibel, diğerinin de Amora- Zerrintaç olduğunu söyler. Güldal, bu yakışıklı adamın böylesi hayal ürünü şeyler uydurup onlara gerçekmiş gibi inanmasına acır. Fahir ise bunun üzerine ilk aşk hikâyesi olan Parmis ile Tamara'nın aşkını anlatır.

İkinci Kısım: Birinci Alt Hikâye: Birinci Vaka Parçası: Sideli korsan reisi Parmis, Side'ye ayağı basar basmaz Agama adlı esir tüccarının evine eğlenmeye gider. Parmis orada incecik belli, çok güzel bir kız olan Tamara'yı görür ve ona hemen âşık olur. Ancak esir olan Tamara İzopar'a satılır. Parmis, bunu bilse de kızdan vazgeçmek istemez ve arkadaşı Bambius'un yanına giderek ona derdinden bahseder.

İkinci Vaka Parçası: Parmis, Bambius'un tavsiyesiyle seferden topladığı tüm eşyaları yanına alarak İzopar'ın evine gider. İzopar çok zeki bir adam olduğu için Parmis'in Tamara'ya karşı olan duygularını hemen fark eder. Parmis'e tüm servetini kendisine vermesi karşılığında Tamara'yı ona vereceğini söyler. Parmis teklife o kadar sevinir ki hemen kabul eder ve sevgilisini alarak Bambius'un evine gider. Orada Tamara gerçekte Amazon'da bir kraliçe olduğunu ve esir düştüğünü anlatır.

Üçüncü Vaka Parçası: İzopar'ın sarayında olanları öğrenen halk Parmis ve Tamara'yı görmek için sokaklara çıkmış ve İzopar'a karşı Parmis'in kral olması için sloganlar atmaya başlarlar. Planlara çok kızan İzopar ülkeyi terk etmemeleri durumunda ikisini de öldürteceğini söyleyince çaresizce kaçarlar. Onların gidişini duyan halk isyan çıkarır. Bir kısım asker de gemilerle denize açılarak onları kurtarır. İzopar'ın öldürülmesiyle de Parmis tahta çıkar.

Dördüncü Vaka Parçası: Birkaç yıl Side halkı huzurlu yaşar. Ancak bu kez ülkeleri Romalılar tarafından işgal edilir. Tamara Parmis ve Bambius'a uyku ilacı vererek onları uyutur. Ayıldıklarında Tamara sevgilisinin yanına gelerek ona sarılır ve tüm gerçeği anlatır. Aslında Romalı olduğunu, Side'yi yakından görmek ve içten işgal etmek için oraya geldiğini söyler. Ancak kendisini tanımasıyla tüm planları değişir. Parmis duydukları karşısında çok şaşırsa da Tamara'yı çok sevdiği için onu affeder.

Üçüncü Kısım: İkinci Alt Hikâye: Birinci Vaka Parçası: Amora avcı, iyi bir binici ve erkek gibi bir kızdır. Bir gün Pontuslu bir şövalye olan Paros, Alanya'ya gelir. Onu gören Amora kuzeni İrene'ya onun tam evleneceği erkek olduğunu söyler. Paros da Amora'yı görür görmez ona âşık olur. Aralarındaki durumu sezen Barsimon da sevgililer arasında aracı görevini görür. Bir gün birlikte ata bindiklerinde sevgililer birbirine açılır. Birkaç gün geçen mutlu günün ardından ülke Alaaddin Keykubad tarafından işgal edilir.

İkinci Vaka Parçası: Paros sevgilisini savaş ortamından kaçırarak Türk çadırına götürür. Amora olanları önce anlayamasa da Paros her şeyi itiraf ederek aslen Türk olduğunu adının da Ali Pars olduğunu söyler. Amora önce çok şaşırsa da Ali'yi çok sevdiği için boynuna sarılır ve Müslüman olarak Zerrintaç adını alır.

Üçüncü Vaka Parçası: Ali ve Zerrintaç evlenerek çok mutlu bir şekilde yaşarlar. Gülnihal adlı bir kız çocukları olunca da mutlulukları iyice artar. Barsimon da Müslüman olarak Bahai adını almıştır. Elinden de Kuran'ı bırakmaz olur.

Dördüncü Kısım: Çerçeve Hikâye: Tamara ve Zerrintaç'ın hikâyelerini dinleyen Güldal zamanın nasıl geçtiğini anlamadan İstanbul'a gelir. Trenden indikten sonra Fahir, dayısı aracılığıyla Güldal'a mektuplar gönderir. Hemen mektupları

okuyan Güldal Fahir'in itirafları ile karşılaşır. Fahir mektuplarında o hikâyeleri kendisinin uydurduğunu ve Güldal'ı birkaç sene evvel bir baloda görür görmez âşık olduğunu yazar. Onu günlerce arasa da bulamaz. Tren istasyonunda karşılaşınca da onu elinden kaçırmamak için bu hikâyeleri kendisinin uydurduğunu anlatır. Güldal, başta şaşırırsa da sevgilisinin bu yalanına kızmaz ve onu görür görmez boynuna sarılır.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

2000 Yılın Sevgilisi romanında çerçeve hikâyede, iki ana kahramana yer verilir. Erkek kahramanımızın adı Fahir, kadın kahramanımızın adı ise Güldal'dır.

Fahir, Cumhuriyet'in ilanından sonraki yeni nesil gençlerdendir. Doktor olduğu halde paraya ihtiyacı olmadığı için çalışmaz. Doktor Fahir, ilk tanışmada Güldal'ı çok eskiden henüz doğmamışken tanıdığını söyleyerek genç kızı merak içinde bırakır. Güldal'a kendisini iki bin yıldan beri tanıdığını, isminin önce Tamara sonra Zerrintaç, en son da Güldal olduğunu ve her devirde de sevgilisinin kendisi olduğunu söyler. Tüm bunları şaşkınlıkla karşılayan Güldal, doktorun anlatacağı tarihi maceraya inanıp inanmama konusunda bir gelgit yaşar. Ancak Fahir'i beğendiği için dinlemeye karar verir.

*“Çok zengindir, doktorluk etmez. Ömrünü seyahatlerle geçirir. Dünyanın en eski şehirlerini, harabelerini gezer...”*⁶⁴⁴

Fahir, ağırbaşlı, güvenilir, uysaldır. Âşık olduğu kızla evlenmek ister ve bunun için de elinden geleni yapar. Güldal'ın dikkatini çekmek için onu iki bin yıldan beri tanıdığını, isimlerinin sırayla Tamara ve Zerrintaç olduğunu söyler. Sırasıyla bu aşk sergüzeştlerini, aşk maceralarını anlatarak Güldal'ı etkilemeyi amaçlar.

*“Hakikaten güzel erkekti. Güzelden ziyade yakışıklı erkekti. Kısacası tam erkekti. Bir genç kızın nikâh salonundan kolunda çıkarken gurur ve haz duyacağı boylu poslu, adım atışları sağlam, asil ve ciddi tavırlı erkeklerden. Ayrıca bir sadrazam torunu imiş de.”*⁶⁴⁵

---

⁶⁴⁴ a.g.e. s.13.

⁶⁴⁵ a.g.e. s.13.

Fahir, bazı kızlardaki masum koketlikleri ve buhranları yalnızca şehvet çılgınlığı mahiyetinde yoran anlayışsız, fodal erkeklerden değildir.

“Ben sizi sizin beni gördüğünüz yabancıya almıyorum ki! O kadar eskiden ve yakından biliyorum, yıllar, asırlar boyu tanıyorum ki!”⁶⁴⁶

Fahir yıllar önce tesadüfen gördüğü Güldal’a ilk görüşte aşkla bağlanır. Onu uzun yıllar arasa da izini bulamaz. Yıllar sonra ilk kez gördüğü tren istasyonunda genç kızı kaybetmemek ve onu etkilemek için yolculuk esnasında ona kahramanlarının büyük bir aşkla birbirine bağlandığı iki aşk hikâyesi anlatır. İstanbul’a varınca ise anlattıklarının birer hayal ürünü olduğunu ve asıl amacının onu etkilemek olduğunu belirten bir itiraf mektubu yazarak ona olan duygularını anlatır.

“Size henüz gönlümdeki kelimelerle hitap etmek hakkına haiz olmadığım için, o yeri boş bırakıyorum. Kuru ya da resmi sözler kullanmak duygularımın içliliğine karşı bir yalancılık ve size karşı saygısızlık olacaktı. Yalancılık dedim... Bunu yazarken biraz utandığımı itiraf etmeliyim. Zira okumak lütfunda bulunduğunuz şu mektupta maalesef beni bir değil, birçok kere o kabahati işlemiş vaziyette bulunacaksınız... Esasa geleyim. Daha doğrusu geçen senenin yazına. Büyükada’ya kadar döneyim. Niçin Büyükada? Diyeceksiniz. Zira ben sizi ilk defa orada, 1949 yazında, Kulüp bahçesinde gördüm. Geceleyin baloda! ... Balonun verileceği gün –fena bir gecenin sabahıydı- hastalandığımı anladım. Boğazım şişmişti ve hararetim kırka yakındı. Tabii derhal penisilin yaptılar, ikinciye doğru ateşim düştü. Akşamüzeri size kendimi iyi hissetmekle beraber odamda kalmak mecburiyetinde idim. Ve baloyu içeriden, cam ardından seyrettim. Tabii anladınız. O gece sizi leylak renkli dantel tuvaletinizle gören ressam Besim değildi. Bizzat bendim. Görür görmez “Yarabbi, dedim ne latif mahlûk! Güzellikle sevimlilik bir genç kızda ancak bu derece ahenkleşebilir. Evet, bu bir genç kızdır. Hem de vücudu kadar ruhu da sıhhatte, azıcık mağrur, lakin çok iyi kalpli bir küçük hanımefendi! Tıpkı benim Side’de düşündüğüm, düşüne düşüne mevcut imişçesine yaşattığım, yaşattıktan sonra da hayran kaldığım kısacası âşık olduğum Tamara işte karşımda!”⁶⁴⁷

Romanın diğer ana kahramanı ise Güldal’dır. Güldal mantıklı, temkinli davranan bir kızdır. Kültürlü, düşünerek karar veren biridir. Bu yönleriyle tam bir ideal eştir. Fiziki olarak iyi bir yapıda olmasının yanında ruhsal olarak da iyi bir kızdır. Tüm saflığını evleneceği erkeğe saklayan, utangaç, yardımsever, sosyeten hoşlanmayan bir kızdır.

---

⁶⁴⁶ a.g.e. s.83.

⁶⁴⁷ a.g.e. s.378.

*“Beni tanyor ama nereden? Nasıl olmuş da evvelce farkına varmamışım. Görseydim, aklımda yer etmesi lazımdı; zira unutulur çehrelerden değil. Görmediğim muhakkak. Lakin adeta tanıdığım biri! Daha şimdiye kadar hiçbir erkek üzerinde bu derece ani, bu kadar sarsıcı etki yaptığımı hatırlamıyorum.”*⁶⁴⁸

Fahir’in anlattıklarından sonra Güldal, her genç kızın daldığı hülyaya kendisini kaptırır. Fahir’le evlenmeyi düşünür, dahası teferruata bile girer. Çok zengin denildiğine göre modern bir otomobili olabileceğini düşünür. Fahir’in giyinişi çok zarif, kullandığı kolonya da zevkine uygun olduğuna göre otomobilini de en iyisinden seçeceğine kanaat getirir. Nişan ve düğünü, hatta davetiye gönderecekleri insanları, balayı seyahatini bile düşünür.

*“Galiba daha evvel izdivaç teklifi benden gelecek. Arlanmadan ona “Al beni! Seninle evlenmek istiyorum. İstemiyorum, can atıyorum!” Diyeceğim! Demesem de hallerimle, tavırlarımla, bakışlarımla anlatacağım. Anlatmadığım ne malum? Geri döneyim. Ne yüzle içeri gireceğim, sırnaşıkçasına karşısına oturacağım? Bar kızı mıyım ben?”*⁶⁴⁹

*“Bu sabahtan beri bir Zerrin, bir Tamara oluyorum, aynada vücuduma ve yüzüme onların gözüyle bakıyorum. Üç benliği birbirine karıştırıyorum. Gene de yalan, uydurma, falan filan diye adamcağıza çıkışıyorum. Vele ki tertip olsun, fena ciheti ne? Tertemiz hikâyeler... Ayrıca ahlaki tarafları da var: Kızların ikisi de resmen evlenmeden âşıklarıyla bir münasebetsizlik etmiyorlar. Sonra kahramanların erkeği de kadını da ömürlerince birbirlerine sadık kalan çiftler. Daha ne istiyorum. Şımarıklığın son perdesi bu. Benim de yeni zengin kızlarından pek farkım yok...”*⁶⁵⁰

Güldal, Fahir’in anlattığı hikâyeleri, büyük bir hayranlıkla dinler. Fahir’in onu hikâyelerdeki kadın kahramanlara benzetmesini de gururla karşılar. O da tıpkı Tamara ve Zerrintaç gibi kendini sevdiği adama saklar.

*“İyi ki yırtık ruhlu bir kız değilim. Geçmişimden utanmıyorum. Utanacak bir tarafım olmadan sevdiğim erkeğe kendimi arzumuyla tertemiz hediye edeceğime memnunum. Fahir buna layıktır; böyle olduğumu da biliyor. Tamara ile Amora da benim gibiydiler. Sanki hakikaten onların ruhları bütün karakterleriyle bende devam ediyor. Bir zamanlar ister yaşamış ister yaşamamış olsunlar! Şayet Roma ve Keykubad devirlerinde dünyaya gelip de Fahir ile karşılaşırdım, tıpkı onlar gibi hareket ederdim. Gözüm Fahir’den başkasını görmezdi.”*⁶⁵¹

---

⁶⁴⁸ a.g.e. s.12.

⁶⁴⁹ a.g.e. s.74.

⁶⁵⁰ a.g.e. s.333.

⁶⁵¹ a.g.e. s.385.

Birinci Alt Hikâye’de, Parmis ve Tamara aşkının erkek kahramanı Parmis, güçlü kuvvetli, sevdiği kadın için her şeyinden vazgeçebilecek derece fedakâr, ülkesi için her şeyi göze alan bir yiğittir.

“Gemici Parmis ev sahibine heyecanla soruyordu. “Bu kim? Bu aslanlı Sibel ilahesini nereden buldun?” Öteki sükûnetle şu cevabı verdi: On dakika evvel satıldı. Parmis: Ben almak isterim onu! Bir misli vermeye hazırım! Hem de kendim için. Anladın mı? Kendime. Çabuk git, sahibiyile konuş! İşi bitirip dön! Burada bekliyorum seni. Üç mislini de göze alıyorum; bütün servetimi de fedaya hazırım!”⁶⁵²

Parmis, bütün gemileri, malları, evleri, esirleri ve esireleri dâhil ancak iki bin talantum kadar bir servete sahiptir. Nesi var, nesi yoksa haraç mezat satar. Borçlu kalması ihtimalini de düşünür. İşin dehşetini anlamakla beraber bir an tereddüt etmez, hatta sevinç duyar. Servet ve samanından mahrum kalan Parmis, üç mislini kazanmışçasına memnun Tamara ile birlikte saraydan çıkar.

“Parmis, yapayalnız kaldıklarını anladığı an sevgilisinin yüzüne bakmıştı. Göz göze gelince genç kız gözlerinde biriken arzuların pırıltısını göstermekten çekinmiş gibi utangaçlıkla başını öne eğdi. Tuhafı şu ki atılğanlığı, pervasızlığı, cüretkârlığı, hatta icabında küstahlığı ile tanınmış olan korsan reisi de aynı hareketi yaptı. O da gözlerini yere çevirdi. Rüzgârın haz ile sürüldüğü hanımeli yapraklarındaki yumuşak hışıltıyı sanki kulaklarına pek tatlı şeyler fısıldıyormuşçasına zevkle dinliyorlardı. Nihayet Parmis usul usul yürüyerek genç kıza yaklaştı, elini omzuna koydu. Demin kapıldığı ihtirastan sıyrılmış, şefkatle işlenmiş sesiyle dedi ki: Sevgilim! Yorgunsun, yatmalısın.”⁶⁵³

Parmis, Tamara ile beraber ölmeyi, alelade ölüme tercih eder:

“Üç gün evvel ölseydim ne kadar az ve hiçten yaşamış olacaktım!”⁶⁵⁴

Tamara da güçlü kuvvetli, ülkesi ve milleti için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır bir genç bayandır.

“Senin yanında kalacağım. Sen ne tarafa gidersen yanında bulunacağım. Azat edilmiş olmakla beraber kendimi daima kulun sayacağım. Parmis: Bunu İzopar gibi murdar bir mahlûkun tasallutundan kurtardığım için, minnettarlık duygundan dolayı mı yapacaksın? Servetimi kaybetmemin tesellisi mi? Tamara: Minnettarlığım benim uğrumda parasız kalmandan ileri gelmiyor. Sevgini kazandığım için sana bağlandım.”⁶⁵⁵

⁶⁵² a.g.e. s.111.

⁶⁵³ a.g.e. s.149.

⁶⁵⁴ a.g.e. s.182.

⁶⁵⁵ a.g.e. s.139.

Tamara hayatının aşkını bulduğu için o kadar mutludur. O kadar mutludur ki Side'nin övündüğü Afrodita mabedindeki meşhur heykelin sökülerek yerine kendisi model olabilecek durumdadır.

“Sevgim sonsuzdur; zamanla kayıtlı olamaz; ölçüye de gelmez. 2000 yıl sonra bile ruhlarımız ölümlü olmadığından seni sevmekte devam edeceğim. Tamara: Ben de öyle sevgilim! senden fazla! Kâinata sığmayan bir aşkla! Böyle diyen Tamara başını ilk defa kendi arzusuyla genç korsan reisinin sert adaleli göğsüne dayadı ve sapasağlam kalp atışlarını dinlemenin zevkine daldı. Sevdiği erkek yüreği üzerine başını dayamanın ve o erkeği yaşar hissetmenin keyfine gene ilk defa varıyordu.”⁶⁵⁶

“Parmis: Ata muhakkak çok iyi binersin?”

Tamara: Eğersiz koştururum, yarlardan atlarım, uçarım. Göklere yükselivermişim gibi olurum.

Parmis: Mükemmel ok atman lazım. Tamara: Tilkileri okla avlar, kürklerini halka dağıtırım. Parmis: Bunların hepsini ne zaman öğrendin?

Tamara: Emeklemeye başladığım yaştan itibaren... Bizde böyledir.

Parmis: Peki ama Aegeum denizinde ne aradığını söylemedin.

Tamara: Söyleyeyim: Grekya ve Roma dünyasını öğrenip memleketimi icabında bunlarla boy ölçüşecek dereceye ulaştırmak için gelecekteki kraliçe olarak anam beni amcamın yanında seyahate çıkarmıştı. Bizantium'u gördüm; Athena'da kaldım; Efesus'a gidiyordum. Samos önlerinde sizin korsanlarınızın eline düştüm. Amcam ile maiyetindekiler çarpışmada öldü; beni Side'ye getirip Agama'ya sattılar. Ötesini biliyorsun. Büyük ilahım Ay, aşkı tadayım diye seninle buluşmamı dilemiş ki öyle oldu.”⁶⁵⁷

Tamara, kadın olduğu halde bir an bile kendisini yalnız kendisine ait hissetmez. Parmis'in ruhunu da ruhuna karışmış bulur, bir vücutta iki ruh taşır. Onun içindir ki kocası yanında yokken varlığını duyar, yıkanırken, ovulurken, süslenirken, her yaptığı hareketi gördüğüne ve beğendiğine inanır. Parmis de aynı ruh hali içindedir. Tamara'dan daha güzel bir kadın onun için yoktur.

“Benim sevgilimsin, kocamsın ve ben sadece Side'yi alan kumandan kardeşi değilim. Haşmetlû Konsülün de ana tarafından yakın akrabasıyım. Sana el uzatanlar bana da hakaret etmiş olurlar. Talihime bak ki korsanlığın gadrine uğradığım halde korsanlardan birine gönül verdim. Hem de nasıl?”⁶⁵⁸

---

⁶⁵⁶ a.g.e. s.149.

⁶⁵⁷ a.g.e. s.162.

⁶⁵⁸ a.g.e. s.226.

İkinci Alt Hikâye’de, Ali Pars ve Zerrintaç aşkının erkek kahramanı Ali Pars da hem güçlü, milleti için her türlü fedakârlığı yapan bir asker hem de sevdiği kadını koruyup kollamak için elinden gelen her şeyi yapan yiğit bir erkektir.

“Pontuslu muharip, Amora’nın yüzüne ilk defa dikkatle baktı; gözleri onun çam sürgünü rengindeki gözlerine dalınca çelik adalelerin sertliğini kaybettiğini, sarp ruhunun da vücudu gibi yumuşayıp yontulduğunu hissetti. Kuvvete direnmenin manasızlığını anladı. Kendi kendine: ‘Ne oluyorum?’ diye sordu. ‘Niçin gönlümde şimdiye kadar duymadığım bir tatlılaşma başladı? Ağzımda bal tadı var, çiçeklerin kokusu birdenbire arttı. Tripoli’nin limon ve portakal bahçelerine girdim sanki... Etrafımı çam yeşili bir nur kapladı.”⁶⁵⁹

İrena’ya izahat verirken akli hep Amora’dadır. Ona bakamaz ama yanında varlığını duymaktan zevk alır, kendisini beğendirecek cümleler düzenlemeye çalışır. Genç kızın suskun olduğu zamanlar sesine hasret kalır.

Paros, bir gün Amora’ya olan aşkını itiraf etmek için onu atıyla gezintiye çıkarır. Paros ömrünü at sırtında ve yüksek yaylalarda geçirdiğinden kanını yakan Amora onun kokusuna direnemez. Amora’yı belinden yakalayıp güçlü kollarıyla kendi yanına, atının üzerine, kucağına alır ve boynuna narin yapılı çelik kolların sımsıkı dolandığını ve dudaklarını serin mi ılık mı yoksa sıcak mı olduğunu anlayamadığı nane kokulu bir ağzın kapattığını anlayınca, kendisini göğe doğru uçuyormuş sanır.

Paros’un asıl ismi Ali Pars’tır ve o bir Türk’tür. Alaaddin’in sırdaşı ve akrabasıdır. Ali küçükken Pontus, sarayına esir düşmüştür. Rum dili ile adetlerini de o sırada öğrenir.

“Beni burada bekleyiniz; gönlüm sizinledir. Pek yakında döneceğim. Yıldızların alnımıza yazdığını ne Türk sultanı ne de harp talihisi söylebilir.”⁶⁶⁰

Ali’nin sadece karısına olan tutkunluğu, sarayı dolduran cariyeleri hayrete düşürür. Bu fethedilmez gönül kalesini ele geçirmek isteyenler bütün fetanlıkları kullanarak Zerrin’e bir aşk hüsrânı çektirmek için her şeyi yapsalar da Ali hiçbirine aldırılmaz. Uzakta iken Zerrin’in hayaline, yakında bulunduğu zaman daha latif görünen cismaniliğine meftundur.

---

⁶⁵⁹ a.g.e. s.247.

⁶⁶⁰ a.g.e. s.271.

Bu hikâyedeki kadın kahramanımız Zerrintaç ise aslen bir Hristiyan kızıdır. Çok iyi bir terbiye ile yetişmiş, güçlü kuvvetli, mücadelecî bir kızıdır. Sevdiği adam için de düşünmeden dinini bile değiştirmiş ve ömür boyu kocasına sadık kalarak mutlu bir yaşam sürer.

“Amora avcı, atıcı, binici ve erkek gibi mücadelecî yetişmişti. Bunda ölen anasının da tesiri vardı. Zira bu kadın Konstantinopolis şehrinden gelmiş sirk kıızıydı. Bir süre avı esnasında atının ayağı sürçtü. Susuzdağ üzerinde idiler. Bir uçuruma yuvarlanıp, genç yaşında öldü. Alara prensi Kostos o vakadan sonra meczuplaşmıştı. Kızını kardeşinin yanına Kalanoros’a gönderdi. İki kardeş çocuğu, Side gibi ehemmiyetini kaybetmeyerek gene korsanlık sayesinde mevkiinde tutunan büyük bir sahil şehrinde birlikte gelişmeye başladılar.”⁶⁶¹

“...Sevgili Ali! Sana Latince bir mısra hatırlatacağım: Omnia vincit amor. Bu Viril’in sözüdür. Aşk her şeye galebe çalar, manasına gelir. Benim aşkım da bütün zorlukları yenecektir. Yazmasını ve okumasını öğrenemedim ama şöyle böyle Türkçe konuşuyorum. Dinle: Kulun olayım senin! Beğendin mi canım? Kavuşacağımız günler pek yakınlaştı. Çektiklerimi kollarının arasında unutacağıma eminim.”⁶⁶²

Zerrintaç ne taht ne taç ne saray ne gülistan ister. Hepsini Ali Pars’ın kolları arasında bulur. Onun kucağı onun için tahttır. Eli saçlarına konunca onun için taç olur.

“Hristiyanlığı kadar Müslüman oldu. Ali Pars’tan başka varlık tanımıyor, kocasına tapıyor, ona çok defa bir heykel vaziyeti vererek ayaklarının altına çiçekler yayıyor, meyveler seriyor ve dizlerine başını dayayıp yüzünü hayran hayran seyre dalyordu.”⁶⁶³

Günde birkaç defa hamama girer, hoş kokulu killerle yıkanır, güzel kokular sürünür. Sonra Zerrintaç ana olur. İlk çocuğu bir kızıdır. Hakan nezaket göstererek ismini Gülnihal yani gülfıdanı koyar. Keykubat bu çiçeğe Gülnihal’in babası kadar düşkündür.

Zerrintaç kendisini aşk ve annelik sevgisinden başka bir şeye vermez. Varı yoğu, bütün zevki, düşüncesi onlardır. Hatta bazen saray debdebesinden, külfetli merasim ve bezdirici dedikodulardan bıktığı zaman Alara’ya dönüp hisarı zevkine göre döşer. Sevdikleriyle, sevgilileriyle, kocası, çocuğu ve çocuğunun hocasıyla orada sakin, daha huzurlu bir hayat sürmeyi de tasarlar.

⁶⁶¹ a.g.e. s.243.

⁶⁶² a.g.e. s.298.

⁶⁶³ a.g.e. s.304.

“Mahperi, ikbal hırsıyla saray entrikalarının en sinsicelerini çeviredursun, Zerrintaç tertemiz duygularının saflığı ile güzelliğini kıymetlendiren tek erkeğe bağlılığı ile kul cinsine gösterdiği insanca muamelesiyle herkese kendini sevdirmiş, şöhreti halk arasına da yayıldığından ismi türkülere geçmiş, devrin ziyneti olmuştu. Bir peri kızı, bir melekti o. Hem para yardımında bulunuyor hem de âşık- maşuk birleştiriyordu.”⁶⁶⁴

Üç hikâyede de kahramanlarımıza yardımcı olan kahramanlar vardır. Fahir’e yardımcı olan dayısı Besim, diğer kahramanların yardımcıları olan Barsimon ve Bambius’un yeni versiyonudur. Üçünün de üstlendiği rol itibariyle birbirlerinden hiçbir farkı yoktur.

Birinci Alt Hikâye’de Bambius, kıymetli sert taşlar üstüne kabartma resimler hak eden, kırk yaşlarında kıvrıkcık sakallı ince bir kuyumcudur. Kameos denilen bir mücevherat işlemeciliği sanatı Side’yi dünyanın dört bir tarafında şöhretlendirdiğinden çok revaçta, pek karlı bir iştir. Fakat Bambius sadece hakkâk değil Parmis’in akıl hocasıdır. Bambius’un evi, iyi para kazanan bir sanatkâr olduğundan dolayı hem zarif hem de nadide eşya ile döşer.

“Bambius fırsattan istifade ederek âşıkları zafer takının altından geriye çekti; sonra halkın arasına soktu; nihayet yan sokağa saptırdı: ‘Hızlı yürüyelim, kaçalım!’ diyordu. Fakat kendi evinin artık onlara rahatlık temin edemeyeceğini bildiğinden şehri doğu semtini tutturmuştu. Azat edilmiş esirlerin mütevazı bir ömür sürdükleri dar, bakımsız, ıssız mahalleye saparak, dıştan dikkat çekmeyen fakat sağlam kapılı bir yapıya sertçe vurdu...”⁶⁶⁵

Hakkâk sanatına âşık olduğundan sakın günlere kavuşunca işleyeceği taşlar için onun krokilerini derin bir hazla zihnine nakşeder. Hele kale duvarları üzerindeki muharipleri ok yağmuruna tuttuğu zamanki vücut hareketlerine ayrıca ehemmiyet verir.

“Ben sanata, hünere, fikre meftun olduğum için sana tutuldum. Manzaralarla cisimlerin, meyvelerle rayihaların zevkine vardığımdan dolayı senin de lezzetini anladım. Taşları göz nurumla ve muhabbetimle yüz misli kıymetleştirdiğinden ötürü değerimi biliyorum. Sana kendi eserim imişçesine meftunum. Yüzüne, vücuduna neşrettiğin nura bakarak diyorum ki: bunu taşta ben işledim. Nasıl da muvaffak olmuşum!”⁶⁶⁶

---

⁶⁶⁴ a.g.e. s.316.

⁶⁶⁵ a.g.e. s.147.

⁶⁶⁶ a.g.e. s.209.

Bambius, Tamara'ya karşı aşktan da öte duygular besler. Onu çok beğenmekle beraber kıskançlık vb. duyguları içinde taşımaz.

“Haklısın mukabilimde hiçbir şey istemeden seni sevmekte devam edebilirim. Yaptığın gerdanlığı göğsünde takılmış görünce onunla senin birbirinizi tamamladığınızı anlayarak nasıl memnun oluyorsam seni Parmis'in kolları arasında seyrederken de gene birbirinize yakıştığınızı anlayarak zevk duyuyorum. Kıskanmıyorum: Beğeniyorum. Bu misilsiz inciye öyle bir mahfaza yaraşıyor; kocanın esmer vücuduna yapışıp kaldığın zaman mat ışığın gökkuşağı renklerinde parıldadığını, etrafa rengârenk kıvılcımlar serpildiğini, serpintilerin ruhumu serinlendirdiğini anlıyorum. Meğerse sizin gibi sevişenlerin meclisinde bulunmak dünya nimetlerinin en latifinden faydalanmak imiş...”⁶⁶⁷

İkinci Alt Hikâye'de, Barsimon sarı, kıvrırcık sakallı, orta yaşlı, çok sevimli bir âlim ve bir şairdir. Aynı zamanda mücevherattan anladığı, kıymetli taşlarla sanat eserlerini sevdiği için Kalanoros Prensi'nin korsanlık sayesinde elde ettiği hazinenin muhafızı, hazine amiridir. Atalarının aslen Sideli olduğunu, fakat suyollarının bozulup yer sarsıntılarının da eklenmesiyle Side'nin harabeye çevrilmesinden sonra, asırlarca evvel buraya yerleştiğini, atalarından birinin çok uzak bir tarihte hakkâklık yaptığını söyler.

Barsimon, büyük prensesin ihtişamlı güzelliğine hayrandır. Hele kraliçe tavırları alıp azametle, etrafına bakmadan ve iç âlemine dalmış görünerek yürüyüp gidişini pek beğenir. Lakin küçüğünün ince, zarif, kemiksiz gibi duran adaleli, atletik ve çevik vücuduyla sevimli, manalı yüzüne meftundur. Çapkıncasına dudak büküşlerinden, gülüşlerinden, omuz kaldırışlarından, keyfince hareketlerinden ve serbest konuşmalarından derin zevk duyar.

Müneccim Barsimon, Müslüman olduktan sonra Hoca Bahai adını alır. Beyaz kürkle çevrili takkesini çıkararak yerine siyahını giymiş, etrafına kocaman bir sarık dolar. Lakin devetüyü cübbesini feda edemez. Beyaz katırı da hala durur. İki de sıhattedir. Vaktiyle nasıl İncil okur, Homeros ile Virgilius'dan şiirler söyler, çivi hattını söker, hiyerogliflere mana verir, yıldızların dilini biliyorduydu şimdi de Kuran'dan ayetler zikretmeye ve Farsça mektuplar yazmaya çabalar.

Bahai bir ara Konya'ya gitmek zahmetini göze alır. Vahdet-i vücut nazariyesince, güzellik, Tanrı vasıflarından biri sayıldığından akidesini tasavvufa

⁶⁶⁷ a.g.e. s.209.

çevirerek büyük piri bizzat görüp dersinde hazır bulunmak arzusunu yenemez. Ney çalmaya da o tarihte başlar.

“Kırk yıldır topladığım, herkesten sakladığım mücevher bulacaksınız. Bunlar Gülnihal’in çeyizidir. Dedi. Ali Pars ile Zerrintaç, o zaman gördüler ki Hoca, sakalını boyamaktan artık vazgeçmiş, yirmi yaş ihtiyarlamış. Ölümüne bütün Pamfilya halkı matem tuttu. Camilerde dualar okundu. Kiliseler de ayin yapıldı. Vasiyeti mucibince naşını götürüp ecdadının beldesi olan harap Side’nin ıssız, kurak mezarlığına göndüler.”⁶⁶⁸

Çerçeve Hikâye’de Fahir’in dayısı Besim Bey ise bir ressamdır. Sarı saçlarının ve sakalının güzelliğiyle övünür. Ayrıca Güldal’ı da çok beğenir.

Besim, Güldal’ın güzelliğini ölümsüz kılmak için onun bir resmini yapmaya karar verir.

“Bir resminizi yapacağım; fakat bunun yağlı boya olmasını istemiyorum. Size yakışan, hafif, uçucu, çok zarif, ince bir şeydir. Ya pastel ya akurel... Degas ve Baschet’nin pastellerine hayranımdır. Pastel çiçeklere, meyvelere, çayır ve çimenlere yakışan sahte, cilasız bir boyadır. Çiçek, meyve, çimen hepsini kendinizde topladığınız için bunu tercih edeceğim. Belki de o balodaki leylak renkli uzun etekli, dantel tuvaletinizle!”⁶⁶⁹

“Hakikaten yeni bir Hoca Bahai bu adam! Bambius ile Barsimon’un ruhu Besim Bey’de yaşamakta devam ediyor. Beni onlar kadar seviyor. Yani onların Tamara ile Amora’yı sevdikleri gibi. Sanatkâr muhayyilesini süslediklerimizden dolayı”⁶⁷⁰ der.

Romanda İkinci Alt Hikâye’de, Alaaddin Keykubad’ın eşi İrena ise hiçbir zaman gerçek bir Müslüman olamamış, gözünü iktidar bürümüş bir kadındır.

“Tarihte Huand Hatun adıyla anılan meşhur Selçuk İmparatoriçesi Mahperi bir müddet sonra Keykubad’a bir oğul yetiştirecekti ve bu oğul anasının teşvikiyle hem babasını hem de ana ayrı küçük kardeşini öldürterek onların yerine geçecekti...”⁶⁷¹

Mahperi dış görünüşünde hayır ve hasenatı seven dindar bir kadındır. Çeşmeler, hanlar, mescitler, imarethaneler, yaptırır. Fukaraya bakar, halkı kayırır.

“Huand Hatunun taraftarları çoğalmakta idi. Çoğaladursun Şehzade Hüsrev büyüyor, büyüdükçe ne mal olacağını sezdireni işaretler de çoğalıyordu. Dadıları ve

⁶⁶⁸ a.g.e. s.320.

⁶⁶⁹ a.g.e. s.326.

⁶⁷⁰ a.g.e. s.352.

⁶⁷¹ a.g.e. s.300.

tayaları Zerrintaç'a dert yapıyorlardı: Bize yapmadığını bırakmıyor. Ellerimizi ısırtıyor, ayaklarımıza çelme takıyor, canımızın yandığını görünce keyifleniyor.”⁶⁷²

Birinci Alt Hikâye’de, Agama, eski bir esirdir. Parmis’in babası satın alır, sonra azat edilir. Agama, işini kurnazca yapan bir adamdır.

“Agama esir tüccarıydı ve Parmis’in “mal” dediği kendisi denizde iken toplanmış kadın erkek stoku idi. Zira koca Side’nin başlıca ticareti dünyanın her yerinden getirilen kul cinsini Batı pazarlarına satmaktı. Esir taşıyan gemiler roma harp filolarını yıldırarak bir kuvvete bile ermişti.”⁶⁷³

Birinci Alt Hikâye’de, İzopar kötü kalpli adamdır. Parmis’in Amora’ya karşı olan duygularından yararlanarak onun her şeyini alır.

“Daha evvel şayet İzopar zulüm yapmak buhranına tutulmazsa! Onun bu nöbetleri çok defa kanlı neticeler doğurur. Ne mi yapar? Büyükleri taklide yeltenen her küçük diktatör gibi icat fikri olmadan işittiklerini en bayağı şekillerde tekrarlamak hevesine kapılır. Persiya devrinin vaktiyle gene bu şehirde hüküm sürmüş Strapeslerini taklide yeltenir, acı çekirmeden haz duyar. Zaten İzopar’ın nezaket ve iltifatı kalabalığından tehlikelidir. Zira onun zulüm buhranı hilm ve sükûndan sonra gelir.”⁶⁷⁴

“Dostum Belleros Parmis! Şunların içinde iyiliği tek hak eden insan sensin. Müsaade et de kalbimden gelen fazilet duygusunun meyvesini sana sunayım.’ Bu kadar tatlı konuşmasına rağmen her tiran gibi arkasından bir hainlik etmesi ihtimali mevcuttu. ‘... Benden baba dostundan bir dileğin var mı? Filvaki ilahlar sana ne mümkünse vermişler: servet, isim, güzellik, kuvvet, cesaret ve muvaffakiyet... Lakin öyle vaziyetler hâsıl olur ki gene bir aksilikle karşılaşabilirsin. O vaziyetten kurtulman için bir dostun yardımı lazım gelir. Zeki çocuksun, tekrar ediyorum: Bir dileğin var mı?’ ... Genç korsan reisi ayağa kalktı. Heybetli aynı zamanda tenasüplü göğsü kabarmış, kol adaleleri gerilmişti. Gür sesle dedi ki: ‘Şükran sana, ey ulu şehrimizin ulu hâkimi! Bir dileğim vardır... Dileğim iyi kalbinin ilham ettiği ihsandır. Onun ne olduğunu sen benden daha iyi biliyorsun. Fikrinden geçeni istiyorum. Yüksek zekânla zaten bunu anlamıştın! Senden hiçbir şey gizlenemez.”⁶⁷⁵

3. 4. ZAMAN

Romanın anlatma zamanı üç dört günlük bir zamandır. Fakat vaka zamanı iki bin yıllık bir zaman dilimidir.

“Şimdi müsaade buyurursanız size, eski eserlere karşı duyduğum merak dolayısıyla ilk defa Side’ye gittiğim zaman nasıl, birdenbire, 2000 yıl kadar evvelki

⁶⁷² a.g.e. s.312.

⁶⁷³ a.g.e. s.110.

⁶⁷⁴ a.g.e. s.131.

⁶⁷⁵ a.g.e. s.132.

geçmişimi yaşamaya başladığımı, bütün şehrin gözlerimin önünde nasıl canlandığını anlatacağım.”⁶⁷⁶

“Hintlilerin İsa’nın doğumundan beş asır önceden beri ‘Samsara’ adını verdikleri inanışlarını, yani ruhların kalıp değiştirme hadisesini bugünkü ilim ne red ne de mevcudiyetini ifade edecek vaziyettedir.””⁶⁷⁷

Romanda zaman kavramı önemlidir. *2000 Yılın Sevgilisi*’nde üç ayrı devrin varlığı söz konusudur.

A.Roma İmparatorluğu zamanı, Birinci Alt Hikâye’nin yaşandığı zaman dilimidir. Küçük şehirler, korsanlık ve esir ticaretinin anlatıldığı devirdir.

“Gemici Parmis ev sahibine heyecanla soruyordu. ‘Bu kim? Bu aslanlı Sibel ilahesini nereden buldun?’ Öteki sükûnetle şu cevabı verdi: ‘On dakika evvel satıldı.’ Parmis: Ben almak isterim onu! Bir misli vermeye hazırım! Hem de kendim için. Anladın mı? Kendime. Çabuk git, sahibiyile konuş! İşi bitirip dön! Burada bekliyorum seni. Üç mislini de göze alıyorum; bütün servetimi de fedaya hazırım!’”⁶⁷⁸

“Parmis, bütün gemileri, malları, evleri, esirleri ve esireleri dâhil ancak iki bin talantum kadar bir servete sahipti. Yarın nesi var, nesi yok, haraç mezat satılacaktı. Borçlu kalması da mümkündü. İşin dehşetini anlamakla beraber bir an tereddüt etmedi, bilakis sevinç duydu, bağırды...””⁶⁷⁹

Tamara bir hafta Aya ibadet eder. Gündüzleri de mabetlere gider, adaklar adar, şehrin tanınmış falcılarını saraya çağırıp söylediklerini ehemmiyetle dinler, kurbanlar kestirir.

“Şayet anam ilahın yanına gittiyse tahtına küçük hemşirem Tomris geçmiştir. Zaten o saltanata benden fazla layıktır, daha çevik ve savaşçıdır. Hem artık benim de bir tahtım var. Hele bir taç sahibiyim ki misli dünyada yoktur; Senin aşkın!””⁶⁸⁰

B. Selçuklu Medeniyeti, İkinci Alt Hikâye’nin yaşandığı zaman dilimidir. Selçuklu Devleti’nde tam bir devlet otoritesinin varlığı söz konusudur.

“Zira ben Türk’üm ve asıl ismim aleksi Paros değil Ali Pars’tır. Hakanın sır kâtibiyim. Ayrıca Kayı Han neslinden bir beyzadeyim. Sultanla akrabayız. Sizin lisanınızı ve adetlerinizi küçükken esir düştüğüm Pontus sarayında öğrendim.””⁶⁸¹

---

⁶⁷⁶ a.g.e. s.104.

⁶⁷⁷ a.g.e. s.103.

⁶⁷⁸ a.g.e. s.111.

⁶⁷⁹ a.g.e. s.133.

⁶⁸⁰ a.g.e. s.191.

⁶⁸¹ a.g.e. s.279.

“Biz ehl-i kitaba hürmet ederiz. Din vicdana tabiidir. Fethettiğimiz ülkelerdeki insanlardan beklediğim hükümdarımıza sadakattir. Sadık Hıristiyanı vefasız, asi Müslümana tercih ederiz. Vazifem kaleyi içinden fethetmekti. Hakanın emriyle kana bulaşmamış bir sulh arıyordum. Onunla beraber seni de buldum. Prensese Fertelkinlerim sayesinde artık harbin lüzumsuzluğuna epeyce inanmıştır. Sultandan gelecek teslim teklifini kabule yanaşması beklenebilir. Fakat her ihtimale karşı Amora ‘mı tehlike dışına çıkarmam lazımdı.”⁶⁸²

“Tarihte Huand Hatun adıyla anılan meşhur Selçuk İmparatoriçesi Mahperi bir müddet sonra Keykubad’a bir oğul yetiştirecekti ve bu oğul anasının teşvikiyle hem babasını hem de ana ayrı küçük kardeşini öldürterek onların yerine geçecekti...”⁶⁸³

C. Cumhuriyet Dönemi, Çerçeve Hikâye’nin yaşandığı zamandır. Hürriyet, adalet ve eşitlik kavramlarının anlatıldığı dönemdir.

“Esasa geleyim. Daha doğrusu geçen senenin yazına. Büyükada’ya kadar döneyim. Niçin Büyükada? Diyeceksiniz. Zira ben sizi ilk defa orada, 1949 yazında, Kulüp bahçesinde gördüm. Geceleyin baloda! Balonun verileceği gün –fena bir gecenin sabahıydı- hastalandığımı anladım. Boğazım şişmişti ve hararetim kırka yakındı. Tabii derhal penisilin yaptılar, ikinciye doğru ateşim düştü. Akşamüzeri size kendimi iyi hissetmekle beraber odamda kalmak mecburiyetinde idim. Ve baloyu içeriden, cam ardından seyrettim. Tabii anladınız. O gece sizi leylak renkli dantel tuvaletinizle gören ressam Besim değildi. Bizzat bendim. Görür görmez “Yarabbi, dedim ne latif mahlûk! Güzellikle sevimlilik bir genç kızda ancak bu derece ahenkleşebilir. Evet, bu bir genç kızdır. Hem de vücudu kadar ruhu da sıhhatte, azıcık mağrur, lakin çok iyi kalpli bir küçük hanımefendi! Tıpkı benim Side’de düşündüğüm, düşüne düşüne mevcut imişçesine yaşattığım, yaşattıktan sonra da hayran kaldığım kısacası âşık olduğum Tamara işte karşımda! Kendimi anlatmaya lüzum yok. Fahir’le bulunmak da hoşuma gidiyor. İstanbul’a varınca ondan ayrılacağımın üzüntüsünü şimdiden duyar gibiyim. Bir aydan beri özlediğim evim, odam artık eskisi gibi gönlümü çekmiyor.”⁶⁸⁴

3. 5. MEKÂN

2000 Yılın Sevgilisi romanında mekân oldukça geniştir. Mekân tasvirlerine sıkça yer verilir. Ancak bu tasvirler eski devrin güzelliğini bozmayacak cinstendir. Romanda Alanya’nın üç ayrı zamandaki durumunu anlatır. Birinci Alt Hikâye’de Alanya’da korsanlık yapan insanların yaşam alanının Bizanslılar tarafından istila edilmesi anlatılır. İkinci Alt Hikâye’de Selçukluların Anadolu’ya yerleşmesinde Alanya’nın önemi belirtilir. Çerçeve Hikâye’de ise Alanya’nın Türkiye Cumhuriyeti zamanındaki durumu hakkında bilgi sahibi oluruz.

⁶⁸² a.g.e. s.280.

⁶⁸³ a.g.e. s.300.

⁶⁸⁴ a.g.e. s.39.

Tamara ve Parmis hikâyesinde (Birinci Alt Hikâye) Roma İmparatorluğu zamanında önemli esir merkezlerinden biri olan Side şehri tüm canlılığıyla anlatılır. Büyük Side şehri limanı: Antalya ile Alanya arasındadır.

*“Tabiidir ki gitmemiş ve ismini bile duymamışsınızdır. Zira şimdi böyle bir şehir ve liman mevcut değildir. Ancak harabesi kalmıştır. Side dünyanın en mühim esir ticaret merkezidir.”*⁶⁸⁵

*“Nihayet Eski Antalya ve Selimiye isimleriyle anılan harabeye geldi. Burası Alanya şosesi üzerinde, o şehirle Alanya'nın tam ortasında, her ikisine de 90 km mesafede idi. Doksanıncı kilometrede şoseyi bırakarak deniz tarafına sapılacaktı. Şu var ki o tarihte şose çok bozuktu. Otomobiller sakatlanacaklarını düşünerek gitmeye razı olmadılar. Araba ve at ile yolculuk ise hem uzun sürecekti hem de zahmet çektirecekti. Ama limanda bir kaptıkaçtı buldum ve bir sabah şafak sökmeden şehirden ayrıldım. Gezintiye çıkmadan önce Befort, Lanckoronski, Bosh, forbe, Sprat, Nieman, Hans Ron gibi mütehasıs seyyahların notlarını, seyahatnameler ve tarihler okuduğum için Side harabesi Hakkında bilgisiz değildim. Biliyordum ki tarihi en uzak devirlere, Fenike medeniyetine belki de daha derine kök salmış, Perslerin uzun müddet elinde kalmış, Büyük İskender'e kapılarını açıp nice istilalara maruz kalmış olan bu mamurenin üzerinde ancak Roma medeniyetinin muazzam kalıntılarını bulacağım. Helenistik devir ve bundan evvelki mamurluk toprak altındadır. İki amansız istila Pers ve Hıristiyan akınları şehri mahvetti. Zira birincisi heykel ve mabet tanımayan bir milletin hücumu idi; ikincisi kendisinden evvelki inanışları hiçe sayan bir taassup çağından ibaretti. Side'nin Müslüman devri yoktur. Zira daha evvel suyollarının bozulması ve zelzeleler yüzünden halk burasını bırakıp etrafa dağılmıştı... Side, bir nevi Pompei gibi hemen hemen son mamur günlerini yaşamakta idi. Hatta o şehir günün birinde küllerin altından gene çıkacaktı. Lakin halkının süpürülüp su bentlerinin yıkıldığı ve korsan filolarının batırıldığı Side, ayrıca zelzelelerin de hışmına uğrayarak Hıristiyanlık devrinde azıcık kalkındıktan sonra yere batacak, dünya haritasından büsbütün silinecekti. Ve nihayet Girit Adasında getirilen göçmenler muhteşem yıkıntısı üzerine ıssız bir köy kuracaklar, en nefis heykel ve sütunları parçalayıp fırında yakarak kirecini ev yapmakta kullanacaklardı. Bir taraftan da malaryadan kırılıp döküleceklerdi.”*⁶⁸⁶

Yine Selçuklu İmparatorluğunun (İkinci Alt Hikâye) önemli şehir limanlarından biri olan Alanya üzerine yapılan tasvirler de dikkat çekicidir.

“Birinci maceramıza sahne olan Side ile ikinci maceramızın geçeceği Kalanoros yani Alanya arasında yalnız bir dağ tepesindedir. Altından bir çay akar. Toroslardan gelen bu çay iki şehrin ortasına rastlayan bir mevkide Akdeniz'e dökülür. Kalenin uzaktan görünüşü heybetlidir. İçinden aşağıya bakış da muhteşemdir... Buraya Side'den daha fazla sükûnet ve cansızlık hâkimdi. Deniz sesi bile yoktu. Öylesine yapayalnızdım ki ilk defa yüreğime korku çöktü. Sessizliğin korkusuydu bu! Beni öldürdükleri için geldikleri anlasam bile insan sesi ve

⁶⁸⁵ a.g.e. s.30.

⁶⁸⁶ a.g.e. s.180.

insanların ayak patırtısını işitmek istiyordum. Gözlerimi yumdum. Merdivenden biri çıkıyordu galiba. Fakat kııldamıyordum. Bir kadın sesi: Paros! Neredesin sevgilim? Diyordu. Bana böyle hitap edeni, gözlerimi açmadan gördüm ve gene aynı vaziyette cevap verdim. Buradayım Amora! Seni bekliyorum. Yedi yüz yirmi altı senedir şuracıkta seni beklemekteyim.”⁶⁸⁷

“Keykubad imparatorluğun yumuşak iklimli kışlık bir idare merkezine ihtiyacı olduğunu da hesaba katmakta idi. Kalanoros, elde edilmesi güç kalesiyle, kumsalıyla, limanı ve bağlık, bahçelik dolaylarıyla, hele portakal ve limon yetişen güneşli, sulak iklimi ile bulunmaz bir kış bölgesi idi. Mısır yolunu da burası açabilirdi. Gemi yapmaya elverişli ormanları ve usta amelesi yardımıyla büyük bir donanma orada vücuda getirebilirdi.”⁶⁸⁸

“Şu var ki Alanya kalesinin bulunduğu yer zaten tabiatın tahkimli bir saray yapılmak için hazırladığı yerd. İnsan eli hiçbir saraya onunki gibi surlar üstünde birdenbire yükselivermiş heybetli kayalıklardan bir temel kuramaz, bir tarafını sulak ovalar ve kumsallarla süsledikten sonra şimal tarafını yeşil dağlarla kapatıp önüne Akdeniz’i getirip seremezdi.”⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁷ a.g.e. s.239.

⁶⁸⁸ a.g.e. s.248.

⁶⁸⁹ a.g.e. s.308.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Barış İçin Yapılan Evlilik: İkinci Alt Hikâye’de, İrena ile Keykubad arasında yapılan evlilik devletlerarası barışın sağlanması için yapılır. Keykubad, Alanya’nın barışçıl yollarla bırakılması için Krala yeğene İrena ile evlenmek istediğini söyler. Kral tarafından bu teklifinin kabul edilmesiyle evlenirler.

“Tekfur akli başında bir adama benziyor. Ayrıca hanedan kişidir. Bu yerler asırlarca hükmeden cetlerinden ona miras kalmıştır. Sadakatini hısumlık ile sağlamak isterse ve teklif kendisinden gelirse reddetmeyiz. Şefkat ve keremimizden fazlasıyla müstefit olur. Sulh ve asayiş de daha kolay teessüs eder.”⁶⁹⁰

4. 1. 1. 2. Evlilikte Din Değiştirme: İkinci Alt Hikâye’de, Ali Pars ile Amora’nın evlenmesi için Amora’nın Müslüman olması gerekir. Amora sevdiği erkek için bunu severek kabul eder ve Müslüman olarak Zerrintaç adını alır.

“Hristiyanlığı kadar Müslüman oldu. Ali Pars’tan başka varlık tanımıyor, kocasına tapıyor, ona çok defa bir heykel vaziyeti vererek ayaklarının altına çiçekler yayıyor, meyveler seriyor ve dizlerine başını dayayıp yüzünü hayran hayran seyre dalıyordu...”⁶⁹¹

Günde birkaç defa hamama girer, hoş kokulu killerle yıkanır, arışahiler sürünür, yeni dinin faziletlerinden en iyi ve doğru şekilde yararlandığı için güzelliği Müslümanlaşır, tertemiz olur.

“Sonra Zerrintaç ana oldu. İlk çocuğu bir kız idi. Hakan nezaket gösterdi. İsmi kendisi koydu. Gülnihal yani gülfidanı! Keykubat bu çiçeğe Gülnihal’in babası kadar düşkündü.”⁶⁹²

4. 1. 2. Eğitim: Özellikle kadınların savaş eğitimi aldıkları görülmektedir. Hem Birinci Alt Hikâye’deki Tamara hem de İkinci Alt Hikâye’deki Amora ata iyi binerler, iyi kılıç kullanırlar ve iyi avcılık yaparlar.

“Parmis: Ata muhakkak çok iyi binersin?”

---

⁶⁹⁰ a.g.e. s.299.

⁶⁹¹ a.g.e. s.304.

⁶⁹² a.g.e. s.310.

Tamara: Eğersiz koştururum, yarlardan atlarım, uçarım. Göklere yükselivermişim gibi olurum.

Parmis: Mükemmel ok atman lazım. Tamara: Tilkileri okla avlar, kürklerini halka dağıtıyorum. Parmis: Bunların hepsini ne zaman öğrendin?

Tamara: Emeklemeye başladığım yaştan itibaren... Bizde böyledir.

Parmis: Peki ama Aegeum denizinde ne aradığını söylemedin.

Tamara: Söyleyeyim: Grekya ve Roma dünyasını öğrenip memleketimi icabında bunlarla boy ölçüşecek dereceye ulaştırmak için gelecekteki kraliçe olarak anam beni amcamın yanında seyahate çıkarmıştı. Bizantium'u gördüm; Athena'da kaldım; Efesus'a gidiyordum. Samos önlerinde sizin korsanlarınızın eline düştüm. Amcam ile maiyetindekiler çarpışmada öldü; beni Side'ye getirip Agama'ya sattılar. Ötesini biliyorsun. Büyük ilahım Ay, aşkı tadayım diye seninle buluşmamı dilemiş ki öyle oldu.”⁶⁹³

“Amora avcı, atıcı, binici ve erkek gibi mücadelecisi yetişmişti. Bunda ölen anasının da tesiri vardı. Zira bu kadın Konstantinopolis şehrinden gelmiş sirk kıızıydı. Bir süre avı esnasında atının ayağı sürçtü. Susuzdağ üzerinde idiler. Bir uçuruma yuvarlanıp, genç yaşında öldü. Alara prensi Kostos o vakadan sonra meczuplaşmıştı. Kızını kardeşinin yanına Kalanoros'a gönderdi. İki kardeş çocuğu, Side gibi ehemmiyetini kaybetmeyerek gene korsanlık sayesinde mevkiinde tutunan büyük bir sahil şehrinde birlikte gelişmeye başladılar.”⁶⁹⁴

4. 1. 3. Kültür, Sanat ve Edebiyat: Resim: Birinci Alt Hikâye'de Parmis'in en yakın arkadaşı Bambius çok iyi bir ressamdır.

“Kıymetli sert taşlar üstüne kabartma resimler hak eden, kırk yaşlarında kıvrırcık sakallı ince bir kuyumcu idi ve Kameos denilen bir mücevherat işlemeciliği sanatı Side'yi dünyanın dört bir tarafında şöhretlendirdiğinden çok revaçta, pek karlı bir işti. Fakat Bambius sadece hakkâk değildi. Parmis'in akıl hocasıydı.”⁶⁹⁵

“Hakkâk sanatına âşık olduğundan sakın günlere kavuşunca işleyeceği taşlar için onun krokilerini derin bir hazla zihnine nakşediyor, hele kale duvarları üzerindeki muharipleri ok yağmuruna tuttuğu zamanki vücut hareketlerine ayrıca ehemmiyet veriyordu.”⁶⁹⁶

Çerçeve Hikâye'de, Fahir'in dayısı Besim de bir ressamdır.

“Bir resminizi yapacağım; fakat bunun yağlı boya olmasını istemiyorum. Size yakışan, hafif, uçucu, çok zarif, ince bir şeydir. Ya pastel ya akurel... Degas ve Baschet'nin pastellerine hayranımdır. Pastel çiçeklere, meyvelere, çayır ve çimenlere yakışan sahte, cilasız bir boyadır. Çiçek, meyve, çimen hepsini kendinizde

⁶⁹³ a.g.e. s.162.

⁶⁹⁴ a.g.e. s.243.

⁶⁹⁵ a.g.e. s.120.

⁶⁹⁶ a.g.e. s.185.

topladığınız için bunu tercih edeceğim. Belki de o balodaki leylak renkli uzun etekli, dantel tuvaletinizle!”⁶⁹⁷

“Hakikaten yeni bir Hoca Bahai bu adam! Bambius ile Barsimon’un ruhu Besim Bey’de yaşamakta devam ediyor. Beni onlar kadar seviyor. Yani onların Tamara ile Amora’yı sevdikleri gibi. Sanatkâr muhayyilesini süslediklerimizden dolayı” der.⁶⁹⁸

4. 1. 4. Din ve İnanış: İkinci Alt Hikâye’de, Amora’nın hocası Barsimon müneccimken Müslüman olduktan sonra Hoca Bahaî adını almış ve kendini dine verir. Sürekli Kuran’ı okur, ney çalar. Beyaz kürkle çevrili takkesini çıkararak yerine siyahını giymiş, etrafına kocaman bir sarık dolar. Lakin devetüyü cübbesini feda edemez. Beyaz katırı da hala durur. Vaktiyle nasıl İncil okur, Homeros ile Virgilius’dan şiirler söyler, çivi hattını söker, hiyerogliflere mana verir, yıldızların dilini biliyorsa şimdi de Kuran’dan ayetler zikretmeye ve Farsça mektuplar yazmaya çabalar.

Bahai bir ara Konya’ya gitmek zahmetini göze alır. Vahdet-i vücut nazariyesinde, güzellik, Tanrı vasıflarından biri sayıldığı için akidesini tasavvufa çevirerek büyük piri bizzat görüp dersinde hazır bulunmak arzusunu yenemez. Ney çalmaya da o tarihte başlar.

“Kırk yıldır topladığım, herkesten sakladığım mücevher bulacaksınız. Bunlar Gülnihal’in çeyizidir.”⁶⁹⁹

Ali Pars ile Zerrintaç, o zaman görürler ki Hoca, sakalını boyamaktan artık vazgeçer, yirmi yaş ihtiyarlar. Ölümüne bütün Pamfilya halkı matem tutar. Camilerde dualar okunur. Kiliseler de ayin yapılır. Vasiyeti mucibince na’şını götürüp ecdadının beldesi olan harap Side’nin ıssız, kurak mezarlığına gömerler.

4. 1. 5. Mekânların İnsan Hayatındaki Etkisi: Birinci Alt Hikâye’de, Side, Tamara ve Parmis’in aşkına sahne olur. İkinci Alt Hikâye’de, Alanya, Ali ile Zerrin’in aşklarının başladığı, devam ettiği yerdir. Çerçeve Hikâye’de ise Fahir ile Güldal arasında, İskenderun Garı’nda başlayan tanışma trende aşka dönüşür. İstanbul’da bu aşk itirafa dönüşür. Büyük Side şehri limanı Antalya ile Alanya arasındadır.

---

⁶⁹⁷ a.g.e. s.352.

⁶⁹⁸ a.g.e. s.352.

⁶⁹⁹ a.g.e. s.320.

“Tabiidir ki gitmemiş ve ismini bile duymamışsınızdır. Zira şimdi böyle bir şehir ve liman mevcut değildir. Ancak harabesi kalmıştır. Side dünyanın en mühim esir ticaret merkezidir.”⁷⁰⁰

“Side, bir nevi Pompei gibi hemen hemen son mamur günlerini yaşamakta idi. Hatta o şehir günün birinde küllerin altından gene çıkacaktı. Lakin halkının süpürülüp su bentlerinin yıkıldığı ve korsan filolarının batırıldığı Side, ayrıca zelzelelerin de hışmına uğrayarak Hıristiyanlık devrinde azıcık kalkındıktan sonra yere batacak, dünya haritasından büsbütün silinecekti. Ve nihayet Girit Adasında getirilen göçmenler muhteşem yıkıntısı üzerine ıssız bir köy kuracaklar, en nefis heykel ve sütunları parçalayıp fırında yakarak kirecini ev yapmakta kullanacaklardı. Bir taraftan da malaryadan kırılıp döküleceklerdi.”⁷⁰¹

İlerleyen yıllarda mezarlar ve lahitler içinde kıymetli eşya bulunduğunu duyan çapulcular harabe şehirlere musallat olurlar. Side bundan kurtulamaz. Mezarlardan çıkan mücevherler parlak ve işlemeli taşlardan yapılmış bir gerdanlıklar yok pahasına elden çıkar.

Birinci Alt Hikâye’ye, sahne olan Side ile İkinci Alt Hikâye’nin geçeceği Kalanoros yani Alanya arasında kalan Alara Kalesi’nin altından bir çay akar. Toroslardan gelen bu çay iki şehrin ortasına rastlayan bir mevkide Akdeniz’e dökülür. Kalenin uzaktan görünüşü heybetlidir. İçinden aşağıya bakış da muhteşemdir.

“Evvelki sene Side dönüşü bu kaleye atla çıkmıştım. Antalya ve Alanya havalisindeki yüzlerce eski şehir ve kale harabeleri arasında Alara’yı görmek şarttı. Zira en dikkate değer ve kendisini mükemmelen muhafaza etmişlerinden biri idi... Bu kale sert kayalar arasında bir inci gibi idi. Yanından mavi renkli, Nil akışlı ve ahenkli bir ırmak geçiyordu. Göğe yakınlığından bekçilerin beli bükülmüş, yüksekliğinin yanında Kafdağı küçük bir tepe gibi kalmıştı... Buraya Side’den daha fazla sükûnet ve cansızlık hâkimdi. Deniz sesi bile yoktu. Öylesine yapayalnızdım ki ilk defa yüreğime korku çöktü. Sessizliğin korkusuydu bu! Beni öldürdükleri için geldikleri anlasam bile insan sesi ve insanların ayak patırtısını işitmek istiyordum. Gözlerimi yumdum. Merdivenden biri çıkıyordu galiba. Fakat kımıldamıyordum. Bir kadın sesi: Paros! Neredesin sevgilim? Diyordu. Bana böyle hitap edeni, gözlerimi açmadan gördüm ve gene aynı vaziyette cevap verdim. Buradayım Amora! Seni bekliyorum. Yedi yüz yirmi altı senedir şuracıkta seni beklemekteyim.”⁷⁰²

“Keykubad imparatorluğun yumuşak iklimli kışlık bir idare merkezine ihtiyacı olduğunu da hesaba katmakta idi. Kalanoros, elde edilmesi güç kalesiyle, kumsalıyla, limanı ve bağlık, bahçelik dolaylarıyla, hele portakal ve limon yetişen güneşli, sulak iklimi ile bulunmaz bir kış bölgesi idi. Mısır yolunu da burası

⁷⁰⁰ a.g.e. s.30.

⁷⁰¹ a.g.e. s.180.

⁷⁰² a.g.e. s.239.

açabilirdi. Gemi yapmaya elverişli ormanları ve usta amelesi yardımıyla büyük bir donanma orada vücuda getirebilirdi.”⁷⁰³

4. 1. 6. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 6. 1. Yardımsever İnsan: Birinci Alt Hikâye’de Parmis’in en yakın arkadaşı Bambius, Parmis’in Tamara’yı saraydan almasının ardından sarayın ne vaziyet alacağını düşünmeye başlar. Zira Parmis’e halkın sevgisi artmıştır. Gittikçe de artmaktadır.

“Aşk uğruna bütün servetini feda etmesi kendi lehine bir cereyana sahip olduğu halde o serveti elde eden Tarsus’a karşı da hoşnutsuzluk uyandırmıştı. Kaldı ki preotor yaşlı ve çirkindi, öbürü genç ve yakışıklıydı. Güzelliğiyle, vücut tenasübüne ve hele sevilip sevmeye, sevişmeye meftun olan Greko- Romen zevkini Parmis fazlasıyla okşuyordu. Etraftakiler ona ve zarif ilaheciğine bakarak hoş hayallere dalıyorlar, muhayyilelerinde birtakım muhabbet sahneleri tertip ediyorlardı.”⁷⁰⁴

Bambius, fırsattan istifade ederek âşıkları halkın arasına sokarak yan sokağa saptırır. Fakat kendi evinin artık onlara rahatlık temin edemeyeceğini bildiğinden âşıkları doğu semtine doğru götürür. Azat edilmiş esirlerin mütevazı bir ömür sürdükleri dar, bakımsız, ıssız mahalleye saparak, dıştan dikkat çekmeyen fakat sağlam kapılı bir yapıya sertçe vurur. Burada yakın arkadaşı olan Piyon’a âşıkları emanet ederek oradan ayrılır.

“Bambius havanın açılması ümidiyle vakit kazanmak, hareket emrini vermesini unutturmak için arkadaşı uğruna her ne pahasına olursa olsun kumarı uzatacaktı.”⁷⁰⁵

Parmis ve Tamara’ya evini açan Piyon, âşıklara güler yüz gösterir, onları korumaya alır.

“Burası benim silentiosus olarak kullandığım ve herkesten kaçıp ara sıra inziva içinde çalışmak için gizlendiğim evimdir. Dışarıdan görünüşüne aldanmayınız; içerisi rahatınızı eksiksiz temin edecek şekilde düzenlidir. Ancak burada dinlenebilirsiniz. Sizi kale mahallesinde bulacağını tek kişi aklına getiremez. Hatta İzopar’ın casusları bile!”⁷⁰⁶

---

⁷⁰³ a.g.e. s.248.

⁷⁰⁴ a.g.e. s.146.

⁷⁰⁵ a.g.e. s.165.

⁷⁰⁶ a.g.e. s.147.

İhtiyar Piyon, mümkün mertebe görünmemeye, çiftleri baş başa bırakmaya çalışır. Nitekim âşıklara taze yumurta, bal, süt, orman çileği ve fırından yeni çıkmış nar gibi kızarmış ekmeğ getirdikten sonra hemen kaybolur.

İkinci Alt Hikâye’de Amora’nın yardımcısı ve aynı zamanda hocası olan Barsimon, tam bir yardımseverdir. Barsimon’un odasına giren Paros, sesini yavaşlatarak Amora’nın iyi olduğunu söyler.

“Ali: Amorfa emniyettedir; tasa çekme dostum.

Barsimon: O yandan müsterihim.

Ali: Nereye götürdüğümü neden sormuyorsun?

Barsimon: Bildiğim için...

Ali: Benim kim olduğumu da biliyor musun?

Barsimon: Doğum tarihini gizlemek istediğin zaman şüphelenmiştim. Fakat Amora’yı ancak senin kurtaracağını anladığımdan aramızda bir Türk bulunduğunu kimseye sezdirmedim.

Ali: O şu dakikada artık benim nikâhlımdır ve ismi Zerrintaç olmuştur.

Barsimon: Yıldızlar böyle olacağını söylemişlerdi.”⁷⁰⁷

4. 1. 6. 2. Dalkavukluk: Birinci Alt Hikâye’de, Agama eski bir esirdir. Parmis’in babası satın alır ve sonra azat eder. Agama Parmis’i düşünür gibi yapar fakat İzopar’ın dalkavuğudur.

“Esir tüccarı Agama. Agoma esir tüccarıydı ve Parmis’in “mal” dediği kendisi denizde iken toplanmış kadın erkek stoku idi. Zira koca Side’nin başlıca ticareti dünyanın her yerinden getirilen kul cinsini Batı pazarlarına satmaktı. Esir taşıyan gemiler roma harp filolarını yıldırarak bir kuvvete bile ermişti.”⁷⁰⁸

“Esirci Agama, herifin casusudur, o haber vermiştir. Zira üç mislini verip alacağım. Hatta servetimi fedaya hazır olduğumu söylemiştim.”⁷⁰⁹

---

⁷⁰⁷ a.g.e. s.291.

⁷⁰⁸ a.g.e. s.110.

⁷⁰⁹ a.g.e. s.137.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Yalnızlık: İkinci Alt Hikâye’de, Alanya kralı Kostas, karısının ölümünden sonra kendisini kiliseye kapatarak inzivaya çekilir.

“Fılvaki bu baba acayip bir adamdı. Bir faciadan sonra Alara kalesine kapanmıştı. Münzevi bir ömür sürer, bir keçe üstünde yatar kalkar, ibadet ve niyaz ile aziziler gibi yaşardı. Civar derebeyleri kendisine hürmet gösterir, arazisine ve nüfuz dairesine göz dikmeyi akıllarından geçirmezlerdi...”⁷¹⁰

“Kostas büyük ve bedbaht bir adamdır. Sevgilini kaybettikten sonra dindarlığa vurdu, itikâfa çekildi. Şatosunun burcunda münzevi ve fakir bir hayat sürüyor. Benim dostumdur”⁷¹¹

4. 2. 2. Hırs: Birinci Alt Hikâye’de, Side kralı İzopar, çok hırslı bir hükümdardır. Bu yüzden halkına kötü davranır. Kendisine itaatsizlik edenlere eziyet yapmaktan çekinmez. Bu hırsı nedeniyle köle Tamara’yı Parmis’e her şeyini alması karşılığında satar.

“Daha evvel şayet İzopar zulüm yapmak buhranına tutulmazsa! Onun bu nöbetleri çok defa kanlı neticeler doğurur. Ne mi yapar? Büyükleri taklide yeltenen her küçük diktatör gibi icat fikri olmadan işittiklerini en bayağı şekillerde tekrarlamak hevesine kapılır. Persiya devrinin vaktiyle gene bu şehirde hüküm sürmüş Strapeslerini taklide yeltenir, acı çekirmeden haz duyar. Zaten İzopar’ın nezaket ve iltifatı kalabalığından tehlikelidir. Zira onun zulüm buhranı hilm ve sükûndan sonra gelir.”⁷¹²

4. 2. 3. İntikam Duygusu: İkinci Alt Hikâye’de, İrena hükümet işlerine karışmayı sever. Kendisinde yaradılıştan bir devlet idareciliği meyli vardır. Keykubad’ın ilk karısı olsa da kocasının ikinci bir kişiyle evlenmesi üzerine tahta o kadının çocuklarının geçmesini önlemek için oğluna babasını ve diğer kardeşlerini öldürtür.

“Tarihte Huand Hatun adıyla anılan meşhur Selçuk İmparatoriçesi Mahperi bir müddet sonra Keykubad’a bir oğul yetiştirecekti ve bu oğul anasının teşvikiyle hem babasını hem de ana ayrı küçük kardeşini öldürterek onların yerine geçecekti...”⁷¹³

Mahperi, dış görünüşünde hayır ve hasenatı seven dindar bir kadındır. Çeşmeler, hanlar, mescitler, imarethaneler, yaptırır. Fukaraya bakar, halkı doyurur.

⁷¹⁰ a.g.e. s.241.

⁷¹¹ a.g.e. s.255.

⁷¹² a.g.e. s.131.

⁷¹³ a.g.e. s.300.

“Şehzade Hüsrev büyüyor, büyüdükçe ne mal olacağını sezdirenen işaretler de çoğalıyordu. Dadıları ve tayaları Zerrintaç’a dert yanyorlardı: Bize yapmadığını bırakmıyor. Ellerimizi ısırtıyor, ayaklarımıza çelme takıyor, canımızın yandığını görünce keyifleniyor.”⁷¹⁴

4. 2. 4. Aşk

4. 2. 4. 1. Aşkta Ruh ve Beden Açısından Olgunluğa Ulaşma: Güldal ve Fahir, aşkta cinsi arzudan ziyade gerçek sevgiyi isterler. Bu yüzden Güldal, Fahir ile karşılaşınca kadar kimseyle birlikte olmaz. Fahir ile de anne ve babasına saygısızlık olur düşüncesiyle gizlice buluşmayı doğru bulmaz.

“Müsaade ederseniz fikrimi açıkça bildireyim. Epeyce düşündüm, anladım ki siz bir tesadüf olarak karşıma çıkmadınız. Beni de bu asırda ilk defa görmüyordunuz. Hikâyeleriniz hoştu ama maziye hatırlama ile münasebeti yoktu. Hülâsa bütün bu işler daha ziyade bir tertip eseri! Meselenin aslını öğrenmedikçe size bir şey söyleyemeyeceğim. Hayır! İki üç gün beklemeniz, beklememiz lazım. Kendimi toparlamaya ihtiyacım var. Çarşamba günü bu saatte, telefon edebilirsiniz belki bir görüşme yeri buluruz. Katiyen gücenmiş, kırılmış değilim. Bilakis seyahatin zevkini hala duyuyorum. Lakin takdir edersiniz elbette: Hayatımın en mühim kararlarından birini alacağım; alınca da Tamara ve Zerrintaç gibi kusursuz bir kadın olacağım.”⁷¹⁵

---

⁷¹⁴ a.g.e. s.132.

⁷¹⁵ a.g.e. s.328.

İKİ CİSİMLİ KADIN

1. ROMANIN KÜNYESİ

Roman, dört bölümünden oluşur. Bu bölümler de kendi aralarında numaralandırılır. Birinci Bölüm Abant Gölünde Akıl Almaz Bir Tesadüf, İkinci Bölüm Elvin ile Pervin, Üçüncü Bölüm Bar Kızı Elvin isimleri alırken, Dördüncü Bölüm bir isim almayıp önceki bölümün devamı niteliğindedir. Refik Halit, *2000 Yılın Sevgilisi* romanından sonra 1954 yılında *İki Cisimli Kadın*'ı kaleme alır. *2000 Yılın Sevgilisi*'nde bir ruhun üç ayrı tarihi devirde yaşadıkları anlatılırken, bu romanda bir ruhun aynı zaman dilimi içinde iki farklı ülkede yaşaması hikâye edilir. Reha üç yıl önce kaybettiği sevgilisinin yasını tutarken ona çok benzeyen Pervin ile karşılaşınca adeta geçmişi yeniden yaşar. Böylelikle romanda Pervin ile Elvin arasında kalan Reha'nın psikolojik durumu yansıtılır. Romanda bir ruhun aynı zaman dilimi içinde, biri Güney Afrika'da, Hint Okyanusu kıyısında Natal Eyaletinin Dubran şehrinde, diğeri Türkiye'nin Abant Gölü civarında olmak üzere, iki ayrı ruhu taşıdığı anlatılır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Reha, dayısı Yaşar'a Abant'a gitmeyi teklif eder. Ancak dayısı oranın bu mevsimde çok kötü, yolları çamur ve bataklık olduğu için gitmek istemediğini söyler. Reha gitmek konusunda ısrar edince Yaşar, meteorolojiyi arayacağını, yolların uygun olması durumunda gidebileceklerini söyler. Yaşar yolda nazlanır gibi davranırsa da aslında Reha'nın haberi olmadan ona sürpriz yaparak birkaç gün sonra kendisi onu oraya götürmeyi planlar. Ama Reha aceleci davranır.

Abant'a geldiklerinde Yaşar'ın önceden ayarladığı bir eve yerleşirler. Yemekten önce biraz çevreyi gezmek üzere dışarı çıktıklarında kadınlı erkekli bir gruptan şarkı sesleri duyarlar. Güzelce bir yemek yedikten sonra dinlenmek üzere odalarına geçerler. Yaşar uykuya daldığı vakit kapıya biri vurur. Reha gelenin kim olduğuna bakmak için kapıya yöneldiğinde şaşırır, yürüyemez olur ve o an düşüp bayılır. Bir ses duyan Yaşar, odaya gelince bayılmış olan Reha'yı ayıltır ve ona neler

olduğunu sorar. Reha az önce ölen sevgilisi Elvin'in geldiğini söylese de Yaşar onun bir yanılısına olduğunu belirterek yeğenini yatıştırmaya çalışır. Bu esnada kapıları çalar. Yaşar, kapıyı açar ve önde kadın arkada iki erkek içeri girer. Kadını gören Reha, bir kez daha şaşırırsa da bu kez kendisini çabuk toparlar ve misafirler ile tanışır. Kadının adı Pervin Belinski'dir. Amerikalılar fırtınadan dolayı geceyi onların evinde geçirirler. Ertesi gün eşi ve teyzesinin oğlu bazı işlerden dolayı Ankara'ya gitmek zorunda kalan Pervin onlarla gitmeyerek Abant'ta kalır. Aslında Pervin ilk görüşte tutulduğu Reha'dan ayrılmak istemediği için Abant'ta kalır. Reha bir taraftan Pervin'den ayrılmayı istememekte diğer taraftan da Elvin'e ihanet ettiğini düşünür. Pervin'e Elvin ile yaşadıklarını anlatınca kız çok üzülür ve ağlar. O zaman hem Reha'nın içi rahatlar hem de Pervin kocasından ayrılıp Reha ile evlenmeye karar verir.

Reha'nın Elvin ile yaşadıklarını öğrenmek isteyen biri de Yaşar'dır ve Reha ona Elvin'i anlatmaya başlar. Elvin'i Afrika'da yer alan Durban adlı yerleşim yerinde bar kızı olarak tanır. Ona daha ilk görüşünde âşık olur. Arkadaşı Tommy sayesinde Elvin ile buluşup vakit geçirirler. Güzel ve çok mutlu geçen birkaç haftadan sonra Elvin Reha'yı terk eder. Bunun acısıyla Tommy'nin çiftliğine birkaç gün dinlenmeye giden Reha, bir akşam karşısında Elvin'i görür. Elvin, Hass'ın tehditlerinin dolayı kaçtığını ama onsuz yapamayarak geri döndüğünü anlatır ve sevgilisine sarılır. Reha da hiçbir şey söylemeden sevgilisini affeder. Tam artık her şey güzel dedikleri bir zaman Hass yeniden ortaya çıkar.

Reha ve Elvin'in daha huzurlu yaşaması için Tommy, Reha'nın tayininin Gandhi'ye çıkmasını sağlar. Ancak gitmeden önce Tommy'nin çiftliğinde nişanları yapılır. O gün Elvin de Reha'ya bir itirafta bulunarak Hass'ın onun peşinde olmasının gerçek sebebini açıklar. Durban'a gelirken gemide kendisini uyutarak birlikte olan bir adamı öldürür ve Hass sayesinde adamı denize atar. Ancak Hass bu cinayeti işlediğini itiraf eden bir belgeyi kendisine imzalattığı için bir türlü peşini bırakmaz. İntikam hırsıyla Hass, Elvin'i öldürürken Reha da Hass'ı öldürür. Reha'nın anlattığını daha fazla dinlemek istemeyen Yaşar, ertesi gün Reha'yı İstanbul'a götürür ve burada bir profesöre gösterir. Doktor, Reha'nın hasta olması takdirde ruhunu iyileştirmeye çalışacağını söyler.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

İki Cisimli Kadın romanı kahraman anlatıcının ağzından ve bakış açısından kaleme alınmış bir eserdir. Kahraman anlatıcı her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duyguları ve hissettiklerini öne çıkarır. Bu anlatıcı tipli eserlerde değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisinin algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini yansıtır. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurduğu için okuyucuya daha yakın gelir. *İki Cisimli Kadın* romanında da olaylar romanın erkek kahramanı Reha'nın ağzından anlatılır. Aşağıya alınan parça, anlatıcının bu yönünü çok açık bir şekilde ortaya koyar:

“Şehirde duramayacağım hele şu cumartesi ikindisinde ve Pazar gününde! Eve bir misafir akınıdır başlayacak, memur efendilerden ibaret bir akın... Alaka duymadığım şeylerden, tanımadığım şahıslardan uzun uzun konuşacaklar, güle konuşa poker oynayacaklar; bütün halleriyle sinirlerime dokunacaklar. Yolu da olmasa Abant'a gideceğim; icap ederse bozuk kısmı yürürüm bile! Kongo ormanlarında haftalarca yürüyen bir adam Bolu ormanlarında gezinti yapmaktan mı çekinir?”⁷¹⁶

Reha, kalabalık içine çıkmaktan hoşlanmayan bir adamdır. Daha sakin, insanların olmadığı sessiz sakin yerlere gitmekten zevk duyar.

“Ben de aşkıma mukabele edecek miyim, edebilir miyim? Elvin'e en haince, zalimce ihanet bu olmaz mı? Başka bir ihtimal daha aklıma geldi. Korkunçtu: Kadını ben seversem, ölmüş sevgilime benzediğinden dolayı eski aşkımin henüz soğumayan küllerinden yeni bir yangın çıkarsa, yarın öbür gün kalkıp giderse ne olacak? İkinci bir faciaya mı uğrayacağım?”⁷¹⁷

Reha, ölen sevgilisi Elvin'e ikizi derecesinde benzeyen Pervin'i görünce sönmüş aşkı yeniden alevlenir. Ancak Reha'nın içinde bir tedirginlik başlar. Pervin ile birlikte olursa adeta büyük aşkı Elvin'e ihanet edeceğini düşünür. Geçmişte yaşanan kötü şeylerin yeniden yaşanma ihtimali de aklına gelerek ikinci bir faciadan çok korkar.

⁷¹⁶ Refik Halit Karay, *İki Cisimli Kadın*, İnkılâp Kitabevi, İst. 2009, s.15.

⁷¹⁷ a.g.e. s.59.

Reha, büyük bir duygu karışıklığı içindedir. Âşık olduğunu sandığı Pervin'e yabancı gözlerle baktığını hissedince onunla Elvin'e olan büyük benzerliğinden ötürü ilgilendiğini anlar. Fiziksel olarak Elvin'e çok benzese de ruhen Elvin'e hiç benzemeyen Pervin, Reha'nın yeniden bulduğunu sandığı sevgilisi değildir.

“Pervin'e yabancılaşmış gözlerle baktığımı hissettim. Şimdi karşımda, ne gibi bir ruh haleti içinde olduğunu sezemediği için şaşırılmış duran kadın Elvin'e hemen hemen hiç benzemiyordu. Bir andırış. O kadar! Şüphesiz ki dipdiri, boylu boslu, çok güzel yahut çok tahrik edici bir kadındı; olgunlaştığı halde bile ayva gibi sert duran, incecik kabuğu içinde kendisini üzerine vurunca çatırdayıp kütürdeyerek tertemiz ayrılacaktıysa sağlam muhafaza eden vücuduna hayranlıkla bakıyorum ama bu kadın, ölümünden sonra tekrar bulduğumu, kavuştuğumu sandığım sevgili değil!”⁷¹⁸

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Romanın merkezinde Reha'nın aynı zamanda iki farklı bölgede yaşadığı olaylar vardır. Bundan dolayı roman tek olay örgüsünden oluşur.

Birinci Vaka Parçası: Reha, dayısı Yaşar'a Abant'a gitmeyi teklif eder. Ancak dayısı bu mevsimde oranın çok kötü, yollarının çamur ve bataklık halinde olduğunu ileri sürerek gitmek istemez. Ancak Reha, aklına koyduğu için komşusunun jipini alarak yola koyulur. Dayısı da ona sürpriz yaparak onunla beraber gider.

İkinci Vaka Parçası: Abant'a geldiklerinde Yaşar'ın önceden ayarladığı eve yerleşirler. Güzelce bir yemekten sonra dinlenmek üzere odalarına geçerler. Tam uykuya daldıkları sırada kapı vurulur. Reha kapıya baktığında düşüp bayılır. Ses üzerine odaya gelen Yaşar, Reha'nın bayıldığını görünce yatağa yatırır ve ayılmasını bekler. Reha az önce ölen sevgilisi Elvin'in geldiğini söylese de Yaşar bir yanılsama yaşadığını belirtir. Az sonra kapı tekrar çalındığında kapıdakilerin Abant'a kamp için gelen Amerikalılar olduğunu görür. Amerikalılar soğuktan korunmak için kendilerinden yardım isterler. Kadını gören Reha bu kez güçlü davranarak soğukkanlı davranır. Bu kadının adı Pervin'dir. Pervin Reha'nın ölen sevgilisi Elvin'in adeta kopyasıdır.

---

⁷¹⁸ a.g.e. s.140.

Üçüncü Vaka Parçası: Reha ve Pervin, birlikte bir süre vakit geçirirler. Reha ilk fırsatta Pervin'e Elvin adlı bir kızı tanıyıp tanımadığını sorar. Ancak beklediği cevabı alamaz. Pervin, Elvin isimli birini hiç tanımaz. Reha, bir taraftan Pervin'den ayrılmayı istemezken bir taraftan da Elvin'e ihanet ettiğini düşünür. Pervin'e Elvin ile yaşadıklarını anlatınca genç kadın çok üzülerek ağlamaya başlar. O an hem Reha'nın içi rahatlar hem de Pervin kocasından ayrılarak Reha ile birlikte olmaya karar verir. Yaşar da Reha'nın Elvin ile yaşadıklarını merak ederek her şeyi kendisine anlatmasını ister. Reha, Elvin'i Afrika'dayken tanımış ve ona âşık olur. Ancak Elvin bir bar kıızıdır. Kendisini zorla çalıştıran adamlar vardır. Elvin aşkı uğruna patronunu öldürerek Reha ile kaçır. Tam mutlu bir hayat sürerlerken patronunun ölmediğini öğrenir. Adam yeniden kendisini rahatsız etmeye başlar.

Dördüncü Vaka Parçası: Reha ve Elvin, Hans'tan kaçmaya çalışırlar. Ancak adam her gittiği yerde onları bulur. Sonucunda da Hass, Elvin'i, Reha da Hass'ı öldürür. Yaşar, Reha'nın bu anlattıklarını daha fazla dinlemek istemez. Reha'nın hasta olduğuna hükmedip onu İstanbul'a götürerek bir profesöre gösterir.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanın ana kahramanı Reha'dır. Reha, maceraperest bir erkektir. Uzakdoğu'da maceralı, hür bir hayat yaşar. Bundan da büyük zevk alır. Reha'nın hayal gücü oldukça geniştir. Uzakdoğu'da yaşadığı aşk onun zihnini alt üst eder. Reha, aynı zamanda plan yapmadan yaşar. Ancak hiçbir yerde uzun süre duramaz. O, hayatı boyunca birçok kadınla karşılaşır. Ancak âşık olduğu kadını görünce ilk görüşte ona tutulur. Reha, Elvin'den sonra başka kadınlar tanısa da onu kolay kolay unutamaz. Ondan ayrılmanın hüznü ile yaşamına devam eder. Bundan dolayı da psikolojik kriz geçirir.

“Mademki birtakım tarihler ve rakamlar verdim, bari yaşımı da söyleyivereyim: 1914 tevellütlü olduğuma göre bu sırada otuz beş yaşını geçmiştim. Ankara'da dayım Yaşar'ın evinde misafirim. Dayı deyince ak saçlı bir adam tasavvur etmeyiniz; benden ancak yedi yaş büyüktür. Çocukluğumuzda yaş farkına rağmen arkadaşlık, yine de öyleyiz.”⁷¹⁹

---

⁷¹⁹ a.g.e. s.8.

Ölen sevgilisi Elvin'i o kadar çok sevmiştir ki onun ölümünden sonra büyük yasa girer. Bundan sonra da adım attığı her ân onun kederini duyarak ve sırf aşkını devam ettirmek için yaşamak ister.

“İnsan yaşadığı müddetçe ıstırap çeker; ölüm her şeyin, ıstırabın da sonudur. Yaşını tutmak, kederini duymak, aşkını devam ettirmek için yaşamalıyım. Yaşadıkça dert çekeceğim... Onun derdini! Bu aşkın icap ettirdiği fedakârlık ve aşığın yapabileceği tek şeydir. Ölümü aramak sevgiliye hürmetsizlik, sadakatsizlik olur bilhassa bir korkaklık, dayanıksızlık, çirkin bir mızıkçılık!”⁷²⁰

Reha, maceracı ruhu gereği Ankara'da sessiz sakin durmak istemez. Onun yerine Abant'a gitmek ister. Dayısı yolun bozuk olduğunu, kalacak yer olmadığını ve henüz kıştan kurtulduklarını söylese de Reha onu dinlemeyerek yine de gitmek ister.

“Şehirde duramayacağım hele şu cumartesi ikindisinde ve Pazar gününde! Eve bir misafir akınıdır başlayacak, memur efendilerden ibaret bir akın... Alaka duymadığım şeylerden, tanımadığım şahıslardan uzun uzun konuşacaklar, güle konuşa poker oynayacaklar; bütün halleriyle sinirlerime dokunacaklar. Yolu da olmasa Abant'a gideceğim; icap ederse bozuk kısmı yürürüm bile! Kongo ormanlarında haftalarca yürüyen bir adam Bolu ormanlarında gezinti yapmaktan mı çekinir?”⁷²¹

Reha, Abant'ta gece gördüğü Amerikalı kadını görmek ve onu kaçırmamak için sabah erkenden kalkar.

“Yarın sabah erken kalkmak istiyorum, güneşle beraber... Hatta mümkünse alacakaranlıkta.”⁷²²

“O Elvin! Demin yanılmamışım. Bu kadın Elvin'dir!”

Odadaki kadın hakikaten Elvin'di... Afrika'da iki sene evvel ölmüş olan sevgilim Elvina!”⁷²³

Reha o an bir ruhi dengesizliği yaşayarak odada kaç kişi olduklarını, içeri gelenlerin nasıl ve kaç kişi olduklarını göremez. Her şey birbirine karışır, her taraf döner. O an Yaşar'ın yüzünde de bir acayıklık, çarpıklık olur.

Reha, Pervin'i severse Elvin'e ihanet edeceğini düşünür. İleride bir gün Pervin'in de gitmesi durumunda yeni bir faciaya daha uğrayacağını düşünerek çok üzülür.

---

⁷²⁰ a.g.e. s.12.

⁷²¹ a.g.e. s.15.

⁷²² a.g.e. s.49.

⁷²³ a.g.e. s.54.

“Ben de aşkıma mukabele edecek miyim, edebilir miyim? Elvin’e en haince, zalimce ihanet bu olmaz mı? Başka bir ihtimal daha aklıma geldi. Korkunçtu: Kadını ben seversem, ölmüş sevgilime benzediğinden dolayı eski aşkımin henüz soğumayan küllerinden yeni bir yangın çıkarsa, yarın öbür gün kalkıp giderse ne olacak? İkinci bir faciaya mı uğrayacağım?”⁷²⁴

Reha, Pervin’in yatak odasına giderken bir kadının odasına girdiği için değil de eski sevgilisine çok benzediği için büyük bir heyecan yaşar.

“İki cisimli bir tek kadın bu! İkizlerden daha ikiz. Zira yalnız vücutları değil, karakterleri de aynı. Tek ruhlu, iki cisimli bir mahlûk karşımdayım. O tabiat harikası cisminin birini kaybetti öteki duruyor, dünyanın başka bir köşesinde yaşamasına devam etmektedir.

Şunu da düşünüyorum ve asıl buna içleniyorum: Yaşamakta olanı beni tanımıyor; hakkımda hiçbir fikri malumatı yok; sanki yabancıyım. Ayrıca ruhunun kaybettiği öbür vücuttan da habersiz. Bana gelince şimdi mevcut olmayan birinci vücutuna âşıktım, onun uğrunda ıstırapların en acısını çektiğim gibi yine onun yüzünden nimetlerin en değerlisi olan aşkı tanımıştım. İkinci vücutuna karşı vaziyetim kararsız.”⁷²⁵

Reha, adeta iki cisimli olan kadınlar arasında kalır. Bu iki cisimli kadınlardan birisi ölür diğeri de dünyanın farklı bir bölgesinde tam da Reha’nın karşısında durur. O an Reha, Elvin’e karşı ıstırapların en acısını çekerken Pervin’e karşı kararsız duygular içinde kalır. Pervin’i her gördüğünde mazi canlanır. Çektiği ıstırap ve azap iyice artar.

“Zira onu gördüğüm şu yerde mazi canlanıyor, hatıralarım beynime hücum ediyor, yoruluyorum, azap çekiyorum. Gece olunca kapıya gelmesini, cama vurmasını, yüzünü göstermesini bekleyeceğim. Sen işi şaka sanıyorsun, daha doğrusu egoistliğinden ciddiye almak istemiyorsun. Haydi, eşyalarımızı toplayalım. Gelişimizde olduğu gibi mademki öbürleri geçtiler, biz de geçerez!”⁷²⁶

Reha sonunda Elvin’e çok benzeyen Pervin’in sadece benzediğini ve o olmadığını anlar. Bu sayede günün birinde bir başkasını sevebileceğinin farkına varır. Ama bu kadının Pervin olmasını istemez. Çünkü aralarındaki benzerlik dolayısıyla ölen sevgilisine ihanet edeceğini düşünür.

“Zira ne kadar benzese bu kadın Elvin değildi ve benzerlik ihanet için bir sebep teşkil edemezdi. Bir kanaate daha varmıştım. Günün birinde belki de ona sadık kalmayabilirdim; fakat herhalde sadakatsizlik suçunu kendisine hiç benzemeyen

⁷²⁴ a.g.e. s.59.

⁷²⁵ a.g.e. s.86.

⁷²⁶ a.g.e. s.65.

biriyle işlerdim. Benzeyeni ile olanı vicdan azabını artırır, suça bir cinayet mahiyeti verirdi."⁷²⁷

Reha, Abant'ta bir macera yaşadığının farkındadır ve burada başlayan maceranın da yine burada kesilmesi gerektiğini düşünür. Pervin'i çok kısa bir süredir tanır ve daha ilk günden kendisine vücudunu gösteren bir kadına âşık olunamayacağı kanaatindedir. Pervin, Reha'nın Elvin ile olan tutku dolu ama sonu hüznü biten hikâyesini dinlediği zaman kendisini tutamarak ağlamaya başlar. Reha da onu her ne pahasına olursa olsun bırakmayacağını, bulduğu sevgilisini bir daha kaybetmeyeceğini söyleyerek Pervin'i kucaklar.

*"Daima aramıza giren bu bir numaralı bedbaht sevgili, görüyorum ki 2 numaralı benzerini ve hayatta bulunanı meşgul ediyor. Birçok şey sormak arzusunda ama beni üzmemekten çekindiği belli. Tekrarlıyor."*⁷²⁸

Reha tam bir duygu kargaşası yaşar. Pervin'e karşı gerçekte ne hissettiğini bir türlü anlayamaz. Pervin ile aralarında daima bedbaht bir sevgili görür. Pervin boylu poslu, dipdiri ve çok güzel bir kadındır. Ancak Pervin Reha'nın kavuştuğu sandığı sevgilisi Elvin değildir.

*"Pervin'e yabancılaşmış gözlerle baktığımı hissettim. Şimdi karşımda, ne gibi bir ruh hali içinde olduğunu sezemediği için şaşırılmış duran kadın Elvin'e hemen hemen hiç benzemiyordu. Bir andırış. O kadar! Şüphesiz ki dipdiri, boylu boslu, çok güzel yahut çok tahrik edici bir kadındı; olgunlaştığı halde bile ayva gibi sert duran, incecik kabuğu içinde kendisini üzerine vurunca çatırdayıp kütürdeyerek tertemiz ayrılacakmışçasına sağlam muhafaza eden vücuduna hayranlıkla bakıyorum ama bu kadın, ölümünden sonra tekrar bulduğumu, kavuştuğumu sandığım sevgili değil!"*⁷²⁹

Reha, aynı zamanda uzun yıllar memleketinden ayrı kalmış bir adamdır. Memleketini sevmek ve özlemekle beraber yaşadığı derin aşk acısından da zevk alır.

"Yedi senedir memleketinden uzak kalmış bir adamım. 1939 yılında, yirmi beş yaşında iken çıkmıştım, hala gurbetteyim. Niçin dönmüyorum? Bir defa atılmış olduğumdan ve peşinde koştuğum serveti elde edemediğimden dolayı... Bir sebep daha var: Gurbet tiryakisi oldum yahut hastası! Böyle bir hastalığa inanmalısınız. Arz onlarla doludur fakat Türkiye henüz o hastalığın yayılmadığı bir ülkedir. Memleketimi seviyorum, arıyorum, mütemadiyen hasretini çekmekteyim. Fakat Hak âşıkları gibi kavuşamamanın derin ıstırabını duymakla beraber hasret ateşiyle

---

⁷²⁷ a.g.e. s.107.

⁷²⁸ a.g.e. s.133.

⁷²⁹ a.g.e. s.140.

*yanmaktan da acayip bir zevk alıyorum. Bunları düşünürken zihnim ara sıra günün vakasına da saplanıyor.*⁷³⁰

Romanda Reha'nın dayısı Yaşar Bey tam bir memur tipidir. Reha'nın hem dayısı hem de en yakın dostudur. Tombul, yuvarlak çehresi; onu büsbütün sevimli, hatta komik hale sokar. Uzun ve kemikli yüzü sanki keder, düşünce için yaratılmıştır.

Yaşar'ın bankadaki işi epeyce yüksek maaşına uymayan bir hafiflikte, adeta semboliktir. Maroken koltuklarla döşeli, akaju yazıhaneli, üç telefonlu mükellef bir odada oturur. Masa başında değil tombul vücudunu keyfince yaydığı yumuşak yastıklı kanepede oturur. Yanına gelenlerin vazife ile alakaları yoktur, vakit bulanlar sohbetine koşarlar ve burada azıcık dinlenir, yorgunluk çıkarırlar.

*“Beş dakika uğramıştım; hiçbirinde ne kâğıt imzaladığımı gördüm ne de kendisinden bir şey sorulduğunu! Böyle olmakla beraber Yaşar Kuloğlu mesai saatlerine çok dikkatlidir. Elifi elifine saat dokuzda banka kapısından girer, tam öğleyin çıkar; ikide döner, beşe kadar bir yere ayrılmaz.”*⁷³¹

Yaşar, Ziraat Mektebi'nden mezundur; oradan posta müfettişi, ardından da kombina şefi sonrasında da bankacı olur. Bulduğu memuriyetlerin asıl mesleği ile ilgisi olmasa da sevilen ve ilerleyen bir memur olur. Canlı olması, amire, memura, hademeye, yerli, yabancı herkese yardım etmesi yönüyle herkes Yaşar Bey'den memnundur.

Yaşar, çok iyi niyetli bir adam olduğu için Reha'yı yalnız başına Abant'a göndermek istemez. Onun yanında kendisi de gider. Oldukça ihtiyatlı bir adam olduğu için de birkaç gün iş yerinden izin alarak bu tatile çıkar.

*“Şaka maka, geldik vallahi! Hani pek de fena etmemişiz. Haydi, artık söyleyeyim; yolun ciple geçilebileceğini biliyordum; jandarma telefonu da işliyordu; buraya Ankara'dan emir bile verdirmiştim. Bizi Beden Terbiyesi binası yanındaki vali köşküne misafir edecekler ve odalar hazırdır. Cipi komşudan sen almasaydın ben isteyecektim. Bir ikincisini de ihtiyaten temin etmiştim. Dayının ne adam olduğunu anladın mı şimdi?”*⁷³²

Yaşar, temkinli davranarak gezide başlarına gelebilecek herhangi bir sakatlık durumu için yanına uyuşturucu ilaçlar da alır.

---

⁷³⁰ a.g.e. s.168.

⁷³¹ a.g.e. s.18.

⁷³² a.g.e. s.34.

“Ben ihtiyatlı bir adamım, Reha! Perşembe gününe kadar izinliyim. Yağmur yerine kar da yağsa umurumda değil. Zaten çarşambadan evvel bir yere kımıldamayacağım. Teslim’e çıkarırken söyledim; komşulara haber verecek. Asıl sen sıkılıp gitmek isteyeceksin, Dayın kalacak. Haydi, şişeleri aç! Bana rakımı ver, kendine konyak doldur. Hüseyin Efendi’yi unutma yavrum! Demek Amerikalı hatun güzelmış, gençmiş ha? Yine yüzgeçlik edecek mi acaba? İyi ki valizime dürbünümü de koymuşum; seferber bir haldeyim. Başka türlü yola çıktığımı hatırlamam. Sancılanmak ihtimalini de düşünerek uyuşturucu ilaçlar bile aldım yanıma! Yaşar işini bilir.”⁷³³

Yaşar, ağzının tadını iyi bilir. Abant, onun için yemekleri ve tatlılarıyla dikkat çeken bir yerdir.

“Bolu’da şimdi yabani çiçek bulunur. Orada pek ince baklava da açarlar, başka tatlılar da yaparlar. Gitseydik taze yerli kaymakla karıştırıp yedik... Tabağın üstüne yabani çiçek koymak şartıyla!”⁷³⁴

Romanda Pervin, kadın kahramanlardan birisidir. Pervin, Reha’nın ölen sevgilisi Elvin’e benzerliği ile dikkat çeker. Reha, onu ilk gördüğünde eski sevgilisinin yeniden karşısına çıktığını düşünerek kendini kaybeder.

“Misis Belinski belli etmekten çekinmeyerek beni fazla süzüyor. Birkaç kere göz göze geldik; gözlerimi çeviren bendim. Benzeyiş azalacağından gittikçe beliriyor. Sesini işitmekten hem korkuyorum hem de işitmeye can atıyorum. İçimden bu tesadüfe bir seviniyorum, bir üzülüyorum; renk vermemeye çalışıyorum.”⁷³⁵

Pervin, ilk gördüğünde Reha’dan çok etkilenir ve onunla konuşabilmek için belinden rahatsızlandığı yalanını söyleyerek Reha’da kendisini tedavi etmesini ister. Kadının sol böğründeki beni tıpkı Elvin’inkine benzemesi de Reha’yı iyice şaşkınlığa uğratar.

“Dün geceki rutubetten belim tutulmuş, kımıldamıyorum. Demin kalkayım diye zorlandım, ağrısından gözlerimden yaş geldi. Artirik bir bünyem var; belki de bir aile mirası! Ne oldunuz? Niçin öyle tuhaflaştınız?”⁷³⁶

Pervin, yaptığı işve cilvelerle Reha’yı etkilemeyi amaçlar. Oldukça da korkusuz bir kadındır. Çocukluğu Birleşik Amerika’nın Yeni Meksika arazisinde Arizona ile Teksas arasında geçer. Belki de bölgenin etkisiyle hiçbir şey onu korkutmayı başaramaz.

---

⁷³³ a.g.e. s.40.

⁷³⁴ a.g.e. s.9.

⁷³⁵ a.g.e. s.57.

⁷³⁶ a.g.e. s.65.

Reha'nın kendisini öpmesini istediği halde öpünce ise ona soğuk davranır. Sonrasında da üzülerek özür diler.

“Demin beni öptüğünüz sırada soğuk davrandım, özür dilerim. Hâlbuki bunu bekliyordum hatta istiyordum. Elimde de değil... Birden kaskatı kesiliyorum.”⁷³⁷

Reha'yı çok beğendiği için onunla sadece arkadaşlık değil, bir dereceye kadar flört de etmek ister.

“Ama sadece arkadaşlık etmek niyetinde de değilim. Bir derecesine kadar flörte müsaade var. Derece pek de düşük olamaz. Malum ya, güzel bir göl kenarına ve çamlar arasında, keyfimizce vakit geçirebileceğiz. Geceleyin ay manzaraya bir şeyler ilave edecek. Ben ayın yüzüne bakmasını sevmem ama onun benim yüzümü aydınlatmasından hoşlanırım.”⁷³⁸

Pervin'in hayatı adeta bir romandır. Onu üç yaşındayken bir Balkan şehri olan Xanthie'de bir sokakta bulurlar.

“Türkçesi İskece'dir... Hani tütününün nefasetiyle meşhur kasaba. Balkan Harbi sıralarında elimizden çıktı; bir müddet Bulgarların işgali altında kaldı; sonra Yunanlılara geçti; Birinci Dünya Harbi'nde de başına gelmeyen kalmadı. Edirne vilayeti dâhilince Gümülcine sancağına bağlı ikinci sınıf bir kazaydı, bizim zamanımızda babam tütünü oradan getirir, kendi sarar, reji sigarası kullanmazdı.”⁷³⁹

Onu evlat edinen Mr. Thomsen, bir Amerikalıdır. Onu da Balkanalar tütün almak için geldiği bir sırada bulur. Adam büyük bir şirketin ekspresi olduğundan dünyayı gezerken Pervin'i de yanında götürür. Üvey babası Thomsen, yarı müsteşriktir. İran'da uzun zaman kalır, Şark dillerine merak sarar. Pervin ismini de o lisanlardan birinden alarak koyar. Evlat edinen aile Pervin'in bir Balkanlı olduğunu düşünerek fazlasıyla onunla ilgilenirler.

“Bir şart koymuştum. Eğer sizi sevmemi istemiyorsanız gidiniz, demiştim. Görmüyor musunuz? Ağlamamak için kendimi güç zapt ediyorum. Dayınıza karşı gülünç olmaktan çekiniyorum. Anlamayanların yanında zayıf görünmekten o kadar nefret ederim ki irade kuvvetiyle nefsimi muhakkak hâkim olurum ama sonra bitkin hale gelirim. Fena bir gece geçireceğim. Dün gece meğerse mesutmuşum.”⁷⁴⁰

Pervin, Reha'yı görür görmez âşık olur. Ondan uzak kalmak için de elinden gelen her şeyi yapar.

---

⁷³⁷ a.g.e. s.78.

⁷³⁸ a.g.e. s.95.

⁷³⁹ a.g.e. s.98.

⁷⁴⁰ a.g.e. s.112.

“İnce kalmış beli, nispeten dolgun kalçaları, kusursuz güzellikte diri baldırları ile Amerikan model ressamlarının takvimler ve kartpostallar için yaptıkları renkli kadın resimlerini hatırlatan bir siluet! Petty ve Moore imzalı sarışın, kumral ve esmer tiplerinden biri, sandre dedikleri kül rengi saçlısı, buğday tenlisi...”⁷⁴¹

Pervin, Reha ile Elvin arasında yaşanan büyük aşkı dinledikten sonra kendini Elvin yerine koyarak Reha'nın kendisini bırakmaması için adeta yalvarır.

“Onun yerini almaya, Elvin'in olmaya hazırım. Eğer reddetmezsen senden artık ayrılmayacağım. Reddetsen bile kuvvetim yettiği kadar arkandan koşacağım.”⁷⁴²

Romanda Elvin ise Reha'nın tüm hayatını içine alan büyük aşkıdır. Elvin, Kahire'den sonra Hartum'da büyümüş bir Müslümandır. Asıl ismi de Lemya'dır. Fakat ailesi hakkında malumatı çok azdır. Babasını da pek küçükken kaybeder. Bir Habeşi kendisini evine alır. Kaldığı aile evvela Yunanistan'a daha doğrusu batı Trakya'ya sürülür. Yanına çoluğunu çocuğunu da alır. Karısı ve galiba bir çocuğu da orada ölür. Kendisi de barınamaz ve çok sefalet çeker. Nihayet şunun bunun yardımıyla Mısır'a ayak basar. Bereket Şeyh Bilal imdadına yetişmiş de sığınacak bir dam bulur. Oraya dört yaşlarına bir kız çocuğu ile gelir. Vefat edince çocuk Şeyh Bilal'in yanında kalır.

“Genç kadın beyaz bir keten etek ve Hint kumaşı, el işlemeli, sadakor rengi kolsuz bir bluz giymişti. Gecekinden daha taze, daha saf bakışlıydı... Çook! Yıllardan beri... Önce Hartum'da başladım oradan Nairobi'ye geçtim; Daresselam'da bulundum. Bir senedir de Cenubi Afrika'dayım.”⁷⁴³

Söylenen genç kadın omuzlarını hafifçe silkerek Reha ve Tom'un yanından ayrılır; Karl diye küçük ismiyle andığı Van Hass'ın masasına oturur. Yürürken arkasından Reha, bakakalır. İncecik beline göre kalçaları dolgundur. Boyu uzun olduğundan endamın tenasübü bozulmadığı gibi bu dolgunluk vücudun ahengine uygun düşer.

Pervin'in her hareketi Reha'ya Elvin'i hatırlatır.

“Elvin o uyku halinde ayrıca hafifçe gülümsüyor gibiydi de... Bahsettiğim tatlı tebessümü ile... Omuz başları yuvarlak, göğsü geniş ve gergindi. Saçları odanın

---

⁷⁴¹ a.g.e. s.45.

⁷⁴² a.g.e. s.155.

⁷⁴³ a.g.e. s.164.

alacakaranlığında –sabah ışığı sadece perde aralığından vuruyordu- küllenmeye yüz tutmuş bir kor gibi için için yanarcasına platin bir toz tabakası altında adeta pembe diyeceğim bir renkle yastığı süslüyordu.”⁷⁴⁴

Birlikte yaşamaya başladıklarının daha ikinci gününde hem maddi rahatlık hem de gönül rahatlığı sağlamışçasına Elvin’de iyi bir değişiklik sezilir. Evi, ev işlerini benimser. Azıcık yeni gelin halini düşündüren bazı hareketleri de Reha’nın tuhafına gider. Kötü huyları mesela dağınıklık, dalgınlık savsaklama hatta çok kere pasaklılık yoktur. Reha bunlara da şaşırır.

Elvin ve Pervin arasındaki benzerlik Reha’nın tüm hayatını allak bullak eder. Fiziksel benzerliğin yanı sıra hastalık yönünden de aralarında şaşılacak bir benzerlik vardır.

“Evet, tuhaflaşmıştım; zira –nasıl tesadüflerdir bunlar?- Elvin’in de omuzlarına ve beline ara sıra kulunç girerdi; kâfurulu ispirto ile ovardım yahut ütü gezdirirdim, geçerdi.”⁷⁴⁵

Pervin, hal ve hareketleriyle tıpkı Elvin’e benzer. Tıpkı onun gibi sağa sola kaçan, oynak, kaprisli, ele avuca sığmayan, erkekleri şaşırtmaktan zevk alan bir kadındır.

“Biliyorum ki öpmeye kalkışsam fırlayıp ayağa kalkacak, kaçacak. Nereden biliyorum, diyeceksiniz? Aynı şeyleri başlangıçta Elvin’de yapardı. Boğaziçi suları gibi akıcı, sağa sola kaçıcı, oynak ve kaprisli bir mahlûktu, o! Bu da eşidir; bunlar öyle olurlar, cıva gibi, ele avuca sığmamaktan, erkeği şaşırtmaktan zevk alırlar... Bir gün gelir- gelirse şayet- dünyanın en itaatli, esir mahlûku kesilirler.”⁷⁴⁶

Tommy, Reha’nın Kuzey Afrika’da hep yanında olan dostudur. Tom, pek uysal, tatlı, neşeli karakterine rağmen kavgacıdır. Birdenbire kızar ve bir krize tutularak hemen dövüşmeye kalkar.

Dedeleri Ümit Burnu kıyılarına ve daha sonra içerilere Zulu ve Hollandalılarla dövüşme vuruşa sahip olurlar. Durban şehri ile civarında ekseriyeti teşkil eden başka ırklara, Hintli, Afrikander ve zencilere hatta Avrupalı ecnebilere karşı daima soğuk durur. Tabi Reha müstesnadır.

---

⁷⁴⁴ a.g.e. s.177.

⁷⁴⁵ a.g.e. s.65.

⁷⁴⁶ a.g.e. s.76.

Elvin'in Hans tarafından zorla kaçırıldığı bir gün Tom hem Reha'yı sakinleştirir hem de tüm yolların kontrol edilmesini sağlayarak arkadaşına yardımcı sevdiği kadını geri getirir. Tom, tıpkı bir dedektif gibi işe candan sarılır. Reha, onun kafasının kendisinininkinden daha iyi çalıştığını düşünür. Akıllıca yaptığı tek hareket onu yanıma çağırmak olur.

“Düşünsene Rah! Elvin şayet senden ayrılmaya karar verseydi, yarın işinde bulunduğun sırada kendi eşyalarından bir kısmını olsun toplayıp bir de mektup bırakarak daha rahat gitmez miydi? Sırtında tuvaletle mi kaçırdı? Boğmaya, öldürmeye kalkışmamıştın, herhalde! Tahminlerimin isabetine şu dakikada büsbütün inanıyorum. Zaten sana telefon ettireceklerine emindim, bu suretle vakit kazanacaklar, polis karışmadan işlerini bitireceklerdi.”⁷⁴⁷

3. 4. ZAMAN

Romanın anlatma zamanı iki gündür. Reha ve dayısı Yaşar iki günlük hafta sonu gezisi için Bolu Abant'a giderler. Rahat ve huzurlu bir tatil geçirmeyi planlarken Amerikalı Pervin ve yanındakilerini tanıyınca Reha'nın akli karışır. Çünkü Pervin, onun kısa bir süre önce kaybettiği sevgilisi Elvin'e çok benzemektedir.

Reha, büyük aşkı Elvin'i ilk kez gördüğü tarihi hiçbir zaman unutmaz. Çok sevdiği ve uğruna çok acılar çektiği Elvin'le beraber olduğu her an onun zihninden bir an için olsun silinmez.

“Hayatımın nispeten uzakta kalan bu kısmını bırakalım da yakın bir tarihe, 1949 senesi haziran başına gelelim. Unutmama imkân mı var? O gün cumartesiye tesadüf ediyordu, ayın dördü idi; gökteki ay ise yedi günlüktü.”⁷⁴⁸

Romanın vaka zamanı ise üç yıllık bir zaman dilimidir. Bu sürede Reha Elvin ile tanışarak büyük bir aşk yaşar.

“Yedi senedir memleketinden uzak kalmış bir adamım. 1939 yılında, yirmi beş yaşında iken çıkmıştım, hala gurbetteyim. Niçin dönmüyorum? Bir defa atılmış olduğumdan ve peşinde koştüğüm serveti elde edemediğimden dolayı... Bir sebep

---

⁷⁴⁷ a.g.e. s.227.

⁷⁴⁸ a.g.e. s.8.

daha var: Gurbet tiryakisi oldum yahut hastası! Böyle bir hastalığa inanmalısınız. Arz onlarla doludur fakat Türkiye henüz o hastalığın yayılmadığı bir ülkedir.

Memleketimi seviyorum, arıyorum, mütemadiyen hasretini çekmekteyim. Fakat Hak âşıkları gibi kavuşamamanın derin ıstırabını duymakla beraber hasret ateşiyle yanmaktan da acayip bir zevk alıyorum. Bunları düşünürken zihnim ara sıra günün vakasına da saplanıyor.”⁷⁴⁹

Reha, yedi yıl kadar yurt dışında yaşar. Bu süre içinde vatan hasreti çeker.

Reha, romanın üçüncü bölümünde Elvin ile birlikte Dubran’da yaşadığı aşkı ve yaşamı anlatır. Bir yılbaşı gecesi yakın arkadaşı Tommy ile beraber bir bara gider. Ardından gecenin yorgunluğunu çıkarmak için plaja giderler. O sırada Tommy arkadaşına bardaki kızın kendisine randevu verdiğini hatırlatır. Reha da arkadaşının ısrarı üzerine randevu yerine gider. Sonrasında da hayatında derin izler bırakan bir aşk macerası yaşanır.

“Bir ara korkuya kapıldım. Ya gittiyse? Böyle yapanlar olur, başlarına birdenbire vuran bir tutkunluktan çabuk ayılır, eski hayatlarına ve eski âşıklarına dönerler. Bu âşık kimdir? Büyük ihtimalle Van Hass!”⁷⁵⁰

Reha, Elvin’i o kadar çok sevmiştir ki onunla adeta yeniden doğar. Hayattan ilk defa zevk alıyormuş gibi olur.

“Buradan uzaklaşıyorum; meseleyi halletmiş olmakla beraber içim hafiflemedi, ferahlık duymuyorum, neşesizim. Yemeğe gelmeyeceğimi söylediğime kızıyorum. Vaktim pansiyona gidip dönmeme müsait ama Tom lokantada bekliyor.”⁷⁵¹

Reha’nın tüm mutluluğunu Elvin’in peşindeki gölgede bırakır. Elvin’in bir an için yakasından düşmeyen bu adam Reha için de büyük bir kâbus olur. Elvin ile olan randevularına kız gelemediği veya geç kaldığı vakitler, Reha’nın içi içini yer.

“Dinlediğim hikâyenin şaşkınlığı, sersemliği, belki de neşesi içinde kadehimi kaldırdım. Şimdi Elvin’e daha da yakınlık duyuyorum; öğrendiklerimden memnundum; sevgilim bir vatandaştı, bizdendi. Bizden olalı beri sıcaklığı, tatlılığı artmıştı sanki...”⁷⁵²

---

⁷⁴⁹ a.g.e. s.168.

⁷⁵⁰ a.g.e. s.179.

⁷⁵¹ a.g.e. s.185.

⁷⁵² a.g.e. s.190.

3. 5. MEKÂN

Romanın başkahramanı Reha, aynı zaman dilimi içinde biri Güney Afrika'da Hint Okyanusu kıyısında Notal eyaletinin Dubran şehrinde diğeri Abant Gölü civarında olmak üzere iki ayrı ruh taşır.

Romanda Reha'nın Güney Amerika, Afrika ve Kanada gibi uzak memleketlerde yaşadığı maceralarla, Abant Gölü'nde yaşadığı maceralara yer verilir. Reha'nın Abant'ta tanıştığı Amerikalı kadın Pervin, Reha'nın Dubran'da gözlerinin önünde can veren sevgilisi Elvin'e ismen benzediği gibi fiziksel olarak da benzer.

Refik Halit Karay, Uzakdoğu'ya gitmediği halde romanda oralardan bahseder. Reha, Uzak Doğu'da başından geçenleri anlatır.

Romanda Abant orayı tanımayanlar için tasvir edilir. Abant, Reha'nın ruh durumunu yansıtır. Kış günü Abant yolları kapalı olduğu için oraya gitmek çok zordur. Reha ve dayısı Yaşar da yolda giderken bir hayli zorlanırlar. Reha oraya gidemeyeceğini düşünerek üzüldükçe, Yaşar da oranın nefis yemek ve tatlılarından tadamayacağını düşünerek üzüldür.

“Bolu'da şimdi yabancı çiçek bulunur. Orada pek ince baklava da açarlar, başka tatlılar da yaparlar. Gitseydik taze yerli kaymakla karıştırıp yerdik... Tabağın üstüne yabancı çilek koymak şartıyla!”

...Şoseden ayrılan kısım fazla yağmur yağınca işlemez hale gelir. Göl kenarındaki Beden Terbiyesi binası da henüz açılmamıştır. Öte yandaki orman köküne de bizi sokmazlar... Vekil, müsteşar falan olmamız lazım. Abant soğuktur; akşamları ateş yakmadan durulmaz.

Otomobile atladın mı vız! Ver elini Abant... Köylü kıyafetinde kızların hizmet ettikleri bir obje... Ocağa çam kütükleri yanıyor... Dışarıda yüksek dağ tepelerine vurup durgun sulara akseden latif bir grup manzarası... Pesten bir tango nağmesi... Böyle sanmıştın, değil mi? Onlarda olacak bir gün... Şimdilik sadece tabiat güzellikleriyle avunmaya bak, Reha. Allahısmarladık; saat bir buçukta dönerim. Sen Telim'e istediğin yemekleri söylersin.”⁷⁵³

Eserde Abant Gölü'nün tarihi seyri hakkında da bilgi verilmektedir.

“Bu gölü daha pek yakın zamanlarda bir baytar keşfetmiş, kendisi elan hayattadır. Keşfettiği güne kadar hükümetin böyle bir yerden haberi yokmuş; tabiatıyla haritalarda izi de! Bir hayvan hastalığı salgını dolayısıyla atına binip köy

---

⁷⁵³ a.g.e. s.11.

*köy dolaşan o gayretli hekim, bir gün beygirini rastgele bir tepeye sürmüş. Nah, şu karşıdaki dik tepeye, Mudurnu tarafındaki tepe.*⁷⁵⁴

*“Abant’ın bazen aylarca kasaba ile muvasalası kesilir. Şu iki katlı koca bina yok mu, Beden Terbiyesi binası... Kar onu örter, damı bile görünmez; Bolu’ya ancak kayakla gidilir.”*⁷⁵⁵

Abant Gölü her ne kadar çok güzel bir yer olsa da kışın olumsuz hava şartlarından dolayı aylarca kasabayla ilgisi kesilir. Karşı taraftaki binalar bile görünmez.

Abant Gölü, bir ayna gibi tüm doğanın görünümünü üzerinde taşır. Biri aşağıda biri yukarıda iki dünya parçası görüntüsü sunar.

*“Odama geçerken verandanın geniş camlarından dışarıya göz attım; görünürde kimse yok mu? Köşkün önündeki yemyeşil çayırda bir ördek sürüsü paytak geziniyor; az ötede başıboş bir inek, ağaç dallarına uzanıp yeni sürmüş yaprakları yemeye çalışıyor. Göl ayna; firdolayı bütün yamaçlar, çamlıklar içine vurmuş; hayır, içinde duruyor. Bu akis o derece berrak, pürüzsüz ki biri yukarıya doğru öbürü baş aşağı iki dünya parçası var, orada! Birbirinden ayırt edilemeyecek renklere ve en ufak bir kırıntıya, solgunluğa yer bırakmayan ikizlikte...”*⁷⁵⁶

Abant Gölü’ndeki Beden Terbiyesi binası, Reha üzerinde başlarda terk edilmiş bir manastır tesiri uyandırırken Pervin’i gördükten sonra boş halinden kurtularak canlanır.

*“Arka pencereden baktım. Hüseyin Efendi ile yaşlıca bir kadın cipteki eşyayı yukarıya taşıyorlar. Pervin balkonda... Yüksekten seyrettiği göl manzarasına dalmış. Şu dakikaya kadar bana, terk edilmiş haliyle bomboş bir manastır tesiri yapan Beden Terbiyesi binası, balkonlarında birine çeken genç kadın sayesinde izbeliğinden kurtulmuş, canlanıvermişti.”*⁷⁵⁷

*“Güzel bir yer şu Abant! Asıl güzelliği bozkırların yanı başında oluşu. Tevekkeli Ankara’da tüneyen ecnebiler Kızılcahamam yolunun belasına katlanıp koşmuyorlar!”*⁷⁵⁸

Reha’nın Elvin ile büyük aşkını yaşadığı Durban, Kuzey Afrika’da bir ülkedir.

“Durban Afrika’nın cenubunda ve Hint okyanusu kıyısında bir şehirdir; Natal eyaletinin limanıdır. Belki yine gözünüzün önüne getiremediniz; kısacası

⁷⁵⁴ a.g.e. s.36.

⁷⁵⁵ a.g.e. s.53.

⁷⁵⁶ a.g.e. s.67.

⁷⁵⁷ a.g.e. s.97.

⁷⁵⁸ a.g.e. s.117.

bilemediniz. Ziyarı yok... Sırası gelince –eğer gelirse- orasını da, o kadını da yakından tanıyacaksınız. Tabiatıyla beni ve başkalarını da!”⁷⁵⁹

Durban’da mevsimsel değişiklikleri görürüz. Türkiye’de kış mevsiminde yılbaşını kutlayan Reha, Afrika’da ise çok sıcak bir yaz mevsiminde yılbaşını kutlar.

“Yılbaşında yaz ve çok sıcak bir gün! Bu nasıl bir yer, neresi? Dünyamız hakkında azıcık malumat sahibi olan bir adam için mesele pek basittir ve hiç de şaşılacak şey değildir. Zira bulunduğum şehir Afrika’nın en ucuna yani arzı ortasından ikiye bölen kuşağın cenup kısmına rastlıyor. Natal eyaletinin büyük limanı ve dört yüz bin nüfuslu şehri Durban’dayım.”⁷⁶⁰

---

⁷⁵⁹ a.g.e. s.8.

⁷⁶⁰ a.g.e. s.156.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet: Pervin, Reha ile tanıştıktan sonra ona âşık olur ve kocasını terk etmeye karar verir.

“Bir şart koymuştum. Eğer sizi sevmemi istemiyorsanız gidiniz, demiştim. Görmüyor musunuz? Ağlamamak için kendimi güç zapt ediyorum. Dayınıza karşı gülünç olmaktan çekiniyorum. Anlamayanların yanında zayıf görünmekten o kadar nefret ederim ki irade kuvvetiyle nefsimi muhakkak hâkim olurum ama sonra bitkin hale gelirim. Fena bir gece geçireceğim. Dün gece meğerse mesutmuşum.”⁷⁶¹

“Pervin’i kendime çektim. Göğsüme bastırarak yan taraftaki ağacın gölgesine yavaşça götürüyorum; isteğiyle geliyor. Nedense yüzünü bırakıp bluzunu sıyrarak, çıplak omuz başlarından öpüyorum. Hayır, nedense değil! Elvin’i de böyle öperdim, böyle severdim, hele ufak küskünlüklerimizden sonra daima böyle olurdu.”⁷⁶²

Pervin gittikten sonra yorgun argın yere çöker. Üç buçuk saat süren ikinci yürüyüşünün ardından yorgunluğu daha fazla hisseder. Belki de barışma kucaklaması Reha’daki bu yorgunluğu artırır.

4. 1. 2. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi: Reha, Abant’ta ölen sevgilisine çok benzeyen Pervin’i görür. Abant, adeta Reha’ya geçmişi bir daha yaşatır.

“Bolu’da şimdi yabancı çiçek bulunur. Orada pek ince baklava da açarlar, başka tatlılar da yaparlar. Gitseydik taze yerli kaymakla karıştırıp yedik... Tabağın üstüne yabancı çilek koymak şartıyla! Şoseden ayrılan kısım fazla yağmur yağınca işlemez hale gelir. Göl kenarındaki Beden Terbiyesi binası da henüz açılmamıştır. Öte yandaki orman köküne de bizi sokmazlar... Vekil, müsteşar falan olmamız lazım. Abant soğuktur; akşamları ateş yakmadan durulmaz.”⁷⁶³

Yaşar, Abant’ın bu mevsimde çok soğuk, birçok mekânın kapalı ve yollarını bozuk olduğunu çok iyi bilir.

“Otomobile atladın mı vız! Ver elini Abant... Köylü kıyafetinde kızların hizmet ettikleri bir objer... Ocakta çam kütükleri yanıyor... Dışarıda yüksek dağ

⁷⁶¹ a.g.e. s.112.

⁷⁶² a.g.e. s.152.

⁷⁶³ a.g.e. s.10.

tepelerine vurup durgun sulara akseden latif bir grup manzarası... Pesten bir tango nağmesi... Böyle sanmıştın, değil mi? Onlarda olacak bir gün... Şimdilik sadece tabiat güzellikleriyle avunmaya bak, Reha. Allahaismarladık; saat bir buçukta dönerim. Sen Telim'e istediğin yemekleri söylersin.”⁷⁶⁴

Yaşar, kış mevsiminde oldukları için Abant'a gitmenin henüz zamanı olmadığını onun yerine zamanı geldiğinde gidilse çok daha güzel olacağını Reha'ya söyleyerek onu vazgeçirmeye çalışır.

Reha ve Yaşar ormanın dar yollarından sıyrıkları zaman muhteşem bir manzara ile karşılaşırlar.

*“Hakikaten öyle oldu; hiç beklemediğimiz bir anda ormanın dar, loş yolundan sıyrılıp henüz güneşli bir açıklığa kavuştuk. Göl, önümüze serilmiş yatıyordu; asıl hoşluğu bir bakışta umumi manzaranın kavranabilmesiydi. Dayım mırıldandı.”*⁷⁶⁵

*“Bu gölü daha pek yakın zamanlarda bir baytar keşfetmiş, kendisi hala hayattadır. Keşfettiği güne kadar hükümetin böyle bir yerden haberi yokmuş; tabiatıyla haritalarda izi de! Bir hayvan hastalığı salgını dolayısıyla atına binip köy köy dolaşan o gayretli hekim, bir gün beygirini rastgele bir tepeye sürmüştü. Nah, şu karşıdaki dik tepeye, Mudurnu tarafındaki tepye.”*⁷⁶⁶

*“Güzel bir yere şu Abant. Asıl güzelliği bozkırların yanı başında oluşu. Tevekkeli Ankara'da tüneyen ecnebler Kızılcahamam yolunun belasına katlanıp koşmuyorlar!”*⁷⁶⁷

4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 3. 1. Yardımsever İnsan: Tommy, yakın arkadaşı Reha'nın mutlu olması için elinden gelen her şeyi yapar. Tom, dedektif rolünden hazzettiği için işe candan sarılır. Kafası oldukça iyi işleyen birisidir. Reha'nın Elvin ortadan kaybolduğu zaman yaptığı en akıllıca yaptığı tek hareket onu yanıma çağırmak olur.

“Düşünsene Rah! Elvin şayet senden ayrılmaya karar verseydi, yarın işinde bulunduğun sırada kendi eşyalarından bir kısmını olsun toplayıp bir de mektup bırakarak daha rahat gitmez miydi? Sirtında tuvaletle mi kaçırdı? Boğmaya, öldürmeye kalkışmamıştın, herhalde! Tahminlerimin isabetine şu dakikada büsbütün

---

⁷⁶⁴ a.g.e. s.11.

⁷⁶⁵ a.g.e. s.34.

⁷⁶⁶ a.g.e. s.36.

⁷⁶⁷ a.g.e. s.117.

inanyorum. Zaten sana telefon ettireceklerine emindim, bu suretle vakit kazanacaklar, polis karışmadan işlerini bitireceklerdi.”⁷⁶⁸

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Geçmiş: Reha, Pervin ile tanışınca aklına hep geçmişinde büyük aşk yaşadığı Elvin gelir.

“Ben de aşkıma mukabele edecek miyim, edebilir miyim? Elvin’e en haince, zalimce ihanet bu olmaz mı? Başka bir ihtimal daha aklıma geldi. Korkunçtu: Kadını ben seversem, ölmüş sevgilime benzediğinden dolayı eski aşkımin henüz soğumayan küllerinden yeni bir yangın çıkarsa, yarın öbür gün kalkıp giderse ne olacak? İkinci bir faciaya mı uğrayacağım?”⁷⁶⁹

Reha, Pervin ile Elvin’in sadece fiziki özellikleriyle itibariyle birbirlerine çok benzediklerini anladığı vakit ölen sevgilisine sadık kalmak için Pervin’den uzak durmaya karar verir.

“Zira onu gördüğüm şu yerde mazi canlanıyor, hatıralarım beynime hücum ediyor, yoruluyorum, azap çekiyorum. Gece olunca kapıya gelmesini, cama vurmasını, yüzünü göstermesini bekleyeceğim. Sen işi şaka sanıyorsun, daha doğrusu egoistliğinden ciddiye almak istemiyorsun. Haydi, eşyalarımızı toplayalım. Gelişimizde olduğu gibi mademki öbürleri geçtiler, biz de geçerez!”⁷⁷⁰

4. 2. 2. Aşk

4. 2. 2. 1. Aşkta Sadakat: Elvin, Reha’ya hep sadık kalır. Reha da Pervin ile tanışınca ölen sevgilisi Elvin’e ihanet edeceğini düşünerek Pervin’e yakınlaşma konusunda tereddütler yaşar.

İki günlük ortak hayatlarında Elvin’de hem maddi rahatlık hem de gönül rahatlığı sağlamışçasına iyi bir değişiklik sezilir. Evi, ev işlerini benimser; azıcık yeni gelin halini düşündüren bazı hareketleri de Reha’nın tuhafına gider. Kötü huyları, mesela dağınıklık, dalgınlık savsaklama hatta çok kere pasaklılık nevinden artistlerde fazlasıyla görülen münasebetsizlikleri yoktur. Reha, sevgilisinde gördüğü bu özelliklere de şaşırır.

---

⁷⁶⁸ a.g.e. s.227.

⁷⁶⁹ a.g.e. s.59.

⁷⁷⁰ a.g.e. s.80.

“Ben de aşkıma mukabele edecek miyim, edebilir miyim? Elvin’e en haince, zalimce ihanet bu olmaz mı? Başka bir ihtimal daha aklıma geldi. Korkunçtu: Kadını ben seversem, ölmüş sevgilime benzediğinden dolayı eski aşkımin henüz soğumayan küllerinden yeni bir yangın çıkarsa, yarın öbür gün kalkıp giderse ne olacak? İkinci bir faciaya mı uğrayacağım?”⁷⁷¹

---

⁷⁷¹ a.g.e. s.59.

KADINLAR TEKKESİ

1. ROMANIN KÜNYESİ

Kadınlar Tekkesi, iki cilt halinde 1956'da, tek cilt halinde ise 1964 yılında neşredilir. Roman iki ciltten oluşur. Birinci Cilt dört bölüme ayrılır. Birinci Bölüm Gönüllü Halayıklar, İkinci Bölüm Centilmen-Evliya, Üçüncü Bölüm Koruda Aşk Dersleri, Dördüncü Bölüm Yıldızsız Kalan Kutup adlarını alır. İkinci Cilt de dört bölüme ayrılır. Birinci Bölüm Şiir Güzeli, İkinci Bölüm Aşk Neşidesi, Üçüncü Bölüm Devlet Kuşu, Dördüncü Bölüm Gizli Mezar adlarını alır. Romanda Şeyh Baki'nin dergâhında toplanan kadınların yaşayış şekilleri ve Baki'nin Neşide'ye duyduğu aşkın hayatında meydana getirdiği değişiklik anlatılır. Romanda yazar, olayın İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda, İstanbul'da yaşandığını belirten Başlangıç ismi altında kısa bir de yazı yazar. Burada, 1941 yılının haziranın on ikinci cumartesi günü haftalık yazısını götürmek üzere gazete idarehanesine uğradığı bir sırada orada bir gazeteci arkadaşından bununla ilgili bir röportaj hazırladığını öğrenir. Savaş dolayısıyla yazının yayımlanmaması üzerine savaştan sonra okuduklarını roman şekline getirerek yayımlar.

2. ROMANIN ÖZETİ

Elli beş ile altmış yaş arası, boylu poslu, sırtı kamburlaşmamış, gayet yakışıklı, kırçıl sivri sakalı ve saçları büyük bir itina ile taranmış Şeyh Baki, merdiven sahanlığında görünür. Kendisini bekleyen üç kadın önünde eğilirler. Prenses Peryal, Melal ve Memhure her daim onun hizmetine can atan müritleridir.

Baki bir süre kalmak için Melal'in Erenköyü'ndeki demiryolu ve tramvay hattı arasındaki ağaçlıklı cadde üzerindeki köşküne yerleşir. Burada kaldığı zaman karşiki evde on sekiz on dokuz yaşlarında, sürekli bahçe işleriyle uğraşan ve çok güzel bir kız olan Neşide'yi görür. Bu güzeller güzeli kızı her gün görebilmek için müritlerinden Fıtnat'ın oğlu İrfan ile evlenmesini sağlar.

İrfan ile evlenen Neşide, kocasına çabuk ısınır ve onu sever. İrfan, annesi Fıtnat ve ablası Samiye, Neşide'yi Şeyh'in elini öpmesi için evine götürdüklerinde

Şeyh ona başka türlü, çok ağırbaşlı davranır. Ancak mecliste bulunan herkes bahanelerle oradan ayrılarak Şeyh ile Neşide'yi baş başa bırakırlar. Neşide bundan hoşlanmaz ve hemen oradan ayrılır. Bunu İrfan'a söylediğinde o da Şeyh'in nurani bir zat olduğunu, kendisinde Allah'ı gördüğünü ve onunla aynı odada baş başa kalmasının bir sakıncası olmadığını belirtir. Neşide buna çok kızarak o yaşlı adamın kendisini seyretmesine izin vermeyeceğini söyler. Neşide, Şeyh'e yaklaşmaz ve onu görünce çok korkunç birini görmüş gibi ağlamaya başlar. Diğer taraftan Şeyh ise Neşide için yanıp tutuşur. Bir gün evin hizmetçisi Sadberk Kalfa, Şeyh'in adi bir üçkâğıtçı olduğunu söyleyince Neşide hemen oradan kaçarak annesinin evine gitmek üzere önce otobüse biner. Bu olaylar üzerine Baki de yaşadığı ıstıraptan dolayı herkesten gizli kimsenin bilmediği bir yerde inzivaya çekilir. Döndüğünde ise çok değişir. Eskisi gibi meclisler oluşturup etrafında kimseyi bulundurmaz. Odasından dışarı adımını atmaz. Tüm zamanını yazmış olduğu kitaba ayırır.

Şeyh'in ortadan kaybolmasıyla Melal, Memhure ve Peryal'de bir takım değişiklikler olur. Memhure yeni bir heyecana başlayarak Fethi adlı bir gazeteciyle aşk yaşar. Melal ve Peryal'in de eski bağlılığı yoktur. Diğer taraftan Neşide de yaşadığı kötü günlerin ardından memleketlisi ve aynı zamanda ülkenin en zengin adamlarından olan Haydar Ünal'ın yardımıyla bir doktordan yardım alır. Zamanla Neşide'nin namusuna düşkün, akıllı ve görgülü hallerini gören Haydar Bey'in evlenme teklifini anne ve ablasını rahat ettirmek için kabul eder. Evliliğinde kocası Haydar, karısının bir dediğini iki etmez. Her şeyi onun zevki ve isteğine göre yapar. Neşide'nin evlenmesiyle Şeyh de tekrar kabuğuna çekilir. Sadece eski dostu Süha ile konuşur ve dertleşir. Baki, Neşide'nin İstanbul'a geldiğini öğrendikten sonra Süha'dan onunla bir konuşma ayarlamasını ister. Neşide de bu isteği önce kocasına söyler. Onun onayını aldıktan sonra da Fikri Hoca'yla konuşur. Fikri Hoca'nın vicdanını sesini dinlemesini tavsiye etmesiyle görüşmeye karar verir. Görüşmeye Ayetullah Bey ile gider. Şeyh de yanında Süha ve Şaban Efendi ile gider. Çok kısa süren görüşmede Şeyh, Neşide'den öldükten sonra kendisini kötü hatırlamaması için af diler. Sonra da Neşide, Ayetullah Bey'le oradan ayrılır. Şeyh de kutsal yer olan Eyüp'te son nefesini verir.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Kadınlar Tekkesi romanı yazar anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bu klasik anlamda her şeyi gören, bilen ve olayların seyri hakkında bilgi veren bir anlatıcıdır. Okuyucu, kişi ve olaylara onun “bakış açısı”ndan bakar. Onun sağladığı imkânlar ölçüsünde bilgi sahibi olur. Aşağıya alınan kesitler de bunu gösterir.

“Aşk bahsi ederken Baki daha da yakışıklı, büsbütün sıcakkanlı olmuştu; iki hanıma da yanına sokulmak, daha yakından, temasından kuvvet alarak dinlemek arzusu veriyordu. Ne coşkun, diri ve derinine bir ruhtu onunki! Yaşını unutturan bir ruh delikanlısı, bir gönül Herkülü olup çıkmıştı. Bir kadın tutulurdu bu adama.”⁷⁷²

Şeyh Baki, sevdiği kadın Neşide’nin kendisinden korkarak kaçması üzerine bir köşeye çekilerek kimse ile görüşmeden bir kitap yazmaya karar verir.

“Mütemadiyen yazıyor... Galiba bir kitap hazırlıyor. Gündüzleri hep odasında. Hava kararmaya yüz tuttu mu tek başına çamlıklarda yürüyüş yapıyor... Seyahatinden bahsetmediği gibi buradakileri de sormuyor. Hatta Neşide’nin bile lafı yok. Biçare Samiye’nin başına gelen felaketi anlatmaya fırsat vermedi; sözünü açarken ağzını kapattı. ‘insan maziyi hatırlamak lüzumunu duymadığı nispette mesuttur,’ dedi, kesti. Yepyeni bir hayat kuracağına benziyor.”⁷⁷³

Şeyh, Neşide’ye duyduğu aşkın karşılıksız olması sebebiyle inzivaya çekilir. Gerçek bir derviş gibi çile çekerken ruhunu artık beşeri aşk değil ilahi aşk kaplamaya başlar. O artık gerçek bir şeyh olur. Eskiden kadınlar üzerine çevrilen açgözlü bakışları da artık boyut değiştirir.

“Hazret maşukasının yalıdan firarı üzerine derin bir ruh çöküntüsü duymuş, muhitinden uzaklaşmak ve ara sıra olduğu gibi bir yere kapanıp kendi içine gömülmek ihtiyacıyla hakikaten Şeyhinin köyüne kadar gitmişti. Köyde tam seksen gün çile dolduran bir derviş hayatı sürdü, dünyadan tecerrüt etti. Durmamacasına ism-i celal çekti, zikirlerin envainı, yani lisanı, cehri, kalbi, sırrı, hafı, hafıyyül hafı, her şekliyle yerine getirdi. İnanarak mı? Evet, zira Baki din ile şehvetin karışmasından hâsıl olmuş acayip ve fasılalı bir iman ehlidir.”⁷⁷⁴

⁷⁷² Refik Halit Karay, **Kadınlar Tekkesi**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.43.

⁷⁷³ a.g.e. s.363.

⁷⁷⁴ a.g.e. s.474.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Refik Halit, *Kadınlar Tekkesi* romanına başlamadan önce Başlangıç adı altında bir yazı kaleme alır. Bu yazıda romanı kaleme alınışının hikâyesini nakleder.

Kadınlar Tekkesi romanı tekli olay örgüsüne sahiptir. Olay örgüsü, Şeyh Baki etrafında döner. Sahte bir şeyh olan Şeyh Baki, çevresindeki insanları özellikle de kadınları ağına düşürerek yaşamını devam ettiren bir adamdır. Çevresindeki kadınları maddi ve manevi anlamda sömürmekten hiç çekinmez. Ancak bu yaşamı Neşide ile karşılaşınca kadar devam eder. Genç kadına karşı duyduğu imkânsız aşkı belki de onun gerçek bir şeyh olmasını sağlar.

Romanda her iki cilt de de olay örgüsünü oluşturan vaka parçalarından oluşur.

Birinci Cilt: Birinci Vaka Parçası'nda romanın asıl konusuna başlamadan önce bir ön hazırlık yapılır. Asıl vakaya geçmeden önce Şeyh Baki hakkında bilgi verilerek çevresinde kendisine hizmet eden kadınlar tanıtılır. Bunların hepsi zengin olup yüksek sosyete sınıfı mensup insanlar olmalarına karşın içinde buldukları boşluktan ötürü Şeyh'ten medet umup onun bir dediğini iki etmezler.

İkinci Vaka Parçası: Şeyh'in Neşide'yi gördüğü andan itibaren ikinci vaka parçası başlar. Şeyh, Neşide'yi görür görmez ona âşık olur. Onun yakınında olması için müritlerinden Fitnat'ın oğlu İrfan ile evlenmesini sağlar.

Üçüncü Vaka Parçası: Neşide'nin İrfan ile evlenmesini sağlayan Şeyh ilk amacına ulaşır. Ancak diğer ve asıl amacına ulaşması pek de kolay görünmez. Neşide Şeyh'in “gül merasimi”ne katılmamakla beraber Şeyh'ten çok korkmakta ve her fırsatta ondan kaçır.

Dördüncü Vaka Parçası: Neşide'nin Şeyh'e karşı olan korkusu ve ondan uzak durma isteği kayınvalidesinden, görümcesinden ve kocasından tepki almasına sebep olur. Her fırsatta kızını sıkıştırarak Şeyh'e götürmeye çalışırlar. Bu baskılardan bunalan Neşide de sırf kocasıyla mutlu olabilmek için Şeyh'in gül merasimine katılır. Başlarda korkarak katıldığı Şeyh'in merasiminden bir süre sonra zevk almaya başlar. Özellikle de kocasının kendisine daha ilgili yaklaşması üzerine Şeyh'in

yanında yatılı kalarak onunla İstanbul'un çeşitli semtlerine gezilere gider. Ancak bir süre sonra bu hayatı çirkin ve adi bularak kocasından boşanmak uğruna dahi bütün eşyalarını valizine koyarak ailesinin yanına sığınır.

İkinci Cildin Birinci Vaka Parçası'nda Neşide'nin ailesinin yanına sığınmasından sonra kocasından boşanması anlatılır. Kocasını İrfan çok pişman olup özür ve af diler. Ancak Neşide, aynı şeyleri yeniden yaşamak istemediği için kocasını affetmez. Hala seviyor olmasına karşın ondan ayrılır. Bu olanlara mukabil Şeyh de Neşide'nin kendisini bırakıp kaçtığı günden itibaren ondan ayrı kalmış olmanın verdiği acıyla kendisini kimsenin bilmediği bir eve hapseder. Aylarca hiç kimseyle tek kelime dahi konuşmadan sadece dini kitaplar okur ve çile çeker. Bu sırada kendisine çok bağlıymış gibi görünen müritleri de eski hayatlarına dönerler.

İkinci Vaka Parçası: Neşide, ailesinin yanına sığındıktan sonra çok zengin bir adam olan Haydar Bey ile nişanlanır. Bu sırada Şeyh Baki'den Neşide'ye sürekli aşk mektupları gelir. Mektupların büyük etkisinde kalan ve bu etkiden sıyrılmakta zorlanan genç kadın Fikri Can adlı gerçek bir şeyhten yardım alarak içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulur.

Üçüncü Vaka Parçası: Neşide'nin evliliği ve yeni hayatı hikâye edilir. Neşide içinde bulunduğu kötü durumdan sıyrıldıktan sonra Haydar Bey ile evlenir. Balayı için gittikleri yurtdışından birkaç ay sonra dönerler. Bu sırada Şeyh de tam manasıyla değişir. Artık yaşlılığın da verdiği etkiyle yavaş yavaş ölümü bekler. Ancak ölmeden önce en yakın arkadaşı Süha'dan son kez Neşide'yi görmesini sağlamasını ister.

Dördüncü Vaka Parçası: Neşide, olumlu ya da olumsuz kendisinde derin tesir bırakan Şeyh'i son kez görmeyi kabul eder. Çok kısa süren Eyüp'teki görüşmede Şeyh, öldükten sonra kendisini kötü hatırlamaması için Neşide'den af diler. Sonra da o kutsal yerde son nefesini verir.

3. 2. ŞAHIS KADROSU

Kadınlar Tekkesi romanı, Şeyh Baki'nin maceralarını anlatır. Romanda olay Şeyh Baki'nin etrafında döner. Neşide'yi tanıyınca kadar her şeyin yolunda gittiğini düşünen Şeyh'in hayatı Neşide'yi tanınmasıyla alt üst olur.

Şeyh Baki, ilerlemiş yaşına rağmen hala dinç kalabilen, giyimine kuşamına oldukça dikkat eden bir adamdır.

“Elli beşle altmış yaş arası, boylu poslu, sırtı kamburlaşmamış, gayet yakışıklı bir adam... Kırçıl sivri sakalı ve saçları büyük bir itina ile kesilmiş, taranmış; belli ki onlara ehemmiyet veriyor. Sirtında İngiliz kumaşından karyagdılu mükemmel bir elbise...”⁷⁷⁵

Baki, kıyafetine olduğu kadar yattığı yerde de temizliğe, titizliğe ve güzelliğe önem veren bir adamdır.

“Baki'nin yatak temizliğine ve süsüne meraklı olduğunu bilen Vefalar yeni takımları paket paket taşırlar ve yorgancı dükkânlarının eşliğini aşındırırlar, boyuna yorgan işletirler, daha zarifini, pahalısın yaptırmak için birbirleriyle yarış yaparlardı.”⁷⁷⁶

Baki o kadar ustadır ki etrafındaki kadınları birbirine düşürmeden hepsiyle ilgilenmekte, onları hoşnut etmektedir.

“Baki en büyük telkin kudretini kadınların birbirlerini kıskanmamaları mevzuunda göstermeye muvaffak olmuştu. Filvaki aşka bambaşka bir mana verilmesi, kutsilik izafe edilmesi, oraya bir ‘Hak âşıklığı’ konması işi kolaylaştırıyordu ama gözle görülme de halden çok iyi sezilen maddi aşk izleri meydandayken değme iradesiz ve idaresiz erkek bu hüner bazlığı başaramazdı.”⁷⁷⁷

Baki, rahatının bozulmaması için her fırsatta çevresindeki kadınlara kıskançlığı kötüler.

“Hayvan ve barbar ecdadımızın mirası olan bu iptidai hırs, akıl ve ruh selametini tehlikeye sokar. Asıl mühimi kıskançlığın ne kadar hafifi olursa olsun aşkı zehirlemesidir. Hatta cinsi iştahlardan ibaret küçük, dünyevi aşkları değil, yüksek mahiyetteki gerçek aşkın da düşmanıdır. Bizleri ilahi zevkin şahikasına çıkmaktan alıkoyar. İrademizi kullanarak ondan uzaklaştığımız nispette ‘inayet’e yaklaşır ve

---

⁷⁷⁵ a.g.e. s.14.

⁷⁷⁶ a.g.e. s.18.

⁷⁷⁷ a.g.e. s.25.

nihayet Hakk'el yakin'e erişiriz. Kıskançlık ulvi aşkla hiç bağdaşamaz; süflisinin yani cinsi şehvetin çirkin alametlerindendir."⁷⁷⁸

Kadınlar arasında çıkabilecek kıskançlık hissi Şeyh'in rahatını kaçırarak, huzurunu bozacaktır. Bundan dolayı kıskançlığın insanı ilahi aşktan uzaklaştırıp, nefsin hâkimiyetine sunacağından bahsederek kendini garantiye alır.

Şeyh Baki, çevresindeki kadınları sahte kerametlerle kandırmış bir adamdır. Onun bu sahte kerametleri sadece Neşide'yi kandıramaz. Bunun farkında olan Baki, Neşide'ye gerçeği söyleyerek onun hepsinden farklı olduğunu söyler. Çevresindeki diğer kadınlar onun uğruna ölmek isterken o Neşide'nin elinde ölmek ister.

"Teklif tertiplenen plan icabındandı. Zaten Prens Peryal'i elde etmek için tertip edilen cami avlusu, derviş, pırlantalar oyununda da önceden Şişli'deki konağa dadandırılan Fitnat en mühim rolü oynamış, Şeyh'i tanımaz görünmüş, olan biteni ona yetiştirmiş. Talha'nın boynuna takılan elması da yine kendisi haber vermişti."⁷⁷⁹

Yukarıdaki satırlar Şeyh'in Prens Peryal'i bir oyun ile kandırarak meclisine nasıl aldığını gösterir. Aşağıdaki satırlarda ise yanında olmasını istediği tek kadın olan Neşide'ye itirafta bulunur.

"Sana karşı öbürlerine yaptığım gibi hareket etmeyeceğim. Onlar kendilerini çok zeki, çok malumatlı sanan biçarelerdir. Böylelerini idare daha kolay. Söyleyeyim: Samiye bu sabah için aylıkları almaya gideceğini Afitab'a anlatırken işittim; kaynananın da Beykoz'da olduğunu biliyordum. İrfan tabi dairesinde bulunacaktı. Keramet satmaya lüzum yok; san karşı lüzum duymuyorum. Seni nasıl aldatabilirim ki; ben zaten senden ibaretim, senin gölgenim. Zira benim yaratıcım sensin!"⁷⁸⁰

Şeyh, Neşide'yi elde etmek için kendisini farklı biri gibi göstermeye çalışır. Sanki daha öncesinden Neşide'ye ilanı aşk eden kendisi değilmiş gibi davranarak kızın aklını allak bullak eder. Neşide, karşısında nasıl bir adam olduğunu anlayamadığı Şeyh'i bir daha görmemek için çok sevdiği kocasını bile terk eder.

"İçtiğim sensin! Beni sarhoş eden sen! Şarap sensin, ağzıma döken de sen! Yeri, göğü görmeme lüzum yok; zira yer, gök, ay, güneş, bütün kâinat sendedir, sarhoşluk senin aşkından geliyor. Ne üzüm rakısı, ne hurma şarabı, içkilerin hiç biri böyle bir sarhoşluk vermez, ey İlahi güzelliğin Kevseri!"⁷⁸¹

⁷⁷⁸ a.g.e. s.58.

⁷⁷⁹ a.g.e. s.78.

⁷⁸⁰ a.g.e. s.139.

⁷⁸¹ a.g.e. s.234.

“Hazret maşukasının yalından firarı üzerine derin bir ruh çöküntüsü duymuş, muhitinden uzaklaşmak ve ara sıra olduğu gibi bir yere kapanıp kendi içine gömülmek ihtiyacıyla hakikaten Şeyhinin köyüne kadar gitmişti. Köyde tam seksen gün çile dolduran bir derviş hayatı sürdü, dünyadan tecerrüt etti. Durmamacasına ism-i celal çekti, zikirlerin envanı, yani lisanı, cehri, kalbi, sırrı, hafi, hafiyüül hafi, her şekliyle yerine getirdi. İnanarak mı? Evet, zira Baki din ile şehvetin karışmasından hâsıl olmuş acayip ve fasılalı bir iman ehlidir.”⁷⁸²

“Kendisini yazıya verdi. Neydi bu yazılar! Normal bir adamın âşık da olsa o yaşta yapacağı şey değildi. Neşide’ye aşk mektupları yazıyordu. Dört milletin edebiyatından seçilmiş aşk manzumeleri ve felsefeleriyle dolu yüzlerce sayfa... Kendi bulduğu isimle Aşk Neşidesi!”⁷⁸³

“Bundan böyle artık benden her şeyi bekleyebilirsiniz. Kâh ümitsizlik ve inziva, kâh çılgınlık derecesinde hareket ve heyecan... Bazen tövbe istiğfar, bazen isyan ve ihtilal... Bir bakacaksınız sövülmek, dövülmek, sopa ile kovulmak pahasına onun geçtiği yolda ayaklarına kapanacağım, ayaklarını öpmeye çalışacağım. Bir bakacaksınız onu söven, döven, sopa ile kovan ben olacağım! Belki kendi canıma yahut onunkine kastetmek ihtimalim de vardır. Belki hiçbirini yapmayacağım. Yağın tüketen ve nihayet yanıp kavrulan kandil gibi köşemde sönüp gideceğim.”⁷⁸⁴

Yukarıdaki satırlarda şuna özellikle dikkati çekmek gerekir: Tasavvufta günah işlemekten sakınmak, dünyasal işleri küçümsemek ve bunlardan uzak durmak, yalnızlığı seçerek Tanrı’yı anmak, bu yolla temiz tutulacağına inanmak gibi düşünceler ön plandadır. Tasavvufun temelinde evrende tek varlık vardır. O tek varlığın dışındaki diğer varlıkların ise onun yansıması olduğuna inanılır. Öteki varlıklar Allah’ın görüntüsüdür. Buna da tasavvufta vahdet-i vücud denir.

İnsan için varlık kazanmanın amacı “insan-ı kâmil” olmaktır. İnsan-ı kâmil ise bekabillah’a yani sürekli olarak Allah’ın varlığında bulunma mertebesine ulaşmak olur. Bekabillah’ı fenafillah yani insan varlığının Allah varlığında yok olduğu makam izler. Tasavvufun en önemli özelliklerinden biri ilahi gerçeğe ulaşmanın temelinde aşkın bulunduğuudur. Allah’a yasaklarla ya da korkularla değil sadece aşkla ulaşılabileceği inancı ön plana çıkar.

Mutasavvıflara göre beşeri aşk ilahi aşkın yeryüzüne yansımasından ibarettir. Aşk, ruhani olup cinsel arzuların dışına taşmamaktır. Bu haliyle aşk zenginliğin, fakirliğin, varlığın ve yokluğun üzerindedir. Aşk, aramakla bulunmaz. Aksine ansızın ve habersizce gelen bir beladır. Aşk, sevgili ile buluşma, ona kavuşma ama muvaffak

⁷⁸² a.g.e. s.474.

⁷⁸³ a.g.e. s.234

⁷⁸⁴ a.g.e. s.477.

olamama arzudur. Çünkü aşka erdiği zaman onun biteceğinden, o zevk acısının kaybolacağından korkar. Âşıklık bir süreklilik arz edeceğinden zamanla alışılır ve yaşam biçimine dönüşür. Aşkın büyüklüğü çekilen cefada, çilede büyüktür. İnsan ne zaman aşkı bulursa, işte o zaman yaşadıklarıyla bir mukayese ve muhasebe hesabına girerek gerçek aşkı anlayabilir. İnsan sevgiliyi gördüğü zaman kalp atışları hızlanır, yüzü kızarır, söz söyleyemez olur. Seven adam, sevgilisinden haz alır, onu sözcüklere sığdıramaz.

Şeyh Baki'nin de Neşide ile tanıştıktan sonra hayatında önemli değişiklikler meydana gelir. Baki'nin etrafında birbirinden zengin kadınlar varken o fakir olan Neşide'yi görür görmez ona âşık olur. Bu bir anlamda tasavvufta aşkın sınıf farkı gözetmediğinin bir örneğidir. Şeyh'in karşısına öyle bir aşk çıkar bu yalnızca beşeri aşk değildir. Zamanla bu aşk derdi, acıyı ve kederi de beraberinde getirir. Neşide artık Şeyh için tasavvuftaki maşuk olur. Maşuk, ceza, eziyet çektirendir. Âşık ise bundan zevk alandır. Şeyh, Neşide'yi bulduktan sonra yaşadıklarıyla mukayese ve muhasebe hesabına girerek gerçek aşkı anlar. Onun için artık şehvet, makam ve paranın üzerinde aşk vardır. Bu sebeple her şeyden uzaklaşarak çile çeker, tasavvufun tüm akidelerini yerine getirmeye başlar. Neşide'yi son görüşünden sonra da büyük bir haz ve mutluluk içinde son nefesini verir.

Romanda Şeyh'in Neşide'ye âşık olması ve bu aşk etrafında sosyete hayatının özellikleri, kenar mahallede yaşayan güçlü karakterli insanlarla karşılaştırılarak anlatılır. Şeyh'in etrafında onun için yanıp tutuşan birçok zengin kadın olmasına rağmen o, gönlünü fakir Neşide'ye kaptırır. Refik Halit, sosyete hayatının içinde yaşadığı durumu *Anahtar* romanında Kenan Bey, *Bugünün Saraylısı*'nda Ayşen, *Bu Bizim Hayatımız* 'da Mazlum Sami Bey etrafında anlatır.

Neşide'yi gördükten sonra da yolda çok yürüyemez ve olduğu yere yıkılır kalır.

“Şeyh'in ölmeden önceki isteğinden biri de mezarının nerede olduğunun saklanmasıydı. Hayranlarının gün olup mezarı üzerine kuracakları acayip kafesi sanki hayattayken görmüş, üzülmişti. Şatafat, inayet ve kimseden dua istemiyordu; bütün arzusu gizli bir mezara defnedilmektir. Sonuna doğru hoşlanmamaya başladıklarının ziyaret vesilesiyle gide gele övünmeleri için bir makam bırakacaktı;

içinde ne cisminin, ne ruhunun bulunmadığı bomboş bir mezar! Şeyh kimseye benzemezdi, bambaşka bir insandı.”⁷⁸⁵

Romanda Şeyh’i kendisine âşık eden Neşide ise tam bir ideal eştir. Fiziksel ve ruhsal bakımdan çok güzeldir. Çevresinde tüm kadınlar Şeyh’e gitmek için can attığı halde o gitmez. İlk başlarda çok utangaçtır, kocasından bile utanır. Yardımsever, affedici, sosyeteden hoşlanmayan bir kızdır. Oldukça doğal, sevecendir. Bu özellikleriyle erkeklerin dikkatinden kaçmaz.

“Anlamam ben öyle şeyler! Yaşlı ama sapasağlam bir erkek... Ne diye tek başıma karşısına geçip kendimi seyrettirecekmışim? Yüzüme manyetizma edercesine bakıyor, fena oluyorum!”⁷⁸⁶

Neşide her ne kadar saf bir kız olsa da karşısındaki erkeğin kendisine hangi gözle bakabileceğini de çok iyi idrak eder:

*“Hay deli ihtiyar! Aklı fikri bende ama kendisinde benim gönlüm yok. Neyse bu kadarcığına katlanırım, İrfan da dırdırı keser! Ara sıra uğrayayım bari. İçinden bir itiraflı daha vardı: Baki yaşlıydı ama vaktiyle – Allah için söylemeli- güzel erkeymiş; şimdi de yakışıklı... Hala güzel sayılır ya! Güzel olmasa bile dil dökmesini mükemmel biliyordu. Bakışları da tesirliydi, insanın gönlünden geçirdiklerini okuyor, konuşuyor, ısıtıyor gibiydi...”*⁷⁸⁷

Neşide kocasıyla mutlu olabilmek, kocasının gönlünü hoş edebilmek için Baki ile vakit geçirmeye bile razı olur. Şeyh’teki cezbeye kendisinin sebep olduğunu anlar; biraz kızarır ama hayatında ilk defa gurura da kapılır.

*“Muhakkak ki beni delicesine seviyor... Mecnun olup çıkmış. Gönlüne meram anlatamıyor. Yoksa yalvarıp yakaracak, haysiyetini kıracak, yerlerde sürünecek adamlardan değil, ötekileri hizmetçi gibi kullanıyor; yanına salat ve selam çekerek giriyorlar, ayrıca para harcıyorlar. Ne diyeceğimi şaşırdım. ...”*⁷⁸⁸

Şeyh ile geçirdiği uzun bir zamandan sonra ona bağlanmaya başlar. Başlangıçta kocasının gönlünü hoş tutmak amacıyla Şeyh’in evine gitse de zamanla kocasının eksikliğini hissetmemeye başlar. Bunu anladığı an da yaptıklarından utanmaya başlar. Şeyh’in ve çevresindekilerin ahlaksız olduğu yargısına kapılarak oradan hemen kaçar.

---

⁷⁸⁵ a.g.e. s.700.

⁷⁸⁶ a.g.e. s.69.

⁷⁸⁷ a.g.e. s.90.

⁷⁸⁸ a.g.e. s.143.

“Dinsiz, imansız, ahlaksız insanlar içine düştüm. Hepsi deli ve hepsi de beni kendilerine benzetmek için el birliği yapmışlar! Farkında olmadan, manyetizmalı gibi, Şeyh’in odasına gidecek hale getirdiler, beni! Büyü, tılsım, sihirbazlık her şey var bunlarda...”⁷⁸⁹

Aldığı mühim bir kararla ana evine yalnız gider. Artık kocasının yanına dönmeyecek ve ondan ayrılacaktır.

“Bir daha İstanbul tarafına ayağımı basmayacağım. Eşyalarımı gidip getirirler, ben semtlerine uğramam. Hayatının en mühim ve acı bir macerası başladığı şu sırada ötekilerin yüzünü görmeyeceğini düşünerek yine de içi ferahtı; öylesine iğrenmiş, bezmişti ki!”⁷⁹⁰

Neşide, izzetinefsine fazla düşkündür. Başına gelenleri haysiyetine yediremez ve bütün çıplaklığıyla açığa vurmaktan utanır. Neşide ikinci izdivaca da kendisini düşünerek değil anasıyla ablasını dar geçimlilikten kurtarmak için razı olur. Çünkü yaşadığı olaylar sonrasında şahsıyla alakalı hiçbir iyi haber ve hadise onu sevindiremez.

“Annem çok üzülecekti... Fırsat çıkmışken onu son yıllarında rahat ettirmek vazifemdi. Köşkü tamir edilmiş görmekten ne kadar memnun değil mi? İki de çöküyorlardı. Taze hayat buldular. Bir tesellim varsa annemi hoşnut edebilmek...”⁷⁹¹

Evliliğinin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen genç kadın değişmez. Aynı sadelik ve kibarlıkla temkinli hayat tarzını takip eder. Artık bütün muhabbetini bir buçuk yaşındaki oğluna verir. O bakımdan mutludur. Herkesle hoş geçinir, gönül alır, cömertçe iyilik yapmaktan geri kalmaz, bahçeye olan sevgisi de yine devam eder. Değişen şeyler de vardır: Hayat bilgisi artar, genel bilgisi genişler.

“Neşide, utangaç, iffetli haliyle pervasız, oynak tavırlar alan bir kadından fazla tesirli, istetici idi. Hususiyle kocası o halden hoşlanıyor, her defasında yenilenen bir zevk, yeni oluyormuşçasına bir heyecan duyuyordu...”⁷⁹²

Şeyh’in müritleri ise Şeyh’e çok bağlı görünseler de Şeyh’in olmadığı her fırsatta eski hayatlarına dönebilecek kadar zayıf karakterli kadınlardır.

---

⁷⁸⁹ a.g.e. s.265.

⁷⁹⁰ a.g.e. s.279.

⁷⁹¹ a.g.e. s.524.

⁷⁹² a.g.e. s.654.

Peryal, iki senedir Âşık'ın yani Allah'ın cemel ve celaline gönül verenin irşadına girer, sohbetlerinde bulunur; ama ne yaparsa yapsın tasavvuf lisanıyla konuşmaya dilini de kafasını da bir türlü alıştıramaz.

Peryal'in prensesliği otomobil kazasında ölüp de kendisine hatırı sayılır bir miras bırakan kocasından gelir. Kocasıyla Nice'de tanışıp evlenirler. Evlilikleri kısa sürer. Sakat bir çocukla dul kalır ve zengin olarak İstanbul'a döner. Oldukça da dindardır; Avrupa seyahatlerinde bile namaz kılar, oruç tutar. Kandil geceleri Kuran, vakit buldukça tefsir okur. Şişli'deki konağı irili ufaklı hacı hoca hanımlarla dolar. Nedimelerini, hizmetçilerini, uşaklarını, şoförünü bile muhakkak dini akidelere bağlı insanlardan seçer. Yaşayış tarzlarını gizlice kontrol ettirir ve sözü özüne uymayan çürük kalpli, ikiyüzlü olanları yanından uzaklaştırır. Fakat hasta çocuğunu okutmadığı hacı hoca hatta papaz bırakmaz. Konağında hususi mevlitçisi bile vardır. Cami cami dolaşır, para dağıtır, fakir kızları evlendirir, fukara çocuklarını sünnet ettirir, hayır işlerinde para harcamaktan zevk alır. En büyük zevki de yaşlı başlı, başları örtülü kadınlarla dini sohbetlerde bulunmak beraberce Muhammediye, Ahmediye, Siyer-i Nebevi, Kısasü'l-Enbiya nevinden kitaplar okumak ve okutmaktır.

Dinine bağlı görünen Peryal, Neşide'yi çok kıskanır. Onun güzelliğinin ruhu olmayan bir heykelden farksız olmadığını söyler.

“Kısacası donuk, donmuş bir güzel... O kadar ki pek latif olan gözleri bile yine heykellerdeki gibi mana ifade etmiyor. Şeyh böylesini değil, ruh tarafından da tesirli bir güzeli seçmeliydi. Neşide insana geçici arzudan başka ne ilham edebilir? İlahi nurun bu derece ruhsuz bir cisimde tecelli edeceğini aklıma sığdıramıyorum. Kızın din telakkisi de kuru...”⁷⁹³

Şeyh'in müritleri arasında Şeyh'inin lisanına en yakın konuşanı, tasavvuf ıstılahlarını yerinde kullananı ise Melal'dir. Kendisi İslam ve Hıristiyan mistisizminin sosyal tesirlerine dair bir tetkik kitabı hazırlar.

Önceleri bol paranın verdiği imkânlarla modern hayata atılmış, otomobil, kotra, yüzme ve dans, davetler, seyahatler ve gece eğlenceleriyle senelerce oyalanır.

---

⁷⁹³ a.g.e. s.421.

“Tat almamaya başladığı sırada bir tesadüf karşısına Baki’yi çıkarmıştı. Acaba gerçekten bir tesadüf müydü bu? Yoksa bir tuzak mı? Her ne olursa olsun Şeyh ile tanışınca kısa bir ‘refraction- intisar’ devrinden sonra zengin, uyanık, Avrupalı tahsil görmüş bir kadının kendisini tasavvuf hayatına ve felsefesine vermesi, nadir hüviyetlerden birini benimsemesi, sırf başkalarını hayrette bırakacağından dolayı hoşuna gitmişti.”⁷⁹⁴

Bir gün bakar ki süs olsun diye takındığı o hüviyet, artık inanış gibi bir şey olarak ona kapılır. Esasen çok güzel bir kadın değildir. Cahil ve kaba kocası tarafından da hayal kırıklığına uğradığından her tavrında, her hareketinde, her sözünde ölçülü, zarif olmaya dikkat eder. Mürit olarak, Baki’ye bağlanır. Önceleri sadece hoşlanırken, zamanla bir imana da sahip olur. İşin, şiir, ilim, sır, sihir, muamma, bilhassa aşk ve bir nevi şehvet tarafını da öğrenir.

“Melal’in bir üzüntüsü de bunca yıllık gayretten, çalışıp çırpınmalardan, ders ve terbiyeden sonra hala mantığının ara sıra isyan etmesinden ileri gelmektedir. İşin zevkini almıştı ama eski anlayış ve duyuş halinden kurtulup da olan bitenleri körü körüne kabul edecek mutlak imana erememişti. Çok defa, hele mevzu kadınlık tarafına dokununca aklı, sonradan benimsediği tatlı, fakat havsalaya güç kabul ettirilir esaslara ayak diriyordu.”⁷⁹⁵

Şeyh’in müritlerinden olan Bersad babadan kalan miras sayesinde uşaklı, aşçılı bir yaşam sürer. Sırf eski dostu Baki’ye bir hizmet olsun ve azametini uzaktan bile çekemediği türedi Prensese’i kandırmak ister. Kapıcısını derviş kılığında cami avlusunda Peryal’e üç adet pırlantayı vermesini sağlayan Bersad’dır. Prensese Peryal’e cami avlusunda kapıcısına kıyafet değiştirterek meczup elinden verilen üç pırlantayı feda eden Bersad’dır. Yaşlanarak kendisi arka planda kalınca içinde yer aldığı kibar veya kibarlaşmış genç kadınlar âlemini belli etmeden, hatta iyiliğine çalışır görünerek zayıflatmak, gülünç hale sokmak onun en büyük eğlencelerinden olur. Bundan dolayı Melal’i Baki ile konağında doğrudan doğruya tanıştırır. Memhure’nin komşularını ziyarete geleceğini haber alınca da yine Baki’yi acele yalaya çağırarak Koru’daki güya tesadüfmüş gibi olan buluşmayı ve yine birlikte eve dönüşü kendisi sağlar. Bersad yaşlı aşkının ne olduğunu da bilenlerden, acısını çekenlerden olur.

Şeyh’e en çok bağlı olan isimlerden biri de Samiye’dir. O, aşkta hayâsızlıklara meyleden kadınlardandır.

⁷⁹⁴ a.g.e. s.423.

⁷⁹⁵ a.g.e. s.59.

Samiye şeyhine tam manasıyla âşıktır. Yıllar geçtikçe bu aşkı artmış, marazi bir gelişme ile benliğini sarar. Onu görmediği gün deliye dönercesine ya sokak sokak dolaşır yahut evine kapanıp kimseyle konuşmaz. İrfan artık Şeyh'e inanmadığını söylediğinde çok kızar:

“Söyleme! Sus! Fena oluyorum, bayılacağım. Sen de ha? Aklıma her şey gelirdi, bir bu gelmezdi. ... Gürcü piçi evimize uğursuzluk getirdi; bize de, Hazret'e de...”⁷⁹⁶

“Başımıza çöken uğursuzluğu ben def etmesini bilirim. Hepsine sebep o Gürcü düzenbazı, Neşide aşüftesi! Koruda Şeyhimi bin türlü cilvelerle çıldırttı, ümit verdi, sonra bırakıp kaçtı. Kardeşime de aynı şeyleri yaptı. Saadetimizi yıktı, mahvetti bizi! Görürü gününü!”⁷⁹⁷

Samiye, Baki'nin, kardeşinin ve kendisinin hayatlarının mahvolmasının sorumlusu olarak Neşide'yi görür. Neşide'nin kocasını terk edip eve gitmesinden aylar sonra bir dükkândan tuzruhu alarak bunu rakı şişesinin içine koyar. Aklınca bunu Neşide'ye dökcek ve onun çirkin olmasını sağlayacaktır.

“Benimki kıskançlık... Şeyh onun hasretiyle tutuşmaya başlayınca, ilk gününden beri farkında olmadan kıskandığım Neşide'ye karşı husumetim büsbütün arttı, meydana çıktı. Peryal ile Melal'i hiç kıskanmamıştım; Memhure'yi de pek az! Biliyordum ki şeyhim bunları sadece idare ediyordu. Fakat Neşide'ye hakikaten gönül verdi. Daha ne yapabilirdi? Derdinden deliye döndü, başını alıp gitti; beni gözü görmedi, kızın ne suçu var? Günah saydığı bir işi yapmaktan kaçtı.”⁷⁹⁸

“Mahvetti bizi! Hem Baki'yi hem de kardeşimi elimden aldı, edepsiz!”⁷⁹⁹

Şeyh'in sohbet meclislerinde bulunan isimlerden biri de Memhure'dir. Memhure, çeşitli maceralar geçirmiş bir kadındır. Aklıyla, mantığıyla her şeyi pek berrak görmesine rağmen bir defa gönül kaptırdı mı hareketlerindeki münasebetsizlikleri fark etmekle beraber nefesine hâkim olamaz. Bu sebeple daha yeni evlendiği yıl sinir sistemi bozuk bir ressama tutulur. Ressamın odasında o güne kadar bilmediği şeyleri öğrenir ve tadar: Enfiye, esrar, eroin, eter, nargile kullanır. Ressamın veremden dolayı ölmesiyle bu mesele çok yaygınlaşmadan son bulur ve evliliği de kurtulur. İkinci macerası ise basit bir çalgıcıyla olur. Enkaz, çer çöp yığınları arasında kaldığı sırada Baki karşısına çıkar. Tesadüf sandığı lakin

⁷⁹⁶ a.g.e. s.330

⁷⁹⁷ a.g.e. s.332.

⁷⁹⁸ a.g.e. s.344.

⁷⁹⁹ a.g.e. s.345.

planlanmış bir tertip sonucu Baki'yi tanır. Memhure Şeyh'i gördüğü ilk an ondan pek hoşlanmaz:

“Adamın gözleri felfecri okuyor; baktığı zaman vücudumun çevrildiği tarafına adeta dokunuyor. Eski çapkınlardan biri bu! Hala gözü kadında... Ruhunu yaşlanmamış, hayata çok bağlı, herhalde enteresan bir tip. Beni de beğendi; belki kendisinde bir hatıra uyandırdım...”⁸⁰⁰

Neşide'nin kaçıp gitmesi üzerine kendisinin de niçin aynı şeyi yapmadığını düşünür. Prenses Peryal gibi Şeyh'e din duygularıyla bağlı değildir. Melal gibi tasavvufun şiirine, zevkine de varamaz. Hareketlerindeki tezatlığını da görür. Bazen gülünçlüğü de anlar, lakin yine de ayrılamaz. Memhure, irade zayıflığı yüzünden Baki'ye bir türlü inanamaz, fakat yine bu sebeple de ondan bir türlü ayrılamaz.

“Niçin aynı şeyi yapamıyorum? Zeyrek'ten kendimi sıyramıyorum?”⁸⁰¹

“Memhure Hanım Şeyh gittikten sonra genç bir âşık temin etmiştir. Zirzop ihtiyar bir takım tuhafıklar yaparak âşıkları güldürür, kendi de onlarla beraber güler. Hatta haykırır da: “ Beni adam yerine koymayınız! Siz öpüşmenize, sevişmenize bakın...”⁸⁰²

Şeyh Baki'nin en büyük yardımcılarından biri de Fitnat Hanım'dır. Şeyh'in konağına mesnevi tercümesini Fitnat sokar; Yunus Emre'yi o tanıtır.

“Prenses Peryal'i elde etmek için tertip edilen cami avlusu, derviş, pırlantalar oyununda da önceden Şişli'deki konağa dadandırılan Fitnat en mühim rolü oynamış, Şeyh'i tanımaz görünmüş, olan biteni ona yetiştirmiş, Talha'nın boynuna takılan elması da yine kendisi haber vermişti...”⁸⁰³

Fitnat Hanım evin üst katını kiraya vererek aşağıda oturur. Yaşlılığın etkisiyle çalışamaz. Baki de ona düzenli olarak yardımda bulunur.

Lebriz adlı genç kız ise Şeyh'in sohbetlerinde bulunmak için can atar.

“Ufak tefek, kendisine güvenir tavırlı, esmer, soluk, lakin sıcak bir tazecikti.”⁸⁰⁴

Lebriz, Anadolu bir Bektaşî ailesinin yüksek tahsil yapmaya hazırlanmış kızıdır. Hayatın zorlukları içinde maneviyatı bozulur. Hayal âlemine dalmaya

---

⁸⁰⁰ a.g.e. s.96.

⁸⁰¹ a.g.e. s.106

⁸⁰² a.g.e. s.380.

⁸⁰³ a.g.e. s.78.

⁸⁰⁴ a.g.e. s.153.

müsaittir. Ayrıca karmakarışık şeyler okumuş olduğundan Baki'ye hemen bağlanır. Şeyh'ten büyük teselli ve zevklerin en büyüğünü, ilahi aşka kavuşmayı bekler.

Çevresindeki herkesin hakkında övgüyle bahsettiği Şeyh'i yakından görmek için Nevsal de can atar. Şeyh'i tanıdıktan sonra sevda hakkındaki fikri değişir. İhtiyar bir erkeğin genç bir kıza tutulacağını, hatta onunla evlenebileceğini düşünür. Ama genç bir kızın yaşlı bir adamı sevmeyeceğini, ancak parası ve mevki için karısı olmaya rıza göstereceğini düşünürken artık o fikirde değildir.

“Nevsal Şeyh'in oturduğu sandalyenin arkasında durmuş ve telefonda konuşurken onun gülmüş saçlarını usul usul okşuyordu.”⁸⁰⁵

Baki'nin maceraları hem merakını çeker hem de cinsi hararetini yükseltir. Genç kıızı kabına sığmaz hale getirir.

“Sizin aşk maceralarınızı biliyorum; genç hanımlardan hoşlanıyorsunuz; ben onlardan tazeyim ve işte yanınızdayım; öğrenmek heyecanını duymak istediğim şeyler var, yaşlısınız ama sevimli bir erkeksiniz; benimle azıcık meşgul olunuz, burada sıkıntıdan patlıyorum; ikimiz de avunuruz. Ölü günlerden baktım.”⁸⁰⁶

Şaban Efendi, Şeyh'in en yakını ve en güvendiği kişidir. Şeyh'in yaptığı her şeyi bilen ve ona planlarında yardımcı olan kendisidir. Yetmişini çoktan aştığı halde demir gibi sağlam, tıknaz vücutlu, göğüslü ve sükûti bir adamdır.

“Evlenmemişti, lakin bir rivayete göre Galata'da devam ettiği bir ev vardı; son yıllarda bile bazı gece sabaha karşı dönüyordu. Ağzı içki kokarak. Baki'nin vaktiyle Kıztaşı tekkesi saltanatında elde ettiği dükkânların kirasını ve yine Yağcılar Sokağı'ndaki hanın gelirini Şaban toplar; dalyanı da o kiraya verir; Şeyh ortada görünmezdi. Bir söz çıkmıştı: Hırvat dönmesi kâhya Müslümanlığı zahiren kabul etmişti, eski dinine sadık kalmıştı. Boynundan geçirilmiş zincir ucunda altından bir haç taşıyor, onu göstermemek için de en sıcak günlerde göğsünü açmıyordu.”⁸⁰⁷

Baki'nin mezarının gerçek yerini yalnızca kendisi bilir. Yıllarca hiçbir emrini geri çevirmediği efendisinin son arzusunu da yerine getirir. Ayrıca bu sırrı kendisiyle beraber mezara götürür.

“O yeri yalnızca Hırvat Şaban biliyordu ve öyle bir işi ancak Şaban ayarında sinsî, usta bir teşkilatçı başarabilirdi. Öleli altı ay oldu, sırrını da beraberince götürdü.”⁸⁰⁸

---

⁸⁰⁵ a.g.e. s.409.

⁸⁰⁶ a.g.e. s.413.

⁸⁰⁷ a.g.e. s.447.

⁸⁰⁸ a.g.e. s.700.

Neşide'nin ilk kocası İrfan, efendi, sakın yaradılışlı ve karısını seven biridir. Ancak karısına olan sevgisinin değerini Neşide onu terk ettikten sonra anlar. O zamana kadar karısının Şeyh'in yanında kalmasını isteyen İrfan karısının onu terk etmesinden sonra değişir. Artık gerçekleri daha net olarak görür ve Şeyh'e olan tüm inancı sarsılır. Bu uğurda annesini ve kardeşini karşısına alan İrfan Neşide'nin kendisinden boşanmasından sonra İzmir'e giderek yaşamını orada sürdürür.

“Aklın hep fena tarafa kaçıyor. Hanımefendi olsun, taze kızlar olsun, Hazret kimseye anladığın gözle bakmaz. Kafan bunları bir türlü almıyor, hep kötüye yoruyorsun.”⁸⁰⁹

İrfan da hemşiresi gibi aynı dalaletin tesiri altında kaldığından karısının Baki'ye odalık etmesini, sevabı büyük bir vazife sayar, fedakârlığa katlanma imanının şartı olarak kabul eder.

“Susmanın zamanı geçti; Neşide'yi benden ayıracaklar. Ayrılmak istemiyorum; ayrılmaması için ona bir mektup gönderdim, ne derse yapacağımı, Zeyrek ile alakamı keseceğimi vaat ettim... Biz aldanmış, aldatılmış insanlarız. Hüda'ya kavuşmanın yolu karısını birine peşkeş çekmek değildir.”⁸¹⁰

“Yeni müridim ile Ayetullah Bey'in bana tavsiye ettiklerini yapacağım. Neşide'nin aşkı gözlerimin açıklamasına sebep oldu. Çirkini görüyorum, o muhitten utanıyorum artık! Fazla konuşmayalım, faydasızdır abla! Dilerim, Allah seni de hidayete erıştırsin annemi de...”⁸¹¹

Hem karısından ayrılmak hem de kız kardeşini kaybetmek gibi iki talihsizlik darbesine uğrayan İrfan, tedavi olmak için bir hastaneye yatırılır. İrfan tedavi olduktan sonra İzmir'e yerleşir ve orada bir tütün fabrikasında çalışmaya başlar.

Romanda Şeyh'in eski bir dostu olan Süha Bey zengin insanlara sığınarak yaşamını onların yanında geçiren bir zattır.

“Kadınlar dalyanı... Ağına düşen düşene... Hepsini sızdırıyor, 'satrap' ömrü sürüyor. Biz 'aman şu hükümeti gücendirmeyelim; sadaka olarak verdiği ekmek parası elimizden gitmesin' diye kime külâh sallayacağımızı bilemezken o, dünyaya aldırıyor konağında Veliefendizade gibi mirasyedicesine keyfine bakıyor.”⁸¹²

---

⁸⁰⁹ a.g.e. s.154.

⁸¹⁰ a.g.e. s.329.

⁸¹¹ a.g.e. s.332.

⁸¹² a.g.e. s.103

“İblis herif menfaatine alet ederek canım tasavvufun haysiyetini bir paralık etti. Bilir misin mirim? O kalleş mutasavvıflardandır”⁸¹³

Süha, evle barkla, aile kaydıyla alakası olmayan bekâr bir adamdır. Sirkeci’de bir Yahudi kadının evinde odası vardır ama günlerce uğramaz. Ömrünü şunun bunun yanında misafirlikte geçirir. Tanıyanlar rastlayınca kalacak yer aradıklarını bildiklerinden keyifleri yerindeyse koluna girip götürürler. haftalarca alıkoyulduğu da olur. Çok defa hamama soktukları, yeni çamaşırlar verdikleri, elbiselerini temizleyip ütiledikleri de görülür.

“Benimki de pek fena bir hayat sayılmaz. Depdebesiz ama Baki’ninki gibi de dağdağalı değil. Belalı taraflı yok...”⁸¹⁴

Süha eski dostunun kendisinden istediği son iki arzusunu yerine getirmeyi ihmal etmez.

“Baki: Senden iki hizmet bekliyorum, ikisini de yapacaksın! Yapacağına güveniyorum.

Süha: Emret! Uzun vadeli ise garanti edemem. Ben senden yorgunum, seninle yaşıtım, ayrıca derbeder hayatımdan ayrılamıyorum.

Baki: İkisi de bir yılın içine sığacak sanıyorum. Birincisi daha evvel, en kısa zamanda olmalıdır. Zira birincisi yaşarken, öbürü sonrası için lazım.”⁸¹⁵

Ayetullah Bey İrfan’ın patronudur. Namaz niyaz ehli imanı temiz bir Müslüman’dır. Neşide’yi görünce onun fevkalade güzelliğine hayran kalır. Neşide’den İrfan’ı affetmesini istese de kararında ısrarlı olan genç kadını ikna edemez. Tam evden çıkmış giderken Samiye’yi görür ve kadının Neşide’yi öldürmesini engeller. Bununla da yetinmeyerek Neşide’nin içinde bulunduğu kötü ruh durumundan kurtulması için de onu Fikri Can Hoca’ya götürür.

“Beyefendi, beni siz kurtardınız. Eğer omzuma tam zamanında o yumruğu indirmemiş olsaydınız şimdi bitmiştim. Bakınız, karı tuz ruhuyla yüzümü, gözlerimi yakacaktı! Bunlar sahiden deliymişler soyca...”⁸¹⁶

---

⁸¹³ a.g.e. s.225.

⁸¹⁴ a.g.e. s.302.

⁸¹⁵ a.g.e. s.643.

⁸¹⁶ a.g.e. s.349.

Ayetullah'ın kız çocuğu olmaz. Neşide ise babasını küçük yaşta kaybeder. İkisi de birbirlerini tatmin olunamamış veya hasreti çekilmiş bir zevke kavuşmuş hissederek memnundurlar:

“Ne mütevazı bir kızcağz! Yarın İstanbul’un değil bütün memleketin en zengin adamlarından birinin karısı olacak. Olmaya can atmadıktan başka tevazuyu da bırakmıyor. Terbiyesini mi beğenirsin, iyi ahlakını mı, güzelliğini mi? Üçü birbirinden üstün.”⁸¹⁷

Neşide'nin ablası Hediye ise kardeşinin mutlu olmasını çok isteyen bir kadındır.

“Neşide'nin kendinden on iki yaş büyük olan ablası belli ki güzeldi; fakat kocasının ölümünden sonra dünyaya küsmüş, giyimi kuşamı bırakmış, başörtü ve yeldirmeli bir kadın kılıfına girmişti. Şimdi kız kardeşinin yanında o kıyafetle emektar bir hizmetçi yahut fakir bir komşu gibi duruyordu.”⁸¹⁸

Hediye, okumuş yazmış kadındır; dindar hoca kızıdır, bazı görüşleri vardır; der ki:

“Bazı vicdanlar yeşermek için güneşe muhtaçtırlar. Harun Beyin güneşi sen olacaksın; olmaya çalışmalısın, olacağına eminim Neşide.”⁸¹⁹

Kardeşini de çok sever ve onun eğer istemiyorsa Harun Bey'le evlenmemesi gerektiğini söyler:

“Yavrum! Sen Harun Bey'le evlenmek istemiyorsun. Ben düşündüm, taşındım, istemeye istemeye evlenmene razı değilim. Köşkün tamir masrafını ödemek yolunu da buldum. Bahçeden bir kısmın satarız, minnet altında kalmayız. Gider, kendisine vaziyeti münasip lisanla anlatırım, zeki adamdır, anlar... Kul, köle, halayık devrinde değiliz. Eski devirlerde bile bizim aileden kimse ne köle oldu ne halayık...”⁸²⁰

Fikri Can Hoca ise Şeyh'in tam zıddı bir adamdır. Ne kendisi Şeyh kadar gösterişli ne de evi onunkisi gibi debdebelidir. Neşide, onu ziyarete gittiğinde karşısında ufak tefek, toparlak yüzlü, beyaz bıyıklı ve saçsız başlı, çok sevimli, altmış ile yetmiş yaş arasında canlı bir ihtiyar görür. Çizgili bir pantolon, yün yelek ve koyu lacivert bir ceket giymiştir; gömleği beyaz, kravatı siyahlı beyazlıdır. Ne hırkalkı ve takkeli, ne de saç sakala karışmış, derbeder bir adamdır. Sadece şık değil, trendaz ve basittir.

---

⁸¹⁷ a.g.e. s.587.

⁸¹⁸ a.g.e. s.428.

⁸¹⁹ a.g.e. s.560.

⁸²⁰ a.g.e. s.561.

“Burası ne tekkedir ne de çilehane... Dervişim de yoktur müridim de. Keramet de beklememeli kutupluk da, ne okur üflerim ne de tespihten geçirir; tütsü yapar, muska yazarım. Ne şarap sunar, ne zemzem içiririm! Ancak eşyanın hakikatlerini, hassalarını, hükümlerini ve eserlerini öğrenip ona göre hareket edebilmiş bir insanım, kâmil olmaya çalışıyorum. Neşide Hanım’a bir yardımım dokunabilirse Allah’ı hoşnut edeceğime kani olduğum için bunu kendisinden esirgemem...”⁸²¹

“Harun vesiledir, maksat halasındadır. Takdir buyuran Kadir-i mutlaktır. Kendine gel yavrum! Kendine yani Allah’a dön! Ben bir hayra delalet ediyorum, hayra delalet eden hayrı işleyen gibidir, bunları söylerken vicdan huzuru duymaktayım. Kuran’da Cenab-ı hak buyuruyor ki ‘Size verdiğim nimetlere şükrederseniz o nimetleri arttırırım. Eğer ona küfür ile karşı koyarsanız azabı şiddetli olur. Allah seni azabından esirgesin yavrum!’”⁸²²

Neşide’nin ikinci kocası Yahya Ünal, çok beyefendi bir adamdır. Karısının gözünün içine bakarak onun incinmemesi için elinden geleni yapar. O da Gürcü’dür, vaktiyle Neşide’nin babasından ders alır. Aynı boydan ve kabiledendirler. Yahya Neşide’nin tedavisi için onu bir doktora götürür. Tüm masrafları da kendisi karşılar. Bunu merhum hocasına ve ailesine karşı bir vazife bilmektedir. Kadınların pervaneler gibi etrafında dolaştıkları Ünal, Neşide’deki soğuk, çekingen, alakasız muameleden sızlanacağı yerde zevk alır; aşkı körüklenir, alev alev yanar hale gelir.

Neşide’nin ibriş ağacını çok sevdiğini öğrenince hemen harekete geçerek buldurtur.

“Bütün çeşitlerinden getirtirim. Aman şimdiden not edeyim! Hatta hemen bulsunlar, kasımda galiba dikilir; hususi itina gösterilirse büyükçelerini tutturmak elbette mümkündür...”⁸²³

Harun, balayındaki yolculuk esnasında Neşide’yi daima memnun eder, hep onun istediklerini yapar. Hem de söylenerek değil, severek ve isteyerek yapar.

3. 4. ZAMAN

Kadınlar Tekkesi adlı romanı Neşide’nin Şeyh’i terk ettikten sonraki ruh halini anlatan ifadelerle başlar. Bu noktadan Şeyh’in ölümüne kadar geçen zaman

---

⁸²¹ a.g.e. s.592.

⁸²² a.g.e. s.601.

⁸²³ a.g.e. s.494.

dikkate alındığında anlatılan zamanın yaklaşık üç yıllık bir zaman dilimi olduğu söylenebilir.

Romanın vaka zamanı ise anlatma zamanını da içine alan çok daha geniş bir zamandır. Şeyh'in yaklaşık kırk bir yıl önceki yaşamına yapılan geriye dönüşlerle romanın vaka zamanın kırk dört yıllık bir zaman olduğu söylenebilir.

Önce otuz bir sene öncesine geri döner. Burada Şeyh'in henüz yirmi üç yaşındayken Şeyh olmasını sağlayan asıl etken anlatılır. Baki yirmi üç yaşındaki haline geri dönerek Şeyh olmasındaki esas sebebi Bersad'a anlatır:

“Delikanlı bir mürşitle karşılaşmıştı. Bu zat hakiki zevkin ancak ilahi aşkıta bulunacağını ona anlatmaya muvaffak olmuştu... Bir saraç... Paşanın ahırındaki atların koşumlarını o tamir ederdi, yenilerini de yapardı; sanatında da usta idi: Saraç Feyzullah Efendi... Altmışını geçkendi ama hem sağlam hem de yakışıklı, iri yarı, pos bıyıklı bir adamdı; sakal bırakmamıştı. Saraçlıkla hiç alakam olmadığı halde cazibesine kapılmıştım, her gün dükkânına uğrar, sohbetlerini dinlerdim.”⁸²⁴

Romanın ilerleyen sayfalarında daha da geriye giderek Şeyh'in babasından ve Bersad ile aşkıdan bahsedilir.

“Tam kırk bir sene evvel babası huzur-u hümayun ders-i şerifi mukarriri Anadolu kazaskerlerinden Malkaralizade Ahmet Münib Efendi vefat edince nakit ve mülk ne kaldıysa az zamanda yiyip bitirmiş; bir aile dostu sayesinde tayin edildiği tahrirat kâtipliğiyle taşraya gitmeye mecbur olmuştu. Bir müddet sonra kaza kaymakamının dikkatini çekti; hem yakışıklıydı, hem sesi vardı, hem de doğru dürüst yazıyor, ecnebi lisanı da biliyordu. Şöhreti vali ve kumandan Müşir Kevkeb Paşa'nın kulağına gitmekte gecikmedi. Vilayet merkezine aldırıldı ve çok geçmeden mektubi kalemi mümeyyizliği ile paşanın hususi kâtipliğine tayin edildi. Geceleri ekseriya konakta kalıyordu. İşte Bersad Hanımla olan aşk macerası o tarihe, yirmi dört yaşında bulunduğu seneye rastlar.”⁸²⁵

Şeyh'in hayatında derin etki bırakan dervişlik devri tam üç yıl sürer. Bu üç yıl içinde gayet rahat bir yaşam sürerken tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla o da hayatında bir değişiklik yapar. Sakalını sivriltilip, gereksiz insanlarla görüşmeyi keser.

“Bu Baki'nin bütün memleketi adım adım dolaştığı dervişlik devridir. Tam üç sene ilahiler, nefesler okuyarak Anadolu'yu, Suriye'yi, perişan kıyafetle tekkelerde, kahve köşelerinde, han odalarında yatıp kalkarak gezdi; Mısır'a gitti; oradan Fas'a ve Avrupa'ya geçti... İsmi Kıztaşı Şeyhi Baki Efendi oldu; konak da Kıztaşı tekkesi! Tekkede o devirde resmen ayin yapılır, Cuma akşamları seramlık ve harem daireleri

⁸²⁴ a.g.e. s.187.

⁸²⁵ a.g.e. s.206.

müritlerle dolar, telsiz sesleri gece yarısına kadar mahalleyi sarardı... Saltanat tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar aynen devam etti. Yeni kanun çıktığı sırada hala ölmüş; Zeyrek'teki baba konağı da yeniden Şeyh'in malı olmuştu. O da bir inkılap yaptı: yerini, tekke teşrifatını, ayinleri ve müritlerinden lüzumsuzlarını yüzüstü bıraktı, sakalını tekrar sivri şekle soktu... ”⁸²⁶

Kadınlar Tekkesi romanında zamana şu noktadan da bakmakta fayda vardır. Bilindiği üzere Cumhuriyet'in ilanından sonra tekke ve zaviyeler kapatılır. Bu dönemde bazı insanların bu muhitlerde kalma çabaları Şeyh Baki aracılığı ile verilir. Şeyh'in karşısında yer alan Fikri Can Hoca da gerçekten tasavvufi terbiye görmüş bir insanın kendi içinde ve sakin bir hayat süren yaşamı anlatılır.

“Baki'nin de o gün ayakta konuştuğu olmuştu. Hiç de derviş, Şeyh, kalender görünmeye, kendisini dünyadan elini eteğini çekip bir harabat ehli haline gelmiş tesiri yapmaya çalışmıyordu. Bilakis Abdülhak Hamit'i hatıra getiren ecnebi giyinişli ve görünüşlüydü; sakalı da onunkini andırıyordu; insana onun siyah kurdeleye ilişik tek gözlüğünü, monoklünü aratıyordu.”⁸²⁷

Fikri Can Hoca, Cumhuriyet döneminin aydın kesimindenken karşısında yer alan Baki ise sahte Şeyh olarak romanda yer alır.

Şeyh bir anlamda çevresindeki tüm kadınların elinde tuttuğu kuklaları olduğunu Neşide'ye itiraf eder. Kendisi ise Neşide'ye kul köle olur. Şeyh'in nefesine ne kadar düşkün olduğunu gösteren satırlar aynı zamanda onun yalancılığını da ortaya koyar.

“Neşide'nin karşısında ufak tefek, toparlak yüzlü, beyaz bıyıklı ve saçsız başlı, çok sevimli, altmış ile yetmiş yaş arasında canlı bir ihtiyar çıktı. Çizgili bir pantolon, yün yelek ve koyu lacivert bir ceket giymişti; gömleği beyaz, kravatı siyahlı beyazlıydı. Tahmini hilafına ne hırkalı ve takkeli, ne de saç sakala karışmış, derbeder bir adamdı. Sadece şık değildi, trendaz ve basitti.”⁸²⁸

Fikri Can Hoca ise gösterişten uzak, kendi halinde yaşayan bir insandır. Abartı olmayan, sade kıyafetleriyle de oldukça da şıktır.

“Burası ne tekkedir ne de çilehane... Dervişim de yoktur müridim de. Keramet de beklememeli kutupluk da, ne okur üflerim ne de tespihten geçirir; tütsü yapar, muska yazarım. Ne şarap sunar, ne zezem içiririm! Ancak eşyanın hakikatlerini, hassalarını, hükümlerini ve eserlerini öğrenip ona göre hareket edebilmiş bir insanım, kâmil olmaya çalışıyorum. Neşide Hanım'a bir yardımım

⁸²⁶ a.g.e. s.208-215.

⁸²⁷ a.g.e. s.42.

⁸²⁸ a.g.e. s.590.

*dokunabilirse Allah'ı hoşnut edeceğime kani olduğum için bunu kendisinden esirgemem...*⁸²⁹

Fikri Can tam da Cumhuriyet döneminde olması gereken din adamı profilini yansıtır.

3. 5. MEKÂN

Kadınlar Tekkesi romanında tıpkı zamanda olduğu gibi mekân konusu üzerinde de çok durulmaz. Yalnız olayların İstanbul'da geçtiği bilinir. Bilindiği gibi Refik Halit'in mekânlarında önemle yer verdiği yer İstanbul'dur. Refik Halit, *Kadınlar Tekkesi* romanında İstanbul'da Cumhuriyet'in ilanından sonra ortaya çıkan sahte şeyhlerin yaşam tarzını işler.

*“Konak Zeyrek semtinde, bahçe içine ve set üstünde bir tepeye kurulduğundan Haliç'in bütün manzarası iki cepheye rastlayan pencerelerinden seyredilebiliyordu. Asıl loşluğu civarda kendinden yüksek bir bina bulunmadığından başkaları tarafından görünmemek için perdeleri kapamak mecburiyeti olmamasındandı.”*⁸³⁰

*“Baki Bey'in konağı; selamlığı da sofrası da komşularına ve ahbablarına açık, hayır yapmayı ve halka hizmet etmeyi seven, kemal sahibi bir zatın konağı... Bazı dedikodular oluyordu ama akşamları meclisinde bulunanlar ertesi günü bu mübarek zatın din ve ahlak bahsindeki kıssa ve hisselerini şurada burada hayran hayran anlatıp durduklarından aleyhteki sözler tesirsiz kalıyordu...”*⁸³¹

Şeyh'in kendisi gibi evi de gösterişlidir. Onun hizmetine koşmak için can atan birçok insan, soluğu onun babasından kalan konağında alır.

Romanda ayrıca İstanbul'un önemli semtleri de romanda yer bulur. Erenköyü Şeyh'in Neşide'yi ilk kez gördüğü yer olması açısından önem taşır.

“İki sene evvel Baki birkaç ay geçirmek için müteahhit Rifat Yapıcı'nın, yani Melal'in Erenköyü'nde demiryolu ile tramvay hattı arasındaki ağaçlıklı cadde üzerindeki köşküne daha doğrusu malikânesine yerleşmişti... Kendisine bahçe içindeki çamlarla çevrili, eski devirden kalma, mükemmel tamir görüp yeni tesisatla modernleştirilmiş camlı pavyonu ayırdılar. Yemeklerini de orada yiyecek, arzu

---

⁸²⁹ a.g.e. s.592.

⁸³⁰ a.g.e. s.17.

⁸³¹ a.g.e. s.24

gösterirse umumi sofraya oturacak, kısacası hiç rahatsız edilmeyecek, keyfine kimse karışmayacaktı...”⁸³²

Neşide, İstanbullu olmasına rağmen evinden dışarı çıkmadığı için İstanbul hayatı hakkında çok fazla bir malumatı yoktur. Sahilde denize girip güneşlenenlere utandığından kaçamaklı bakışlarla bakar.

*“Doğma büyüme Erenköylü olan Neşide’ye ise bir defa bile civar plajlara adım attırılmamıştı. Sadece şehre indikleri zaman deniz yoluyla döndükleri için Basra vapuru Caddebostan’ı iskelesine yaklaştığı sırada plaj kalabalığını uzaktan hayal meyal görür, Moda koyunda da kadınlı erkekli yüzenlere utanarak kaçamaklı nazarlarla bakardı.”*⁸³³

*“Neşide balayı için Balear Adaları’nı tercih etmiştir. Harun Bey’den bir kartpostal aldım, zevcesinin de imzası vardı. Görülüyor ki Neşide hanımefendi tabiat manzaralarını gürültülü cemiyet hayatına tercih ediyor...”*⁸³⁴

Neşide, kocasından boşandıktan bir süre sonra çok zengin olan Harun Bey ile evlenir. Her türlü imkânı elinde olmasına rağmen eski şatafatlı hayatının verdiği yorgunluk ve biraz da kendi tabiatı gereği doğa ile iç içe olabileceği bir coğrafyada balayını tercih eder.

Şeyh de son nefesini Eyüp Camisi’nin avlusunda verir.

*“Perşembe günü ikindi namazından sonra Eyüp Camii avlusunda! Malum ya, orada tesadüfen karşılaşmak olağan işlerdendir.”*⁸³⁵

---

⁸³² a.g.e. s.47.

⁸³³ a.g.e. s.260.

⁸³⁴ a.g.e. s.624.

⁸³⁵ a.g.e. s.684.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte Sadakat ve Namus Anlayışı: Neşide, kocasına sadık bir kadındır. Şeyh'in kendisine olan duygularını sezerek namusuna laf getirtmemek için Şeyh'ten kaçır.

*"Anlamam ben öyle şeyler! Yaşlı ama sapasağlam bir erkek... Ne diye tek başıma karşısına geçip kendimi seyrettirecekmışim? Yüzüme manyetizma edercesine bakıyor, fena oluyorum."*⁸³⁶

Küsmekle beraber kocası olan yakışıklı ve terbiyeli genci daha ilk gününde saf kalmış bir Müslüman kızın kalbiyle sever. Sevgisi gittikçe artarak ve mahcupluğunu, çekingenliğini muhafaza ederek sever. Evlilik de yakıştır; hafif fakat yine de hissedilen bir arızadan kurtulmuşçasına hareketleri daha da ahenkleşir, vücudu daha akıcı, kıvrak bir hal alır. Şeyh'in yanında bulunmak ise Neşide için eziyetlerin en büyüğüdür.

*"Böyle şeyhlikten, evliyalıktan, karmakarışık, divanece lakırdılardan anlamıyorum; öyle şeylere inanmıyorum. Siz ne yaparsanız yapınız, sivri sakala kul köle olunuz, kapısının eşiğini aşındırınız, karışmam. Fakat ben evine ayak basmam. Üstüme fazla varırsanız anamın evine giderim... İrfan'a da anlattım; biz hoca ailesiyiz; koyu Müslümanız. Allah'ı babamızdan öğrendiğimiz gibi biliriz, severiz; üst tarafına akıl ermez. Baki Bey'e o kart, alafranga hanımlar yetmiyor mu? Zaten, doğrusunu söyleyeyim mi, kocamdan soğumaya başladım; böyle şeyleri havsalasına nasıl sığdırıyor? Beni o herifin odasına sokmaktan utanmıyor mu? Galiba beraber yaşayamayacağız. Açıkçası bu! Anlaşıldı artık..."*⁸³⁷

Neşide, sosyeteden uzak yaşamış olanların çoğu gibi izzetinefsine fazla düşkündür. Başına gelenleri haysiyetine yediremez ve bütün çıplaklığıyla açığa vurmaktan utanır.

"Yüz bulsa, azıcık uysal davransam gemi aziya alacağına eminim. Beni yavaş yavaş kendisine alıştırtıyor; armut piş, ağzıma düş haline getireceğini umuyor. Kolaydı, pek diye söylendi. 'Usta çapkın! Önceleri bir hamlede işi bitiririm sandı; baktı ki yürütemiyor, planı değiştirdi; sabırla gözüme girmek ve Şeyhliğine

---

⁸³⁶ a.g.e. s.69.

⁸³⁷ a.g.e. s.73.

inandırarak meramına ermek yolunu tuttu. Galiba biraz da yumuşadım. Sakın gevşeyivermeyeyim?”⁸³⁸

4. 1. 1. 2. Evlilikte İhanet: Memhure, çok çapkın bir kadındır. Şeyh’in ortamı onu şehveti duygularından bir süre uzaklaştırırsa da Şeyh’in olmadığı zamanlar tekrar tekrar eski yaşantısına döner. Erkekler ile evlenmeden ilişki yaşamak hoşuna gider.

“Memhure maceralar geçirmiş bir kadındı. Akıyla, mantığıyla her şeyi pek berrak görmesine rağmen bir defa gönül kaptırdı mı hareketlerindeki münasebetsizlikleri fark etmekle beraber nefesine hâkim olmak kudretini kendisinde bulamazdı. Böylece daha yeni evlendiği yıl sinir sistemi bozuk bir ressama tutulmuştu... Ressamın odasında o güne kadar bilmediği neler öğrenmiş ve neler tatmamıştı ki? Enfiye, esrar, eroin, eter... En hafifi nargile. Ayrıca içecek yerde tütün çiğnemek, avuç avuç çörek otu ve kakule yemek, rakıya kırmızıbiber, konyağa zencefil veya tarçın karıştırmak nevinden damak ve mide soysuzlaşmasının enval...”⁸³⁹

Ressamın veremden dolayı ölmesiyle bu mesele çok yaygınlaşmadan son bulur ve evliliği de kurtulur. İkinci macerası ise basit bir çalgıcıyla olur.

“Hangi milletten olduğu iyice bilinmeyen bir hap çalkantısı artığı, Türkiye kıyısına sürüklenmiş enkaz ve çer çöp yığınından bir kalıntı. İşte o sırada hayal sükûtu içinde iken karşısına Baki çıktı. Memhure Hanım Şeyh gittikten sonra genç bir âşık temin etmiş... Zirzop ihtiyar bir takım tuhaflıklar yapıyor, âşıkları güldürüyor, kendi de gülmeden katılıyormuş. Hatta haykırıyormuş: Beni adam yerine koymayınız! Siz öpüşmenize, sevişmenize bakın...”⁸⁴⁰

4. 1. 2. Eğitim

4. 1. 2. 1. Cehalet: Peryal, Memhure, Melal, ne kadar zengin olsalar da körü körüne Şeyh’in her dediğine inanırlar. Hâlbuki Şeyh onlardan yararlanır. Memhure’yi arabasıyla Taksim’e kadar bırakır. O arada Şeyh, Bersad’dan Memhure’nin hayatıyla ilgili öğrendiklerini keramet sahibi bir zatmış gibi kadına sezdirenen beyitler, şiirler okur. Ayrılırken de kendisini arayacağını söyler. Memhure iyice şaşırır.

“Sahiden acayip bir adam! Geri döneceğimi de anladı; şimdi gireceğim yeri bildiğine de şüphe yok. Hepsini biliyor, eskisini, yenisini, belki de sonradan başıma

⁸³⁸ a.g.e. s.240.

⁸³⁹ a.g.e. s.380.

⁸⁴⁰ a.g.e. s.380.

gelecekleri... Her halde tanıdıklarımın kimseye benzemiyor; müthiş bir ruh kuvvetine sahip!"⁸⁴¹

İrfan, anası ve kardeşi Baki'nin en sadık, emirlerine gözü kapalı itaat eden müritleridir. Tekke şeyhlerinin kerametine inanan cahillerin imanıyla bağlanırlar. Karısının kendisini terk etmesinden sonra İrfan artık Şeyh'e inanmadığını söylediğinde Samiye, deliye döner.

"Söyleme! Sus! Fena oluyorum, bayılacağım. Sen de ha? Aklıma her şey gelirdi, bir bu gelmezdi."⁸⁴²

Melal, önceleri bol paranın verdiği imkânlarla modern hayata atılır, otomobil, kotra, yüzme ve dans, davetler, seyahatler ve gece eğlenceleriyle senelerce oyalanır. Tat almamaya başladığı sırada tesadüf karşısına Baki'yi çıkarır.

"Acaba gerçekten bir tesadüf müydü bu? Yoksa bir tuzak mı? Her ne olursa olsun Şeyh ile tanışınca kısa bir 'refraction- intisar' devrinden sonra zengin, uyanık, Avrupalı tahsil görmüş bir kadının kendisini tasavvuf hayatına ve felsefesine vermesi, nadir hüviyetlerden birini benimsemesi, sırf başkalarını hayrette bırakacağından dolayı hoşuna gitmişti."⁸⁴³

"Bir gün yaşlı bir derviş: Al bu emanetleri! Sahibine götür, teslim et... Al kızım, Allah böyle takdir buyurdu. Al ve Şeyh Baki'ye ver. Ne yapacağını sana ancak o söyleyebilir. Peryal Üç taş... Muhakkak pırlanta bunlar! O fakir kıyafetli adamda pırlantanın işi ne?"⁸⁴⁴

Şaşkınlık içinde birkaç gün geçiren Peryal bir kaç gün sonra kimseye sezdirmeden Şeyh'e gider. Şeyh, gözlerini kitaptan çevirmeden, kımıldanmadan, okumayı bırakmamış yahut da yüksek sesle bir cümle okuyormuş gibi yaparak şöyle der:

"Yanıdaki emanetin birini bana ver; öteki sende kalsın; üçüncüsünü de sat, ne tutarsa parası fukaraya dağıt. Gönlündeki şek ve şüphe bulutu bir gün dağılacaktır; zamanı gelince konuşuruz. O derviş bendim, ama ne ben benim, ne sen sensin, ne sen bensin. Ben hem benim, hem sen sensin, hem de ben sen."⁸⁴⁵

Tasavvufun en güzel ilkelerinden biri evrende var olan her şey Allah'ın tecellisi olduğudur. Şeyh de bunu kullanarak kadını etkilemeyi başarır. Peryal, uğradığı şokun tesirinden kurtulunca yolda ve tek başına kapandığı odasında

⁸⁴¹ a.g.e. s.53.

⁸⁴² a.g.e. s.156.

⁸⁴³ a.g.e. s.24.

⁸⁴⁴ a.g.e. s.34.

⁸⁴⁵ a.g.e. s.34.

muhakeme yürütmeye başlar. Hatta dervişe rastlayışının önceden hazırlanmış bir plan icabından olması ihtimali üzerinde de durur. Sakladığı iki taşı bir gece rüyasında altın zincirle boynuna takılmış, mavi bir ışıpta parıldayan kolye görür. Rüya gördüğünün ertesi günü ahababı Bersad Hanım ile konuşur. Bersad Hanımın evine Baki Bey de gelir ve o gün Peryal için bir dönüm noktası olur.

4. 1. 2. 2. Tasavvuf: Şeyh Baki, elinden tasavvuf kitaplarını bırakmaz. Sürekli meclisler kurup etrafına kadınları toplayarak konuşmalar yapar. Baki, her hareketini, şüphe uyandırmaması için mistik yoldan izahı tercih eder.

Tasavvufta günah işlemekten sakınmak, dünyasal işleri küçümsemek ve bunlardan uzak durmak, yalnızlığı seçerek Tanrı'yı anmak, bu yolla temiz tutulacağına inanmak gibi düşünceler ön plandadır. Tasavvufun temelinde evrende tek varlık vardır. O tek varlığın dışındaki diğer varlıkların ise onun yansıması olduğu kabul edilir. Öteki varlıklar Allah'ın görüntüsüdür. Buna da tasavvufta vahdet-i vücud denir.

"Alelade faniler için bizim aşkımızın şehvi aşktan ayırt edilmesi güçtür; dar, basit, dipsiz ve ufuksuz havsalalara sığmayan bir sırdır bu! Filvaki ortada etten ve kandan ibaret cismani bir sevgili görürsünüz. Fakat sevgimiz ona mıdır? İnsan ve bu arada tabiat, Allah'ın başka başka suretlerde tecellisinden ibaret olduğuna göre – zira Vücut-u Mutlak'ın şanı kendini izhardır ve tekvine sebep de budur- sevgilimizin güzelliğini seyrederken önünde diz çöküp cezbeye tutulmamız süfli bir ihtirastan değil, Cemal'in sevgilimiz suretinde zahir olmasındandır."⁸⁴⁶

Mutasavvıflara göre beşeri aşk ilahi aşkın yeryüzüne yansımasından ibarettir. Aşk, ruhani olup cinsel arzuların dışına taşmamaktır. Bu haliyle aşk zenginlik, fakirlik, varlık ve yokluğun üzerindedir. Öyle bir beladır ki derdi, acıyı, kederi de beraberinde getirir. Aşk acısı tenden ziyade ruhu acıtır. Çünkü aşka erdiği zaman onun biteceğinden, o zevk acısının kaybolacağından korkar. Aşk makamına yükselen kişi Allah'ın vahdetini ve birliğini anlar. Aşk, şehvet duyguları, makam ve paranın üzerindedir. Aşk, bazen uzun zamanlar sonunda bazen de ilk bakışta ortaya çıkar. İnsan ne zaman aşkı bulursa, işte o zaman yaşadıklarıyla bir mukayese ve muhasebe hesabına girerek gerçek aşkı anlayabilir.

---

⁸⁴⁶ a.g.e. s.39.

"Bahsettiğim aşk ilahi aşktır; Allah'a karşı duyduğumuz iştiyaktır. Böyle bir aşkın dalı ezelde, kökü ebededir; bu ağaç ne arşa dayanır ne toprağa gömülüdür. Orada ne alt vardır, ne üst! Ne sağ ne de sol!"⁸⁴⁷

Şeyh Baki'nin de Neşide ile tanıştıktan sonra hayatında önemli değişiklikler meydana gelir. Baki'nin etrafında birbirinden zengin kadınlar varken o fakir olan Neşide'yi görür görmez ona âşık olur. Bu bir anlamda tasavvufta aşkın sınıf farkı gözetmediğinin bir örneğidir. Şeyh'in karşısında öyle bir aşk çıkmıştır ki başlangıçta cismani olarak gördüğü aşka kolay erişemez. Baki için karşısına çıkan yalnızca beşeri bir aşk değildir. Neşide artık Şeyh için tasavvuftaki maşuk olur. Maşuk, ceza, eziyet çektirendir. Âşık ise bundan zevk alandır. Âşık ve maşuk tasavvufta birbirine kavuşamaz. Olur da bir kavuşma olacak olursa o zevk ve acı da kaybolarak sıradanlaşacaktır. Şeyh, Neşide'yi bulduktan sonra yaşadıklarıyla mukayese ve muhasebe hesabına girerek gerçek aşkı anlar. Onun için artık şehvet, makam ve paranın üzerinde aşk vardır. Bu sebeple her şeyden uzaklaşarak çile çeker, tasavvufun tüm akidelerini yerine getirmeye başlar. Neşide'yi son görüşünden sonra da büyük bir haz ve mutluluk içinde son nefesini verir.

'Ben dudaklarımı senin ismini söylesin de işiteyim, dinleyeyim diye açıp kapıyorum. Dudaklarının rayihasını çimende buluyorum, teninin rengini lale ve yaseminde seyrediyorum.' Basit görünen bu sözlerin derin manaları vardır ama tefsire muhtaçtır. O da yetmez, irşat ister."⁸⁴⁸

4. 1. 3. Dini Hayat

4. 1. 3. 1. Dini Hayatı Yaşayış ve Toplumsal Yozlaş: *Kadınlar Tekkesi* 'nde dini gerçekten öğrenme yerine sahtekâr bir insan olan Şeyh'e iltifat eden İstanbul'un sosyetik kadınlarının düştüğü durum anlatılır. Peryal, Memhure, Melal, Samiye, yaşamlarında meydana gelen boşlukları doldurmak için kendilerini dine verirler. Peryal, doğuştan dindardır; Avrupa seyahatlerinde bile namaz kılar, oruç tutar, kandil geceleri Kuran okur, vakit buldukça tefsir okur, Müslümanlığın bütün vecibelerini tam bir iman ve itikatla yerine getirir. Kocasının ölümünden sonra kendisini büsbütün dine verir. Şişli'deki konağı irili ufaklı hacı hoca hanımlarla doludur; nedimelerini, hizmetçilerini, uşaklarını, şoförünü bile muhakkak dini akidelere bağlı insanlardan seçer, yaşayış tarzlarını gizlice kontrol ettirir ve sözü özüne uymayan

⁸⁴⁷ a.g.e. s.117.

⁸⁴⁸ a.g.e. s.121.

çürük kalpli, ikiyüzlü olanları yanından uzaklaştırır. En büyük zevki de yaşlı başlı, başları örtülü kadınlarla dini sohbetlerde bulunmak beraberce Muhammediye, Ahmediye, Siyer-i Nebevi, Kısasü'l-Enbiya nevinden kitaplar okumak ve okutmaktır. Bir gün yaşlı bir derviş karşısına çıkar ve o gün hayatının dönüm noktası olur.

*"Al bu emanetleri! Sahibine götür, teslim et... Al kızım, Allah böyle takdir buyurdu. Al ve Şeyh Baki'ye ver. Ne yapacağını sana ancak o söyleyebilir. Yanındaki emanetin birini bana ver; öteki sende kalsın; üçüncüsünü de sat, ne tutarsa parası fukaraya dağıt. Gönlündeki şek ve şüphe bulutu bir gün dağılacaktır; zamanı gelince konuşuruz. O derviş bendim, ama ne ben benim, ne sen sensin, ne sen bensin. Ben hem benim, hem sen sensin, hem de ben sen."*⁸⁴⁹

Peryal, uğradığı şokun tesiri hafifleyince yolda ve tek başına kapandığı odasında muhakeme yürütmeye başlar. Sakladığı iki taşı mavi bir ışıktaki parıldar vaziyette bir gece rüyasında altın zincirle boynuna takılmış olarak görür. Rüya gördüğünün ertesi günü ahababı Bersad Hanım ile konuşur. Bersad Hanımın evine Baki Bey de gelir ve o gün Peryal için bir dönüm noktası olur.

4. 1. 3. 2. Din Sömürüsü: Şeyh Baki, sahte kerametlerle kadınları etrafına toplayarak onların paralarından, evlerinden yararlanır.

*"Teklif tertiplenen plan icabındandı. Zaten Prenses Peryal'i elde etmek için tertip edilen cami avlusu, derviş, pırlantalar oyununda da önceden Şişli'deki konağa dadandırılan Fitnat en mühim rolü oynamış, Şeyh'i tanımaz görünmüş, olan biteni ona yetiştirmiş. Talha'nın boynuna takılan elması da yine kendisi haber vermişti."*⁸⁵⁰

Memhure'yi arabasıyla Taksim'e kadar bırakır. O arada Şeyh, Bersad'dan Memhure'nin hayatıyla ilgili öğrendiklerini keramet sahibi bir zatmış gibi kadına sezdirenen beyitler, şiirler okur. Ayrılırken de kendisini mutlaka arayacağını söyler. Memhure iyice şaşırır:

*"Sahiden acayip bir adam! Geri döneceğimi de anladı; şimdi gireceğim yeri bildiğine de şüphe yok. Hepsini biliyor, eskisini, yenisini, belki de sonradan başıma gelecekleri... Her halde tanıdıklarımın kimseye benzemiyor; müthiş bir ruh kuvvetine sahip!"*⁸⁵¹

⁸⁴⁹ a.g.e. s.34.

⁸⁵⁰ a.g.e. s.78.

⁸⁵¹ a.g.e. s.24.

Şeyh, Neşide'ye yaptığı itirafta da kendisinin sahte kerametler saçan bir yalancı olduğunu itiraf eder.

"Sana karşı öbürlerine yaptığım gibi hareket etmeyeceğim. Onlar kendilerini çok zeki, çok malumatlı sanan biçarelerdir. Böylelerini idare daha kolay. Söyleyeyim: Samiye bu sabah için aylıkları almaya gideceğini Afitab'a anlatırken işittim; kaynananın da Beykoz'da olduğunu biliyordum. İrfan tabi dairesinde bulunacaktı. Keramet satmaya lüzum yok; san karşı lüzum duymuyorum. Seni nasıl aldatabilirim ki; ben zaten senden ibaretim, senin gölgenim. Zira benim yaratıcım sensin!"⁸⁵²

4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler

4. 1. 4. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi: Fitnat ve Samiye, İrfan'ı etkileri altına aldıkları gibi Neşide'yi de Şeyh'e yakın olması konusunda zorlarlar.

Oysa Neşide hiç de onların düşündüğü gibi zayıf karakterli bir kız değildir. O baştan beri Şeyh'e güvenmez, onun olduğu yerlerden kaçmak ister.

"Dinsiz, imansız, ahlaksız insanlar içine düştüm. Hepsi deli ve hepsi de beni kendilerine benzetmek için el birliği yapmışlar! Farkında olmadan, manyetizmalı gibi, Şeyh'in odasına gidecek hale getirdiler, beni! Büyü, tılsım, sihirbazlık her şey var bunlarda..."⁸⁵³

İrfan, Samiye ve anneleri Şeyh'in en sadık müritlerinden olmalarına karşın İrfan, karısının kendisini terk etmesinden sonra Şeyh'e olan bağlılığını bırakır. Bunu sindiremeyen Samiye ise kardeşine bağırılmaktan ve kızmaktan kendini alıkoyamaz.

"Söyleme! Sus! Fena oluyorum, bayılacağım. Sen de ha? Aklıma her şey gelirdi, bir bu gelmezdi."⁸⁵⁴

Neşide, evli barklı ve kocasına sadık bir kadın olarak Baki'nin sürekli etrafında dolanıp ona güzel ve âşıkane sözler söylemesine çok sinirlenir.

"Aklı fikri bende ama kendisinde benim gönlüm yok. Neyse bu kadarcığına katlanırım, İrfan da dırdırı keser! Ara sıra uğrayayım bari. İçinden bir itirafta daha vardı: Baki yaşlıydı ama vaktiyle – Allah için söylemeli- güzel erkekmiş; şimdi de yakışıklı... Hala güzel sayılır ya! Güzel olmasa bile dil dökmesini mükemmel

---

⁸⁵² a.g.e. s.139.

⁸⁵³ a.g.e. s.265.

⁸⁵⁴ a.g.e. s.156.

biliyordu. Bakışları da tesirliydi, insanın gönlünden geçirdiklerini okuyor, konuşuyor, ısıtıyor gibiydi...”⁸⁵⁵

4. 1. 4. 2. Yardımsever İnsan: Sadberk Kalfa, Neşide'nin Şeyh'in yanından kaçıp gitmesi için onu uyararak kaçması için yardım eder:

“Yavrum, güzel kızım... Yazık sana küçük hanım... Bunların arasında senin işin ne? Fena insanlar içine düşmüşsün... Benimki evlat hatırı... Oğlum Kevkeb hanının kahvecisidir; çoluk çocuğunu onunla geçindiriyor. Hanımdan ayrılısam Ali'mi de dışarıya atar, sersefil olurlar. Ne yapayım? Katlanıyorum. Nereden çattın bu Şeyh'e? Onda ne din vardır, ne de insaf? Ben bileli otuz yıldır hep bu! Uslanacağı da yok. Şimdi sana göz koymuş... Torunu yerinde bir kıza! Sana kocan olacak adamdan da fayda yoktur; onlar kendilerini Şeyh'e teslim etmişlerdir, öl dese ölürler. Üçünü de eskiden tanırım. Zaten soyca delidirler. Ben de aralarında günaha giriyorum... Bari seni de kurtarayım da Allah yüzün suyun hürmetine taksiratımı affetsin! Bir iyilik yapmış oldum; ötesi senin bileceğin şey! Onlara bir şey söyleme, beni ele verme de! Benden nasihat; bunlar büyü de yaparlar, manyetizma da, allem edip kalem edip insanın aklını çelerler. Basiretini bağlarlar, yavaş yavaş kendilerine ısıdırıp meramlarına nail olurlar. Kumpanyadır hepsi! Onun için elini tez tut. Bir defa senin de ar damarın patlarsa bir daha felah bulmazsın!”⁸⁵⁶

Ayetullah Bey, Neşide'nin içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmasına yardımcı olur. İrfan'ın patronu olan adam, namaz, niyaz ehli temiz bir Müslüman'dır. Neşide ile de İrfan'ı affetmesini istemek için gittiği evinde tanışır ve aynı gün kızını Samiye'nin elinden kurtarır.

“Beyefendi, beni siz kurtardınız. Eğer omzuma tam zamanında o yumruğu indirmemiş olsaydınız şimdi bitmiştim. Bakınız, karı tuz ruhuyla yüzümü, gözlerimi yakacaktı! Bunlar sahiden deliymişler soyca.”⁸⁵⁷

Özellikle Fikri Can, Neşide'nin yeniden kendi iç huzurunu bulmasına büyük yardımcı olur.

“Harun vesiledir, maksat halasındadır. Takdir buyuran Kadir-i mutlaktır. Kendine gel yavrum! Kendine yani Allah'a dön! Ben bir hayra delalet ediyorum, hayra delalet eden hayrı işleyen gibidir, bunları söylerken vicdan huzuru duymaktayım. Kuran'da Cenab-ı hak buyuruyor ki 'Size verdiğim nimetlere şükrederseniz o nimetleri arttırırım. Eğer ona küfür ile karşı koyarsanız azabı şiddetli olur. Allah seni azabından esirgesin yavrum!’”⁸⁵⁸

⁸⁵⁵ a.g.e. s.90.

⁸⁵⁶ a.g.e. s.266-267.

⁸⁵⁷ a.g.e. s.349.

⁸⁵⁸ a.g.e. s.601.

4. 1. 4. 3. Aydın İnsan: Fikri Can, dinini iyi bilen ve bunu yerinde uygulayan aydın bir Cumhuriyet adamıdır. Neşide, onu ziyarete gittiğinde karşısında ufak tefek, toparlak yüzlü, beyaz bıyıklı ve saçsız başlı, çok sevimli, altmış ile yetmiş yaş arasında canlı bir ihtiyar görür. Çizgili bir pantolon, yün yelek ve koyu lacivert bir ceket giyer; gömleği beyaz, kravatı siyahlı beyazlıdır. Baki'nin aksine ne hırkalı ve takkeli, ne de saç sakala karışmış, derbeder bir adamdır.

“Burası ne tekkedir ne de çilehane... Dervişim de yoktur müridim de. Keramet de beklememeli kutupluk da, ne okur üflerim ne de tespihten geçirir; tütsü yapar, muska yazarım. Ne şarap sunar, ne zezem içiririm! Ancak eşyanın hakikatlerini, hassalarını, hükümlerini ve eserlerini öğrenip ona göre hareket edebilmiş bir insanım, kâmil olmaya çalışıyorum. Neşide Hanım'a bir yardımım dokunabilirse Allah'ı hoşnut edeceğime kani olduğum için bunu kendisinden esirgemem...”⁸⁵⁹

4. 1. 4. 4. Anne Sevgisi: Neşide, annesine olan sevgisi ve onu rahat ettirebilmek için Haydar Bey'in evlilik teklifini kabul eder.

“Neşide ikinci izdivaca anasıyla ablasını dar geçimlilikten kurtarmak için razı olmuştu; kendisini düşünerek değil. Zira hastalığın asıl tezahürü nefesine ait şeylere alakasızlıktan beliriyordu. Daha kisası şu; şahsıyla alakalı hiçbir iyi haber ve hadise onu sevindiremiyordu...”⁸⁶⁰

“Annem çok üzülecekti... Fırsat çıkmışken onu son yıllarında rahat ettirmek vazifemdi. Köşkü tamir edilmiş görmekten ne kadar memnun değil mi? İki de çöküyorlardı. Taze hayat buldular. Bir tesellim varsa annemi hoşnut edebilmek...”⁸⁶¹

4. 1. 4. 5. Evlat Sevgisi: Neşide'nin annesinin tek isteği kızının mutlu olmasıdır. Bu uğurda gözü ne zenginlikte ne paradadır. Eğer kızı mutsuz olacaksa Haydar'la olan evliliğin olmasını istemez. Hediye de kardeşini çok sever ve onun eğer istemiyorsa Harun Bey'le evlenmemesi gerektiğini söyler:

“Yavrum! Sen Harun Bey'le evlenmek istemiyorsun. Ben düşündüm, taşındım, istemeye istemeye evlenmene razı değilim. Köşkün tamir masrafını ödemek yolunu da buldum. Bahçeden bir kısmın satarız, minnet altında kalmayız. Gider, kendisine vaziyeti münasip lisanla anlatırım, zeki adamdır, anlar... Kul, köle, halayık devrinde değiliz. Eski devirlerde bile bizim aileden kimse ne köle oldu ne halayık...”⁸⁶²

---

⁸⁵⁹ a.g.e. s.592.

⁸⁶⁰ a.g.e. s.429.

⁸⁶¹ a.g.e. s.524.

⁸⁶² a.g.e. s.561.

4. 1. 5. Ekonomik Sıkıntılar ve Hayatın Zorlukları

4. 1. 5. 1. **İki Farklı Sosyal Sınıf Arasındaki İlişki:** Neşide ve diğer kadınlar arasındaki ilişkide bu durum görülür Neşide’yi bazen yoksul olduğu için küçümserler. Peryal Neşide’yi çok kıskanır. Onun güzelliğinin ruhu olmayan bir heykelden farksız olmadığını söyler.

“Kısacası donuk, donmuş bir güzel... O kadar ki pek latif olan gözleri bile yine heykellerdeki gibi mana ifade etmiyor. Şeyh böylesini değil, ruh tarafından da tesirli bir güzeli seçmeliydi. Neşide insana geçici arzudan başka ne ilham edebilir? İlahi nurun bu derece ruhsuz bir cisimde tecelli edeceğini aklıma sığdıramıyorum. Kızın din telakkisi de kuru... .”⁸⁶³

“Evet, güzel bir kız... Lakin pek kültürsüz, adeta ümmi. Hazret istidatsızlığını anlayınca çarçabuk bı kacaktır,⁸⁶⁴

“Melal hasedinden çatlıyor. Neşide kendisinden yüz kat güzel, ayrıca tazeydi; şimdi yüz bin kere daha zengin de oldu. Nasıl kıskanmaz?”⁸⁶⁵

Sadberk Kalfa fakir bir kadındır. Şeyh’in yaptığı tüm hilekârlıkları bilir. Ancak evin hanımı oğluna iş verdiği için gördükleri karşısında suskun kalmak zorunda kalır.

“Benimki evlat hatırı... Oğlum Kevkeb hanının kahvecisidir; çoluk çocuğunu onunla geçindiriyor. Hanımdan ayrılısam Ali’ mi de dışarıya atar, sersefil olurlar. Ne yapayım? Katlanıyorum. Nereden çattın bu Şeyh’e? Onda ne din vardır, ne de insaf? Ben bileli otuz yıldır hep bu! Uslanacağı da yok. Şimdi sana göz koymuş... Torunu yerinde bir kıza!”⁸⁶⁶

4. 1. 5. 2. **Fakirlikten Zenginliğe Geçiş:** Neşide, Haydar Ünal ile evlenerek ülkenin en zengin adamının karısı olur.

“Yarın bütün İstanbul’un karşısına giyinip kuşanıp elmaslar, kürkler içinde çıkacağım; çıkmaya mecbur olacağım. Bir sürü erkek etrafımı alacak. Artık öğrendim: Erkeğin yaşlısı da bir, genci de. Hepsi bana yiyecekmiş gibi bakacak, bir şeyler düşünecek. Ümitlere kapılacaklar. Daima üzüleceğim, azap çekeceğim. Dedikodular olacak, entrikalar dönecek. Sağıma bakacağım: Kadın olarak çoğu o Memhureler, Bersadlar, Melaller! Soluma bakacağım: Şeyh gibi, Kalenderli Süha gibi, İrfan ve Erşed gibi erkekler; hirs, riya, dalkavukluk, iğrenç huyların envai!

⁸⁶³ a.g.e. s.421.

⁸⁶⁴ a.g.e. s.61.

⁸⁶⁵ a.g.e. s.457.

⁸⁶⁶ a.g.e. s.234

Hepsinden gözüm yıldı. Geceleri bu insanlar korkunç maskeler gibi gözümün önünde sallanıp duruyorlar.”⁸⁶⁷

Neşide, sade giyinse bile kadınlar dâhil herkesin dikkatini çeker, bir yere götürülen çok kıymetli ve kış mevsiminde yetişmiş güller ve lalelerden gelin hediyesi bir buket immişçesine gözler onun diri güzelliğine çevrilir.

“Neşide dört buçuk aydır Avrupa’nın en büyük otellerinde ve Gazinolarında yaşamamış, lüks bir hayat sürmemiş olsaydı kendisini karşılayan uşak ve hizmetçi dizisi önünde muhakkak şaşalar, yürümesini şaşırır, falsolu bazı hareketler yapardı. Yapmadı; hepsine kibar bir gülümseyişle iltifat etti; tevazu ile vakarın gayet güzel mezcolduğu tavrı muhakkak ki iyi bir tesir bırakmıştı.”⁸⁶⁸

Aradan geçen iki yıl zarfında genç kadın değişmez. Aynı sadelik ve kibarlıkla hayatını devam ettirir. Bütün sevgisini bir buçuk yaşındaki oğluna verir. Bundan dolayı çok da mesuttur. Herkesle hoş geçinir, gönül alır, cömertçe iyilik yapmaktan geri kalmaz. Bahçeyi yine eskisi gibi çok sever. Hayatında değişen şeyler de olur: Hayat bilgisi artar, genel kültürü genişler.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Yaşama Sevinci- Hayat Karşısında İnsan: Şeyh Baki için Neşide yaşama sevincidir. Onsuz geçen günler de odasından çıkmaz, kimseyle görüşmez.

Neşide, başından o kötü olumsuz olaylar geçmesine karşın yine de yaşama sıkıca tutunur.

*“Bu bakış zannettiğin kötü niyetli bakışlardan değildir. Allah’ın kudret ve azametini sende seyrediyorum; ruhum seni seyrede ede temizleniyor, safa buluyor; masivadan el çektiğimi sana bakarken anlıyorum. İlahi feyiz ve işaret sensin. Senin kulun kölenim, ben! Senin mi? Hayır. Ben sende tecelli eden varlığın esiriyim. Ah anlayabilsen!”*⁸⁶⁹

*“Ne emredersin de ben onu yapmam? Fakat asıl gönlümdekini merak etmen lazımdır Neşide! Gönül aynama aksetmiş olan göz kamaştırıcı güneşini! Büyük sırrı... Aşk sırrını...”*⁸⁷⁰

Şeyh, Neşide’yi yalnız yakaladığı her fırsatta ona olan duygularını açığa vurur.

---

⁸⁶⁷ a.g.e. s.524.

⁸⁶⁸ a.g.e. s.649.

⁸⁶⁹ a.g.e. s.80.

⁸⁷⁰ a.g.e. s.141.

“İçtiğim sensin! Beni sarhoş eden sen! Şarap sensin, ağzıma döken de sen! Yeri, göğü görmeme lüzum yok; zira yer, gök, ay, güneş, bütün kâinat sendedir, sarhoşluk senin aşkından geliyor. Ne üzüm rakısı, ne hurma şarabı, içkilerin hiç biri böyle bir sarhoşluk vermez, ey İlahi güzelliğin Kevseri!”⁸⁷¹

4. 2. 2. Yalnızlık: Şeyh Baki, Neşide hayatından çıktıktan sonra inzivaya çekilir, bir süre yalnız kalmak için bulunduğu yeri kimseye söylemez. Baki, ziyaretine gelenlere nazik davranır; hal ve hatır sorar, şundan bundan konuşur, lakin sonra yavaş yavaş durgunlaşır, kendi içine dalar, etrafındakileri görmez gibi başka âlemde yaşadığı izlenimini verir.

“Mütemadiyen yazıyor... Galiba bir kitap hazırlıyor. Gündüzleri hep odasında. Hava kararmaya yüz tuttu mu tek başına çamlıklarda yürüyüş yapıyor... Seyahatinden bahsetmediği gibi buradakileri de sormuyor. Hatta Neşide'nin bile lafı yok. Biçare Samiye'nin başına gelen felaketi anlatmaya fırsat vermedi; sözünü açarken ağzını kapattı. 'insan maziyi hatırlamak lüzumunu duymadığı nispette mesuttur,' dedi, kesti. Yepyeni bir hayat kuracağına benziyor”⁸⁷²

Şeyh, maşukasının yalıdan firarı üzerine derin bir ruh çöküntüsü duyar. Bulduğu muhitten uzaklaşmak ve ara sıra olduğu gibi bir yere kapanıp kendi içine gömülmek ihtiyacıyla şeyhinin köyüne kadar gider. Köyde tam seksen gün çile dolduran bir derviş hayatı sürer, dünyadan kendisini soyutlar. Durmaksızın ism-i celal çeker, zikirlerin çeşitlisini yerine getirir. Baki, ibadetini din ile şehvetin karışmasından hâsıl olmuş acayip ve fasılalı bir iman ehliyle inanarak yapar.

“Kendisini yazıya verdi. Neydi bu yazılar! Normal bir adamın âşık da olsa o yaşta yapacağı şey değildi. Neşide'ye aşk mektupları yazıyordu. Dört milletin edebiyatından seçilmiş aşk manzumeleri ve felsefeleriyle dolu yüzlerce sayfa... Kendi bulduğu isimle Aşk Neşidesi!”⁸⁷³

Hem karısından ayrılmak, hem de kız kardeşini kaybetmek gibi iki talihsizlik darbesine uğrayan İrfan tedavi altına alınarak bir süre hastanede kalır. İrfan tedavi olduktan sonra İzmir'e yerleşir ve orada bir tütün fabrikasında çalışmaya başlar.

Süha, Şeyh'in hem rakibi hem de en iyi dostudur. Süha, çevresinde birçok insan olmasına rağmen gerçekte hep yalnız kalır.

“Süha ev barkla, aile kaydıyla alakası olmayan bekâr bir adamdır; Sirkeci'de bir Yahudi kadının evinde odası vardı ama günlerce uğramazdı. Ömrünü şunun

⁸⁷¹ a.g.e. s.234.

⁸⁷² a.g.e. s.363.

⁸⁷³ a.g.e. s.476.

bunun yanında misafirlikte geçiriyor, iğneli gevezeliği ve tarihi malumatı hoşla gittiğinden dam altı bulmakta zorluk çekmiyordu. Tanıyanlar alışmışlardı; rastlayınca düşecek yer aradıklarını bildiklerinden keyiflerinde yerinde ise koluna girip götürürlerdi. Paylaşılmadığı mesut günler, geceler de olurdu, hatta haftalarca alıkoyulduğu da! Çok defa hamama soktukları, yeni çamaşırlar verdikleri, elbiselerini temizleyip ütiledikleri de görülmüştü... ”⁸⁷⁴

4. 2. 3. Ölüm: Şeyh Baki, Neşide'nin aşkına dayanamayarak ölür. Neşide'yle olan son konuşmasında bütün duygularını anlatır:

“Yakında ayrılıp gideceğim şu dünya yüzündeki hayatımın muhasebesini yaptığım zaman ömrümü nasıl heder ettiğimi anladım. Elimde, avucumda, ruhumda kalan yalnız sizsiniz! Bütün ziyanları tazmin eden bir siz! Size evvela coşkunca, delicesine, sonra tam bir saffet ve şefkatle bağlandım. Böyle bir muhabbeti ne kadar yaşasanız bir daha kimseden görmenize imkân olmadığına eminim. Başka birine de müyesser olamaz. Onun içindir ki fena bir hatıra kalmasına razı değilim. Beni anmayabilirsiniz; fakat şayet anarsanız tiksinerken değil, mazur görerek hatta mümkünse merhamet duyarak anınız.”⁸⁷⁵

Neşide'yi gördükten sonra da yolda çok yürüyemez ve olduğu yere yıkılır kalır. Şeyh'in ölmeden önceki isteğinden biri de mezarının nerede olduğunun saklanmasıdır. Hayranlarının gün olup mezarı üzerine kuracakları acayip kafesi sanki hayattayken görmüş gibi üzülür. Şatafat, inayet ve kimseden dua istemez; bütün arzusu gizli bir mezara defnedilmektir. Sonuna doğru hoşlanmamaya başladıklarının ziyaret vesilesiyle gide gele övünmeleri için içinde cisminin ve ruhunun bulunmadığı bomboş bir mezar bir makam bırakır.

4. 2. 4. Hırs ve Sevilme Kompleksi: Lebriz, Şeyh'in hep kendisiyle ilgilenmesi için sürekli tasavvuf kitapları okur. Lebriz, karmakarışık şeyler okumuş bir yarı aydın ve yarı hasta olduğundan Baki'ye çarçabuk bağlanır. Ondan büyük teselli ve zevklerin en büyüğünü, ilahi aşka kavuşmayı bekler. Babası, anası ve cetleri de kuru buldukları Sünni imanından hazzetmeyerek tarikattan tecelli bulmuş insanlardır. Lebriz ise ailesi gibi kulaktan dolma, zamanla kıymetten ve rağbetten düşmüş, tefessüh değilse de terreddi etmiş bir tasavvuf yerine modernleştirilmiş, daha bilgili mürşitlere malik, artık Avrupa tabiriyle mistisizm adını alan bir felsefe mektebini tercih eder.

---

⁸⁷⁴ a.g.e. s.287.

⁸⁷⁵ a.g.e. s.695.

“Şeyh’e intisabında isabet ettiğini anlıyordu. Hele ecnebi lisanları bilen, malumatlı ve pırlantalı hanımefendilerle bir sırada bulunmaktan, aynı muameleyi görmekten bilhassa memnundu...”⁸⁷⁶

Nevsal için Şeyh’i elde etmek adeta bir hırs olur. Ona dokunmak ve sohbetinde bulunmak için hep fırsat bekler.

“Nevsal Şeyh’in oturduğu sandalyenin arkasında durmuş ve telefonda konuşurken onun gümüş saçlarını usul usul okşuyordu.”⁸⁷⁷

Baki’nin maceraları hem merakını çeker hem de cinsi hararetini yükseltir. Nevsal herkesin uyuduğu bir gece geceliklerini giyerek Şeyh’in odasına gider. Ancak beklediği muameleyi göremez. Gecelikli, çıplak ayakları terlikli olmasına yani hoşagidecek kıyafette bulunmasına rağmen meşhur Şeyh’ten iltifat görmemesine, kendisine nazikâne yol verilmesine akıl erdiremez.

“Sizin aşk maceralarınızı biliyorum; genç hanımlardan hoşlanıyorsunuz; ben onlardan tazeyim ve işte yanınızdayım; öğrenmek heyecanını duymak istediğim şeyler var, yaşlısınız ama sevimli bir erkeksiniz; benimle azıcık meşgul olunuz, burada sıkıntıdan patlıyorum; ikimiz de avunuruz. Ölü günlerden bıktım.”⁸⁷⁸

4. 2. 5. Kıskançlık: Süha, eski dostu Baki’nin çevresindeki zengin kadınların onun her ihtiyacını karşılamalarını çok kıskanır.

“Kadınlar dalyanı... ağına düşen düşene... Hepsini sızdırıyor, ‘satrap’ ömrü sürüyor. Biz ‘aman şu hükümeti gücendirmeyelim; sadaka olarak verdiği ekmek parası elimizden gitmesin’ diye kime külâh sallayacağımızı bilemezken o, dünyaya aldırıyor konağında Veliefendizade gibi mirasyedicesine keyfine bakıyor.”⁸⁷⁹

“İblis herif menfaatine alet ederek canım tasavvufun haysiyetini bir paralık etti. Bilir misin mirim? O kalleş mutasavvıflardandır...”⁸⁸⁰

Süha, Neşide’yi önce Baki’nin yanında görür. Onun da Baki’nin tuzağına düştüğünü düşünür. Fakat bir süre sonra kızı tek başına vapurda ürkek, çekingen görünce onunla konuşmak ister. Baki konusunu açar fakat Neşide’nin Baki’den bahsetmek istemeyişi üzerine bir şeylerin ters gittiğini anlar.

“Tekkeçiler de kıskançlık en büyük günahdır; hazımlı olacak, her şeye göz yumacak, esir dışına çıkmayacaksın. Bir vaka bile olduysa şekli başkadır, mahiyeti

⁸⁷⁶ a.g.e. s.166-167.

⁸⁷⁷ a.g.e. s.409.

⁸⁷⁸ a.g.e. s.413.

⁸⁷⁹ a.g.e. s.103.

⁸⁸⁰ a.g.e. s.225.

uzaktan, tahminle kestirilemez. Benim öğreneceğim nokta şu kızın hüviyeti! Kimdir, kimin nesidir? Peşini bırakmam. Mademki artık Baki aleyhine fiilen harekete geçtim, bırakmamalıyım da! ...”⁸⁸¹

4. 2. 6. Vefakârlık: Süha ve Şaban Efendi, Şeyh’in ölmeden önceki son arzusunu yerine getirirler. Süha, eski dostuna vefa göstererek kendisinden istediği son iki arzusunu yerine getirir:

“Senden iki hizmet bekliyorum, ikisini de yapacaksın! Yapacağına güveniyorum. İkisi de bir yılın içine sığacak sanıyorum. Birincisi daha evvel, en kısa zamanda olmalıdır. Zira birincisi yaşarken, öbürü sonrası için lazım. Rabbimin huzuruna dönmeden evvel asi, günahkâr ömrümün şimdi hatırladıkça yere geçtiğim çirkinliklerinden büsbütün temizlenmekliğim için ondan hem af hem şefaât dilemem lazım. Başka türlü vicdanım rahat etmeyecek.”⁸⁸²

Baki’nin mezarının gerçek yerini yalnızca Şaban Efendi’nin kendisi bilir. Yıllarca hiçbir emrini geri çevirmediği efendisinin son arzusunu da yerine getirir ve bu sırrı kendisiyle beraber mezara götürür.

“O yeri yalnızca Hırvat Şaban biliyordu ve öyle bir işi ancak Şaban ayarında sinsi, usta bir teşkilatçı başarabilirdi. Öleli altı ay oldu, sırrını da beraberince götürdü.”⁸⁸³

4. 2. 7. İntikam, Kin Duygusu: Samiye, başına gelen kötü felaketlerin sebebi olarak Neşide’yi suçlar ve onu öldürmeye kalkışır. İrfan artık Şeyh’e inanmadığını söylediğinde çok kızar.

“Söyleme! Sus! Fena oluyorum, bayılacağım. Sen de ha? Aklıma her şey gelirdi, bir bu gelmezdi.

“Gürcü piçi evimize uğursuzluk getirdi; bize de, Hazret’e de...”⁸⁸⁴

Başlarına gelen felaketin suçlusunu olarak Neşide’yi görür.

“Başımıza çöken uğursuzluğu ben def etmesini bilirim. Hepsine sebep o Gürcü düzenbazı, Neşide aşüftesi! Koruda Şeyhimi bin türlü cilvelerle çıldırttı, ümit verdi, sonra bırakıp kaçtı. Kardeşime de aynı şeyleri yaptı. Saadetimizi yıktı, mahvetti bizi! Görürü gününü!”⁸⁸⁵

---

⁸⁸¹ a.g.e. s.283.

⁸⁸² a.g.e. s.666.

⁸⁸³ a.g.e. s.700.

⁸⁸⁴ a.g.e. s.330.

⁸⁸⁵ a.g.e. s.332.

Samiye, şeyhine tam manasıyla âşıktır; yıllar geçtikçe bu aşkı artarak marazi bir gelişme ile benliğini sarar. Onu görmediği gün deliye dönerek ya sokak sokak dolaşır yahut evine kapanıp kimseyle konuşmaz.

Başlarına gelen felaketin suçlusu olarak Neşide'yi görür. Onu öldürerek rahat nefes alacakları hissine kapılır. Bir gün bir dükkândan tuzruhu alarak bunu rakı şişesinin içine koyar. Aklınca bunu Neşide'ye dökerek ve onun çirkin olmasını sağlayacaktır:

“Benimki kıskançlık... Şeyh onun hasretiyle tutuşmaya başlayınca, ilk gününden beri farkında olmadan kıskandığım Neşide'ye karşı husumetim büsbütün arttı, meydana çıktı. Peryal ile Melal'i hiç kıskanmamıştım; Memhure'yi de pek az! Biliyordum ki şeyhim bunları sadece idare ediyordu. Fakat Neşide'ye hakikaten gönül verdi. Daha ne yapabilirdi? Derdinden deliye döndü, başını alıp gitti; beni gözü görmedi, kızın ne suçu var? Günah saydığı bir işi yapmaktan kaçtı.”⁸⁸⁶

“Mahvetti bizi! Hem Baki'yi hem de kardeşimi elimden aldı, edepsiz!”⁸⁸⁷

4. 2. 8. Aşk

4. 2. 8. 1. Tabii Aşk: Şeyh'in Neşide'ye karşı olan hisleri gerçek aşktır.

“Sana karşı öbürlerine yaptığım gibi hareket etmeyeceğim. Onlar kendilerini çok zeki, çok mahumatlı sanan biçarelerdir. Böylelerini idare daha kolay. Söyleyeyim: Samiye bu sabah için aylıkları almaya gideceğini Afıtab'a anlatırken işittim; kaynananın da Beykoz'da olduğunu biliyordum. İrfan tabi dairesinde bulunacaktı. Keramet satmaya lüzum yok; san karşı lüzum duymuyorum. Seni nasıl aldatabilirim ki; ben zaten senden ibaretim, senin gölgenim. Zira benim yaratıcım sensin!”⁸⁸⁸

Neşide'yi kendisine ışık veren, nur veren bir güneş gibi düşünür:

“Benim güneşim çekilmeden evvel senin nurlandığını, aldığın ilahi aşk nurlarını saldığını görmeliyim, göreceğim... Fakat vaktimiz az, acele etmemiz lazım geliyor, Nuru didem.”⁸⁸⁹

“İçtiğim sensin! Beni sarhoş eden sen! Şarap sensin, ağzıma dökten de sen! Yeri, göğü görmeme lüzum yok; zira yer, gök, ay, güneş, bütün kâinat sendedir,

---

⁸⁸⁶ a.g.e. s.344.

⁸⁸⁷ a.g.e. s.345.

⁸⁸⁸ a.g.e. s.139.

⁸⁸⁹ a.g.e. s.221.

sarhoşluk senin aşkından geliyor. Ne üzüm rakısı, ne hurma şarabı, içkilerin hiç biri böyle bir sarhoşluk vermez, ey İlahi güzelliğin Kevseri!”⁸⁹⁰

4. 2. 8. 2. İlahi Aşk: Şeyh, kadınları yanında tutmak için ilahi aşk tavrı takınır ve bunu onları kullanmak için koz olarak görür. Baki, rahatının bozulmaması için her fırsatta kıskançlığı kötüler.

“Hayvan ve barbar ecdadımızın mirası olan bu iptidai hırs, akıl ve ruh selametini tehlikeye sokar. Asıl mühimi kıskançlığın ne kadar hafifi olursa olsun aşkı zehirlemesidir. Hatta cinsi iştahlardan ibaret küçük, dünyevi aşkları değil, yüksek mahiyetteki gerçek aşkın da düşmanıdır. Bizleri ilahi zevkin şahikasına çıkmaktan alıkoyar. İrademizi kullanarak ondan uzaklaştığımız nispette ‘inayet’e yaklaşır ve nihayet Hakk’el yakin’e erişiriz. Kıskançlık ulvi aşkla hiç bağdaşamaz; süflisinin yani cinsi şehvetin çirkin alametlerindendir.”⁸⁹¹

“Bu üzüntü aşkın cilvelerindendir. Biz, heyecana muhtacız, mecnunluk ve bihuşluk derecesinde heyecan! Heyecandan nasibesiz bir insan arkasında iki gözün mevcut olmadığı, bir gözlükten başka nedir ki? Ve Melal’e açıldı, Neşide için yanıp tutuştuğunu, yanıp tutuşmanın acısı ve tadı içinde daima neşe bulduğunu, şu köşede oturup görünür, geçer, belki de uğrar diye yolunu beklediğini kendine mahsus üslupla anlattı. Gözleri kâh hüznün, kâh neşeyle bir sisleniyor, bir ışıklanıyor, döktüğü dillere uygun renkler ve manalar alıyordu.”⁸⁹²

Ancak, Neşide’ye olan aşkı zamanla yerini ilahi aşka bırakır. Baki, gerçek bir derviş gibi çile çekip olgunlaşır.

“Bahsettiğim aşk ilahi aşktır; Allah’a karşı duyduğumuz iştiyaktır. Böyle bir aşkın dalı ezelde, kökü ebededir; bu ağaç ne arşa dayanır ne toprağa gömülüdür. Orada ne alt vardır, ne üst! Ne sağ ne de sol!”⁸⁹³

4. 2. 8. 3. Aşk- Ahlak Çatışması: Neşide, kocasını çok sevmesine karşın ahlakına olan düşkünlüğü ağır basarak annesinin evine döner.

“Dinsiz, imansız, ahlaksız insanlar içine düştüm. Hepsi deli ve hepsi de beni kendilerine benzetmek için el birliği yapmışlar! Farkında olmadan, manyetizmalı gibi, Şeyh’in odasına gidecek hale getirdiler, beni! Büyü, tılsım, sihirbazlık her şey var bunlarda...”⁸⁹⁴

Ana evine aldığı mühim bir kararla yalnız döner. Artık kocasının yanına dönmeyecek ve ondan ayrılacaktır.

⁸⁹⁰ a.g.e. s.234

⁸⁹¹ a.g.e. s.58.

⁸⁹² a.g.e. s.71.

⁸⁹³ a.g.e. s.117.

⁸⁹⁴ a.g.e. s.265.

“Bir daha İstanbul tarafına ayağımı basmayacağım. Eşyalarımı gidip getirirler, ben semtlerine uğramam. Hayatının en mühim ve acı bir macerası başladığı şu sırada ötekilerin yüzünü görmeyeceğini düşünerek yine de içi ferahtı; öylesine iğrenmiş, bezmişti ki!”⁸⁹⁵

Neşide, basit ruhlu ve cemiyetten uzak yaşamış olanların çoğu gibi izzeti nefesine fazla düşkündür. Başına gelenleri haysiyetine yediremez ve bütün çıplaklığıyla açığa vurmaktan utanır.

“Neşide eski genç kocasını ve kendisini mecnuncasına sevdiği yaşlı Baki’yi unutmuş muydu? Hangi kadın ilk kocasını ve aşkına güvendiği bir erkeği unutulmuş mudur? İkisini de kendinden utanarak, azap çekerek hatırlamakta, hatta bazen aramakta devam ediyordu. Ancak bir zamanki taze yara ile kalbi çarparak, heyecanlar geçirerek değil, sağır bir sızı halinde, tehlike devrini atlatmış bir gönül çökkünlüğüyle!”⁸⁹⁶

4. 2. 9. Vatandaşa Sahip Çıkma: Kadri Efendi, akrabaları olan Neşide ve ailesine her zaman sahip çıkar. Neşide’yi Şeyh’ten korumak için Şeyh ile bir konuşma da yapar. Kadri Bey, merhum eniştesinin küçük kardeşidir. Aynı zamanda emlak komisyoncusudur. Ailenin tek erkek hamisi sıfatıyla sözü dinlenir. Sert, pervasız bir adam olduğundan da sözünü herkese dinletir. Neşide’nin evliliğinde mutsuz olduğunu öğrenince hiç tereddüt etmeden kızın yanında olur, onu korur.

“Vay edepsiz vay! Bugünden tezi yok, mahkemeye başvururuz. Sana bir avukat tutuvereyim ki işi bir ayda söküp koparıversin, ilamını alsın”⁸⁹⁷

4. 2. 10. Akli ve Bedeni Bozukluklar, Psikolojik Etkileri: İrfan, Neşide’nin onun terk etmesinin ardından bir süre hastanede psikolojik tedavi görür.

“Hem karısından ayrılmak, hem de kız kardeşini kaybetmek gibi iki talihsizlik darbesine uğrayan İrfan’ı tedavi altına almak lüzumu hâsıl olmuş, bir hastaneye yatırılmıştı.”⁸⁹⁸

---

⁸⁹⁵ a.g.e. s.279.

⁸⁹⁶ a.g.e. s.653.

⁸⁹⁷ a.g.e. s.237.

⁸⁹⁸ a.g.e. s.367.

KARLI DAĞDAKİ ATEŞ

1. ROMANIN KÜNYESİ

Roman, 1956 yılında neşredilir. Roman iki bölüme ayrılmış olup bunlar da kendi aralarında numaralandırılır. Birinci Bölüm kendi içinde yedi bölüme ayrılarak hikâye edilir. İkinci Bölüm de kendi içinde beş bölüme ayrılır. Binnur adlı genç öğretmenin para ve mevki olarak iyi durumda olan Ulvi ile toplumdan köşe bucak kaçan âşık olduğu Yusuf arasında tercih yapma aşamasında geçirdiği tereddütleri anlatır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Binnur, okuldan öğretmen arkadaşı Zeria'nın hafta sonu kayak davetini pek istemese de Mühendis Ulvi Bey'in de geleceğini öğrenince kabul eder. Ulvi, hem yakışıklı hem de çok hoş, beyefendi bir adamdır. Üstelik yakında önemli bir iş için Amerika'ya da gidecektir. Binnur'un ailesinin de tam istediği bir damattır. Eğer onunla evlenirse kendisi de Amerika'ya gidecek ve rahat bir yaşam sürecektir.

Akşam yemekte herkesin ağzında Yusuf Bey lafı vardır. Tüm kadınlar ondan hayranlıkla söz ederken Ulvi ise onun hakkında hoş olmayan sözler kullanır. Bu konuşmalar sırasında Yusuf gelir. Tüm kadınlar ona yönelerek onunla ilgilenir. Kalabalıktan sıkılan Binnur, Zeria ile birlikte ocak başına gittiklerinde Yusuf da yanlarına gelir. Ancak adam Binnur'a hiç yüz vermeden sadece Zeria ile ilgilenir görünür ve onunla sohbet eder. Buna çok sinirlenen Binnur'un imdadına Ulvi yetişir. Genç bayanı alarak terasa çıkarlar. O sırada Binnur, birisinin onu izlediği hissine kapılır. Dönüp baktığında Yusuf'un kendisini izlediğini görür. Ama hemen Ulvi'ye dönerek onunla konuşmaya başlar. Binnur herkesin çok beğendiği bu adamı kaba saba ve korkunç bulur. Fakat yemek salonunda dansın başladığı zaman Yusuf'un kendisini dansa kaldırmasıyla adam hakkındaki düşünceleri değişir. Artık onu kaba saba değil nazik ve kibar bulur. Yusuf'un kıvrık saçlarına rağmen uzun boyu ve ellerinin güzelliği dikkatini çeker. Binnur birden onunla dans etmesini doğru bulmaz

ve hemen odasına gitmek üzere salondan çıkar. O zaman karşısına çıkan Ulvi'ye de sert davranır. Ama sonra yaptıklarından pişmanlık duyar.

Birkaç gün sonra Zeria'nın Ankara'ya gitmesi üzerine Ulvi'nin yanında birkaç saat vakit geçiren Binnur, yılbaşında ailesinin yanına gideceğini ve o zaman evlilik konusunu açacağını söyler. Ulvi de bundan büyük memnunluk duyar. Ailesinin yanına gitmek üzere eşyalarını hazırlayıp taksi bekleyen Binnur, karşısında Yusuf'u görünce çok şaşırır. Adam zorla onu arabasına bindirir ve kayak merkezine götürdüğünü söyler. Ancak gittikleri yolun oraya gitmediğini anlayan Binnur önce arabadan inmek ister. Fakat Yusuf'a olan aşkı ağır basınca çıkacak her türlü dedikoduyu umursamayarak onunla gider. Binnur, Yusuf'un evindeyken zaman zaman pişmanlık duysa da ona olan aşkını düşününce bu duygu hemen geçer. Yusuf, seven diğer erkeklerden farklı olarak sarsarak bazen yıpratarak ama büyük bir tutku ile sever. Binnur'u en fazla etkileyen de budur. Bir ara Yusuf'un ilgisizliğinden şikâyet ederken birden bağırarak hayatında ilk kez kendisine âşık olduğunu ve onu kaybetmekten korktuğunu söyleyerek susar. O zaman Binnur da sevgiline sarılır.

Yusuf ve Binnur insanların onları ayırmasını önlemek için önce kaldıkları evi yakarlar sonra da ucu olmayan uçuruma kayakla kayarak ölüme birlikte giderler. Erbil, bir gün döner ümidiyle Binnur'u bekler durur.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Roman yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Romanda yaşanan olayları öyküleyen, betimleyen ve anlatan hep aynı kişi, yazardır. Anlatıcı her zaman, her yerdedir. Sanki tüm güçlere o sahiptir. Yazar anlatıcı, roman kişilerle ilgili her şeyi, onların düşüncelerini, niyetlerini bilir ya da sezer, kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir, aynı anda farklı yerlerde meydana gelen olayları betimler. Aşağıdaki kesitlerde de bu görülür:

“Oldu bir kere, diye gevşeklikle içini çekti, kaderim böyle imiş. Bana kimsenin başından geçmesine imkân olmayan, büsbütün başka, masallardakine benzeyen bir hayat yazılıymış... Belki de yine öyle bir son... Kırkını aşmış, çoluk çocuk sahibi bir erkeğe vuruldum... Kendimden yirmi yaş büyüğüne, keşiş hayatı süren “Kar adamına! Çok uygun, parlak, herkesi kıskandıracak bir evlenmeyi teperek!

Benim maceram eşsiz, diyordu, biricik! Kimin, hangi kadının hele kızın başına böylesi gelmiştir? Olympos dağının tepesinde, çatık kaşlı bir ilahla yaşayan, ilah gözdesi bir genç kız! Ben de bir yarım ilahe sayılırım. Artık şehirlerle, ölümlerle ilgilim kesildi; her şeyin, hepsinin üstündeyim. Aşağıdaki; aşağılık dünyadan 2600 metre yükseklikte mekân kurdum.”⁸⁹⁹

Yazar anlatıcı, Binnur’un kimliğine bürünerek olaylara onun gözünden bakar. Yusuf ile beraber olmaya başladıktan sonra bazı bazı pişmanlıklar yaşasa da Binnur, kendisini yatıştırılmaya çalışır. Bunun kaderi olduğunu düşünerek kendini avutur.

Haftalar sonra Binnur artık dayanamayarak içinde biriken tüm istekleri açığa vurur. Aşkını sevdiği adama haykırır, onu hiç bırakmayacakmışçasına sıkıca sarılır.

“Yusuf şimdi koşabilir, genç kızı kucaklar, öper ve kandırıcı öpüşler arasında kulağına neler fısıldardı. Bunun tam zamanıydı. Binnur kendini tutamamış, haftalardan beri içinde birikmiş istekleri birdenbire açığa vurmuştu. Aşkını itiraftı bu... Hem aşkının derecesini de anlatıyordu. Binnur bile o dakikada Yusuf’un fırsatı kaçırmayacağına, az sonra birbirlerine sarılmış olacaklarına emindi; artık korku

⁸⁹⁹ Refik Halit Karay, **Karlı Dağdaki Ateş**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.7.

duymuyor. Tatlı bir çırpındı; daha tatlı bir eziklik... Sevdiği adamı bütün varlığıyla isteyiş ve bekleyiş."⁹⁰⁰

Binnur, hayatına giren iki erkek arasında gelgit yaşar. Yusuf'un sevgilisini yanına almadan şehre inmesini ya da sevdiği kadınla evlenmemesini kıskançlık ve topluma karşı duyduğu nefrete bağlar. Ulvi'nin ise çekingen, sanki isteksiz davranışları kendisinde kuşku uyandır. Ancak onunla evliliğin parlaklığına o kadar inanır ki o davranışlarını bile görmez.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Roman, Binnur'un tüm olumsuzluklara rağmen Yusuf ile yaşadığı aşkı anlatır. Bundan ötürü tek olay örgüsünden oluşur.

Birinci Vaka Parçası: Binnur, okuldan öğretmen arkadaşları ve mühendis Ulvi ile beraber kayak yapmaya giderler. Burada Binnur ve Ulvi baş başa vakit geçirirler. Ulvi'nin bu vakitlerde birkaç yakınlaşma çabası olsa da Binnur buna izin vermez. Akşamki yemekte herkes Yusuf Bey adlı şahıstan bahsederken o esnada Yusuf çıkagelir.

İkinci Vaka Parçası: Yusuf Bey içeri girince Binnur'u hiç fark etmemiş gibi davranarak onunla ilgilenmez. Binnur da bu adamı çok kaba ve saygısız bulur. Ancak yemek salonunda Yusuf'un gelip de kendisini dansa kaldırmasıyla adam hakkındaki tüm fikirleri değişir. Yusuf'u nazik, kibar bulur. Ertesi gün de Yusuf, Binnur'u kayağa davet eder. Fakat genç kadın kabul etmez. Yusuf, Binnur'dan o kadar etkilenir ki hiç de hemen vazgeçecek gibi durmaz. Binnur o kayak gezisinde Ulvi'nin iyi bir eş olacağını düşünerek onunla nişanlanır.

Üçüncü Vaka Parçası: Yusuf, Binnur'un nişanlanmasına aldırmandan onu her yerde takip eder. Okul çıkışında kızı takip ederek kendisiyle gelmesini ister. Binnur ise teklifi ahlaksızlık sayar ve hemen oradan kaçır. Yılbaşı üzeri İstanbul'a ailesinin yanına gitmek üzere taksi beklerken Yusuf gelir ve onu bilmediği bir yere

---

⁹⁰⁰ a.g.e. s.112.

götürür. Binnur önce arabadan inmek istese de Yusuf'a olan aşkı ağır basar ve onunla gider.

Dördüncü Vaka Parçası: Binnur, Yusuf'un kulübesinde kaldığı zaman zaman pişmanlık duysa da Yusuf'a olan aşkı ağır basar. Özellikle Yusuf'un sarsarak, yıpratarak ama büyük bir tutkuyla olan sevgisini düşününce iyice Yusuf'a bağlanır. Ancak bu birlikteliğe birçok insan karşıdır. Yusuf ve Binnur da insanların onları ayırmasını önlemek için önce kaldıkları evi yakarlar sonra da ucu bucağı olmayan uçuruma giderek intihar ederler.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanın ana kahramanı Binnur'dur. Olaylar onun çevresinde döner. Binnur'un fiziksel, psikolojik yapısı, sosyal hayatı anlatılır. Akli ve kalbi arasında gelgitler yaşayan ve kalbinin dediğini yapan Binnur'un içinde bulunduğu dram gözler önüne serilir. Çok sevse de Yusuf'un peşinden gelip kulübede yaşadığına zaman zaman pişman olur. Binnur o küçük kulübede kendi durumunu değerlendirir. Aşkı uğruna mesleğini bırakır, ailesinden ayrı düşer. Gelecekte ise onu nelerin beklediğini merak eder.

Binnur, pişmanlıkla, utançla kızarıırken aynı zamanda Yusuf'un yanında pişmanlık ve azap duymadığını fark eder. Pişmanlık hislerini, o düşünceleri, aşğının varlığı körleştirir, sağır hale sokar hatta şiddetli ağrılardan alınmış bir ilacın etkisi belirmeye başladığı sırada verdiği tatlı sersemliğe çevirir.

“Oldu bir kere, kaderim böyle imiş. Bana kimsenin başından geçmesine imkân olmayan, büsbütün başka, masallardakine benzeyen bir hayat yazılıymış... Belki de yine öyle bir son... Kırkını aşmış, çoluk çocuk sahibi bir erkeğe vuruldum... Kendimden yirmi yaş büyüğüne, keşiş hayatı süren “Kar adamına! Çok uygun, parlak, herkesi kışkandıracak bir evlenmeyi teperek! Benim maceram eşsiz, biricik! Kimin, hangi kadının hele kızın başına böylesi gelmiştir? Olemp dağının tepesinde, çatık kaşlı bir ilahla yaşayan, ilah gözdesi bir genç kız! Ben de bir yarım ilahe sayılırım. Artık şehirlerle, ölümlerle ilgim kesildi; her şeyin, hepsinin üstündeyim. Aşağıdaki; aşağılık dünyadan 2600 metre yükseklikte mekân kurdum.”⁹⁰¹

---

⁹⁰¹ a.g.e. s.7.

Binnur, kendisini ve aşkını çok üstün görür. Onca onun aşkı, masallara benzeyen bir aşkı andırır. Kendisinden yirmi yaş büyük, çoluk çocuk sahibi, adeta sürgün hayatı süren Kar Adam'a gönlünü kaptırdığı için mutludur.

Binnur kilise resimleri gibi soğuk, Meryem tabloları kadar donuk değildir. Sarışından çok açık kumral renkte ve çok sarışında rastlanan mavi gözlere sahiptir. Aslında Binnur her şeyden önce serinlik duygusu veren bir kızdır; çevresine serinliğin rahatını, temizliğini, kokusunu veren bir kalıp tuvalet sabununu, yumuşak, kremli bir köpük haline gelecekmiş rahatlığını tattırır.

Binnur'u inceleyen bir kadın tipi uzmanı şöyle bir hükme varabilir:

“Bütünü ile vücudu gibi ruhu da ufak tefeğin ölçülüsü, serüvensüz yaşayacak çıtıptı bir kız... Eğer her organından daha güzel olan burnunu kanatlarındaki o tutkulu büklüm, o çırpınmaya yetenekli hareketlilik bulunmasa... Dudaklar aç değil ama burun kanatlarından korkulur.”⁹⁰²

Binnur, bazen pişmanlık duyar ve içine bir korku düşer. Yusuf'un yanında ne bulacağını düşünür. Utanç karışmış kısa bir aşk bayramından sonra hep acı, üzüntü, inleme duyar. Gözyaşları akar. Cehennem hayatı yaşadığını düşünür. Vücudu da ruhu da ateşten daha hoyratça, insafsızca, kıvrandırmadan, haykırtmadan yakan, kül eden, alevsiz beyaz ateş, soğuk cehennemdir.

“Ben uslu, körpe, sevlmeye muhtaç bir kızdım. Yusuf'u gördüm, onun için yaratıldığımı anlayınca pazarlıklara girişmeden, mücadeleye gerek görmeden, vaatlerini beklemeden, utangaçlığa kapılmadan kendimi teslim ediverdim, sevdiğime verdim. Bu, aşkların en doğal olanı değil de nedir? Ne yapmalıyım? Birtakım bayağı hesaplar düşünerek kendimi istemeye istemeye Ulvi'ye mi feda etmeliydim? Asıl o zaman satılmış bir kadın olmayacak mıydım? Beni ayıplamak değil, beğenmek ve taklit etmek gerek. Satılmışlara benzememek için sevdiğimi seçtim, dağ başlarında yoksunluğun her türüne katlanmayı göze almak pahasına yaptım bu işi! Ama sevdiğim erkek herkesin kabul edeceği şartlara uygun bir hayat sürmüyormuş... Gene herkesin uyduğu şartlarla buluşmamışız... Ben aldığım zevke bakarım. Kaç kişiye öylesine tatmak nasip olmuştur?”⁹⁰³

Binnur, Yusuf'u o kadar çok sever ki onun için yaratıldığını anlayınca hiçbir mücadeleye girişmeden, Yusuf'un kendisine vaatlerde bulunmasına gerek duymadan kendisini ona teslim eder. Üstelik onun herkesten farklı yaşayışını önemsemez. Aksine bu durum onun daha çok hoşuna gider.

⁹⁰² a.g.e. s.8.

⁹⁰³ a.g.e. s.149.

İnsanların garip bakışlarından ve kendilerini eleştirmelerinden kurtulmak için sevdiği adamla beraber ölüme yürür. Uçuruma Yusuf’la yan yana gideceklerdir. Başkalarına çirkin görünen serüvenleri ancak bu suretle masallardakine benzeyen bir şekilde sona erecektir; iki sevgilinin iz bırakmadan kayboluvmeleri tam bir masal olacaktır. Ancak o zaman güzel, esrarlı, din kitaplarında yer almaya yakışır bir bitiş olacaktır.

Romanın Binnur’dan sonraki önemli kahramanı Yusuf’tur. Yusuf, Binnur’da ilk önce bir kabadayı imajı uyandırır. Birçok insan tarafından hakkında dedikodular çıkararak tam bir yabancı sıfatı ile tanınır. Ancak ruh halinde hiç de öyle kaba saba bir adam değildir. Sevdiği kadın Binnur’u kazanmak için elinden gelen her şeyi yapar.

Azılı bir haydut yahut haydutların peşine düşmüş tıpkı kovboy filmlerindeki gibi cesur bir adamdır. Kadınları kendisine çeken tarafı, herhalde insanlara uzak karlı dağlarda tek başına ömür sürmesidir. Binnur’da da ilk önce kaba, aksi, geçimsiz bir adam etkisi yapar.

*“Arka tarafta duran Binnur’a baktı, göz göze geldiler; başıyla selamladı. O zaman Zeria isimlerini söyleyerek ikisini birbirine tanıştırdı. Kıvrıcık saçlı adam genç kızın ne tazeliği ne zarıflığı ne de adıyla ilgili görünmüştü.”*⁹⁰⁴

Duygularını saklamayı iyi bilen Yusuf, Binnur ile ilk tanıştığında ondan çok etkilenmesine rağmen umursamaz davranır. Yusuf, Binnur’un yanında kendini ağırdan satarcasına davranır. Bütün haliyle oradaki herkesi küçük gördüğünü belli etmekten adeta zevk duyar. İlk kez o an Yusuf, Binnur’un çok dikkatini çeker. Binnur onun ellerine bakar. Kıvrıcık gür saçlarıyla kaşlarına uymayacak kadar kılsızdır. Tıkız vücuduyla da ilişkisi yoktur. Gayet biçimli ve şaşılacak kadar bakımlıdır. Parmakları güdük değil oldukça uzundur. Yusuf da Binnur’a çılgıncasına âşıktır. Onun için her şeyi yapabilecek kadar çılgındır.

“Mademki birbirimizi seviyoruz. Çünkü seviyoruz... İlk görüşte sevdik. Ben de, siz de, aynı kuvvetle! Gözümüz bir daha kimseyi görmeyecek halde... Başka hiçbir şey düşünemeyecek kadar! Öyle olmasa ben şehre iner, sizi almaya kalkışır mıydım? Siz gelir miydiniz? Hakkında bin türlü dedikodu işittiğiniz acayip bir adama kendinizi emanet edip, çekinmeden dağ yollarına düşer miydiniz? Benden başka kiminle yapabiliirdiniz bu işi? Ben de kime böyle teklifte bulunabilirdim? Bütün

---

⁹⁰⁴ a.g.e. s.35.

insanlardan, topluluktan hele kadından kaçıp inzivaya çekilmiş bir küskün yapar mı böyle şey? Eğer çılgıncasına, ölesiye âşık olmasa... ”⁹⁰⁵

Yusuf, hakkında çıkan hiçbir dedikoduya aldanmaz. Hiç kimseye de açıklama yapma gereği hissetmez. Onun için Binnur, onun ilk ve son aşkıdır ki gerisinin de hiçbir önemi yoktur.

“Hiç kimseye ve hiçbir şey için açıklama yapmaya kendimi zorunlu saymıyorum da ondan! Artık bu konuyu keselim. Ben senden başkasını sevmedim; kırk beş yaşında ilk aşkımsın ve kesinlikle de sonuncusu. ”⁹⁰⁶

Yusuf, zaman zaman ileride Binnur’un sevgisinin bitip de kendisini terk etme ihtimalini düşünerek çılgına döner, buhranlar geçirir.

“Bir gün seni kaybetme ihtimalini düşünerek deliye dönüyorum. Beynimi kemiren bu! Ben senden korkuyorum, sendeki sevginin geçici bir istek oluşundan, çabucak bıkaçağından, bir gün başını alıp gidivermenden! Ayrıca vicdan azabı çekiyorum, ben de buhranlar içindeyim Binnur, sevgilim, gönlümün bin nurlu avizesi, Binnur’um! ”⁹⁰⁷

Güneş yeniden görününce kayak gezintilerine çıkarlar. Acayip bir hayattır onlarınki. Birbirlerine küskün gibi dururlar fakat bu küskünlük şiddeti artan sevişmelerle duraklar, yeniden başlar Gür kaşları çatılan Yusuf, biraz düşünür, sonra Binnur’u hoyratçasına yakalar, göğsüne bastırır.

“Öyle yaparız, birlikte ineriz. Aslında ben de onu düşünmüştüm. Fakat söz ver, beraber, aynı dakikada olacak bu iş... Ne ben senin arkandan, ne de sen benden sonra! Bir anda, yan yana! Hem de birbirimizden büsbütün bıkmadan, tam kıvamında, en taşkın aşk halinde... Elinin bir işaretiyle! ”⁹⁰⁸

İki sevgili ebediyete dek beraber olmak ve aşklarındaki hiçbir güzelliğin bozulmaması için birlikte intihar etmeye karar verirler.

Binnur’a âşık diğer kahramanlar da Mühendis Ulvi, çocukluk aşkı Erbil ve Yusuf’un oğlu Kaya’dır. Mühendis Ulvi, bekâr, yakışıklı bir sarışındır. Bir süre Amerika’da bulunur. Bütün kusuru; henüz yadırganılan giyimlerinden, pantolon üzerine bırakılmış alacalı gömlek, insan ve hayvan resimli kravattan kaynaklanır.

---

⁹⁰⁵ a.g.e. s.121.

⁹⁰⁶ a.g.e. s.132.

⁹⁰⁷ a.g.e. s.138.

⁹⁰⁸ a.g.e. s.164.

Ulvi, silik kişiliksiz görünür, fazla sarışıdır; çok açık renkli gözleri hislerini belli edemez sadece görmeye yarar. Fakat gene de yakışıklı adamdır.

“Âşık olmadan pekâlâ sevilebilir, iyi bir koca sayılırdı. Âşık olmak da şart mıydı sanki? Kendisinde de âşıklık yeteneği yoktu.”⁹⁰⁹

Ulvi, Binnur’un kendisine karşı olan çekingen, sanki isteksiz, hareketsiz davranışlardan ve duraksamalı karşılıklardan kuşkulandır. Ancak kendisine ve teklif ettiği evliliğin parlaklığına o kadar emindir ki, o hallerde kaçamaklı cevapları daima lehte yorumlama yolunu bulur.

“Zeria Hanım gelse de mutluluğumu haber versem. Şu, hiç tanımadığım misafirler yok mu, hani demin bizi seyrediyorlardı, şimdi de gene buraya bakıyorlar... Kalkıp yanlarına gitmek, ‘Biz nişanlandık, evleneceğiz, mutluyum’ demek istiyorum, öylesine sevinç içindeyim. Siz memnun değil misiniz?”⁹¹⁰

Erbil, Binnur’un teyzesinin torunudur. Yüksek Denizcilik Okulu’nu bitirir. Yakışıklı delikanlıdır, sapasağlam, zarif endamlı, geniş omuzludur. Binnur, kendisini ziyarete gelen Erbil’i görünce başını kaldırır, delikanlıyı yeni görüyormuşçasına süzer. Erbil, önünde diz çöktüğü olgunlaşmış vücudun rayiha çemberi içinde büsbütün kendinden geçmiş, ne yaptığını bilemez hale gelir. Binnur’un dizlerini öper; başını o dizlere dayar, hıçkırır.

“Olay çıkarmayalım Erbil... Kadere boyun eğelim. Onunla karşılaşmanı istemem zaten haşin bir adamdır, bir dağ adamı!”⁹¹¹

Erbil, Binnur’un kendisini reddetmesi üzerine yerden kalkar, pantolonunun diz kapaklarını şuarsuzca düzeltir, elini vura vura tozlarını silker. Bir kere daha söylenir.

“Pişman olacaksın. Fakat asıl o zaman yapacak hiçbir şey kalmayacak, hiç mi hiç”⁹¹²

Yusuf’un oğlu Kaya da Binnur’u görür görmez ona âşık olur. Fakat Yusuf, kocaman bir oğlu olduğundan, hele günün birinde haber vermeden çıkagelmesi ihtimalinden Binnur’a hiç bahsetmez. Kaya babasına benzemez. Uzun boylu, kumral, utangaçtır. Yirmi bir yirmi iki yaşında, güzel bir delikanlıdır.

---

⁹⁰⁹ a.g.e. s.31.

⁹¹⁰ a.g.e. s.58.

⁹¹¹ a.g.e. s.165.

⁹¹² a.g.e. s.167.

Gencin gözlerindeki hayranlık Binnur'un dikkatinden kaçmaz. Kaya, Binnur'un yüzüne fazla bakamaz, bakarken de yutkunmasını güç tuttuğunu Binnur fark eder. Dışarının soğuğu, ikisinin de dudaklarını kurutur. Kaya, konuşmasını kestikçe dilinin ucuyla bunları hafif hafif ıslatır. Binnur gence karşı derin bir sevecenlik duymaya başlar; kendi yaşında belki birkaç yaş küçük olmasına karşın ana sevecenliği hisseder. Bu duygusuna çocuk özlemi de karışır.

“Ben ondan korkmuyorum, yalnız kalışınızın ruhunuz üzerinde kötü etki yapmasını düşünüyorum. Bütün gece gözünüzü kırpamayacaksınız, beyniniz kötü şeylere sapanacak. Sessizlik, ıssızlık insanı böyle yapar.”⁹¹³

Önceleri çekingen, utangaç görünen delikanlı saatler sonra konuşkan ve konuşması arasında da epeyce atılgan olmaya başlar. Sözleri imalı ve güzel kadını öven kapalı ifade şekilleri bulur. Kaya, babasına garaz, babasını kıskanır; kendisinin de beğendiği taze, güzel bir kadını ona çok görür.

Romanda Zeria ise Binnur'un en yakın arkadaşıdır. Binnur, kayak Evi'nde Zeria yokken Yusuf ile yaşadıklarını arkadaşı gelir gelmez hemen ona anlatır. Yusuf'un kahvaltı ısmarladığını, kayak dersi vermek teklifinde bulunduğunu, kızmış görünerek kalkıp gittiğini de hikâyesine katar; hatta bunların üzerinde gereğinden fazla durur; durduğunu önce fark etmez, fakına varınca keser. Zeria ise susar, sadece arkadaşını dinler. Zeria, yemeğe giderken de konuşmaz. Binnur, arkadaşının yanında, azıcık gerisinde kabahat işlemiş bir çocuk utangaçlığıyla yürür.

Yusuf'un arkadaşının peşinden her yere geldiğini görünce de onları tanıştırdığı için pişmanlıkla beraber vicdan azabı yaşar.

“İş açtık başımıza. Keşke yerimizden kıpırdamasaydık. Senin canın gitmek istemiyordu, zorlayan ben oldum. Şeytanın karşımıza çıkacağını nereden bilirdim! Bir de şimdi Neziha Hanım'a atanacağımız yalanı düşün bakalım. Kovulduk sanacak!”⁹¹⁴

3. 4. ZAMAN

Karlı Dağdaki Ateş romanında vaka zamanı yaklaşık iki buçuk aydır. Binnur yaşadığı zaman diliminden macerasının başladığı Uludağ'daki tatil zamanına geri

---

⁹¹³ a.g.e. s.144.

⁹¹⁴ a.g.e. s.85.

dönüş yapar. Bu süre içinde Binnur, Ulvi adlı mühendisle nişanlanarak evlenme kararı alır. Fakat Yusuf'u tanıyınca aldığı tüm kararlar değişir, sahip olduğu her şeyi yok sayarak Yusuf'la kaçar. Onunla yaşadığı bir ayın sonunda herkesin onları yargılaması üzerine dünyadan birlikte göçmek isterler ve beraber intihar ederler.

“Bu serüven bir buçuk ay önce, kasım ortasında başladı. O yıl kış erken bastırıldığı için Kocadağ güz yağmurlarıyla beraber eteklerine kadar bembeyaz kesilmişti. Şehirdeki kayakçılar harekete geçtiler, mevsimin ilk kafilesi hazırlığa başladı.”⁹¹⁵

“Kocadağ'dan ineli beri üç hafta oluyor... Binnur pansiyona, enstitüye, şehrin her günlük hayatına alışmış gibidir. Hele karlar eriyip yeni bir sonbahar yüz gösterdikten sonra kendisini daha iyi bulmuştu.”⁹¹⁶

Binnur ve okuldan öğretmen arkadaşları kasım ortasında Kocadağ'a kayağa giderler. Burada Yusuf'u görmüş ve ona ilk görüşte âşık olur. Ancak onun yaşam tarzını beğenmediği ve hakkında söylenen olumsuz sözleri duyduktan sonra içindeki aşkı bastırarak ondan nefret ettiğine kendini inandırmak ister.

Yusuf da ilk görüşte Binnur'a âşık olur. Bir ay boyunca her anında Binnur vardır. Onun hayaliyle her gün dağ evine gider. Bursa'dan gitmeden önce en azından onu birkaç gün daha görmek için dağcılarla beraber kayağa gelmesini ister.

“Binnur Hanım. Çok rica ederim sizden, beni kırmayınız. Bir aydır hep bu ümitle yaşıyorum. Bir aydan beri başka düşüncem, başka zevkim yok. Yukarıda güneşli günler oluyor. ‘Ah burada olsaydı.’ diye sizi hatırlıyorum; fırtına kopuyor, gene sizin bulunup görmenizi istiyorum. Kaç kere kayak evine gittim, oturduğunuz köşeyi, masanızı, iskemenizi seyrettim. Hayalimde o güzel dağ kıyafetinizle dolaşıyordunuz; gözlerinizin gök mavisini düşündükçe karanlık, uzun gecelerim aydınlanıyordu. Bir an aklımdan çıkmadınız sizden istediğim nedir, ne kadar cıvık şeydir? Bu memleketten büsbütün gitmeden önce üç gününüzü dağda, kayakçılar arasında geçirmeniz...”⁹¹⁷

Kasım ortasında başlayan olaylar şubat ortasına kadar devam eder. Bu iki buçuk aylık zaman diliminde Binnur'un hayatında büyük değişiklikler olur. Hayatında hayalini kurduğu her şeyi geride bırakarak Yusuf ile beraber bir dağ evinde beraber yaşamaya başlar. Ancak çevreden gelen olumsuz duyular

---

⁹¹⁵ a.g.e. s.17.

⁹¹⁶ a.g.e. s.95.

⁹¹⁷ a.g.e. s.111.

sonucunda aşklarının sonsuza dek devam etmesi ve adeta bir efsaneye dönüşmesi için birlikte uçurumun kenarında ölüme doğru yürür.

Romanın anlatma zamanı ise bir aylık bir zamandır. Binnur'un Yusuf ile beraber olmaya başladığı zamandan ölüncüye kadar geçen zaman dilimi anlatılır.

Romanda zaman açısından üzerinde düşünülmesi gereken bir nokta da olayların yaşandığı zamanın kış mevsimine tekabül etmesidir. Bu bize romanın adının da buradan geldiğini düşündürür.

“Bu serüven bir buçuk ay önce, kasım ortasında başladı. O yıl kış erken bastırıldığı için Kocadağ güz yağmurlarıyla beraber eteklerine kadar bembeyaz kesilmişti. Şehirdeki kayakçılar harekete geçtiler, mevsimin ilk kafilesi hazırlığa başladı.”⁹¹⁸

“Şubat ortasında durgun, güneşli bir öğle zamanı. Kayaklarla çıktıkları gezintiden henüz dönmüşler, yemek hazırlıyorlardı.”⁹¹⁹

3. 5. MEKÂN

Karlı Dağdaki Ateş romanında yazar bu kez bir farklılığa gider. Kahramanları genelde İstanbul'un içinden ve sosyetesinden seçerken bu romanda Bursa'nın sosyete hayatı, eğlence hayatı anlatılır.

Mekân olarak Kocadağ büyük önem taşır. Binnur, yakın arkadaşı Zeria ve Ulvi Kocadağ'a eğlenmeye giderler. Bu yolculukta Ulvi ile yakınlaşır. Ancak her şey Yusuf'u tanıyınca kadardır. Onu gördükten sonra duyguları ve mantığı arasında bir gelgit yaşar ve sonunda duygularını seçerek Yusuf'la kaçar. Kocadağ'da bir kulübede birlikte yaşamaya başlarlar.

“Kocadağ! Kar eğlenceleri için hep beraber tepeye çıkmamış mıydık? Kayakçılar misafirhanesinde değil miyim? Fakat ötekilere ne oldu? Onlarla bir koğuştta bulunmam gerekti.”⁹²⁰

Kocadağ, o kadar canlı ve o kadar yakından durur ki adeta bir kartpostalı andıran güzelliğe sahiptir.

---

⁹¹⁸ a.g.e. s.17.

⁹¹⁹ a.g.e. s.151.

⁹²⁰ a.g.e. s.5.

“Binnur’un gözleri az öteye, gölün ortasına doğru uzandı; Kocadağ’ın karlı tepesi işte elinin altında duruyor; onu, arkasından elektrikle ışıklandırılmış renkli bir fotoğrafmışçasına net görüyor. Ne kadar canlı, ne kadar yakından...”⁹²¹

Romanda ayrıca üzerinde kış mevsiminde Bursa’nın kendisi de dış manzarası, karları ve sokaklarıyla yer yer anlatılır.

“Yağlı çörekler! Sıcak sıcak!”

Ertesi sabah yatağında bu sesi duydu. Daha alacakaranlıktı, dışarıdan yağmur hisirtisi da geliyor. Az sonra okula giderken kestirmedir diye geçecekleri Kazancılar Sokağı kim bilir ne berbat haldedir hele oluksuz alçak damlardan dökülen birikinti sular!”⁹²²

Binnur’un yaşadığı Kazancılar Sokağı, yağmurun yağışıyla alçak damlardan dökülen birikinti sularla rezil olur.

Banyas, içinde adacıklar bulunan bir göldür. Binnur, Zeria ve Ulvi buraya bir cumartesi günü gezmeye giderler. Buradaki adalar, birbirine incecik toprak parçalarıyla bağlıdır.

“Ulvi’nin otomobili ile bir cumartesi günü, öğleden sonra, üçü Sarıca ovasından geçerek Banyas’a gittiler. Burası, içinde adacıklar bulunan bir göldü; adalar, birbirlerine incecik toprak parçalarıyla bağlıydı, sonuncusu da yarısı suya gömülmüş eski bir şehir kalıntısı vardı. Kemerleri devrilmiş, kimisi yan yatmış, kimisi ayakta bir sıra mermer sütun, durgun göle o kadar iyi yansımıştı ki, karadakinin devamı sayılıyordu, insanın suya yürüyeceği geliyordu.”⁹²³

Binnur, bu şehirde İstanbul’daki kadar rahat değildir. Arkadaşı Zeria olmadan sokağa bile çıkmak istemez. Üzerine dikilenen erkek gözleri genç kadını çok rahatsız eder.

“Hava karardığından, yanan elektrikler de büsbütün silinmiş olan gün ışığında geniş caddeyi iyice aydınlatamadığından dikkati fazla çekmediğine emin, rahat yürüyordu. Şehre geleli tek başına bu caddeden ilk geçiydi; sokağa Zeria’ sız çıktığı hemen hemen hiç olmamıştı. Buralardan yürüyüş, İstanbul’daki kadar kolay değildi; üzerine çevrilen erkek gözlerinde bir olağanüstülikle karşılaşmanın şaşkınlığını ve böyle bir fırsatı kaçırmamanın kederini okuyordu.”⁹²⁴

---

⁹²¹ a.g.e. s.98.

⁹²² a.g.e. s.77.

⁹²³ a.g.e. s.96.

⁹²⁴ a.g.e. s.102.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Maddi/Parasal Güç

4. 1. 1. 1. Fakirlik Zenginlik Çatışması: Berciş, zengin bir ailenin kızı, Binnur ise emekli memur bir ailenin çocuğudur. Mühendis Ulvi, iki kadın arasında tercihini Binnur'dan yana kullanır.

“Binnur: Yani servet ve tahsil dereceme bakmazsa demek istiyorum. Babam emekli maaşıyla geçinir Beylerbeyi'nde ufacık bir evden başka malımız, mülkümüz yoktur.

Ulvi: Hepsini biliyorum. Ben hayatımı kazanan ve daima kazanacak olan bir insanım. Az çok bir şeylerim var. Ne dersiniz? Beni uygun bir kısmet olarak görmez misiniz?

Binnur: Peki ama neden beni seçtiniz? Berciş mükemmel İngilizce biliyor, siz de. Ayrıca çok zengin o. Bolluk içinde yaşarsınız.

Ulvi: Neden mi sizi Berciş'e tercih ediyorum? Gönüle hâkim olunmaz, aksine onun esiri olmak zevki dünyaya değer.

Binnur: Beni sevdiğinizi mi söyleyeceksiniz?

Ulvi: Evet, dedi. İlk gördüğüm günden beri ve senelerdir seviyormuşum gibi!”⁹²⁵

4. 1. 2. Birey ve Toplum İlişkileri

4. 1. 2. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi: Binnur, ailesinin istediği gibi terbiyeli, akıllı, görgülü bir kız olarak yetişir. Ailesini mutlu etmek için Mühendis Ulvi ile evlenmenin iyi olacağı fikrine kendisini inandırır. Ama Yusuf'a olan aşkı sonucu ailesine olan saygısını unutarak sevdiği adamla kaçır.

“Ben temiz aile kızıyım. Ne olduğunu kendimden de anlayamadım; tertemiz mesleğimi, iyi bir evlenme teklifini, bütün güzel şeyleri teptim, buraya geldim. Hem de babanızı ancak bir kere gördükten sonra oldu bunlar. Yıllarca, aylarca sürüp giden bir tanışma, karşılıklı sempati, flört veya sözleşme hiçbiri olmadan!”⁹²⁶

---

⁹²⁵ a.g.e. s.52.

⁹²⁶ a.g.e. s.148.

Binnur, ailesine karşı da suçluluk duyar. Yusuf'u çok sevmiş ve onun sevgisi karşısında ailesini, onların kendisine öğrettiği tüm değerleri çiğner.

“Ben uslu, körpe, sevmeye muhtaç bir kızdım. Yusuf'u gördüm, onun için yaratıldığımı anlayınca pazarlıklara girişmeden, mücadeleye gerek görmeden, vaatlerini beklemeden, utangaçlığa kapılmadan kendimi teslim ediverdim, sevdiğime verdim. Bu, aşkların en doğal olanı değil de nedir? Ne yapmalıyım? Birtakım bayağı hesaplar düşünerek kendimi istemeye istemeye Ulvi'ye mi feda etmeliydim? Asıl o zaman satılmış bir kadın olmayacak mıydım? Beni ayıplamak değil, beğenmek ve taklit etmek gerek. Satılmışlara benzememek için sevdiğimi seçtim, dağ başlarında yoksunluğun her türüne katlanmayı göze almak pahasına yaptım bu işi! Ama sevdiğim erkek herkesin kabul edeceği şartlara uygun bir hayat sürmüyormuş... Gene herkesin uyduğu şartlarla buluşmamışız... Ben aldığım zevke bakarım. Kaç kişiye öylesine tatmak nasip olmuştur?”⁹²⁷

4. 1. 2. 2. Yardımsever İnsan: Zeria, Binnur'a her konuda yardımcı olmaya çalışır.

“Arkadaşımın falcılığına, daha doğrusu iyi niyet ve güzel dileğine karşı yüreği sevinçle dolan Binnur onu kucaklamak isteği duydu, herkesin içinde yapamadı. Kulüpten çok neşeli çıktılar, çarşıdan geçerken yok yere katıla katıla gülüyorlardı, dik dik bakanlar olduğunun neden sonra farkına vardılar, öğretmenliğe söz getirmekten çekindikleri için zoraki bir kem surat takındılar. Bu surat, yağmurlu, çipil havaya da uyuyordu. Hem taşkın neşelerini Müdüre Hanım haber alırsa canlarını sıkacak sözler söylerdi, bu suretle dağ seferinin tadı kaçardı.”⁹²⁸

Genç kız, yemeğe çağrılınca kadar yatağına uzanıp dinlenen Zeria'ya olanları hikâye eder. Yusuf'un kahvaltı ısmarladığını, kayak dersi vermek teklifinde bulunduğunu, kızmış görünerek kalkıp gittiğini de hikâyesine katar. Zeria isse susar, sadece arkadaşını dinler. Zeria, yemeğe giderken de konuşmaz. Binnur, arkadaşının yanında, azıcık gerisinde kabahat işlemiş bir çocuk utangaçlığıyla yürür. Yusuf'un arkadaşının peşinden her yere geldiğini görünce de onları tanıştırdığı için pişmanlıkla beraber vicdan azabı yaşar.

“İş açtık başımıza. Keşke yerimizden kıpırdamasaydık. Senin canın gitmek istemiyordu, zorlayan ben oldum. Şeytanın karşımıza çıkacağını nereden bilirdim! Bir de şimdi Nezih Hanım'a atanacağımız yalanı düşün bakalım. Kovulduk sanacak!”⁹²⁹

---

⁹²⁷ a.g.e. s.38.

⁹²⁸ a.g.e. s.19.

⁹²⁹ a.g.e. s.85.

4. 1. 2. 3. Toplumdan Kaçış: Yusuf toplumdan kaçarak Kocadağ'da kimsenin bilmediği bir evde kalır.

“Binnur’a göre Yusuf eğer sevgilisini yanına alıp şehre inmiyor, yeniden madencilğe girmiyor, onunla evlenmeye yanaşmıyorsa bu, topluma karşı duyduğu nefrettendir. Biliyor ki, insanlar arasına yeniden karıştığı zaman, türlü üzüntüler, hayal kırıklıkları, iğrenç tutkular, birbirini izleyecek... Başta kıskançlık!”⁹³⁰

4. 1. 3. Mekânların İnsan Hayatındaki Önemi: Binnur ve Yusuf arasındaki aşk Kocadağ'da başlar.

“Kocadağ! Kar eğlenceleri için hep beraber tepeye çıkmamış mıydık? Kayakçılar misafirhanesinde değil miyim? Fakat ötekilere ne oldu? Onlarla bir koşuşturma bulunmam gerekti.”⁹³¹

Binnur, Bursa'da, İstanbul'da olduğu gibi rahat değildir. İstanbul'da akşamları çok rahat dışarı çıkabiliyorken Bursa'da erkeklerin bakışlarından rahatsız olduğundan akşamları Zeria olmadan dışarı çıkmayı istemez.

“Hava karardığından, yanan elektrikler de büsbütün silinmiş olan gün ışığında geniş caddeyi iyice aydınlatamadığından dikkati fazla çekmediğine emin, rahat yürüyordu. Şehre geledi tek başına bu caddeden ilk geçiydi; sokağa Zeria' sız çıktığı hemen hemen hiç olmamıştı. Buralardan yürüyüş, İstanbul'daki kadar kolay değildi; üzerine çevrilen erkek gözlerinde bir olağanüstülikle karşılaşmanın şaşkınlığını ve böyle bir fırsatı kaçırmamanın kederini okuyordu.”⁹³²

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Aşk

4. 2. 1. 1. Aşkta Çatışma- Bocalama: Binnur, zaman zaman hayatına giren üç erkek -Erbil, Ulvi ve Yusuf- arasından hangisiyle mutlu olacağı konusunda kararsızlıklar yaşar. Pişmanlıkla, utançla kızarıırken bir taraftan da Yusuf'un yanında pişmanlık ve azap duymaz. Zaman zaman yaşadığı pişmanlık hislerini, o düşünceleri, âşğının varlığı körleştirir, sağır hale sokar hatta şiddetli ağrılardan alınmış bir ilacın etkisi belirmeye başladığı sırada verdiği tatlı sersemliğe çevirir.

⁹³⁰ a.g.e. s.10.

⁹³¹ a.g.e. s.5.

⁹³² a.g.e. s.102.

“Burada ben ne bulacağım? Utanç karışmış kısa bir aşk bayramından sonra hep acı, üzüntü, inleme, hıçkırık, gözyaşları... Cehennem hayatı! Vücudu da ruhu da ateşten daha hoyratça, insafsızca, kıvrandırmadan, haykırtmadan yakan, kül eden, alevsiz beyaz ateş, soğuk cehennem!

Yarabbi, Binnur mu öyle bir adama metres oldu? Bu muydu onun kısmeti? Neler hayal etmişti, talihine ne çıktı? Bayındırlık Bakanlığı başmühendisi teperek gözüm kimseyi görmeyerek dağ başına koştum. Şu karlı dağın tepesinde Yunus Emre'nin anladığı anlamda olmasa bile aşk oduyla yanmak kısmetim!”⁹³³

Binnur, Yusuf'u ilk gördüğü zamanlar Kar Adam'ın zihnini meşgul etmesine şaşar, kurtulmak için Ulvi'yi düşünmeye çalışır, yoldaki düşüş kalkışları, ağzına karlı buseler dolarak yerde cebelleştiklerini de hatırlar. Mühendisten haz duymaya kendisini adeta zorlar.

“İkisi de benim için kalmışlar. Ulvi'ninki belli... Fakat öbürününkü tuhaf. Şimdi kayıkçıların başında, uzaklarda olması lazımdı yahut tek başına ininde! Burada işi ne? Herhalde mühendis bezik oynamaya gelmedi. Kafilede iyi kötü altı kadın ve kız var. Hem de yılın ilk kafilesi. Fırsatı kaçırmak istemezdi. Asıl fırsat benmişim meğerse!”⁹³⁴

Genç kız, gönlünün emrini yerini getirmek kararındadır. Fakat dağdan döneli beri Yusuf ikinci planda kalmıştır sanki. Binnur'un hayal ve hatırlama gücü yükseklerete yetecek ölçüde değildir. Kocadağ'ı pus içinde ışıksız görür.

“Benden gizlediği bir gönül ilgisi var bu kızın. Belki de Yusuf'u o sevdiği adama benzetti de dağda tuhaflaştı. Elbette bir görüşte Kar Adamına can u gönülden âşık oluvermedi ya! Anısı tazeledi de aşkı tepti. Israr etmemeli. Böyle bir evlenmeyi reddettirecek kadar kuvvetli bir sevdaya mantık karşı koyamaz. Ben temiz aile kızıyım. Ne olduğunu kendimden de anlayamadım; tertemiz mesleğimi, iyi bir evlenme teklifini, bütün güzel şeyleri teptim, buraya geldim. Hem de babanızı ancak bir kere gördükten sonra oldu bunlar. Yıllarca, aylarca sürüp giden bir tanışma, karşılıklı sempati, flört veya sözleşme hiçbirisi olmadan!”⁹³⁵

4. 2. 1. 2. Aşkta Kıskançlık: Binnur'a âşık üç erkek Ulvi, Kaya ve Erbil Binnur'un Yusuf'u seçmesini hazmedemeyerek onu çok kıskanırlar. Sadece onlar değil Yusuf da Ulvi'yi Binnur ile nişanlandığı zaman kıskanır.

“Fakat sevdiğini anlıyorsunuz, değil mi? Onun sevgisi budur, hepimizi öyle sevdi; daima kuşkuya düşürerek, aksini düşündürüp üzüntü verecek... Güçtür geçinmek! Hayatınızın burada, bu şartlar içinde devam etmesine imkân yoktur,

⁹³³ a.g.e. s.12.

⁹³⁴ a.g.e. s.48.

⁹³⁵ a.g.e. s.148.

fkrindeyim. Bir an önce yerinize, eski hayatınıza dönmeye bakın. Yazık ediyorsunuz gençliğinize!”⁹³⁶

Erbil yerden kalkar, pantolonunun diz kapaklarını şuursuzca düzeltir, elini vura vura tozlarını silker. Bir kere daha söylenir.

“Pişman olacaksın. Fakat asıl o zaman yapacak hiçbir şey kalmayacak, hiç mi hiç!”⁹³⁷

Ulvi de sevdiği kadın olan Binnur’u Yusuf’u görünce çok kıskanır. Binnur’un Yusuf’tan etkilenmesini önlemek için Yusuf hakkında duyduğu kötü dedikoduları Binnur’a anlatır.

“Çok iyi yaptınız kayak dersini kabul etmediniz; işitilir, söz olurdu. Yusuf’un şöhreti bozukçadır; önceki kış aylarca kulübesine güzel bir kadın kapatmıştı, ne milletten olduğu bilinmeyen güzelce bir şeymiş. Kimseye yüzünü göstermemeye çalıştı; kadın da günü birinde ortadan kayboluverdi. Öldü mü? Öldürüldü mü? Kaçtı mı? Belli değil.”⁹³⁸

---

⁹³⁶ a.g.e. s.148.

⁹³⁷ a.g.e. s.50.

⁹³⁸ a.g.e. s.51.

DÖRT YAPRAKLI YONCA

1. ROMANIN KÜNYESİ

Dört Yapraklı Yonca romanı, 1957 yılında kaleme alınmış bir romandır. Yazarın 1938’de yurda döndükten sonra kaleme aldığı romanlardan birisidir. Bireysel ilişkileri ve özel olarak kadın erkek ilişkilerini derinlemesine ele alır. İç içe iki romandan oluşur. Roman kahramanlarından biri olan Yonca, kendisi ve diğer üç arkadaşının hayatını anlatan bir roman yazar. Başlangıç, Üç Bölüm ve Başlangıca Dönüş olmak üzere bölümlere ayrılmış olan romanda dört genç kızın liseyi bitirdikten sonraki yirmi yıl içinde geçirmiş oldukları hayatları anlatılır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Lisenin son imtihanını bitirip mezun olduktan sonra Yonca, Aslıhan’ın dayısı Abdurrahman Bey sayesinde kurulan yataklı vagonda yalnızlıktan sıkılınca kahramanlarının kendisi ve arkadaşlarının olduğu bir roman yazmaya başlar. Roman onların yirmi yaşından kırk yaşına kadar yaşamaları ihtimali olan yirmi yıllık hayatlarını konu alır.

Yonca, Somnur, Emire ve Aslıhan lise son sınıfta olup birbirlerini çok severler. Bu arkadaşlıklarının ömür boyu devam etmesi ve sıkıldıkları her an birbirlerine yardımda bulunmak için fikri Aslıhan’ın ortaya attığı ismini ise Yonca’nın bulduğu Dört Yapraklı Yonca adlı bir yardımlaşma cemiyeti kurarlar.

Aradan tam beş yıl geçer. Bu süre içinde Feridun hem bakanlığa hem de Semire adlı bir kız çocuğa sahip olur. Bir sabah Yonca, Emire’yi ziyarete gelir. Ancak Emire uyuduğu için onunla görüşmeden evden ayrılır. Emire uyandığında arkadaşının kendisini ziyarete geldiğini öğrenince kendisini uyandırmayan hizmetçiye kızar. Akşam da bakanlığın vermiş olduğu yemeğe eşi Feridun’un yanında giden Emire orada Yonca ile karşılaşır. Birbirlerine sarılır, kısa bir süre sohbet ederler. Yonca, Iraklı bir işadamı olan Faiz Taib Bey ile evlendiğini söyler. Daha fazlasını da anlatacaktır ama vakti olmadığı için anlatamaz.

Aradan beş yıl daha geçer. Aslıhan, Sebati ile evlenir. Üstelik bu beş yıla üç de çocuk sığdırmış kendisini eğlence hayatından soyutlayarak kocasına ve çocuklarına adar. Somnur da Server ile evlenerek bir erkek çocuk dünyaya getirir. Üstelik babası Atıf Bey de damadını çok sever. Yonca da Aslıhan'a bir mektup yazarak kocasından ayrıldığını ve bir süre onun yanında kalmak üzere İstanbul'a döneceğini belirtir. Ancak sonra bu kararından vazgeçerek başka bir yere gider. En hazin sonu da Emire yaşar. Kocasını Feridun'u terk etmiş araba yıkayıcısı Bedri ile kaçarak onunla evlenir. Hatta bir de oğlu olur. İlk yıllar çok güzel giden evliliği sonradan çok kötü olur. Kocasını onu aldatmakta ve eve uğramamaktadır. Sebati ve Server, Emire'den habersiz Bedri ile konuşarak ona boşanması için bir miktar para vermeyi teklif ederler. Adam da kabul eder. Ancak Emire ortadan kaybolur. Bir ara babasının yanına Samsun'a gitse de Atıf Beyin yardımıyla oradan ayrılarak hayatına yeni bir yön vermek üzere herkesten uzaklaşır.

Aradan bu kez on yıl geçer. Dört arkadaş, Dört Yapraklı Yonca Cemiyeti kuruluşlarının yıldönümünü kutlamak üzere bir araya gelir. Tabii yalnız değıllerdir. Aslıhan kocası Sebati ile Somnur, Server ile ve Emire de Bedri'den olan çocuğunun ölmesinden sonra tekrar barıştığı Feridun ile beraberdir. Ayrıca hepsinin anne ve babaları, çocukları da oradadır. Roman da bu şekilde sona erer.

Yonca, yazdığı romanı bu şekilde Aslıhan'a anlattıktan sonra romanını beğenmesini temenni ederek onları çok sevdiğini söyler ve mektuba son noktayı koyar.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI-BAKIŞ AÇISI

Dört Yapraklı Yonca iç içe iki romandan oluşur. İki roman da yazar-anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Bu anlatımda yazar, etiyile kemiğiyle metnin düzenleyicisi olup metin ile ilgili her türlü sorumluluğu üstlenen kişidir. Romanda yaşanan olayları öyküleyen, betimleyen ve anlatan hep aynı kişi yani yazardır. Okuyucu ile paylaştığı anlatının tüm verilerine egemendir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Aşağıdaki kesitlerde de bu görülür:

Somnur, gerek dış güzelliğiyle gerekse de iç güzelliğiyle incilere benzeyen, nurlu bir güzelliktedir.

“Somnur’un memnun bir gecesi... Zira babası işleri için Ankara’ya gitmiştir. Ev halkı ve eşyası küfürlü telefon konuşmalarından bir müddet kurtulup başını dinleyecek. Genç kıza öyle gelir ki odaları, salonları dolduran stil eşya, hele şu piyano köşkte o hoyrat ve bayağı sest en fazla rahatsız olanlarıdır. “Ellerinden gelse yerlerinden oynayacaklar. Merdivenlerden paldır küldür yuvarlanarak, kapıları zorlayıp pencerelere koşuşarak umumi bir isyan halinde kaçacaklar, eski yurtlarına, saraylara, sahilhanelere can atacaklar! Bizi muhakkak yadırgıyorlar. Yıllardır bir türlü alışamadılar. Hoş, eski yurtlarında da şimdi yeller esiyor ya. Kalanların çoğu tütün, çay, deri ve kösele antrepoları. Gittiklerine pişman olup kös kös geri dönerlerdi zavallılar!”⁹³⁹

Somnur, hem alçakgönüllü hem oldukça ağırbaşlı hem de terbiyeli bir kızdır. Babası sonradan vurgunculukla zengin bir adam olmasına rağmen kültür yönünden kendisini geliştirmeyi başaramaz. Somnur da babasının ağzından düşürmediği küfürlerden nefret eder. Bundan dolayı babasının evde olmadığı zamanlarda evde küfürde olmayacağı için mutluluk duyar.

Romanın ana kahramanlarından biri olan Aslıhan, oldukça rahat tavırlarıyla her zaman doğallığını korur. Karşısında bir kadın değil de erkek olduğu zamanlarda bile saçını başını, kıyafetlerini düzeltme gereği duymaz. Aslıhan, hayatın sunduğu

⁹³⁹ Refik Halit Karay, *Dört Yapraklı Yonca*, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.73.

tüm güzelliklerden yararlanmak isteyen bir kızdır. Müzikten çok anlamasa da şarkı söylemekten zevk alır.

“Aslıhan müzikten anlamamakla beraber yeni ve eki bütün türküleri, hatta geçmiş zamanın kantolarını bilir. Küçük sesiyle ve şirin bir tavırla söyler. Hem de herkesin bilmediği parçaları nereden, nasıl kapıyor? Anlaşılmaz. Mesela o Çingene türküsüne, bir yerden duyarak zihnine hak ettiği: Çocuk da giriyor yaşına, yaşına, / Takke de istiyor başına, başına parçasıyla ayrı bir hoşluk katar. Hele Ermeni ve Rum şiveleriyle söylediği kantolarda öyle komik öyle sevimlidir ki!”⁹⁴⁰

Romanın diğer kadın kahramanı da Emire'dir. Emire, dış güzelliği ile erkeklerde hayranlık uyandıran bir kızdır. Kocasını Feridun onu görür görmez âşık olur ve vakit kaybetmeden onunla evlenir.

“Emire malumatı geniş ve çeşitli, iki ecnebi lisanı bilen bir kocası olacağından dolayı memnun; dönüp onun yüzüne baktı. “Hem bilgili hem yakışıklı. Aslı'ya ne kadar teşekkür etse az” diye içinden söylendi. Bakışın tam manasını eğilse de sıcaklığını kavrayan Feridun da içinden söyleniyor: Ne güzellik, ne tazelik bu. Benden de hazzetmeye başladı. Kırk yıl arasam bulamazdım. Bizim cici yeğenin sayesinde ele geçirdim; saadetimi ona borçluyum.”⁹⁴¹

Dört Yapraklı Yonca cemiyetinin son üyesi de Yonca'dır. Yonca, lise öğrenimini tamamladıktan sonra memleketine döner. Ancak onun en büyük korkusu bir gün İstanbul'a yeniden döndüğünde bunun sebebinin maddi ya da manevi yardım olmasıdır.

“Dört Yapraklı Yonca cemiyetinin maddi ve manevi ihtiyaca düşecek, yardım dileyecek ilk azası da olmayı istemiyor. Bu ne haset ne de garez. Sadece izzetinesif meselesi; genç kızın esas dileği şudur: Şayet bir gün İstanbul'a dönecekse üç arkadaşının karşısına acınacak bir tarafı olmadan çıkmak. Yonca ahlak bakımından da kusurluluğu kabul etmiyor. Temiz kalmalıdır.”⁹⁴²

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Dört kız arkadaşın başından geçenleri anlatan roman çerçeve olay örgüsünden oluşur. Bir olay bir başka olay içine yerleştirilerek sunulur.

Birinci Vaka Parçası: Liseden mezun olduktan sonra memleketine giden Yonca, vagona yalnızlıktan sıkılınca kahramanlarının kendileri olduğu bir roman yazmaya başlar. Sonra da arkadaşı Aslıhan'a mektup yazarak yazdığı romanı anlatır.

⁹⁴⁰ a.g.e. s.75.

⁹⁴¹ a.g.e. s.105.

⁹⁴² a.g.e. s.88.

Roman onların yirmi yaşından kırk yaşına kadar yaşama ihtimalleri olan yirmi yıllık hayatlarını konu alır.

İkinci Vaka Parçası: Yonca, Somnur, Emire ve Aslıhan adlı dört arkadaş lise son sınıfta okuyup birbirlerini çok severler. Bu arkadaşlıklarının ömür boyu devam etmesi için Dört Yapraklı Yonca adlı bir yardımlaşma cemiyeti kurarlar.

Üçüncü Vaka Parçası: Aslıhan en yakın arkadaşlarından biri olan Emire'yi amcası Feridun ile tanıştırır. Emire, Feridun'dan çok etkilenir. Onun hem zengin hem yakışıklı hem de geleceğinin parlak bir genç olmasından dolayı doktor olma hayallerini bir kenara bırakarak Feridun ile evlenir. Aradan geçen beş yıl içinde kızları Semire doğar, Feridun bakan olur. Verilen bir davette Emire yıllardır görmediği arkadaşı Yonca ile karşılaşır. Yonca da çok zengin bir beyle evlenir. İki arkadaş tam bir sohbet edemediği için Yonca davetten ayrılır. Bu yıllarda Somnur da babasının vurgunculuk suçu ile hapse girmesiyle zor günler geçirir. Aslıhan da onun bu zor günlerinde arkadaşını yalnız bırakmaz. Somnur'un babası için bir avukata giderler. Avukat Sebati çok yakışıklı bir adamdır. Aslıhan onu görünce çok etkilenir. Eli ayağı birbirine dolaşır. Sebati de ondan çok etkilenir. Çok geçmeden ikisi de birbirlerine bunu itiraf ederler. Sebati eğer Aslıhan'ın da rızası varsa ailesiyle tanışmak ister. Aslıhan da büyük bir zevkle kabul eder. Somnur da geçirdiği bir rahatsızlıktan ötürü kaldırıldığı hastanede Doktor Server ile tanışmış ve aralarında bir aşk başlar. Arkadaşlarının aşklarına şahit olan Emire ise Feridun'a âşık olmadan evlendiği için pişmanlık duyar.

Dördüncü Vaka Parçası: Aradan beş yıl daha geçer. Aslıhan, Sebati ile evlenir. Üstelik bu beş yıla üç de çocuk sığdırır. Somnur da Server ile evlenerek bir erkek çocuğu dünyaya getirir. Bu yıllarda yaşananların en kötüsü Emire'nin başına gelir. Kocasını Feridun'u bırakarak araba yıkayıcısı Bedri'ye kaçar. Ancak Bedri'nin ona olan aşkı çabuk biter. Ona kötü davranarak başka kadınlarla ilişki yaşar. Sebati ve Server de Emire'den habersizce Bedri ile konuşarak Emire'den boşanması için ona para teklif ederler. Bedri de bu teklifi büyük bir sevinçle kabul eder. Emire boşandıktan sonra ortadan kaybolur. Bir ara Samsun'da babasının yanında kalsa da Atıf Bey'in yardımıyla oradan ayrılarak hayatına yeni bir yön vermek üzere herkesten uzak yerlere gider.

Beşinci Vaka Parçası: Aradan bu kez on yıl geçer. Dört arkadaş yeniden bir araya gelir. Emire, Bedri'den olan çocuğunun ölmesi üzerine tekrar Feridun ile evlenir. Yonca'nın yazdığı roman da bu şekilde sona erer.

Altıncı Vaka Parçası: Yonca yazdığı romanı Aslıhan'a anlattıktan sonra romanı beğenmesini temenni ederek onları çok sevdiğini söyler ve mektuba son noktayı koyar.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Dört Yapraklı Yonca'da çerçeve romanda ve alt romandaki kahramanlar aynı kişiler olduğu gibi alt romanda hayali kahramanlar da vardır. Dört ana kahraman ve onların anne babaları hem çerçeve romanda hem de alt romanda varken genç kızların evlendikleri Feridun, Bedri, Server, Sebati, Faiz Bey hayali kahramanlardır. Roman, şahıs kadrosu bakımından oldukça geniştir. Dört ana kahraman olan Yonca, Aslıhan, Emire ve Somnur'un etrafında yirmi yıllık bir yaşam anlatılır.

Somnur, ince, iyi yürekli, içlilikte Pamuk Prenses nevinden bir masal kızını andırır. Somnur oldukça da intizamlıdır, evde hizmetçileri olduğu halde onlara el sürdürmez, kendi işini kendi yapar.

“Kızı bu çarık sözünün para cüzdani manasına geldiğini bilmeden dinler, koynunda çarıkla gezmeyi marifet sayan babadan tiksiniyordu ve orta halli, lakin nazik, şefkatli bir dayı ile teyze yanında irkilmeden, utanç duymadan fikir rahatlığı içinde yaşayan Aslıhan'ın yerinde olmayı isterdi. Yine bu babadan dolayı, servetine rağmen üç arkadaşının da kendisine gıpta etmediğini Somnur anlıyordu. Onu kıskananlar Çulhagil'i tanımamış olan kızlardı, bu kızlardan da şatafat düşkünleri.”⁹⁴³

İnci gibi bir kızdır. Mat bir teni vardır. Somnur, liseyi bitirdikten sonra geçen beş yıl içinde ne fizik ne de moral olarak hiçbir değişikliğe uğramaz. Yine ipince, şeffaf vücutlu, iyi ahlaklı, sakin ve itaatli bir kızdır. Başlarına gelen olayları tevekkül ile karşılamayı, kibar ruhlu kalmayı bilir. Babası tutuklanınca çırpınmaz, saçını başını yolmaz, düşüp düşüp bayılmaz, kimseye dert yanmaz. Vakarını muhafaza eder.

Somnur'un aşk hikâyesi de onun ruhuna uygun olarak oldukça sadedir. Birdenbire baş gösteren bir apandis krizi üzerine genç kızı Türk doktorlarla yabancı

⁹⁴³ a.g.e. s.61.

hemşirelerin çalıştığı özel bir hastaneye kaldırırlar, hemen ameliyat ederler. Ameliyattan sonra gözlerini açtığı zaman bir tehlike atlatmanın zevkiyle etrafına bakınca beyaz gömlekliler arasında Server’i görmek Somnur’daki yaşama keyfini arttırır. Hele birkaç gün karşısında hep onu görünce ölmediğine şükreder. Dünyayı görüş tarzı değişir. O kadar ki bir hafta içinde tamamen iyileştiği, evine dönecek vaziyete girdiği halde ısrar etmiş, korktuğu gerekçesiyle hastanede kalır.

Somnur, çok şefkatli ve yufka yüreklidir. Arkadaşı Emire’nin Bedri ile olan sefil evliliğinde arkadaşına sürekli maddi- manevi yardımda bulunur. Somnur, Emire’yi ziyaret ettiği zamanlar onu sefil halde görünce yüreği cız eder. Geçmişte yaşadığı Kuzguncuk yolundaki koca yalının başlıca odalarında yanan Viyana malı, pembe veya krem renkli emaye borularıyla iç açıcı, tavana kadar uzanan çini sobalar, bunlara ilaveten salondaki mermer şömine gözünün önüne geldikçe iyice dertlenir.

“Çulhagil’in zengin kızı –haysiyet meselesi yapan Emire’den gizli- garajcıya daima yardımda bulunuyor. Fakat para eriyor, yeni sermayeler de eskileri gibi çabucak eriyip gidiyordu. Hele 1953 kışında durum tamamıyla kötüleşmişti.”⁹⁴⁴

Romanın diğer kahramanı da çılgın, asi ama hayat dolu olan Aslıhan’dır. Aslıhan, dağınık, ihmalci, bakımsız, çarçabuk kadınlaşmış, etli, canlı bir kızdır. Endamlı da sayılmaz. Ama yine de çekicidir. Aslıhan, hem öksüz hem de yetim bir kızdır. Haftasonları, dayı dediği teyzesinin kocası Abdurrahman Efendi’nin Kadırga’daki evine gider. Aslıhan oldukça rahat tavırlı olduğu için kendisini seven erkeğin karşısında her zamanki doğallığını kaybetmez, eteğinden taşan kombinezonunu gizlemek, dağınık saçlarını eliyle olsun biçime sokmak, belinin üzerine katlanmış bluzunu çekip düzeltmek lüzumunu bile duymaz, hiç birine aldırılmaz.

“Aslı, amcası ile konuşurken bazen senli benlidir. Bazı defa ‘siz’li... Gelişe göre mi? Hayır, ciddi mevzularda ‘sizli’yi seçer; latife karıştırıcaksa o zaman cümlelerin bir tarafına ‘amca-amcacığım’ hitaplarını katmak şartıyla ‘senli’yi tercih eder.”⁹⁴⁵

Hakikaten Aslıhan, çok sıcakkanlı bir kızdır. Özellikle gülüşü insanın kederini dağıtır.

---

⁹⁴⁴ a.g.e. s.235.

⁹⁴⁵ a.g.e. s.51.

“Yok, artık ben de bugünden itibaren değişeceğim. Bambaşka bir Aslıhan olacağım. Beş senedir keyfimce, çocukça yaşıyorum, hayatı ciddi manaya almadan, hep şaka, eğlence içinde. Kafi... Kadın olmak zamanı geldi, geçti bile. Yaş yirmi beş. Kim demi? Yirmi altı! Yonca hanımefendi oldu. Emire de öyle. Biz? Biz, bıraktıkları yerde oturuyoruz. Evlenmemiş iki hanım kız. Ahdediyorum, nihayet altı aya kadar ben de nüfus cüzdanımdaki ‘medeni ve şahsî ahvalindeki tebeddülât’ hanesini bomboş durmaktan kurtaracağım, oraya bir kayıt geçecek: Şu mahallede, şu sokakta oturan şu isimdeki adamla evlenmiştir.”⁹⁴⁶

Aslıhan, hayatını doya doya yaşadıkdan sonra yakın arkadaşlarının da evlenip çoluk çocuğa karışması sonucu artık evlilik vaktinin geldiğini düşünerek karşısına çıkacak erkeği beklemeye başlar. Şansına da karşısına büyük aşk yaşayacağı Sebati çıkar.

“Sebati Bey’le evleniyorum. Adamcağızın akli başından gitti. Şayet dayımın kirli çıkı zenginlerden olduğunu da öğrenirse –ki öğrenmemesi ihtimali yoktur- tel duvağı hazırlamalı. Yaşadık! Benim bu işlerde tecrübem vardır; Feridun amca da ilk gördüğü gün Emire’ye avukatın bana baktığı gözlerle bakmıştı. Çıplağı gören gözler ama sokaktakilerinki gibi değil, ‘şer’i şerif’ mucibince, meşru yolları düşünerek!”⁹⁴⁷

Aslıhan, Sebati’yi görür görmez onun tam istediği gibi bir eş adayı olduğuna karar verir ve onunla evlenmek ister.

“Doğrusu böyle bir erkeğin kolunda nikâh salonundan çıkmayı istemeyen yoktur. ‘Kocam’ demeye değer. Ayrılırken elimi başka türlü tuttu, bırakmaya gönüllü razı değildi. Neredeyse ‘Sizi ben götürüyüm’ diyecekti. Bakalım ne günü telefon edecek? Artık babanın davasını can ve gönülden takip eder, marifetini bana ispat için. Bir karımız da bu!”⁹⁴⁸

Sebat’yi tanıyınca kadar ne kıyafetine ne de halkın ne diyeceğine aldırış etmeyen Aslıhan çok değişir. Artık kendisine eski gözle, omuz silkerek bakmaz, kendini Sebati’ye beğendirmek ister; daha doğrusu gözlerini Sebati’nin gözleri yerine koyar. Vücudunu erkek bakışıyla ve erkek düşüncesiyle eleştirir.

Aslıhan, Sebati’yi tanıdıktan sonra doğduğuna, yaşadığına, bugüne eriştiğine memnun olur. Sevdiği erkeğe de tat vereceği için çok memnun olur. Tat verecek vücutta ve ruhta olduğundan, sevildiğinden ve sevdiğinden dolayı memnundur. Mümkün olan her şeyi yaparak kocasına hiçbir kadında bulamayacağı zevki

---

⁹⁴⁶ a.g.e. s.168.

⁹⁴⁷ a.g.e. s.176.

⁹⁴⁸ a.g.e. s.176.

verecektir. Hem içinden geleni yapacak hem de filmlerde gördüklerini uygulayacak, bütün varlığıyla onu tatmine çalışacaktır. Bu konuda kendisine de çok güvenir.

“Bütün bu işler olupbitti. Yine de hala ‘Ya onu görmeseydim, karşıma çıkmasaydı ne yapardım?’ korkusu içindeyim. Korkacak artık hiçbir şey kalmadığını biliyorum. Fakat olmamış olması ihtimalini aklıma getirdikçe hayali korkunun dehşetiyle ürperiyorum, haykırmak istiyorum. Bunu yaptıran aşktır.”⁹⁴⁹

Sevmenin ve nişanlanmanın Aslıhan’a daha ilk baştan bazı faydaları dokunur. Eskisi kadar savsakçasına giyinmediği gibi iç çamaşırlarını da artık pahalılarından seçer, ütüsüz bırakmaz. Çengelli iğne ile de şurasını burasını tutturaktan vazgeçmez. Çorapları da artık düşmez.

“Rejim yapıyorum. Bir limonata içerim o kadar. Sebati’nin yanında iri kalçalı, bodur bir besleme kız vaziyetinde kalmak istemiyorum. Artık kendime bakacağım. Hürriyetimi kaybetmenin bir saat halini alacağını hiç zannetmezdim.”⁹⁵⁰

Aslıhan büyük kayınvalidesinin vefatından sonra Bebek sırtındaki köşkün müstakil hanımefendisi olur. Bu evi ve yeri çok sevdiği için yaz kış ayrılmaz.

“Şimdiki en büyük zevki ne otomobil ne denizdir; çocuklarıdır. İlki oğlan, dört yaşında, ikincisi bir buçuğuna yeni basmış kız. Oğlan anaya kız babaya benzemektedir. Yani ikisi de güzel ve sıcakkanlı. Çocuklarından ve kocasından başka kimseyi gözü görmüyor. Somnur müstesna hemen hemen samimi ahababı da pek yok. Davetleri mecbur olduğu için reddedemiyor ve mukabele mecburiyetinden dolayı misafir çağırıyor. Tam refah içindedir. Erkek aşçısı, bahçıvan, uşak, hizmetçi ve dadı beş kişilik ekibin çevirdiği evde her şey muntazam ve mükemmeldir. Asıl mükemmel olan karı kocanın münasebetidir. İlk günündeki hararetle, heyecan ve hayranlıkla birbirlerine âşıktırlar. Birbirlerinden hiçbir şey gizlemediklerine, gizlemeye lüzum görmediklerine göre bu pürüzsüz uyuşma, anlayış ve muhabbet çok uzun ömürlü olacak, ömürlerinin sonuna kadar sürecektir.”⁹⁵¹

Romanın diğer kadın kahramanı da yaşadığı inişli çıkışlı hayatıyla Emire’dir. O, çocuğu ve kızıyla Ankara’da politikanın etkisinde sürdürdüğü hayatı sıkıcı bularak Bedri adlı serseri ile kaçır. Ancak bu yeni hayatında da mutlu olmaz. Bedri, kısa sürede kendisinden sıkılarak onu aldatır.

“Asılları saf Âri ırktan olacak ki şehirde bir başına giderken onu bir ecnebi kız sanırlar. Endamından, renginden, ince, uzun bacaklarından, kemikli büyücek bacaklarından, yürüryüşünden, hülasa Avrupalıyı belirten farklardan, ‘Dört Yaprak’ın en güzeli odur. En şirini olmamakla beraber Fransız İhtilali ve Napolyon

⁹⁴⁹ a.g.e. s.210.

⁹⁵⁰ a.g.e. s.226.

⁹⁵¹ a.g.e. s.240.

zamani kıyafetlerinde yapılmış, kadın ve genç kız gravürlerindeki belden aşağısı uzun, göğüs kısmı kalkık, hokka ağızlı, hurma burunlu, kendinden platine saçlı, ahu gözlü, kiraz dalı gibi uzanmış endamı ve parşömen teni ile çarpıp vurucu bir güzellik. Ancak bu ırkta görüldüğü gibi kalıp mükemmelse de içine henüz kadın girmemiş."⁹⁵²

Emire'nin ailesi Bakırköy'de oturduğu için gelip gitmesi bir mesele olduğundan kızlarını yatılı yazdırırlar. Oldukça akli başında olan genç kız arkadaşlarının gelinlik elbisesi düşünmelerinden çok doktor çıkıp beyaz gömleğini giyeceği günün sabırsızlığı içindedir.

*"Boşuna ümitlere kapılıyorsun. Seni ilk senesi değilse bile ikincisinde fakülteden kaparlar, nikâh salonuna sokup memurun karşısına oturturlar; tahsilin yarıda kalır. Böyle kaç tanesini gördüm!"*⁹⁵³

Emire, Feridun ile tanıştığında yanlış bir şeyler yapmaktan çok korkar. İçinde büyük bir heyecanla buluşma anını bekler.

*"Sakin aptal aptal, saçma sapan bir şeyler söylemeyeyim! Beni kültürsüz, bön bir kız sanmasın, tanıştığına pişman olmasın."*⁹⁵⁴

Kendisini beğenmiş olan erkeği hayal kırıklığına uğratmak ve Aslıhan'a karşı mahcup düşmek işine gelmediğinden yani bu durumu izzetinefisine yediremediğinden dolayı çok korkar. Bununla beraber Feridun'u hayalinden de silemez. Onu düşünmek her genç kızda olduğu gibi kendisinde sadece bir okşanma arzusu uyandırır. Emire daha ötesini düşünen ve isteyen anormalliğe kaymış kızlardan değildir. Hafif bir zevk dalgası bir gelip bir gider.

Emire bilgisi geniş ve iki yabancı dil bilen bir kocası olacağından dolayı memnundur. Dönüp onun yüzüne bakar.

*"Hem bilgili hem yakışıklı. Aslı'ya ne kadar teşekkür etse az" diye içinden söylenir. Aynı anda Feridun da içinden söylenir: "Ne güzellik, ne tazelik bu. Benden de hazzetmeye başladı. Kırk yıl arasam bulamazdım. Bizim cici yeğenin sayesinde ele geçirdim; saadetimi ona borçluyum."*⁹⁵⁵

Feridun ile evlenme fikri onu doktor olma düşüncesinden uzaklaştırır.

"Tıp Fakültesi'ni artık düşünmez olmuştur; kafasında tahsille, doktorlukla alakası bulunmayan bambaşka bir âlem doğuyor. Güzelliğini altın bir çerçeve içine

⁹⁵² a.g.e. s.12.

⁹⁵³ a.g.e. s.38.

⁹⁵⁴ a.g.e. s.39.

⁹⁵⁵ a.g.e. s.105.

sokup büsbütün değerlendirmek; bu şehrin veya Ankara'nın en seçkin sosyete kadını olmak. Hem yalnız serveti de az görüyor; biz de politikadan kuvvet almamış servetin muhiti de, tesiri kifayetsizdir. Feridun milletvekili seçilmeli, bakanlığı elde etmelidir. Pampirik Dede'nin de ömrü sayılı. Hayatini muhafaza ediyor. Bünyesi sağlam, hafızası yerinde falan filan ama yaşı doksan. Gözlerini yumunca büyük bir servete konacaklar. Şöhretle servet birleştikten sonra Emire istediğine fazlasıyla kavuşacak.”⁹⁵⁶

Gerçekte heyecan kabiliyeti kifayetsiz olan sosyete hayatı Emire'yi büsbütün katılaştırır, ruhen de bekleştirir. Yeni çıkan çoraplar, o sırada moda olan tırnak cilaları ya da kuaför meselesi samimi duygulardan daha fazla benliğini kavrar. Küçük Semire'ye karşı beslediği sevginin de çoğu lüks bir bebek arabasında, başı horozlu bir dadı tarafından gezdirilmesi, Amerika'dan uçakla hususi, çocuk mamaları getirilmesi şeklinde ortaya çıkar.

“O kadar aranan ve beğenilen bu genç kadın –ki henüz yirmi beşindedir– sadık bir zevce olarak kalmış mıdır? Kalmıştır; zira Emire kendisine âşıktır, dostu aynasıdır; kendi gözleriyle yine kendisini okşamaktan, kendisine meftun olmaktan adeta yorgunluk veren bir zevk alır. Zaten süsüne düşkün fazla güzel kadınların çoğu etraftan topladıkları hayranlıkları, uyandırdıkları arzudan, düşündüklerini bildikleri sahnelerden tatmin edilirler; üst tarafını aramak lüzumunu duymazlar. İşte Bayan Bahçesaray'ın iffetini koruyan da budur. Bu kadının Narsist oluşudur. Sadece gözlerin ve muhayyilelerin maşukası kalacaktır. O kendisine hayran yaşayacak başkaları da ona!”⁹⁵⁷

Emire, yakın arkadaşları olan Somnur ve Aslıhan'ın aşk dolu hikayelerini dinledikçe kendisinin Feridun'a gerçekte hiçbir zaman aşık olmadığını anlar. Erken evlenmenin verdiği pişmanlıkla arkadaşlarına gıpta ile bakar. Bu düşünceleri Bedri'yi tanmasıyla iyice artar.

“Emire deminki sualleri sorup cevaplarını dinlerken ayrıca bir şeyler düşünmüş, kendinde bir tuhaflık hissetmişti. Sevişmeden acele evlenmiş, bir kadının sevişenlere karşı duyduğu gıpta. Ona bu nasip olmamıştı. Feridun'u sadece beğenmiş, muvafık bulmuştu.”⁹⁵⁸

Aşkla beraber Emire'de sınırsız bir inat ve sertlik de başlar; aksi, lanet bir kadın olur. Bu aksilik yapacağı işin çirkinliğini anlamasından, izah edemeyişinden ve o sebeplerle muhitine düşman kesilmesinden ileri gelir. Herkesten fazla kocasına

---

⁹⁵⁶ a.g.e. s.111.

⁹⁵⁷ a.g.e. s.144.

⁹⁵⁸ a.g.e. s.222.

karşı nefret duyması da yine utancından ve kendisini haklı bulmaya ihtiyaç hissetmesinden kaynaklanır.

"Bizim sokağın köşesinde şık bir garaj açıldı. Önünden geçerken bakıyordum. Bir gün orada kollarını sıvamış, iş kıyafetinde, güçlü kuvvetli bir adam gördüm. Bu görüşten duyduğum heyecanı sana tarif edemem; o güne kadar hiçbir erkeğin vermediği bir heyecandı bu! Allak bullak oldum. Artık vakitli vakitsiz vesileler icat ederek oradan geçiriyordum. Geçişlerim dikkati çekti. Başka hiçbir şeyle, kimse ile alakadar olamıyordum. Istrap ve haz içinde aylarca kıvrandım. Olan oldu."⁹⁵⁹

Emire, her ne kadar sefil bir duruma düşse de yine de Bedri ile yaşadıklarından pişmanlık duymaz. Dünyadan keyif almayı, eğlenceyi, eski hayatının ne kadar yavan olduğunu Bedri ile yaşadıktan sonra anlar.

"Bedri bana hayatımın en zevkli günlerini yaşattı dedi. Gün oldu ki ötekiyle geçirdiğim altı seneye bedeldi. Onu tanımakla bir bakıma düştüm; lakin dünyadan tat almayı onunla öğrendim; yedi kat göğe yükseldiğimi duyduğum dakikaları da yine ona borçluyum. Lüks içindeki ömrümün ne yavan geçtiğini onu bulduktan sonra anladım. Hele ilk senelerde!"⁹⁶⁰

Emire henüz çok gençken kurdukları Dört Yapraklı Yonca cemiyetinden ilk yaralanacak kişi olmayı aklından geçirmezken yaşadıkları sonucu ilk yardımı gören olur. Emire, Bedri ile yaşadıklarından dolayı pişmanlık yaşamadığını söylese de yıllardır uzak kaldığı kızı Semire aklına geldikçe derin bir vicdan azabı yaşar.

"Meğerse çocuk aklıyla kurduğumuz ve bir eğlence sandığımız o cemiyetten bir gün gelecek ben faydalanacakmışım. Yardıma muhtaç hale ben düşecekmişim! Dörtlerin en güzeli ve kendisine en evvel sağlam bir izdivaç temin eden! Ne kadar ayıp oldu, nelerden ayrıldım! Hepsinden müthiş Semireceğime uzak kaldım."⁹⁶¹

Emire, kocası Bedri'nin dul bir kadınla beraber yaşamaya başlamasından sonra içinde bulunduğu durumdan uzaklaşmak için babasının yanına Samsun'a gider. Ancak oradan da kimseye bir şey söylemeden ayrılır. Arkadaşları en son yaşlı bir adam ile konuştuğu hakkında fikir sahibi olurlar.

Emire'nin Feridun'u terk etmesindeki asıl amaç belki de onun henüz aşkı, sevgiyi bilmeden gencecik bir kızken karşısına ilk çıkan Feridun ile aşk sandığı ama sadece beğenme sonucu yaptığı evliliğidir. Zamanla Feridun'un işlerine yoğunlaşarak

---

⁹⁵⁹ a.g.e. s.233.

⁹⁶⁰ a.g.e. s.237.

⁹⁶¹ a.g.e. s.239.

karısını ihmal etmesi genç kadında bir duygu boşluğu yaratır. Bunun sonucunda da Bedri ile birlikte olur.

Aradan geçen uzun yıllardan sonra Emire yaptığı hatanın farkına varır. Neyse ki kocası Feridun'un ona karşı olan sevgisi hala devam ettiği için çift yeniden birleşir. Emire, tekrar eski zenginliğe kavuşsa da bu kez daha sade bir hayatı tercih eder.

*"Emire bir aralık uzaklaştığı mükellef yalıda çok basit bir hayat sürmektedir. Semire on sekiz yaşında bir afet. Dört Yapraklı Yonca cemiyetinin manevi evladı."*⁹⁶²

Dört Yapraklı Yonca romanının son azası da Yonca'dır. Yonca, azimli, iradeli bir kızdır. Ancak fizik bakımından ilk bakışta cemiyetin en az hoş gidenidir. Esmer, ufak tefek, kalın kaşlı, iri siyah gözlü, dişlek bir güney bölgesi kızıdır. Ufak tefek vücudu ötekilerinkinden çok daha tenasüplü, kemiksiz, dolgun, buğday tenli, sıcak ve durudur. Ancak bir gün iyi giyinmeye, boyanmaya başlarsa şık bir esmer hatta esmer güzeli bile olabileceği de açıkça ortadadır. Kusurlu ağzı ona erkeğin pek tesirli bulacağı bir şahsiyetlilik verebilir. Yonca'nın hareketleri doğuştan kibardır. Yiyişi, yürüyüşü, kalkıp oturuşu, söz söyleyişi, baş tutuşu hepsi çok kibardır. Yonca, aynı zamanda çok da intizamlı bir kızdır. Okuldaki dolabı bir eczane vitrini gibi çok düzenli, her şey yerli yerindedir. Yonca'nın İstanbul'da okuma sebebi, annesinin ölümü ile yalnız kalan babası işleri sebebiyle onunla ilgilenemediği için onu yatılı okula yazdırır.

Güzellikte öbürleri ile yarışamayan Yonca, aşağılık kompleksine kapılarak tesellisini daha ziyade edebiyatta, hususıyla tasavvuf eserlerinde aramaktadır. Çoğu kadının güzelliğinin açığını kapatmak ihtiyacı ile edebiyata merak salması gibi Yonca da edebiyatla meşgul olur. Aslıhan işi sezdiğinden ona sırası geldikçe gönlünü almak için:

*"Sen hele mektepten kurtul, zevkine uygun giyin kuşan, saçlarını yaptır, boyan. Bir olusun ki! Ne vücuttur sendeki! İçimizdeki en pürüzsüz ten sende, en şahane açık giysi yine sende. Ne sırt, ne omuzlar, ne boyundur o! Biraz daha serpilip geliştin mi bizim mahalledeki kolacı Madam'ın dediği gibi İstanbul'un belini kırarsın..."*⁹⁶³

---

⁹⁶² a.g.e. s.274.

⁹⁶³ a.g.e. s.35.

Onun istediği de küçük, sevimli, yeni yapı, bahçe içinde bir evdir. Evinin İstanbul'da ve kocasının tıpkı Feridun Bey gibi otuz beş yaşını geçmiş bir erkek olması da şarttır. Gençler Yonca'nın ağırbaşlı mizacına uygun gelmez. Kocasıyla bir yere gidip gezerken kocasını herkes ciddiye almasını ona hayranlık duymalarını ister.

Yonca, kurdukları Dört Yapraklı Yonca cemiyetinin maddi ve manevi ihtiyaca düşecek, yardım dileyecek ilk azası da olmayı istemez. Bu ne haset ne de garezdir. Sadece izzetinefis meselesidir. Genç kızın esas dileği eğer bir gün İstanbul'a dönecekse üç arkadaşının karşısına acınacak bir tarafı olmadan çıkmaktır. Yonca ahlak bakımından da kusurluluğu kabul etmez. Ona göre bir genç kız her zaman temiz kalmalıdır.

Okuldan sonra Yonca'nın diğer kızlarda bağlantısı devam etse de daha sonra kopar. Yonca Irak Ayan azasından Faiz Taib Bey ile evlenerek büyük bir refaha kavuşur. Yonca şimdi gelişmiş, güzelleşmiş yahut o tesiri yapan bir hanımefendi olur. Bir ara Ankara'ya gelir ve burada Emire ile karşılaşır. Bir süre sohbet ettikten sonra birlikte Aslıhan'a sürpriz yapmaya karar verirler. Ancak acil işi çıktığını ileri sürerek görüşmeye gitmez. Durumunu anlatan mektup yazacağını söylese de o mektup uzun yıllar sonra gelir. Somnur ve Aslıhan ondan iyi haberler beklerken Yonca, mektubunda tek başına İstanbul'a geleceğini yazar:

"Hayır, tek başına. Zira o da galiba ayrılmış; vaziyeti pekiyi değilmiş ki Aslıhan'ın yanında kalacağını yazıyor. Hani on sene evvel olduğu gibi!"⁹⁶⁴

"Evvelki gün birbirimizden ayrıldığımız zaman mektebi yeni bitirmiş, hayata henüz atılmamış dört genç kızdık. Kimin ne yapacağını bilmiyorduk, bilemezdik. Karşılıklı yardım yemininde bulunmuştuk. Şimdi ben şu uçsuz bucaksız bozkırları geçerken muhayyile kuvvetime ve biraz da bildiğim karakterlere dayanarak onların yirmiden kırk yaşına kadar yaşamaları ihtimali olan yirmi yıllık hayatlarını bir roman şekline sokarak yazacakmışçasına düşünemez miyim? Romanın ismi birdenbire znimde parladı: Dört Yapraklı Yonca. Nereden başlamalıydım? Cemiyeti kurduğum günden yani Somnur'un köşkündeki toplantıdan. Zaten bu toplantıdan bir hafta sonra beni trene koymuştunuz. Hayatımızda daha en küçük bir değişiklik olmamıştı. Vakayı sürüklemek için bir başlangıç icat etmem lazım geliyordu, zararsız bir macera!"⁹⁶⁵

---

⁹⁶⁴ a.g.e. s.234.

⁹⁶⁵ a.g.e. s.268.

Genç kızlar arasındaki tek sanatkâr ruhlu olan Yonca, içindeki yazarlık gücünü göstererek memleketine dönüş yolculuğunda kendisinin ve arkadaşlarının başkahramanlarını oluşturduğu bir roman kaleme alır.

Aslıhan'ın amcası Abdurrahman Bey, romanda ikinci dereceden önemli kahramanlardandır. Abdurrahman Efendi, okur yazar tüccarlardandır. Bilhassa ırkının tarihine ve folkloruna meraklıdır. Çok tatlı, canlı da konuşur. İnsafli ve idrakli bir adam olduğundan, zekâsı da işlediğinden sözü uzatmaz, tadında bırakır. O, yeğeni Aslıhan'ı çok sevmekte yeğenini prenses saymaktan, o muameleye layık görmekten zevk ve gurur duyar. Aslıhan odaya girince yerinden doğrulmak arzusuna kapıldığı, hatta ayağa kalktığı da olur.

*"Aslıhan'dan bir şey esirgemezdi. Çocuğu yoktu, malını mülkünü evlat edindiği Aslıhan'a bırakacaktı. Kırimlı için orta halli yaşamasına uymayan, gizli zenginlerden olduğu rivayeti de ortada dönüp dolaşmaktadır."*⁹⁶⁶

Romanda Emire'nin ilk kocası Feridun, otuzunu aşmış gösterişli bir erkektir. İşine olan bağlılığı karısı ile yeterince ilgilenememesine sebep olur. Bundan dolayı da Emire tarafından ihanete uğrar.

*"Yüzü güneşten yandığı için mavi gözleri büsbütün dikkati çekiyor; aslında açık kumral olmalı. Yanında bir evrak çantası durduğuna göre belki avukat. Temiz, ciddi giyinmiş. Ayakkabıları pırıl pırıl boyalı, çorapları gergin. Aslıhan'ın zıddına gayet çekidüzen meraklısı, kıvrak."*⁹⁶⁷

Emire Feridun'u görür görmez ondan etkilenir. Onun gibi yakışıklı bir genç kızın ilk bakışta dikkatini çeker. Beğenilen bir erkek olmakla beraber Feridun'un hayattaki tek kusuru belki de Avrupa'da tahsil ve staj yapmakla beraber kadın meclislerinde sıkılğan kalmasıdır.

*"Maliye Müfettişinin kafasındaki izdivaç meyli bu üçüncü buluşmada ve sekiz gün içinde olmuş bir fikir haline gelivermişti. Farkına varınca şaştı, aceleciliğine kendi bile şaştı: Ne oluyor bana, diye kendi kendine söylendi. 'Anası babası ne düşünüyor? Daha bilmiyorum.' Fakat bildiği çok mühim nokta şudur: Emire'nin hayır demeyeceği!"*⁹⁶⁸

İyi bir siyasi hayatı olan Feridun, Emire'nin kendisini terk etmesinden sonra girdiği vekillik seçiminde başarılı olamayarak kabuğuna çekilmeye karar verir.

⁹⁶⁶ a.g.e. s.17.

⁹⁶⁷ a.g.e. s.31.

⁹⁶⁸ a.g.e. s.93.

*"1950 seçimlerinden sonra mebusluğu kaybeden sabık Bakan şimdi restore ettirdiği yalıda küçük Semire ile oturuyor. Zengindir, refah içindedir. Fakat karısının skandal mahiyetindeki ihanetinden dolayı izzetinefsi kırılmış, dünyaya küskün yaşamaktadır."*⁹⁶⁹

*"Sarsıntıyı vakarla, metanetle karşılamış, hayatını hemen tanzim etmiş, muhabbetini çocuğuyla kitaplarına vermiş. Aslıhan'ın izdivaçta mesut oluşundan memnun ve artık politikadan da uzak münzevi, fakat rahat bir ömür sürmenin sırrına ermişti."*⁹⁷⁰

Tatar Abdullah Tatar Şerif, doksanına yaklaştığı halde hayret verici bir vücut ve zekâ diriliği ile ömrünü devam ettirir. Zamanında kendi gayretiyle Fransızca öğrenir, her sahada malumatını genişletir. Son yıllara kadar ava çıktığı da olur. Hala koruda yürüyüşler yapar. Evladı yerine koyduğu en yakın akrabası ve mirasçısı Feridun'la birlikte bir 'Osmanlı İmparatorluğu Maliye Tarihi' yazmaktadır.

*"Doksanına yaklaşmış bir zat olduğuna göre kusuruna bakmazsınız. Biraz fazla ve uzun konuşur. Sizin gibi genç, güzel, fevkalade güzel bir küçük hanımla karşılaşınca iyice coşar, şiirler falan okur. Bunları yapar, fakat çok değerli bir âlimdir. Benim hem hocam, hem akrabamdır. İşin doğrusu siz onun gelini olacaksınız."*⁹⁷¹

Emire'nin babası Muhsin Bey, bir devlet bankasında şube müdür muavini dir.

*"Kırk beşinde düzgün aile terbiyesiyle yetişmiş, eski sporculardan hala maç meraklısı, kaderine razı bir adam. Galatasay'da okumuş olduğundan evinde garplı intizamına yer verir; saatinde kalkmak, saatinde yemek ve yatmak, muayyen günlerde misafir kabul etmek gibi şeyler. Temiz giyinir, yakışıklıdır da."*⁹⁷²

Emire'nin annesi Fayiha Hanım, kocasının aksine kaderini kendisine uygun bulmaz. Kızının güzelliği pahasına çok zengin bir iş adamına vermek, kendisi de bunun keyfini sürmek arzusundadır. İstikbalinin parlak olduğunu söyleyen bir erkek yerine bu istikbali şimdiden elde eden bir damadı tercih eder. Ne yaşına ne de yakışıklılığına aldırır. Hele tahsil ve terbiyeye hiç aldırılmaz. Fikrince görgüsüz zengin, görgülü karısının ne de olsa tesiri altında kalır. Yanında küçük düşmenin verdiği bir aşağılık duygusuyla emirlerinden çıkmaz, onu kendi havasında yaşatır. Fayiha Hanım pek bağımlısı olduğu sosyetenin bir halinden memnun değildir. Hanımların ne yaşlarına ne çoluk çocuk sahibi bulunmalarına bakmadan boşanma ve

---

⁹⁶⁹ a.g.e. s.233.

⁹⁷⁰ a.g.e. s.241.

⁹⁷¹ a.g.e. s.106.

⁹⁷² a.g.e. s.81.

koca değiştirme usullerinden hiç hoşlanmaz. Etrafindakilerin çoğu, hem de bir incir çekirdeği doldurmayan sebeplerden dolayı ayrılır, yeniden evlenir ve tekrar evlenmeye hazır kadınlardır. Her boşanıştan sonra genç kız tavırları almaları, hayallere kapılmaları, hele düğün dernek yapmaya kalkışmaları Fayiha'yı sinirlendirir. Kızına bu konuda hep dikkatli olması yönünde akıl verir.

“Sakin ha, sen de onlara uymaya niyetlenme. Bak, bana servet ve mevkii sahibi ne talipler çıktığı halde babandan ayrılmadım. Bizim ailede öyle yaparı zaten yoktur. Bu hanımlar film yıldırları gibi evlenip boşanmalar, yeniden evlenmelerle çeşni değiştirme yolunu bulmuşlar. Kanun mesağ vermekle beraber yine de irkin.”⁹⁷³

“Fayiha Hanım kızını bir türlü affedemiyordu.  buçuk senedir yüzünü görmemiş, grşenlerden bile yüz çevirmişti. Katı yrekliliğinin sebebi sadece vakıanın haysiyete dokunur taraflı olması mıydı? O da vardı. Fakat bir servetin geri tepilmesi ve yarın tekrar iktidara geçmesi ihtimali bulunan bir kocanın terk edilmesi keyfiyeti bu işte büyük rol oynuyordu. Damadı elinden gitmeseydi velev ki partisi iktidardan düşmüş olsun Fayiha politikacılığına devam edecek ve Feridun'u iktidar partisine yamayacak yahut muhalefette faal bir uzuv olarak çalışmaya teşvik ederek yarını sağlayacaktı.”⁹⁷⁴

Ankara'daki parlak hayatını düşündükçe kızına karşı kini alevlenir. Hele ihtiyar zenginin tam o sırada ölüp de eski damadı milyonlara konunca büsbütün çileden çıkar ve bu kederle kendi kocasına da tahammül edemez hale gelerek Adana'ya kardeşinin yanına kaçar. Muhsin Bey ona maaşının yarısını gönderir, kendisi de Samsun'da bekâr yaşar. En tatlı ümitler ve hlyalarla başlayan kızının evlenmesi masalı Fayiha için kısa bir saltanat devrinden sonra böylece bir fiyasko olarak sona erer. Yıllar sonra Feridun ile Emire'nin yeniden evlenmesinin ardından o da kocası ile tekrardan barışır. Fayiha Hanım, eski alışkanlıklarından pek de kurtulamaz. Bu kez de torunu Semire için zengin koca arayışına başlar.

“Fayiha Hanım'ı mı soracaksın? İyidir, hayatından memnundur. Emekliye ayrılmış bulunan kocasıyla yine Bakırköy'ne dönmüş, muhalif partilerden birinin çenesi düşük elemanlarından biridir. Sabık Cumhur Reisi'nin yanında çekilmiş fotoğrafı yine piyano üzerindeki yerine konmuştur. midi büyük: Gzellihte anasına ve ninesine taş çıkararak Semire'yi müstakbel iktidarın zengin bir vekiline verecek, tekrar Ankara'ya gidip hkmette oluşun keyfini bir daha sürecek.”⁹⁷⁵

---

⁹⁷³ a.g.e. s.194.

⁹⁷⁴ a.g.e. s.265.

⁹⁷⁵ a.g.e. s.277.

Aslıhan'ın büyük aşkı Sebati, olgunluğu ve ağırbaşlılığı ile genç kızın kalbini çalmayı başarır. Aslıhan fırsat buldukça Sebati'yi süzer.

"Hoş adam... Çok canlı. Ne de kibar giyinmiş! Gömleği ipek. Yeleği de yok. Kravatı fevkalade. Ooo... Tırnaklarını manikürcü kıza mı yaptırmış ne?"⁹⁷⁶

Aslıhan, Sebati'yi çok da merak eder. Sebati, deniz sporlarını çok sever, Fransa'dayken Manş sahillerinde koşar. Onu beğenen, tanıyan, ahlakına şahadet eden çok insan vardır. Ailesi maddi olarak çok refahtadır. Bebek sırtlarında yeni yapı mükemmel bir köşkte oturmaktadır.

Aslıhan ile Sebati ilk karşılaşmada birbirlerine gönül verirler. Mücadeleye meydan kalmadan da kolayca nişanlanırlar.

"Âşık hatıralara kıymet veren bir adamdır. Bizim yazıhaneye ikinci gelişinizde yerken sevdiğinizi söylemişsiniz. O günden beri pastacı vitrinlerinde ve çay davetlerinde pötifur görünce sizi düşünmediğim olmadı. Düşündüm ve sizi gözümün önüne getirip hasretinizi çektim. Hoş, hasret çekmek için pötifurları görmeye muhtaç değilim, daima hasret halindeyim."⁹⁷⁷

Emire'nin ikinci kocası olan Garajcı Bedri, İngiliz mektebinde kısa bir süre eğitim alır. Bedri, tam bir maceracıdır. Denemediği meslek kalmaz. Her seviyeden kadınla da münasebetleri olur.

Emire'ye olan aşkı çok çabuk bittiği için onunla ancak para karşılığında boşanmaya razı olur.

"Küçük tutmak niyetinde değilim. Avrupa'dakiler gibi bir şey yapacağım, bir yenilik. Elli bin lia kadar buldum, bir elli bin lira daha lazım."⁹⁷⁸

Somnur'un büyük aşkla bağlanıp evlendiği Server de yakışıklı ve olgun bir doktordur.

"Ziyaretler sırasında fazla meydanda görünmüyor. Fakat el ayak çekildikten sonra vesileler icat ederek odaya geliyordu. Somnur değil bir iki haftaya aylarca kalabilirdi. Nihayet on ikinci günü oradan ayrıldı. Bereket daha evvel ikisi de anlaşmışlardı. Muayyen gün ve saatte Çamlıca Millet Bahçesi kapısının önünde buluşacaklardı."⁹⁷⁹

---

⁹⁷⁶ a.g.e. s.172.

⁹⁷⁷ a.g.e. s.214.

⁹⁷⁸ a.g.e. s.246.

⁹⁷⁹ a.g.e. s.223.

Server, geçen yıllarda isim yapmaya başlamış bir operatördür. Önceleri aleyhine bar bar çağıran Çulhagil güçlkle razı olduğu evlilikten sonra hem damadını sever hem de kendi kızına sevgisi artar. Hele Amerika'dan bir oğlan çocukla dönmeleri üzerine coşar.

*"İşte Veiahdım bu! Bütün kazandıklarım onun! Hesaba, kitaba bakmadan yesin karırlarla, külhani! Ne kadar yese bitiremez."*⁹⁸⁰

Somnur'un vurguncu babası Atıf Çulhagil, yoksul bir çocukluk geçirir. Pek küçükken, büyük harpte arkadaşlarıyla şimdi kaldığı köşkün yaşlı bir bekçi elinde kalmış bakımsız bahçesine girerler, mevsimine göre yemiş çalarlar, fırsat bulurlarsa saklambaç oynarlar. Atıf Çulhagil'in evinde iş adamları ve kendi adamlarıyla telefon konuşmaları tam bir alemdir. Kaba şakalaşmalar, kaba emirler, çok defa küfürler ve en nazik olduğu zamanlarda bile ses bayağılığı ile dikkat çeken bir adamdır. Somnur işitmek için kulaklarını tıkar. Mesela Çengelköylü ufacık bir mahalle arası bakkalının kızı olduğu için karısına zayıfladığından, ince uzun, duru beyaz vücudundan dolayı 'İspermeçet mumu' der.

Atıf Bey, kendisinden hiç beklenmeyecek bir hareketle romanın sonunda bütün takdirleri üzerinde toplar. Kızının en yakın arkadaşlarından biri olan Emire'ye kimsenin bilmesini istemediğinden gizliden gizliye yardım eder.

*"Evladım beni sana gönderen Atıf Bey'dir. Başına gelenleri Somnur ile Aslıhan hanımların ve kocalarının ağzından işitip öğrenmiş. Kayıtsız bir tavır takınmakla beraber meseleye uzak kalmamış; senin bir irade kuvveti göstererek babanın yanına sığınmandan memnun olmuş. Fakat bakmış ki eski arkadaşlarından ve kocalarından gelecek yardımı haysiyetine yediremiyorsun, daha da hoşlanmış. Teklifi şudur: hiç kimsenin haberi olmayacak, hatta hiçbir zaman, kızının bile. Bu şrtla Atıf Bey seni manevi evladı yerine koyacak; her yardımı yapmaya hazır."*⁹⁸¹

3. 4. ZAMAN

Dört Yapraklı Yonca romanı iç içe girmiş iki romandan oluştuğu için iki zaman diliminden söz etmek yerinde olacaktır. Çerçeve romanda olaylar birkaç günlük bir zaman diliminde gerçekleşir. Memleketine gitmek üzere trene binen

---

⁹⁸⁰ a.g.e. s.242.

⁹⁸¹ a.g.e. s.271.

Yonca, yalnızlıktan kurtulmak için kendisinin ve yakın arkadaşlarının ana kahramanlarını oluşturduğu bir roman kaleme alır. Alt romanda ise zaman dilimi oldukça geniştir. 1943 yılında başlayan olaylar 1963 yılında sona ermektedir. Yani yirmi yıllık bir zaman diliminden söz edilmektedir.

“İskenderun /cumartesi, 3 Temmuz 1943

Sevgili Aslıhan,

Dün sabah buraya geldim. Yarın kasabama gideceğim ve Kurudeğirmen Sokağı'ndaki etrafı kerpiç, duvarla çevrili evimize kapanacağım. Ne kadar zaman için? Belki senelerce sizleri görmek müyesser olmayacak. Şimdilik İstanbul benim için bir daha erişilmesi hemen hemen imkânsız, çok uzak bir belde. Sadece uzak mı? Aradan bir müddet geçice de yabancı olacak. Orada altı yıl ömür sürdüğüme kendim de inanamayacak hale geleceğim. Galiba Yonca'nızı ilelebed kaybettiniz ...”⁹⁸²

“Sene 1943. Mayıs ayının 29'uncu günü o yıllarda tepelere yerleştirilmiş bu ışıldaklar İstanbul gecelerinde durmamacasına çakıp çatışarak halka harp tehlikesini unutturmamaya çalışmaktan yorulmazlardı. Birbirlerini gökte bulup kulaklarına acele acele bir şeyler fisıldar, haberler ve sırlar verir gibi de bir halleri vardı. Daha o zaman ne iskelenin etrafındaki baraka dükkânlar yıkılmış ne de ortadaki çeşme yarı beline kadar gömüldüğü çukurdan kurtarılmıştı.”⁹⁸³

1943 senesinde henüz mektebi bitirmiş olan genç kızlardan Yonca, tren yolculuğu sonucu memleketine ulaşır. En yakın arkadaşlarından biri olan Aslıhan'a memleketine vardığını bildiren bir mektup yazar. Yonca'nın mektubunda yalnızca oraya vardığı öğrenilmez. Genç kız, henüz gittiği memleketinde aradan saatler dahi geçmeden İstanbul'u özlemeye başlar. Evi İstanbul'dan çok uzaklarda olduğu için canı her istediğinde oraya gidemeyeceğini bilir. Bundan dolayı bir daha arkadaşlarını görebilme ihtimali olmadığını düşünerek büyük üzüntü duyar.

“Şimdi 1943 yılındayız. 1953'te tekrar dördümüz karşılaşacağımızı farz edelim. Birbirimizi ne halde bulacağız? Bu da bir meçhul.”⁹⁸⁴

Yonca, Aslıhan'a yazdığı mektupta dördünün ileriki hayatlarına dair bir roman kaleme alır.

“5 yıl sonra Emire kocası dolayısıyla Ankara'ya yerleşmiştir. Feridun hem bakan hem de mebustur.”⁹⁸⁵

---

⁹⁸² a.g.e. s.267.

⁹⁸³ a.g.e. s.67.

⁹⁸⁴ a.g.e. s.101.

⁹⁸⁵ a.g.e. s.137.

1943 yılında mektebi yeni bitiren kızlardan Emire, vakit kaybetmeden evlenir. Beş yıl sonra da bakan olan kocası ile beraber Ankara'ya yerleşir.

“Telaşla açılan paketlerin içinden birer koyu lacivert kadife mücevher mahfazası çıktı. Kapakları da açtılar. Mine üzerine pırlanta işlemeli dört yapraklı yonca. Birinin arkasında Emire, öbüründe Aslıhan yazılı. Tarih 1947. Bu madalyonların kutu kapağı içinde, ‘Place Vendome-Paris’ adresi ve bir kuyumcu ismi okunuyor. Madalyonlar birer sanat harikasıdır. Bahçenin yanan elektrikleri altında yeşil mineleri henüz ıslatılmış gibi parlıyor, çerçevelerinin pırlanta dizileri eleğimsağma renkleriyle etrafa ışık saçıyor...”⁹⁸⁶

“O gün -1953 yılının 24 Kasım’ına rastlıyordu- akşama doğru yağmur kara çevirdi. İstanbul için vakitsiz bir kar. Sinemköy’ün yokuş aşağı bozuk kaldırımlı bir sokağında, sipsivri, daracık, dış badanası aşınmış, içi ısınmaz tesiri yapan bir apartman. Somnur bu binanın daima açık duran antresine görünmekten çekinircesine girdi; taşlığa paspas yerine eski bir çuval serilmişti. Buna ayaklarını sürtmekten değil, sürmekten bile öğrendiği için bir köpek leşi imişçesine uzağından geçti. Girdiği sefil artmanda oturan, kısa zaman evvel Ankara’daki Harici’ye Köşkü’nde dejöneye ve akşamı Ankara Palas salonlarındaki kordiplomatiğin çağrıldığı baloya gittiğini bildiğimiz Emire’dir.”⁹⁸⁷

1953 yılına gelindiğinde ise genç kızların hayatında yine birçok değişiklik hasıl olur. Aralarında en kötü duruma düşen ise Emire olur. Genç kadın aradan yıllar geçtikten sonra âşık olmayıp da sadece beğeni ile evlendiği kocası Feridun’u bir araba yıkayıcı ile beraber olmak için terk eder. Ancak hiçbir şey istediği gibi olmaz. Uğruna kocasını terk ettiği adam onu hem aldatmakta hem de sefil, iğrenilesi bir hayata mahkûm eder.

“Beş senedir neler olmuştur neler! Olanların en kötüsü de Emire’nin başına gelenidir.”⁹⁸⁸

“Aynı yerdeyiz. Somnur’un köşkünde, mayıs ayının 29’uncu günü. Yirmi sene evvelki yirmişer dört kız bugün kırkına basmış olgun hanımlardandır... Hakikatte 1963 senesinde değiliz. Mektubumun tarihine bak: 3 Temmuz 1943. yani daha yirmi yaşında, liseyi bir hafta önce bitirmiş bir kızsın; ben de öyleyim; Somnur ve romanımda üçüncü izdivacını yaptırmış olduğum güzel Emire de aynı yaşta!”⁹⁸⁹

---

⁹⁸⁶ a.g.e. s.200.

⁹⁸⁷ a.g.e. s.230.

⁹⁸⁸ a.g.e. s.231.

⁹⁸⁹ a.g.e. s.278.

3. 5. MEKAN

Dört Yapraklı Yonca romanında mekân konusuna genişçe değinilmez. Çerçeve romanda mekân bir trendir. Yonca, memleketine gitmek üzere bindiği trende can sıkıntısından kendisinin ve yakın arkadaşları ile onların ailelerinin içinde olduğu bir roman kaleme alır. Alt romanda ise sadece İstanbul'da Somnur'un evi, Aslıhan ve Selahattin'in beraber gezdikleri Çamlıca ve Yalova hakkında kısa kısa anlatımlar görürüz. Somnur'un köşkü Bağlarbaşı Caddesi'nden Kuzguncuk tarafına ayrılan kısımda, Boğaz'a bakan bir çıkıntı üzerindedir.

“Çamlıca tepesi sağına, Sarayburnu ve İstanbul manzarası soluna düşer. Binayı vaktiyle kuyumcu bir Ermeni zengini yaptırmış. Istampı resimli duvarları ve yaldızlı tavanları ile somaki şömineleri ve oymalı kapılarıyla mermer sütunlu divanhanesi ve bahçedeki kameriyeli köprülü havuzu ile Sultan Aziz zamanında o devrin Hristiyanlarınca kabul edilmiş yarı ampir, uydurma üslupta.”⁹⁹⁰

“Çamlıca sırtları ve etekleri İstanbul ülkesinin tabiat tesiriyle kendiliğinden vücut bulmuş değil de sanki tarihin ismini kaydedemediği bir başka Semiramis'in emriyle Babil'deki asma bahçeleri gibi çeşitli sanatkarlar heyeti tarafından yıllarca süren çalışmalardan sonra çizilmiş plana göre arazi düzlenip yükseltilerek, yontulup kabartılarak, suni olarak yapılmıştır. O kadar yerinde, hesaplı oturmuştur. Şahane bir tuvaletin eteği imişçesine aşağı kısımlarında geniş ve yayvan, bele ve göğse doğru kavramlı, ön parçası yeter dolgunlukta iki tepesiyle, karşısındaki İstanbul sahnesine çevrilmiş muazzam bir açık hava tiyatrosu! Çamlıca taraflarında her şekil ve hareket, en ufak değişiklik her yerdekenden fazla dekoratif bir hüviyet alır. Otlayan bir keçi, su tenekeleriyle bağlar arasından geçen bir beygir, bir bekçi kulübesi, bahçe köşesindeki asmalı çardak, havada keyfinden titreyen ve tehlikeli hürriyetine kavuşmak için ipini koparmaya yeltenen uçurtma, ne görürseniz başkaca süslü, bambaşka manalıdır. Sesler de öyle olur. Oraya mahsus diyebileceğimiz bir akustik sayesinde sesler serpilir, boğulmaz.”⁹⁹¹

Somnur'un evi Çamlıca'nın en güzel yerlerinden biriyken Yonca'nın evi daha sadedir.

“Genç kızı memleketinde birkaç kere ora denizine de götürmüşlerdi. Açık denizdi. Ne yalıları ne adaları vardı ne de kotralar. Issız, hazin manzaralıydı. Kumsalı da kara renkliydi. Deniz eğlencelerini değil, tehlikelerini ve akşam loşluğunda tek başına yol alan bir şilebin öksüzlüğünü düşündürüyordu.”⁹⁹²

Aslıhan ve Sebati, Bebek ve Yalova'da kısa süreli ama oldukça eğlenceli vakit geçirirler.

---

⁹⁹⁰ a.g.e. s.7.

⁹⁹¹ a.g.e. s.24.

⁹⁹² a.g.e. s.128.

“Bebek umumiyetle Boğaziçi sırtları erguvanlarla leylakların coşkuncasına donandığı ilk sıcak ve durgun günlerde güzelliğin son derecesine varır. Çiçeklerin kokusu ancak bu havalarda rüzgârla uzaklara savrulup boşa gitmediğinden yerinde kalır, güneşle ısınır. Vücut hararetiyle ayrılmaya uğramış parfümler gibi yalnız çiçek kokusu olmaktan çıkar, insanlaşır, hayal kuvvetini daha fazla okşar ve işletir.”⁹⁹³

İstanbul’un önemli ilçelerinden biri olan Beyoğlu ise kış boyunca Ankara’nın siyasi hayatından bunalan insanlar için adeta nefes kaynağı olur.

“Tenhalaşmış olan Beyoğlu yazın o Ankara’dan gelmiş olan rical hanımlarıyla bir değişikliğe uğrar; caddeden kışın görülmemiş kadın tipleri bilhassa ikinci saatlerinde bir mağazadan çıkıp ötekine girerek, pastacılar uğrayıp dondurma yiyerek, hatta yarı boş sinemalara sokulup film seyrederek Beyoğlu’na hoş bir yenilik getirirler. Kadın meraklısı eski kurtlar bunu bilirler ve fırsatı kaçırmazlar. Sayfiyelerden şehre inmek ve akşama yine dönmek zahmetine seve seve katlanırlar.”⁹⁹⁴

“Aynı yerdeyiz. Somnur’un köşkünde, mayıs ayının 29’uncu günü. Yirmi sene evvelki yirmişer dört kız bugün kırkına basmış olgun hanımlardandır. Onlar gelişiyor, değişiyor da İstanbul eski halinde mi? Hayır! Bazı farklar var. Mesela iki sahili şimdi asma köprü birbirine bağlıyor. Köşkün bahçesinden Çamlıca tarafına bakarsanız tepede muazzam bir turistik otel görürsünüz. Yeni yetişmiş çam ormanı içinde. Orman körpe fidanlarla bütün eski kel sahaları kaplamaktadır. Yani bu semt ismine uygun bir manzara almıştır. Tamamıyla çamlıktır. Gerçekten Çamlıca olmuştur. Bir de Beşiktaş tarafına göz atınız. Çırağan harabesi yerinde dünyanın en lüks otellerinden biri yükselmiş. Sırtlara doğru bütün Boğaziçi çıplaklıktan kurtulmuş, mamure kesilmiş. Kıyı ile tepeler arasındaki caddelerden şimdikilere benzemeyen acayip biçimli nakil vasıtaları işliyor.”⁹⁹⁵

Aradan yirmi yıl geçtikten sonra dört arkadaş yine Somnur’un evinde toplanır. Dört hanımın hayatında olduğu gibi Çamlıca’da da geçen yıllar içinde birtakım değişiklikler olur. Kocaman, adına yakışırcaasına bir çam ormanı içinde, etrafında şaşıla, lüks turistik oteller vardır.

Romanda mekân konusunda Yonca’nın seyahat ettiği tren üzerinde de durulabilir. Yazar, daha önceden kaleme aldığı *2000 Yılın Sevgilisi* romanında İskenderun’dan İstanbul’a trenle gelen Güldal ile Fahir’in macerası anlatılmıştı. *Dört Yapraklı Yonca*’da İstanbul’dan İskenderun’a giden Yonca, yalnızlıktan sıkıldığı için arkadaşlarının geleceğini düşünür, onlar hakkında aklına gelen senaryoları yazar.

---

⁹⁹³ a.g.e. s.195.

⁹⁹⁴ a.g.e. s.219.

⁹⁹⁵ a.g.e. s.275.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet: Emire kocası Feridun'a ihanet ederek onu aldatır ve sonra da kaçar. Emire'nin ikinci kocası Bedri de ona ihanet ederek aldatır. Emire'nin kocasını aldatacağını kimse beklemez. Daha ziyade süsüne, giyim kuşama, ikbale ve gösterişe meraklı, donuk ruhlu sanılan güzel kadın Emire, günün birinde bütün bunlardan, kocasından, çocuğundan, anasıyla babasından vazgeçerek bir serseriyle hayatını birleştirir.

"Bizim sokağın köşesinde şık bir garaj açıldı. Önünden geçerken bakıyordum. Bir gün orada kollarını sıvamış, iş kıyafetinde, güçlü kuvvetli bir adam gördüm. Bu görüşten duyduğum heyecanı sana tarif edemem; o güne kadar hiçbir erkeğin vermediği bir heyecandı bu! Allak bullak oldum. Artık vakitli vakitsiz vesileler icat ederek oradan geçiriyordum. Geçişlerim dikkati çekti. Başka hiçbir şeyle, kimse ile alakadar olamıyordum. İstirap ve haz içinde aylarca kıvrandım. Olan oldu."⁹⁹⁶

Aşkla beraber Emire'de sınırsız bir inat ve sertlik de başlar; aksi, bir kadın olur. Bu aksilik, yapacağı işin çirkinliğini anlamasından, izah edemeyişinden ve o sebeplerle muhitine düşman kesilmesinden ileri gelir. Herkesten fazla kocasına karşı nefret duyması da utancından ve kendisini haklı bulmaya ihtiyaç hissetmesinden ileri gelir.

"Feridun bana hiç zevk vermedi... Buz gibi soğuk, sinire dokunacak kadar basit ve mekanik, hararetsiz, heyecansız bir adam. Gönül boşluğu ne ikbal ne refah hiçbirisiyle telafi edilemiyor. İyi ve güzel sandıklarım meğerse kofluktan ibaretmiş. İyi, güzel olan sadece aşk! Dünyayı yeni görüyorum ve haz denilenin ne olduğunu şimdi anlıyorum."⁹⁹⁷

"Bedri bana hayatımın en zevkli günlerini yaşattı... Gün oldu ki ötekiyle geçirdiğim altı seneye bedeldi. Onu tanımakla bir bakıma düştüm; lakin dünyadan tat almayı onunla öğrendim; yedi kat göğe yükseldiğimi duyduğum dakikaları da yine ona borçluyum. Lüks içindeki ömrümün ne yavan geçtiğini onu bulduktan sonra anladım. Hele ilk senelerde!"⁹⁹⁸

---

⁹⁹⁶ a.g.e. s.223.

⁹⁹⁷ a.g.e. s.234.

⁹⁹⁸ a.g.e. s.237.

Bedri'nin Emire'ye olan aşkı çabuk biter. Bu yüzden hem onu aldatıp başka bir kadınla gönül macerası yaşar hem de Servet ve Sebat'nin Emire'den boşanması karşılığında ona teklif ettikleri parayı utanmadan alır.

*"Küçük tutmak niyetinde değilim. Avrupa'dakiler gibi bir şey yapacağım, bir yenilik. Elli bin lira kadar buldum, bir elli bin lira daha lazım."*⁹⁹⁹

4. 1. 1. 2. Mutsuz Evlilik: Yonca, nasıl ve hangi şartlarla evlendiğini bilmediğimiz Faiz Taib Bey'den mutsuz olduğu için boşanır. Yonca Irak Ayan azasından ve sabık vazirlerinden Faiz Taib Bey ile evlenerek büyük bir refaha kavuşur. Bir ara Ankara'ya gelir ve burada Emire ile karşılaşır. Bir süre sohbet ettikten sonra birlikte Aslıhan'a sürpriz yapmaya karar verirler. Ancak Yonca acil işi çıktığını ileri sürerek görüşmeye gitmez.

*"Yonca şimdi gelişmiş, güzelleşmiş yahut o tesiri yapan bir hanımefendi."*¹⁰⁰⁰

Yıllar sonra bir mektup yazarak tek başına İstanbul'a geleceğini yazar.

*"Hayır, tek başına. Zira o da galiba ayrılmış; vaziyeti pekiyi değilmiş ki Aslıhan'ın yanında kalacağını yazıyor. Hani on sene evvel olduğu gibi!"*¹⁰⁰¹

4. 1. 1. 3. Evlilikte Sadakat: Aslıhan, kocası Sebatı'yi çok sever ve ona sadık olur. Aslıhan doğduğuna, yaşadığına, bugüne eriştiğine Sebatı'yi tanıdıktan sonra çok memnun olur. Sevdiği erkeğe tat vereceğine memnundur. Tat verecek vücutta ve ruhta olduğundan, sevildiğinden ve sevdiğinden dolayı, artık tatlılığının birine yarayacağından çok memnundur. Mümkün olan her şeyi yaparak kocasına hiçbir kadında bulamayacağı zevki verecektir. Hem içinden geleni yapacak hem de filmlerde gördüklerini tatbik edecek; bütün varlığıyla onu tatmine çalışacaktır. Kendisine bu konuda çok da güvenir.

*"Bütün bu işler olupbitti. Yine de hala 'Ya onu görmeseydim, karşıma çıkmasaydı ne yapardım?' korkusu içindeyim. Korkacak artık hiçbir şey kalmadığını biliyorum. Fakat olmamış olması ihtimalini aklıma getirdikçe hayali korkunun dehşetiyle ürperiyorum, haykırmak istiyorum. Bunu yaptıran aşktır."*¹⁰⁰²

Evlendikten sonraki en büyük zevki sadece çocuklarıdır. İlki oğlan, dört yaşında, ikincisi bir buçuğuna yeni basmış kızdır. Aslıhan'ın çocuklarından ve

⁹⁹⁹ a.g.e. s.246.

¹⁰⁰⁰ a.g.e. s.159.

¹⁰⁰¹ a.g.e. s.234.

¹⁰⁰² a.g.e. s.210.

kocasından başka kimseyi gözü görmez. Somnur dışında hemen hemen samimi ahbabı da pek yoktur. Davetleri mecbur olduğu için reddetmez ve mukabele mecburiyetinden dolayı misafir çağırır. Tam refah içindedir. Erkek aşçısı, bahçıvan, uşak, hizmetçi ve dadı beş kişilik ekibin çevirdiği evde her şeyi oldukça düzenli ve mükemmeldir. Asıl mükemmel olanı ise karı kocanın ilişkisidir. İlk günündeki hararetle, heyecan ve hayranlıkla birbirlerine âşıktırlar. Birbirlerinden hiçbir şey gizlemediklerine, gizlemeye lüzum görmediklerine göre bu pürüzsüz uyuşma, anlayış ve sevgi çok uzun ömürlü olacağı, ömürlerinin sonuna kadar süreceğe benzemektedir.

4. 1. 2. Kültür, Sanat ve Edebiyat

4. 1. 2. 1. Heykeltıraş: Sami Bey, bir heykeltıraştır. Fakat romanda onun sanatına üzerine çalışması görülmez.

"Uzun saçları ağarmış, karayağız, sevimli bir insan. Hakkında hiçbir şey bilmediği halde Yonca onu artiste benzetti; ressam, aktör, muharrir, öyle biri. Yonca 'ya yüzme öğretir.

Sami Bey hayranlıkta cömerttir. Her kadında bir fevkaladelik bulur. Bizim Yonca'nın da büstüne bayılmıştı. Dediğim beş senelik hikaye! Ama haklı çıktı. Yonca şimdi model olacak kadar biçimli. Demek ki sanatkâr gözü aldanmıyor, ona güvenmeliyiz."¹⁰⁰³

4. 1. 2. 2. Yazar: Yonca, trenle memleketine giderken yolda canı sıkıldığı için kendisi ve yakın arkadaşlarının ana kahramanı oldukları bir roman yazar.

"Evvelki gün birbirimizden ayrıldığımız zaman mektebi yeni bitirmiş, hayata henüz atılmamış dört genç kızdık. Kimin ne yapacağını bilmiyorduk, bilemezdik. Karşılıklı yardım yemininde bulunmuştuk. Şimdi ben şu uçsuz bucaksız bozkırları geçerken muhayyile kuvvetime ve biraz da bildiğim karakterlere dayanarak onların yirmiden kırk yaşına kadar yaşamaları ihtimali olan yirmi yıllık hayatlarını bir roman şekline sokarak yazacakmışçasına düşünemez miyim? Romanın ismi birdenbire znimde parladı: Dört Yapraklı Yonca. Nereden başlamalıydım? Cemiyeti kurduğum günden yani Somnur'un köşkündeki toplantıdan. Zaten bu toplantıdan bir hafta sonra beni trene koymuştunuz. Hayatımızda daha en küçük bir değişiklik olmamıştı. Vakayı sürüklemek için bir başlangıç icat etmem lazım geliyordu, zararsız bir macera!"¹⁰⁰⁴

---

¹⁰⁰³ a.g.e. s.185.

¹⁰⁰⁴ a.g.e. s.268.

4. 1. 3. Maddi/Parasal Güç

4. 1. 3. 1. Vurgunculuk: Atıf Çulhagil, vurgunculuk yoluyla zengin olur.

*"Tevkişhaneden kurtulduktan sonra Çulhagil otelde kalmaktadır; malını mülkünü kurtarmak, yenilerini sağlamak için karargâhını burada kurmuştur. Telefon elinden düşmüyor, araba daima otel bahçesinde emre hazır. Bol para harcıyor. İş adamlarına ve nüfuzlu zevata mükellef ziyafetler çekiyor bazılarını birinci sınıf randevuevlerine götürüp modern oturak âlemleri tertibinden de çekinmiyor."*¹⁰⁰⁵

*"Dedesini bir vakitler el tezgâhlarında kaba kumaş dokurmuş, soyadı oradan geliyor. Atıf yoksul bir çocukluk geçirmiş."*¹⁰⁰⁶

Atıf Çulhagil'in evinde iş adamları ve kendi adamlarıyla telefon konuşmaları bir alemdir. Kaba şakalaşmalar, kaba emirler, çok defa küfürler ve en nazik olduğu zamanlarda bile baştan sona kadar hep argo konuşur. Somnür işitmek için kulaklarını tıkar.

4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 4. 1. Dostluk: Kızlar arasında derin ve gerçek bir dostluk vardır. Zaman zaman kopmalar olsa da onlar birbirlerinden hiç ayrılmaz en kötü günlerinde hep birbirlerinin yardımcısı olurlar. Birbirlerine hep yardım etmek için kurdukları Dört Yapraklı Yonca Cemiyeti'nin kurucusu Aslıhan, cemiyetin gaye ve maksatlarını hatırlatır.

*"Ay sonunda liseyi bitirmiş olacağız. Herkes bir tarafa gidecek. Gitmeyenler de eskisi kadar buluşup görüşmeyecekler. Fakat ömrümüz boyunca birbirimize yardımda bulunmak için yemin ettik. Hangimizin başı sıkıştırsa, bir derde veya ihtiyaca düşerse içimizden herhangi birine yahut hepsine çekinmeden durumunu anlatacak ve muhakkak surette hüsnükabul görecektir. Müracaat etmese bile vaziyetinde yardımı icap ettirecek bir değişiklik olduğunu sezer veya işitirsek yine faaliyete geçeceğiz, koruma veya kurtarma tedbirleri alacağız. Elimizdeki imkanlar nispetinde maddi veya manevi hiçbir yardımı kendisinden esirgemeyeceğiz... Mesela para mı lazım? İş mi arıyor? Kocasının pistona mı ihtiyacı oldu? Hastaneye mi yatacak? Hayat bu, nelerle karşılaşılır! Arzusunu yerine getirmek için canla başla çalışacağız."*¹⁰⁰⁷

"Aslıhan vakadan beri üç senedir seninle yüz yüze gelmemekle beraber –zira Feridun amcasını hem çok sever hem de evlenmenizi o hazırlamıştı- daima iyiliğini

¹⁰⁰⁵ a.g.e. s.192.

¹⁰⁰⁶ a.g.e. s.192.

¹⁰⁰⁷ a.g.e. s.9.

*isteyen bir dostun olarak kalmıştır. Hep seni konuşuruz ve eki yeminimizi unutmduğumuzdan bir şeyler yapmayı düşünürüz."*¹⁰⁰⁸

Aslıhan, Emire'nin amcasını terk etmesinden sonra onunla görüşmek istemez. Fakat yine de onun iyiliğini istemekten de asla vazgeçmez.

Emire, henüz liseyi bitirdiklerinde kurdukları cemiyetten ilk yararlanacak insan olmayı aklını ucundan bile geçirmez. Ancak yaşanan olaylar onun bu cemiyetten yardım almasını sağlar. Kendisine hiç değer vermeyen, ikinci eşi Bedri'den yakın arkadaşlarının eşleri vasıtasıyla ayrılabilmiştir.

*"Meğerse çocuk akıyla kurduğumuz ve bir eğlence sandığımız o cemiyetten bir gün gelecek ben faydalanacakmışım. Yardıma muhtaç hale ben düşecekmişim! Dörtlerin en güzeli ve kendisine en evvel sağlam bir izdivaç temin eden! Ne kadar ayıp oldu, nelerden ayrıldım! Hepsinden müthiş Semireceğime uzak kaldım."*¹⁰⁰⁹

Bedri, para mevzusundan sonra boşanmak için can atsa da Emire, uzun müddet boşanmamakta direnir.

4. 1. 4. 2. Yardımseverlik: Atıf Bey, Emire'nin en kötü gününde ona yardım eli uzatarak kendini toparlamasını sağlar.

*"Evladım beni sana gönderen Atıf Bey'dir. Başına gelenleri Somnur ile Aslıhan hanımların ve kocalarının ağızından işitip öğrenmiş. Kayıtsız bir tavır takınmakla beraber meseleye uzak kalmamış; senin bir irade kuvveti göstererek babanın yanına sığınmandan memnun olmuş. Fakat bakmış ki eski arkadaşlarından ve kocalarından gelecek yardımı haysiyetine yediremiyorsun, daha da hoşlanmış. Teklifi şudur: hiç kimsenin haberi olmayacak, hatta hiçbir zaman, kızının bile. Bu şrtla Atıf Bey seni manevi evladı yerine koyacak; her yardımı yapmaya hazır."*¹⁰¹⁰

Abdurrahman Dayı, yeğeni Aslıhan'ın anne ve babası vefat ettikten sonra ona sahip çıkar; maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemez. Aslıhan, anadan babadan öksüzdür. Hafta sonları, dayı dediği teyze kocası, velisi, babalığı Abdurrahman Efendi'nin Kadırğa'daki evine gider, orada vakit geçirir. Abdurrahman Dayı, Aslıhan'dan bir şey esirgemez. Çocuğu olmadığı için malını mülkünü evlat edindiği Aslıhan'a bırakır.

"Aslıhan dayısının evinden memnundu. Zira bu dayı eski Hanlar sülalesinden olan yeğenine, Tatar göreneğince hürmette kusur etmezdi. Kendisi halktan yetişmişti,

¹⁰⁰⁸ a.g.e. s.237.

¹⁰⁰⁹ a.g.e. s.239.

¹⁰¹⁰ a.g.e. s.271.

Han soyuna asırlar geçtiği, hemen hemen izi eseri kalmadığı halde Kırım illerinde ve taç başlarında imişçesine yahut Altınordu yeniden harekete Yeğenini prenses saymaktan, o muameleye layık görmekten zevk ve gurur duyuyor. Aslihan odaya girince yerinden doğrulmak arzusuna kapılıyordu, kalktığı oluyordu bile!"¹⁰¹¹

4. 1. 5. Kılık Kıyafet: Emire ve annesi Fayiha Hanım, modern kürkler giyinmeyi severler. Fayiha Hanım, kocasının aksine kaderini kendisine uygun bulmaz. Kızını güzelliği pahasına çok zengin bir iş adamına vermek, kendisi de bunun keyfini sürmek arzusundadır. İstikbalinin parlak olduğunu söyleyen bir erkek yerine bu istikbali şimdiden elde etmiş, sağlam kazığa bağlamış bir damadı tercih eder. Erkeğin ne yaşına ne de yakışıklılığına aldırır. Hele tahsil ve terbiyeye hiç aldırılmaz. Fayiha Hanım, henüz kırkına basar. Yaşını da göstermez. Çok bakımlı bir kadındır. Pazardan ve çarşıdan geçerken vücut ve çehre züğürdü, ufak tefek, kara kuru köy tiplerinden bezmiş olan esnafa arkasından baktırıp bir şeyler mırıldandırır.

"Fayiha Hanım yüksekte atmasını, kendisini satmasını, başkalarını minnettar vaziyete sokmasını bilirdi, mondenlik taslamasını da. Babasının konsolosluğu sırasında birkaç memleket görmüş olduğundan tavır ve hareketleri bazen ifrata kaçmakla beraber ona bir salon kadını vaşfını vermeye yetiyordu."¹⁰¹²

Emire de bakan karısı olduğu için kılık kıyafetine çok dikkat eder. Emire balayına kadar otelde hiç kalmaz. Hep akraba ve ahşap evlerine inmek şartıyla Ankara'ya, Adana'ya, Bursa'ya gider.

"Eğer Yonca hakkaten çok zengin bir kocaya vardıysa heriften belki vizon kürk de koparmıştır. Diye düşünmekten kendini alamıyor. Modası geçmekte olan lutr mantosundan utanmaya başlamıştı; hem de taklit cinsten tavşan tüyü olmadığı halde. Astragan yaşlı gösteren bir kürktü ve pek incesi, halis karakül olmayanı geçeden çoban kepenegi gibi sert, sanki havada duruyordu. İşte Bakan Feridun'un güzel eşi hep böyle şeyler düşünüyor. İçine katıldığı muhit onu böyle yapmıştır. Ara sıra müzik, sanat ve sosyal meselelerin de konuşulup düşünüldüğü oluyor ama hepsi de en sathi şekilde ve adet böyle imiş, yüksek sosyete de bunlarında bahsi edilmeliymiş kabilinden makyaj ve aksesuar yerine."¹⁰¹³ Emire, arkadaşlarını sevmekle beraber onların kendisinden daha üst bir konumda olduklarına tanık olunca da onları çok kıskanmaktadır.

---

¹⁰¹¹ a.g.e. s.13.

¹⁰¹² a.g.e. s.84.

¹⁰¹³ a.g.e. s.151.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Hayat Karşısında İnsan/ Yaşama Sevinci: Aslıhan, hayata hep pozitif bakan ve onun keyfini çıkarmasını bilen bir kızdır. Aslıhan, dağınık, ihmalci, bakımsız, çarçabuk kadınlaşmış, etli, canlı bir kızdır. Endamlı da sayılmaz. Vücudu sert bile değildir. Değildir ama yine de çok çekicidir.

*"Çekicilik galiba Moğolumsu gözlere uygun elmacık kemikleri çıkıntılı, geniş ağızlı, kendinden kırmızı iri dudaklı ve alıcı bakışlı yüzünden, ısılı olgun vücudundan geliyordu. Öbür kızlar gibi kadın maketinden ve tasarısından ziyade kadının şimdiden örneği idi. Bütün kusurlarını, bakımsızlığını, hat kabalıklarını, çillerini ve irili ufaklı, kimi uçuk kimi koyu her tarafına düzensizce dağılmış benlerini, yayvan konuşmasını, hepsini unutturan bir sevimlilik sanki vücudunda bir köy ekmeği gibi yeşil çalı çırpı alevi ve ılık kepek kokusu saklıdır."*¹⁰¹⁴

*"Hakikaten çok sıcakkanlı, seksapelli bir kız. Ya gülüşü? İnsanın kederini dağıttıyor. Bazılarını sinire dokunur. Yersiz ve lüzumsuz tesiri yapar. Aslıhan hepsinden zekidir, psikologdur da..."*¹⁰¹⁵

Aslıhan, doğduğuna, yaşadığına, bugüne eriştiğine, sevdiği erkeğe tat vereceğine, tat verecek vücutta ve ruhta olduğundan, sevildiğinden ve sevdiğinden, artık tatlılığının bir şeye, birine yarayacak olmasından, aşkı ve cinsî Sebatî'den tadacağından memnundur. Mümkün olan her şeyi yaparak kocasına hiçbir kadında bulamayacağı zevki verecektir. Hem içinden geleni yapacak hem de filmlerde gördüklerini uygulayacak; bütün varlığıyla onu tatmine çalışacaktır. Bu hususta kendisine güveni de tamdır.

XV. 4. 2. 2. Aşk

4. 2. 2. 1. Aşkta Uyum: Server ve Somnur'un hastanede başlayan aşkları evlilikle son bulur. Somnur'un hikâyesi gerçekten sadedir. Birdenbire baş gösteren bir apandis krizi üzerine genç kızı Türk doktorlarla yabancı hemşirelerin çalıştığı özel bir hastaneye kaldırarak hemen ameliyat ederler. Ameliyattan sonra gözlerini açtığı zaman bir tehlike atlamanın zevkiyle etrafına bakınca beyaz gömlekliler arasında Server gibi bir delikanlıyı bulmak Somnur'daki yaşama keyfini arttırır gibi olur. Hele birkaç gün karşısında hep onu görünce ölmediği için şükreder. Somnur'un aşkı tattıktan sonra dünyayı görüş tarzı değişir. Yaşamaya ehemmiyet vermeye,

¹⁰¹⁴ a.g.e. s.11.

¹⁰¹⁵ a.g.e. s.202.

yaşamakta bambaşka bir mana sezmeye başlar. O kadar ki bir hafta içinde tamamen iyileştiği, evine dönecek vaziyete girdiği halde korktuğu gerekçesiyle hastanede kalmak için ısrar eder. Zengin olmasının faydasıyla onun bu kaprisine kolayca uyularak istediği yapılır.

*"Somnur değişmişti. İnce güzelliğine şimdi sevimlilik, sıcaklık, cana yakınlık, içten gelen bir nur, bir başka çeşit ısı ve ışık katılmıştı."*¹⁰¹⁶

Aslıhan da ruh ikizi olarak gördüğü Sebati'yi avukat bürosunda görür ve ona ilk görüşte âşık olarak evlenir.

*"Doğrusu böyle bir erkeğin kolunda nikâh salonundan çıkmayı istemeyen yoktur. 'Kocam' demeye değer. Ayrılırken elimi başka türlü tuttu, bırakmaya gönlü razı değildi. Neredeyse 'Sizi ben götüreyim' diyecekti. Bakalım ne günü telefon edecek? Artık babanın davasını can ve gönülden takip eder, marifetini bana ispat için. Bir karımız da bu!"*¹⁰¹⁷

Sebati'yi tanıyınca kadar ne kıyafetine ne de halkın ne diyeceğine aldırmış etmeyen Aslıhan artık değişir. Anlaşıyor ki kendisine eski gözle, omuz silkerek bakmaz, alıcıya beğendirmek ister; daha doğrusu gözlerini Sebati'nin gözleri yerine koyar. Vücudumu erkek bakışıyla ve erkek düşüncesiyle eleştirmektedir.

*"Aslıhan doğduğuna, yaşadığına, bugüne eriştiğine memnun. Sevdiği erkeğe tat vereceğine memnun. Tat verecek vücutta ve ruhta olduğundan, sevildiğinden ve sevdiğinden dolayı memnun. 'Artık tatlılığım bir şeye, birine, ona yarayacak.' diye memnun. Aşkı ve cinsî Sebati'den tadacağına memnun. Mümkün olan her şeyi yaparak kocasına hiçbir kadında bulamayacağı zevki verecek. Hem içinden geleni yapacak hem de filmlerde gördüklerini tatbik edecek; bütün varlığıyla onu tatmine çalışacak. Kendisine güveniyor da."*¹⁰¹⁸

---

¹⁰¹⁶ a.g.e. s.225.

¹⁰¹⁷ a.g.e. s.176.

¹⁰¹⁸ a.g.e. s.203.

SONUNCU KADEH

1.ROMANIN KÜNYESİ

Sonuncu Kadeh, 1965 yılında yayımlanır. Roman dört bölüme ayrılır. Bu bölümler de kendi aralarında numaralandırılır. Romanda aşkın içine karışan güvensizlik, yalan ve iftiraların insanları sürüklediği kötü son verilir. Yazar, romanlarında genellikle genç insanların gönül maceralarını anlatırken, bu romanda birbirine zıt hayat süren iki yaşlı insanın yaşadıkları olayları anlatır. Bunlardan biri gençliğinde gününü gün eden Murad Naci, diğeri de gençliğinde yaşadığı hüznü bir aşk sonrası hayatını kadınlara kapatan Cemşid'tir. Cemşid, Şehriban'ı çok sevse de ona karşı duyduğu güvensizlik ve araya giren yalanlar sonucu ona kavuşamaz. Bunun için kendini yıllarca yalnızlığa mahkûm eder. Ancak arkadaşı Murad'ın oğlu Fırat'ın evlenmek istediği kızın annesiyle tanışmasıyla bu yalnızlığı son bulur.

2. ROMANIN ÖZETİ

Murad Naci altmış altısına girmiş, dinç bir yaşlıdır. Çevik adımlarla dimdik yürüyen, uzun boylu, yakışıklı, iyi giyimli, kereste tüccarı ve büyük bir kereste şirketinin yarı hissesine sahip birisidir. Murad, otuzunda evlenmiş çoluk çocuk sahibi olup metresler tutar. Bu yaşında bile çapkınlığa devam eder; gözü karı kızdadır.

Murad, vapurda gençlik yıllarında tanıdığı Polinka adlı bir kıza çok benzeyen genç bir kıza görünce şok olur. Geçmişinde derin iz bırakan olayı hatırladıktan sonra tekrar içinde bulunduğu zaman dilimine döner. Yeni Polinka'nın eskisine o kadar benzemesini de şaşkıncı bulur. Bu düşüncelere daldığı sırada yakın arkadaşı Cemşid'in evine gelerek yaşadıklarını anlatır.

Akşam katıldığı yemekte sabah gördüğü kıızı, oğlu Fırat'ın yanında görünce ne yapacağını bilemeden şaşırıp kalır. Ertesi gün Cemşid ile görüşen Murad olanları anlatarak oğlu Fırat'la konuşup bayanlarla arasında geçen münasebeti öğrenmesini ister. Fırat da kızın adının Lale olduğunu söyleyerek onu sevdiğini ve ciddi olduğunu belirtir. Hatta Cemşid ile tanıştırmak için de cumartesi gününe randevu alır.

Cemşid, yemekte şık olmak için kendisine takım elbise diktirir, yeni ayakkabılar, gömlekler, mendiller alır. Randevuya onlardan önce giderek beklemeye başlar. Sonunda beklediği misafirler de gelir. Cemşid, Lale'yi çok güzel, zarif ve masum; Perran Hanımı da olgun ve tam bir hanımefendi olarak görür. Murad'a da oğlunun Lale konusunda doğru bir tercih yaptığını anlatır. Zaten Murad da kızı tanıyınca çok sever. Fırat'ın hayatında olan olaylar Cemşid'in hayatında değişiklikler yapmasını sağlar. Önce oturduğu yerden, güzel bir apartman dairesine yerleşir, oraya yepyeni eşyalar satın alır. Cemşid, yıllardır babasından kalan mirası artık kullanmaya karar verir.

Cemşid, Fırat'ın mutluluğunda kendisini hayata ve kadınlara düşman etmesine neden olan olayları hatırlar. Henüz yirmi iki yaşında olduğu ilk gençlik zamanlarına gider. O yıllar Vefa'daki evlerinde komşu kızı olan Şehriban'ı hatırlar. Şehriban, çok güzel ve hoş bir genç kızdır. Sürekli onunla pencereden bakışır. Kızdan ona aşk sözcüklerini içeren mektuplar gelir. Fakat bir ara kızın birçok erkekle anıldığını öğrenince bu sevdadan vazgeçer. Bir iki gün içinde de ailesiyle beraber oradaki evden kaçtıklarını işitir. Ama kader çeşitli vesilelerle onları karşılaştırır. Şehriban, her seferinde Cemşid'i kandırarak biraz para çarpıp kaçar. Sonra geri döner aşk sözcükleri söyler, kendini affettirir; fakat aynı şekilde yine ortadan kaybolur. Son olarak da Cemşid, Şehriban'a Şam'da bir genelevde kendinden geçmiş, perişan vaziyette rastlar. Şehriban ona bağırarak başına gelenlerin sorumlusu ve katili olarak onu suçlar. O olaydan sonra da Cemşid bir daha onu görmemiş, başına ne geldiğini öğrenemez.

Başından geçen bu olayları Murad'a anlatan Cemşid, içinde yılların vermiş olduğu bir sıkıntıdan kurtulmanın rahatlığını yaşar. Yaşlanmış olmasına rağmen yeniden âşık olur. Lale ve Fırat evlendikten sonra Cemşid de Perran Hanım ile evlenerek yıllar sonra mutluluğu bulur. Murad da Tarabya'daki evinde Cemşid'in başından geçenleri düşünerek onun yaşadığı tutkulu bir aşkı yaşamadığı için hem üzülür hem de arkadaşını kıskanır.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Yazar anlatıcı, kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir, aynı anda farklı yerlerde meydana gelen olayları betimler. Aşağıdaki bazı kesitlerde de bu görülür.

Dünya nimetlerinin hepsinden zevk almayı ilke edinen Murad Naci, yemek yemenin de zevkli geçmesini isteyen bir adamdır. Onun için yemek alelacele bir şeylerin atıştırılması değildir. Uzun uzun, kibar kibar yemek yemek, onun keyfini çıkarmak büyük bir zevktir.

“Murad Naci, akşam yemeğinin uzaması taraftarıdır; öyle çarçabuk atıştırılarak yasak savarcasına yenilen yemeklerden de haz etmez: ‘Kibar adam ağır ağır yer’, der, yemeğin keyfini çıkarır; zira yemek dünya zevklerinin birincisidir; zaten kadını da yiyecek ve içecek, tatlı ve meyve içki ve meze envaından saymak mümkündür. ‘Hele yemek masasında onun yeri önemlidir, yemekle kadın birbirlerini tamamlar. İkisi de nefis ise sofraya başı gerçekten bir nimet, bir tat kaynağı ve bir zevk mahşeri olur’.”¹⁰¹⁹

Hüsrarla ve mutsuz biten aşk ilişkisinden sonra Cemşid, eski alışkanlıklarını değiştirerek kendine yeni uğraşlar edinir. Su sporlarıyla uğraşır ve artık daha basit insanlarla düşüp kalkmaya başlar.

“Cemşid Boğaz’a taşındı ve kendisini deniz sporlarına verdi. Semt gençlerinden yeni ahbaplar bulmuştu, hepsi de basit insanlardı, yavaş yavaş kayıkçı, balıkçı, meyhaneci, garson gibi daha basitleriyle de düşüp kalkmaya başlamıştı.”¹⁰²⁰

Cemşid, Şehriban’ın aşkının verdiği ıstıraptan kurtulmak için hiç düşünmeden kendisini savaş ortamlarının içine atar. O, hem Balkan Savaşı’na hem de Birinci Dünya Savaşı’na katılır. Cemşid, içinde vatan sevgisi de olmakla beraber daha çok Şehriban’ı unutmak için savaşa katılır.

“Cemşid iki harbe katılmıştı, hem Kırkkilise bozgununu görmüştü, hem Filistin hezimetini. Birincisinde yaralanmıştı da. “Evet, Balkan Harbi kopunca hiç durmadım, orduya katıldım, Çorlu’ya sevk edildim. Şunu söylemeliyim ki askerliğe bu can atışta pek tabii olarak vatan sevgisi başta geliyordu ama işin içinde

¹⁰¹⁹ Refik Halit Karay, **Sonuncu Kadeh**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.206.

¹⁰²⁰ a.g.e. s.248.

Şehriban'ın da rolü yok değildi... Aradığım ölüm değildi, unutmama yarayacak tehlikeli bir maceraydı...¹⁰²¹

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Sonuncu Kadeh, tek bir olay örgüsüne sahip romandır. Romanda iki yakın arkadaş olan Murad Naci ile Cemşit'in geçmişte yaşadıklarını birbirlerine itiraf edışı öne çıkar.

Birinci Vaka Parçası: Murad Naci altmış altısına girmiş dinç bir yaşlıdır. Bir gün bir vapurda yolculuk ederken çok güzel bir kız görür. Kız, Murad Naci'ye gençliğindeki bir günlük aşkı Polinka'yı hatırlatır. Polinka ile Fransa'ya tahsil yapmaya gideceği sıralarda tanışır. Bir gece kulübünde tanıştıktan sonra birlikte birkaç kadeh içki içerler. Polinka'nın sabah İzmir'e gideceğini öğrenince de onunla aynı gemide seyahat etmek için bilet alır. Hatırladığı anılardan sonra tekrar içinde bulunduğu zaman dilimine döner. Vapurdaki kızın Polinka'ya çok benzemesine de şaşırır.

İkinci Vaka Parçası: Murad Naci, vapurdan indikten sonra Cemşid'in evine gider. Ona vapurda yaşadığı olayı anlatır. Akşamleyin de dostlarıyla çıktığı bir yemekte oğlu Fırat'ın yanında sabah vapurdaki kızı görünce çok şaşırır. Ertesi gün Cemşid ile görüşen Murad olanları anlatarak oğlu Fırat ile konuşup o kızla arasında geçen münasebeti öğrenmesini ister. Fırat da kızın adının Lale olduğunu, onu çok sevdiğini söyler. Hatta Cemşid ile tanıştırmak için de bir randevu hazırlar.

Üçüncü Vaka Parçası: Cemşid, yemekte şık olmak için kendine takım diktirir, yeni ayakkabılar, gömlekler alır. Yemek sonrası Murad'a Fırat'ın çok iyi bir tercih yaptığını anlatır. Fırat'ın hayatında yaşanan değişiklik Cemşid'in de hayatında değişiklikler yapmasını sağlar. Güzel bir apartman dairesine yerleşerek evini yeni eşyalarla döşer.

Dördüncü Vaka Parçası: Cemşid, Fırat'ın mutluluğunda kendisini hayata ve kadınlara düşman etmesine neden olan olayları hatırlar. Henüz yirmi iki yaşındayken tanıştığı Şehriban onda derin izler bırakır. Bir müddet Şehriban ile gizlice görüşür,

---

¹⁰²¹ a.g.e. s.249.

mektuplaşırlar. Fakat Cemşid, Şehriban'ın birçok erkekle anıldığını öğrenince bu sevdadan vazgeçer. Şehriban her seferinde Cemşit'i kandırarak biraz para çarpıp kaçar. Sonradan geri dönerek aşk sözcükleri söyler, kendini affettirir. Fakat bir süre sonra tekrar aynı şekilde ortadan kaybolur. Cemşid, Şehriban'ı en son Şam'da bir genelevde kendinden geçmiş, perişan vaziyette görür. O an Şehriban, ona bağırarak başına gelenlerin sorumlusu olarak onu gösterir. O günden sonra da Cemşit bir daha onu görmez.

Beşinci Vaka Parçası: Başından geçenleri Murad'a anlatan Cemşid, içinde yılların verdiği sıkıntıdan kurtulmanın rahatlığını yaşar. Yıllar sonra yeniden âşık olduğu Perran Hanım ile evlenerek mutluluğu bulur. Murad da Cemşid'inki gibi bir aşk yaşamadığı için hem üzülür hem de arkadaşını kıskanır.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanda kahramanlar alışılmışın dışında genç değil de iki ihtiyar adamdır: Biri Murad Naci diğeri Cemşid'tir.

Roman bu iki farklı tipin birbirlerine geçmişte yaşadıklarını itiraf etmeleriyle başlayıp bugüne nasıl geldiklerini anlatmalarıyla devam eder. Romanda kahramanların karakterleri hatıralarından, iç konuşmalarından ya da karşılıklı konuşmalarından anlaşılır.

Murad Naci, altmışaltısına yeni girmiş, dinç bir yaşlıdır; çevik adımlarla dimdik yürüyen, uzun boylu, yakışıklı, iyi giyinen varlıklı bir adamdır. Kereste sahibidir ve büyük bir kereste şirketinin yarı hissesine sahiptir. Murad otuzunda evlenir, çoluk çocuk sahibi olur; metresler tutar. Yaşlanmasına rağmen de çapkınlık hayatından tamamıyla çekilmiş sayılamaz, gözü hala kadındadır.

Servetini keresteye borçludur ama ahşap binaların, ince güzelliklerini çarçabuk kemirip yok eden zamana ve ateşe dayanamamaları yüzünden millette bir tarih bilgisi noksanlığı yarattığına inandığı için beton devrine girmiş olmamıza sevineceği gelir.

Tabiatı çok seven Murad Naci için göller romantik aşk, şiir, hislilik iham eder. Hele edebiyatta ilk aldığı zevklerde mihlanıp kalmış olduğundan bunlara

bakınca hemen Lamertine'nin malum manzumesini mırıldanır, Elvire'i yahut Eleonore'u olamadığına, basit çapkınlıkla kaldığına üzülür.

Dostu Cemşid'in aşk hikâyesini dinledikten sonra içini bir hüznün kaplar. Kendi kendini soruşturmaya çeken Murad, hiç âşık olmayıp hepsi de gelip geçici cinsi arzularından öteye yükselemeyen maceralar yaşadığını fark eder.

“Peki, ben hiç mi âşık olmadım?”¹⁰²²

Cemşid, eski dostunun Fransızca kitap ve mecmualara meraklı, okumayı sever bir adam olduğunu, ciddi bahisleri kavrayacağını bilir, ama adet edindiği gibi yarı cahil yerine koyarak onunla şakalaşır.

Murad Naci, kadınlı erkekli gece seyranlarını sever, bunları dinç, diri kaldığının birer alameti kabul eder.

“Yaşıyorum, mesudum” sanarak hayatımı boşluklara savurmuşum. Dostumun kıratlı sene çektiği o mübarek azap keşke benim hakkıma düşseydi, diyeceğim geliyor.”¹⁰²³

Benliğini geriye tepmek, o benlikle hiç yaşamamışçasına mazisini unutmak, ömrü boyunca tek aşka sadık kalmış bir yarı meczup olmak ister.

Romadaki diğer ana kahraman Cemşid, inançsız bir adamdır. Sadist oluşunun sebebini Şehriban'a bağlar. Fırat ve Lale'nin masum aşkı onu da değiştirir. Cemşit, Galatasaraylıdır. Hem de orada ilk futbol takımının kurulduğu yıllarda güçlü kuvvetli ve epeyce atak bir sporcudur.

Romanda İstanbul'un sosyete hayatına ait değişen (eski-yeni) hayat sahneleri kahramanların çevresinde yaşananlardan ya da onların anlatımlarından öğrenilir. Romanda Cemşid şahsında, iki nesle mensup gençlerin karşı cinsle olan ilişkileri anlatılır.

Cemşid, pırıl pırıl cilalı ayakkabılarıyla, ahlak, şişman, bodur beyaz gömleklili biri görünür. Cemşid'in soyadı İnansız'dır Haline hayat tazına, felsefesine uyduğundan dolayı bu adı kendi seçer.

---

¹⁰²² a.g.e. s.61.

¹⁰²³ a.g.e. s.278.

“Koca öküz âşık olmuştu, hem de nasıl! Yürek törpüleyici bir aşk, ahmak bir âşık. Bunu kimse bilmemişti; on iki on üç yaşlarında bir kız çocuğuna âşık olduğunu kime söyleyebilirdi?”¹⁰²⁴

Cemşid, âşık olduğu Şehriban’ı daha ilk günlerden kıskanmaya başlar, hırsından onun hakkında olumsuz şeyler duyduğunda ağlama aşamasına gelir.

“Hepsini ayıldığım zaman anlamıştım pek ala anlamıştım. Fakat öyle bir gurur, zevk, sarhoşluk içinde, Şehriban’a hayran, meftun, mecnunca bağlıydım ki! Doğrusunu söylemek lazım:

“Kadınla münasebetin ne olduğunu ilk anlayışımı; önceki tanışmalarla bunun zerre kadar alakası yoktu. Yepyeni bir dünyaya gözümü şimdi açmıştım. Dehşet, dehşet!”¹⁰²⁵

Murad Naci ile konuşurken yaşadığı duyguları arkadaşına anlatır.

“Benimki adi melodram şeklini almadı, ruhi bir inhitata sebep olmadı; servetim kalmadı değil. Arttı bile ama insanlardan ve dünya nizamından öğrendim, paramı kullanamazdım; para içinde bir muhacir hayatı sürdürdüm.”¹⁰²⁶

Şehriban’ın aşkından sonra yaşadığı yıkımdan dolayı Cemşid uzun süre hayatına kimseyi almaz.

“Habis kızın Kumkapı istasyonu arkasında bana, benim hakkında söyledikleri o kadar içime işlemiş, şuuruma saplanmıştı ki nefsimden ve kadından nefret eder hale gelmiştim. Yolumu çeviren esnaf tayfası kızlardan bile kaçıyordum.”¹⁰²⁷

Cemşid iki harbe katılır; hem Kırkkilise bozgununu görür hem Filistin hezimetini görür. Birincisinde yaralanır da.

“Evet, Balkan Harbi kopunca hiç durmadım, orduya katıldım, Çorlu’ya sevk edildim. Şunu söylemeliyim ki askerliğe bu can atışta pek tabii olarak vatan sevgisi başta geliyordu ama işin içinde Şehriban’ın da rolü yok değildi... Aradığım ölüm değildi, unutmama yarayacak tehlikeli bir maceraydı...”¹⁰²⁸

Cemşid, Şehriban’ı son kez Şam’da görür ve sevdiği kadın gözleri önünde kendini öldürür.

“Şehriban’ı ne kadar sevdiğimi yaralandığım sıradaki düşüncemden anlamışsındır, onu bir daha düşünmemek ihtimalinden korktuğumu söylemiştim sana, ölmek buydu bence. Fakat sevgimi yenememekle beraber kendisinden

¹⁰²⁴ a.g.e. s.104.

¹⁰²⁵ a.g.e. s.147.

¹⁰²⁶ a.g.e. s.197.

¹⁰²⁷ a.g.e. s.237.

¹⁰²⁸ a.g.e. s.249.

iğrendiğimi de yenemiyordum. İğrenerek sevmek? Sen bu çeşit aşkı hiç işittin mi? Yanımda, karşımda bulunmasını istiyorum ama kucağımda ve koynumda değil! Hem de tam gençlik, delikanlılık çağında bulunmama rağmen, güçlü kuvvetli ve gözünü budaktan esirgemez yiğit bir asker olduğum halde.”¹⁰²⁹

Fırat, sevgilisi Lale ve kızın anası Perran ile geçirdiği hoş geceden sonra Cemşid, kırk yıl süren bir melankoli depresyonundan kurtulmuşçasına sabahleyin büyük bir ruh değişikliği içinde uyanır. Şehriban yüzünden bunca yıldır cemiyete, kadına ve nefesine düşmandır, uğradığı sarsıntıdan ileri gelen derin bir küskünlük, bir kendini bırakış, hiçbir şeye aldırmayan biri olur.

“Evlat, yaş altmış sekiz. Babandan iki yaş büyüğüm ve onun kadar sıhhatliyim. Kendimi pek bıraktı, değişmeye muhtacım. Temiz giyinmek, iyi bir evde yaşamak, kendime çeki düzen vermek istiyorum. Bakalım, biraz da böylesini göreyim.”¹⁰³⁰

Cemşid, yeni bir hayata başlamaya karar verdiği an evdeki tüm eşyaları da değiştirir. Buzdolabı, elektrik süpürgesi, vantilatör, vaporizatör, radyo, pikap, ses makinesi, mayonez çevirici, daha ne gibi marifetler varsa hepsini yeni alır.

Romanda cinsel ihtirasları ile hareket eden kadın kahramanımız Şehriban parasızlıktan dolayı kötü yollara düşer. Şehriban, içindeki şehvet duygularıyla hareket eden bir kızdır. Bu yüzden mahalleden birçok erkekle aynı anda görüşür.

“Gitme Cemşit... Azıcık dinle beni. Sana başımdan geçenleri anlatacağım, hepsini olduğu gibi... Gidersen öldürürüm kendimi! Zaten bitik haldeyim. Bak yüzüme, ne kadar değiştim, çektiklerimi bilsen.”¹⁰³¹

Şehriban, her defasında Cemşit’i sevdiğini söyleyerek kandırır, onun bir miktar parasını yer ve sonra tekrar ortadan kaybolur.

Şehriban, Cemşit’i gerçekte hiç sevmez. Onun peşinden koşmasının tek sebebi kendisine karşılıksız yardım edebilecek tek kişinin Cemşit olmasıdır.

”Parasızdım o sırada, söylemişim ya! Muhabbet rolleri yapmaya mecburdum! Tiksindiğimi belli etmemeye çalışarak! Git yoluna, çekil yanımdan! İleri varırsan feryadı basarım, vallahi! Aynayı karşına aldığın vakit et kafanla, ablak

---

¹⁰²⁹ a.g.e. s.254.

¹⁰³⁰ a.g.e. s.153.

¹⁰³¹ a.g.e. s.210.

suratınla, hantal vücudunla kadının hiç de sevemeyeceği bir erkek olduğunu anlayamadın mı?”¹⁰³²

Cemşid’i kandırarak ondan aldığı paraları sevgilisi Sarı Ali’ye verir. Cemşid’in geçirdiği bir hastalık sonucu kaldırıldığı hastanede Şehriban onun yanından ayrılmaz. Fakat bu Cemşid’e olan sevgisinden değil ondan yine para koparmak için yaptığı bir oyundur.

“Cemşid’im, senden af talep etmeden ölmeyi istemiyorum, Kumkapı’daki çılgınlığının vicdan azabını çekmekteyim. Öfke ile ne dediğimi bilmiyordum. Sözlerimin hepsi yalandı... Şimdi tehlikeli bir hastalığın pençesinde çırpınan bu bedhahta acı. Yanıma gel demiyorum hicap ederim; fakat aşağıdaki adrese birini gönder, halimi görsün anlatsın; öğrenince her şeye rağmen göz yaşlarını zapt edemeyeceğine eminim. Bu benim son tesellim olacaktır.”¹⁰³³

Cemşid’e çektirdiği tüm eziyetlerden sonra onun yine kendisini kurtarmasını bekler. Artık Şehriban’ın oyunlarına inanmayan Cemşid ise ona yardım etmez. Bunun üzerine çok sinirlenen Şehriban, Cemşid’e tüm hayatını onun mahvettiğini ve katilinin o olduğunu söyleyerek bağırır çağırır.

“Bak sana yaptığım bütün fenalıklardan sonra işte yine beni koruyorsun, üşüyüp hastalanmamdan korkuyorsun. Ah Cemşid! Nasıl boş yere pisipisine harcamışım kendimi! Hala da harcıyorum ya. Acaba beni kurtarabilir misin, içkiden, morfinden, vücudumu satmaktan? Mademki ölmedin yap şu iyiliği! Tesadüf belki de bunun için karşılaştırdı bizi.”¹⁰³⁴

“Sensin katilim! Neden mi? Ben sana on yedi yaşında koşup teslim olmuşum, daha erkek eli vücuduma değmeden. On dört yaşından beri seviyordum, hayaller kuruyordum, evlenme hayalleri. Sen ne yaptın? Oralı olmadın sadece zevk tarafını düşündün, şunun bunun dedikodularına kulak astın benden kaçtın. Paramızın tükendiğini de biliyordun, yardımınla ailemin haysiyeti, benim de namusum kurtulurdu, hiç aldırmadın, beni ilk önce Eftal’in, sonra Ali’nin ve birçoğunun kucağına attın. Kimini para için yaptım kimini gönlümün ihtiyacıyla... Yallah! Çek arabanı! Hem bir daha göreyim deme, katil edersin beni! Ölmeden önce bütün bunları yüzüne haykırdığıma memnunum. Oh! Dediğini işittim. Avludaydım, kapıyı açtım, sokağa fırlıyorum ve ben de ooh çekiyorum...”¹⁰³⁵

Romanda Fırat, yeni nesil gençleri temsil eder. O, güvenilir, uysal, ağırbaşlı, sevdiği kızla evlenen bir erkektir. Fırat, babasına hiç benzemez, içli ve fikirli çocuktur. Çapkının biri değildir.

¹⁰³² a.g.e. s.233.

¹⁰³³ a.g.e. s.242.

¹⁰³⁴ a.g.e. s.273.

¹⁰³⁵ a.g.e. s.276.

“Doğrusunu isterseniz babasına karşı saygılı davranmakla beraber Cemşit’e sempati duymaktaydı.”¹⁰³⁶

Romanda Fırat’ın sevgilisi Lale, çok ağırbaşlı bir kızdır. Murad, Lale’yi görür görmez onu yıllar önce kaçamak yaptığı ama hala aklından çıkaramadığı Polinka’ya benzetir.

“Polinka şimdi tam önündedir. Etrafına bakındıktan sonra gözleri –bu gözler kırk altı yıl önce tanıdığı gerçek Polinka’ninkiler renginde çelik saat zemberekleri parlaklığında morumsu siyahtı-bir an yaşlı adama çevrildi...”¹⁰³⁷

Yeni Polinka makyajlı el ve ayak tırnaklarını boyar, dudaklarına hafifçe ruj sürer. Elbisesi fazla açık, fazla renklidir.

Murad Naci’nin Lale ile tanıştıktan sonra fikirlerine değişiklik olur.

“Ses çok değişik, tavırlar, bakışlar hele gülümseyiş bambaşka. Yanaktaki çukur sağ taraf yerine solda ve ayrı şekilde. Bir şey var, bir andırma muhakkak! Lakin bu kadarlığı çok kişi de olur sanırım.”¹⁰³⁸

Lale’nin annesi Perran, kırk yaşlarında, Avrupa endamlı, zarif ve kibardır. Perran Hanım o kadar yerli, hanımefendi, cana yakındır ki Cemşid’in hemen dikkatini çeker.

“Halis İstanbullu bir aile kızı, belki dedesi bir molla bey yahut Mısır kethüdası bir paşa, herhalde maruf bir zattı; kadındaki terbiye, tavır, vesaire köklü, varlıklı, ananeye bağlı aileden olduğu fikrini veriyor.”¹⁰³⁹

Perran artık dar gelirlilikten kurtulur, Salıpazarı’ndaki şahane apartmana yerleşir. Yaşlı, fakat zengin, iyi yürekli, cömert bir adamın karısıdır.

Polinka, Murad’ın gençliğinde bir süre kaçamak yaptığı bir kızdır. O yıllarda Sırp kızı müthiş nasyonalist ve Avusturya düşmanıdır. Çar’a bağlı ama Yunanistan’a hele Bulgarlara ateş püsküren bir kızdır.

“O Sırbistanlı bir kızdı, bir kafeşantan kızı.”¹⁰⁴⁰

Polinka Murad Naci’yi bir zamanlar sevdiği adam olan Sırp veliahdı Aleksandır’a benzediği için onun masasına gelerek onunla tanışır.

¹⁰³⁶ a.g.e. s.16.

¹⁰³⁷ a.g.e. s.17.

¹⁰³⁸ a.g.e. s.146.

¹⁰³⁹ a.g.e. s.100.

¹⁰⁴⁰ a.g.e. s.13.

3. 4. ZAMAN

Romanın anlatma zamanı bir yıllık bir süredir. Bu süre içinde Lale ile Fırat ve Cemşid ile Perran evlenir.

Romanın vaka süresi ise çok daha uzundur. Yaklaşık kırk sekiz yıllık bir zaman diliminden söz edilebilir. 1908 yılına kadar geri dönüş yapılarak Cemşid ve Şehriban arasında yaşanan gelgitlerle dolu bir aşktan söz edilmektedir.

Murad Naci ve Cemşid ittihat Terakki'nin hüküm sürdüğü zamanlardaki maceralarını o devrin siyasi durumunu anlatarak verir.

“O Sırbistanlı bir kızdı, bir kafeşantan kızı. Macera eskidir, 46 senelik!”¹⁰⁴¹

“Yirmi iki yaşında, zamanın modasına uygun iyi giyinmiş fesli bir genç... Fesli, bastonlu, kolalı gömleklili ve plastron kravatlı, kravatı iğneli, bugün için belki komik, 1910'da şık, ayrıca yakışıklı bir Beyoğlu tipi.”¹⁰⁴²

1910'lu yılların sosyal hayatında insanlar fesli, kolalı gömleklili gezerdi. Murad Naci ve Cemşid resimsiz pasaportların, sehpalı makinelerin olduğu zamanlarda gençliklerini yaşamış insanlardır.

“O devirde pasaportlar bile resimsizdi, makineler sehpalıydı, şipşak da henüz türemişti.”¹⁰⁴³

“Şimdi 28 yaşının içinde... Ben o yaşta iken Birinci Dünya Harbi felaketi omuzlarımızı çökeltmişti, çökkünlük ortasında açlığın azdırdığı fuhuş ilk defa bu yıllarda Müslüman evlerinden yavru kapıyordu. Gizli piyasayı dolduran kızlar artık isimli olmuştu; simsarlar onları övünürcesine öne sürmekteydiler.”¹⁰⁴⁴

Cemşid, Fırat'ın şimdilerde yirmi sekiz yaşında olduğunu öğrenince birden kendi gençliği aklına gelir. Cemşid, yirmi sekiz yaşındayken Birinci Dünya Savaşı'nın felaketi ile karşılaşır. Bu yıllar, fuhuş ilk defa Müslüman evlerine de sıçrar. Cemşid de büyük aşkı Şehriban'ı bu yıllarda fuhuş evinde görünce adeta yıkıma uğrar.

O devirde ne otobüs ne de dolmuş vardır. Vapur dışında herhangi bir vasıta olmamasına rağmen vapurlarda kolayca yer bulunur. Zira iş hayatı, kazanma hırsı ve

¹⁰⁴¹ a.g.e. s.13.

¹⁰⁴² a.g.e. s.25.

¹⁰⁴³ a.g.e. s.45.

¹⁰⁴⁴ a.g.e. s.52.

sinema gibi eğlenceler henüz başlamamıştır; şimdiki gibi ihtiyaçların artması yüzünden geçim darlığı da yoktur; bu altının para çağıdır. Sarı liralarla koca mecidiyelerin değeri kadar manevi güveni de vardır. O paralar ağır basar, ahali de hesaplı yaşar.

“O tarihte mahalle bakkal dükkânları ancak gelirleri pek kıt olanların alışveriş ettikleri düşük kaliteli yerlerdi. Nerede şimdiki gibi geniş camekânlı ve çeşit çeşit konserve kutularıyla, renk renk şişelerle, reçel kavanozcukları ve şık makarna ambalajlarıyla süslü tertemiz, ferah ışıklı dükkânlar? Bunları görmek için Beyoğlu’na çıkmak lazımdı. Hoş orada da çok muydu ve en rağbetteki bugün mesela Aksaray’ın orta halli bir bakkaliyesinden daha mı zarıftı?”¹⁰⁴⁵

Cemşid’in gençliğinde beğenilen tipler bambaşkadır. Hastalıklı olmayan genç kız veya erkek de –hele orta ve yüksek sınıf ailelerle- hastaymışçasına bir hal almaya çalışır, beti benzi uçmuş, süzme revani, sarı ve solgun, mecalsiz ve neşesiz görünmeyi süs sayar.

“Cemşid iki harbe de katılmıştı, hem Kırkkilise bozgununu görmüştü, hem Filistin hezimetini. Birincisinde yaralanmıştı da, Murat ise Balkan Harbi’ni Avrupa’da atlatmış.”¹⁰⁴⁶

Cemşid sevdiği kadın olan Şehriban’ı unutmak için savaş ortamlarında oradan oraya savrulurken Murad aynı yıllar Avrupa’da keyfini yaşar.

3. 5. MEKÂN

Olaylar İstanbul’un değişik semtlerinde geçer. Boğaziçi, Bebek, Tarabya, Arnavutköy, Kireçburnu, Nişantaşı, Kandilli, Rumelihisar’ı olayların yaşandığı mekânlardır.

Cemşid bir zamanlar Kandilli’de ahbablarıyla yer, içer, eğlenir.

“Bugün bir kısmı ıssız duran bu kıyı parçasına ahbab yaluları diziliydi; içlerinde yemiş içmiş, saz dinlemiş, içki âlemlerine katılmıştı.”¹⁰⁴⁷

Perran Hanım, İstanbul’un serin günlerini sıcak günlerine nazaran daha çok sever.

¹⁰⁴⁵ a.g.e. s.149.

¹⁰⁴⁶ a.g.e. s.248.

¹⁰⁴⁷ a.g.e. s.12.

“İstanbul’un rüzgârsız geçen gecelerine bayılırım, hele hırçın, meltemli, uzun, sıcak günlerden sonra ne kadar dinlendirici oluyor.”¹⁰⁴⁸

İstanbul’un eski sokakları insanı canından bezdirecek kadar pistir. Paltolar, pantolonlar, ayakkabılar çamur içinde kalırdı. Çamur olması bir yana bunları temizleme derdi daha beterdir. Bunlar soba veya mangal kenarında kurutmadan fırçalanırsa kalan izler berbat görünür.

“Neydi evlerdeki o çamurlu palto, pantolon, ayakkabı ve galoş temizleme derdi! Paltolarıyla pantolonlar dize kadar çamura bulanırdı; soba veya mangal kenarında kurutmadan fırçalanırsa izleri kalırdı; berbat şeydi vesselam! Ya pencereden sokağa uzatılmış soba borularından tepemize dökülen paslı damlalar! Bu lekeler sıcak su, sabun ve ilaçla da çıkmazdı. Kısacası yerden çamur fışkırır, gökten pas yağardı; işte eski İstanbul kışlarından manzaralar”¹⁰⁴⁹

Cemşid, Birinci Dünya Savaşı yıllarında bir ara Şam’a gider. Şam, yerleşim yeri olarak bizim memleketimizden çok daha farklıdır. Şam’da evlerin dış tarafa açılmış pencereleri yoktur. Dört tarafı duvarlarla örülmüş, iç avluya bakan binaları vardır. Sokaklarında ise limon ve turunç ağaçları vardır.

“Cepheden izinli gelmiş, Şam’da dolaşıyordum. O zamanki tabiriyle küçük zabıt idim, madalyam da vardı: Paralı olduğumdan itibar görüyor, yararlıklarımın dolayı da beğeniliyordum... Oralardaki evlerin dış tarafa açılmış pencereleri yoktur, hepsi de dört tarafı binalar ve duvarlarla örülmüş iç avluya bakar; bodur limon ve turunç ağaçları dikili, üstü açık havuzlu avlular yaz geceleri hakikaten hoştur; asıl hoşta giden mahremlik tesiri yapması, insana darlık içinde rahatlık, ferahlık vermesidir, hele yaz geceleri...”¹⁰⁵⁰

---

¹⁰⁴⁸ a.g.e. s.145.

¹⁰⁴⁹ a.g.e. s.208.

¹⁰⁵⁰ a.g.e. s.271.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet: Murad Naci, gençliğindeki çapkınlığını evlenince de devam ettirir. Murad Naci, altmışaltısına yeni girmiş, dinç bir yaşlıdır; çevik adımlarla dimdik yürüyen, uzun boylu, yakışıklı, iyi giyinir, varlıklı bir adamdır. Kereste sahibidir ve büyük bir kereste şirketinin yarı hissesine sahiptir.

“Murad otuzunda evlendi, çoluk çocuk sahibi oldu; metresler tuttu. Bu yaşında da çapkınlık hayatından tamamıyla çekilmiş sayılamaz, gözü hala kadındadır.”¹⁰⁵¹

4. 1. 2. Maddi/ Parasal Güç

4. 1. 2. 1. Fakirlik: Şehriban, babası öldükten fakirliğin verdiği nedenlerden dolayı yanlış davranışlar yapar.

“Hisar’ı bırakmak mecburiyetinde kalmıştık; paşa babamın Hama’daki sulak arazisine bir Arap şeyhi el atmış, paramızı göndermiyordu; borca girmiştik. Hemen taşınmamız lazımdı. Baktık ki İstanbul’da oturmakla halimiz düzelmeyecek, yeni taşındığımız evi de bırakıp bütün aile tekrar Hama ‘ya döndük, iki aydır ben oradayım.”¹⁰⁵²

4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 3. 1. Yardımsever İnsan: Fırat, evlenmek istediği Lale hakkında babasının düşüncelerini öğrenmek için Cemşid’den yardım ister. Cemşid de oğlu gibi sevdiği Fırat’a bu yardımı büyük bir zevkle yapar. Niko’nun gazinosunda Fırat, sevgilisi Lale ve kızın anası Perran ile geçirdiği hoş geceden sonra Cemşid, kırk yıl süren bir melankoli depresyonundan kurtulmuşçasına sabahleyin büyük bir ruh değişikliği içinde uyanır. Şehriban yüzünden uzun yıllar cemiyete, kadına ve nefsine düşmandır, uğradığı sarsıntıdan ileri gelen derin bir küskünlük, bir kendini bırakış, bir boş vermişlik vardır.

---

¹⁰⁵¹ a.g.e. s.8.

¹⁰⁵² a.g.e. s.212.

*“Evlat, yaş altmış sekiz. Babandan iki yaş büyüğüm ve onun kadar sıhhatliyim. Kendimi pek bıraktı, değişmeye muhtacım. Temiz giyinmek, iyi bir evde yaşamak, kendime çeki düzen vermek istiyorum. Bakalım, biraz da böylesini göreyim.”*¹⁰⁵³

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Hayat Karşısında İnsan/ Yaşama Sevinci: Murad Naci, otuzunda evlenir, çoluk çocuk sahibi olur; metresler tutar. Altmış altı yaşına gelmesine rağmen yaşama sevincini hiç yitirmeyen, o yaşında bile çapkınlık yapmaktan geri durmayan bir adamdır.

*“Allah’ın sevgili kuluymuşum, zevklerimden mahrum kalmadan yaşadım. Bak, yetmişime merdiven dayadığım halde listeme bir de Şermin Hanım ilave edildi.”*¹⁰⁵⁴

Murat Naci, yaşadığı hayattan her ne kadar zevk olsa da arkadaşı Cemşid’ininki gibi büyük ve ıstıraplı bir aşk yaşamadığı için de müteessir olur.

*“Yaşıyorum, mesudum” sanarak hayatımı boşluklara savurmuşum. Dostumun kırk altı sene çektiği o mübarek azap keşke benim hakkıma düşseydi, diyeceğim geliyor.” Benliğini geriye tepmek, o benlikle hiç yaşamamışçasına mazisini unutmak, ömrü boyunca tek aşka sadık kalmış bir yarı meczup olmak istiyordu.”*¹⁰⁵⁵

4. 2. 2. Yalnızlık: Cemşid, çok sevdiği Şehriban uğruna yıllarca hiç kimseyle birlikte olmayarak kendisini yalnızlığa mahkûm eder. Şehriban’dan sonra yıllarca hayata küsmüş bir şekilde yaşamını devam ettirir.

*“Habis kızın Kumkapı istasyonu arkasında bana, benim hakkında söyledikleri o kadar içime işlemiş, şuuruma saplanmıştı ki nefsimden ve kadından nefret eder hale gelmiştim. Yolumu çeviren esnaf tayfası kızlardan bile kaçıyordum.”*¹⁰⁵⁶

Cemşid, yalnızlığın etkisiyle iki harbe katılır. Hem Kırkkilise bozgununu görür hem Filistin hezimetini görür.

---

¹⁰⁵³ a.g.e. s.153.

¹⁰⁵⁴ a.g.e. s.269.

¹⁰⁵⁵ a.g.e. s.278.

¹⁰⁵⁶ a.g.e. s.237.

“Evet, Balkan Harbi kopunca hiç durmadım, orduya katıldım, Çorlu'ya sevk edildim. Şunu söylemeliyim ki askerliğe bu can atışta pek tabii olarak vatan sevgisi başta geliyordu ama işin içinde Şehriban'ın da rolü yok değildi... Aradığım ölüm değildi, unutmama yarayacak tehlikeli bir maceraydı...”¹⁰⁵⁷

4. 2. 3. Geçmiş: Cemşid, gençliğinde derin bir aşkla sevdiği Şehriban'ı hiçbir zaman unutamaz.

“Şehriban'ı ne kadar sevdiğimi yaralandığım sıradaki düşüncemden anlamışsındır, onu bir daha düşünmemek ihtimalinden korktuğumu söylemiştim sana, ölmek buydu bence. Fakat sevgimi yenememekle beraber kendisinden öğrendiğimi de yenemiyordum. Öğrenerek sevmek? Sen bu çeşit aşkı hiç işittin mi? Yanımda, karşımda bulunmasını istiyorum ama kucağımda ve koynumda değil! Hem de tam gençlik, delikanlılık çağında bulunmama rağmen, güçlü kuvvetli ve gözünü budaktan esirgemez yiğit bir asker olduğum halde.”¹⁰⁵⁸

4. 2. 4. Hırs: Şehriban, çok hırslı biridir ve çok düşkün bir vaziyetteyken bile bu hırsından vazgeçmeyerek o kadar kötü duruma gelmesine sebep olanın Cemşid olduğunu haykırır.

“Bak sana yaptığım bütün fenalıklardan sonra işte yine beni koruyorsun, üşüüp hastalanmamdan korkuyorsun. Ah Cemşid! Nasıl boş yere pisipisine harcamışım kendimi! Hala da harcıyorum ya. Acaba beni kurtarabilir misin, içkiden, morfinden, vücudumu satmaktan? Mademki ölmedin yap şu iyiliği! Tesadüf belki de bunun için karşılaştırdı bizi.”¹⁰⁵⁹

“Sensin katilim! Neden mi? Ben sana on yedi yaşında koşup teslim olmuşum, daha erkek eli vücuduma değmeden. On dört yaşından beri seviyordum, hayaller kuruyordum, evlenme hayalleri. Sen ne yaptın? Oralı olmadın sadece zevk tarafını düşündün, şunun bunun dedikodularına kulak astın benden kaçtın. Paramızın tükendiğini de biliyordun, yardımınla ailemin haysiyeti, benim de namusum kurtulurdu, hiç aldırmadın, beni ilk önce Eftal'in, sonra Ali'nin ve birçoğunun kucağına attın. Kimini para için yaptım kimini gönlümün ihtiyacıyla... Yallah! Çek arabanı! Hem bir daha göreyim deme, katil edersin beni! Ölmeden önce bütün bunları yüzüne haykırdığıma memnunum. Oh! Dediğini işittim. Avludaydım, kapıyı açtım, sokağa fırlıyorum ve ben de ooh çekiyorum...”¹⁰⁶⁰

4. 2. 5. Aşk

4. 2. 5. 1. Bir Kadının Hayatına Giren Birden Fazla Erkek İlişkisi:

Şehriban'ın hayatına birçok erkek girer. Ama Şehriban hiçbirleriyle mutlu olamaz.

¹⁰⁵⁷ a.g.e. s.249.

¹⁰⁵⁸ a.g.e. s.254.

¹⁰⁵⁹ a.g.e. s.273.

¹⁰⁶⁰ a.g.e. s.276.

“Bütün kış Ali'nin yakasını bırakmadı, yukarıdaki Bektaşî tekkesine kadar çıkıp gezdikleri olurdu, daha neler yapmadı ki! Bakkal Kerim'in oğlu kanca takmak istedi dersini aldı. Hisar delikanlılarını oynatıyor. Artık Ali'nin malı sayılır sen elini çek.”¹⁰⁶¹

Cemşid, sevdiği kadın hakkında duyduklarının doğru olmadığına inanmak istediği için Şehriban'a Sarı Ali ve diğerleriyle münasebetini sorduğu vakit hiç birini tanımadığını söyleyecek kadar arsızdır.

“Katiyen! Yüzünü bile pek tanımam. Artık öylelerine mi tenezzül edeceğim, Cemşid Bey? Beni ne sanıyorsunuz? Kullandığınız kelimeleri hak etmiş bir sokak kızmı?”¹⁰⁶²

Her ne kadar Ali ile aralarında bir şey olmadığını söylese de her şey Cemşid'i aldatmak içindir.

“Seni daima ben mi aldattım sanıyorsun? Sarıklı Mansur peşimden koşmuştu, Kumkapı'daki eve gelmişti ve seni Paris'e yollaması benimle serbest kalması içindi! Sadri ile uyuşmuştuk, senden benim namıma kopardığı paraların yarısını cebine atıyordu. Arkana taktığın Rum oğlanı Dimitri vasıtalık ediyor, müşteri buluyordu; hurma kralını tanıştıran da yine Sadri olmuştu. Hepsi, herkes, hepimiz seni yoluyorduk. Ne olduğunu anla işte!”¹⁰⁶³

---

¹⁰⁶¹ a.g.e. s.122,

¹⁰⁶² a.g.e. s.132.

¹⁰⁶³ a.g.e. s.256.

YERİNİ SEVEN FİDAN

1. ROMANIN KÜNYESİ

Yerini Seven Fidan, 1977 yılında kaleme alınır. Roman üç bölüme ayrılıp bunlar da kendi içinde numaralandırılır. Birinci Bölümde Erbil'in İstanbul'a gelişi ve ilk izlenimleri, İkinci Bölüm Fidan Kök Salmaya Başlıyor adı altında Erbil'in İstanbul yaşamına alışması ve Üçüncü Bölüm Fidan Ağaçlanıyor adı ile Erbil'in artık İstanbul'u iyice bilmesini anlatır. İstanbul'a okumak ve hayal ettiği mevkilere ulaşmak arzusu ile gelen Erbil, burada hem eğitimini yapmakta hem de karşı cins ile ilişki kurmanın yollarını öğrenir.

2. ROMANIN ÖZETİ

Erbil, İstanbul İktisat Fakültesini kazanınca İstanbul'a gitmek üzere hazırlıklara başlar. Henüz yirmi ikisine yeni basmış yakışıklı esmer delikanlının kasabadan ayrılacak olması kasaba kadınlarını çok üzmektedir.

Hasan Usta, bütün gün evde olduğu için Nevbahar ve Erbil evde birlikte vakit geçirirler. Özellikle Nevbahar, Erbil'in eve gelmesinden çok hoşnut olur. Erbil'in çamaşırlarını yıkar, ütüsünü yapar ve ona birbirinden güzel yemekler, tatlılar yapmaktan büyük zevk duyar. Ancak Erbil böylesine güzel bir kadının Hasan gibi yaşlı birinde ne bulduğunu anlayamaz. Ama bu düşüncesini bir türlü Nevbahar'a söyleyemez. Çok zeki olan Nevbahar ise, bunu sezerek kendiliğinden anlatır. Nevbahar'ın bu üçüncü evliliğidir. İlk kocası ona çok kötü davrandığı için ayrılır, ikinci kocası erkenden öldüğü için dul kalır. Hasan dul kaldığı esnada onun karşısına çıkarak onu korumak için onunla evlenir. Ancak yaşlı adam kadına elini sürmemekle beraber onunla aynı odada bile kalmaz.

Erbil'in karşı komşusu olan Gülsün her gün onu camdan gözetler. Bir gün arkadaşı Saba ile yolunu keserek onunla tanışır ve sinemaya davet ederler. Birlikte film izlerken Erbil kızlar arasında mukayese yapar. Gülsün'ü çok nazik, kibar, ince ve hassas bulurken Saba'yı daha çılgın ve eğlenceli bulur. Erbil, Gülsün'ün babasının o zamanki güçlü bir partinin merkez başkanı olduğunu öğrenince kızla ilgilenmesinin

kendi kariyeri açısından iyi olabileceğini düşünür. Birkaç gün sonra Saba'nın babası Feyzullah Bey, Erbil'i çağırarak ona partide yapabileceği ufak tefek işler verir.

Odasında ders çalıştığı bir gün karşığı odadan bir sesin geldiğini duyan Erbil, hemen gidip bakar ve yengesini yarı çıplak vaziyette yerde uzanmış görür. Hemen kolan yağı alarak onu ayıltmaya çalışır ve bu sırada bir an kendini kaybederek yengesini öpmeye başlar. Ertesi gün Nevbahar ablasının yanına gitmek için birkaç gün evden ayrılır. Dönüşünde ise tekrar eskisi gibi Erbil'e çok sıcak davranır.

Yılbaşının yaklaştığı zaman Nevbahar, yeni yıla Erbil ile girmek için plan yapar ve Erbil de bunu kabul eder. Yeni yıla dakikalar kala Hasan Usta'nın eve gelişi her şeyi bozar. Zaten çok içmiş olan Erbil buna da kızarak yatağa uzanır. O sırada da uyur kalır. Gözlerini açıp da koluna baktığında Nevbahar'ın hediye olarak kendisi için çok güzel bir saat aldığını görür.

Son zamanlarda yaşadıklarını düşünen Erbil bu hayatı istemeyerek eşyalarını hazırlar ve evi terk eder. Hiç kimsenin yardımını olmadan okulu bitirmeyi, Avrupa'ya gitmeyi ve bu sayede yüksek mevkilere ulaşmaya karar verir. Birkaç ay süren huzurlu hayatı Nevbahar'ın pansiyona gelmesiyle bozulur. Nevbahar, Erbil'i eve dönmesi konusunda razı etmeye çalışsa da Erbil kabul etmez. Kadını taksiye bindirirken yaptığından pişmanlık duyarak onunla gitmek istediğini söyler. Ne yazık ki bu kez de Nevbahar onu reddederek taksiye biner ve gider. Erbil de arkasından öylece bakakalır.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI-BAKIŞ AÇISI

Roman, yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Aşağıdaki bazı kesitlerde de bu görülür.

Erbil, çok yakışıklı bir gençtir. İstanbul'a okula gitmeden evvel de kasabada kendisinden hoşlanan bazı gönül maceralarını kimseye sezdirmeden yaşar.

*"Delikanlı şimdi ön cepheden iki katlı görünen evin arka tarafındaki yarım katındaki odasındadır. Bir köşede somyalı yatak öbür köşede anlaşılan yazı yazmak, ders çalışmak, kitap okumak için hazırlanmış- yeşil örtülü bir masa ve bir dolap. 'Mükemmel; bundan alası da can sağlığı!' diye mırıldandı, ama uzun zaman faydalanmayacağını düşünerek memnurluğu üzüntüye çevrildi. Soyunup da karşısındaki hamama girdiği zaman tekrar yüzü gülmüştü. Zira burası termosifon ile ısınan tek kurnalı bir hamamdı. Mevsim henüz yaz olduğundan sadece ılıktı; tas, lif, sabun, silecek, hamam bezi, ne lazımsa, ortası delikli beyaz, bodur bir iskemle üstüne sıralanmış. Mermerler kaymak, musluk pırıl pırıl."*¹⁰⁶⁴

Erbil, İstanbul'a ilk geldiğinde dayısının evinde hiçte ummadığı bir şekilde karşılaşılır. Yengesi onun için yemekler hazırlar, banyo yapabilirsin diye banyoyu hazırlar, derslerine rahatça çalışsın diye odasına masa koyar.

Erbil, Nevbahar ile ilgilenmekle beraber kendisine âşık olan Gülsüm'e karşı bir şeyler hissetmese de kızın hanım hanımcık tavırları ve akli başında hareket etmesini çok beğenerek onunla da ilgilenir.

*"Önceleri kanının pek kaynamadığı Gülsün, yanında oturduktan ve akli başında bir hanım kız gibi konuştuktan sonra şimdi gözüne girmiştir. Teninin hele en pahalı küpelerden daha kıymetli bir süse benzeyen kulak memelerinin güzelliği zihninde yer bırakmıştır. Onun kimsesiz ve yoksul bir üniversite öğrencisine gönül vermesine şaşırıyor."*¹⁰⁶⁵

Erbil, okumak için geldiği İstanbul'da gönül maceralarına kendisini fazlasıyla kaptırır ve ulaşmayı planladığı hedefleri unuttur. Kendi kendine düşündüğü bir gün kendisini tenkit eder. Evet, evde çok rahattır. Bir dediği iki olmaz belki. Fakat yavaş

¹⁰⁶⁴ Refik Halit Karay, **Yerini Seven Fidan**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.31.

¹⁰⁶⁵ a.g.e. s.79.

yavaş Nevbahar'ın kuklası olduğunu düşünmekte ve buna dur demek için evden ayrılmasının daha iyi olacağını düşünür.

“Bu kadar temiz, iyi ütülü çamaşırı nerede bulacağım? Fakat bugünün yokluğuna katlanmazsam yarının refahına eremeyeceğimi anlıyorum. Kadın beni yavaş yavaş oyuncağı yapacak, kuklası olacağım, oldum bile. Biri gönlümden ziyade kafamda, kafamdan onu atmak şart. Zaten aramızda sevgi yok ki! Sadece vücudumuzun oburluğu, giderilmez açlığı ile birbirimize bağlıyız. O, elinin altında yakışıklı bir genç bulduğundan ben de elime güzel bir kadın geçirdiğimden dolayı fırsattan yararlanıyoruz. Bu işin aşka neresinde? Bir alışkanlık!”¹⁰⁶⁶

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Yerini Seven Fidan romanda Erbil'in okumak umuduyla geldiği İstanbul'da kadınlarla geçirdiği maceralara tanıklık edilir. Bu sebeple roman tek olay örgüsünden oluşur.

Birinci Vaka Parçası: Erbil, İstanbul İktisat Fakültesi'ni kazandıktan sonra İstanbul'a gitmek üzere hazırlıklara başlar. Henüz yirmi ikisine yeni basmış, esmer, yakışıklı delikanlının kasabadan ayrılacak olması kasaba kadınlarını çok üzer. Erbil, İstanbul'da dayısı Hasan Usta'nın evinde kalır. Eve gidince yengesi Nevbahar Hanım, onu çok iyi karşılayarak kalacağı odayı ve banyoyu gösterir. Duş aldıktan sonra mutfağa gidince yengesinin kendisi için çok güzel yemekler hazırlamış olduğunu görür. Ertesi gün de okula kayıt yaptırır. Erbil'in dikkatini o gün İstanbul'un kadınları çeker. Bu kadınlar hiç çekinmeden erkeklere sokulan tiplerdendir.

İkinci Vaka Parçası: Hasan Usta, bütün gün işle meşgul olduğu için Nevbahar ve Erbil evde birlikte vakit geçirirler. Özellikle Nevbahar, Erbil'in eve gelmesinden çok hoşnut olur. Erbil'in çamaşırlarını yıkar, ütüsünü yapar, birbirinden güzel yemekler, tatlılar yapar. Erbil, böyle bir kadının nasıl olup da dayısı ile evlendiğini anlayamaz. Nevbahar, ona hayatını anlatır. Hasan Usta, Nevbahar'ın üçüncü evliliğidir. İlk kocası ona çok kötü davrandığı için ayrılır, ikinci kocası da erkenden ölür. Hasan da onu korumak için onunla evlenir. Fakat bir kez bile ona dokunmaz.

---

¹⁰⁶⁶ a.g.e. s.254.

Üçüncü Vaka Parçası: Erbil'in komşusu olan Gülsün de her gün Erbil'i camdan gözetler. Nihayet bir gün arkadaşı Saba aracılığıyla onunla tanışır. Gülsün'ün babasının güçlü bir siyaset adamı olduğunu öğrenen Erbil, kızla ilgilenmesinin kendi geleceği açısından iyi olabileceğini düşünür. Erbil, Gülsün'ün davranışlarını çok beğenirken aklında hep Nevbahar vardır. Hatta aralarında gizli bir aşk da başlar. Erbil'in hayatının merkezinde artık yalnızca Nevbahar vardır. Ancak bu iş onun gelecekle ilgili tüm planlarını alt üst eder. Önce Gülsün onun Nevbahar ile aralarındaki münasebeti öğrenerek üzüntüsünden İsviçre'ye gider. Nevbahar da Erbil'i çok fazla sahiplenince genç adam zor durumda kalır.

Dördüncü Vaka Parçası: Son zamanlarda yaşadıklarını düşünen Erbil, bu hayatı istemeyerek evi terk eder. Hiç kimsenin yardımı olmadan okulu bitirmeyi, Avrupa'ya gitmeyi ve bu sayede yüksek mevkilere ulaşmaya karar verir. Birkaç ay böyle devam ederken bir gün Nevbahar gelerek Erbil'den eve dönmesini ister. Erbil başlangıçta kabul etmese de sonradan pişmanlık duyarak Nevbahar'ın ardından gider. Bu kez de Nevbahar onu reddederek taksiye binip gider. Erbil de arkasından öylece bakakalır.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanda Erbil'in macerası anlatılır. Erbil, kadınların ilgisini çeken bir erkektir. Ancak Nevbahar adlı kadına duyduğu aşk, onun ideallerinden sapmasına sebep olur. Bu işin kendisine zarar verdiğini anladığı ân da yengesini terk eder. Henüz yirmi ikisini doldurmuş olan esmer delikanlıda özellikle kadınların hoşuna giden çok tesirli bir alım vardır. Kadın bunun çevresine girip de bir kere tesirine kapıldı mı doğuştan epeyce donuk, cinsi bakımından hayli güdük de olsa yine kendisinde bir uyanıklık hisseder.

“Nedir bu tesir? Erbil'in göze çarpan güzel bir tarafı olmadığı gibi umumi görünüşünde de dikkati çeken bir fevkaladelik yoktur. Kalabalık sırasında silik kalmasa da ilk bakışta ‘Aman ne yakışıklı erkek!’ dedirten ne koç ne tığ gibi delikanlıdır. Ayrıca kıyafet düşkünüdür de. Böyle olmasına rağmen neresinden

geliyor o, kadınları tuhaflaştıran ve durgunları bile acayip hale sokup büsbütün hareketlendiren kuvvet?”¹⁰⁶⁷

Erbil’in gayesi sadece bilgin olmak değildir, sivrilmek, şöhret ve servet yapmaktır. Siyasi istekleri vardır. Gözü milletvekilliğinde, bakanlıktadır. Durgun görünüşüne uymayan ihtiraslarla yüreği derinden derine çalkalanmaktadır. Kabinelere girmiş kendisi gibi öksüz, yoksul, mevkiini hudutsuz ihtiraslarına borçlu bakanlara çoktan mim koyar.

“Bu şehirde insan öğrenimini tamamlayamaz, dedi. İstanbul’u bir üniversite merkezi yapmak hata, randıman alınamaz ki. Fala güzel! Şu manzaranın önünde diz çökmek istiyorum, diz çökmek, azametine secde etmek, kudretine tapmak!”¹⁰⁶⁸

Erbil, kendisinden hoşlanan Gülsün’ün babasının önemli bir politikacı olduğunu öğrenince kızla ilgilenmesinin kendisi için bir şans olabileceği kanısına varır. Nitekim bu şekilde büyük makamlara kurulmuş birkaç adam tanımaktadır.

“Öyle bir aile insanın kolundan tuttu mu yürür gidersin.”¹⁰⁶⁹

Erbil ve Nevbahar’ın münasebetlerinde başlarda bir değişiklik yoktur. Gerçek bir yenge yeğen ilişkisi vardır. Ancak aslında iki taraf da aralarında yaşanma ihtimali yüksek olan ilişkinin ne zaman olacağını bekler vaziyettedir. Sonu gelmeyen ve yan yana oldular mı her an her saniye heyecan geçirten bir hayat yaşarlar. Kasım sonuna doğru bir gece Erbil, her zamanki gibi derslerine çalışırken bir iç çekme sesi duyar, başını çevirir. Bakar ki Nevbahar boylu boyunca uzanmış, ayakları yere sarkmış ve eteği dizlerinden geriye kaymış bir halde gözleri kapalı, baygın bir halde yatar. Sandalyesinden fırlar, ne yapacağını bilemez. Önce bu eteği aşağı çeker, beyaz çıplaklığı kapatır. Yengesine seslense de cevap alamayınca masanın üstünde duran limon kolonyasını avucuna doldurur. Kadının ensesini, bileklerini ovar, yüzünü üfler, kilitlenmiş avucunu da gevşetmeye çalışır. Aklına göğsünü açmak, göğsünü ovmak gerektiği gelir. Onu da dener; ama fayda vermez.

“Ne sakız gibi iç çamaşırları ne tertemiz, ne gergin, adeta heykellerdeki kadar düzgün, pürüzsüz, cilalı bir vücut bu!” Zihninde bir şimşek çakıyor, karanlıklar arasındaki bir parçayı gündüz gibi aydınlatıyor. Önüne serilen sahneyi bir yerde, bir kere daha görmüştü. Hayır, görmemiş, romanlardan birinde

---

¹⁰⁶⁷ a.g.e. s.9.

¹⁰⁶⁸ a.g.e. s.41.

¹⁰⁶⁹ a.g.e. s.57.

görüymüşçasına okumuştı: Erkeği teşebbüse geçirmek isteyen, fakat şuurlu halinde bunu ne kendisinin ne de erkeğin yapamayacağını anlayan bir kadın, o romanlarda mahsus yapıyor ve giriştiği rolde muvaffak oluyordu. ‘Aynı şey, aptallık benimki!’ diyen Erbil eğildi, tekrar geri çektiği etek ile iç çamaşırlarının meydana çıkardığı çıplaklığın rastgele bir tarafına dudaklarını kondurdu. İçinden, ‘Ne olursa olsun!’ demişti. Kadının eli başına dokunuyor, saçlarında dolaşüyor ve bu başı bütün kuvvetiyle çıplaklığın üstüne bastırıyor.”¹⁰⁷⁰

Ertesi sabah ikisi de gece yaşananları unutmuş gibi çekingen dururlar. Küskün, mahcup, konuşmaya hevesiz bir halleri vardır. Erbil uyanır uyanmaz geceki sahneyi hatırlayarak bir sevinç duyar. Nevbahar artık kendisindedir. Onu tahmininden fazla ateşli, aşırı derecede hırslı bulur.

“Bundan sonra görür o. Hiç aldırmayacağım, ben de surat edeceğim. Hayran hayran yüzüne baktığım için şımarıyor, işi azıttı.”¹⁰⁷¹

“Nevbahar korkarım ilk ve son aşkı olacak. Başımın Werther tarzı bir roman macerası geçecek, ondan da fenası. Zira Alman delikanlısı tutulduğu kadının mahrem tarafı hakkında fikir sahibi olmadan ıstırap çekmişti. Sevdiği kadında seviyecek daha neler bulunduğunu bilmiyordu, ben bunu da bilerek iki türlü yanıp tutuşacağım, diyor, şöyle de düşünüyor: Werther esasta intihara elverişli doğmuş, hasta bir gençti, sevdiği kanarya kuşu için bile canına kıyabilirdi. Ben yüksek Anadolu yaylasının sıtma bile çekmemiş güçlü kuvvetli soyundan gelmiş sapasağlam bir delikanlıyım, maddeye de önem veriyorum, sadece his ve fikirle kendimi avutamam. Hak âşıklığı ile karnım doymaz.”¹⁰⁷²

Erbil, Gülsün ve Saba’yı körpe ve güzel bulur. Ona göre kızların ayrı ayrı hoşlukları vardır; Gülsün daha değerli, Saba da eğlencelidir. Erbil, onlarla beraberken cinsel istek tarafını duymaz.

“Hâlbuki Nevbahar bana boyuna kendisini istettiriyor, neden acaba? Başka işe mesela bu kızlarla olduğu gibi entelektüel gönül kandırmalarına yaramadığından, fikir cihetini aç bıraktığından mı?”¹⁰⁷³

Gülsün’ün kendisine yazdığı aşk mektubunu okuduktan sonra kızın kendisini masum bir aşkla sevdiğini anlayarak neden kendisi olduğunu merak eder.

“Gülsün beni bir görüşte sevmiş olacak, yıldırım aşkı diyordum ya! Böyle aşklara inanmak lazım, bir yazıda tahlilini okumuştum. Yıldırım aşkı şuur altında uyuklayıp duran bir idealin gerçekleşmesinden doğarmış. Kendisi farkında olmadan kızcağızın ideal tipi benmişim. Karşısına çıkınca suüstü bir varlık haline girdim.

¹⁰⁷⁰ a.g.e. s.69.

¹⁰⁷¹ a.g.e. s.78.

¹⁰⁷² a.g.e. s.99.

¹⁰⁷³ a.g.e. s.130.

Yoksa sevmek için beni mi bulurdu? Etrafında pervane gibi dönen benden üstün vasıflı kaç delikanlı vardır, İstanbullu ve zengin... ”¹⁰⁷⁴

Erbil, bir gün İstanbul’a gelmesindeki amacını ve yaptıklarını düşününce arada uçurumlar olduğunu görür. Büyük bir okuma umudu ile geldiği İstanbul’da kendisini kadınlarla meşgul bulur.

“Yükseköğrenim devresinin ilk yılına böyle kadınlar ve kızlarla giren bir öğrencinin geleceğinden hayır beklenir mi? Galiba ben de Muhsin gibi bir felakete sürüklenmek üzereyim. Gene Hacı İdris’in dükkânına mı döneceğim yoksa? Hürmüz ile evlenip damat olarak o Kazancılar Çarşısındaki evde mi yaşayacağım?”¹⁰⁷⁵

Erbil’in bazı günler zihnine Gülsün hâkim olur. Hep onu düşünür, onun hasretini çeker. Bazı gün ise Saba’yı aklından çıkaramaz. Aynur’la meşgul olduğu günler de vardır. Ama en sonunda Nevbahar’da karar kılar. Kadın, genç erkeğin hem ruhi, hem cismani arzularını giderir. Üstelik çamaşır, ütü vs. nevinden tüm işlerini de yapması onu iyice Nevbahar’a iter.

“Bu kadar temiz, iyi ütülü çamaşırı nerede bulacağım? Fakat bugünün yokluğuna katlanmazsam yarının refahına eremeyeceğimi anlıyorum. Kadın beni yavaş yavaş oyuncacı yapacak, kuklası olacağım, oldum bile. Biri gönlümden ziyade kafamda, kafamdan onu atmak şart. Zaten aramızda sevgi yok ki! Sadece vücudumuzun oburluğu, giderilmez açlığı ile birbirimize bağlıyız. O, elinin altında yakışıklı bir genç bulduğundan ben de elime güzel bir kadın geçirdiğimden dolayı fırsattan yararlanıyoruz. Bu işin aşka neresinde? Bir alışkanlık!”¹⁰⁷⁶

“Burada kalacağım yenge. Yüreğim parçalanarak söylüyorum. Birbirimizden ayrılmamız lazım. Demin sebeplerini sen saymıştın; bunlara eklenecek bir şey daha var: Aynı evde oturdukça ikimizde verdiğimiz vereceğimiz sözleri tutamayız, gene eski hayata döneriz; sevişme, yenime, kıskançlık...”¹⁰⁷⁷

Erbil, hayatında dönüm noktası sayılacak büyük bir karar vererek yengesini ve evi terk eder. Böylece derslerine daha iyi çalışarak hedeflerini gerçekleştirmek ister. Birkaç ay bu şekilde devam ettikten sonra bir gün yengesinin kendisini ziyarete gelmesiyle allak bullak olur. Yengesine de eve dönmeme sebeplerini sıraladıktan sonra söylediklerinden büyük pişmanlık duyarak onunla gitmek ister. Fakat bu kez de yengesi onu kabul etmeyerek bindiği taksikle ardına bakmadan gider.

---

¹⁰⁷⁴ a.g.e. s.160.

¹⁰⁷⁵ a.g.e. s.176.

¹⁰⁷⁶ a.g.e. s.254.

¹⁰⁷⁷ a.g.e. s.267.

“Hayır. Hayır, sen haklısın! En iyisi unutmaya çalışmak. Allahaismarladık çocuğum... Büyük, pek büyük bir adam olursun inşallah!”¹⁰⁷⁸

Romanda Nevbahar, Erbil’in tutkuyla bağlandığı tek kadındır. Nevbahar, delikanlının çamaşırları, elbiseleri, yatağı, odası, her şeyiyle fazla meşguldür. Yemeği, rahatı, temizliği ile de yakından ilgilenir. Ona sürekli bir mendil gibi, kravat ve çorap gibi öteberi almaktadır. Haftada iki gece belli günlerde hamama girmesini mecburi şekle sokmuştur. İç çamaşırlarının arasına lavanta çiçeği keseleri koymayı ihmal etmez.

“Sabahleyin giderken yatağını toplamış, düzeltmişsin ama ne olsa erkeksin, benim istediğim gibi olmamış, bir daha hiç dokunma. Kenarda iskemle üstünde Erbil’in dün gece çıkardığı kirli çamaşırlar yıkanmış, kurutulmuş, ütülenmiş halde istifli duruyor.”¹⁰⁷⁹

Nevbahar, Saraylı Hanım lakabıyla anılan, saraydan çıkma bir kadının kızıdır. Ama bu kadın Çerkes değildir. 93 Savaşı’nda İstanbul’a yerleştirilmiş bir muhacir ailesindedir. Anası varlıklıdır. Küçük kızı Nevbahar, on yedisine henüz bastığı sırada bir paşazade olduğunu iddia eden ama aslı olmayan bir adam kendisine âşık olur. Aslında bir serseri olan adama herkes aldanır. Evlense de mutsuz olunca boşanır. İkinci kocası da erkenden ölünce dul kalır. Bir gün karşısına çıkan Hasan Usta, Nevbahar’a bir ev hediye etmek ister. İşte o zaman Nevbahar, ancak nikâhına girmek suretiyle teklifi kabul eder.

“Eh, yakışıklı adamdı da. Allem etti kalem etti annemin de gözüne girdi. Evlendim, ancak evliliğimiz bir yıl ancak sürdü... Üçüncüsü ya! İlki nemiz varsa satıp savurdu, har vurup harman savurdu. Dıral dedenin düdüğü gibi ortada kaldık. Boşanma kararından sonra davamızı gören hâkim talip çıkınca reddedemedik. ... İyi adamdı, üçümüzü de barındırıyordu, rahat ediyorduk. Ölüverdi zavallı, damar çatlamasından... Derken annemi de kaybettim, ablam hastalandı. Sanatoryuma yatırdık; para yetiştiremiyordum. El kapısına muhtaç hale düştüm. Bir ara hizmetçilik bile ettim, ne diyorsun sen! Çekmediğim kalmadı, başıma gelenleri minelbab ilemihrab anlatsam ağlarsın. Bizim evin kapılarını, çerçevelerini, marangozluğunu o yapmış. Bana o zamandan, çocukluğumda âşık olmuş. Gel zaman, git zaman sattığımız adamdan evi kendisi almış. Sorup soruşturmuş, nihayet adresimi bulmuş.”¹⁰⁸⁰

Nevbahar, Erbil ile geçirdiği tutkulu gecenin sabahında Erbil’e karşı çok umursamaz davranır.

¹⁰⁷⁸ a.g.e. s.267.

¹⁰⁷⁹ a.g.e. s.45.

¹⁰⁸⁰ a.g.e. s.94.

“Yüreğimiz parçalansa da buna dayanacağız. O geceyi unutmaya çalışalım. Gene sadece yengen olayım, beni bu gözle gör. Güç ama yavaş yavaş alışılır; zaman neyin hakkından gelmezdi? Nefsine söz dinletmek, yeniden günaha girmekten kaçınmak, arzulara karşı koymak üstünden kolay gelinir, çocuk oyuncağı işlerken değil, biliyorum; fakat güçlüğüne bedel insana tekrar haysiyetini kazandırdığından dolayı, bunun kendine göre bir keyfi var, utanmadan adam içine çıkacak hale gelmenin keyfi...”¹⁰⁸¹

Nevbahar’ın hayatında başka erkekler de olduğunu öğrenince evden gitmek ister. Bu kararını Nevbahar’a da söyler. Nevbahar da Erbil’in bu söylediklerinden ve yaptıklarından pişmanlık duyarak kararını onaylar. Ancak gitmeden evvel yıkanıp ütülenecek çamaşırlarını hazırlayıp sonrasında valizi kendi yerleştirmek ister. Kısa bir süre sonra da gitmemesi için ona yalvarır. Artık onun sadece arkadaşı, sırdaşı olarak kalacağına dair ona söz verir.

“İğreniyorum, zira bir kere o işe kendimi verdim mi ne had tanıyorum ne de hudut. İğrenç şeyler yapıyorum, iğrenç, iğrenç! Temizliğime uymayan iğrençlikler... Kirliliğimden tiksiniyorum.”¹⁰⁸²

Nevbahar, kıskanç bir kadın olduğundan Erbil ile yakından ilgilenen Ayşe Zağralı’yı da çok kıskanır.

“Buna alçakgönüllülük denemez, aşağılık ruhlu denir. Ne vardı ilk gördüğü erkeği, nenin nesi olduğunu bilmeden yanına alıp gidecek? Bir usul, terbiye vardır, elalem ne söyler diye düşünür insan.”¹⁰⁸³

Erbil için Nevbahar derslerine çalışmamasının ve hedeflerinden sapmasının tek sorumlusudur.

“Engel malum: Nevbahar. Gerçekten de öyle, onu ortada kaldırmak lazım. Delikanlı, derslerine gerektiği ve tasarladığı kadarına çalışmadığına, öğrenci toplantılarına katılmadığına, partideki işine de kendini veremediğine üzümlü duruyor. İlk münazaradaki başarısından sonra etrafındakiler tarafından bir kuvvet olarak tanınan Erbil, şimdi arka plana düşmüştür.”¹⁰⁸⁴

Nevbahar, uzun süre, Hasan Efendi’yi ablasının yanına gittiğini söyleyerek kandırır. Ablası diye kandırdığı ise hep başka adamlardır. Geceleri onların yanına giderek sabaha kadar onlarla vakit geçirir. Erbil de uzun süre Nevbahar’ın gerçekten

---

¹⁰⁸¹ a.g.e. s.95.

¹⁰⁸² a.g.e. s.136.

¹⁰⁸³ a.g.e. s.172.

¹⁰⁸⁴ a.g.e. s.211.

ablasını ziyarete gittiğini sanır. Oysaki Nevbahar ile kavga ettikleri bir gün kadın ona yaptığı her şeyi itiraf eder.

“İyi çocuksun. Seni sevdiğim kadar kimseyi sevmedim ben. Artık sevmem imkânı da yok. Bir gün gidivereceksin, sensiz kalıvereceğim korkusuyla geceleri yatağımdan fırladığım oluyor. Bak, şimdi lafından bile çarpıntı geldi, inanmıyorsan elini yüreğimin üzerine koy. Hayır, başını göğsüme daya, nasıl çarpınıyor, anladın mı?”¹⁰⁸⁵

“Konuş, kimıldan, bir şey yap! Ayağına ben geldim, ben af diliyorum. Bundan sonra hiçbir hareketine karışmayacağım. Seni tamamıyla keyfine bırakacağım; kiminle görüşürsen görüş, ne istersen yap; istersen Sabahat’ı, bir başkasını eve getir, ses çıkarmayacağım. İşitiyor musun? Seni görmeden yaşayamayacağımı anla artık. Gidelim Erbil; göreceksin seni rahatsız etmeyeceğim; dene bir kere. Burada seni bırakmam; bu evde, bu halde, bu bakımsızlık, bu sefalet içinde! Olmaz! Düşündükçe azap çekerim. Temiz odana dön, temiz çamaşırlarına kavuş, yine eski Erbil ol! Gidelim! Seni yeni bir hayata sokacağım, arzuladığın mevkileri elde etmene, yetişmene, Avrupa’ya gitmene, hepsine ben yardım edeceğim. Sevgim başına bela olmayacak. Aksine seni korumaya yarayacak, yolunu açacak, işini kolaylaştıracak. Artık konuş, bir cevap ver! Seni canından fazla seven birine, senin hakkında bu kadar iyi düşünen bir kadına elbette vereceğin cevap vardır.”¹⁰⁸⁶

Marangoz Hasan Usta, Erbil’in dayısının oğludur. Ama yaşını almış bir adamdır. Dükkânda sürekli içki içip duran, evine sadece yatmaya giden bir adamdır. Kimseye beş kuruş para vermez, kimseden emir dinlemez. Yapacağı işlere bir fiyat biçer, on para indirmez. Pazarlık etmeye kalkışanı dükkândan def eder.

Marangoz Hasan Usta, İstanbul’da yeni bir hayata başlayan Erbil’e dikkatli olması konusunda akıl verir.

“Allah ziyade etsin, âdem olursun inşallah. Ama insan diploma ile âdem olmaz, para ile hiç! Âdemoğlunun bağrında bir yılan çöreklenip yatar, ara sıra başını kaldırır, kaldırdıkça bu başa bir yumruk indirip sindirebiliyor musun? O zaman âdem olursun. Yılanı daima uykuda tutacaksın, sersem halde.”¹⁰⁸⁷

“Eyyama uyumalısın evlat. Benim gibi Diyojen olmak her yiğidin karı değildir. Ol da demem zaten. Partililer içinde de yılanın başkaldırmasına göz yuman cinsinden sayılmaz, yılanın kafasına vuranlar da var aralarında. Öylelerini kendine örnek al; âdem ol, âdem!”¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸⁵ a.g.e. s.230.

¹⁰⁸⁶ a.g.e. s.267.

¹⁰⁸⁷ a.g.e. s.34.

¹⁰⁸⁸ a.g.e. s.89.

Eşine az rastlanan, acayip adamlardan biridir. ‘Nasılsın, ne yapıyorsun, işinden memnun musun, derslerle aran iyi gidiyor mu?’ nevinden sorulara lüzum görmez. Merak denilen şey onda yoktur. Marangozluktan başka bir şey için zihnini yormaya lüzum görmez. Koca İstanbul’u küçülte küçülte dükkâna sığdırır, hayat çevresini bu daracık çerçeveye yerleştirerek şikâyetsiz bir ömür sürer.

Erbil, İstanbul’a gelirken trende Aynur adlı genç bir kızla tanışır. Trenden indikten sonra bir daha görmediği bu kızdan günün birinde bir mektup alır. Bir çırpıda yazdığı anlaşılın bozuk ifadeli mektubunda, ismini verdiği otele Allah rızası için hemen koşup kendisini aramasını ister. Gurbet illerde ne yapacağını şaşırıldığını, başka tanıdığı olmadığını, eğer ondan da ses seda çıkmazsa başına bir felaket geleceğini mektubunda yazar. Aynur, kendisini kaptırdığı İstanbul’da yanlış yola saparak kötü şeyler yaşar. İsmi de değiştirerek Asude yapar.

“Erbil Bey! Beni ancak görünce tanıyacaksınız. Meraktan kurtulmak isterseniz, hangi gün olursa olsun, saat 17 ile 18 arasında verdiğim adrese gelip görebilirsiniz. Bekliyorum efendim.”¹⁰⁸⁹

“İstersen inanma, aklımda hep sensin. Düşünmediğim gün yok, ah o trende gelişimiz ne hoştu. Yan yana, bavullar üstünde, iki gün iki gece. Hele geceleri kör kandillerin altında nasıl da birbirimize sokuluyorduk!”¹⁰⁹⁰

Erbil ise kızın bu halini görünce kaçır gibi çeşitli bahaneler öne sürerek oradan uzaklaşır. Sonrasında da İstanbul’un insanları yoldan çıkarabilecek kadar büyük bir şehir olduğuna bir kez daha kanaat getirir.

“Bu şehirde ne facialar oluyor! Muhsin’i kumarbaz ve serseri, şu kızcağızı da fahişe yapan İstanbul! Az daha beni de azgın bir kadının kesesinden geçinen jigoloya çevirecekti. Kendimi zor kurtardım.”¹⁰⁹¹

Erbil’in bir süre Almanca dersi aldığı Sünusi Bey, liselerde yıllarca Almanca hocalığı yapmış, hastalığı yüzünden vazifesini bırakmış, şimdi Almanca bir sözlük hazırlar.

“Benim Almancam çoğu meslektaşları gibi burada öğrenilmiş, kulaktan dolma pestenkerani Almancalardan değildir, evladım. Tam dört yıl Almanya’da

---

¹⁰⁸⁹ a.g.e. s.260.

¹⁰⁹⁰ a.g.e. s.263.

¹⁰⁹¹ a.g.e. s.263.

kaldım. O lisanı kendi lisanım kadar bilirim, hatta çoğu Almandan daha elenikasını...¹⁰⁹²

Sünusi Bey, kendi yaşadığı deneyimleri Erbil'e aktararak genç adamın bilgilenmesini sağlar. Sünusi Bey, yaşlanmış olmasına rağmen hala kadınları çok sever. Kadınları görebilmek için sakatlığına bakmadan tramvaylara biner, parklara gider, pencereden dışarıyı seyrederek.

“Beni şu sakat halimle tramvaya güçlükle bindirip parklara sürükleyen nedir: Kadın! Pencereden dışarıyı seyrediyorum. Kadın göreyim diye! Gene o sebeptendir ki kafam işliyor; yetmiş merdiven dayadım, bir lügat yazıyorum; ağır kadın ile ilgim kesilseydi fikrim de dururdu.”¹⁰⁹³

Erbil'e büyük bir aşkla bağlanan Gülsün, önemli bir parti adamının kızıdır. Bundan dolayı Erbil'in ilgisini çeker. Güzelliği ile de Erbil'in hoşuna gider. Ancak tüm bunlara rağmen Erbil, kızın yanındayken sosyal durumu daha küçük bir aileden olduğunu tahmin ettiği Nevbahar'ı özlediğini anlar. Geceleri Nevbahar, Gülsün'ün hayalini iterek hep ön plana geçer, gencin kulaklarında kalan ahenkli, sıcak sesini dinletir.

“Allah'ım bu nasıl taze, gül yaprağı gibi gergin, aynı zamanda kırıksız ve pürüzsüz bir ten! Ne kadar kendinden ışıltılı! Profilden gördüğü burun bir harika, hele hassas oldukları loşlukta bile sezilen dudaklar! Kulak memeleri de çok biçimli, ne yapışık ne ayırık, sanki yarın fevkalade bir çiçek açacak, sonra nefis meyve verecek tropikal bir tomurcuk!”¹⁰⁹⁴

Gülsün, Erbil'in yanında daima ciddi, ağırbaşlı, kaprissiz davranır.

“İster misin ille evleneceğim diye tuttursun? Sanmam ki razı olsunlar, ana ile babanın kim bilir ne parlak projeleri vardır! Yükseköğrenimini yapmamış, köylü evladı, meteliksiz birine kız verir mi, İzmirli, adanalı milyoner çocukları durup dururken?”¹⁰⁹⁵

Gülsün, aynı zamanda utangaç bir kız olduğu için Erbil'e olan aşkını yüzüne karşı söyleyemez de mektuplarla anlatır.

“Mektubumun yazı makinesiyle yazılmış olmasını mazur görünüz. Bu, size emniyetsizliğimden değildir, bir başkasının eline geçmesi korkusundandır. Bir de şunu hemen söyleyeyim: Sakın beni her gördüğüne mektup yazan ve rasgelenin

---

¹⁰⁹² a.g.e. s.53.

¹⁰⁹³ a.g.e. s.242.

¹⁰⁹⁴ a.g.e. s.78.

¹⁰⁹⁵ a.g.e. s.82.

peşinde koşan sırnaşık bir kız sanmayınız; zahmet eder, azıcık sorup soruşturursanız bugüne kadar kendime söz getirmemiş, ağırbaşlı bir kız olduğumu anlarsınız... ”¹⁰⁹⁶

Gülsün’ün kendisine yazdığı aşk mektubu okuyan Erbil, Gülsün’ü çok takdir eder.

“Yaşına göre fevkalade... Kibar kız! Adilik ve aşüftelik tesiri yapan tek cümlesine, !sizi sevdim, gönlümü kaptınız, ’falan gibi sözlere rastlanmıyor. Hatta aşkın bahsini bile etmiyor. Mükemmel, o cihet mükemmel, ama Nevbahar meselesi içinde bir yara, sızısını daima duyuyorum, tam sevinemiyorum, puslu bir sevinç bu!”¹⁰⁹⁷

Hissi konularda Erbil’in gönlünde iki kişi vardır: Nevbahar ve Gülsün. Nevbahar, Erbil için çok faydalıdır. Yemek ve barınmak bakımlarından konforunu ona borçludur. Nevbahar’dan uzaklaşmak başına geçim derdi çıkaracaktır. Gülsün’e gelince onu kolayca idare edeceğine inanır. Ara sıra mektuplaşma, sinemada belki de Saba’nın tertibiyle evde randevu, ipi kesmeden oyalama oyunlarını düşünür. Üstelik bu, kendisi için uzun vadeli bir senet olacaktır.

Gülsün, Erbil’in hasta yattığı haberini alıp da yanında bulunamayınca çok üzülerek derslerine çalışamaz. Sonunda da Erbil’e bir mektup yazar.

“İki sefer, yolum olmadığı halde evinizin önünde dolaştım, arka sokağa da girdim. Kapıyı çalıp sormak istiyordum; kendimi güç zapt ettim. Size ne iyi hastabakıcılık ederdim. Edemediğime yanıyorum. Erbil, ilk defa o kadını kışkandım. Onun yerinde olmak için her şeyi feda ederdim, hem de bir daha eski hayatıma dönmek şartıyla!”¹⁰⁹⁸

Gülsün, Erbil ile nişanlanmaya karar verir. Ancak genç adamın, Nevbahar ile ilişkisi olduğunu öğrenince adeta kendisini kaybeder, hastalanır. Ailesi de kızının rahat etmesi için onu İsviçre’ye gönderir.

“İstirap içinde gidiyorum, gitmeye razı oldum. Uzaklaşmak lazımdı. Zira sizin yüksek sevgiye layık olmadığınız meydana çıkmıştı. Ümidim olmamakla beraber düştüğünüz kirlî hayattan kurtulmanızı dilerim. Ne murdar bir zevk için ne temiz bir aşk kaybettiğinizi zamanla anlayacaksınız.”¹⁰⁹⁹

Gülsün’ün en yakın arkadaşı olan Saba, cin gibi ama seksapelitesi de yüksek bir kızdır. Gülsün’ün Erbil’e yazdığı mektupları vermede de aracıdır aynı zamanda.

---

¹⁰⁹⁶ a.g.e. s. 96.

¹⁰⁹⁷ a.g.e. s.96.

¹⁰⁹⁸ a.g.e. s.160.

¹⁰⁹⁹ a.g.e. s.261.

Arkadaşına yardım ediyor görünse de aslında o da Erbil'e âşıktır. Kızın merakı karşısındakini zor duruma sokacak sorular bulmaktır. Üstelik bundan zevk alır. Fena huylu bir kızdır. Saba, arkadaşı kadar güzel olmamakla beraber baştanbaşa seksapeldir. Her tarafından erkekçil bir ışık saçar.

Saba, Erbil'den kendisini öpmesini ister. Ancak o sırada babası gelince hayali yarıda kalır.

*“Başını gencin yüzüne doğru eğdi, dudaklarını uzattı, fakat aynı zamanda mutfaktan yana babasının öksürükleri ve âlâ âlâ ları duyulmuştu. Kapının aralığından Saba geri çevrildi ama gene bir şey fısıldadı: Çabuk taşın bu apartmana... O günü nasıl beklediğimi bilemezsin.”*¹¹⁰⁰

Erbil, Saba'nın davranışlarından hoşlanmaz. Üstelik ondan biraz da korkar.

*“Kız değil, bela! Elifi yüzünde, ekmeği dizinde!”*¹¹⁰¹

Gülsün'ü İsviçre'ye götürdükleri haberini Saba verir ve onun yerinde olmak istediğini söyler.

*“Evet, beni götürmeliydiler; aracılık eden beni. Ama en çok azap çeken de ben! Bir şey söylemiyorsun Erbil! O kadar da sevilmecek bir kız mıyım? Nefret mi ediyorsun benden? Hani bir gün bizim eve beni hepsine tercih edeceğini söylemiştin? Fakat o kumrulu fahişenin pençesine bir kere kaptırılmışsın kendini, dünyayı gözün görmüyor değil mi? Ah Erbil; halimi bilersen acırsın bana. Her ne söylesem ne yapsam hak verirsin. Hem beni mahvettin hem de geleceğini! Gülsün seninle evlenecekti, her şeye rağmen, her şeyi göze alarak. Onunla evlenmenin ne demek olduğunu anlamadın mı?”*¹¹⁰²

Saba, Erbil'in Nevbahar ile aralarında geçen ilişkiyi öğrendikten sonra ona kızar, bağırır.

*“Ah Erbil, zaten konağa da asıl sana, senin oturduğun yere yakın bulunmak için gidiyordum! Aşk anlamiyorsun; seninki sadece kadın düşkünlüğü, adi anlamda çapkınlık!”*¹¹⁰³

Saba'nın babası Feyzullah Bey, Erbil ile daha ilk tanışmalarında onda liderlik ışığı görerek gelecekte izleyeceği yol haritası için ona akıl verir.

---

¹¹⁰⁰ a.g.e. s.123.

¹¹⁰¹ a.g.e. s.209.

¹¹⁰² a.g.e. s.227.

¹¹⁰³ a.g.e. s.249.

“Azıcık kendini göster, git aralarına, konuş, icabında bağır, çağır. At, tut. Sivril! Onca öğrenci çevresinde sivrilmek lazımdır. Sivrilmek için de çene kuvveti ister... Asıl kalabalığa hitap etmesini bilmelisin. Maşallah sesin gür, halavetli de. Gayret edersen iyi bir hatip olursun. Göreyim seni, yarından tezi yok, denemeye başla!”¹¹⁰⁴

Feyzullah Bey, oldukça zeki bulduğu Erbil’in partide iyi bir yerlere gelmesi için elinden geleni yapar.

“Sana bir iş çıktı oğlum Erbil! Angarya ama altından. İstanbul sosyetesinin tanınmış simalarından bir hanımefendi vardır: Güzelliği ile hem de gelirinin, parasının olağanüstülüğü ile. Evvelki gece baloda sayın parti başkanı ile dans ederken kadının içkiden olacak, cömertliği tutmuş. ‘Öbür gün evime birini yollayınız da partinize bağışta bulunayım.’ demiş. Oraya sen gideceksin. Kambur veznedarı gönderecek değilim a? Herifte ne kılık var ne surat, ayrıca ukala! Meclis başkanının hatırı için tutuyoruz onu, gidersin değil mi? Ha, bu kadın gençlere düşküdür. Yani yakışıklı delikanlılardan hoşlanır. Belki seni de gözüne kestirir de çeke bir sıfır ekler. Ben işin her tarafını düşünüyorum. Başkası olsa veznedardır diye o kamburu yollar sonra da avucunu yalar! ... Ha, kendine biraz çeki düzen ver. Bize yemeğe geldiğin gün arkanda lacivert bir elbise vardı; beyaz gömlekle onu giymelisin. Aman ayakkabıların temiz, çamursuz olsun. Boyat, taksiye bin. Masrafın kasadan çıkacak. Gidiş-geliş diye yaz, tramvayla dönersin, para sana kalır.”¹¹⁰⁵

Feyzullah Bey gönderdiği adamı kadının mizacına göre seçer. Ayrıca telefonla Ayşe Zağralı’ya Erbil hakkında bilgi de vermiş; üniversiteli olduğunu söyler. Böylece partiye yüksek miktarda para gelmesini sağlar.

İstanbul sosyetesinin tanınmış simalarından biri de Ayşe Hanım’dır. Üyesi olduğu parti için Ayşe Hanım’dan para almaya giden Erbil, kadının evinden çok etkilenir. Kadının gösterişli evine gidince Erbil’in yüreği atar. Sosyeteden bir kadının bakışları altında, öyle bilmediği alet ve edevat ile çay içmeyi nasıl becereceğini düşünür. İmkânsız, gülünç olacağını, gözünden düşeceğini sanır. Hâlbuki toylara düşkün ve toyca hareketlerden adeta cinsi zevk duyan milyoner kadın, aksine onu seyretmeye can atar. Kadın, o kadar zenginliğe karşın pek sade, hiç de kurum satmaz.

“Vallahi bizim semtlerin kadınları kendini beğenmiş, daha ağır satmak istiyorlar. Daha cakalı yaratıklar. Bu, başka hamurdan özlü doğrusu! Pek de tatlı. Ama cinsi zevkine düşkünmüş; fukarasında, orta hallisinde, her seviyesinde öylesi yok mudur? Bende ayrılmamak için randevusuna bile geç kaldı; vaatlerde de

¹¹⁰⁴ a.g.e. s.100.

¹¹⁰⁵ a.g.e. s.162.

bulundu. Bakalım arayacak mı? Yoksa unutup gidecek mi? Kadın biraz da gençlere düşkündür. Yakışıklı delikanlılardan hoşlanır! Demişti. Sosyetenin kart, düzenbaz, ukala ve yorgun tiplerinden baktığı için ara sıra çevresinde göremediği basit, henüz yıpranmamış, mahcup ve toy delikanlılara karşı sempati duymasından tabii ne olabilir?”¹¹⁰⁶

Erbil'den oldukça etkilenen Ayşe, bir gün şoförünü gönderterek Erbil'i okulda aratır. Bulamayınca da kendisini araması için haber bırakır. Erbil, zengin hanımın her kapıya başvurduktan sonra kendisini fakülteden aratmaya kadar gideceğini tahmin etmez. Kendisini arattığını öğrenince şaşar ve Nevbahar ile Saba'ya karşı böyle nüfuzlu bir kadın tarafından aranmasına da biraz da sevinir. Ayşe, o kadar meşguliyet içinde taşralı delikanlıyı unutmaz. Erbil'i iyi bir işe koymayı bile düşünür. Ancak Erbil, zengin kadın elinde adeta jigoloya döneceğini düşününce çevresindeki tüm kadınlara sırtını döndüğü gibi bu kadına da sırt çevirerek kendisine yeni bir yol çizer.

3. 4. ZAMAN

Romanın vaka zamanı sekiz aylık bir zamandır. Ağustos ayında başlayan olaylar nisan ayında sona erer. Erbil üniversiteyi okumak üzere büyük hayal ve umutlarla İstanbul'a gider. Aradan geçen sekiz ayda Erbil okul ve derslerini bir kenara bırakarak kadınlarla ve aşk ile meşgul olur. Özellikle de yengesi Nevbahar ile yaşadığı aşk hayatını alt üst etmeye başlar.

“Eylül ortası... Erbil bir aya yakın İstanbul kaldırımını çiğniyor. Artık şehir planı hakkında az çok fikir sahibidir. Hele oturduğu tarafı, tren istasyonlarına isim veren semtleri ve yukarı mahalleleri surlara kadar öğrenmiştir. Eyüp'e de gitmiştir. Fakat en çok vakit geçirdiği yer Gülhane Parkı, Beyazıt ve Sultanahmet Meydanlarıdır. Civar sinemalarına ara sıra yürümekten yorgun düştükçe giriyor. Ahbaplar da peyda etmiştir.”¹¹⁰⁷

İstanbul'da İodosun etkisiyle ılık bir aralık ayında Erbil, kendisini parti işlerine adar, geç vakitlere kadar partide toplantılara katılır.

---

¹¹⁰⁶ a.g.e. s.171.

¹¹⁰⁷ a.g.e. s.53.

“Aralık ayı lodoslar, ılık geçiyor. Partide toplantı olduğu geceler eve geç dönmektedir. Bu dönüşlerde Nevbahar’ı uyumuş buluyor, belki de dayıoğlu dükkândan gelmiştir.”¹¹⁰⁸

Henüz gençliğinin baharında olan Erbil, kendi yaş grubundaki genç kızları aşta yeterli bulmaz. Onca aşk, olgun yaştaki kadınlarla daha tutkuludur.

“On sekiz ve yirmi yaşındakileri bıraktım da otuz beşlik biri için gözyaşı dökerek hale geldim ama sebepsiz değil! Hanım kızlarda olgunun tadı yoktu. Koca Freud haklıdır, bir delikanlı toyluk çağında bile anasına karşı duyduğu aşktan kurtulamaz! Gönlünü yaşça kendinden büyüğüne daha kolay kaptırır, onda analık bağına ve ana şefkatine benzeyen bir sıcaklık bulur, korunmak hoşuna gider. Aşta henüz rüştünü ispat edememiştir. Bu genç kızlarla aşıkdaşlık etmesine engel değildir. Fakat taklit bir aşıkdaşlığın kıymeti ne olur? Hani kuzuların ne olduğunu bilmeden birbirlerinin üstüne çıkmaya çalışmaları gibi içten gelen davranışlar.”¹¹⁰⁹

“Gök gürültülü, şimşeklerle parlayan nisan yağmurları bir haftadır devam ediyor. Ara sıra bulutlar yırtılıyor, Boğaziçi üzerine alaimisemalardan köprüler kuruluyor, hava açtı sanılıyor, tekrar sağanaklar başlıyor.”¹¹¹⁰

Nisan yağmurları bir haftadır İstanbul’u esir alır. Tam bitti sanılırken tekrardan yağmurlar başlar. Bu yağmurlar İstanbul’u esir aldığı gibi adeta Erbil’in de içinde bulunduğu ruh durumunu gözler önüne serer. Erbil de tıpkı İstanbul gibi bir açar bir kapanır. Bir an içinde fırtınalar koparken bir an her şey durgundur. Oldukça hareketli geçen aşk yaşamını nisan ayında sona erdirmek için çevresindeki herkesten kaçarak durgun bir hayat yaşamaya başlar. Ancak bu durgun hayat Nevbahar’ın onu ziyaret etmesiyle tekrar allak bullak olur.

3. 5. MEKÂN

Romanda mekân olarak İstanbul önemli yer tutmaktadır. İstanbul, Erbil için hayatındaki bir dönüm noktasıdır. Bu şehirde aşkı bulmuş, gelgitler yaşar ve sonunda bir karar vererek sahip olduğu her şeyden uzaklaşma yolunu tutar.

“Bir kuşluk vakti, Bakırcılar Çarşısı ’ndaki Hancı ’nın iki katlı yeni yapı beton evinde ve dövülen bakır sesleri içinde konuşuluyor. Bütün gün hep bir ağızdan devam eden şamataya buradakiler alıştırlar. Seslerini o kadar iyi ayarlamışlardır ki bağırmandan rahatça konuşup anlaşmaktadırlar. Semtte İdris ’inkinden başka

¹¹⁰⁸ a.g.e. s.102.

¹¹⁰⁹ a.g.e. s.129.

¹¹¹⁰ a.g.e. s.264.

evlerin ve dükkânların hepsi kerpiç veya ahşaptır. Bildiğimiz eğri büğrü, girintili çıkıntılı, birbirine dayanmış, kasabanın uzun kışına nasıl göğüs gerip de ayakta durduklarına akıl ermeyen, kuş yuvaları yanında çok daha geri, sanatsız, hünersiz, çirkin kalan evler!”¹¹¹¹

Erbil'in geldiği kasabada evler kerpiçten ve ahşaptan yapılır. Bu kasabada evler eğri büğrü, girintili çıkıntılı, birbirine dayanır.

Nihayet Beyoğlu'nu göreceğini öğrenince Erbil, can attığını sezdirmeden rıza gösterir. Romanlarda, röportajlarda okuya okuya âşık olduğu, aynı zamanda gizli cazibesine kapılmaktan ürktüğü bir yerdir Beyoğlu onun için.

“Orada insan üç cazibeden en az birine, çoğu kez ikisine, bazen de hepsine tutulabilirdi. Önce kadın, sonra ikisi, arkasından kumar. Bunlar oldu mu artık fakülteyi bir tarafa bırakacaktın. Uzmanlık yapmak için imtihanları kazanıp Avrupa'ya gitmek hülyası da suya düşecekti.”¹¹¹²

İstanbul'a ayak bastığından beri talihinin iyi gittiğine kanaat getirmiş haldedir. Önce yaşlı hatun yerine Nevbahar gibi genç bir yenge çıkar. Evde rahat, bakım gibi durumlarda da problem yoktur.

“Fakülteye imtihansız girdim. Almanca öğrenmeye başladım. Şimdi de iki piliç beni zorla sinemaya getirdiler. Ücretli iş bulacaklarını vaat ediyorlar. Şansım açıldı, böyle giderse yaşadım.”¹¹¹³

Erbil'in İstanbul'a gelirken trende tanıştığı Aynur serbestliğin etkisiyle koca şehirde şok geçirerek zıvanadan çıkar. Kendini tüccar olarak tanıtan sevgilisi düzenbazın biri çıkar. İstanbul'da kaldığı müddet onunla gönül eğlendirir ve işlerini bitirince sıvışıp gider.

“Geride bıraktığı Aynur da ikincisini, üçüncüsünü bulacak, sonunda sokak kadını olacak. Bir gün gazetelerde okuyacağız: Ayrıldığı metresi Aynur'un beraber yaşama teklifini reddetmesi üzerine bıçağını çekmiş ve kadını sekiz yerinden vurarak cansız yere sermiştir. Peki, büyük şehir yalnız kızları mı baştan çıkarır? Geldiği günlerde Beyoğlu'nu gördüğü vakit, kadın, içki, kumar yüzünden serseriliğe vuran öğrencileri, bu arada kendi geleceğini düşünmemiş, korkuya kapılmamış mıydı? Nitekim arkadaşı Muhsin'in bir zamandır gidişini beğenmemektedir. Okulu sermiş, domino, konken, bezik falan derken pokere alışmış, şimdi de Dolapdere semtindeki gizli kumarhanelere dadanmış bakara oynamaktadır.”¹¹¹⁴

---

¹¹¹¹ a.g.e. s.8.

¹¹¹² a.g.e. s.38.

¹¹¹³ a.g.e. s.79.

¹¹¹⁴ a.g.e. s.98.

Erbil, İstanbul'un karlı manzarasını ilk defa görür; temizlenmemiş cıvık cıvık sokakları kendi kasabasınınkinden daha kirli bulur. Karla beraber her tarafa sefalet de çöker. Fırtına adeta sefalet savurur.

Erbil hayatında ilk defa Ayşe Hanım'ın evinde asansöre biner.

“Erbil şaşaladı, şimdiye kadar asansöre binmemişti. Ne yapacak? Kenardaki levhanın üç rakamını gösteren düğmesine basılacağını biliyor. Bildiği o kadar. Burası binanın bütün cephesi boyu, ucu bucağı bulunmaz etkisi yapan bir salondur. Hem nasıl bir salon! Öylesine heybetli, geniş, mükemmel, döşeli ki delikanlı böylesini filmlerde bile görmemişti.”¹¹¹⁵

Koca evin içinde oturulmuyormuş gibi ağır mobilyalardan dolayı vakarlı bir sessizlik hüküm sürer. Belli ki herkes işini saatinde, kimseye danışmadan çok düzenli bir şekilde yapar. Mesela çay, hizmetçi çağrılmadan getirilir. Ayşe Hanım ile beraber yolculuk yaparlar. Atatürk Köprüsü'nden geçerler. Burası تنها, dümdüz bir caddedir. O devirde İstanbul caddelerinin en rahatı, en ışıklısıdır. İnsan bitiverecek diye üzülür. Erbil de daha önce görmediği bu manzaralar karşısında çok etkilenir.

Erbil, böylesi büyük bir şehrin insanların başına çok kötü işler açabildiğini görmüştür. En yakın arkadaşlarından olan Muhsin kumarbaz olur, Aynur, fahişe olur. Kendisi de son anda Nevbahar'dan ve Ayşe Hanım'dan kaçmasaydı adeta bir jigolo olacaktı.

“Bu şehirde ne facialar oluyor! Muhsin'i kumarbaz ve serseri, şu kızcağızı da bir fahişe yapan İstanbul! Az daha beni de azgın bir kadının kesesinden geçinen jigoloya çevirecekti. Kendimi zor kurtardım.”¹¹¹⁶

---

¹¹¹⁵ a.g.e. s.164.

¹¹¹⁶ a.g.e. s.263.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Eğitim: Erbil, hayal ettiği mevkilere gelebilmek için ilk adımı İstanbul'da üniversiteye giderek atar. İyi bir dil bilmenin de kendisine ayrıca fayda sağlayacağını bildiğinden Almanca dersi de alır. Ayrıca iyi bir çevre edinmek için de siyasi yönden güçlü çevrelerde bulunur.

Erbil'in gayesi sadece bilgin olmak değildir, sivrilmek, şöhret ve servet yapmaktır. Siyasi istekleri de vardır. Gözü milletvekilliğinde, bakanlıktadır. Durgun görünüşüne uymayan ihtiraslarla yüreği derinden derine çalkalanmaktadır. Kabinelere girmiş kendisi gibi öksüz, yoksul, mevkiini hudutsuz ihtiraslarına borçlu bakanlara çoktan mim koyar.

Çevresindeki kadınların kendisine zarar verebileceğini hissettiği an da herkesten kaçarak sadece eğitimi ile ilgilenmeye başlar.

“Yükseköğrenim devresinin ilk yılına böyle kadınlar ve kızlarla giren bir öğrencinin geleceğinden hayır beklenir mi? Galiba ben de Muhsin gibi bir felakete sürüklenmek üzereyim. Gene Hacı İdris'in dükkânına mı döneceğim yoksa? Hürmüz ile evlenip damat olarak o Kazancılar Çarşısındaki evde mi yaşayacağım? ...İrademi kullanmak zamanı gelmişti. Ben bir Anadolu çocuğuyum; yoksul ve öksüz büyüdüm. Sarp, çetin yerlerde, sırf inadıyla engelleri yıktım, yükseköğretim dercesine yükseldim. İstanbul'un toprağını da sevdim. Burada yetişmek, dal budak salmak en büyük emelim. Bizler yumuşak gibi görünen sert insanlarızdır. Boyun eğmeyi de biliriz, kafa tutmayı da. Bir kere aklımıza bir şey koyduk mu illa hakkından gelmeliyiz. Nitekim bütün o tanıdığım günün ünlüleri hep benim gibi iradeleri, inatları sayesinde nelerden kendilerini alıkoyarak, ne zor şartlar altında yetiştiler! Senin beni alışmadığım bir bolluğa alıştırmam sadece görünüşte bir saadetti. Olabilirdi ki beni bir gün başından savardın; bakalım ben şimdi gösterdiğim iradeyi kendimde bulabilir miydim?”¹¹¹⁷

4. 1. 2. Evlilik

4. 1. 2. 1. Evlilikte İhanet: Nevbahar, kocası Hasan Usta'yı Erbil ile aldatır.

“Hâlbuki dün gece bambaşkaydı, büsbütün başka, hırçın, zevkli, zevkine esir, zevki için her marifeti göze almış bir kadın!”¹¹¹⁸

---

¹¹¹⁷ a.g.e. s.78.

¹¹¹⁸ a.g.e. s.71.

Kasım sonuna doğru bir gece her zamanki gibi Erbil derslerine çalışır ve yengesi pencere önünde köşe minderine bağdaş kurmuş yün örerken bir iç çekme sesi duyar, başını çevirir. Bakar ki Nevbahar boylu boyunca uzanmış, ayakları yere sarkmış ve eteği dizlerinden geriye kaymış bir halde gözleri kapalı, baygın bir halde yatar. Yengesine seslense de cevap alamayınca masanın üstünde duran limon kolonyasını avucuna doldurur. Kadının ensesini, bileklerini bununla ovar, yüzünü üfler, kilitlenmiş avucunu da gevşetmeye çalışır. Erbil, yengesinin eteğini aşağıya doğru çeker; ayılınca kadının utanmasını istemez; örterken de gözlerinin önünden silinecek olan manzarayı kaybedeceğine üzülür.

“Ne sakız gibi iç çamaşırları ne tertemiz, ne gergin, adeta heykellerdeki kadar düzgün, pürüzsüz, cilalı bir vücut bu!” Zihninde bir şimşek çakıyor, karanlıklar arasındaki bir parçayı gündüz gibi aydınlatıyor. Önüne serilen sahneyi bir yerde, bir kere daha görmüştü. Hayır, görmemiş, romanlardan birinde görüyormuşçasına okumuştur: Erkeği teşebbüse geçirmek isteyen, fakat şuurlu halinde bunu ne kendisinin ne de erkeğin yapamayacağını anlayan bir kadın, o romanlarda mahsus yapıyor ve giriştiği rolde muvaffak oluyordu. ‘Aynı şey, aptallık benimki!’ diyen Erbil eğildi, tekrar geri çektiği etek ile iç çamaşırlarının meydana çıkardığı çıplaklığın rastgele bir tarafına dudaklarını kondurdu. İçinden, ‘Ne olursa olsun!’ demişti. Kadının eli başına dokunuyor, saçlarında dolaşılıyor ve bu başı bütün kuvvetiyle çıplaklığın üstüne bastırıyor.”¹¹¹⁹

4. 1. 3. Maddi/ Parasal Güç

4. 1. 3. 1. Fakirlik: Erbil, İstanbul’a geldiğinde fakirdir. Tek akrabası olan dayısının oğlu Hasan Usta’nın evinde kalır. Onu da ilk bakışta yaşlı, aksi, anlaşılmaz bir adam sanarak tereddüt yaşar.

“Bağdaşılmaz bu herifle. Delinin biri! Başımın çaresini aramalıyım. Karısı da muhakkak kendisine uygundur. Doktor Yasin Bey’in vaktiyle yaptığı gibi bir oda tutarım, derslerime mani olmayacak bir iş. Beni yediren, içiren, giydiren, evinde barındıran dayıoğlunun karısına aşığım, bir gün nasılsa bir şey oldu. Şimdi tekrarından çekiniyor, o çekindikçe bendeki arzu şahlanıyor.’ Diyebilir mi? İşte bu olmaz. Muhasip ahlak örneği sayılmasa da gene ona öyle bir itirafta bulunamaz. Tek çare pıhtıyı pırtıyı toplayıp Hasan Usta’nın evinden uzaklaşmak, bir öğrenci yurduna yahut bir bekâr odasına kapağı atmak, her zaman düşündüğü gibi.”¹¹²⁰

4. 1. 3. 2. Zenginlik: Erbil’in parti için para almaya gittiği Ayşe Zağralı, çok zengin ve genç erkeklere düşkün bir kadındır. Erbil’i de beğenir ve onu evine davet

¹¹¹⁹ a.g.e. s.69.

¹¹²⁰ a.g.e. s.175.

eder. Ancak Erbil onun evine yalnızca parti için yardım almaya gider. Kadının gösterişli evine gidince Erbil'in yüreği atar, sosyeteden bir kadının bakışları altında, öyle bilmediği alet ve edevat ile çay içmeyi nasıl becereceğini düşünür. İmkânsız, gülünç olacağını sanır. Bu gülünç olmanın Ayşe Hanımefendi'nin hoşuna gideceğini tahmin edecek yaşta değildir. Gözünden düşeceğini sanır. Hâlbuki toylara düşkün ve toyca hareketlerden adeta cinsi zevk duyan milyoner kadın, aksine onu seyretmeye can atmaktadır. Kadın pek sadedir, hiç de kurum satmaz.

“Vallahi bizim semtlerin kadınları kendini beğenmiş, daha ağır satmak istiyorlar. Daha cakalı yaratıklar. Bu, başka hamurdan özlü doğrusu! Pek de tatlı. Ama cinsi zevkine düşkünmüş; fukarasında, orta hallisinde, her seviyesinde öylesi yok mudur? Bende ayrılmamak için randevusuna bile geç kaldı; vaatlerde de bulundu. Bakalım arayacak mı? Yoksa unutup gidecek mi? Kadın biraz da gençlere düşkündür. Yakışıklı delikanlılardan hoşlanır! Demişti. Sosyetenin kart, düzenbaz, ukala ve yorgun tiplerinden bıktığı için ara sıra çevresinde göremediği basit, henüz yıpranmamış, mahcup ve toy delikanlılara karşı sempati duymasından tabii ne olabilir?”¹¹²¹

Ayşe, şoförünü gönderterek çok etkilendiği Erbil'i görmek için onu okulda arar. Kendisini aramasını ister. Erbil, zengin hanımın her kapıya başvurduktan sonra kendisini fakülteden aratmaya kadar gideceğini tahmin etmez. Bu duruma şaşırda da Nevbahar ile Saba'ya karşı böyle nüfuzlu bir kadın tarafından aranmasına da biraz da sevinir. Ayşe, o kadar meşguliyet içinde çok etkilendiği taşralı delikanlıyı unutmaz. Erbil'i iyi bir işe koymayı bile düşünür. Ancak Erbil, onun ve başkalarının oyuncağı olmamak için çevresindeki tüm kadınlara sırtını döndüğü gibi bu kadına da sırt çevirerek kendisine yeni bir yol çizer.

Gülsün de zengin aile çocuğudur. Erbil'den de çok hoşlanır. Ancak Erbil Nevbahar'a olan aşkı nedeniyle kızı kabul etmez. Gülsün, devir adamının kızı olması bakımından Erbil'in ilgisini çeker. Ancak sadece zenginliği değil güzelliği ile de Erbil'in hoşuna gider. Ama Erbil, kızın yanında sosyal durumunun çok da iyi olmayan Nevbahar'ı özlediğini anlar. Geceleyin Nevbahar'ın hayali Gülsün'ün hayalini iterek hep ön plana geçer.

“Yaşına göre fevkalade... Kibar kız! Adilik ve aşüftelik tesiri yapan tek cümlesine, ‘sizi sevdim, gönlümü kaptınız, ‘falan gibi sözlere rastlanmıyor. Hatta aşkın bahsini bile etmiyor. Mükemmel, o cihet mükemmel, ama Nevbahar meselesi

¹¹²¹ a.g.e. s.171.

içinde bir yara, sızısını daima duyuyorum, tam sevinemiyorum, puslu bir sevinç bu!”¹¹²²

4. 1. 4. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 4. 1. Yardımsever İnsan: Hasan Usta, iyi bir akraba olarak daha önce hiç yüzünü görmediği Erbil’e sahip çıkar. Ona evinde ihtiyaçlarını karşılayacak her şeyi verir. Delikanlı şimdi ön cepheden iki katlı görünen evin arka tarafındaki yarım katındaki odasındadır. Bir köşede somyalı yatak öbür köşede anlaşılın yazı yazması, ders çalışması, kitap okuması için hazırlanmış-yeşil örtülü bir masa ve bir dolap vardır. Soyunup da karşısındaki hamama girdiği zaman tekrar yüzü güler. Zira burası termosifon ile ısınan tek kurnalı bir hamamdır. Mevsim henüz yaz olduğundan sadece ılıktır; tas, lif, sabun, silecek, hamam bezi, ne lazımsa, ortası delikli beyaz, bodur bir iskemle üstüne sıralanır. Gerçekte Hasan Usta, kimseye metelik vermez. Yapacağı işlere bir fiyat biçer, on para indirmez. Pazarlık etmeye kalkışanı dükkândan kovar. Erbil’e İstanbul’da dikkatli olması yönünden de akıl verir.

“Allah ziyade etsin, âdem olursun inşallah. Ama insan diploma ile âdem olmaz, para ile hiç! Âdemoğlunun bağıında bir yılan çöreklenip yatar, ara sıra başını kaldırır, kaldırdıkça bu başa bir yumruk indirip sindirebiliyor musun? O zaman âdem olursun. Yılanı daima uykuda tutacaksın, sersem halde.”¹¹²³

4. 1. 4. 2. Aydın İnsan: Erbil’in Almanca hocası Sünusi Bey, yaşlı bir adam olsa da birçok konuda bilgi sahibidir. Kendisini her yönden geliştirmeyi başarır.

“Liselerde yıllarca Almanca hocalığı yapmış, hastalığı yüzünden vazifesini bırakmış, şimdi o lisandan bir lügat hazırlamaktadır. Demişti ki: “Benim Almancam çoğu meslektaşları gibi burada öğrenilmiş, kulaktan dolma pestenkerani Almancalardan değildir, evladım. Tam dört yıl Almanya’da kaldım. O lisanı kendi lisanım kadar bilirim, hatta çoğu Almandan daha elenikasını...”¹¹²⁴

4. 1. 4. 3. Dalkavukluk: Feyzullah Bey, partide önemli bir mevkide olan Gülsün’ün babasına yaranmak için her şeyi yapar. Gülsün’ün Erbil’e karşı olan hislerini de bildiği için genç adamdan yararlanmaya başlar.

“Seni ben çağırıtım. Yoksa merkezden bir sekreter getireceklerdi. Karşıdaki evde dirayetli ve iyi ahlaklı, çalışkan bir vatandaşımız dururken şu havada da ta Çağaloğlu’ndan adam çağırmaya ne lüzum var dedim. Sözümü dinlendiler. Aman

¹¹²² a.g.e. s.96.

¹¹²³ a.g.e. s.34.

¹¹²⁴ a.g.e. s.53.

Reis Beyin gözüne girmeye bak; bir kere hoşlandı mı işin iştir, zengin eder adamı!”¹¹²⁵

Erbil’in zeki olduğuna inandığından onun partide iyi bir yerlere gelmesi için de elinden geleni yapar. Feyzullah Bey, gönderdiği adamı kadının mizacına göre seçer. Ayrıca telefonla Ayşe Zağralı’ya Erbil hakkında bilgi de vermiş; üniversiteli olduğunu söyler.

“Sana bir iş çıktı oğlum Erbil! Angarya ama altından. İstanbul sosyetesinin tanınmış simalarından bir hanımefendi vardır: Güzelliği ile hem de gelirinin, parasının olağanüstülüğü ile. Evvelki gece baloda sayın parti başkanı ile dans ederken kadının içkiden olacak, cömertliği tutmuş. ‘Öbür gün evime birini yollayınız da partinize bağışta bulunayım.’ demiş. Oraya sen gideceksin. Kambur veznedarı gönderecek değilim a? Herifte ne kılık var ne surat, ayrıca ukala! Meclis başkanının hatırı için tutuyoruz onu, gidersin değil mi? Ha, bu kadın gençlere düşküdüdür. Yani yakışıklı delikanlılardan hoşlanır. Belki seni de göğüne kestirir de çeke bir sıfır ekler. Ben işin her tarafını düşünüyorum. Başkası olsa veznedardır diye o kamburu yollar sonra da avucunu yalar! ... Ha, kendine biraz çeki düzen ver. Bize yemeğe geldiğin gün arkanda lacivert bir elbise vardı; beyaz gömlekle onu giymelisin. Aman ayakkabıların temiz, çamursuz olsun. Boyat, taksiye bin. Masrafın kasadan çıkacak. Gidiş-geliş diye yaz, tramvayla dönersin, para sana kalır.”¹¹²⁶

4. 1. 5. Mekânların İnsan Hayatı İçin Önemi

4. 1. 5. 1. Taşra-Büyük Şehir Çatışması: Erbil, İstanbul’a sadece eğitim için gelmişken kadınların kendisine gösterdiği ilgi sonucu, İstanbul onun için okul eğitiminin yanı sıra aşk mektebi de olur.

“Hiç değilse taşralı görünmek istemiyordu. En kısa zamanda İstanbullu olacaktı, buna karar vermişti. Kararının bir sebebi de belli etmemeye çalıştığı halde yengensin kendisine, oturup kalkışlarına, ellerini ve kollarını idare edemeyişlerine şaşar gibi bakmasıydı; o bakışlar karşısında epeyce eziyet çekmişti. Suallerine kısa kısa cevaplar vermesi de lehçe farkının fazla belirmesi, nahoş tesir bırakması korkusundandı.”¹¹²⁷

İstanbul’un düşündüğünden büyük olması Erbil de korku uyandırır.

“Bu şehirde insan öğrenimini tamamlayamaz, dedi. İstanbul’u bir üniversite merkezi yapmak hata, randıman alınmaz ki. Fakat güzel! Şu manzaranın önünde diz çökmek istiyorum, diz çökmek, azametine secde etmek, kudretine tapmak!”¹¹²⁸

¹¹²⁵ a.g.e. s.141.

¹¹²⁶ a.g.e. s.162.

¹¹²⁷ a.g.e. s.38.

¹¹²⁸ a.g.e. s.41.

4. 2. 1. Hırs: Nevbahar, çok hırslı bir kadındır. Erbil'i diğer kızlara kaptırmamak için sürekli onları ve ailelerini kötölemektedir.

“Sen beni de aşka özenen o sırnaşık kızları da bir yana koyup derslerinle meşgul olsana! Hem okul hem gece çalışması hem Almanca. İşlerin çok. Bir defa kendini bunlara adamakıllı verirsen ötekilerin hepsini unutursun. Bak ben bir temizlik tutturmuştum, sen gelinceye kadar tarik-i dünyalar gibi yaşıyordum. Aklıma erkek gelmez olmuştu. Daha çok gençsin, vaktin müsait, sabretmesini bil; arkadaş kalalım.”¹¹²⁹

Nevbahar, oldukça zengin ve Erbil'e ilgisini çekinmeden gösteren Ayşe Zağralı'yı kıskanır.

“Buna alçakgönüllülük denemez, aşağılık ruhlu denir. Ne vardı ilk gördüğü erkeği, nenin nesi olduğunu bilmeden yanına alıp gidecek? Bir usul, terbiye vardır, elalem ne söyler diye düşünür insan.”¹¹³⁰

4. 2. 2. İntikam: Saba, Erbil'den intikam alma duygusuna girerek Nevbahar'dan ayrılmazsa tüm bildiklerini Hasan Usta'ya anlatacağını söyler. Gülsün'ü İsviçre'ye götürdükleri haberini de Saba verir ve onun yerinde olmak istediğini söyler.

“Evet, beni götürmeliydiler; aracılık eden beni. Ama en çok azap çeken de ben! Bir şey söylemiyorsun Erbil! O kadar da sevilmecek bir kız mıyım? Nefret mi ediyorsun benden? Hani bir gün bizim eve beni hepsine tercih edeceğini söylemiştin? Fakat o kumrulu fahişenin pençesine bir kere kaptırılmışsın kendini, dünyayı gözün görmüyor değil mi? Ah Erbil; halimi bilsen acırsın bana. Her ne söylesem ne yapsam hak verirsin. Hem beni mahvettin hem de geleceğini! Gülsün seninle evlenecekti, her şeye rağmen, her şeyi göze alarak. Onunla evlenmenin ne demek olduğunu anlamadın mı? Hiç olmazsa yüzünü görürdüm, çevrende yaşardım.”¹¹³¹

4. 2. 3. Aşk

4. 2. 3. 1. Yasak Aşk: Erbil ve dayısının oğlu Hasan'ın karısı Nevbahar arasında yasak bir aşk vardır. Nevbahar'a doğru yürür. Fakat ışık cesaretini kırar; eli önce yolunun üzerindeki elektrik anahtarına gider, çevirir, karanlıkta ilerler, kadını kucaklar. Fakat geri itilmemekle beraber karşılık da görmez.

“Çekil, Erbil. O bir defa nasılsa oldu. Seni sevmediğimden değil, aklım fikrim sende. Fakat imkânsız. Yak elektriği! Dur, daha evvel seni öpeyim. Yalnız seni, bir

¹¹²⁹ a.g.e. s.122.

¹¹³⁰ a.g.e. s.172.

¹¹³¹ a.g.e. s.227.

kere, yüz bin defa seni istediğim halde. Yüreğimiz parçalansa da buna dayanacağız. O geceyi unutmaya çalışalım. Gene sadece yengen olayım, beni bu gözle gör. Güç ama yavaş yavaş alışılır; zaman neyin hakkından gelmezdi? Nefsine söz dinletmek, yeniden günaha girmekten kaçınmak, arzulara karşı koymak üstünden kolay gelinir, çocuk oyuncağı işlerken değil, biliyorum; fakat güçlüğüne bedel insana tekrar haysiyetini kazandırdığından dolayı, bunun kendine göre bir keyfi var, utanmadan adam içine çıkacak hale gelmenin keyfi... ”¹¹³²

4. 2. 3. 2. Aşkta Sıflık: Romanda Erbil’e âşık olan kadınlar içinde en safi Gülsün’dür. Erbil’e olan aşkı yüzüne söylemekten bile utandığı için ona olan aşkı mektuplarla ilan eder.

“Mektubumun yazı makinesiyle yazılmış olmasını mazur görünüz. Bu, size emniyetsizliğimden değildir, bir başkasının eline geçmesi korkusundandır. Bir de şunu hemen söyleyeyim: Sakın beni her gördüğüne mektup yazan ve rasgelenin peşinde koşan sırnaşık bir kız sanmayınız; zahmet eder, azıcık sorup soruşturursanız bugüne kadar kendime söz getirmemiş, ağırbaşlı bir kız olduğumu anlarsınız... ”¹¹³³

Kendisine yakışan bir asillikle Erbil’in Nevbahar ile arasında geçen aşkı bilmesine rağmen kimseye bir şey söylemeden İstanbul’dan ayrılır.

“İstirap içinde gidiyorum, gitmeye razı oldum. Uzaklaşmak lazımdı. Zira sizin yüksek sevgiye layık olmadığınız meydana çıkmıştı. Ümidim olmamakla beraber düşüğünüz kirlı hayattan kurtulmanızı dilerim. Ne murdar bir zevk için ne temiz bir aşk kaybettiğınızı zamanla anlayacaksınız.”¹¹³⁴

4. 2. 3. 3. Bir Erkeğın Hayatına Giren Birden Fazla Kadınla İlişkisi: Erbil’in etrafında birden fazla kadın vardır. Bir taraftan âşık olduğu kadın Nevbahar, diğer taraftan babası önemli mevkilerde olan Gülsün ve Saba arasında kalır. Önceleri kanının pek kaynamadığı Gülsün, yanında ilk kez oturduktan ve akli başında bir hanım kız gibi konuştuğundan sonra Erbil’in gözüne girer. Onun kimsesiz ve yoksul bir üniversite öğrencisine gönül vermesine ise Erbil çok şaşırır.

“Gülsün de kola takılıp göğsünü gere gere götürülecek bir kız! Babası ne iyi etmiş de koleje yahut rahibeler okuluna vermemiş. Onu lisede okutuyor. Acaba bulacağı iş nedir? Ne para getirecek ve işi nasıl bulacak? Bulmasına bulur ama yakışıklı bir delikanlıyı korumak istemesine mana vermezler mi?”¹¹³⁵

¹¹³² a.g.e. s.95.

¹¹³³ a.g.e. s.95.

¹¹³⁴ a.g.e. s.231.

¹¹³⁵ a.g.e. s.82.

“Nevbahar benimle aynı dam altında bulunmadığı için dünyam zindan kesiliyor. Gözüm ondan başkasını görmüyor, gönlümü bir başkası, peri gibi kızlar bile dolduramıyor.”¹¹³⁶

“Körpe ve güzel kız ikisi de. Ayrı ayrı loşlukları var; tabii Gülsün daha değerli, Saba da eğlenceli; onlarla beraberken cinsel istek tarafını pek duymadım. Hâlbuki Nevbahar bana boyuna kendisini istettiriyor, neden acaba? Başka işe mesela bu kızlarla olduğu gibi entelektüel gönül kandırmalarına yaramadığından, fikir cihetini aç bıraktığından mı?”¹¹³⁷

Gülsün’ün kendisine yazdığı aşk mektubunu okuduktan sonra kızın kendisini masum bir aşkla sevdiğini anlar.

“Gülsün beni bir görüşte sevmiş olacak, yıldırım aşkı diyordum ya! Böyle aşklara inanmak lazım, bir yazıda tahlilini okumuştum. Yıldırım aşkı şuur altında uyuklayıp duran bir idealin gerçekleşmesinden doğarmış. Kendisi farkında olmadan kızcağızın ideal tipi benmişim. Karşısına çıkınca suüstü bir varlık haline girdim. Yoksa sevmek için beni mi bulurdu? Etrafında pervane gibi dönen benden üstün vasıflı kaç delikanlı vardır, İstanbullu ve zengin...”¹¹³⁸

4. 2. 3. 4. Aşk- Ahlak Çatışması: Erbil ve Nevbahar arasındaki aşk ahlak kurallarına aykırı bir aşktır.

“Beni yediren, içiren, giydiren, evinde barındıran dayıoğlunun karısına aşığım, bir gün nasılsa bir şey oldu. Şimdi tekrarından çekiniyor, o çekindikçe bendeki arzu şahlanıyor.’ Diyebilir mi? İşte bu olmaz. Muhasip ahlak örneği sayılmasa da gene ona öyle bir itirafta bulunamaz. Tek çare pılyı pırtıyı toplayıp Hasan Usta’nın evinden uzaklaşmak, bir öğrenci yurduna yahut bir bekâr odasına kapağı atmak, her zaman düşündüğü gibi.”¹¹³⁹

Nevbahar da gece Erbil ile yaşadıklarının yaşanmamış farz ederek Erbil ile sadece yenge yeğen ilişkisi yaşamayı teklif eder. Ancak teklifine kendisi de uymayarak uzun süre yasak bir aşk yaşarlar.

“Yüreğimiz parçalansa da buna dayanacağız. O geceyi unutmaya çalışalım. Gene sadece yengen olayım, beni bu gözle gör. Güç ama yavaş yavaş alışırlı; zaman neyin hakkından gelmezdi? Nefsine söz dinletmek, yeniden günaha girmekten kaçınmak, arzulara karşı koymak üstünden kolay gelinir, çocuk oyuncağı işlerken değil, biliyorum; fakat güçlüğüne bedel insana tekrar haysiyetini kazandırdığından dolayı, bunun kendine göre bir keyfi var, utanmadan adam içine çıkacak hale gelmenin keyfi...”¹¹⁴⁰

¹¹³⁶ a.g.e. s.90.

¹¹³⁷ a.g.e. s.130.

¹¹³⁸ a.g.e. s.160.

¹¹³⁹ a.g.e. s.175.

¹¹⁴⁰ a.g.e. s.95.

YÜZEN BAHÇE

1. ROMANIN KÜNYESİ

Yüzen Bahçe romanı 1981 yılında İstanbul'da yayımlanır. Roman üç bölümden oluşur. Birinci Bölüm Gülrevan ve Lalegül ismini, İkinci Bölüm Paris ve Londra ismini, Üçüncü Bölüm de Sonbahar adını taşır. Bindiği gemiyle Avrupa'yı dolaşan Rıdvan'ın iki aşk arasında -Gülrevan ve Lalegül –kalışı anlatılır.

2. ROMANIN ÖZETİ

Rıdvan, otuz beş yaşında yükseköğrenimini Belçika'da yapar. Orta Avrupa'yı çok iyi tanıyan, vücut yapısı sağlam, iyi giyimli biridir. Ancak halen bekâr hayatı yaşar. Bindiği gemi Napoli'de mola verdiğinde biraz vakit geçirmek ve bir iş yapmış olmak için şapka ve kravat almayı düşünür. Bir ara bir mağazaya girdiğinde önünde iki erkekle bir kadınının ağır ağır çıkmaları dikkatini çeker. Harabe gezisinde Lalegül, Rıdvan ile konuşmak için çok çaba gösterse de Rıdvan ona soğuk davranır. Harabelere geldiklerinde ise camekânlara bakan Lalegül'ü seyretme imkânı bulur. Lalegül zarif yapılı bir kızdır. Ne uzun ne kısa, ne zayıf ne dolgun vücut ölçülerindedir. Ancak Rıdvan için renksiz, kokusuz ve lezzetsizdir.

Vapurdaki karşılaşmalarında da Gülrevan ona kimi zaman tebessüm etmekte, selam vermekte kimi zaman da görmemezlikten gelir. Rıdvan da karşısındaki kadının kendisine karşı bir şeyler hissedip hissetmediğini bilemeden vapurda gezinip durur. Bu süre içinde Meram Bey de sürekli yanına gelerek Gülrevan ile çok yakışacaklarını söylemekte ve kadının ona karşı bir şeyler hissettiğini anlatır. Diğer taraftan da Gülrevan'ın yanına giderek Rıdvan'dan ve genç adamın ona karşı olan duygularından bahseder. Böylece ikisinin arasını yapar.

Vapur La Havre'de mola verdiğinde Gülrevan'ın abisi ve kayınbiraderi birkaç işi halletmek için dışarı çıkar. Kendisi de onlardan gelecek telefon üzerine dışarı çıkacaktır. Vapurda ise Rıdvan'dan başka kimse yoktur. Rıdvan da Sadri'den telefon bekler. Bir telefon sesi gelir. Arayan Gülrevan'ın abisidir. Bir taksi göndererek

yanlarına çağırır. Tam çıkarken Rıdvan'ı da kendisiyle aynı taksiye binmesi için davet eder. Rıdvan sevinçle kabul eder. Birlikte görünmemek için Rıdvan gara gelmeden önce iner. Şehirde yalnız dolaşırken Meram Bey, Lalegül ve teyzesi Dilara Hanım ile karşılaşır. Onlarla beraber yemek yer ve şehri gezerler. Ertesi gün Londra Parkında buluştukları zaman birbirlerini ilk kez gördükleri an ve o an hissettikleri üzerine konuşurlar. Birbirlerinin elini tutar ve ellerini öperler. Gülrevan, hafif bir kadın olarak görülme istemediği için daha fazlasına gitmeden oradan ayrılır, vapura döner. Rıdvan, âşık olduğu kadının da kendisine karşı boş olmadığını anladığı için çok mutludur. Fakat nedense aklına hep Lalegül gelir. Gülrevan'a âşık olmasına rağmen Lalegül'ü de aklından çıkaramaz. İki sevgili de Rıdvan'ı memnun eder. Gülrevan'ın kemale ermiş güzelliğini aklından çıkaramaz; Lalegül'ün ise masumiyeti ve tazeliği zihnini meşgul eder.

Rıdvan ve Gülrevan evlenmeyi kararlaştırdıkları bir zaman Ahmet Meram Bey, kadının ağabey ve kayınbiraderine Rıdvan ile Gülrevan'ın arasında geçenlere dair bir not yazar. Bunun üzerine Almanya'da iken Gülrevan, abisi ve kayınbiraderi vapurdan ayrılırlar. Bu süre içinde Meram Bey, Rıdvan'ın yanına gelerek Lalegül'ün kendisine daha iyi bir eş olacağı konusunda telkinler verir. Rıdvan da bu telkinin etkisinde kalarak gerçekten Lalegül'e âşık olduğu kanısına varır. Ancak Gülrevan'dan onu çok sevdiği ve beklediğine dair bir not alınca duygu karışıklığı yaşar ve Gülrevan'ı aramak üzere vapurdan ayrılır. Tam taksiye binerken birden durur ve bu yaptığının büyük bir hata olacağına inanarak vazgeçer. Vapura dönerek Lalegül'ü bulur ve nişanlandıklarını herkese duyurmasını ister.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Roman, yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Bilindiği gibi bu bakış açısının hâkim olduğu eserlerde anlatıcı her şeyi bilir ve her şeye hâkimdir. Yazar anlatıcı, roman kişileriyle ilgili her şeyi, onların düşüncelerini, niyetlerini bilir ya da sezer, kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir, aynı anda farklı yerlerde meydana gelen olayları betimler. Aşağıdaki kesitlerde de bu görülür:

“Günlerdir Lalegül ve özellikle Gülrevan ile hayaller kura kura arzularla dolmuş olduğunu, bunları yatıştırmak ihtiyacında bulunduğunu şimdi fark etmişti. Numara yapan kız ekiplerinin, İspanyol müziğinin, içkinin, deniz böcekli yemeklerin de etkisi altında idi. İklimi de hesabı katmalı idi, bu iklimin sıcak gecesini.”¹¹⁴¹

Rıdvan, seyahat ettiği vapurda iki kadın arasında kalır. Gülrevan’ın kadınsılığı, Lalegül’ün ise masumiyeti onu fazlasıyla etkisi altına alır.

“Rıdvan işaret edilen tarafa ihtiyatla baktı. Yüreği çarptı; birer viski daha ismarladı. Gülrevan hakikaten değişmişe, hayattan zevk almaya başlamışa benziyordu; asıl fark yüzünde okunuyordu. Biraz da duruşlarında ve davranışlarında sanki günlerdir sabah mahmurluğu içindeydi, artık uyanıklık devrine girmişti.”¹¹⁴²

Gülrevan’ın aşkıyla beraber Rıdvan’ın hayatına bir renk gelir. Artık hayata daha farklı bakar, doğan her gün onun için hayata daha fazla umutla bakacağı gün olur.

“Yağmur dinmişti. Saatine baktı, erkendi; sağ kolda her çeşit eşya satan, müşterilerle dolu büyük bir mağaza gördü, girdi. Memleketinde saatlerce dolaşmış yetmiş iki buçuk dükkân gezerek güçlükle bulunan her şey burada raflardan, tezgâhlardan, camekânlardan taşıyordu. Seyrediyor, doyamıyor.”¹¹⁴³

Bu esnada gözleri, uzak kalınca Lalegül’ü de arar. Yaşamış, görmüş, geçirmiş kadın Rıdvan’ın zevkine ve karakterine daha uygun düşse de tecrübesiz olan kızın da hoş bir tarafı olduğunu inkâr etmez.

Bir genç kız tarafından sevilmenin bir kadın tarafından seilmekten bambaşka bir şey olduğunu, başka bir zevk verdiğini, bu zevkte gerçekten bir tazelik, körpelik,

¹¹⁴¹ Refik Halit Karay, **Yüzen Bahçe**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.52.

¹¹⁴² a.g.e. s.102.

¹¹⁴³ a.g.e. s.134.

çiçeğe yakınlık duyduğunun Rıdvan genç kızın gözlerine bakınca daha iyi anlar. Yüreğine lezzetli, güzel kokulu, ferahlatıcı renkte, tertemiz diye tarif edeceği bir şefkat yayılır. İçinden genç kızın başını hemen göğsüne bastırmak, saçlarını okşamak duygusu gelir.

“Rıdvan ikide bir, adeta dürtülüymüş gibi sarsılarak Gülrevan’ı hatırlıyor; her güzellik ve yenilik onu hatırlatmaktadır. Hatta yanında Lalegül’ün bulunuşu, hatırlamadıkları seyrekleştireceğine sıklaştırmaktadır. Zira genç kıza baktıkça onun yerinde şimdi ötekinin olacağını düşünüyor; hem de tek başına kalmış, muhafızlarından kurtulmuş, tamamıyla serbest bir Gülrevan, vapurda hiç korkuları kalmamış bir çift âşık.”¹¹⁴⁴

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Roman tek bir olay örgüsüne sahiptir. Roman boyunca Rıdvan’ın kendisine aşık olan Lalegül ve Gülrevan arasında yaşadığı gelgit anlatılır.

Birinci Vaka Parçası: Rıdvan, otuz beş yaşında eğitimli, sağlam vücutlu, iyi giyinişli biridir. Ancak halen bekâr hayatı sürer. Kalabalık kafilelere karışmak istemediği için gittiği yerlerde tek başına dolaşır. Yine bir gün seyahat ettiği bir sırada geminin Napoli’de mola vermesiyle kendisine şapka ve kravat almak için girdiği bir mağazada iki erkek arasında dolaşan bir kadın dikkatini çeker. Bu kadın kendisiyle aynı vapurda seyahat eden Gülrevan’dır. Genç kadından o kadar etkilenir ki onun her adımını takip eder. Rıdvan gemide aynı zamanda Lalegül adlı çok genç ve güzel bir kızla da tanışır. Lalegül, kendisine karşı güçlü duygular hisseder. Bunu da Rıdvan’a fark ettirir. Ancak genç adamın aklında Gülrevan büyük yer eder.

İkinci Vaka Parçası: Rıdvan, vapurda hep Gülrevan ile meşguldür. Onu görmek için vapurun içinde dolaşır durur. Rıdvan Lalegül’ü çok körpe, masum davranışlı, ince bir kız olarak görür. Ondan bir taraftan hoşlanırken bir taraftan da kaçır. Gülrevan’ın dalgın tavırları da dikkatini çeker. Bir yolunu bularak nihayet Gülrevan ile tanışır. İlerleyen günlerde Gülrevan, Rıdvan’a kimi zaman tebessüm etmekte kimi zaman da görmemezlikten gelmektedir. Vapur, La Havre’de mola verdiği bir tesadüf sonucu Gülrevan ile Rıdvan beraber ayrılırlar. Birlikte yemek

---

¹¹⁴⁴ a.g.e. s.291.

yer, gezer, eğlenirler. O gün Rıdvan anlar ki kadın da kendisine karşı boş değildir. Fakat nedense aklına hep Lalegül gelmektedir. Gülrevan'a âşık olmasına rağmen Lalegül'ü de aklından çıkaramaz.

Üçüncü Vaka Parçası: Vapurda Gülrevan'ın bir ilgili bir ilgisiz halleri Rıdvan'ı kızdırır. Ancak Gülrevan'ın yanındayken tüm kızgınlığı geçer. Gülrevan ile evlenmeyi düşündüğü bir sırada kadının davranışlarındaki tezatlık nedeniyle kendisinden uzak durur. Lalegül'ün kendisine daha iyi bir eş olacağı kanısına vararak onunla nişanlanır.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanın ana kahramanı Rıdvan'dır. O, roman boyunca hep bir ikilemde kalır. Ya Gülrevan'ı seçecek ya da Lalegül'ü seçecektir. Ama hangisinin kendisine daha fazla mutluluk getireceğine karar veremez.

Rıdvan, otuz beş yaşında olmakla beraber henüz bekârdır; başından bir nişan olayı geçer; tam nikâh gününün kararlaşıcağı sırada genç kızın görüldüğü gibi hanım hanımcık olmadığını öğrenmiş, yüzüğü geriye yollar. Şayet vapurda gözüne bir yenisini kestirirse onu otuz beş gün sürecek olan bu gezide hiç sezdirmeden iyice gözlem altında tutma olanağını bulur.

Rıdvan; sıkılğan, cesaretsiz, teşebbüs kabiliyetinden yoksun, kısacası pısrık bir adam değildir. Mevki sahibi olduğunu etrafındakilere derhal sezdirir; alıştığı yerlerde, alıştığı insanlara karşı tutukluk göstermez, başkaları arasında silik kalmaz. Zaten yakışıklı, vücut yapısı sağlam bir erkektir, iyi de giyinir. Aklından geçirip de gizlemek istediği bir şey olunca çekingenliği bir kompleks mahiyetini alır; yeni durumları ve yeni yüzleri benimsemekte ve bunlara uymakta güçlük çeker.

Rıdvan'a Lalegül yaşındaki kızlar henüz kıvamını bulmadığı için çok yavan gelir.

“Bu yaştakiler bana yavan geliyor; körpelik diye süslediğimiz hamlığın tatsız yavanlığı, henüz kıvamını bulmamış muzlar gibi ham kokuyorlar sanki... Biraz da ekşi!”¹¹⁴⁵

Daha önce bir alışveriş merkezinde görüp de derin etkisinde kaldığı Gülrevan’ın kendisi ile aynı gemide olduğunu öğrenince sevincinden deliye döner.

“Evet, o idi muhakkak. Demek ki haberlerde tekrar göreceğim hem de yakından uzun uzun seyredeceğim. Ama yol sonradan ayrılacakmış. Transatlantik kendisini alıp başka memleketlere götürecekmiş. Kalbimde izini bırakan güzelliğini tekrar doya doya görmek az şey mi?”¹¹⁴⁶

Bu sevinçle dili çözülür. Lalegül’e anlatmadığı şey kalamaz. Esasta az konuşan her adam gibi şimdi gevezelere meydan okuyan geçici bir lafazanlık buhranına tutunur. Lalegül, Rıdvan’ın o halini görünce kendisinden hazzettiğini düşünür.

Birden içine kadının yolcu değil de yolcu salonuna sadece vapuru görmeye gelen geçici bir kara yolcusu olabileceğine dair bir şüphe düşer.

Rıdvan’ın âşık olmasından dolayı beceriksizliği artar; zihninden geçeni anlamaları korkusuyla kadın ve yanındaki iki adam hakkında henüz bilgi elde edinemez. Yalnız tenhalığı fırsat bularak yolcu listesinin asıldığı camekân önünde lüks ve birinci mevki yolcularının isimlerini birer birer okumuş, çiftler üzerinde durur, fakat işin içinden çıkamaz. Gülrevan’ın yanındakiler hiç de tahmin ettiğine uymaz. Adamlarda ne koca ne âşık tipi vardır. Bir ağabey ile bir kayınbirader olduğunu öğrenince Rıdvan’ın keyfi yerine gelir.

“Günlerdir Lalegül ve özellikle Gülrevan ile hayaller kura kura arzularla dolmuş olduğunu, bunları yatıştırmak ihtiyacında bulunduğunu şimdi fark etmişti. Numara yapan kız ekiplerinin, İspanyol müziğinin, içkinin, deniz böcekli yemeklerin de etkisi altında idi. İklimi de hesabı katmalı idi, bu iklimin sıcak gecesini.”¹¹⁴⁷

Rıdvan, beğendiği kadının kendisiyle aynı vapurda olduğunu öğrenince dünyalar onun olmuşçasına mutlu olur.

“Dünyalar benim oldu. Yarabbi, onu bir ay, gece gündüz göreceğim. Hem de nerelerde? Londra sisleri içinde, Baltık suları üzerinde, fiyortlarda, gecesi olmayan

---

¹¹⁴⁵ a.g.e. s.22.

¹¹⁴⁶ a.g.e. s.27.

¹¹⁴⁷ a.g.e. s.52.

memleketlerde, kuzeyin nilüferli gölleri kenarında! Her manzaraya yakışacaktır; manzaralar onu, o manzaraları değerlendirecek. Ne bahtiyar adammışım!”¹¹⁴⁸

Gülrevan kendisini mesut edince o da Lalegül’ü sevindirmek ister. Ayrıca genç kız Barselona’da neler yaptığını bildiği Rıdvan’ın şimdi Paris gibi bir yerde yanından ayrılmamasından gurur duyacaktır.

“Hayır, öyle yapmak iki başlı ihanet olur; hem Gülrevan’a hem de Lalegül’e...”¹¹⁴⁹

Şu var ki iki sevgili de gösterdikleri ilgi ile Rıdvan’ı oyalar, memnun eder. Ama aynı zamanda fenalık da eder, iştahını kabartırlar. Gülrevan’ın kemale ermiş güzelliği zihninden silinmez; aynı zamanda Lalegül bu gece içtiği şampanyadan cesaret alarak Rıdvan’a fazla sokulması da genç adamı çok etkiler.

Gülrevan ile yan yana yürürken Rıdvan’ın aklına yine Lalegül gelir, içinden kederle söylenir.

“Bir kalp kırdım. Bir kalp ve ümit! Ona bunu yapmamalıydım.”¹¹⁵⁰

Rıdvan, ileride Gülrevan veya Lalegül’den biri ile evlenirse neler yaşayabileceğini düşünür.

“Gülrevan ile evlenirsem on beş yıl sonra kolumda benimle hemen hemen yaşıt fakat kadın olduğu için ancak mihrabı yerinde kalmış bir eş taşıyacağım; romatizma ağrılarında veya böbrek sancularında tamamıyla eşit durumda sızlanıp beraberce dem çekeceğiz. Hâlbuki Lalegül o süre içinde sadece kıvamını bulmuş olacak.”¹¹⁵¹

Gülrevan ile geçirdiği kısa romantizmin etkisini Rıdvan, uzun süre üstünden atamaz.

Gülrevan ile evlenme fikrini aklından geçirinceden dul ve çocuklu bir kadınla olma fikrinin daha önce hiç aklına gelmediğini düşünür.

“Demek ki dul ve çocuklu bir kadınla evlenecektmişim! Aklımdan geçmemişti.”¹¹⁵²

---

¹¹⁴⁸ a.g.e. s.140.

¹¹⁴⁹ a.g.e. s.147.

¹¹⁵⁰ a.g.e. s.203.

¹¹⁵¹ a.g.e. s.210.

¹¹⁵² a.g.e. s.243.

“Lalegül ile evlenmeye karar verseydik sorumluluk hissi o kadar ağır basmazdı. “Gülrevan’dan adeta ürkiyorum; fazla güzel, fazla haşmetli. Kısacası benden üstün; gücüm yetmeyecek, ruhça da ezilirim korkusu altındayım.”¹¹⁵³

Rıdvan, Gülrevan ile olduğu zamanlarda Lalegül’e karşı genelde tatlı bir şefkat hissine kapıldığını anladığı için o şefkate uymayacak yahut fena yorumlamaya yol açacak hareketten şiddetle çekinir. Ne kucaklar ne de öpmeye kalkışır. Ellerinden tutarak ve arada mesafe bırakarak iyice görmeden, sadece beyazlığı sezilen yüzüne uzun uzun bakar. Lalegül de ona bakar. Nihayet Rıdvan, fısıltı halinde onu hiçbir zaman unutmayacağını söyler.

Rıdvan, hangi kadının kendisi için daha uygun olduğunu sorgulamaya başlar. Gülrevan’ın yanında kendisini daha tedirgin hissederken Lalegül’ün yanında daha rahat tavırlar içindedir.

“Gülrevan’ın yanında iken tetik üzerinde duruyorum. İhtişamı mı beni eziyor, bilgiçliği mi? Elbette yarın daha iyi tanışınca bu hal geçecek yahut hafifleyecek. O yaştaki tecrübeli kadınlar ancak bir erkeği çok yakından, mahrem münasebetlerinde tanımadıkça, cismani egemenliği altında kalmadıkça arada bir üstünlük farkı gözetmeye çalışırlar. Genç kızlarda bu yok... Rahatlık da bundan geliyor.”¹¹⁵⁴

Rıdvan kararını vererek tercihini Lalegül’den yana kullanır. Lalegül’e sığınmak ihtiyacını duyar. Esasen önceki gece güverte konuşmasından sonra genç kızı gerçekten yüreğine sokacak kadar kendisine yakın bulduğunun farkındadır. Dondurmasını iştahla, zevkle ve yine de kibar bir davranışla yiyen genç kızı hazdan eriyerek seyreder, içinden söylenir.

“Gül goncası! Henüz büklümü açılmamış körpe Lale’m,”¹¹⁵⁵

Lalegül’e karşı duygularında şehvet yoktur. Genç kızı aynı hislerle düşünmez; tam izah edememekle beraber bu hislere cismani faktörden ziyade şefkat duygusunun hâkim olduğuna inanır. Onu hiçbir zaman Gülrevan gibi sadece maddi tarafından hayal edemez; ettiği zaman bile ancak meşru bir hakka sahip olduğunu göz önünde tutarak hayale dalar.

“Zaten, Gülrevan’dan vakit bulup Lalegül’ü rahat rahat, enine boyuna düşünemiyorum ki! Daima öbürü zihnine hâkim oluyor. Bunu tabii bulmalı. Haşmetli

¹¹⁵³ a.g.e. s.248.

¹¹⁵⁴ a.g.e. s.260.

¹¹⁵⁵ a.g.e. s.260.

güzelliğiyle doğrudan doğruya cinselliğe tesir ediyor. Esasen onun böyle oluşu bir koca için rahatsız edici bir hal. Vesveseden kurtulamaz insan! Yüksek sesle söylemeler de bakışlarda okuyacağım: ‘Amma da güzel kadın! Herif amma da gösterişli bir kadın bulmuş!’ Ayrıca belki de pek yanlış olarak öylesine güzel kadınlardan şüphelenilir, kocasını muhakkak aldattığına veya ilk fırsatta aldatacağına hükmedilir. Hâlbuki Rıdvan, Lalegül için denileceği biliyor.”¹¹⁵⁶

Daha bir gece önce Lalegül ile evlenmeye karar veren Rıdvan ertesi sabah bu kararından vazgeçerek Gülrevan’ı aramaya başlar. Kısa süre sonra ise yaptıklarından büyük pişmanlık duyar. Gülrevan’ın peşinde koşmasının hiç de doğru olmadığını düşünür.

“Ne yapıyorum? Çıldırıldım mı? Gülrevan’ın peşinde koşacak, o haydutlarla uğraşacak, başıma dert açacak adam mıyım ben? Bir buhran geçirdim. Bereket çok kısa sürdü, kendimi tam zamanında toparlayabildim. Geçmişini bilinmeyen dul bir kadın, bir çocuk, her şeyi göze almış iki gangster, uzak yerde bir çiftlik, pamuk ve tütün hesapları, didişmeler, yenişmeler, sonu gelmeyen bir sinir savaşı. Benim sayım suyum yok!” Bunları bir an içinde düşünür. Yalnız bunları da değil üstelik. Yine bir anda şu mukayeseyi de yapar: “Talih karşıma çiçek gibi bir kız çıkardı. O da benim gibi yerleşmiş, yerli yerinde, mazbut bir aile çocuğu... Haftalardır gözümün önünde kitap gibi okudum, öğrendim, beğendim; tek kusurunu bulamadım. Beni seviyor, ben de onu sevmiyorum mu? Kim demiş? Şefkatten içim eriyor, yüzüne fazla bakmaya kıyamıyorum.”¹¹⁵⁷

Romanın kadın kahramanlarından biri Gülrevan’dır. Gülrevan, fiziki özellikleri ile ilk bakışta Rıdvan’ın dikkatini çeker.

“Ne kadar boylu! Ne boy, ne endam bu! Yok, vücut azıcık kusurlu. Belinin inceliğine, kalçalarının dolgunluğuna pek uymuyor. Hayır, merdiven çıktığı için öyle görünüyor. Zaten omuzları da geniş. Fazla azman, haşmetli bir güzellik. Yanında değme erkek ufakça kalırsa. Nitekim solundaki adam iriyarı, boylu boslu olduğu halde pek de öyle görünmüyor. Sağındaki esasen cılız.”¹¹⁵⁸

Birkaç gün sonra beğendiği kadının adının Gülrevan olduğunu öğrenince bu ismin tam da kadının güzelliğine layık olduğunu düşünür.

“Gülrevan... Çok latif doğrusu. Öz Türkçecilik cereyanından evvel konmuş, iyi de olmuş, adeta bir sultan ismi... ‘binbir gece masallarından alınmışa benzeyen ve Hint hükümdarının Çin hakanına gelin gitmiş dünya güzeli kızını hatırlatan da bir isim. Acayibi benim ismime de kâfi oluyor. Sanki Rıdvan ile Gülrevan’ adı meşhur bir aşk masalı var, Şarkın büyük bir şairi bundan bir destan çıkarmış, aşk destanı!

¹¹⁵⁶ a.g.e. s.293.

¹¹⁵⁷ a.g.e. s.308.

¹¹⁵⁸ a.g.e. s.309.

Naim isimli bir koca kendisine hiç yakışmıyor, ayrıca gangster yamağı şekilli, kötü işlerde kullanılan bir tip. Yazık!”¹¹⁵⁹

Rıdvan’ın dikkatini çeken bir nokta da kadının epeyce dalgın olmasıdır. Dış âlemlerle çoğunlukla meşgul olmaz. Masa arkadaşlarının sohbetini ara sıra dinler, bazen gülümser ama etrafındakilere aldırılmaz. Yemek yiyişi de mekaniktir. Sofra adabına vakıf olduğunu belli eder. Usulü yadırgamaz, garsonun uzattığı büyük tabaktan yemek almasını, çatalı kaşığı tekrar yerine yan yana koymasını, hafifçe “mersi” demesini vesaireyi, hepsini bilir. Görgülü olduğunu açıkça belli eder. Ancak, bulunduğu çevrede bir noksanlık sezer, bir tatsızlık olduğunu anlar. Gülrevan, en kuvvetli arzuya cevap verecek yapıda bir kadındır; tabiat hiçbir hususta cimrilik etmemiş, ölçülerini tam tutmuş, kadın güzeli bir örnek tip yaratır.

Gülrevan’ın gözleri kertenkele derisi gibi açıklı koyulu; karışık desende parlak gri gibidir. Ayrıca yağmur yemiş çağla bademi rengine de kaçır. Gülrevan’ın pasaportuna ulaşan Rıdvan, onun dul olduğunu öğrenir.

“Ben onu güzel fakat azıcık bön, beceriksiz, durgun, uzanıp yatmaktan ve hayallere dalmaktan hazzeden bir saraylı, ecnebi tablolarında odalık, böyle bir şey, şark hamamına yakışan bir tip sanmışım. Ne kadar başka imiş ne kadar Avrupalı! Nasıl oluyor da birbirine zıt iki karakterden hangisini uygun görürse onu benimseyebiliyor? Bu ne maharet? Acaba körpe Lalegül’ün de böyle bilinmez tarafları var mıdır, olacak mı? Kadın bu istidatlarla doğuyor, istidatlarını mütemadiyen geliştiriyor.”¹¹⁶⁰

Rıdvan, Paris’e ayak basalı beri o güzellikte, daha doğrusu o ihtişamlı güzellikte bir kadına rastlamadığına emindir. Ufak tefek, ince uzun, çok sevimli, şipşirin, bazısı gösterişli ve hepsi de zarif, birçoğunu beğenmiştir ama Gülrevan hepsinden daha etkileyicidir.

Gülrevan, kendisi ile yakınlaşmak isteyen Rıdvan karşısında birdenbire yerinden fırlar, ayakta bekleyerek duvara dayanır.

“Böyle şeylere kalkışırsanız dostluğumuz bozulur. Oda cesaret verici ama ben henüz o kıvama gelmedim; muhakkak geleceğimi de vaat edemem. Eğer yalnız ahabplığa razı iseniz oturalım yoksa vapura dönmemiz icap edecek. Hem mühim bir

---

¹¹⁵⁹ a.g.e. s.312.

¹¹⁶⁰ a.g.e. s.320.

işimiz var, anlamadığımız 'menüden yemek seçmek. Çok rica ederim, bana gücünmeyiniz.'¹¹⁶¹

Gülrevan, sevdiği adamla birlikte olmak için kardeşi ve kayınbiraderini atlatır.

"Evet... Böyle icap ediyor. Üç gün sonra Anvers'te tekrar vapura geleceğiz. Isrardan çekindim, şüphelerini artırmak istemedim. Hele bir kere tamamıyla karar verelim, son sözümü söylerim. Çok üzüldüm; beş güzel günü kaçırdığımızdan dolayı dünya başıma yıkıldı ama her şey düzelecektir bir aksilik çıkacağı belliydi; o kadar iyi gidiyor, öyle mesuttum ki... Evet, yarın sabah, erkenden otomobille... Siz hiç görünmeyiniz. Sorduk, vapur Anvers'ten gece yarısı kalkacakmış. Öyle şey olur mu? Ne yapar, ne eder, yetişiriz; onlar kalsa ben gelirim, muhakkak geleceğim. Belki bir ara telsiz yollarım size... Fırsat bulursam, tabii. Şimdilik Allahausmarladık. Sesim elbette boğuk çıkıyor. Ağlıyorum da ondan beyefendi!"¹¹⁶²

Romanın diğer kadın kahramanı da Lalegül'dür. Rıdvan, Lalegül'e karşı başlarda oldukça mesafeli davranır. Bunun sebebiyse onun çok körpe, masum ruhlu bir kız olmasındandır. Lalegül ise Rıdvan'a küskün olduğu zamanlar bile ilgi göstermiş olur. Ayrıca küskünlüğünü şirin, sevimli şekle sokmasını bilir. Sevimli ve tuhaftır. Rıdvan'ın bu anlarda kızcağızı canına sokacağı gelir.

Lalegül, aklına Rıdvan'ı koyar; onu kendine yakıştırır. Rıdvan'ı her gördüğünde neşe içinde koşup onun yanına gider. Rıdvan ise genç kızın kendisine olan ilgisini görünce karşılık veremediği için üzüntü duyar.

"Şimdiden sağlığımı korumaya çalışıyor, gündüzleri içmenin aleyhinde... O sözleriyle şefkatli bir eş olacağını anlatmak istediği apaçık... Rolünü pek benimsememiş. Bugün onun da güzelliği artmış mı nedir? Berikinden güzellik daha olgun hale gelmişse, Lalegül'ünki de o oranda tazelenmiş; bahçeden yeni kopmuş endamlı bir salatalık körpeliği..."¹¹⁶³

İnce kemikli, lüzumlu yerlerinde yeter derecede dolgunlukları bulunan endamlı, vücudunun hoşça giden bir gevrekliği vardır. Romantik bir akşam geçirdiklerinde Rıdvan, onun beline sarılmış olan bir kolunu yavaşça çeker; omuz başlarına kadar çıplak olan kolun elektrik ışığında altın parıltılarla ürperen incecik tüylerini parmaklarını gezdirerek okşar. Okşamaktan ve o durumda saatlerce durmaktan bıkmayacak şekilde davranır. Zaten Lalegül de bıkaçağa benzemez. Aşkın

¹¹⁶¹ a.g.e. s.189.

¹¹⁶² a.g.e. s.283.

¹¹⁶³ a.g.e. s.218.

bu ilk provasına kendisini teslim etmiş olmanın hazzı ve gururu içinde zaman kavramını unuttur.

Genç kız Rıdvan'ın Gülrevan ile beraber olduğunu öğrenince içini çeker. Rıdvan'ın bu şehirde de o kadınla birkaç saat beraber bulunmasını ihtimalinden üzgündür ve sevdiği adamın sözlerini buluşmaya zemin hazırlamak mahiyetinde anlar. Çok iyi ahlaklı, sabırlı, itaatli, erkeğine karşı müsamahalı, melek gibi bir kızdır. Tüm bu davranışları onun ileride Rıdvan için mükemmel bir eş olacağını gösterir.

Lalegül, Rıdvan'ın kendisiyle beraber Kopenhag'a geleceğini öğrenince o kadar çok sevinir ki yüzündeki durgun ve mahzun hatlar birdenbire haz ve neşeye çevrilir. Rıdvan, uzaktan onu seyrederek; biçimliliğine, biçimliliğinin inceliğine, inceliğinin körpeliğine, körpelik ve zarafetten ibaret vücut güzelliğine hayranlık duyar. Hayatına girmiş başka kadınlar ve kızlarla onu mukayese eder. Ona göre, Lalegül bir sanat yapıtıdır.

“Yükte hafif, pahada ağır bir şey... Sonra olağanüstü kibar... Çok iyi yetiştirilmiş eski bir aile kızı olduğu her halinden belli. Asıl önemlisi de bu! Öylesine artık rastlanmaz oldu.”¹¹⁶⁴

Romanda Rıdvan'a bulunduğu aşk ikilemi hakkında yardımcı olmaya çalışan Meram Bey, turistik geziyi ciddiye almış bir yolcudur. Önünden geçilip görülen yerler hakkında herkes hayal kurarken o not tutar. Rıdvan'a önceleri Gülrevan'ı över. Rıdvan, Vali'nin imalı sözleriyle Gülrevan'ın heyecanla kendisini beklediğini öğrenir.

“Ne kadar ağırbaşlı, vakarlı, hoş bir hanım, değil mi efendim? İki şehirde de hep müzeleri dolaştı, hem de elinde tuttuğu kitaplardan takip ede ede, bir ilim adamı gibi. Esasen bir ilim kuruluşuna bağlı imiş. Mağazalara uğradığını görmedim. Hâlbuki pek zarif ve pahalı da giyinir. Demek böyle hanımlar da var, iftihar ederiz.”¹¹⁶⁵

Meram Bey, yaşlı aydınların çoğu gibi kinaye, cinas, telmih, istiare nevinden yeni neslin sohbetlerinde kullanmasını bilmediği hünere meraklıdır. Mümkün

---

¹¹⁶⁴ a.g.e. s.289.

¹¹⁶⁵ a.g.e. s.98.

mertebe rumuzlu, kapalı, hiç değilse örtülü konuşmaktan zevk alır. Maksadını ulu orta açığa vurmaktan çekinir.

Rıdvan'ın Gülrevan'a olan duygularını bilse de onun için ideal eşin Lalegül olduğunu savunur.

“Size asıl denk olan hayat arkadaşınız Lalegül kızımdır. Mizaç ve seciyenize iyice vuku kesp ettikten sonra bu kaniya ulaştım. Son olaydan azıcık memnurluk duyduğumu saklayacak değilim. Hatta bir şey diyeyim mi? Şanslısınız, talih sizi koruyor... Dün gecedan beri yeter derecede düşünmüşsünüzdür; görüyorum ki, hanım kızımız hakkındaki kötü düşünceniz değişmemiş. Hâlbuki ben kendisiyle konuştum. O işle kesinlikle ilgisi olmadığı muhakkak. Kolay aldatılacak bir adam değilim. Kırk beş yıl mülkiye memurluklarının üst kademelerinde ve son on beş yıl da valiliklerde bulundum. Neler gördüm ne olaylara şahit oldum! Tecrübe sahibiyim, Lalegül Hanım suçlanamaz.”¹¹⁶⁶

Romanda adının zikredilmediği Lalegül'ün teyzesi, yeğenini o kadar çok sever ki onun vapurda yalnız kalmaması ve mutlu olması için didinip durur. Harabeleri ziyarete gittiklerinde Rıdvan, tezeyi gözden geçirerek, onu yaşına göre giyinmiş, hali ve vakti yerinde, yanına sokulan kadınlara karşı biraz küçümseyici, mazbut bir aile hanımı olarak teşhis eder. Teyze Hanım, Eski Kız Öğretmen Okulu mezunudur. Bir ara Maarif müfettişliğinde bulunur.

Teyze Hanım, yanında oturduğu Rıdvan'a bir ara Gülrevan'ı işaret ederek usulca der ki:

“Kendisini beğenmişin biri... Kimse ile görüşmeye tenezzül etmiyor, hepimize yüksekte bakıyor. Böyle olanların çoğunu bilirim! Hayatlarının gizli tarafları değme insanın tenezzül edemeyeceği adiliklerle doludur; azametlerine uymayan aşağılıkları onlardan beklemeli.”¹¹⁶⁷

Rıdvan'ın yakın dostu ve akrabası Sadri, bir armatör oğludur. Ömrünü seyahatte geçirir, onun fazla paraya ihtiyacı yoktur. Avrupa'nın belli başlı bütün limanlarındaki acentelerde istediği parayı bulur. Tesadüfen Barselona'ya gelir. Bir Türk vapurunun konsoloshanede olduğu haberini alınca kimler var diye merak ederek içini çekerken Rıdvan'a rastlar. Memleketinde olsa bu rastlama selam sabahtan ibaret kalır, ayakta hoşbeş ederler, ayrılırlar. Gurbette ise tersine birbirlerine

---

¹¹⁶⁶ a.g.e. s.285.

¹¹⁶⁷ a.g.e. s.174.

takılırlar. Zaten Sadri gösterişi sever; akrabasına Avrupa’da nasıl yaşadığı, eğlendiği hakkında bir fikir vermek ister.

“Birlikte çıktılar. Bununla beraber Rıdvan’ın aklı vapurda kalmıştı hatta başlangıçta epeyce nazlanmıştı da... Zira Napoli’den sonra hırçınlaşan deniz, yemek salonunu bomboş hale getirdiği için masadaki yerini değiştirmiş, kendisi gibi deniz tutmayan üçüzleri görmeye elverişli bir uca oturmuştu. Biri öğle, öteki akşam, iki yemekte muhteşem sevgilisini, kaçamaklı bakışlarla da olsa, uzun süre seyre imkân bulmuştu.”¹¹⁶⁸

Sadri karşısına çıkarak ona şehri gezdirir. Hatta otomobiliyle Paris’e gitmeyi, vapura La Havre’da tekrar binmeyi teklif eder. Bu suretle Rıdvan açık denizde günlerce sürecektir sıkıntılı bir yolculuktan kurtulacak ve Paris’te gün kazanmış olacaktır.

“Yanında gezdirdiği arkadaşının fikrini sormamak armatör oğlunun âdetiydi; gece yarısından sonra mirasyedici ikramlarda bulunur fakat despot kesilir, itiraz kabul etmezdi. Kaprislerine uyulmadıkça kavga çıkarır, başını alıp giderdi. Huyunu bilen Rıdvan gecesini berbat etmemek için sesini çıkarmadı. Sadri galiba yanındaki pek pahalıya mal olan iki kızla kabarede başarılarını sergilemek arzusuna kapılmıştı.”¹¹⁶⁹

Gülrevan’ın abisi Vedut Bey, kardeşinin yanından bir an bile ayrılmayan sert mizaçlı bir adamdır.

“İri adam o hanımın ağabeyi imiş, çelimsizi de kayınbiraderi... Kocası seyahate gelmemiş. İsimlerini de öğrendin. Ağabeyi Vedut Bey. Korkunç bir isim değil mi? Ama sahibine uyuyor. Kayınbiraderininki Naim.”¹¹⁷⁰

“Bakınız, işte şu taksiden inenler! Üçü de beraber... Vapura dönüyorlar. O halde beyhude üzülmüşsünüz. Durumda bir olağanüstülük yok.”

Rıdvan: Henüz hüküm veremeyiz.”

Meram Bey: Sebep?”

Rıdvan: Geldikleri gibi giderler de ondan... Hanımı da götüreceklerse en azdan bir valizini olsun almak lazım; alıp dönebilirler: Fikrimce ihbar yapılmıştır.”¹¹⁷¹

“Meram Bey: Çıkmamışlar, meydanda yoklar... Tabii tahkikate giriştim. Üçü de hanımefendinin kamerasında toplantı halinde idiler. Kapılarına kulak verdim. Münakaşa ediyorlardı ama sözleri işitilmiyordu. Güverteye bakan pencereyi de

¹¹⁶⁸ a.g.e. s.42.

¹¹⁶⁹ a.g.e. s.53.

¹¹⁷⁰ a.g.e. s.46.

¹¹⁷¹ a.g.e. s.279.

unutmadım, perdeler kapalıydı, dışarıya ses aksetmiyordu. Neden sonra erkekler çıktılar, kendi kamaralarına gittiler.”¹¹⁷²

“Rıdvan: Naim Bey tek başına geldi öyle mi?”

Meram Bey: Evet efendim, tek başına geldi. Hanımefendi ile biraderi Brüksel’de kalmışlar. Orta Avrupa’yı dolaşacaklarmış, kendisi söyledi Naim Bey... Eşyayı toplarken yardım etmiştim de...”¹¹⁷³

3. 4. ZAMAN

Romanda olaylar bir aylık zaman diliminde teşekkül eder. Bir yolcu gemisinde başlayan seyahat bir ay devam eder. Bu zaman zarfında olaylar Rıdvan etrafında teşekkül eder. Rıdvan bu vapurda iki kadın arasında kalır. Bunlardan biri gizemli bir kişiliğe bürünen, yanında abisi ve kayınbiraderiyle sürekli beraber olan ve bir çocuk sahibi olan Gülrevan, diğeri ise teyzesiyle beraber seyahat eden gencecik Lalegül’dür.

“1954 Yılı Temmuz ayında bir gezi acentesinin tertiplelediği kuzey gezisine çıkarken serüven hülyasına kapılmamış değildi hatta bu serüvenin bir evlenme ile sonuçlanması da mümkündü.”¹¹⁷⁴

“Üçlü aile arkadakine biniyordu. Artık şüphesi kalmamıştı, onlar da aynı vapurun yolcusu. Tam bir ay beraber yaşayacaklar, şehirlerde, gezintilerde, her yerde, her zaman. Aralarında mukadderat birliği olmuştu. Rakslı İspanyol diyarını, şen Paris’i, sisli Londra’yı, Norveç fiyortlarını, kuzeyin Hammurg, Amsterdam, Anvers gibi muazzam limanlarını, Atlantik ve Kuzey Denizi’ni birlikte göreceklerdi; gecesi bu mevsimde ancak iki saat süren, o da alacakaranlık geçen Oslo’yu da!

“Aferin küçük Lalegül. Büyük bir iyilik etti. Talihim bu seyahatte gülden, laleden, çiçeklerden açılmış. İlgi duyduğum iki güzel de Lale ve Gül. Benim için bu vapur asıl şimdi bir yüzen bahçe oldu.”¹¹⁷⁵

Rıdvan, bu bir aylık gemi yolculuğunda iki güzel kadın arasında gelgitler yaşar. Bu yüzden de bu süre içinde sıkılmaya vakti olmaz. Günlerdir Lalegül ve özellikle Gülrevan ile ilgili hayaller kura kura arzularla dolmuş olduğunu, bunları yatıştırması gerektiğini düşünür.

---

¹¹⁷² a.g.e. s.281.

¹¹⁷³ a.g.e. s.306.

¹¹⁷⁴ a.g.e. s.8.

¹¹⁷⁵ a.g.e. s.48.

“Dünyalar benim oldu. Yarabbi, onu bir ay, gece gündüz göreceğim. Hem de nerelerde? Londra sisleri içinde, Baltık suları üzerinde, fiyortlarda, gecesi olmayan memleketlerde, kuzeyin nilüferli gölleri kenarında! Her manzaraya yakışacaktır; manzaralar onu, o manzaraları değerlendirecek. Ne bahtiyar adammışım!”¹¹⁷⁶

Rıdvan, Gülrevan ile aynı gemide oldukları öğrenince sevincinden adeta deliye döner.

İki sevgili de gösterdikleri ilgi ile Rıdvan'ı oyalıyor, memnun ederler. Gülrevan'ın kemale ermiş güzelliği zihninden silinmez. Aynı zamanda Lalegül içtiği şampanyadan cesaret alarak Rıdvan'a fazla sokulur. Bu da genç adamı çok etkiler.

“Hayır, öyle yapmak iki başlı ihanet olur; hem Gülrevan'a hem de Lalegül'e...”¹¹⁷⁷

Bir genç kız tarafından sevilmenin bir kadın tarafından seilmekten bambaşka bir şey olduğunu, başka bir zevk verdiğini, bu zevkte gerçekten bir tazelik, körpelik, çiçeğe yakınlık duyduğunun Rıdvan o gemide bir aylık seyahatinde kavrar; yüreğine lezzetli, güzel kokulu, tertemiz diye tarif edeceği bir şefkat yayılır. İçinden genç kızın başını hemen göğsüne bastırmak, saçlarını okşamak arzusu duyar.

“Gülrevan işimi bozdu. Daha doğrusu ben akılsızlık ettim; Meram Bey grubuna katılıp Lalegül'le beraber şehri gezebilirdim, vaktin nasıl geçtiğini fark etmezdim.”¹¹⁷⁸

3. 5. MEKÂN

Roman, Orta ve Kuzey Avrupa'da geçer. İtalya, Via Roma, Bombei Harabeleri, Barselona, Cebelü't-Tarık çeşitli özellikleriyle romanda yer alır.

“İtalya. İşte Galata'dakileri hatırlatan küçük, yalınkat ve içinde karışık işler görüldüğü hissini veren loş, gösterişsiz yazıhaneler. Birkaçının camekânına her ulusun kâğıt paralarından örnekler dizilmiş, aralarında bizimkiler ve kulüp sigara paketleri de yer almış ellerinde mercan kolyeler, incik boncuk şeyler, stilo ve pırıl pırıl kaplama kol saatleri gezdiren ayak satıcıları, mesleklerinin icabı bir anlayışla Rıdvan'ın vapurdan çıkmış bir turist olduğunu kavrayabildiklerinden yolunu kesiyorlar, mallarını övüyorlar, sigara karşılığı uyuşacaklarını söylüyorlardı. Napoli'ye gelmişken biraz da vakit geçirmek bir iş yapmış olmak için şapka ve kravat

¹¹⁷⁶ a.g.e. s.140.

¹¹⁷⁷ a.g.e. s.147.

¹¹⁷⁸ a.g.e. s.163.

almayı düşündü. Faka t dükkânlar hep fakir yüzlü, vitrinlerine zevksizce eşya yığılmış, çoğu mezeci ve bakkal, aşağı sınıf ticarethanelerdi; köşe başlarında züğürt bir halk, satıcısının oracıkta açtığı midyeleri bir hokkabazlık yaparcasına çiğ çiğ yutuyor, yoluna gidiyordu.”¹¹⁷⁹

*“Bombei Harabeleri. Harabelerin ilk belirtileri tavanlı ölmeler... Evmiş bunlar. Bir de oyuk taş, zeytinin yağını çıkartmakta kullanılmış. Yine sağda bir meydana girdiler. Sütunlar, başlıklar, granit cendereler...”*¹¹⁸⁰

Barselona’da yakın arkadaşı Sadri ile buluşup birlikte şehri gezer, eğlenceli vakit geçirirler.

“Barselona. İşte şehre ve denizine hâkim “Miramar” tepesinden etrafi seyrettikten sonra “Montjuich”deki ünlü “El Ast” lokantasında bunları düşünmüştü. Çeşitli yerlere girip çıkmışlar, nihayet “Emperium”un kapısında durmuşlardı.

Rıdvan, Gülrevan ile buluşmak üzere Büyük Louvre Mağazaları’nın o isimdeki otel ile Fransız Tiyatrosu Meydanında ve Opera Caddesi’nin öbür ucunda kadını beklemeye başlar. Sadri’nin İspanya’dan dönmediğini öğrendikten sonra gidip Saint Lazare Garı’na bitişik Amsterdam Sokağı’ndaki vaktiyle tanıdığı otelde bir oda tutar; yerini Sadri’nin oteline bildirir.

*“Vapurdakilerin uğramadığı, hatırlardan geçiremeyecekleri bir yer seçtim. Malum ya, çoğu Eyfel Kulesi tepesinde, Notrdam Kilisesi’nde müzelerde ve Şanzelize civarındadırlar; geceleyin de Mommatre ve Montparnasse taraflarında.”*¹¹⁸¹

*“Dünyalar benim oldu. Onu bir ay, gece gündüz göreceğim. Hem de nerelerde? Londra sisleri içinde, Baltık suları üzerinde, fiyortlarda, gecesi olmayan memleketlerde, kuzeyin nilüferli gölleri kenarında! Her manzaraya yakışacaktır; manzaralar onu, o manzaraları değerlendirecek. Ne bahtiyar adammışım!”*¹¹⁸²

Rıdvan, Gülrevan ile Avrupa’nın çeşitli yerlerine aynı gemi ile gideceği için çok mutlu olur.

Paris’in bir baştan bir başa en güzel ve işlek caddelerinden olan Jena Köprüsü’nden Gülrevan ve Rıdvan birlikte geçerler.

“İşte Eyfel’in altındalar; her milletten turist kümeleri asansör bekliyor. Uzaktan pek narin görünen kule yakından, hantal kaidesi üstünde demir adaleli, ayırık duran dört bacaklı bir kaostur; tarihten evvel yaşamış dev cüsseli hayvanları hatırlatan kafgası ufacık, sipsivridir. Bacaklarından yukarıya doğru dikliğine değil,

¹¹⁷⁹ a.g.e. s.10.

¹¹⁸⁰ a.g.e. s.28.

¹¹⁸¹ a.g.e. s.136.

¹¹⁸² a.g.e. s.140.

enine işlediği görülen asansörler azman tırtıllar gibi ağır ağır, sürüne sürüne bu tepeye tırmanmaya çalışıyorlar.”¹¹⁸³

Seine kıyılarında, Beaville yolunda denize girmek için mola verirler. Buraya gelince Rıdvan ferahlar. Burası III. Napolyon zamanında bir balıkçı köyü iken İmparatorun kardeşi Duc de Marny tarafından deniz banyoları için seçilen ve o zamandan beri her mevsim dünyanın kibar ve türedi, en zengin insanlarını kendine çeken şöhretli kasabası olur. Servet her taraftan fışkırmış; gazinolar, oteller, mücevherat satan mağazalar, galeriler hele kadın bolluğu, güzelliği, zarıflığı, şıklığı hepsi buraya her taraftan para aktığına tanıklık eder.

Arkadaşı Sadri ile beraber Fransa’daki şehirleri de gezerler. Önce Trouville yoluna saparlar; La Havre’da motorla bu şehirden geçerler. Rıdvan durmamacasına otomobil kullanmaktan zevk alan, lüzumsuz yere kendini yoran Sadri’ye şaşar. Fakat Normandiya bölgesinin bu kısımlarını, Calvados’u gördüğüne de memnundur. Her taraf bayındır, hareketlidir. Kara renkli korkunç kayalıkların çevrelediği plajlar bütün sahil boyu devam edip gider. Manş kanalında yol alırlar, ışıklar İngiltere sahillere dir. Gece yarısından önce Times Nehri’ne gireceklerdir; sis bastırmazsa sabahleyin Tilbury rıhtımına yanaşmayı kararlaştırırlar.

Tilbury, göz alabildiğine düzlüktür. Hiç yeşillik yoktur; dumanları tüten bacalardan vücuda gelmiş yer yer sanayi koruları, koca vahaları varsa da bunlar da kerpiç renklidir. Adeta bir bozkır manzarasını andırır. Nehir boyu sıra sıra vinçler ve nehir üstü sayısız tekneleriyle manzaraya hayat ve hareket verir.

Daha sonraki durak da Norveç’tir. Norveç’in pek kısa süren yaz mevsimi ve en uzun günleri, bulutsuz bir gök, güneşli, ılık, hiç esintisi olmayan bir gündür. Fırsattan istifade, halk denize hücum eder. Kıyılarda insan yığınları kaynaşır. Burası menekşe gözlülerin diyarıdır. Bütün gözler menekşenin açık koyulu rengine çalar, hizmet eden lepiska saçlı kızın gözlerine dikkat eden Rıdvan ilk bakışta menekşeyi düşündüren gözlerde Norveç’in asıl tipik manzarasını, durgun sulara akseden ormanların beyaz ile siyah arasında olduğu fikrine kapılır.

“Efendim bu memleketin en ücra köşesinde bile okuma yazma bilmeyen bir tek Norveçli yoktur. Sebep? Sebepi sizi korkutan o sabahsız geceler! Uzun kış

---

¹¹⁸³ a.g.e. s.145.

gecelelerini uyumakla geçirmeyen halk kendini kitaba vermiştir; evlerine, kulübelerine kapanıp okurlar. Norveç okuyup yazanı en yüksek dereceye erişmiş az rastlanır bir memlekettir.”¹¹⁸⁴

Norveç'ten sonra da bir ikindi üzeri Kopenhag rıhtımlarından birine yanaşırlar. Burada ne pasaportlara bakılır ne de çıkış zorluğu gösterilir. Karaya ilk ayak basanlardan biri Rıdvan'dır. Ömründe böyle ferah, temiz, şirin bir şehir görmez. Burada önce bir parktan geçilir; kanallar, köprüler ve göller ta şehrin içine girer. Bakımsız tek köşe yoktur, bayındırlık ve servetin, konfor ve zevkin erişilmez derecesini bulurlar.

“Danimarka'da fakir ve muhtaç insan yoktur ki! Altmış yaşına gelen istisnasız her vatandaşa aylık bağlanır; doktor, ilaç, hastane bedavadır. Birçok dinlenme evleri de ayrı. Danimarkalılar hiçbir Avrupa ülkesi ile kıyas edilemeyecek zenginlikte imişler hatta hanımlar yapacak iş bulamayınca mağazalara koşarlarmış.”¹¹⁸⁵

---

¹¹⁸⁴ a.g.e. s.224.

¹¹⁸⁵ a.g.e. s.264.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilik ve Evlenme Şekilleri: Gülrevan, kocasının ölümünden sonra mirasın yabancı insanların eline geçmemesi için kayınbiraderi ile evlenmek zorunda kalır.

“Gözlerimle görüp okuduğumu söylüyorum; resmisi bu. Özel bilgiye gelince: Eşinin iki yıl önce bir traktör kazasında ölmüş çok zengin bir arazi sahibi olduğu merkezindedir. O kişiden hanımın üç yaşında bir çocuğu vardır, servet de elbette ki çocukla annesine geçmiştir. Araziyi birader beyle kayınbirader idare ediyorlar. Pamuklarla tütünlerin satış zamanında dönmüş bulunacaklar. Gelsin deste deste binlikler! Vergiden de bağışı ama benim emekli maaşımdan yüzde on beş kesilmektedir.”¹¹⁸⁶

Bu durum, Doğu coğrafyasında oldukça yaygın olan ölenin kardeşiyle evlenme geleneğini gösterir.

Gülrevan, bu evliliğe gönüllü değildir. Adeta tutsak hayatı yaşadığı abi ve kayınbiraderinin yanından sevdiği adam olan Rıdvan'ın yanına kaçmak için plan yapar.

“Evet... Böyle icap ediyor. Üç gün sonra Anvers'te tekrar vapura geleceğiz. Isrardan çekindim, şüphelerini artırmak istemedim. Hele bir kere tamamıyla karar verelim, son sözümü söylerim. Çok üzüldüm; beş güzel günü kaçırdığımızdan dolayı dünya başıma yıkıldı ama her şey düzelecektir bir aksilik çıkacağı belliydi; o kadar iyi gidiyor, öyle mesuttum ki... Evet, yarın sabah, erkenden otomobille... Siz hiç görünmeyiniz. Sorduk, vapur Anvers'ten gece yarısı kalkacakmış. Öyle şey olur mu? Ne yapar, ne eder, yetişiriz; onlar kalsa ben gelirim, muhakkak geleceğim. Belki bir ara telsiz yollarım size... Fırsat bulursam, tabii. Şimdilik Allahaismarladık. Sesim elbette boğuk çıkıyor. Ağlıyorum da ondan beyefendi!”¹¹⁸⁷

4. 1. 2. Maddi/ Parasal Güç

4. 1. 2. 1. Zenginlik: Sadri, zengin bir armatörün oğludur ve bu yüzden cebinden para hiç eksik olmadan arzu ettiği her şeye rahatlıkla ulaşır. Yurt dışında

---

¹¹⁸⁶ a.g.e. s.272.

¹¹⁸⁷ a.g.e. s.283.

ülkeden ülkeye gezerek çok rahat bir hayat geçirir. Bir armatör oğludur, ömrünü seyahatte geçirir, onun fazla paraya ihtiyacı yoktur; Avrupa'nın belli başlı bütün limanlarındaki acentelerde istediği parayı bulur. Rıdvan ile akrabadırlar. Tesadüfen Barselona'ya gelir. Burada bir Türk vapurunun konsoloshanede olduğu haberini alınca kimler var diye merak ederek içini çekerken Rıdvan'a rastlar. Birbirlerini görünce o kadar çok sevinirler ki normal şartlarda memleketinde olsa bu rastlama selam sabahtan ibaret kalır, ayakta hoşbeş ederler, ayrılırlar. Gurbette birbirlerine takılırlar. Zaten Sadri gösterişi sever; akrabasına Avrupa'da nasıl yaşadığı, eğlendiği hakkında bir fikir vermek ister.

“Birlikte çıktılar. Bununla beraber Rıdvan'ın akli vapurda kalmıştı hatta başlangıçta epeyce nazlanmıştı da... Zira Napoli'den sonra hırçınlaşan deniz, yemek salonunu bomboş hale getirdiği için masadaki yerini değiştirmiş, kendisi gibi deniz tutmayan üçüzleri görmeye elverişli bir uca oturmuştu. Biri öğle, öteki akşam, iki yemekte muhteşem sevgilisini, kaçamaklı bakışlarla da olsa, uzun süre seyre imkân bulmuştu.”¹¹⁸⁸

Yanında gezdirdiği arkadaşının fikrini sormamak armatör oğlunun âdetidir. Gece yarısından sonra mirasyedici ikramlarda bulunur; fakat despot kesilir, itiraz kabul etmez. Kaprislerine uyulmadıkça kavga çıkarır, başını alıp gider. Huyunu bilen Rıdvan gecesini berbat etmemek için sesini çıkarmaz.

4. 1. 3. Birey ve Toplum Arasındaki İlişkiler

4. 1. 3. 1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkisi: Gülrevan, abisi ve kayınbiraderinden korktuğu için rahat hareket edemez.

“Dikkatimi çeken bir nokta da şu: Kadın epeyce dalgın. Dış âlemle çokluk meşgul olmuyor. Masa arkadaşlarının sohbetini ara sıra dinliyor, bazen gülümsüyor ama etrafındakilere aldırılmıyor. Yemek yiyişi de mekanik. Belli, sofraya adabına vukufu, usulü yadırgamıyor, garsonun uzattığı büyük tabaktan yemek almasını, çatalla kaşığı tekrar yerine yan yana koymasını, hafifçe “mersi” demesini vesaireyi, hepsini biliyor.”¹¹⁸⁹

Görgülü olduğunu her haliyle gösterir. Ancak, bulunduğu çevrede bir noksanlık bir tatsızlık sezer.

---

¹¹⁸⁸ a.g.e. s.42.

¹¹⁸⁹ a.g.e. s.44.

*“Benim gibi kendi iç âlemine daha zevkli mi buluyor, nedir? Galiba onun da işlek bir muhayyilesi var; dünyadaki eksiklikleri bununla tamamlıyor, erişilmezler bununla avlıyor, hayalleriyle avunuyor.”*¹¹⁹⁰

Meram Bey, kadının davranışlarına dikkat ederek bir sıkıntısı olduğunu sezer. Yanındaki adamların onu baskı altına aldığını görerek bu konuda Rıdvan’a yardımcı olmaya çalışır.

*“Öyle diyelim, öyle olsun. Ben, düşündüğümü emniyet ettiğime söylemekten çekinmem. Bu işte bir acayıplık var, bir sır. Hanım hafifçe masum... Dertli demeyeceğim ama bir düşüncesi var; daha doğrusu, başından hoş olmayan bir şey geçmiş. Bunu unutamıyor. ‘unuttum’ diye geziye çıkmış olabilir yahut bu ümitle çıkarmışlar, çıkmaya zorlamışlar. Kocasını niçin gelmemiş, karısının yanına neden hanımın biraderini, yetmiyormuş gibi ayrıca kendi kardeşini katmış? Bari yol arkadaşlığına yakışsalar... Biri zenci cüsseli, öbürü tüy sıklet iki yabani boksör! Yol arkadaşı değil, muhafız bunlar. Bir hazineyi koruyorlar. Ah, hazinenin tulsımını bulan olsa hiçbiri işe yaramaz, uyuyakalırlar.”*¹¹⁹¹

Lalegül, vapurda yanında olan teyzesi Dilara Hanım tarafından kontrol edilir. Dilara Hanım, hem Lalegül’e göz kulak olmakta hem de onun iyi bir evlilikte bulunması için kıza yardımcı olur. Teyze Hanım, yanında oturduğu Rıdvan’ın Gülrevan’dan etkilendiğini sezinleyince bir ara Gülrevan’ı işaret ederek usulca ne kadar kendini beğenmiş olduğunu söyler.

*“Kendisini beğenmişin biri... Kimse ile görüşmeye tenezzül etmiyor, hepimize yüksekte bakıyor. Böyle olanların çoğunu bilirim! Hayatlarının gizli tarafları değme insanın tenezzül edemeyeceği adiliklerle doludur; azametlerine uymayan aşâğılıkları onlardan beklemeli.”*¹¹⁹²

4. 1. 3. 2. Yardımsever İnsan: Aşkta Arabulucu/ Çöpçatan: Ahmet

Meram Bey, iki aşk arasında kalan Rıdvan’a fikirler vererek doğru bir evlilik yapmasında yardımcı olmaya çalışır.

*“O halde seyahatiniz emrî hayra vesile olabilir. Demin bir hanım kızla görüşüyordunuz. Baştanbaşa saflık ve tazelik dolu. Bendeniz ara sıra çevremle meşgul olurum.”*¹¹⁹³

Meram Bey, söylediği fikirlerle sürekli Rıdvan’ın aklını karıştırır. Önceleri onun yanına Gülrevan’ı yakıştırarak onun hakkında övgü dolu sözler söyler. Daha

¹¹⁹⁰ a.g.e. s.81.

¹¹⁹¹ a.g.e. s.82.

¹¹⁹² a.g.e. s.174.

¹¹⁹³ a.g.e. s.72.

sonra da Lalegül hakkında olumlu sözler söyleyerek Rıdvan'ın aklının karışmasına sebep olur.

“Ne kadar ağırbaşlı, vakarlı, hoş bir hanım, değil mi efendim? İki şehirde de hep müzeleri dolaştı, hem de elinde tuttuğu kitaplardan takip ede ede, bir ilim adamı gibi. Esasen bir ilim kuruluşuna bağlı imiş. Mağazalara uğradığını görmedim. Hâlbuki pek zarif ve pahalı da giyinir. Demek böyle hanımlar da var, iftihar ederiz.”¹¹⁹⁴

“Mukayese fırsatını henüz bulmamıştım, Rıdvan beyefendi oğlum! Gençliğime ait hazin bir serüvenin etkisi altında kalıvermişim; sizi de iyice tanımış değildim. Tetkikatım sonucu şu hükme ulaştım: Onu kendi hayatına terk edelim, bizim için gaye ve hedef Lalegül Hanım. Ama diyebilirsiniz ki bu işlere neden karışıyorsun?’ Üzerimde sorumluluk var. Evet, sorumluluk biraz da benim omuzlarıma yükleniyor. Kendime hâkim olamadım, sizi teşvik ettim, teşvikle kalmadım, birtakım roller bile aldım. Neden böyle yaptım? Asıl sebebi, şu turistik gezinin tahrik edici etkisinde aramak lazım. Yaşım artık bizzat serüvene kapılmamam elverişli bulunmadığından yerime bir münasibini, en münasibini koymak ve onun davranışlarını yakından izleyerek oyalanmak bir teselli olacaktı. Kimseye bir fenalığım dokunmayacaktı, tersine gençliğin tabii ve meşru eğilimlerini kolaylaştırmak suretiyle iyilik etmiş sayılacaktım. Nitekim öyle de oldu... Fakat davaya üçüncü bir şahsın karışması işi alt üst etti. Günahsız bir kızcağzın harcanmasına rıza gösteremezdim. Kaldı ki, üç şahıs arasında hakiki âşık da odur. Öbürlerinin ilişkisi yüksek değerden yoksun... Sadece arzudan ibaret! Hatta şunu da biliyorum: Erkeği işin farkında değil, muhteşem kadının göz kamaştırıcı ışığı altında gerçeği seçemiyor, belki bazı bazı seçer gibi oluyor. Asıl sevdiği ikincisidir. Şayet birincisi bir sebeple aradan çekilse bunu anlayacak ve pek sevinecek!”¹¹⁹⁵

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Aşk

4. 2. 1. 1. Yasak Aşk: Gülrevan kayınbiraderi Naim Bey ile evlenecek olmasına karşın Rıdvan ile gizliden gizliye birlikte olur.

“Gülrevan göründü. Gözleri kompartımanda... Rıdvan'a baktı, durdu; yüzü pek ciddi... Başıyla işaret ediyor: “Geliniz!” âşık yerinden fırladı, karşısındadır. Ne diyecek? İşte, konuşuyor:

Gülrevan: Bu akşam saat tam beşte Louvre Mağazaları'na gideceğim de onu söyleyecektim.”

¹¹⁹⁴ a.g.e. s.98.

¹¹⁹⁵ a.g.e. s.287.

Rıdvan: Teşekkür ederim. Tam beşte orada bulunacağım.”¹¹⁹⁶

Yan yana dolaşırlar. Burundaki mabede çıkarlar. Boşluğa gerilmiş asma köprüden geçerler. Burada Gülrevan kendiliğinden usulcacık aşığının koluna girer. Rıdvan kolu hafifçe göğsüne bastırır. İlk temasları olduğu için ve konuşmadıklarından nefes alışlarının değiştiğini ikisi de fark eder.

*“Yalnızım, onlar Londra’da kaldılar. Belki gece yarısından sonra gelecekler... Gelmezlerse sabahleyin burada buluşacağız. Fazla konuşmayalım. Siz hemen çıkınız, aşağıya ininiz, sol taraftaki sokağa sapıp köşedeki bara giriniz... Ben arkanızdan oraya geleceğim... Bizimkilerden sıyrılıncaya kadar akla kararı seçtim. Claridge Oteli’nde oturan çok zengin bir akrabamız üçümüzü de akşam yemeğine ve gece eğlencesine davet etmişti; bir elbise meselesi çıkardım, bir de baş ağrılı yorgunluk... Yarın gece söz verdim ve bizimkileri kalmaya razı ettim; gara kadar getirdiler. Bunları şu, baş başa bir saatlik yolculuk için yaptım.”*¹¹⁹⁷

4. 2. 1. 2. Aşkta Bocalama: Rıdvan, Lalegül ve Gülrevan arasında kararsızlık yaşasa da tercihini hem daha genç hem de ona sorun çıkarmayacağı için Lalegül’den yana kullanarak onunla nişanlanır.

*“Aferin küçük Lalegül. Büyük bir iyilik etti. Talihim bu seyahatte gülden, laleden, çiçeklerden açılmış. İlgi duyduğum iki güzel de Lale ve Gül. Benim için bu vapur asıl şimdi bir yüzen bahçe oldu.”*¹¹⁹⁸

Günlerdir Lalegül ve özellikle Gülrevan ile hayaller kura kura arzularla dolmuş olduğunu, bunları yatıştırmak ihtiyacında bulunduğunu fark eder. Bunun için de en iyi sığınak Lalegül’dür.

Rıdvan, Gülrevan ile aynı gemide bir ay seyahat edeceğini öğrenince dünyalar onun olmuşçasına sevinir.

*“Dünyalar benim oldu. Yarabbi, onu bir ay, gece gündüz göreceğim. Hem de nerelerde? Londra sisleri içinde, Baltık suları üzerinde, fiyortlarda, gecesi olmayan memleketlerde, kuzeyin nilüferli gölleri kenarında! Her manzaraya yakışacaktır; manzaralar onu, o manzaraları değerlendirecek. Ne bahtiyar adammışım!”*¹¹⁹⁹

Lalegül’e söylediği bu sözlerden sonra bir kez daha kendi kendini sorgular.

“İçimden geldi; düşünmeden o sözleri söyleyiverdim. Demek ki, Lalegül’ü ötekininkine benzemeyen bambaşka şekilde, galiba daha gönülden seviyorum. Sonu

¹¹⁹⁶ a.g.e. s.132.

¹¹⁹⁷ a.g.e. s.186.

¹¹⁹⁸ a.g.e. s.48.

¹¹⁹⁹ a.g.e. s.140.

evlenmeye dayanacağı için onun gayesi de pek büyük. Haydi, Gülrevan ile beş gün, beş gece serbestçe sevişelim ve nihayet yazarın yazdığı gibi ayrılma sırası geldi, anladık ki, bizi serüvene şu turistik gezinin çekiciliği sevk etmiştir; üzölmekle beraber yine de ayrılabiliriz. Fakat Lalegül ile işin rengi değişir. Muhakkak surette nikâh memurunun karşısına çıkmalıyız. Bunu göze alabiliyor muyum?”¹²⁰⁰

Bir genç kızla kadın tarafından paylaşılamayan erkek durumuna girmiş olmasından hem gurur duyar hem de azıcık şaşkınlık duyar.

“Gölrevan’ın yanında iken tetik üzerinde duruyorum. İhtişamı mı beni eziyor, bilgiçliğı mi? Elbette yarın daha iyi tanışınca bu hal geçecek yahut hafifleyecek. O yaştaki tecrübeli kadınlar ancak bir erkeğı çok yakından, mahrem münasebetlerinde tanımadıkça, cismani egemenliğı altında kalmadıkça arada bir üstünlük farkı gözetmeye çalışırlar. Genç kızlarda bu yok... Rahatlık da bundan geliyor.”¹²⁰¹

Aslında Rıdvan, Gülrevan’dan kaçmak için Lalegül’e sığınmak ihtiyacı hisseder. Gerçekte genç kızı gerçekten yüreğine sokacak kadar kendisine yakın bulduğunun farkındadır.

Rıdvan, her fırsatta adeta dürtölüyormuş gibi sarsılarak Gülrevan’ı hatırlar; her güzellik ve yenilik onu hatırlatır. Lalegül’e baktıkça Gülrevan’ı düşünür.

“İşin zevki kalmadı, bundan ötesi hasret ve acı... Hâlbuki Lalegül ile ne hasret ne de acı ihtimali var. Muhabbet kuşları gibi gaga gagaya gelsek bile vapur halkı ‘sevişiyorlar, evlenecekler!’ diyecek, çoğunluk hakkımızda iyi düşünecek.”¹²⁰²

Lalegül’e karşı olan duygularında cismani faktörden ziyade şefkat duygusunun hâkim olduğuna inanır. Onu hiçbir zaman Gülrevan gibi sadece maddi tarafından hayal edemez; ettiği zaman bile ancak meşru bir hakka sahip olduğunu göz önünde tutarak hayale dalar.

“Zaten, Gülrevan’dan vakit bulup Lalegül’ü rahat rahat, enine boyuna düşünemiyorum ki! Daima öbürü zihnine hâkim oluyor. Bunu tabii bulmalı. Haşmetli güzelliğıyle doğrudan doğruya cinselliğe tesir ediyor. Esasen onun böyle oluşu bir koca için rahatsız edici bir hal. Vesveseden kurtulamaz insan! Yüksek sesle söylemeseler de bakışlarda okuyacağım: ‘amma da güzel kadın! Herif amma da gösterişli bir kadın bulmuş!’ Ayrıca belki de pek yanlış olarak öylesine güzel kadınlardan şüphelenilir, kocasını muhakkak aldattığına veya ilk fırsatta aldatacağına hükmedilir. Hâlbuki Rıdvan, Lalegül için denileceğı biliyor.”¹²⁰³

¹²⁰⁰ a.g.e. s.252.

¹²⁰¹ a.g.e. s.258.

¹²⁰² a.g.e. s.292.

¹²⁰³ a.g.e. s.293.

Günlerdir içinde olduğu aşk çıkmazından romanın sonunda kurtulduğunu görürüz. Rıdvan Gülrevan ile evlenmeyi çılgnlık olarak görür ve başına dert açmak istemez. Bundan dolayı da Lalegül gibi masum, temiz yüzlü bir kızın kendisini daha mutlu edeceğine kanaat getirir.

“Ne yapıyorum? Çıldırđım mı? Gülrevan’ın peşinde koşacak, o haydutlarla uğraşacak, başıma dert açacak adam mıyım ben? Bir buhran geçirdim. Bereket çok kısa sürdü, kendimi tam zamanında toparlayabildim. Geçmişini bilinmeyen dul bir kadın, bir çocuk, her şeyi göze almış iki gangster, uzak yerde bir çiftlik, pamuk ve tütün hesapları, didişmeler, yenişmeler, sonu gelmeyen bir sinir savaşı. Benim sayım suyum yok... Talih karşıma çiçek gibi bir kız çıkardı. O da benim gibi yerleşmiş, yerli yerinde, mazbut bir aile çocuğu... Haftalardır gözüümün önünde kitap gibi okudum, öğrendim, beğendim; tek kusurunu bulamadım. Beni seviyor, ben de onu sevmiyorum muymuyum? Kim demiş? Şefkatten içim eriyor, yüzüne fazla bakmaya kıyamıyorum.”¹²⁰⁴

---

¹²⁰⁴ a.g.e. s.308.

EKMEK ELDEN SU GÖLDEN

1. ROMANIN KÜNYESİ

Ekmek Elden Su Gölden, 1985 yılında yayınlanmış bir romandır. Üç bölümden oluşan romanın Birinci Bölümü'nde Duranbeyli ailesinin kadınları anlatılmakta, İkinci Bölüm'de Duranbeylilerin Erkekler Kolu anlatılır. Üçüncü Bölüm'de ise Duranbeyli ailesinin yaşadığı son hikâye edilir. Olaylar roman kahramanlarından biri olan Ferhan etrafında oluşur. Zengin bir aileye gelin giderek mutlu olacağını düşünen Ferhan'ın hayal kırıklıkları ve pişmanlıkları roman boyunca değişik şekillerde gözler önüne serilir.

2. ROMANIN ÖZETİ

Mimar Ermenak ile Mühendis Asaf Hulusi Bey, Büyük Otel'in lobisinde çay içerken Duranbeyli kadınları büyük bir gürültüyle lobiye gelirler. Asaf Bey, gelenleri mimara göstererek otellerde ve eğlence meclislerinden eksik olmayan Duranbeyli ailesi hakkında arkadaşına bildiklerini anlatır. Hiçbir işte çalışmayan bu ailenin fertleri dedelerinin kendilerine bıraktığı köydeki tarla ve çiftlerinden gelen paralarla İstanbul'da eğlence peşinde koşan insanlardır.

Bir öğlen Rasih Bey'in karısı Şahende Hanım, kızları Nebile ve Nesibe ile gelinleri ve Rıza Bey'in kızı Nezire otelin lobisine gelirler. Özellikle de yeni gelin Ferhan dikkati çeker. Bir İstanbullu olsa da henüz lüks yaşama alışmamış, ürkek yürüyüştü, çekingen bir kızdır. O sırada Nezire, Asaf Bey'i görür ve ona amca diye seslenip halini hatırlarını sorduktan sonra akşam dayıları İlhami Bey'in davetine gidecekleri için acilen gitmeleri gerektiğini söyler. İlhami Bey'in evinde düzenlenen eğlencede özellikle İlhami'nin Nebile ile dans ederken yanak yanağa gelmekten çekinmeyişi Ferhan'ın dikkatini çeker. Çapkın bir adam olan İlhami, Ferhan'a da iltifat etmekten geri duymaz.

Bir gece yine hep beraber eğlenceye gittikleri zaman tanıştıkları Saip Bey ve karısı Nilüfer Hanım diğerlerine duyurmadan Ferhan ve Saim'i yeni açılan otelin pastanesine davet ederler. Sosyeteden olan bu çiftin daveti Ferhan'ı çok memnun

eder. İlk defa aile dışından birileriyle olmak fikri Ferhan'ı çok sevindirir. Davette kendileri dışında birkaç kişi daha vardır. Bunlardan biri de Numan'dır. O gün Numan, Ferhan ile fazlasıyla ilgilenir. Pasta tabağını uzatır, şekerliği uzatır, adeta onun hizmetine can attığını gösteren davranışlar sergiler. Numan, misafirleri yanında tutmak için onları önce sinemaya götürür. Sinemadan sonra da dışarıda beraber vakit geçirirler. Bundan sonra da ikili gizli gizli buluşmaya başlar.

Gizli gizli buluşmaların ardından Ferhan, bir gün Saliha'nın yanına gelerek Numan ile evlenme kararı aldığını ve en kısa zamanda kocasından boşanacağını söyler. Üstelik Numan da ailesi ile görüşerek evlilik için onay alır. Ferhan, bu sosyete hayatının kendisine uygun olmadığını, Numan ile evlenince bu ortamdan uzaklaşıp kocası ve çocukları ile uğraşmak istediğini belirtir. Akşam düzenlenen aile yemeğine katıldığında da Ferhan çok sessiz kalır. Gözü hep kapıdadır. Bir iş için Ankara'ya giden sevgilisinin dönüşünü merakla bekler. Ama az sonra İlhami Bey, üzgün bir şekilde masalarına gelerek sinemacının oğlu Numan'ın Ankara dönüşü Haydarpaşa'da kaza yapıp öldüğünü söyler. Ferhan o zaman oturduğu sandalyeden bayılarak yere düşer. İki ay şuuru kapalı bir şekilde hastanede yattıktan sonra bir daha İstanbul'a geri dönmek üzere çiftliğe yerleşir.

Asaf Bey ve Ermenak otelin lobisinde çay içerken Duranbeylilerden üç genç kız gelir. Asaf Bey bunların da diğerleri gibi mutlaka geri döneceklerini söyler.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Roman yazar- anlatıcının bakış açısıyla yazılır. Okuyucu ancak onun anlattıkları kadarıyla bilgi sahibidir. Onun bildiğini bilir, onun gördüğünü görür. Aşağıdaki kesitlerde de bu görülür:

Duranbeyli ailesinin kadınları her ne kadar süslü olsalar da evde çok dağınıklardır. Banyoya ıslattıkları çamaşırlara günlerce bakmaz, şıpır şıpır damlayan musluğun sesine aldırılmazlar. Ferhan, önceleri bu durumdan rahatsız olsa da zamanla umursamamaya başlar.

“Odalar havalandırılınca herkes kapısını örtüp yatağına girdi. Yatmadan makyajını temizleyen, silinen yalnız Ferhan’dır. Banyoya girince irkildi; benyuvara kirli çamaşırları ıslatmışlardı. Köpüğü kesilen sabun tozu içinde yatan bez yığını yer yer kabarmış, aralarına hava tabakaları girmiş, leş gibi şişmişti, iğrençti. Ne kadar musluk varsa şıpır şıpır damlıyor, duşun süzgecinden damlayanlar çamaşırlara düştükçe kof bir tambure sesi çıkarıyordu. Sanki musluk denilen şey böyle olurdu. Farkına bile varmıyorlardı... Ferhan bu dağınıklığa önceleri kızmış, savsaklık manzarasından rahatsız olmamalarına şaşmış, nihayet omuz silkmış, ‘Aman, öğrenemiyorlarsa, şehirli olamıyorlarsa bana ne?’ demiş, aldırılmaz olmuştu. Vitrinlerde gördüğü her yeni buluşu almak adetleriydi. Fakat bu alınanlar üç gün sonra kullanılmaz, bir tarafa atılırdı. Mesela çamaşır makinesi, elektrikli süpürge, meyve sıkacağı, mayonez karıştırıcısı, fırınların türlü modelleri, ekmek kızartıcı, sebze değirmenleri, cila makinesi, payreks takımlar, hepsi dolabın bir köşesinde, rafta, karyola altında atılmış durur. Hem de en gerekli vida, civata, yay ve zemberekleri kaybolmuş, kopmuş, kırılmış halde!”¹²⁰⁵

Ferhan da Numan da çok zekidirler; ikisi de davranışlarından ve bakışlarından karşısındakinin ne istediğini rahatlıkla anlar.

“Ferhan da zekidir Numan da. Biri aldığı cevaba karşın isminin geçeceğini öbürünün halinden anladı. Erkek de kadının bunu can ve gönülden istediğini sezmişti. İstedğini yerine getirerek memnunluğunu kazanacaktı. Artık Gelin Hanım’ın keyfine diyecek yok. Kocasına iltifatlar, sevgiler. Bülbül gibi şakıyor, önünde duran cinfiz kadehini yudum yudum tadıyor, tadını çıkartıyor.”¹²⁰⁶

Ferhan, Numan’a âşık olduktan sonra kocasından utanmaya, onun her davranışından sinir olmaya başlar. Ferhan, kocası ile evlenmesine kendisini iten sebepleri düşünerek kendini haklı çıkarmaya çalışır.

¹²⁰⁵ Refik Halit Karay, **Ekmek Elden Su Gölden**, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.60.

¹²⁰⁶ a.g.e. s.147.

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Ekmek Elden Su Gölden romanı tekli olay örgüsüne sahip bir romandır. Romanda zengin olmak amacıyla Duranbeylilerin cahil, hiçbir şeyden anlamayan oğlu Saim ile evlenip büyük pişmanlık yaşayan Ferhan'ın durumu anlatılır.

Birinci Vaka Parçası: Duranbeyliler ailesi hiçbir işte çalışmayarak dedelerinin kendilerine bıraktığı köydeki tarla ve çiftliklerden gelen paralarla İstanbul'da eğlence peşinde koşan insanlardır. Oldukça zengin olan bu aile sonradan görme bir yaşam tarzı benimser. Ailenin en yeni üyesi Ferhan da zengin olmak arzusuyla ailenin ablak oğlu Saim ile evlenir. Ferhan evlendiğinin ilk günlerinde zenginliğin verdiği duygularla mutlu olsa da bir süre sonra bu aileden ve kocasından bıkar. Hatta kocasını görünce midesine ağrılar girer.

İkinci Vaka Parçası: Ferhan bir gün eşiyle katıldığı bir davette Numan ile tanışır. Numan davette Ferhan ile fazlasıyla ilgilenir. Adeta onun hizmetine can attığını gösteren davranışlar sergiler. Onunla daha yakın temas kurmak için bir defileye davet eder. Ferhan da büyük bir zevkle kabul eder. Defileye çok güzel bir kıyafetle katılan Ferhan hakkında ertesi gün gazetelerde övgü dolu yazılar yazılır. Ferhan büyük bir zevk duyarken ailenin diğer kadınları da kıskançlıktan çatlar.

Üçüncü Vaka Parçası: Numan, Ferhan'ı sinemaya davet ederek gizli aşkın ilk görüşmelerini başlatır. Ferhan, ilk zamanlarda gören olur düşüncesiyle çekindiği için en yakın arkadaşı Saliha'yı da yanına alarak bu buluşmalara katılır. Gizli gizli buluşmaların ardından Saliha'nın yanına gelerek evlenme kararı aldığını ve en kısa zamanda kocasından boşanacağını söyler. Üstelik Numan da ailesi ile görüşerek evlilik için onay alır. Ferhan, bu sosyete hayatının kendisine uygun olmadığını bildiğinden Numan ile evlenince kendisini ona ve çocuklarına adamaya karar verir. Ancak Ferhan'ın hayalleri yarım kalır. Çünkü Numan bir iş gezisinden dönerken kaza yapar ve hayatını kaybeder. Ferhan da iki ay şuuru kapalı bir şekilde hastanede yattıktan sonra bir daha İstanbul'a geri dönmek üzere çiftliğe yerleşir. Üstelik karnında da Numan'ın bebeğini taşır.

3. 3. ŞAHİS KADROSU

Romanın şahıs kadrosu oldukça geniştir. Başkahraman Ferhan çevresinde paranın insanın mutlu olması için yeterli olmadığı ana mesajı verilmeye çalışılır. Ferhan hem fiziksel hem de psikolojik özellikleriyle okuyucuya tanıtılır. İstanbul'un kenar mahallesinden dar gelirli aile kızıdır. Ancak evlenince bolluğa erer; baklava, börek, pasta, çörek, önüne ne koydularsa atıştırır. Gittiği evde bulgur pilavı, bulgurlu köfte, sac ekmeği, kalaylı bakraç içinde buzlu ayran da menüden eksik olmaz. Ferhan, düğününde asma filizi gibi incecik, körpeyken zamanla kilo alır.

“Kuşkusuz korkunç bir seksapeli var, daha düğünde dikkatimi çekmişti. Evlilik hayatının daha doğrusu erkeğin zevkine varduktan sonra daha hoşlaşmış, kıza anlamlı bir durgunluk gelmiş. Sanki sürekli erkeği düşünüyor, cinsel heyecanın özlemi içinde yaşıyor...”¹²⁰⁷

Ferhan, varlıklı ve görüp geçirmiş, son yıllarda eski zenginliğini kaybetmiş İstanbullu bir ailenin çocuğudur. Babası birçok küçük işlere girmiş, hiçbirinde dikiş tutturamaz. Şimdi belediyede ücretli çalışır. Halasından miras kalan Feriköy taraflarında iki katlı bir apartmanın üst dairesinde oturur. Ferhan'ın babası kötü adam sayılmaz; eline geçeni evine taşır, çocuklarını ihmal etmez. Bu çocukların üvey anası olan kadın da iyi kalpli ve şaşılacak derecede kibar davranışlıdır. Temiz giyinir, Ferhan'ı da giyim konusunda korur. Ferhan'ın şansı kocası Saim, şehirden çok çiftliği sever. İstanbullu orta halli bir ailenin kızıyla evlenmeye karar verir. Evlerinde yabancı yokken çiftliklerindeki gibi sofraya görgüsüne uymaya gerek görmeden döke saça pilavı kaşıkla, balık ve pırzelayı elle, çorbayı hopurdatarak yiyip içen aile halkı, bereket yabancı önünde sanki kusursuzdur.

“Özellikle kadınlar... Ferhan da onları çarçabuk taklit etmiş; balığa takım yoksa bıçak sürmemekten tutunuz da bir davete gittikleri zaman tabağının yanına dizilmiş üççataldan hangisini önce kullanacağına kadar öğrenmekte gecikmemiştir.”¹²⁰⁸

Ferhan'ın tuhafına giden bir şey daha vardır. Çiftliğe girer girmez kadın erkek bütün aile kişilerinin konuşması değişir; köylü ağzını andıran bir konuşma ile konuşurlar. Yemek yemeleri de öyledir; kuzuyu elle parçalar, pilavı çatal yerine

---

¹²⁰⁷ a.g.e. s.13.

¹²⁰⁸ a.g.e. s.28.

kaşıkla yerler, aynı kaşığı yoğurda daldırır ve önlerindeki tabağı bırakıp yemekleri ortadaki büyük kaplardan alıp ağızlarına sokarlar.

Pişmanlığı derinliğine daha evlendiğinin ilk gecesi duyar. Gene o geceden sonradır ki aslında kendisine bir türlü cinsel zevk vermeyen kocasının her davranışı Ferhan'a batmaya başlar. İstanbul'da alışveriş, gezip tozma, görmediklerini görüp, yapmadıklarını yapmak başlarda hoşuna giderken sonralarda bu har gür ve refahlı değişiklik içinde gönlünü dinlemeye vakit bulamaz.

“Kocamla sevişerek evlenseydik yahut onu sevebilseydim bu yolculuk ve bu köy hayatı, daha kötü şartlar içinde olsa bile bana ne kadar hoş gelirdi,”¹²⁰⁹

Kocasını bir buçuk aylığına çiftliğe gittiğinde Ferhan kendisini daha normal hisseder. Çünkü Saim'in yanında çarpıntı denilebilecek bir fenalık duyar. Hatta onun geleceği saatte kapı zili çalınca yüreği hoplar, gelen başkası ise ferahlayıverir. Ferhan'ın dikkat ettiği, bir kusur da kocasının tatlı sözlerinin arkasından öpme ve okşama gibi sevme davranışına girişirken kendisine bir bulantı gelmesidir. Kimi kez dayanamaz, kusmaktan korkarak delikanlının kollarından sıyrılır, uzağa kaçar, mendiline kolonya dökerek koklar, ağlar, krize girince de özürler diler.

Ferhan, ilk zamanlar parasına aldatıp evlendiği Saim'den zamanla nefret eder hale gelir. Bu yüzden kendisine ve kendisini bu evliliğe teşvik eden herkese çok kızar.

“Her şeyden, kendimden nefret ediyorum. Bu adamla evlenmeyecektim Saliha! Hepiniz beni teşvik ettiniz. Babam, analığım, sen. Asıl kabahatli sensin. Cengiz'den hazzettiğimi bildiğin halde para en önce senin gözlerini kamaştırdı; hırsımı yatıştıracağına aksine beni kışkırttın. Önceleri isteklerimi yerine getirmek hoşuma gitmedi değil. Fakat sonra, ilk sarhoşluk geçince işin farkına vardım. Pişmanım şimdi. Başımı alıp kaçmak istiyorum; her şeyi, elmasları, elbiseleri, çamaşırları başlarına atarak kaçmak, kaçmak!”¹²¹⁰

Ferhan'a göre Duranbeyli ailesinin sosyete olmaları için kırk fırın ekmek yemesi gerekir. Hatta sosyete bir yana iyi gelirli bir İstanbulluya benzemesi de güçtür. Kendisi henüz kızken ve evlerinde geçim zorluğu şiddeti çekilirken basit şekilde de olsa kültür dünyasıyla az çok ilgilerini sürdürürler; bu eve, kitap, dergi, gazete girer. Babası tarih meraklısıdır, üvey annesi de iyi kötü bir şeyler okur.

¹²⁰⁹ a.g.e. s.80.

¹²¹⁰ a.g.e. s.102.

Ferhan'ın elinden de tanınmış batı yazarlarından çevirme eserler hiç düşmez. Duranbeyli ailesindeki erkeklerin çok cahil olmasına üzülür.

“Neden bizim erkeklerden bir tanesi olsun şu Şakir Bey, şu İlhami Dayı, Nazire'nin amca dediği o Asaf Bey gibi canlı, cana yakın, iltifat etmesini, kadınların, kadınların hoşuna gitmesini bilen adamlar olmamışlar, olamıyorlar.”¹²¹¹

“İstanbullu, daha doğrusu Nişantaşılı, yani kibar semtli olalı beri nelere alışmışlardır! Fakat en güç alıştıkları şapkadır, kadın şapkası. Şapka giymek zorunluluğu baş gösterince ortaya birçok mesele çıkmıştır: Yakıştırmak, taşımak, saatlere ve elbiselere göre cinslerini ve şekillerini seçmek gibi. Önceleri genci, yaşlısı, kafalarının üstünde ırmaktan su getiren köylü kadınlar gibi sanki birer testi taşıyorlardı. Bir değirmi kumaşla bir tül veya tüy sanki tuğla ve taş parçası idi. Bir yere gittiler mi çıkarmadan rahat edemiyorlar çıkarmadıkça başlarını nasıl idare edeceklerini bilemiyorlar, çıkardıktan sonra da şapkalıarmışçasına bunu duyuyorlardı. Yalnız Duranbeyli hanımları mı? İstanbul kızı olduğu halde Ferhan da başına bereden başka bir şey koymamıştı. Güneşli ve soğuk havalarda başına bir eşarp dolardı. Bunlar kendisine ne kadar yakıştırdı. İlk şapkayı nikâhında giydi; en meşhur şapkacıya yaptırılmış çok cici bir genç kız şapkası. Şu var ki bunu başına oturtunca ilk kez tasma takılmış bir köpek yavrusuymuşçasına doğal davranışını kaybetmiş, boyun damarları gerilir, katılaştır gibi olmuştu. Evlenince bir şapka merakıdır başladı. Hazır alıyor, ısmarlıyor, evde oturup birkaç ay devam ettiği Kız Sanat Okulu derslerinden yararlanarak kendisi bile yapıyordu. Yapıyordu ama beğenmediğinden hepsini bir kenara atıyor, bazısını Saliha'ya veriyordu. Bir dergide gözüne ilişmişti: “Kadını kadın yapan şapkasıdır. Kibar bir kadın tıpkı centilmen bir erkek gibi sokakta şapkasız bir adım yürümez.” Onu okuyalı beri Ferhan da hep şapkalı gezer.”¹²¹²

Duranbeyli ailesinin kadınları İstanbullu olduktan sonra hayatlarında birçok değişiklik olur. Şapka giyme zorunluluğu da ortaya çıkınca tüm ailede bir şapka giyme modası başlar. Ailenin son üyesi olan Ferhan da onlardaki bu şapka merakına uymakta gecikmez. Siparişler verip özel yaptırdıklarının yanında kendisi de yapar.

Ferhan, zeki bir bayan olduğu için bir davette karşılaştığı Numan'ın kendisinden hoşlandığını hemen sezer. Ancak kendisiyle sadece gönül eğlendirmek amacıyla ilgilendiğini de aklından çıkaramaz.

“Âşık olmuşum meğerse. Evlense de evlenmese de hiçbir çıkar düşünmeden onun olmaya can atacağım sanırım!” diye düşünür. Numan, eliyle çağırırsa ne söyleyeceklerini ve sonunun nereye varacağını hesap etmeden kalkıp yanına gidebilirdi. Hatta kocası önüne çıksa, iter yürürdü; hele kaynanasını çiğner geçerdi; gözü bir şey görmezdi. Sevdiği adama içinden seslenir: “Artık yalnız, senin için

¹²¹¹ a.g.e. s.117.

¹²¹² a.g.e. s.128

giyineceğim, senin hoşuna gideceğini düşünerek! Buralara da yalnız seni görmek için geleceğim. Gözüme başka biri görünmeyecek! Ah, ne toy ne budala kızmışım, Cengiz'i sevecekmişim, züppe İlhami'yi beğenmeye kalkmışım. Bundan sonra bir sen varsın, ömrümün sonuna kadar, atsan, dövsen, ayaklarının altında ezsen de gene sana bağlı kalacağım.”¹²¹³

Ferhan, Numan ile aralarında yaşanan gizli yasaklı aşktan memnunluk duyarken bir taraftan da yaptığından dolayı vicdan azabı yaşar.

“Şimdi ben onların yardımıyla şu yerlere gelebiliyorum; bu giyimimle prenses gibi başköşeye oturup kurularak! Onlar olmasaydı Numan'ı nerede tanyacaktım? Yüzüme bakar mıydı acaba? Şimdi Belçika'da bulunan Cengiz için gözyaşları dökcektim. Evde köşe penceresine geçip kendime pazen gecelik dikecektim.”¹²¹⁴

İki erkeği karşılaştırma fırsatı bulan Ferhan aradaki farka bakarak kendisine acır. Aşk onu büsbütün acımasız, adeta hain eder. Evli bir kadın olarak kocasına ihanet eden Ferhan, tıpkı ihanete hazırlanan diğer kadınlar gibi ihanete hazırlanırken önce kocasını küçük görmeye, kocasına kin tutmaya başlar. Kocasını kabahatli bulmaya çabalar; onu kendi hakkına saldırmış gibi görür. Eğlenceye gittikleri bir gün pistte dans eden kocasına bakarak kendisi için kederlenir.

“Ne cesaretle benim kadar güzel bir kızı almaya heveslendi. Para ile tutacağını mı sandı? Bağlı kalmamam kuşkusunu aklına getirmedi mi? Girdiğim şu yepyeni dünyada kendisinden çok yakışıklı birine gönül verebileceğime hesap etmesi gerekti. Nedime'yi almalıydı. Amcasının kızını! Akça pakça bir kızdı... Pekâlâ uyuşurlardı... Gözlerimi kamaştırdılar, zor durumda olmamdan faydalandılar. Hiç değilse babamın yükü hafifler diye düşündüm. Açıkçası kandırıldım. Kabahat gene onlarda. Zenginliğe aldanarak evlendiğimi bilmiyorlar mı? Böyle evlenmelerden hayır beklenmeyeceğini anlamalıydılar.”¹²¹⁵

Numan ile aralarındaki aşktan sonra bir hayli değişen Ferhan kaynanasının da dikkatini çeker.

“Gesinde bir hal var, dikkat etmiyor musunuz? Önceleri hiç değilse odasına bakar, odasıyla meşgul olurdu. Şimdi onu da bıraktı. Saliha aşüftesiyle sokak sokak sürtüyor. Ne çokbilmiş kızdır o Saliha yezidi! İşi gücü Ferhan'ı bizden soğutmak. Galiba boyuna Saim'i de çekiştiriyor. Karı, oğlumdan beklediğini bulmadı, buna içerliyor. İstiyor ki gelinin hem elbiselerini hem parasını paylaşsın hem de kocasını. Ne dersiniz deyiniz, ben hallerini beğenmiyorum. Saim bari çabuk dönse!”¹²¹⁶

¹²¹³ a.g.e. s.179.

¹²¹⁴ a.g.e. s.192.

¹²¹⁵ a.g.e. s.195.

¹²¹⁶ a.g.e. s.221.

Ferhan kaynanasının neler düşündüğünü sezse de ona aldırılmaz. Aksine memnun olur. Çünkü darılma sebebi hazırlanır. Kaynanasıyla büyük bir kavga çıkararak ayrı ev tutma sözünde durmadıklarını ileri sürerek kendisini haklı çıkaracaktır.

“Her iş tamam. Avukatım da hazır. Boşanma davası açıyorum. Numan hakikaten mert adammış, sözünde durdu, evleneceğiz. Ailesine de açılmış, onaylarını almış. Ben de babama söyleyeceğim. Dünyanın en mutlu kadını benim, Saliha! Birbirini en çok seven çifti de biziz! Evlenince artık belirli çevreyi bırakacağız. Meğerse Numan o hayattan nefret ediyormuş. Ben de iğreniyorum, beni de tiksindirdi. Boşluğunu, anlamsızlığını açıkça anlattı. Nedir o hal? Ömür bu kadar hiçine harcanır mı? Ne dar kafalılık ne kötü taklitçilik nasıl da usandırıcı hatta kendinden ve insanlığından utandırıcı bir sürükleniş! Aşkları aşk değil, eğlenceleri eğlence... Maymunlar âlemini bırakacağız...”¹²¹⁷

Ferhan, Numan’a âşık olduktan sonra Saim ile olan evliliğinden büyük pişmanlık duyar ve bu pişmanlığın da etkisiyle içinde yaşadığı muhite düşman olur. Bundan dolayı Numan ile başlayacakları yeni hayatta tüm bu gereksiz eğlencelerden kurtulmanın hayalini kurar.

Ferhan’ın büyük aşkı belki de kurtarıcısı Numan, geçirdiği bir trafik kazası sonucu hayatını kaybeder. Böylece Ferhan’ın kurduğu tüm o hayaller de boşa gider. Ferhan, olaydan sonra aylarca hastanede yatmış, şuurunu kaybeder. Hiç kimseyi tanımaz. Uzun süre tedavi görür. Üstelik tedavi sürecinde hamiledir. Hastaneden çıktıktan sonra İstanbul’da kalmak istemez. Hemen çiftliğe gider.

“Otomobili bir ciple çarpışmış, Ankara’dan geliyordu, gelmişti de. Kaza Haydarpaşa Köprüsü’nü geçmeden, rihimde olmuş, ikinci üzeri. Ayrıntıları verecekti, olmadı. Hepsi birden yerlerinden fırladılar, haykırıştılar; Ferhan koltuktan kaymış, ayaklarının altına yuvarlanmış, halının üstünde upuzun, kaskatı, gözleri açık, ölüde farksız yatıyordu.”¹²¹⁸

Ferhan, karnındaki çocuğu rahat içinde büyüsün diye sevmediği kocasına göz yumar.

“Zamanı yaklaşınca Ankara’ya gidecekmiş. Demiştin ya İstanbul kızı doğup büyüdüğü şehrin yüzünü görmeye dayanamaz oldu. İnatçıdır, iradelidir, artık bir daha gelmez buna eminim. Ancak çiftliğe çekilme olanağı onu ölümden kurtardı. Bir de hamile oluşu. Teselliyi çocuğunda bulacak, bu çocuk için yaşamayı göze aldı.

---

¹²¹⁷ a.g.e. s.214.

¹²¹⁸ a.g.e. s.219.

Kocasına da sırf o yavru yüzünden ısınmaya çalışacak. Yavrusunun varlık içinde büyümesi gerekti. Anlatabiliyor muyum, efendim.”¹²¹⁹

Ferhan’ın kayınvalidesi Şahende Hanım, zengindir, savurgandır ama aynı zamanda cimridir de. Bir şey içecek olsa yanındakilerin de hesabını görmek gerekeceğini düşünüp garsona gideceğini söylemekten utanmaz. Fakat aynı mekânda başka bir masaya geçip oturur. Şahende Hanım uzun süredir İstanbul’da olmasına rağmen İstanbul semtlerini hala öğrenemez. Birbirine karıştırır. Hele Boğaz’ın içinden hiç çıkamaz, Emirgan’ı, İstinye’den sonra, Tarabya’dan önce Büyükdere gelir sanır. Bununla beraber kızlarıyla iddiaya girişmekten de geri durmaz. Şahende Hanım evinde kendi pişirdiği yemekten başka nerede, ne yerse arkasından bir şikâyetir tutturur; yağını beğenmez, balıksa bayat, etse sert, pilavsa diri, aşçı pişirdiyse yakmış, suyunu fazla kaçırmış, kurutmuş gibi kesinlikle bir kusur bulur.

“Saltanatlı kadındı, ailenin göğsünü kabartan en zeki kişisiydi. O olmasa Duranbeyliler şimdi burada dans etmek nerede, çiftlik odalarında çoktan uyumuş bulunacaklar, İstanbul’un semtine uğrayamayacaklardı.”¹²²⁰

Şahende Hanım, öfkelenince mahalle ağzıyla konuşur.

*“Hele it canlının ettiğine bak! Hala gelmemiş gözü çıkası! Hani ya hastaydı, geberecekti. Cebi bol para gördü ya, herifin biti kanlandı. İstanbul bizim nemize? Yarından tezi yok, hazırlanıyorum, çiftliğe döneceğim, köyümde oturacağım. Bizleri köy paklar. Hepimizi, şu halimize bakın, şafak sökerken evimize giriyoruz. Bet beniz kül gibi. Hiçbirimizde ar hayâ kalmadı zaten! Haysiyetimiz bir paralık oldu. Kızlarımız elin herifleriyle sarmaş dolaş hora tepiyor, biz de karşısına geçip seyrediyoruz, iftihar ediyoruz! Tuu! Bir daha mı? Tövbeler tövbesi!”*¹²²¹

*“Hele şu dünkü donsuz kıza bakın, burnu Kafdağı’nda; küçük dağları ben yarattım diyor, otel sanki babasından miras kalmış mülkü. Ne giriş ne yürüyüş ne kurum bu! Beğenmediği bizlere dua etsin. Acaba kapısından girebilir miydi? Kapıdaki kasketli adamdan ödü patlardı. Meğerse pek soysuz, cibilliyetsiz bir kızmış. Nankör yelloz! Neredeyse ayaklarını dizlerimin üstüne dayayacak; bir şımardı ki!”*¹²²²

Ferhan’ın uğruna evliliğini bitirmek istediği Numan, çok zeki delikanlıdır. Arkadaş canlısıdır, sözünde durur; işine de bağlıdır. Çalışkan olduğu için de şirketi son derece yetenekli idare eder. Babasını şirketten uzaklaştırdığından beri kazancı bir misli artırır. Çapkın sanılan ama gerçekte hiç de çapkın olmayan bir delikanlıdır.

¹²¹⁹ a.g.e. s.225.

¹²²⁰ a.g.e. s.52.

¹²²¹ a.g.e. s.118.

¹²²² a.g.e. s.218.

Aslında sosyete hayatından da pek hazzetmez. Evlenince sosyete hayatından çekileceğini her fırsatta dile getirir.

“Evet, şöyle bir kenarda azıcık durup gideceğim. Yan localara gelecek olanlar sizi rahatsız etmesinler diye oraları kapattırdım.”¹²²³

Numan ile Ferhan sadece gözleriyle konuşurlar; bunlar birbirlerine imrenen, yutkunan, özlemlerini söyleyip iç çeken bakışlardır. Numan’ın kara gözlerinde alev alev istek yanar. Ferhan’ın gözlerine ise bir güneş vurur, bir gölge serpilir.

“Gene geleceğim, yüzünüzü aydınlıkta da görmek mutluluğundan beni yoksun bırakmayınız. Bilseniz o kaçamaklı bakışlar ne zevkli oluyor, ara sıra yudum yudum içilen olağanüstü nefis bir likör gibi... Hem tatlı hem alkollü hem de kokulu bir şey. İçim ısınıyor. İçerken, bakarken diyecektim ki, çilek kokusu duyar gibi oluyorum. Çilek ve biraz da leylakların açtığı Boğaziçi baharı!”¹²²⁴

Numan, fena halde Ferhan’a âşık olur. Onun evli olmasına bile aldırmadan sadece onu sevmek ister.

Numan, Ferhan’ın daha iyi bir hayata layık olduğunu düşünür. Onu daha çok mutlu etmek için de arkadaşı Saliha’dan onların yalnız buluşmasını sağlamasını ister.

“Arkadaşının daha iyi bir hayata layık. Arasına girdiği aile aslında hiç fena değilse de onu mutlu edecek şartları var sayılamaz. Henüz bizim çevremize uymamışlar. Bunun için birkaç kuşak geçmeli. Öyle değil mi Saliha Hanım? Ben her an kendisiyle doluyum. Buraya gelmenizi ricadan maksadım şu: Birlikte konuşmamız, durumumuzu anlamamız gerek. Acaba bir gün bir yerde, yalnız başımıza...”¹²²⁵

Saliha, Ferhan’ın çok iyi anlaştığı bir kızdır, komşusu ve okul arkadaşıdır. Ferhan, yakın arkadaşı, Saliha’yı da nişan davetine çağırır. Ferhan’ın beklenmedik bolluğa kavuşmasından beri aralarındaki eşitlik kendiliğinden kalkar, Saliha kendiliğinden, nişanlı hanımın bir nevi oda hizmetçisi durumuna düşer. Ferhan’ın dolaplarını yerleştiren, elbiselerini kaldırıp asan, süslenmesine de yardım eden Saliha’dır.

Saliha Ferhan’ın Saim’i terk edip eve geldiği bir gün arkadaşını dinler ve sonrasında içinden söylenir.

---

¹²²³ a.g.e. s.156.

¹²²⁴ a.g.e. s.202.

¹²²⁵ a.g.e. s.208.

“Saim’e varmasaydı böyle, otomobile kurulup Beyoğlu’na güç giderdi. Dolmuşa bile binemezdi. Terlikler dediği pahalı ayakkabı fiyatına; üç gün giyip bir kenara atıverecek. Yok, bırakıp kaçarmış! Çocuk istemezmiş! Saim, öğürtü veriyormuş! Şımarıklığın üst perdesi! Oğlan nazırdan bıkar da bir gün silkip atarsa, anlar hanyayı Konya’yı! Ne dediğini, ne halt edeceğini kendi de bilmiyor. Ne oldum delisi olup çıktı.”¹²²⁶

Saliha, arkadaşının Numan ile gizli aşk yaşamasında kendisini de suçlu görür. Bu yüzden de Saim’e karşı vicdan azabı duyar.

“Benim de kötü bir rolüm oldu. Delikanlının etkisi altında kalarak daima onun çevresinde bulunmak isteğiyle bu işte Ferhan’a ön ayak oldum. Saim’in kötü duasına almaktan korkuyorum. Çocuğun bana karşı bir kusuru yoktu. Karısının hatırı için daima hoş muamele ediyordu. Ferhan’ın yaptığı en çirkin hareket, kocasından boşanmadan evvel Numan’ın evine gidip gelmesi... Acaba ihanette ne kadar ileri gitti? O yönü benden gizliyor. Delikanlı dayanılır şey değil ama Ferhan da kendisini idare etmeyi bilir, öyle bir uysallığın aşğını kendinden soğutabileceğini düşünüür. Kızcağıza aşk yaradı, züppe yaşayıştan nefrete başladı, sosyete hırsı yatıştı.”¹²²⁷

Osman Bey, Numan’ın babasıdır. Oğlunu kaybettikten sonra onun çok sevdiği Ferhan hakkında yakın arkadaşı Saliha’dan bilgi alır:

“Ferhan’ın otelde düşüp bayılmasını, hastalığını hamileliğine yordular. Saim de saf, iyi ahlaklı bir gençtir. Aklından kötü ihtimaller geçirmedir. Aslında kimsenin bir şeyden şüphelendiği yoktu. Sırrımızı iyi saklamıştık...”¹²²⁸

Duranbeyliler, yaşam şekilleri ile romanda geniş yer tutarlar. Dedeleri Duranbey, bir kan meselesi üzerine Doğu Anadolu’dan kulları ile güneye akın etmiş bir derebeyidir. Sonradan adının başına halk, gelenek olduğu gibi gücünü belirten bir kara eklemiş Karaduran olur. Ovalardan birine çadırlarını kurar, göz alabildiğine geniş, sahipsiz topraklara el koyar. Bu sırada gene iç ve dış bunalımlarla uğraşan hükümet ona dış geçiremez. O da hükümeti hep kollar, gönüllülerle savaşa katılır, otlak ve yaylaklarında dirlik ve düzenliği sağlar, topraklarını ektirir, biçtirir, az çok bakımlı duruma sokar. Bir zaman gelmiş konağın çevresinde huğ denilen kerpiç duvarlı, damları kamış veya saz örülü evleriyle bir köy kurulur. Çevre illeri birbirine bağlayan yeni şose ve imparatorluğun can damarı güney telgraf hattı da buradan geçince köy gelişir. Sonunda da bir bucak merkezi olur: Duranbeyli bucağı.

¹²²⁶ a.g.e. s.103.

¹²²⁷ a.g.e. s.217.

¹²²⁸ a.g.e. s.226.

“Nezir Bey babasının geleneğe uygun olarak sert idaresi altında yetiştirdiği yarı beyzade, yarı kâhya ne olduğu belirsiz, büzmeli şalvar üstüne ceket, daracık palto ve fes giyen bir köy delikanlısıydı; okuması yazması yoktu. Beyzadeliliğinden o zamana kadar bütün yararlanması, bir hafta süren düğün dernekle; ilki zengin ve yaşlı dul bir kadın; öbürü yoksul ve taze bir kızla evlenmesi ve pasaklı köy kızlarıyla ambarlarda, samanlıklarda, harman yığınları arasında oyalanmakla kalmıştı. Paraya el süremediği gibi il merkezindeki eğlence yerlerine de gidemezdi; babasından ödü kopardı. Karaduman Bey gerçekten korkulmayacak insan değildi ki...”¹²²⁹

Nezir Bey, babasının devrinin tarihe karıştığını sezerek köylülerine karşı acımasız, fakat devlet kişilerine ve memurlarına karşı nazik bir politika tutar. Uzak bölgelere giden vali ve kumandan paşalar takım taklavat muhafızlık kervanlarla geçerken karşılar, koyunlar, koçlar keser, yüz kişiyi tıka basa yedirir, içirir, konağında yatırır, misafir ağırlamayı bilir. Bu ziyafetlerde oğlu ayakta kalır, sofraya hizmet eder. Geleneği korunur. Bu oğul Nezir Bey baba saltanatını, idaresizlikten, gereken biçimde yürütemez. Kaz gelen yerden tavuk esirgeyen cimri yaradılıştadır. Memurları doyuramaması yüzünden ağırlığını, gücünü kaybeder. Nezir Bey’in iki karısından üç kız ve üç erkek çocuğu olmuş, samanlık ürünleri ile çocuklarının sayısı on on beşe yükselir.

Kadınlar, Büyük Otel’e gitmekle avunurlar, oraya devam etmekle can attıkları sosyeteye girdiklerini sanırlar. Meşhur terzilerden giyinirler, pahalı kunduracılara ayakkabı yaptırırlar, pahalı mücevherler takarlar. Taşradan gelip çarçabuk İstanbullu olurlar.

“Kocaman apartman dairesinde bir karışıklıktır gidiyor. Kendilerini bildikten beri çiftliklerinde bedava adam kullanmaya alışmış olan bu aile, İstanbul’daki hizmetçi ücretlerine bir türlü akıl erdiremeyip parayı esirgedikleri için ev işlerini kapıcının karısına, köylerden getirttikleri acemi kızlara ve gene ilk defa şehre ayak basmış köylü çocuklara gördürürler. Aşçı da bunlardandır. Bunun içindir ki hanımefendi kendisi mutfağa girmedikçe ağız tadıyla yemek yemekten yoksun kalırlar.”¹²³⁰

Aralarında sürekli yenişirler, dargınlıklar çıkar, kavga bile olur. Fakat başka taraftan, yabancıdan bir kötülük gelmesi olanağı belirip de mala saldırı tehlikesi olduğu zaman hepsi hemen birleşir, türlü özveriyi göze alırlar. Hele topraklarından

---

¹²²⁹ a.g.e. s.12.

¹²³⁰ a.g.e. s.24.

bir parçanın kopması söz konusu oldu mu Duranbeyliler, tek kafa ve tek yürek halinde birleşir, işin hakkından gelirler.

Duranbeyliler birbirini kıskanırlar; birinin yaptığını kesinlikle öbürü de yapar, yapmadan rahat edemez. Sözgelimi Şahende astragan bir kürk mü aldı Şemsa da bir eşini alır. Nesibe bir kolye mi taktı üç gün sonra benzeri Nedime'nin boynundadır. Gelinlerden Fato dantel bir tuvalet mi diktirdi yeni bir toplantıda Ferda'nın arkasında başka çeşidini görünür.

“Erkeklerde de aynı merak. Reşit bir Packard satın alınca Rasih ne yapar ne eder gizlice daha yeni modelini bulur ve bir gün kardeşinin karşısına bu araba ile çıkar. Yalnız eşya rekabeti mi? Hovardalıkta ve çapkınlıkta da rakiptirler. Rasih'in bilmem hangi gece bir gazinoya gidip eğlendiğini işiten Reşit de oraya koşar ve daha gösterişli bir masa donatıp ağabeyisini küçük düşürmeye çalışır.”¹²³¹

Ferda ve Fatma, Duranbeyli ailesinin gelinlerindedir. Bu kadınlar arasında da gizliden gizliye bir kıskançlık vardır.

“Onların ikisi de platonik kadınlardır. Süslenip püslensinler, kendilerini beğendirsinler. İki yılda bir çocuk çıkarıp familya içinde durumlarını sağlama bağlasınlar, yeter! Yapma bebeklerdir, yatırınca gözlerini kaparlar, kaldırıncaya açarlar. Karınlarına basınca da boyalı dudaklarından terzi, kumaş, mücevherat, kuaför, kokteyl, dans... Diye beş on kelime çıkar, üst tarafına akılları ermez.”¹²³²

Ailenin eğitimli çocuklarından olan Nezire de Duranbeyli ailesinin kadınları arasındadır. Nezire zeki, sevimli, neşeli, iyi yürekli, henüz on sekizinin içindedir. Nezire, ailenin İngiliz okulunda orta öğrenimini bitirmiş tek kızıdır. Mimar Asaf Bey, onu çok sever.

“Eğer şimdi kapıdan girse, amcayı görse hemen koşar, yanına gelir, elini öper, masasına oturur, ısmarlanan meyveli ve kremfreşli koca bardak dondurmaya da iştahla, tuhafıklar yaparak yer. Asaf Bey Duranbeyli kütüğünün en sağlam dalında açılmış o güzel çiçeğinin hoş bir meyve haline gelişini zevkle izlemiştir; bir zamanlar çiçek, şimdi meyve kokusunu duymaktan keyiflenmektedir. Bekâr kalmasaydı, böyle bir kıza baba olmaktan mutluluk duyacaktı.”¹²³³

“Melek buna derler, kapıdan mı girmiştir yoksam gökten dosdoğru masamıza inmiştir? Ruj sürmemiş, makyaj yapmamış, turnaklar ojesiz, kendinden boyalı. Peri padişahının kızıdır veya pamuk prensesin ta kendisidir.”¹²³⁴

¹²³¹ a.g.e. s.105.

¹²³² a.g.e. s.15.

¹²³³ a.g.e. s.18.

¹²³⁴ a.g.e. s.20.

Duranbeyli ailesinin içinde en akli başında olanı Rıza Bey ve ailesi aile içinde, yalnız dıştan değil, içten de uygardırlar. Rıza'nın ağabeyleri ile arası ikide bir açılır. Büyükler, küçük kardeşlerinin, çiftliğindeki köylüleri şımartarak kendi çiftliklerindeki kütü örneği verdiğine, geleneğii bozduğuna kısacası rençbere ve ırgata karşı yumuşak davranmasına kızarlar. Aralarında küçük kardeşin lakabı, hiç de uymadığı halde hımbıldır. Durmadan çekiştirirler, azarlar, surat asarlar. Hatta darılıp aylarca konuşmadıkları olur. Fakat bir mesele olduğu zaman üçünün bir iş için birleşmesi gerektiği zaman yüzüne gülmeye başlarlar. Koluna girip evlerine götürürler, ziyafetler çekerler, karısına ve kızına hediyeler verirler. İş bitince yeniden darılırlar, aleyhinde atıp tutmaya koyulurlar. Adı yeniden 'bizim hımbıl' olur.

“Rıza'ya atıp tutmaları ailenin dağınık yaşayan öbür üyeleri ile fazla ilişkiye girmemesinden, düzensiz hayatlarına karışmayıp uzak durmasındandır.”¹²³⁵

Duranbeyli ailesinin kızlarından Nebile, kocası olacak adamda ne unvan ne para arar. Üstelik buna para yedirmekten zevk alır. Kocalarından birincisine, on beş yaşında kaçarak varır. Aile böyle bir evliliğe soyluluklarına uymaz diye karşı koyar. Hatta eski zamanın derebeyi geleneğine uyararak ikisinin de vücutlarının ortadan kaldırılması yönünü bile düşünürler. Eşkiya taslağı bir herife para karşılığı vurdurtacaklar, sonra da katili sınır dışı kaçirtacaklardır. İş düzenlenmişken küçük kardeş Rıza işe karışır; o vahşet çağının geçtiğini, eğer böyle bir şey olursa haber veren biri çıkacağını anlatarak ağabeylerini korkutur.

“Nebile Hanım dadiya 'Ayol dört kişiye bir liralık yumurta yeter mi tuhaftır şu annem! Çıkarıp bir beş liralık uzattı. Daima böyle yaparak hizmetçileri memnun ederdi. Onu severler, evde aileden kimse olmadığı zaman telefonu açıp bazı erkeklerle konuşmasını, randevular alıp vermesini işittikleri halde sırrını açığa vurmazlardı.”¹²³⁶

Nesibe ise çirkin sayılmaz, hele vücut bakımından kusursuzdur. Fakat kaşları sürekli çatık, gülmek şöyle dursun, gülümsemeye bile yanaşmaz. Kem surat bir kadındır. Ayrıca kimseyi beğenmez. Okuması yazması pek kıttır. Buna karşın gelecekteki kocasının bir elçi, bir profesör, en aşağı müsteşar veya doçent olmasını ister. Hem de bunların zenginini ister. Parası için alınmış bir kız olmayı şanına

---

¹²³⁵ a.g.e. s.96.

¹²³⁶ a.g.e. s.28.

yakıştıramaz. Yakıştırmaması biraz da parasının kocası tarafından yenilmesi korkusundan, cimriliğindedir.

“Babam kumara verdiği için yüzde biriyle bu eve valeler, metrdoteller, famdöşambırlar tutar ama faydalı bir işe para harcamaz ki. Şu döküntü hizmetçilerin beşer onar liralık aylıklarını güç koparıyoruz.”¹²³⁷

Nesibe öyle garip yaradılıştadır ki babası için yaptığı bu eleştiri aileden biri hatta anası, hele kız kardeşi tarafından gelse hemen horozlanır.

“Adamcağızın kumardan başka ne zevki kaldı? Bizim için köylerde didişip dururken biz burada keyfimize bakıyoruz.”¹²³⁸

Ferhan, hakkında gazetede çıkan haberi çok kıskanır ama bu duygusunu bastırmak için beğenmiş görünür. Hatta annesine de kızar.

“Her yerde olan şeyler bunlar. Kimse kızmaz, aksine yazılmasını herkes ister. Zamana uymak gerek. Öyle şeylerin olmasını istemiyorsak köylerimize dönelim. Neden giyinip kuşanıp oralara gidiyoruz, boy gösteriyoruz? Elbette yazarlar, bir gün yazacaklarını bilmiyor muydun sanki? Günün birinde seni de yazacaklar.”¹²³⁹

Saim’in dayısı İlhami Bey, çok hoş konuşur, espriler yapar, canlı, hareketlidir.

“Bizim erkeklerimiz gibi bir koltuğa çöküp oturanlardan, put kesilip duranlardan değil. Mavi gözleri de pek güzeldir. Gözleri ile neler anlatır insana... Hele kadınlara.”¹²⁴⁰

Ferhan’ı çok beğenir, adeta bayılır. Dans ederken Nebile’ye Ferhan gibi güzel bir kadını nerede bulduklarını sorar.

“İstanbul’da bu derece güzel bir kız var mıymış? Onu nasıl buldunuz, ele geçirdiniz? Görüldüğü yerde erkekleri kırıp geçiriyordur kuşkusuz!”¹²⁴¹

Ferhan’ın kocası Saim, bir bakışta Ferhan’a tutulur. Onunla evlenmek konusunda ayak direr.

“Balayına çıkmışlar mıydı? Evet! Fakat Ferhan bu seyahatten memnun kalmamıştı. Bir hafta için gittikleri Bursa’da önceden iyi odalardan birini ayırttıkları Çelik Palas’ta zengin hissini vermişlerdi. Ama görgülü olamamışlardı. Yemek

---

¹²³⁷ a.g.e. s.69.

¹²³⁸ a.g.e. s.70.

¹²³⁹ a.g.e. s.165.

¹²⁴⁰ a.g.e. s.29.

¹²⁴¹ a.g.e. s.58.

salonuna girerken sarsak, ürkek bir halleri vardı. Masalarına yürürken, garsonu çağırırken, bir şey ismarlarken ve yemek alırken de. Saim, beceriksiz, çekingendi. Çoğu çekingen gibi de bazen birdenbire atak, küstah oluyor, genç karısına kendini göstermek isteyerek kavga çıkarıyordu. Masalarında daima iki kişi kaldılar.”¹²⁴²

Koca otelde gölge gibi dolaşırlar. Grup halinde gülüşüp eğlenenlere imrenerek bakarlar. Ferhan, gene kocasının görgüsüzlüğü ve beceriksizliği, basitliği, hayal kırıklığı yüzünden evlilikten de gereği kadar tat alamaz.

Ferhan’a karşı her daim yumuşak huylu olan Saim, Ferhan’ın ailesi hakkında olumsuz sözlerine karşın sert çıkar.

“İlk defadır ki Saim kendisine karşı sert davranmıştı. Ailesini tutuyor ve karısı devam ederse daha da ileriye gideceğini belli ediyordu.”¹²⁴³

Duranbeyli ailesinin erkeklerinden olan Rasih Bey, alıştığı biçimde döke saça, şapırdada hopurdata yemek yer, bardaklar dolusu ayran ve su içmeden duramaz, çorba kaşığıyla yoğurt kabına dalıp çıkmadan yemeğin keyfine varamaz. Rasih, hiçbir çağrıya veya randevuya vaktinde gitmez. Hem de kasten gitmez. Gecikmek için ne olanak varsa yapar, kardeşi Reşit onu alıp götürmek için geldiği zaman duvara iliştiirdiği adi bir ayna önünde tıraşla uğraşır bulurdu. Suratı ekşir.

“Midemi bozmuşum. Üşütmüşüm de sanırım.”¹²⁴⁴

Çağrıldığı her yemeğe gideceği gün huyudur; kesinlikle mide bozukluğundan, soğuk algınlığından şikâyet eder, beraberce gideceği insanların keyfini kaçıırır. Gittiği yerde de bunları söyler, sızlanır, can sıktıktan sonra oturur, herkesten fazla yer, içer. Kalkınca gene mırıldanmaya başlar. Karbonat ister, nane limon kaynatırır, yemeklere kusur bulur, sonra bir mindere uzanır, rahat bir uyku çeker.

Rasih’in çağırıldığı ahabplar çoğunlukla onu dinleyecek basit insanlardır. Hatta hoşnut etmek için kendisinden dünya gidişine, genel siyasete ait sualler de sorarlar, fikir danışırlar. Ferhan hakkında dergide yazılan yazıdan da hoşnut olmaz.

“Kötü olmadığı kesin. Kesin ama bizimkilere anlatamayız. Geri kafalı karılar, herifler. O sütunda adı geçsin diye hepsi can attığı halde, şimdi gelini kıskanıp yaygarayı koparacaklar...”¹²⁴⁵

---

¹²⁴² a.g.e. s.62.

¹²⁴³ a.g.e. s.143.

¹²⁴⁴ a.g.e. s. 91.

Ferhan'ın ilk aşkı Cengiz, mühendistir. Hükümetin yaptığı bursluluk sınavını kazanarak Belçika'ya gider. Saim, Cengiz'den bir derece üstündür.

“Bunlar hepsi düzelebilir, ama para ister, çevre ister, mevkii ister. Şimdilik çocukta hiçbiri yok. Bir gün belki de büyük bir mühendis olacaktır, milyoner mühendislerden. Ama birkaç yıl sonra, kaç yaşında? Uzun süre birkaç yüz lira maaşla devlet memurluğu etmeyeceği, memur olarak yaşayıp emekliye ayrılmayacağı ne malum?”¹²⁴⁶

Cengiz, Ferhan'ın kocası Saim ile dargın olduğu haberini alınca, önceleri ümitli görünür. Ancak Ferhan'ın sert tavrından bu beklentisinin boşa gittiğini anlar. Çünkü Ferhan'ın artık orta halli yaşama dönme olanağı kalmaz.

“Kocasından ayrılrsa bile gene o çevreden biriyle evlenecektir. Evlenmeden de lüks içinde yaşama yolları aramayacağını kim garanti edebilir?”¹²⁴⁷

Rasih'in kardeşi Reşit'in garip bir alışkanlığı vardır. Belli bir iki yemekten başka hiçbir şey yemez. Davetlere birkaç çeşit ilaçla gider, yemeğin başında, ortasında ve sonunda bir kaşık şurup yahut da beş on damla su, kısacası iki üç türlü şey yutar, sürekli hastalığından söz eder. Hastalığıyla ve en tanınmış doktorlara gittiğini söylemekle övünür. Ömrünü muayenelerde nöbet beklemekle geçirir, nerede ve kim ile bulursa cebinden kan, idrar raporları çıkarır, okutur, fikir sorar, doktor adresi alır ve oraya da gider.

Numan ve Ferhan arasındaki aşkın başlamasına neden olan kişiler ise Saip Bey ve karısı Nilüfer Hanım'dır. Saip Bey'le Nilüfer Hanım, sırlarını ve maksatlarını bildikleri Numan'ı memnun etmek için onun yanında Ferhan hakkında olumlu konuşurlar. Karı koca başkalarının aşk işlerine burunlarını sokmayı ve modern yöntemde aracılık etmeyi severler. Nitekim hafta içinde düzenledikleri bir kokteyle hem Ferhan'ı ve kocasını hem de Numan'ı çağırırlar.

Numan'ın babası Osman Katmerli, torunu ve annesinin rahat etmesi için Saliha'yı ikna ederek onun yanına gönderir.

“Adamcağızın akli doğacak çocukta! Biçare belki de hakikatle hiç ilgisi bulunmayan bir hayale kapılmış, son günlerini kendisine ve soyuna zerre kadar yararı dokunmayacak bir hülya ile geçiriyor, avunmayı orada arıyor.”¹²⁴⁸

---

¹²⁴⁵ a.g.e. s.186.

¹²⁴⁶ a.g.e. s.141.

¹²⁴⁷ a.g.e. s.142.

3. 5. ZAMAN

Romanda olayların vaka zamanı iki yıllık bir süredir. Bu süre içinde Ferhan, Duranbeyli ailesinin oğullarından biri olan Saim ile evlenir. Tamamen mantığını kullanarak yaptığı evliliğinden daha ilk günden itibaren nefret eder hale gelir. Çünkü o kocasını ne yaparsa yapsın bir türlü sevemez. Onunla sadece kendisine sunduğu nimetlerden yararlanmak için evlenir. Ancak genç ve yakışıklı Numan'ı tanıyıp da ona âşık olunca paranın hiç de mutluluk vermediğini daha iyi anlar. Aşk uğruna her şeyi göze alarak evi terk etmeyi planladığı bir sırada büyük aşkı Numan, trafik kazası geçirerek hayatını kaybeder. Haberi alınca kendinden geçen Ferhan bir süre hastanede tedavi gördükten sonra yaşadığı o şatafatlı hayatı bırakarak karnındaki çocuğuyla beraber çiftliğe yerleşir. İstanbul'a da bir daha adım atmaz.

“O sabah iki yıl önce olduğu gibi, sonbaharın ilk sağanağı, İstanbul'un aylardan beri sürüp giden tozlu kuraklığını gök gürültüler içinde alıp götürmüş, meydana toprak kokulu, güneşli, serin tertemiz duygusu veren bir şehir bırakmıştı.”¹²⁴⁹

“Aradan bir yaz geçmişti... Olaydan sonra aylarca hastanede yattı; şuurunu kaybetmişti. Hiçbirimizi tanııyordu. Uzun süre tedavi ettiler. Ayrıca hamileydi de...”¹²⁵⁰

3. 5. MEKÂN

Romanda mekân üzerinde ayrıca durulmaz. Yalnız şu nokta üzerinde durulabilir. Ferhan sevdiği erkek Numan'ı kaybettikten sonra artık İstanbul'da yaşayamaz duruma gelir. Hemen kocasını da yanına alarak çiftliğe yerleşir. Ferhan için İstanbul eğlence ve şatafatın mekânıyken, çiftlik sessizliğin, huzurun mekânı olur.

“Olaydan sonra aylarca hastanede yattı, şuurunu kaybetmişti. Hiçbirimizi tanııyordu. Uzun süre tedavi ettiler. Ayrıca hamileydi de.”¹²⁵¹

“Hastaneden çıktıktan sonra İstanbul'da kalmak istemedi. Hemen çiftliğe gittiler. Kocasının çok zengin bir çiftliği vardı, Lütfiye Hanım. Vefat etmişti, çocuğu

---

¹²⁴⁸ a.g.e. s.226.

¹²⁴⁹ a.g.e. s.227.

¹²⁵⁰ a.g.e. s.223.

¹²⁵¹ a.g.e. s.223.

yoktu. Malı mülkü nesi varsa hepsini bu yeğenine bıraktı. Şimdi Ferhan o çiftlikte oturuyor, kayınvalidesinden ayrı. Onlar da İstanbul'u bıraktılar.”¹²⁵²

İstanbul, Ferhan için acı dolu anıların yaşandığı bir şehir olur. Başlangıçta çok güzel, eğlenceli bir şehir olan İstanbul, Ferhan'ın Numan'a olan aşkıyla çok daha güzelken, yine çok sevdiği Numan'ın bu şehirde ölmesi üzerine dayanılmaz bir şehir olur. Hastalığından sonra yerleştiği çiftlik ise adeta kurtuluş yeri olur.

*“Zamanı yaklaşınca Ankara'ya gidecekmış. Demiştim ya İstanbul kızı doğup büyüdüğü şehrin yüzünü görmeye dayanamaz oldu. İnatçıdır, iradelidir, artık bir daha gelmez buna eminim. Ancak çiftliğe çekilme olanağı onu ölümden kurtardı. Bir de hamile oluşu. Teselliye çocuğunda bulacak, bu çocuk için yaşamayı göze aldı. Kocasına da sırf o yavru yüzünden ısınmaya çalışacak. Yavrusunun varlık içinde büyümesi gerekti. Anlatabiliyor muyum, efendim.”*¹²⁵³

Mekânların üzerinde şu noktada da durulmalıdır. İnsanların gerçekten içinde büyüdükleri ve yaşadıkları muhit onları etkiler. Ferhan, başlangıçta kenar mahallede yaşayan dar gelirli bir ailenin kızıyken bolluğa eriştikten sonra önüne konulan her şeyden bolca yemeye başlar.

*“İstanbulludur, ama kenar mahallesindedir. Dar gelirli aile kızıdır. Anlıyorum ki evlenince bolluğa erdi, baklava, börek, pasta, çörek, önüne ne koydularsa atıştırdı. Gittiği evde bulgur pilavı, bulgurlu köfte, sac ekmeği, mönüden eksik olmaz, kalaylı bakraç içinde buzlu ayran da... Kırmızıbiberi leblebi unu gibi sömürürler, iştah açar. Gelin elbette ki düğününde asma filizi gibi incecik, körpeydi, yazık ki tavlanmış.”*¹²⁵⁴

Duranbeyli ailesi adeta iki farklı hayat yaşar. Evlerinde yemekleri çatal bıçak kullanmadan adeta elleriyle yerken dışarıda tam tersi hangi yiyeceği hangi çatal ve bıçakla yiyeceklerini çok iyi bilirler. Evlerinde yabancı yokken çiftliklerindeki gibi sofraya görgüsüne uymaya gerek görmeden döke saça pilavı kaşıkla, balık ve pirzola ile, çorbayı hopurdatarak yiyip içen aile halkı, bereket yabancı önünde sanki kusursuzdur. Özellikle kadınlar bu konuda çok iyidir. Ferhan da onları çarçabuk taklit eder; balığa takım yoksa bıçak sürmemekten tutunuz da bir davete gittikleri zaman tabağının yanına dizilmiş üç çataldan hangisini önce kullanacağına kadar öğrenmekte gecikmez.

---

¹²⁵² a.g.e. s.224.

¹²⁵³ a.g.e. s.223.

¹²⁵⁴ a.g.e. s.8.

Duranbeyli ailesi Nişantaşlı olduktan sonra sosyeteye özgü olan birçok şeyi öğrenmekten geri kalmaz. Şapka giyme modası baş gösterince tüm aile çeşit çeşit şapkalar giymeye başlar.

“İstanbullu, daha doğrusu Nişantaşlı, yani kibar semtli olalı beri nelere alışmışlardır! Fakat en güç alıştıkları şapkadır, kadın şapkası. Şapka giymek zorunluluğu baş gösterince ortaya birçok mesele çıkmıştır: Yakıştırmak, taşımak, saatlere ve elbiselere göre cinslerini ve şekillerini seçmek gibi. Önceleri genci, yaşlısı, kafalarının üstünde ırmaktan su getiren köylü kadınlar gibi sanki birer testi taşıyorlardı. Bir değirmi kumaşla bir tül veya tüy sanki tuğla ve taş parçası idi. Bir yere gittiler mi çıkarmadan rahat edemiyorlar çıkarmadıkça başlarını nasıl idare edeceklerini bilemiyorlar, çıkardıktan sonra da şapkalıarmışçasına bunu duyuyorlardı. Yalnız Duranbeyli hanımları mı? İstanbul kızı olduğu halde Ferhan da başına bereden başka bir şey koymamıştı. Güneşli ve soğuk havalarda başına bir eşarp dolardı. Bunlar kendisine ne kadar yakışır. İlk şapkayı nikâhında giydi; en meşhur şapkacıya yaptırılmış çok cici bir genç kız şapkası. Şu var ki bunu başına oturtunca ilk kez tasma takılmış bir köpek yavrusuymuşçasına doğal davranışını kaybetmiş, boyun damarları gerilir, katılaştır gibi olmuştu. Evlenince bir şapka merakıdır başladı. Hazır alıyor, ısmarlıyor, evde oturup birkaç ay devam ettiği Kız Sanat Okulu derslerinden yararlanarak kendisi bile yapıyordu. Yapıyordu ama beğenmediğinden hepsini bir kenara atıyor, bazısını Saliha'ya veriyordu. Bir dergide gözüne ilişmişti: “Kadını kadın yapan şapkasıdır. Kibar bir kadın tıpkı centilmen bir erkek gibi sokakta şapkasız bir adım yürümez.” Onu okuyalı beri Ferhan da hep şapkalı gezer.”¹²⁵⁵

Numan ve Ferhan, içinde yaşadıkları tiksindirici, anlamsız çevreden, muhitten hazzetmezler. Maymunlar âlemine benzettikleri muhiti evlendikten sonra bırakmaya karar verirler.

“Evlenince artık belirli çevreyi bırakacağız. Meğerse Numan o hayattan nefret ediyormuş. Ben de öğreniyorum, beni de tiksindirdi. Boşluğunu, anlamsızlığını açıkça anlattı. Nedir o hal? Ömür bu kadar hiçine harcanır mı? Ne dar kafalılık ne kötü taklitçilik nasıl da usandırıcı hatta kendinden ve insanlığından utandırıcı bir sürükleniş! Aşkları aşk değil, eğlenceleri eğlence... Maymunlar âlemini bırakacağız...”¹²⁵⁶

---

¹²⁵⁵ a.g.e. s.128.

¹²⁵⁶ a.g.e. s.214.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Görücü Usulü Evlenme: Ferhan ve Duranbeyli ailesinin diğer gelinleri görücü usulü ile evlenir. Ancak Ferhan, diğer kadınların aksine bir türlü kocasına ısınmaz. Ferda ve Fatma'nın ikisi de süslenip püslenip kendilerini beğendirmek isterler. İki yılda bir çocuk çıkarıp aile içinde durumlarını sağlama bağlamak onlar için yeterlidir. İkisi de adeta yapma bebeklerdir, yatınca gözlerini kaparlar, kaldırıncaya açarlar. Ferhan ise sadece parası için evlendiği Saim'den zamanla soğur. Hatta bazı günler ondan nefret ederek eve gelmesini bile istemez.

“Bir buçuk aydan beri kendisini daha normal hissediyor; çünkü kocası çiftliktedir. Bunun böyle oluşu evliliğinin kısa süreceğini göstermiyor mu? Daha kötü bir şey oluyordu: Saim'in yanında nefret darlığı ve çarpıntı diyebileceği bir fenalık duyuyor. Hatta onun geleceği saatte kapı zili çalınca yüreği hopluyor, gelen başkası ise ferahlatıyordu. Şuna da dikkat etmişti, en kötüsü de buydu: Kocasını tatlı sözler arkasından öpme ve okşama gibi sevmeye davranışına girişirken Ferhan'a bir bulantı geliyor. Kimi kez dayanamıyor, kusmaktan korkarak delikanlının kollarından sıyrılıyor, uzağa kaçıyor, mendiline kolonya dökerek kokluyor, ağlıyor, krize girince de özürler diyordu.”¹²⁵⁷

4. 1. 1. 2. Evlilikte İhanet: Ferhan kocası Saim'i duygusal ve fiziksel olmak üzere iki türlü Numan ile aldatır.

“Kim istemez. Fakat ümide kapılamam doğru değil. Ortada bir aşk yok, onunki galiba sadece gönül eğlendirmek, basbayağı çapkınlık. Ömrü hep böyle serüvenlerle geçiyor. Şimdi gözüne beni kestirdi. Yanlış kapı çaldığını anlayacak.”¹²⁵⁸

Böyle demekle beraber hayalindeki Numan ile sevişir, buluşur, ona teslim olur. Bütün sahneleri gerçekmişçesine kafasında canlandırır.

İki erkeği karşılaştırma fırsatı bulan Ferhan aradaki farka bakarak kendisine acır. Aşk onu büsbütün acımasız, adeta hain eder. Kocalarına ihanet eden diğer kadınlar gibi ihanete hazırlanırken önce kocasını küçük görmeye, kocasına kin

---

¹²⁵⁷ a.g.e. s.83.

¹²⁵⁸ a.g.e. s.164.

tutmaya başlar. Gene kadın bağlarının kopmasına bir intikam alma niteliği vermek için de kocasını kabahatli bulmaya çabalar; onu kendi hakkına saldırmış gibi görür. Nitekim Ferhan pistte hantalca dolaşan Saim'e bakarak:

“Ne cesaretle benim kadar güzel bir kızı almaya heveslendi. Para ile tutacağını mı sandı? Bağlı kalmamam kuşkusunu aklına getirmedi mi? Girdiğim şu yepyeni dünyada kendisinden çok yakışıklı birine gönül verebileceğime hesap etmesi gerekti. Nedime'yi almalydı. Amcasının kızını! Akça pakça bir kızdı... Pekâlâ uyuşurlardı... Gözlerimi kamaştırdılar, zor durumda olmamdan faydalandılar. Hiç değilse babamın yükü hafifler diye düşündüm. Açıkçası kandırıldım. Kabahat gene onlarda. Zenginliğe aldanarak evlendiğimi bilmiyorlar mı? Böyle evlenmelerden hayır beklenmeyeceğini anlamalydılar.”¹²⁵⁹

Numan'a o kadar âşıktır ki gözü ondan başkasını görmez. Çevredeki herkesten uzaklaşmak ister.

“Her iş tamam. Avukatım da hazır. Boşanma davası açıyorum. Numan hakikaten mert adammış, sözünde durdu, evleneceğiz. Ailesine de açılmış, onaylarını almış. Ben de babama söyleyeceğim. Dünyanın en mutlu kadını benim, Saliha! Birbirini en çok seven çifti de biziz! Evlenince artık belirli çevreyi bırakacağız. Meğerse Numan o hayattan nefret ediyormuş. Ben de iğreniyorum, beni de tiksindirdi. Boşluğunu, anlamsızlığını açıkça anlattı. Nedir o hal? Ömür bu kadar hiçine harcanır mı? Ne dar kafalılık ne kötü taklitçilik nasıl da usandırıcı hatta kendinden ve insanlığından utandırıcı bir sürükleniş! Aşkları aşk değil, eğlenceleri eğlence... Maymunlar âlemini bırakacağız. Benimki toyluk, görgüsüzlük, para şımarıklığı, ne oldum delisiymiş. Biraz da Duranbeylilere uymak zorunda kalmıştım, uymak ve onların yapamadıklarını yapmak... Yaptım da sosyeteden olanların elde edemedikleri Numan'ı kendime çektim. Yarından sonra kocam oluyor, daha ne isterim, ne yapabilirdim?”¹²⁶⁰

“Numan gelse, bir görsem de kalkıp gitsem. Dayanamıyorum ki bu adamlara?”¹²⁶¹

4. 1. 2. Eğitim

4. 1. 2. 1. Cehalet: Duranbeyli ailesinin ne kadar çok parası olsa da kendilerini geliştirememiş cahil insanlar olarak kalırlar. İçlerinde yalnızca Rıza Bey, eşi Meliha Hanım ve onların çocukları okur. Onlar da aile içine fazla girmedikleri için pek sevilmezler. Duranbeyli kadınları Büyük Otel'e gitmekle avunurlar, oraya devam etmekle can attıkları sosyeteye girdiklerini sanırlar. Meşhur terzilerden

¹²⁵⁹ a.g.e. s.195.

¹²⁶⁰ a.g.e. s.214.

¹²⁶¹ a.g.e. s.218.

giyinirler, pahalı kunduracılara ayakkabı yaptırırlar, mücevher takarlar. Taşradan gelip çarçabuk İstanbullu olurlar.

Kocaman apartman dairesinde bir karışıklıktır gider. Kendilerini bildikten beri çiftliklerinde bedava adam kullanmaya alışmış olan bu aile, İstanbul'daki hizmetçi ücretlerine bir türlü akıl erdiremeyip parayı esirgedikleri için ev işlerini kapıcının karısına, köylerden getirttikleri acemi kızlara ve gene ilk defa şehre ayak basmış köylü çocuklara gördürtürler. Aşçı da bunlardandır. Bunun içindir ki hanımefendi kendisi mutfığa girmedikçe ağız tadıyla yemek yemekten yoksun kalırlar.

“Aralarında sürekli yenişirler, dargınlıklar çıkar, kavga bile olur. Fakat başka taraftan, yabancıdan bir kötülük gelmesi olanağı belirdi mi mala saldırı tehlikesi mi var hepsi hemen birleşir, türlü özveriyi göze alırlar. Hele topraklarından bir parçanın kopması söz konusu oldu mu Duranbeyliler, tek kafa ve tek yürek halinde birleşir, işin hakkından gelirler.”¹²⁶²

Duranbeyliler birbirini kıskanırlar; birinin yaptığını kesinlikle öbürü de yapar, yapmadan rahat edemezler. Sözelimi Şahende astragan bir kürk mü aldı, Şemsa da bir eşini alır. Nesibe bir kolye mi taktı üç gün sonra benzeri Nedime'nin boynunda olur. Gelinlerden Fato dantel bir tuvalet mi diktirdi yeni bir toplantıda Ferda'nın arkasında başka çeşidi olur.

“Erkeklerde de aynı merak. Reşit bir Packard satın alınca Rasih ne yapar ne eder gizlice daha yeni modelini bulur ve bir gün kardeşinin karşısına bu araba ile çıkar. Yalnız eşya rekabeti mi? Hovardalıkta ve çapkınlıkta da rakiptirler. Rasih'in bilmem hangi gece bir gazinoya gidip eğlendiğini işiten Reşit de oraya koşar ve daha gösterişli bir masa donatıp ağabeyisini küçük düşürmeye çalışır.”¹²⁶³

4. 1. 3. Maddi/ Parasal Güç

4. 1. 3. 1. Miras Yolu ile Zengin Olma: Duranbeyli ailesinin fertleri dedeleri Duran Bey'den kalan topraklar ve çiftliklerle geçimlerini sağlarlar. Dedeleri Duran Bey, bir kan meselesi üzerine Doğu Anadolu'dan kulları ile güneye akın etmiş bir derebeyidir. Sonradan adının başına halk, gücünü belirten bir kara eklemiş Karaduran olur. Ovalardan birine çadırlarını kurmuş, göz alabildiğine geniş, sahipsiz topraklara el koyar. Bu sırada gene iç ve dış bunalımlarla uğraşan hükümet ona dış

¹²⁶² a.g.e. s.92.

¹²⁶³ a.g.e. s.105.

geçiremez O da hükümeti hep kollar, gönüllülerle savaşa katılır, otlak ve yaylaklarında dirlik ve düzenliği sağlar, topraklarını eker, biçer, az çok bakımlı duruma sokar. Bir zaman gelmiş konağın çevresinde huğ denilen kerpiç duvarlı, damları kamış veya saz örülü evleriyle bir köy kurulur. Çevre illeri birbirine bağlayan yeni şose ve imparatorluğun can damarı güney telgraf hattı buradan geçince köy gelişir. Sonunda bir bucak merkezi olur: Duranbeyli bucağı.

“Nezir Bey babasının geleneğe uygun olarak sert idaresi altında yetiştirdiği yarı beyzade, yarı kâhya ne olduğu belirsiz, büzmeli şalvar üstüne ceket, daracık palto ve fes giyen bir köy delikanlısıydı; okuması yazması yoktu. Beyzadeliliğinden o zamana kadar bütün yararlanması, bir hafta süren düğün dernekle; ilki zengin ve yaşlı dul bir kadın; öbürü yoksul ve taze bir kızla evlenmesi ve pasaklı köy kızlarıyla ambarlarda, samanlıklarda, harman yığınları arasında oyalanmakla kalmıştı. Paraya el süremediği gibi il merkezindeki eğlence yerlerine de gidemezdi; babasından ödü kopardı. Karaduman Bey gerçekten korkulmayacak insan değildi ki... O zamanların tarihe karıştığını sezerek köylülerine karşı acımasız, fakat devlet kişilerine ve memurlarına karşı nazik bir politika tuttu. Uzak bölgelere giden vali ve kumandan paşalar takım taklavat muhafızlık kervanlarla geçerken karşılar, koyunlar, koçlar keser, yüz kişiyi tika basa yedirir, içirir, konağında yatırır, misafir ağırlamayı bilirdi. Bu ziyafetlerde oğlu ayakta kalır, sofraya hizmet ederdi. Gelenek korunurdu. Bu oğul Nezir Bey baba saltanatını, idaresizlikten, gereken biçimde yürütemedi. Kaz gelen yerden tavuk esirgeyen nekes yaradılıştaydı. Memurları doyuramaması yüzünden ağırlığını, gücünü kaybetmişti. Nezir Bey’in iki karısından üç kız ve üç erkek çocuğu olmuş, samanlık ürünleri ile çocuklarının sayısı on on beşe yükselmiştir.”¹²⁶⁴

4. 1. 3. 2. Fakirlikten Zenginliğe Geçme: Ferhan, Saim ile evleninceye kadar fakir bir hayat sürerken onunla evlendikten sonra kendini lüks bir yaşamın içinde bulur. Baba evinde yiyemediği çikolataları, pastaları, yemekleri bol bol yer.

“İstanbulludur, ama kenar mahallesindedir. Dar gelirli aile kızıdır. Anlıyorum ki evlenince bolluğa erdi, baklava, börek, pasta, çörek, önüne ne koydularsa atıştırdı. Gittiği evde bulgur pilavı, bulgurlu köfte, sac ekmeği, mönüden eksik olmaz, kalaylı bakraç içinde buzlu ayran da... Kırmızıbiberi leblebi unu gibi sömürürler, iştah açar. Gelin elbette ki düğününde asma filizi gibi incecik, körpeydi, yazık ki tavlanmış.”¹²⁶⁵

Ferhan, ilk günler bocalar. Bocalamasını gizlemek için de öbürlerinin arasına sokulur. Tıpkı eskiden alışverişin kitlediği saatte Feriköy pazaryeri satıcılarının iğrenç, iştahlı bakışlarından kaçıp sokulduğu gibidir. Evlenip de yeni çevreye girince bu hal geçmiş ama katıldığı defilede erkek gözleri kendisinin üzerinde

¹²⁶⁴ a.g.e. s.12.

¹²⁶⁵ a.g.e. s.8.

yanındakilerden fazla dikilip kaldığında vücudunda, o çevrenin hoşlandığı bir çekicilik olduğunu anlar.

“Şimdi ben onların yardımıyla şu yerlere gelebiliyorum; bu giyimimle prenses gibi başköşeye oturup kurularak! Onlar olmasaydı Numan’ı nerede tanıyacaktım? Yüzüme bakar mıydı acaba? Şimdi Belçika’da bulunan Cengiz için gözyaşları dökcektim. Evde köşe penceresine geçip kendime pazen gecelik dikecektim.”¹²⁶⁶

4. 1. 4. Kılık- Kıyafet: Duranbeyli kadınları kılık- kıyafete çok önem verirler. Kimsede olmayan kıyafetleri kendileri giymek ister, sosyeteye uymak gereği şapkasız ve kürksüz gezmezler. Ferhan, evleninceye kadar kürkün ne olduğunu bile tam bilmezken evlendikten sonra tüm çeşitlerine kadar öğrenir. Evlendiği zaman mutsuzluğunu sürekli yeni kıyafetler, ayakkabılar ve aksesuarlar alarak gizlemeye çalışır.

“Kadınlar Büyük Otel’e gitmekle avunurlar, oraya devam etmekle can attıkları sosyeteye girdiklerini sanırlar. Meşhur terzilerden giyiniyorlar, pahalı kunduracılara ayakkabı yaptırıyorlar, mücevher takıyorlar ya? Taşradan gelip çarçabuk İstanbullu oluverdiler işte!”¹²⁶⁷

“İstanbullu, daha doğrusu Nişantaşlı, yani kibar semtli olalı beri nelere alışmışlardır! Fakat en güç alıştıkları şapkadır, kadın şapkası. Şapka giymek zorunluluğu baş gösterince ortaya birçok mesele çıkmıştır: Yakıştırmak, taşımak, saatlere ve elbiselere göre cinslerini ve şekillerini seçmek gibi. Önceleri genci, yaşlısı, kafalarının üstünde ırmaktan su getiren köylü kadınlar gibi sanki birer testi taşıyorlardı. Bir değirmi kumaşla bir tül veya tüy sanki tuğla ve taş parçası idi. Bir yere gittiler mi çıkarmadan rahat edemiyorlar çıkarmadıkça başlarını nasıl idare edeceklerini bilemiyorlar, çıkardıktan sonra da şapkalılarınmışçasına bunu duyuyorlardı. Yalnız Duranbeyli hanımları mı? İstanbul kızı olduğu halde Ferhan da başına bereden başka bir şey koymamıştı. Güneşli ve soğuk havalarda başına bir eşarp dolardı. Bunlar kendisine ne kadar yakıştırdı. İlk şapkayı nikâhında giydi; en meşhur şapkacıya yaptırılmış çok cici bir genç kız şapkası. Şu var ki bunu başına oturtunca ilk kez tasma takılmış bir köpek yavrusuymuşçasına doğal davranışını kaybetmiş, boyun damarları gerilir, katılaştır gibi olmuştu. Evlenince bir şapka merakıdır başladı. Hazır alıyor, ısmarlıyor, evde oturup birkaç ay devam ettiği Kız Sanat Okulu derslerinden yararlanarak kendisi bile yapıyordu. Yapıyordu ama beğenmediğinden hepsini bir kenara atıyor, bazısını Saliha’ya veriyordu. Bir dergide gözüne ilişmişti: “Kadını kadın yapan şapkasıdır. Kibar bir kadın tıpkı centilmen bir erkek gibi sokakta şapkasız bir adım yürümez.” Onu okuyalı beri Ferhan da hep şapkalı gezer.”¹²⁶⁸

¹²⁶⁶ a.g.e. s.192.

¹²⁶⁷ a.g.e. s.22.

¹²⁶⁸ a.g.e. s.128.

4. 1. 5. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 5. 1. Aydın ve Aydın Fonksiyonu: Mimar Ermenak ile Mühendis Asaf

Hulusi Bey aydın insanlardır. Mimar Armenak, hayli para kazandıktan sonra mesleğini bırakıp Boğaz'daki baba mirası ahşap yalıya taşınır. Mimar şehre seyrek iner. İnce de saatinde otele uğrar, mühendisi bulur. Eski dostluk ve ahbablığın asıl tadına varılan, keyfine doyumayan yaşta arkadaşıyla sohbet eder.

*“Mimarlığı bıraktıysan kültürsüz kaldım? Delikanlılığında kaç yıl Avrupa kaldırımı çiğnemiştin. Zola'yı aslından okumuştun. Bilmezdin? Merhume karım Ağavni sosyoloji öğretmeniydi. Kır atın yanında yatan ya huyundan ya suyundan dememişler?”*¹²⁶⁹

*“Peh, peh, peh! Kırk bir buçuk maşallah! Ne çabuk da kalkındı. Dört başı mamur bir hal aldı şu bizim küçük gelin. Turistik bir anıt daha kazandık, dersin? Armenak bunu bilmişti, söylemişti ama kimseye dinletememişti. Filizdi fidan oldu, koncaydı çiçek oldu. Bir çiçekle bahar olmaz demişlerse inanma. Böylesi baharın tıpa tıp kendisidir. Gül bahçesidir, fulya tarlasıdır. Lale de odur sümbül de. Solması olmayan manolya çiçeği gördün? O çiçek el dokununca kararır, koklasan sararır. Buna dokun, korkma; dokundukça, kokladıkça gelişir, kat ender kat güzelleşir.”*¹²⁷⁰

Asaf Hulusi Bey, gelir sahibi, Fransız kültürü ile yetişmiş çelebi bir kişidir. Duranbeyli ailesini İl Bayındırlık Başmühendisliği zamanından tanır. Nezire'yi çok sever.

*“Benim öz kızımış gibi sevdiğim biridir o. Buraya onun için gelirim desem yalan söylemiş olmam. Züppeliğimden mi geliyorum sanki? Geçen yıl öteki otelin pastanesine giderdim. O sıra bunlar da oraya gelirlerdi. Nezire de beraber. Değiştirdiler. Ben de Nezire'nin hatırı için buraya nakli mekân ettim. Bir kere bakar kaldım diye çoğu bekâr gibi yaşlılığında çocuğa garaz olanlardan değilim.”*¹²⁷¹

Birbirinden güzel iki hanımın ortasında yaşlı Başmühendis utangaç bir gurura kapıldığını sezer, çok memnun görünmemeye çalışır.

*“Neredesin azizim Armenak Efendi. Bugün gelmemekle veya geç kalmakla içten, saf zevklerden birini, en hoşunu kaçırdın. Yetişseydin gül yaprağıyla dokunmaya kıyılmaz, iki hanıma sen de birer sanat eseriymişlercesine hayran kalırdın. Bunda hayvanca duygu yok. Tanrisal güzellik seyri.”*¹²⁷²

¹²⁶⁹ a.g.e. s.10.

¹²⁷⁰ a.g.e. s.150.

¹²⁷¹ a.g.e. s.20.

¹²⁷² a.g.e. s.100.

4. 1. 5. 2. Anadolu ve İstanbul Çatışması: Duranbeyli ailesi Anadolu'dan İstanbul'a gelir. Romanda Refik Halit, sosyetik olmaya çalışan ama bunu bir türlü başaramayan bir ailenin trajik komik durumunu gözler önüne sermektedir.

“Kadınlar Büyük Otel'e gitmekle avunurlar, oraya devam etmekle can attıkları sosyeteye girdiklerini sanırlar. Meşhur terzilerden giyiniyorlar, pahalı kunduracılara ayakkabı yaptırıyorlar, mücevher takıyorlar ya? Taşradan gelip çarçabuk İstanbullu oluverdiler işte!”¹²⁷³

Kocaman apartman dairesinde bir karışıklıktır gider. Kendilerini bildikten beri çiftliklerinde bedava adam kullanmaya alışmış olan bu aile, İstanbul'daki hizmetçi ücretlerine bir türlü akıl erdiremeyip parayı esirgedikleri için ev işlerini kapıcının karısına, köylerden getirttikleri acemi kızlara ve gene ilk defa şehre ayak basmış köylü çocuklara gördürtür. Aşçı da bunlardandır. Bunun içindir ki hanımefendi kendisi mutfağa girmedikçe ağız tadıyla yemek yemekten yoksun kalırlar.

Aralarında sürekli yenişirler, dargınlıklar çıkar, kavga bile olur. Fakat başka taraftan, yabancıdan bir kötülük gelmesi olanağı belirip de mala saldırı tehlikesi olduğu zaman hepsi hemen birleşir, türlü özveriyi göze alırlar. Hele topraklarından bir parçanın kopması söz konusu oldu mu Duranbeyliler, tek kafa ve tek yürek halinde birleşir, işin hakkından gelirler.

4. 1. 5. 3. Ailenin Birey Üzerindeki Baskısı: Duranbeyli ailesi her yere cümbür cemaat gitmeyi alışkanlık haline getirir. Yalnız başlarına neredeyse sokağa bile çıkmazlar. Çıkarlarsa da bitip tükenmek bilmeyen sorularla karşılaşır ve yaptıkları merak konusu olur. Aileden ayrı olarak arkadaşlarının çay davetine katılan Saim ve Ferhan'ın eve dönüşleri olay olur ve o sabah evde kıyametler kopar. Sonrasında da Ferhan evi terk eder. Ancak yalvarmaları ve ayrı eve çıkma sözü vermeleri üzerine tekrar evine döner.

“İki gün sonra Ferhan ile kocası, şöyle bir dolaşacaklarını söyleyerek evden çıktılar. Fakat fazla özene bezene giyinmeleri, telaşlı halleri, gelinin şapkalarını beğenmeyip hırçınlaşmaları ailenin en zekisi olan Nebile'nin dikkatini çekmişti. ‘Bunlar bir yere gidiyorlar; nereye olabilir? Galiba pavyonda tanıştıkları şu Saip Bey'le karısını bulacaklar. Onlar yeni otelin pastalarını methediyorlardı; muhakkak orada randevu vermişlerdir.’ diye içinden söylendi. Muzipti, bir ara bilmezlikten

---

¹²⁷³ a.g.e. s.22.

gelerek pastacıya gidecek, bir şeyler alacak, işi öğrenecekti. Gidenlerin arkasından kendisi de giyinmeye başladı. Aile içinde Nebile'den başka kadın veya kız tak başına sokağa gidemezdi; ille çift veya sürü olmaları gerekir. Bunun sebebi de hala yalnız yürümeye ve bir dükkândan alışveriş yapmaya alışmamış olmalarıdır. Büyük şehre yeni yerleşmiş her taşralı kadın uzun süre o sıkılganlığı üzerinden atar atmaz, şehir kalabalığının ağır baskısından kendisini kurtaramaz. Aslında memleketinin kasaba ve küçük şehirlerinde hiçbir zaman sokağa yalnız çıkmadığından, yalnız yürümeye hepsi de antrenmansızdırlar.¹²⁷⁴

4. 1. 5. 4. Yardımsever İnsan, Dostluk Arkadaşlık: Saliha, çok iyi bir dost olarak Ferhan'ı hiçbir zaman yalnız bırakmaz. Her kötü gününde onun yanında olarak derdini dinler.

Saliha evliliğinden şikâyet eden Ferhan karşısında içinden söylenerek arkadaşına kızar.

“Saim’e varmasaydı böyle, otomobile kurulup Beyoğlu’na güç giderdi. Dolmuşa bile binemezdi. Terlikler dediği pahalı ayakkabı fiyatına; üç gün giyip bir kenara atıverecek. Yok, bırakıp kaçarmış! Çocuk istemezmiş! Saim, öğürtü veriyormuş! Şımarıklığın üst perdesi! Oğlan nazırdan bıkar da bir gün silkip atarsa, anlar hanyayı Konya’yu! Ne dediğini, ne halt edeceğini kendi de bilmiyor. Ne oldum delisi olup çıktı.”¹²⁷⁵

Saliha, zaman zaman Ferhan’ın Saim’i aldatmasında arkadaşına yardım ettiği için vicdan azabı yaşar.

“Benim de kötü bir rolüm oldu. Delikanlının etkisi altında kalarak daima onun çevresinde bulunmak isteğiyle bu işte Ferhan’a ön ayak oldum. Saim’in kötü duasına almaktan korkuyorum. Çocuğun bana karşı bir kusuru yoktu. Karısının hatırı için daima hoş muamele ediyordu. Ferhan’ın yaptığı en çirkin hareket, kocasından boşanmadan evvel Numan’ın evine gidip gelmesi... Acaba ihanette ne kadar ileri gitti? O yönü benden gizliyor. Delikanlı dayanılır şey değil ama Ferhan da kendisini idare etmeyi bilir, öyle bir uysallığın aşığı kendinden soğutabileceğini düşünür. Kızcağıza aşk yaradı, züppe yaşayıştan nefrete başladı, sosyete hırsı yatıştı.”¹²⁷⁶

Saliha, arkadaşının eşini aldatma gibi davranışlarını onaylamasa da yine de onu çok sever. Arkadaşının sırrını çok iyi saklayan güvenilir bir bayandır.

---

¹²⁷⁴ a.g.e. s.130.

¹²⁷⁵ a.g.e. s.103.

¹²⁷⁶ a.g.e. s.217.

“Ferhan’ın otelde düşüp bayılmasını, hastalığını hamileliğine yordular. Saim de saf, iyi ahlaklı bir gençtir. Aklından kötü ihtimaller geçirmedi. Aslında kimsenin bir şeyden şüphelendiği yoktu. Sırrımızı iyi saklamıştık...”¹²⁷⁷

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Kıskançlık: Duranbeyli ailesinde kadınlar arasında büyük kıskançlık vardır. Biri bir kürk aldı ise diğerleri onun daha güzelini alarak hava atar. Biri evine yeni bir şey aldı ise diğerleri de mutlaka alır. Ferhan da bir gazetede çıktığı zaman tüm aile kadınları onu kıskanır.

“Aralarında sürekli yenişirler, dargınlıklar çıkar, kavga bile olur. Fakat başka taraftan, yabancından bir kötülük gelmesi olanağı belirdi mi mala saldırı tehlikesi mi var hepsi hemen birleşir, türlü özveriyi göze alırlar. Hele topraklarından bir parçanın kopması söz konusu oldu mu Duranbeyliler, tek kafa ve tek yürek halinde birleşir, işin hakkından gelirler.”¹²⁷⁸

“Duranbeyliler birbirini kıskanırlar; birinin yaptığını kesinlikle öbürü de yapar, yapmadan rahat edemez. Sözelimi Şahende astragan bir kürk mü aldı, Şemsa da bir eşini giymelidir. Nesibe bir kolye mi taktı üç gün sonra benzeri Nedime’nin boynundadır. Gelinlerden Fato dantel bir tuvalet mi diktirdi yeni bir toplantıda Ferda’nın arkasında başka çeşidini görürsünüz.

Erkeklerde de aynı merak. Reşit bir Packard satın alınca Rasih ne yapar ne eder gizlice daha yeni modelini bulur ve bir gün kardeşinin karşısına bu araba ile çıkar. Yalnız eşya rekabeti mi? Hovardalıkta ve çapkınlıkta da rakiptirler. Rasih’in bilmem hangi gece bir gazinoya gidip eğlendiğini işiten Reşit de oraya koşar ve daha gösterişli bir masa donatıp ağabeyisini küçük düşürmeye çalışır.”¹²⁷⁹

4. 2. 2. İkiyüzlülük: Şahende Hanım, ikiyüzlü bir kadındır. Hem gelinlerinin arkasından konuşur hem de onların yüzüne güler yüz gösterir.

“Sarı çıyan dediği başlangıçta sarıpapatyam diyerek saçlarını sevip okşadığı Ferhan’dır. Şahende Hanım dargınlık sonu onun ayağına gitmiş olmasını, yaptığı bu küçüklüğü gururuna bir türlü yedirememiştir. Fırsat buldukça kocasına gelinini çektiyor da.”¹²⁸⁰

“Hele şu dünkü donsuz kıza bakın, burnu Kafdağı’nda; küçük dağları ben yarattım diyor, otel sanki babasından miras kalmış mülkü. Ne giriş ne yürüyüş ne kurum bu! Beğenmediği bizlere dua etsin. Acaba kapısından girebilir miydi? Kapıdaki kasketli adamdan ödü patlardı. Meğerse pek soysuz, cibilliyetsiz bir kızmış.

¹²⁷⁷ a.g.e. s.226.

¹²⁷⁸ a.g.e. s.92.

¹²⁷⁹ a.g.e. s.105.

¹²⁸⁰ a.g.e. s.154.

*Nankör yelloz! Neredeyse ayaklarını dizlerimin üstüne dayayacak; bir şımarık ki!*¹²⁸¹

4. 2. 3. Ölüm: Ferhan'ın sevgilisi Numan, bir iş gezisi için gittiği Ankara'dan İstanbul'a gelirken kaza geçirerek ölür.

*“Otomobili bir ciple çarpışmış, Ankara'dan geliyordu, gelmişti de. Kaza Haydarpaşa Köprüsü'nü geçmeden, rıhtımda olmuş, ikinci üzeri. Ayrıntıları verecekti, olmadı. Hepsi birden yerlerinden fırladılar, haykırıştılar; Ferhan koltuktan kaymış, ayaklarının altına yuvarlanmış, halının üstünde upuzun, kaskatı, gözleri açık, ölüden farksız yatıyordu.”*¹²⁸²

Ferhan, olaydan sonra aylarca hastanede yatmış, şuurunu kaybeder. Uzun süre tedavi olur. Bu süreçte bir süre kimseyi de tanımaz. Üstelik tedavi sırasında hamile olduğunu da öğrenir. Kendine geldikten sonra İstanbul'u terk ederek çiftliğe yerleşir. Yüzünü görmeye bile katlanamadığı Saim'e de çocuğu için sadık kalır.

*“Zamanı yaklaşınca Ankara'ya gidecekmış. Demiştim ya İstanbul kızı doğup büyüdüğü şehrin yüzünü görmeye dayanamaz oldu. İnatçıdır, iradelidir, artık bir daha gelmez buna eminim. Ancak çiftliğe çekilme olanağı onu ölümden kurtardı. Bir de hamile oluşu. Teselliyi çocuğunda bulacak, bu çocuk için yaşamayı göze aldı. Kocasına da sırf o yavru yüzünden ısınmaya çalışacak. Yavrusunun varlık içinde büyümesi gerekti. Anlatabiliyor muyum, efendim.”*¹²⁸³

4. 2. 4. Acıma Duygusu: Saliha, Ferhan'ın kocasını bırakıp Numan ile evleneceğini duyunca Saim'in iyi ve sessiz sakin biri olduğunu düşünerek adama acır.

*“Saim'e varmasaydı böyle, otomobile kurulup Beyoğlu'na güç giderdi. Dolmuşa bile binemezdi. Terlikler dediği pahalı ayakkabı fiyatına; üç gün giyip bir kenara atıverecek. Yok, bırakıp kaçarmış! Çocuk istemezmiş! Saim, öğürtü veriyormuş! Şımarıklığın üst perdesi! Oğlan nazırdan bıkar da bir gün silkip atarsa, anlar hanyayı Konya'ya! Ne dediğini, ne halt edeceğini kendi de bilmiyor. Ne oldum delisi olup çıktı.”*¹²⁸⁴

4. 2. 5. Aşk

4. 2. 5. 1. Yasak Aşk: Ferhan, evli bir kadın olmasına rağmen Numan ile gizli bir aşk yaşamaya başlar. Ferhan, tatlı bir macera olsun diye başladığı serüvende

¹²⁸¹ a.g.e. s.218.

¹²⁸² a.g.e. s.219.

¹²⁸³ a.g.e. s.225.

¹²⁸⁴ a.g.e. s.103.

Numan'a gerçekten âşık olur. Onun için tüm ahlak kurallarını çiğner. Tehlikeleri göze alıp ve sevgilisi ile gizlice buluşur.

“Âşık olmuşum meğerse. Evlense de evlenmese de hiçbir çıkar düşünmeden onun olmaya can atacağım sanırım!” anlıyor: Şimdi Numan elini sallasa, ‘Gel buraya!’ diye eliyle çağırırsa ne söyleyeceklerini ve sonunun nereye varacağını hesap etmeden kalkıp yanına gidebilirdi. Hatta kocası önüne çıksa, iter yürürdü; hele kaynanasını çiğner geçerdi; gözü bir şey görmezdi.” Sevdığı adama içinden seslenir: “Artık yalnız, senin için giyineceğim, senin hoşuna gideceğini düşünerek! Buralara da yalnız seni görmek için geleceğim. Gözüme başka biri görünmeyecek! Ah, ne toy ne budala kızmışım, Cengiz’i sevecekmışım, züppe İlhami’yi beğenmeye kalkmıştım. Bundan sonra bir sen varsın, ömrümün sonuna kadar, atsan, dövsen, ayaklarının altında ezsen de gene sana bağlı kalacağım.”¹²⁸⁵

“Her iş tamam. Avukatım da hazır. Boşanma davası açıyorum. Numan hakikaten mert adammış, sözünde durdu, evleneceğiz. Ailesine de açılmış, onaylarını almış. Ben de babama söyleyeceğim. Dünyanın en mutlu kadını benim, Saliha! Birbirini en çok seven çifti de biziz! Evlenince artık belirli çevreyi bırakacağız. Meğerse Numan o hayattan nefret ediyormuş. Ben de öğreniyorum, beni de tiksindirdi.”¹²⁸⁶

“Şimdi ben onların yardımıyla şu yerlere gelebiliyorum; bu giyimimle prenses gibi başköşeye oturup kurularak! Onlar olmasaydı Numan’ı nerede tanıyacaktım? Yüzüme bakar mıydı acaba? Şimdi Belçika’da bulunan Cengiz için gözyaşları dökcektim. Evde köşe penceresine geçip kendime pazen gecelik dikecektim.”¹²⁸⁷

---

¹²⁸⁵ a.g.e. s.179.

¹²⁸⁶ a.g.e. s.214.

¹²⁸⁷ a.g.e. s.192.

AYIN ON DÖRDÜ

1. ROMANIN KÜNYESİ

Ayin On Dördü romanı, 1980 yılında yayımlanmış bir romandır. Roman dört bölüme ayrılır. Bunlar da kendi arasında numaralandırılır. Birinci Bölüm Heykeltıraş Rıdvan'ın Anlattıkları, İkinci Bölüm Rayiha'nın Anlattıkları, Üçüncü Bölüm Müfettiş Haydar'ın Notlarından ve Dördüncü Bölüm Üçünün Notları başlıklarını taşır. Rahşan adlı kadının öldürülmesi Rıdvan'ın, Rayiha'nın ve Haydar'ın anlatımlarından verilir. Katilin kim olduğunun araştırıldığı romanda macera, gerilim ve aşk iç içedir.

2. ROMANIN ÖZETİ

Rıdvan, otuz yaşına gelmiş bir heykeltıraştır. Karısı Rayiha da yirmi sekiz yaşında bir ressamdır. Bir gece uyumak üzereyken komşuları Rahim kapılarını çalar. Rahşan'ın kim olduğunu bilmediği biri tarafından vurulduğunu, hizmetçisi Dürdane'nin ise bayıldığını söyler. Kendisi de yalnız kalmaktan korktuğu için polis gelinceye kadar onları evine davet eder. Olay yerinde ikisi de Rahşan'ı ölü ve yerde uzanmış bir vaziyette görünce hem şaşırır hem de çok üzürlüler. Polis gelinceye kadar bir süre konuşurlar. Rayiha, Rahim'den silahın bahçede olduğunu ve ona elini sürdüğünü öğrenince büyük bir hata yaptığını söyler. O sırada polis memurları gelir. Rıdvan kötüleştğini söyleyerek eve gider. Kısa süre sonra Haydar adlı polis memuru evine gelerek kendisine sorular sorar.

Rıdvan ve Rayiha, Üsküdar'daki evlerine gitmek için arabaya bindiklerinde bir polis gelerek onları karakola götürür. İkisi de biraz tedirgin olur. İçeri girdiklerinde birinin önceki gece evlerine gelen polis Haydar olduğunu görürler. Haydar asıl katilin Dürdane değil, başkası olduğunu söyler. Rayiha'nın bütün gece cinayete ilgili sorular sorması Rıdvan'ı rahatsız eder. Eve gittiklerinde bu düşüncesini karısına söyler ve onunla adeta bir bebek gibi ilgilenir. Rahatlaması için banyo yaptırır. Rayiha da son günlerde yaşanan olayların psikolojisinin bozulduğunu söyleyerek bir süre Paris'te yabancılarla birlikte yaşamayı teklif eder.

Rayiha ve Rıdvan gemiye binmesinden önce Haydar gemiye binerek onlara bir sürpriz yapar. Haydar, kamarasına yerleştikten sonra hemen güverteye çıkmaz. Akşamüstü kamarasından çıkınca yemek salonunda Rayiha ve Rıdvan ile uzaktan göz göze gelir. Ertesi gün de Rayiha mehtaplı gecelerde ayın on dördünde işlenmiş seri cinayetlerle ilgili bir haberi Haydar'a gönderir. Sonra da akşam karşılaştıklarında bu konuyu konuşurlar. Rayiha, katilin Rahim olduğu konusundaki fikrinde ısrarcıdır. Haydar ise açık sözlü davranarak ondan da şüphelendiğini söyler. Bunun üzerine Rayiha da ona bir oyun oynar. Bir gece herkes uyduktan sonra kamarada buluşurlar. Rayiha önce çok mahzunmuş gibi görünür. Sonra büyük bir soğukkanlılıkla Rahşan'ı kıskançlıktan dolayı kendisinin öldürdüğünü söyler. Ağlayıp sızlanmalar arasında Haydar'dan da hoşlandığını söyler. Haydar bu sözü duyunca çok mutlu olmuştur ve o da kadına olan aşkını ilan ederek aşkının olay gecesi başlamadığını, üç yıllık bir geçmişe sahip olduğunu, onu ilk gördüğü andan beri aklından çıkaramadığını ve bu olayda da ona daha çok yakınlık duyduğunu itiraf eder. Kadın o gece yaptığı bu oyunu kocasına anlatınca Rıdvan kızarak bir daha bu türlü oyunlar oynamamasını tembih eder. Ama Rayiha'nın bilmediği bir şey vardır ki o da kamarasında Haydar tarafından yerleştirilmiş bir mikrofon vardır. Rayiha'nın kocasına anlattıklarının hepsini Haydar duymuş ve hem çok kızmış hem de çok kıskanır. Bir iki gün sonra da Rıdvan ve Rayiha gemiden ayrılır. Birkaç gün Paris'te kalırlar. Rayiha sıkılınca da Londra'ya geçer. Haydar da Rayiha'yı yeniden görmek için Paris'e gider. Ancak onu orada bulamayınca Londra'ya geçer. Rıdvan da karısının bu durumundan artık rahatsız olur. Hemen ilk uçakla İstanbul'a gider. Rıdvan'a göre katil Durmuş Efendi'dir ve ona bir içki masası hazırlatır. İçki masasında karşısına onu alarak konuşturmaya çalışır. Durmuş elindeki silahı Rıdvan'ın göğsüne çevirir; birkaç kez tetiğe basar. Fakat silah boştur. Ertesi gün de karısına bir telgraf çekerek Durmuş Efendi'nin gece su çekerken kaza sonucu bostan kuyusuna düşüp öldüğünü yazar.

3. YAPISAL İNCELEME

3. 1. ANLATICI- BAKIŞ AÇISI

Aydın On Dördü romanı kahraman anlatıcının bakış açısından kaleme alınmış bir eserdir. Bu tip romanlarda kahraman anlatıcı her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duyguları ve hissettiklerini öne çıkarır. Bu anlatıcı tipli eserlerde değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisinin algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini yansıtır. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurmasıyla okuyucuya daha yakındır. *Aydın On Dördü* romanında da olaylar romanın ana kahramanları Rıdvan, Rayiha ve Haydar'ın ağzından anlatılır. Aşağıdaki parça, anlatıcının bu yönünü çok açık bir şekilde ortaya koyar.

Rıdvan, karısına çok ehemmiyet verir. Hatta onun nazarında Rayiha sayesinde tüm kadınlar da değer kazanır.

“Erkeğe kendi karısı, başka kadınlara baktığı zaman onların da tertemiz, pürüzsüz ve sağlam olduklarını düşündürecek kadar kadın cinsine güven telkin eden bir kusursuzluk örneği gibi görünmelidir. Rayiha fizyolojik yönüyle öyledir, ayrıca maneviyat tarafından da... Birçok kadın bende genel manasıyla kadınlığı kıymetten düşürecek hislere yol açmıştı. Karımı tanıdıktan sonra yalnız kendisinin değil, onun yüzünden bütün kadın cinsinin kıymeti nazarında yükseldi. Rayiha'yı anlatmak için sanırım bu sözler yeterlidir.”¹²⁸⁸

Rıdvan'ın kahraman anlatıcı anlatımından sonra Rayiha kahraman anlatıcı olarak karşımıza çıkar. Rayiha, kocasına belli ettirmese de onu çok kıskanır. Hatta Rıdvan'ın eski sevgilisi maktul Rayiha'yı da delicesine kıskanır.

“Kendi kendime nihayet itiraf ediyorum: Rıdvan'a hiç de sır vermediğim halde iki aydan beri artan bir şiddetle Rahşan'ı kıskanıyordum. Kocam böyle bir kıskançlığa sebep olacak hareketlerde mi bulunuyor, eski metresini hala sevdiğini, tekrar ele geçirmek istediğini mi sezdiriyordu? Birbirlerine gizliye bakıyorlar, gülümsüyorlar, aralarında maziye hasretle andıklarını belli eden kaçamaklı işaretler mi alıp veriyorlardı? Bunlardan hiçbiri olmuyordu, olmamıştı. Rıdvan tabiliğini hiçbir zaman kaybetmemişti. Rıdvan da esasen ortalarda görünmüyordu. Gayet ustalıkla ikisini de kontrol altına almıştım. Kontrolü polis romanları mütehasısı bilgisiyle tamamen şüpheye meydan vermeden yaptığıma da emindim. Kıskandığım

¹²⁸⁸ Refik Halit Karay, *Aydın Ondördü*, İnkılâp Kitabevi, İst.2009, s.61.

şey sadece bu değildi. Geçmiş hayatlarını düşünmek, hayalimden geçirmek de beni çileden çıkarıyordu; asıl yorucu olanı da azap çektiğimi Rıdvan'a anlatmamak için biteviye gayret sarf etmemdi. Birkaç defa buhran bile geçirmiştım. Nitekim vaka gecesı yatmaya, odamıza girdiğimiz zaman kapıldığım buhran yüzünden evde duramamış başımı alıp bahçeye fırlamıştım."¹²⁸⁹

Rayiha, polis Haydar Bey'in kendisine olan ilgisini fark edince ona bir oyun oynamak için Rahşan'ın öldürüldüğü gece yaşadığı kıskançlık duygularını ona anlatarak tüm şüphe oklarının kendisine çevrilmesine sebebiyet verir.

Üçüncü kahraman anlatıcı da Haydar Bey'dir. Aşağıdaki satırlarda da Rayiha'nın sürekli kendisine oyun oynamasından bıkmış bir adamın isyanına tanıklık edilir.

*"Katil olur adam... Bu Rayiha katil eder insanı! Diye haykırmak istiyorum; kadın uğrunda işlenen cinayetleri haklı bulacağım neredeyse! Rayiha basamak basamak yükseliyor. Hiçbir şey yapamıyorum; sadece arkasından bakıyorum. Fakat iyice görebiliyor muyum? Manzara dumanlı sanki bir ara açıldı: Gergin çoraplı iki zarif kadın bacağı ve düz ökçeli beyaz ayakkabılar..."*¹²⁹⁰

3. 2. OLAY ÖRGÜSÜ

Roman çoklu olay örgüsü dediğimiz türdendir. Romanda üç ana kahraman vardır. Hepsi de olaya kendi bakış açısından bakar. Romanın birinci kısmı "Heykeltıraş Rıdvan'ın Anlattıkları" adıyla başlar.

Birinci Kısım: Birinci Vaka Parçası: Rıdvan ve karısı Rayiha bir gece birlikte yüzmeye giderler. Bu arada da komşuları Rahşan ve Rahim'i gözetlerler. Eve uyumak için gittiklerinde bir silah sesi duyulur.

İkinci Vaka Parçası: Çift silah sesinin nereden geldiğini anlamaya çalışırken o sırada kapıları çalınır. Telaşla gelen komşuları Rahim Bey'dir. Rahşan'ın kim olduğunu bilmediği biri tarafından vurulduğunu ve Dürdane'nin bayıldığını anlatır. Olay yerine giden karı koca Rahşan'ı ölü ve yerde uzanmış bir vaziyette görünce çok üzülürler. Bu sırada polis memuru Haydar Bey de olayı araştırmak üzere kendileriyle görüşür.

---

¹²⁸⁹ a.g.e. s.61.

¹²⁹⁰ a.g.e. s.191.

Üçüncü Vaka Parçası: Rıdvan ve Rayiha, yaşanan olaylar üzerine kafa dinlemek için Üsküdar'daki evlerine giderler. Ancak Haydar da onları takipten geri durmaz.

İkinci Kısım: Rayiha'nın Anlattıkları: Tek bir vaka parçasından oluşur.

Birinci Vaka Parçası: Rayiha, Rahşan'ın cinayetini çok merak eder ve Rıdvan'ı rahatsız eder. Son günlerde yaşanan olayların psikolojilerini bozmasından dolayı bir süre Paris'te yabancı insanlarla beraber yaşamayı teklif eder. Ertesi gün Rahim Bey'in serbest bırakıldığını öğrenince Rahşan çok tedirgin olur. Evine giyecek eşya almaya gittiğinde Rahim ile karşılaşır. Tıpkı polislerin sorduğu sorular gibi kendisi de bir takım sorular sorar. Rahim de olay gecesi yaşadıklarını anlatır. Adamın yanından ayrıldıktan sonra aklında soru işaretleriyle kocasının yanına gitmek üzere yola çıkar. Rayiha seyahate çıkmadan evvel Haydar ile gözlerden uzak bir yerde görüşerek katilin kim olabileceği üzerine görüş alır.

Üçüncü Kısım: Müfettiş Haydar'ın Notlarından

Birinci Vaka Parçası: Seyahatte Rayiha ve kocasını bir sürpriz bekler. Haydar da onlarla aynı gemidedir. Haydar, Rayiha ve Rıdvan'ı da şüpheli olarak görerek onların izinden gider. Aslında onun amacı daha farklıdır. Daha önceden üç kez görüp de âşık olduğu Rayiha'nın yanında olmak ister. Rayiha da ondaki ilgiyi fark eder fakat kocasına ihanet etmez. Rayiha gemide boş durmayarak Haydar'a oyun oynar ve katilin kendisi olduğunu söyler. Adamı tedirgin ettikten sonra da bunun bir şaka olduğunu belirtir. Haydar'ın ise akli karışır. Gerçekten katil olup olmadığı üzerine düşünürken ona karşı olan duyguları da kendisini allak bullak eder.

Dördüncü Kısım: Heykeltıraş Rıdvan'ın Anlattıkları

Birinci Vaka Parçası: Rıdvan, karısının dedektifliğinden rahatsız olur. Ona göre de katil Durmuş Efendi'dir. Rıdvan hemen ilk uçakla İstanbul'a gelir. Durmuş ile konuşur. Ertesi gün de karısına bir telgraf çekerek Durmuş Efendi'nin gece su çekerken kaza sonucu bostan kuyusuna düşüp öldüğünü söyler.

3. 3. ŞAHIS KADROSU

Romanda üç ana kahraman vardır. Öldürülen bir kadın üzerine üç farklı kahramanın cinayet üzerine yaptıkları yorumlar anlatılır.

Romanın erkek ana kahramanlarından biri Rıdvan'dır. Rıdvan fazla esmer, koyu siyah gözlü, kemikli ve göğsü tüylüdür. İnce, uzun, azıcık İspanyol veya cenup Amerika tipi okşayıcı bir erkektir. Fizik tarafıyla olduğu kadar gülümseyişi, ağzının ruh ferahlığı veren yapısıyla insanlara yaklaşma arzusu veren bir çekicilik vardır. Rayiha'nın Rıdvan'da sevdiği şey bir aldırıp hemen unutulması, hiçbir olaya ehemmiyet vermemesi, çocuksu kayıtsızlığıdır. Rıdvan, sanatkâr ruhunun da katılmasıyla garnitürlenmiş bir erkek güzelidir. Gözleri bir hülya âlemi açarken dişleri kadına istediği ürpertileri verebilir; yani hem okşayıcı, hem ısırıcı güzelliğindedir.

“Ben heykeltıraşım, karım Rayiha da ressamdır. Daha doğrusu ressamdı. Resme çalışmış, bırakmıştı. Yıllardır eline fırça almıyor. Yaşım otuz altı: onunki henüz yirmi sekiz. On senelik evliyiz. Şu var ki heykeltıraşım dediğime bakıp da sakın Akademide hoca olduğuma veya memleketin her tarafına oturtulmuş heykellerle abidelerden bir kaçını da benim yaptığım, mesleğimle para kazandığıma hükmetmeyiniz. Esasen varlıklınız. Henüz belli başlı bir eser veremedim. Başlayıp bitiremediklerim sayısızdır. Daha bir tanesi olsun balçık halinden çıkıp fırınlanmış yahut tunç şekline girmiş değil! Kırkımdan sonra da bir şeyler meydana getireceğim şüphelidir. Ama yine de Heykeltıraş Rıdvan'dır ismim; hep böyle anılırım. Giyinişim de bu husus fa büyük rol oynuyor. Zira sırtımda kadife ceket, kukuletalı yarım palto, kravatsız gömlek, fermuarlı yelek nevinden epeyce acayip elbiseler gören yabancılar bohem bir sanatkâr olduğuma derhal hükmederek etrafa sorarlar: -Necidir? Ressam, bestekâr, şair falan, öyle bir şey mi? ... Kendimle alay etmeyi severim. Fakat birkaç sebebi daha vardır: o elbiseler içinde rahatlık duyduğum muhakkak. Herkese benzemekten, sürü ortasında belirsiz olmaktan da hazzetmem. Bakılmaktan hoşlandığımı saklamayacağım. Merak uyandırmak bana bir nevi keyif verir...”¹²⁹¹

Rıdvan, mesleği heykeltıraş olsa da mesleğini icra ederek para kazanmaktan çok karısıyla beraber ailelerinden kalan mirası yiyerek yaşamını devam ettirir. Biraz da kendini beğenmişlik vardır. Başkalarının ona bakmasından, onunla ilgilenmesinde hoşlanan bir karakterdedir.

Rıdvan'da bir miraşyedilik de vardır. Tembellik ederek çalışmadığı gibi ailesinden kalan mirasın büyük bir kısmını tüketir. Şimdilerde de elinde kalan binayı

---

¹²⁹¹ a.g.e. s.7.

yıkılarak yerine bir apartman diktirmeyi planlar. Onun bu düşüncesinde biraz da zamanın etkisi vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında insanlar arasında apartmanda oturmak ayrı bir ehemmiyet arz eder.

*“Babam Mümtaz Beyden epeyce irad kalmıştı ama çoğunun altından girip üstünden çıktığım için şimdi sadece Harbiye’de oturduğumuz bina elimdedir. Niyetim onu yıktırıp yerine bir apartman kurmak... Bir türlü başlayamıyorum.”*¹²⁹²

Rahşan'ın öldürüldüğünü öğrenince Dürdane'nin kıskançlık krizine girerek eski sevgilisinin canına kıymış olabileceğinden şüphelenir.

Rıdvan karısı ile Londra'da tanışır. Birbirlerine ilk görüşte âşık olur ve bir hafta içinde de nikâh masasına oturur.

*“Rayiha iki yabancı dili mükemmel bilir: Fransızca ve İngilizce. Herkes resim öğrenimini nerede tamamlar? Ya Fransa’da yahut İtalya’da değil mi? Karım başka türlü düşünmüş, Londra’yi tercih etmiş. Kendisine o şehirde rastladım. Vindsor’da bir aile pansiyonunda... Tanıştığımızın haftasında evlenme kararı aldık, esasen ilk günü birbirimizi sevmiştik; birlikte İskandinavya’ya yaptığımız seyahat sonunda da memleketimize dönüp resmen birleştik, üç ay daha geçsin. Ekim ayının sekizinde tam on yıllık evlilik hayatını doldurmuş olacağız.”*¹²⁹³

Rıdvan, Rahşan'ın katilinin Durmuş Efendi olduğunu düşünür. Bu düşüncesini doğrulamak için de tatilini yarım keserek ülkesine döner. Durmuş Efendi'nin o geceki davranışlarına dikkat ederek onun bir kıskançlık krizine girerek kadını öldürmüş olabileceğini düşünür.

*“Elinde kışın kullandığın yün eldiven vardı. Benim hediyem olan halis Belçika malı, incecik yün ipliği ile örülmüş, çok hafif, nazik eldivenlerin teki. Olay sabahı bu eldivenin tekini yıkamış, kuruması için güneşe, pencere teline asmıştın. Gözümle gördüm. O sırada görüp geçmişim ama seyahatte hatırladım. Seni ele veren de işte bu eldivenin teki oldu Durmuş Efendi! Tabanca çoktan kullanılmamıştı, yağlıydı, eldiveni lekelemişti. Onun için yıkamıştın.”*¹²⁹⁴

Rıdvan kendi ipuçlarıyla katilin Durmuş Efendi olduğunu bulur. Daha önceden kendisine hediye ettiği eldivenin tekini olay sabahı Durmuş Efendi, yıkayarak kuruması için ipe asar. Bu eldiven de Rıdvan'ın katile ulaşmasında önemli bir delil aracı olur.

---

¹²⁹² a.g.e. s.8.

¹²⁹³ a.g.e. s.50.

¹²⁹⁴ a.g.e. s.301.

“Hikâyemin o kısmını önceden yazmıştım, tekrar edeyim: Kendisini öldürmesi için eline verdiği tabancayı göğsüme çevirdi. Horozun kalktığını, topun döndüğünü gördüm, görmedim belki; sesini işittiğim için görmüş gibi oldum ve galiba gülümsedim. Öyle bir anda gülümsemek mümkün müdür? Ölümü bekliyor ölüme can mı atıyordum? Hayır! Ben bu ihtiyatsızlığı yapacak ahmaktan değilim. Tetik indi, fakat tabanca patlamadı, bir daha, bir daha indi, gene patlama yok! Sofra bezinin altına başlangıçta sakladığım Beratta’yı kaptığım gibi bir lahza onun göğsüne çeviren şimdi benim. –Tamam, dedim. Şu hareketinle katil olduğunu ispat ettin. Zaten boş silahı bu maksatla eline vermiştim. Kıpırdama! Yedi kurşunu da göğsüne yersin! Elimdeki tabanca doludur. Ertesi günü öğleye doğru getirdikleri bir haber üzerine Harbiye’deki evden Rayiha ‘ya şu telgrafi çektim: ‘Durmuş Efendi dün gece su çekerken, kaza neticesi, bostan kuyusuna düşüp öldü. Hemen geliyorum...”¹²⁹⁵

Rıdvan, Durmuş Efendi’ye bir oyun oynar. Onu katil olmakla itham etmesindeki tüm delilleri ona saydıktan sonra elindeki boş silahı ona verir. Durmuş, hiç düşünmeden tetiğe basar. Fakat Rıdvan, ona dolu silahı verecek acemilerden değildir. Durmuş’un elindeki silah boştur. Boş silahı çekmekle Rıdvan’a göre çoktan katil olduğunu ispatlar. Ertesi gün de Rıdvan karısına bir telgraf yazarak Durmuş Efendi’nin bir kaza neticesi sonucu su kuyusuna düşerek öldüğünü yazar.

Romanın diğer önemli kahramanı Rayiha’dır. Rayiha da tıpkı kocası Rıdvan gibi köklü bir aileye mensuptur. Fiziki olarak azıcık kısa boylu olmasına rağmen latif, sevimli, şuh bir kadındır Rayiha.

“Rayiha, Tülbendçi meşhur Hacı Hamza Efendinin torunudur. Bugün ne büyük baba, ne yerine geçen baba, ne de Kapalıçarşı’daki dükkân kalmıştır. Lakin bir zamanlar vezir vüzerâ konaklarından tutunuz, fakir fukara evlerinde çocuk takımı, ter ve el bezi, başörtüsü olarak kullanılan, göz nuru dökerek boncuk, pul, oya, mercan, sim vs. ile daha sevimli hale getirilen halis Hint malı o canım tülbentlerin helal kazancı Hacı Hamza ailesini mal, mülk, han, hamam, irad, akar sahibi etmiştir. Sultan hamamı civarındaki koca Tülbendçi Hanı’nın ve Kamer Hatun semtinde altı katlı bir büyük apartmanın tamamı Rayiha’nındır.”¹²⁹⁶

Rayiha, Raşan’ın öldürülme meselesine o kadar çok kafa yorar ki katili ancak kendisinin bulabileceğini düşünür.

“Muammayı muhakkak çözeceğim. Ne zabıta ne adliye kimse hiçbir teşkilat cinayette asıl rolü oynayan sebebi bulamaz, bulması imkânsızdır. Katil her kim ise Rıdvan, Dürdane, Rahim Bey veya Durmuş yahut da başkası, Raşan’ı ancak benim bildiğim sebeple öldürdü.”¹²⁹⁷

¹²⁹⁵ a.g.e. s.303.

¹²⁹⁶ a.g.e. s.8.

¹²⁹⁷ a.g.e. s.82.

Rayiha çok akıllı bir kadındır ve Haydar'ın kendisine olan ilgisinin de farkındadır. Bir an onunla evlenmiş olsaydı neler olabileceğini düşünür. Ancak daha sonra düşüncede dahi kocasına ihanet etmiş olabileceğini düşünerek kendinden utanır.

“Onunla evlenmiş olsaydım kendisine yardımım dokunurdu; cinayetlerin esrarını beraber çözerdik; ne tatlı münakaşalar ederdik, diyorum. Fakat birdenbire kızardığımı hissettim. Kapıldığım merak yüzünden Rıdvan'a halimden olsun, velev ki şimdiki kocamı tanımadan evlendiğimi tahayyül ettiğim bir erkekle ihanet fikri beni utandırdı, üzüldüm.”¹²⁹⁸

Rayiha, Rahim'in katil olduğuna o kadar çok inanmaktadır ki tezini kimse kabul etmese de sadece kendisini haklı çıkarmak adına araştırma yapar.

“Rahim katildir, hem de üç kadının katili bir canavar! Benim bildiğim birinci ve üçüncü cinayetleri arasında ikincisini İzmir ve havalisinde işledi. Bunun da meydana çıkaracağım. Belki adalet karşısında hiç birini ispat edemeyeceğim, tezimi kimse kabule yanaşmayacak. Fakat kendim emin olacağım, haklı çıktığıma kendimi inandıracacağım ya! Yeter!”¹²⁹⁹

Rayiha, ayın on dördünün insan psikolojisi üzerinde durarak bu sebepten dolayı Rahim'in Rahşan'ı öldürmüş olabileceği ihtimali üzerinde durur.

“Bütün bunlar o geceki mehtabın her mehtaba benzemeyen bambaşka tesirinden dolayı olmuştu. Fikrimce ay daima aynı ışığı vermiyor. Galiba ara sıra atmosferdeki değişiklikler yüzünden ışığı sinir sistemimiz ve dolayısıyla ruhumuz üzerinde bozukluğa sebep oluyor; en doğrusu aydınlığı zehir haline geliyor; bunu gözlerimiz ve derimizle alıyoruz. Keyif verici, kudurtucu bir zehir bu! Esasta ruh hastası olanları katil ediyor. O katilleri mazur göreceğim neredeyse! Beni de o gece ve bir defa da genç kız iken yarı deliye çevirmişti.”¹³⁰⁰

Rayiha Haydar'ın kendisine olan ilgisini kullanarak dikkatini çekmek amacıyla ona bir oyun oynamak ister. Yurt dışına seyahat ettikleri bir gün gemide Haydar'a katilin kendisi olduğu yalanını söyler.

“Daha evvel öte tarafı gözetlediğimiz duvar kenarına geldim. Rahim Beyin kumsalına baktım. İncirin iki metre kadar uzağında yan yana oturuyorlardı. Ay bizim taraftan vurduğu için ağacın gölgesi onlara doğru uzanmıştı ama çapraz düşüyordu, aydınlıkta idiler. Bir ara kucaklaştılar. Sonra kadın boylu boyunca yattı. Başını erkeğin dizine koymuştu. Saçları öyle parlıyordu ki... Mükemmel bir hedefti. Aradaki mesafeyi hesapladım. On metreden fazla, ne kadar nişancı olsam bunu

¹²⁹⁸ a.g.e. s.126.

¹²⁹⁹ a.g.e. s.151.

¹³⁰⁰ a.g.e. s.211.

gözüm tutmadı... Aklım başımda idi. Eğer akıl denilebilirse buna. Bir müddet onları seyrettim. Belki yatağıma dönecektim. Zayıf bir bezginlik duydum. Aksi gibi tam o sırada Rahim Bey, kadının başını eliyle kaldırıp kuma yavaşça koydu, kalktı. Köşke doğru yürüyordu. Rahşan tek başına kalmıştı. Anladım, Rahim içeriden bir şey getirmeye gidiyor. Gidip gelmesi mesafe itibariyle beş on dakika sürer. Elbette de biraz da oyalanacak, getireceği şeyi arayacaktı, hele üst kata çıkacaksa... Kayalığa koştum; sonra patikadan deniz kıyısına indim. Üzerimde, siz de görmüştünüz, önden aşağıya kadar düğmeli basma bir elbise vardı, içinde mayo, ayaklarımda lastik terlikler... Birini öldürmek ihtiyacıyla kıvranıyordum; ancak öldürünce asıl benliğime döneceğimi biliyordum. Rahşan'a düşman mı idim? Kocamın eski bir metresidir diye kızıyor, uykularım mı kaçıyor? Hayır, öyle bir şey yoktu. Ancak bir fahişe olmasından iğreniyordum. O derece güzel bir vücut içinde mundar, sefil, iradesiz bir ruh. Midem bulanıyordu.”¹³⁰¹

Rayiha, Haydar'a oynadığı oyundan başlangıçta mutlu olsa da onun mesleği ve duyguları arasında yaşadığı gelgiti düşününce yaptığından pişmanlık duyar.

“Adamcağıza yirmi dört saatten beri dayanılmaz bir azap çektiriyorum. Hele, bu sabah gün ağarırken kamarasına döndükten sonraki saatleri muhakkak çok yıpratıcı olmuştu. Uçuk benizi, belermiş gözleriyle bara girince perişanlığı yüzünde okudum. Yaptığıma üzüldüm.”¹³⁰²

Romanın erkek ana kahramanlarından biri de Haydar'dır. Haydar, kırk beşinde düzgün kıyafetli, olgun bir adamdır. Haydar iyi gelimli bir aileye mensup olmasına rağmen zevk aldığı için polis olur.

“Olgun erkeğin de hali bir başka, dedim. Polis romanlarındaki dedektif veya polis amiri tiplerine hiç benzememesi, ipek gömleği, gri pantolonu ve karyagdıllı İngiliz kumaşından spor ceketiyle daha ziyade irad sahibi işsiz bir kadın düşkününü andırması da hoş! Hâlbuki Recai onun şayet vazifeden çekilirse yeri doldurulmayacak bir polis amiri olduğunu söyledi. Geliri yolunda bir ailedenmiş, bu işi zevk için yapıyormuş.”¹³⁰³

Haydar, Rayiha'yı sadece Rahşan'ın öldürüldüğü gece görmez. Onu daha önce üç kez çeşitli yerlerde görür. Ancak üçünde de genç kadın kendisiyle ilgilenmek yerine yüzüne bile bakmaz. Başlarda bu duruma alınsa da bir taraftan da zevk duyar. Onunla bu cinayet sonunda rastlantı olarak karşılaşması da içten içe büyük bir mutluluk verir.

---

¹³⁰¹ a.g.e. s.223.

¹³⁰² a.g.e. s.241.

¹³⁰³ a.g.e. s.125.

Haydar'ın katili aramak için çıktığı yolda Rayiha ile karşılaşması ve onunla arkadaş olması onun için büyük bir mutluluk olur. Fakat âşık olduğu Rayiha'nın kendisine oynadığı oyunlar da onu deliye döndürür.

“Sevincimin sebebini izaha lüzum yok. Rayiha benimle ve cinayetle hala meşgul ya... Daha ne isterim. Onda bu dedektiflik hevesi devam ettikçe elbette barışırsız ve büyük bir ihtimalle çok iyi arkadaş oluruz.”¹³⁰⁴

“Rayiha nihayet katil olduğunu söyledi. Cinayetin bir kadın tarafından işlendiğini ilk önce tahmin etmiştim ve başlangıçta katilin Dürdane olduğu kanaatine varmışım. Rahşan ile Rayiha'nın da aynı cinsten, aynı numara ayakkabı giymiş olmaları da gözümünden kaçmamıştı. Ancak kumdaki izler yalnız incir ağacının etrafında vardı; heykeltıraşın duvarı ile ağaç arasında yüründüğüne dair bir belirti bulamamışım. Şimdi anlaşıyordu ki Rayiha, ayaklarını sudan çıkarmadan ta oraya kadar kumlara basarak gelmiş ve deniz tabiatıyla o izleri ben olay yerine yetişinceye kadar silmiş... Ne yapacağım? Rayiha'yı tevkif mi edeceğim? Yoksa ikindi üzeri karı kocaya da söylediğim gibi kendi eliyle cezasını vermesi için katile fırsat mı kazandıracağım? Evet, belki de hüküm idama kadar gitmeyecek belki de ona deli muamelesi edilecek, Bakırköy'üne kapatacaklar. Bu ölümden daha berbat bir sonuç olmayacak mı? Esasen diyorum, benden başka kimse Rayiha'dan şüphelenmedi, ben de şüphemi resmiyete dökmedim...”¹³⁰⁵

Rayiha'nın katil olabileceğinden şüphelenir. Hatta bir gece Rayiha yanına giderek katilin kendisi olduğunu söyler. Haydar, şüphelerinin doğru olduğuna sevinmek bir kenara aklı ve duyguları arasında bir ikilem yaşamaya başlar. Bir yandan onun kendisi yüzünden ceza görmesinin canını acıtacağını bilirken diğer yandan da saklamasının mesleğine ihanet olacağını bilincindedir.

Haydar, duygularının dediğini yapan bir polistir. Rayiha yerinde bir başkası olsaydı çoktan cinayeti çözecek, suçluya gereken cezanın verilmesini sağlayacaktı. Ancak karşısındaki kişi Rayiha söz konusu olunca eli kolu bağlanır.

“Ondan ilk dakikada şüphelenmişim. Eğer hiç tanımadığım, cazibesi altında kalmadığım bir kadın bir başkası olsaydı katili çoktan, ertesi günü elimize geçmiş bulunacaktı. Kendi kendimi aldatmaya çalıştım, Rayiha'ya mesuliyeti yüklememek için zekâmı, mantığımı teptim. Bunlar yetmiyormuş gibi arkasından vapura koştum; yapmadığım budalalık, münasebetsizlik kalmadı. Netice şu: Mesleğime ihanet.”¹³⁰⁶

---

¹³⁰⁴ a.g.e. s.185.

¹³⁰⁵ a.g.e. s.225.

¹³⁰⁶ a.g.e. s.236.

Rayiha, kendisini ne kadar kötü gösterirse göstereceği Haydar'ın duygularında herhangi bir değişim olmaz. Her şeye rağmen onun insanı yumuşatan, affettiren cazibesinin etkisindedir.

“Muhabbetle dolu kalbim beni dindarlığa götürüyor; şifa bulması için dua ediyorum. Rayiha o kadınlardandır ki ne yapsalar, ne çirkin, iğrenç, hatta zalim fiillerde bulunsalar yüzlerinin kendilerine has bir masumluluğu, manevi temizliği, çocuksu vaazı vardır; buna ayrıca affettirici, mazur gösterici pek hususi bir cazibelik de katılır. İnsanı daha yumuşatır, mazeretler ve hafifletici sebepler aramaya sevkeder.”¹³⁰⁷

Romanda bu ana kahramanlar dışında şüpheliler arasında bulunan Dürdane, Rahim ve Durmuş Efendi de olaya hareketlilik kazandıran yardımcı kahramanlardır.

Romanda katilin kim olduğunu araştıran ana kahramanlarımız dışında bir de şüpheli konumunda olan kahramanlar vardır. Bunlardan biri katil olarak ortaya atılan Dürdane'dir. Dürdane görgüsüz ama seksapelli bir kadındır.

“Dürdane, müteahhidin aynı zamanda hem hizmetçisi hem kâhya kadını hem de metresidir. Edirneli ve dul olduğunu bir vesile icat ederek biraz uğradığı gün kendisi söylemişti. Simsiyah parlak gözlü, gür çatık kaşlı, yanakları benli, ufak tefek, dolgun göğüslü ve dolgun kalçalı bir esmer... Bayağı bir şey ama çekici... Erkeklerin hoşlandığı, erkekte hoşlanır kadınlardandı.”¹³⁰⁸

Dürdane Rahim Bey'e âşıktır. Onun katil olarak hapse girmesini istemediğinden suçu üstüne alır.

“Esasen deli fişengane birisi idi. Katil olmakla övünmeye kalkışmış, aşüfte. Memurun söylediğine bakılırsa hala ısrar ediyormuş: Vuran benim! Beyden kıskandım! diye. Serbest bırakacaklarına Bakırköy'üne yollasalar, daha iyi ederler.”¹³⁰⁹

“O hali birdenbire görünce düşünüp bayılmış, ayrılınca ne yaptığını, neler söylediğini bilmiyormuş, ilaçlar vermişler, iğneler yapmışlar, ancak üç gün sonra kendine gelmiş, gelince de işi anlamış. ‘Ben söylediklerimi bilmiyorum demiş, bırakmışlar.’”¹³¹⁰

Rahşan'ı yerde yatarken görmüş olan Dürdane, girdiği şok sonucu suçu üstüne alır. Ancak kendine geldiği vakit katil olmadığını söyler.

---

¹³⁰⁷ a.g.e. s.267.

¹³⁰⁸ a.g.e. s.10.

¹³⁰⁹ a.g.e. s.65.

¹³¹⁰ a.g.e. s.147.

Romanda zavallı Rahşan'ın ölümünden birinci dereceden şüpheli bir süredir birlikte yaşadığı Rahim'dir.

“Rahim temkinli bir adamdır! Hafiflikler yapmak istemez. Sen bu adamı bir eğlence yerinde gördün mü hiç? Saatinde işinin başına gider, saatinde döner, sosyeteden pek de hoşlanmaz. Henüz kırkına ayak basmamış ama hayatı dış görünüşüyle altmışlık!”¹³¹¹

Rahim, kendisini sorguya çeken polis memuruna Rahşan'ı öldürmek için bir sebebi olmadığını söyleyerek maddi durumu kötü olduğu için evinde misafir ettiğini açıklar. Üstelik Rahim Rahşan'ı yerde yatıyor görünce şok geçirir.

“İstanbul'a döndüğü zaman mali durumu iyi değildi. Hatta çok fena idi. Giderken mobilyasına kadar satmış, evi bırakmıştı. Ayrıca borçlu idi de. Alacaklılarına görünmekten, geri geldiğini sezdirmekten çekiniyordu. Eh, bekârdım, yazlıktaki köşküm de hem geniş hem bir bakıma izbe idi. Mazur göreceğinizi ümit ederim. Buraya çağırdım. Kimseye hareketimin hesabını vermeye mecbur olmadığımı takdir buyurursunuz.”¹³¹²

Olayda kahramanların bir arada bulunmasını sağlayarak romanda önemli bir yer edinen kişi maktul Rahşan'dır. Rahşan bir aralık oyunculuk yaptıysa da bunu bir kenara bırakarak hafif meşrep yaşamayı tercih etmiş bir kadındır.

“Rahşan bir ara sahneye çıkmış, beyaz perdede görünmüş, hepsini bırakıp hafif meşrepçe yaşamış bir kadındır. Kısa bir müddet benimle sonra bir otel sahibi ile ondan ayrılınca bir Amerikalı subayla metres hayatı geçirmiştir. İki yıldır yabancı memleketlerde idi. Döneli beri kendinden bahsettirmede ve günün birinde komşu köşkte meydana çıktı.”¹³¹³

“Rahşan'ın ayakları çıplaktı, ayak tırnakları da boyalı. Göğsü dolgun, beli ince, bacakları yan yana ve gayet biçimli duruyor. Malum mecmualarda rastlanan artistik plaj resimlerini andırıyor: Kumdaki izlerle, vücuduna vurulmuş ay ışığıyla ve memnun çehresiyle o vücut ki mayonun örttüğü kısımları bile bence meçhul değildir. Şaşıyorum: On yıl önceki kadar, belki daha körpe kalmış. Talihsiz Rahşan!”¹³¹⁴

Öldüğü zamanki durumu insanın canını acıtacak vaziyettedir. Sanki ölmüş bir kadın değil de bir moda dergisine poz vermişçesine yere uzanır.

---

¹³¹¹ a.g.e. s.12.

¹³¹² a.g.e. s.102.

¹³¹³ a.g.e. s.16.

¹³¹⁴ a.g.e. s.26.

Rahşan, hayatı dolu dolu yaşama uğruna gençliğini yitirmiş bir kadındır. Birçok erkeğin hayatına almak isteyeceği güzellikte bir kadındır. Ancak o evlenmek yerine dünyanın zevklerine vararak yaşamayı tercih eder.

“Hafif bir pelteklikle ne tatlı konuşurdu. Konuşmasına menekşe gözlerinin manalı bakışları da adeta yardım eder, anlattığını canlandırırdu. Bir erkekten haz ettiği müddetçe onun esiri, halaylığı, eski anlamı ile odalığı olur, bütün zevklerini yerine getirirdi. Dünya ideal bir ‘dömimonden’ kaybetti, beynelmilel yüksek bir fahişe! Rahşan isteseydi çok zengin bir adamla evlenirdi, çoluk çocuk sahibi de olurdu. Büyük bir ihtimalle mükemmel bir zevce bile! İzdivaca yanaşmadı, hayatı ciddi tarafından hiç almadı ki.”¹³¹⁵

Romanın yardımcı kahramanlarından olan Durmuş Efendi, kolaylıkla memnun olan inanlardan değildir. Baş zevki özellikle hükümet tarafından yapılanları beğenmez. Yapılanları iğneli sözlerle çekiştirir. Rıdvan da dâhil kimseye itimadı yoktur. Ancak Rayiha’ya hayrandır.

“Beni ona layık görmez; gözleri: Sana başka türlü bir koca isterdi! O zaman görmeliydik seni! Deyip durur; aldırımam. Hani, biraz da hak veririm.”¹³¹⁶

Rıdvan kendi ipuçlarıyla katilin Durmuş Efendi olduğunu bulur. Daha önceden kendisine hediye ettiği eldivenin tekini Durmuş Efendi, olay sabahı yıkayarak kuruması için ipe asar. Bu eldiven de Rıdvan’ın katile ulaşması için önemli bir delil aracıdır.

“Elinde kışın kullandığın yün eldiven vardı. Benim hediyem olan halis Belçika malı, incecik yün ipliği ile örülmüş, çok hafif, nazik eldivenlerin teki. Olay sabahı bu eldivenin tekini yıkamış, kuruması için güneşe, pencere teline asmıştın. Gözümle gördüm. O sırada görüp geçmişim ama seyahatte hatırladım. Seni ele veren de işte bu eldivenin teki oldu Durmuş Efendi! Tabanca çoktan kullanılmamıştı, yağlıydı, eldiveni lekelemişti. Onun için yıkamıştın.”¹³¹⁷

“Hikâyemin o kısmını önceden yazmıştım, tekrar edeyim: Kendisini öldürmesi için eline verdiğim tabancayı göğsüme çevirdi. Horozun kalktığını, topun döndüğünü gördüm, görmedim belki; sesini işittim için görmüş gibi oldum ve galiba gülümsedim. Öyle bir anda gülümsemek mümkün müdür? Ölümü bekliyor ölüme can mı atıyordum? Hayır! Ben bu ihtiyatsızlığı yapacak ahmaktardan değilim. Tetik indi, fakat tabanca patlamadı, bir daha, bir daha indi, gene patlama yok! Sofra bezinin altına başlangıçta sakladığım Beratta’yı kaptığım gibi bir lahzada onun göğsüne çeviren şimdi benim. –Tamam, dedim. Şu hareketinle katil olduğunu ispat ettin. Zaten boş silahı bu maksatla eline vermiştim. Kıpırdama! Yedi kurşunu da

¹³¹⁵ a.g.e. s.30.

¹³¹⁶ a.g.e. s.39.

¹³¹⁷ a.g.e. s.301.

göğsüne yersin! Elimdeki tabanca doludur. Ertesi günü öğleye doğru getirdikleri bir haber üzerine Harbiye'deki evden Rayiha 'ya şu telgrafi çektim: 'Durmuş Efendi dün gece su çekerken, kaza neticesi, bostan kuyusuna düşüp öldü. Hemen geliyorum...'”¹³¹⁸

Durmuş Efendi, esasta nasıl olduğu bilinmeyen ancak Rıdvan'ın notlarına göre kuyudan su çekerken ölür.

Rayiha'nın Rahmi hakkında bilgi toplamak için gittiği Doktor Münci, doktor olmasına rağmen mesleği dışında her işle uğraşan bir adamdır.

“Münci tıp doktorudur, ama mesleği ile meşgul olmaz, muayenehanesi yoktur, ne yapar? Doktorluktan başka her şey: Dudak ruju, tırnak cilası, ter cilası, çocuk pudrası... Bunları piyasaya sürer, iflas eder. Emlak komisyonculuğuna başvurur, vazgeçer. Şimdi bir günde vücutlara abanoz esmerliği veren bir deniz kremiyle meşgulmüş.”¹³¹⁹

Romanın yardımcı kahraman olarak öne çıkan isimlerden biri de Gülhun'dur. Gülhun da cinayetin neden işlenmiş olabileceği üzerine fikir yürütür. Gülhun'a göre ise cinayeti işleyen Rahim değil kadını kıskanan başka bir erkektir.

“O âşık bu cinayeti ya kıskançlığından işledi yahut belki de servetini kaptırduğundan dolayı intikam almak için... İnsanları en ziyade tahrik eden iki büyük hırstan birinin belki de ikisinin tesiri altında... Rahim Bey hakkında aynı şeyleri söyleyemeyiz. Zira sizden öğrendim. Kadın ancak kısa zamandan beri evindedir ve müteahhit onun uğrunda bir servet kaybetmemiştir. Kıskanması da bahis konusu olamaz. Kadın yanındadır. Birlikte kavgasız ve gizli yaşamaktadırlar. Niye öldürsün?”¹³²⁰

3. 4. ZAMAN

Ayın On Dördü romanında olaylar bir aylık zaman diliminde geçer. Rahşan'ın ölümü ile başlayan olay, katilin kim olabileceği üzerine yapılan bir araştırmayla devam eder. Rıdvan, Rayiha ve Haydar adlı polis bu süreç içerisinde kendi açılarından öldürülme olayını yorumlarlar. Katilin gerçekte kim olduğu yönünde her biri farklı bir fikir yürütür.

---

¹³¹⁸ a.g.e. s.303.

¹³¹⁹ a.g.e. s.56.

¹³²⁰ a.g.e. s.85.

Romanın vaka zamanı ise yaklaşık on bir senelik zamandır. Rıdvan, karısı Rayiha ile evlenmeden önce küçük bir gönül macerası yaşadığı Rahşan'ı yerde ölü halde görünce onunla yaşadıklarını hatırlar.

“Evet, Rahşan idi. Rayiha ile evlenmeden tanışıp küçük bir macera geçirdiğim kadın. Vaka on bir seneliktir, ben yirmi beş yaşındaydım, kız daha on sekizinde. Demek oluyor ki Rahşan bugün on otuzuna basmamıştır.”¹³²¹

Haydar, ümitsiz bir aşkla sevdiği Rayiha'yı ilk gördüğü günü hiçbir zaman aklından çıkaramaz:

“Ben Rayiha'nın –birinci rastlayışımızdı bu- Güzel Sanatlar balosundaki elbisesini unutamadım. Hâlbuki unutulacak basitlikte sadece siyah dantelden, göğsü ve sırtı bile siyah tülle örtülü bir yarım tuvaletti. Esasen o yıl savaş dolayısıyla kıyafet balosu yapılmamıştı. Baloya erkeklerden koyu renk veston ile kadınlardan dekoltersiz gelenler az değildi. Nitekim Rıdvan da smokin giymemişti.”¹³²²

Polis Haydar, Rayiha'yı gerçekte ilk kez Rahşan'ın öldürüldüğü gece değil aylar öncesinde bir kıyafet balosunda görür ve etkisinden kurtulamaz.

Romanda zaman konusunda asıl önemli olan Rahşan'ın ayın on dördünde öldürülmüş olmasıdır. Rahşan'ın öldürülmesi üzerine teori üreten Rayiha onun böyle bir günde öldürülmesinin bir tesadüf olmadığı kanısına varır. Bu yüzden yerli ve yabancı kaynaklardan yaptığı araştırmalarla bu tezini polis Haydar Bey'e ispat etmek ister.

“Bütün bunlar o geceki mehtabın her mehtaba benzemeyen bambaşka tesirinden dolayı olmuştu. Fikrimce ay daima aynı ışığı vermiyor. Galiba ara sıra atmosferdeki değişiklikler yüzünden ışığı sinir sistemimiz ve dolayısıyla ruhumuz üzerinde bozukluğa sebep oluyor; en doğrusu aydınlığı zehir haline geliyor; bunu gözlerimiz ve derimizle alıyoruz. Keyif verici, kudurtucu bir zehir bu! Esasta ruh hastası olanları katil ediyor. O katilleri mazur göreceğim neredeyse! Beni de o gece ve bir defa da genç kız iken yarı deliye çevirmişti.”¹³²³

İnsanlar arasında dolunayın etkisine olan inanç çok yaygındır. Hatta birçok ülkede polisler ve hastanelerin acil servis personeli, dolunay olduğu zaman işlenen suçların, intiharların, trafik kazalarının daha da çoğaldığını, insanların renkleri görme özelliklerinin azaldığını, sara nöbetlerinin sıklaştığını, sinir hastalarının uykusuzluktan daha çok yakındıklarını söyler. Eskilerin Ay'ın bu dönemlerine

¹³²¹ a.g.e. s.10.

¹³²² a.g.e. s.155.

¹³²³ a.g.e. s.211.

bağladıkları etkilerin büyük kısmının boş inançlar olduğu bir gerçektir. Romanda da Rayiha, cinayetin ayın on dördünde işlendiğinin üzerinde durur. Ayın on dördü ona göre insan psikolojisi üzerinde farklı etkiler uyandırır.

“Ay gökte pek masum, şair yaradılışlı, nazik görünmesine rağmen, insanların cinsi zevki, kudreti üzerinde yaman tesirler yapan, çok defa normal münasebetlerle çocuk üremesine yarayan, bazen de anlattığım korkunç, iğrenç cinayetlere zemin hazırlayan kısacası çok defa mukadderatımıza hâkim olan esrarlı bir peyktir.”¹³²⁴

“Siz 14 defa katil olmuş bir İtalya'nın nihayet yakalandıktan sonra doktora söylediklerini okudunuz mu? Okumaya vakit bulamıyorsunuz tabi. Anlatayım. Bu canavar demişti ki: Gökte ay yuvarlak şekle girdi mi kendimde müthiş bir değişiklik duyarım, adeta kanım damarlarımda parlamaya başlar, yerimde duramam. Kuvvetim artmış gibidir. Kan görmek, birini öldürmek ihtiyacıyla kıvrandığım bir sırada nihayet kendimi zapt edemem. Etsen çıldıracağıma şüphe yoktur. Artık önüme geleni öldürmekten başka bir şey düşünemez hale girerim ve öldürürüm; öldürdükten sonra da rahatlarım... Ruhیاتçılar ay ışığının yaşlı erkekler üzerinde bile müessir olduğunu ve durgun yaradılıştaki gençleri de... Vahşi kabilelerden bazısı da aya tapar; zira ayın nesli yetiştirme hususunda büyük tesiri olduğuna inanırlar...”¹³²⁵

3. 5. MEKÂN

Romanda mekân oldukça geniş bir coğrafyada teşekkül etmektedir. Fakat bu mekânların kahramanlar üzerinde bıraktığı tesir üzerinde fazla durulmaz. Yalnız şu var ki kahramanlar için bu mekânlar bir kaçış, içinde buldukları baskı yaratan ortamdan uzaklaşmak için bir sığınak olur. Buralarda hem gezerek kafalarını dağıtmak isterler hem de etkisinden kurtulamadıkları cinayet üzerine bir takım teoriler üretirler.

“Rahim ile Paris'te oturduğu semt: Öğrenci semti değildi. Notre Dame de Lorette Sokağı, 82 numara. Alt katı trotüezler işgal ediyordu.”¹³²⁶

Rıdvan, Rahşan'ın cinayetinden dolayı çok bunalır. Rayiha'ya Paris'e gitmeyi teklif eder. Kimseyi tanımadıkları yerde rahatça davranabilmek ve nefes alabilmenin ikisine de iyi geleceğini düşünür.

---

¹³²⁴ a.g.e. s.207.

¹³²⁵ a.g.e. s.201.

¹³²⁶ a.g.e. s.60.

“Paris yazın tenhalaşınca daha sevimli, cana yakın bir şehir olur. Doğruca oraya gidelim. Dar gelirlili insanlar gibi yaşayalım; yarı işçi, yarı öğrenci, biraz da muhacir hayatı. Arabamız burada kalsın; ne büyük oteller, ne büyük gazinolar, ne büyük plajlar. Yol uğrağı aile pansiyonlarında kalırız, nehir kenarı kahvelerinde yer içer, dans ederiz. Bunlar bizi gençleştirir, birbirimize daha da yakınlaştırır; köksüz, ne milletten oldukları bilinmez bir takım acayip tiplerle düşer kalkarız; hikâyelerini dinler, eğlenir, biraz da dünyayı öğreniriz.”¹³²⁷

Haydar, Raşan’ın ölümünü bahane ederek Rayiha’yı adım adım takip eder ve ülke ülke gezer.

“On gündür Fransa ile İtalya kıyılarında, Nis-Spezia arasında dolaşıyorum; Riviera denilen sahil ve büyük korniş üzerinde avlanmaya çalışıyorum. Birkaç tanıdığa rastlamadım değil; fakat beş on kelime hoşbeşten sonra yoluma devam ettim... Nihayet on birinci gündü, Nis’ten uçak ile Paris’e gitmeyi tasarlarken otelin holinde akrabamdan sinemacı Aşir Ünlü’ye rastladım...”Onlardan Paris’te Rıdvan ve karısına rastladığımı öğrenir.”¹³²⁸

---

¹³²⁷ a.g.e. s.93.

¹³²⁸ a.g.e. s.272.

4. TEMATİK İNCELEME

4. 1. SOSYAL TEMALAR

4. 1. 1. Evlilik

4. 1. 1. 1. Evlilikte İhanet: Rahim ve Rahşan evlenmek yerine birlikte yaşamayı tercih eder ve Rahim'in evinde yaşamaya başlar. Rahşan'ın maddi açıdan zorlandığı bir anda Rahim ona yardım ederek evini açar.

“Hafif bir pelteklikle ne tatlı konuşurdu. Konuşmasına menekşe gözlerinin manalı bakışları da adeta yardım eder, anlattığını canlandırırdu. Bir erkekten haz ettiği müddetçe onun esiri, halaylığı, eski anlamı ile odalığı olur, bütün zevklerini yerine getirirdi. Dünya ideal bir ‘dömimonden’ kaybetti, beynelmilel yüksek bir fahişe! Rahşan isteseydi çok zengin bir adamla evlenirdi, çoluk çocuk sahibi de olurdu. Büyük bir ihtimalle mükemmel bir zevce bile! İzdivaca yanaşmadı, hayatı ciddi tarafından hiç almadı ki.”¹³²⁹

Rahim, kendisini sorguya çeken polis memuruna Rahşan'ı öldürmek için bir sebebi olmadığını tam tersine maddi açıdan zor durumda olduğu için ona yardım ettiğini belirtir.

“İstanbul'a döndüğü zaman mali durumu iyi değildi. Hatta çok fena idi. Giderken mobilyasına kadar satmış, evi bırakmıştı. Ayrıca borçlu idi de. Alacaklılarına görünmekten, geri geldiğini sezdirmekten çekiniyordu. Eh, bekârdım, yazlıktaki köşküm de hem geniş hem bir bakıma izbe idi. Mazur göreceğinizi ümit ederim. Buraya çağırdım. Kimseye hareketimin hesabını vermeye mecbur olmadığımı takdir buyurursunuz.”¹³³⁰

4. 1. 1. 2. Evlilikte Aşk ve Uyum: Rıdvan ve Rayiha birbirlerini büyük bir aşkla severek evlenirler. Rıdvan Rayiha'yı yüzüne bakmakla doymayacak, okşamakla kanmayacak şekilde büyük bir arzu ve tutku ile sever.

“Fakat bu kızcağızda yaşına uymayan olgun kadın istekliliği, hünerlilik vadeden bir arzu vericilik buluyorum. Bir anda istek kesildim. Hem de hoyrat bir arzu. Bu yüze bakmakla doyamayacak, onu okşamakla kanamayacağım. Örselemek, yıpratmak, hatta yok etmek lazım. Sanki ve galiba vahşi vahşi bakıyorum, gözlerim de Pars yırtıcılığının mavimtırak ışığı mı parlıyor ne? Kısacası müthiş bir ihtiras dalgasına kapılmış haldeyim...”¹³³¹

¹³²⁹ a.g.e. s.30.

¹³³⁰ a.g.e. s.102.

¹³³¹ a.g.e. s.16.

Rıdvan karısını fizyolojik olduğu kadar maneviyat noktasında da sever. Onu tanıyınca kadar kadınlara kıymet vermezken onu tanıdıktan sonra diğer başka kadınlara dahi ayrı bir önem vermeye başlar.

“Erkeğe kendi karısı, başka kadınlara baktığı zaman onların da tertemiz, pürüzsüz ve sağlam olduklarını düşündürecek kadar kadın cinsine güven telkin eden bir kusursuzluk örneği gibi görünmelidir. Rayiha fizyolojik yönüyle öyledir, ayrıca maneviyat tarafından da... Birçok kadın bende genel manasıyla kadınlığı kıymetten düşürecek hislere yol açmıştı. Karımı tanıdıktan sonra yalnız kendisinin değil, onun yüzünden bütün kadın cinsinin kıymeti nazarında yükseldi. Rayiha’yı anlatmak için sanırım bu sözler yeterlidir.”¹³³²

Rıdvan’ın kendisini sevdiği kadar Rayiha da onu aradan on yıl geçmesine rağmen hala büyük bir aşkla sever.

“Rıdvan beni gönlümün ihtiyacı kadar seviyor, hudutsuz bir sevgi. Ben de kendisinden on yıl sonra hala ilk okşanan bir genç kızın aldığı zevki duyuyorum. Ne kadar romantik insanlarız. Bir arada elli yıl yaşayabilsek Victor Hugo ile Juliette’de olduğu gibi aşkımız hüviyetinden bir zerre kaybetmeyecek...”¹³³³

4. 1. 2. Maddi/ Parasal Güç

4. 1. 2. 1. Fakirlik: Rıdvan ve Rayihaların kâhyası Durmuş Efendi, fakir birisidir. Rıdvan’a göre Durmuş Efendi, onu çok kıskanır. Rayiha’nın yanına Rıdvan’ı bir türlü yakıştıramaz. Rıdvan da bunu sezdiği için Durmuş Efendi’yi hiç sevmez.

“Kolaylıkla memnun olur inanlardan değildi. Baş zevki özellikle hükümet tarafımdan yapılanları beğenmemek, ilerisine varmamakla beraber bunları iğnelemekle beraber bunları iğneli sözlerle çekiştirmektedir. Kimseye itimadı yoktur, bana bile! Ancak Rayiha ’ya hayrandır, gözlerinden okuyorum: Beni ona layık görmez; gözleri: Sana başka türlü bir koca isterdi! O zaman görmeliydik seni! Deyip durur; aldırمام. Hani, biraz da hak veririm.”¹³³⁴

Rahim’in hizmetçisi Dürdane de yine fakir bir kadındır. Dürdane de fakir bir kadın olmasına rağmen çekiciliği ve seksiliği ile erkekleri etkilemeyi başarır.

¹³³² a.g.e. s.61.

¹³³³ a.g.e. s.129.

¹³³⁴ a.g.e. s.39.

“Dürdane, müteahhidin aynı zamanda hem hizmetçisi hem kâhya kadını hem de metresidir. Edirneli ve dul olduğunu bir vesile icat ederek biraz uğradığı gün kendisi söylemişti. Simsiyah parlak gözlü, gür çatık kaşlı, yanakları benli, ufak tefek, dolgun göğüslü ve dolgun kalçalı bir esmer... Bayağı bir şey ama çekici... Erkeklerin hoşlandığı, erkekten hoşlanır kadınlardandı.”¹³³⁵

4. 1. 3. Kültür- Sanat ve Edebiyat: Resim ve Heykeltıraş: Romanda dedektif tavırlarıyla dikkat çeken Rayiha gerçekte bir ressamdır. Kocasını Rıdvan da heykeltıraştır. Karı koca sanatkâr ruhlu olmasına rağmen ikisi de mesleğini icra etmez. Romanda da bu özellikleriyle öne çıkmazlar. Yalnızca Rahşan’ın öldürülmesi üzerine ürettikleri teoriler ile ön plana çıkar.

“Ben heykeltıraşım, karım Rayiha da ressamdır. Daha doğrusu ressamdı. Resme çalışmış, bırakmıştı. Yıllardır eline fırça almıyor. Yaşım otuz altı: onunki henüz yirmi sekiz. On senelik evliyiz. Şu var ki heykeltıraşım dediğime bakıp da sakın Akademide hoca olduğuma veya memleketin her tarafına oturtulmuş heykellerle abidelerden bir kaçını da benim yaptığım, mesleğimle para kazandığıma hükmetmeyiniz. Esasen varlıklınız. Henüz belli başlı bir eser veremedim. Başlayıp bitiremediklerim sayısızdır. Daha bir tanesi olsun balçık halinden çıkıp fırınlanmış yahut tunç şekline girmiş değil!”¹³³⁶

4. 1. 4. İnançlar ve Din

Rayiha, ayın on dördünün insan kişiliği üzerinde değiştirici etkisinin olduğuna inanır. Rayiha cinayeti ayın on dördünde işlendiğinin üzerinde durur. Ayın on dördü ona göre insan psikolojisi üzerinde farklı etkiler uyandırır. Bu konuyla ilgili yaptığı araştırmaları polis Haydar’a anlatarak tezini ona da ispatlamak ister.

“Bütün bunlar o geceki mehtabın her mehtaba benzemeyen bambaşka tesirinden dolayı olmuştu. Fikrimce ay daima aynı ışığı vermiyor. Galiba ara sıra atmosferdeki değişiklikler yüzünden ışığı sinir sistemimiz ve dolayısıyla ruhumuz üzerinde bozukluğa sebep oluyor; en doğrusu aydınlığı zehir haline geliyor; bunu gözlerimiz ve derimizle alıyoruz. Keyif verici, kudurtucu bir zehir bu! Esasta ruh hastası olanları katil ediyor. O katilleri mazur göreceğim neredeyse! Beni de o gece ve bir defa da genç kız iken yarı deliye çevirmişti.”¹³³⁷

“Ay gökte pek masum, şair yaradılışlı, nazik görünmesine rağmen, insanların cinsi zevki, kudreti üzerinde yaman tesirler yapan, çok defa normal münasebetlerle çocuk üremesine yarayan, bazen de anlattığım korkunç, iğrenç cinayetlere zemin hazırlayan kısacası çok defa mukadderatımıza hâkim olan esrarlı bir peyktir.”¹³³⁸

¹³³⁵ a.g.e. s.10.

¹³³⁶ a.g.e. s.7.

¹³³⁷ a.g.e. s.211.

¹³³⁸ a.g.e. s.207.

“Siz 14 defa katil olmuş bir İtalya'nın nihayet yakalandıktan sonra doktora söylediklerini okudunuz mu? Okumaya vakit bulamıyorsunuz tabii. Anlatayım. Bu canavar demişti ki: Gökte ay yuvarlak şekle girdi mi kendimde müthiş bir değişiklik duyarım, adeta kanım damarlarımda parlamaya başlar, yerimde duramam. Kuvvetim artmış gibidir. Kan görmek, birini öldürmek ihtiyacıyla kıvrandığım bir sırada nihayet kendimi zapt edemem. Etsen çıldıracağıma şüphe yoktur. Artık önüme geleni öldürmekten başka bir şey düşünemez hale girerim ve öldürürüm; öldürdükten sonra da rahatlarım! Ruhیاتçılar ay ışığının yaşlı erkekler üzerinde bile müessir olduğunu ve durgun yaradılıştaki gençleri de. Vahşi kabilelerden bazısı da aya tapar; zira ayın nesli yetiştirme hususunda büyük tesiri olduğuna inanırlar...”¹³³⁹

4. 1. 5. Birey ve Toplum Arasındaki İlişki

4. 1. 5. 1. **Mirasyedilik:** Rıdvan ve Rayiha, bir işe girip çalışmadan ailelerinden kalan mirasla yaşamlarını sürdüren bir çifttir:

“Ben heykeltıraşım, karım Rayiha da ressamdır. Daha doğrusu ressamdı. Resme çalışmış, bırakmıştı. Yıllardır eline fırça almıyor. Yaşım otuz altı: onunki henüz yirmi sekiz. On senelik evliyiz. Şu var ki heykeltıraşım dediğime bakıp da sakın Akademide hoca olduğuma veya memleketin her tarafına oturtulmuş heykellerle abidelerden bir kaçını da benim yaptığım, mesleğimle para kazandığıma hükmetmeyiniz. Esasen varlıklınız. Henüz belli başlı bir eser veremedim. Başlayıp bitiremediklerim sayısızdır. Daha bir tanesi olsun balçık halinden çıkıp fırınlanmış yahut tunç şekline girmiş değil! Kırkımdan sonra da bir şeyler meydana getireceğim şüphelidir. Ama yine de Heykeltıraş Rıdvan'dır ismim; hep böyle anılırım. Giyinişim de bu husus fa büyük rol oynuyor. Zira sırtımda kadife ceket, kukuletalı yarım palto, kravatsız gömlek, fermuarlı yelek nevinden epeyce acayip elbiseler gören yabancılar bohem bir sanatkâr olduğuma derhal hükmederek etrafa sorarlar: -Necidir? Ressam, bestekâr, şair falan, öyle bir şey mi? ... Kendimle alay etmeyi severim. Fakat birkaç sebebi daha vardır: o elbiseler içinde rahatlık duyduğum muhakkak. Herkese benzemekten, sürü ortasında belirsiz olmaktan da hazzetmem. Bakılmaktan hoşlandığımı saklamayacağım. Merak uyandırmak bana bir nevi keyif verir...”¹³⁴⁰

“Babam Mümtaz Beyden epeyce irad kalmıştı ama çoğunun altından girip üstünden çıktığım için şimdi sadece Harbiye'de oturduğumuz bina elimdedir. Niyetim onu yıktırıp yerine bir apartman kurmak... Bir türlü başlayamıyorum...”¹³⁴¹

¹³³⁹ a.g.e. s.201.

¹³⁴⁰ a.g.e. s.7.

¹³⁴¹ a.g.e. s.8.

4. 2. BİREYSEL TEMALAR

4. 2. 1. Aşk

4. 2. 1. 1. **İmkânsız Aşk:** Haydar'ın Rayiha 'ya karşı olan duygularında bu durum vardır. Çünkü Rayiha evli ve kocasını çok sevmektedir.

“Ağlatacak bu adam beni. Ama niçin fazla alıngan, hisli bir haldeyim? Neden, anladığı gibi, onu muhabbetli sözler söylemeye zorluyorum? Adeta kendisine ‘Bana aşkından bahset’ demiyor muyum? Lüzumsuz suallerimle galiba benim Rıdvan’a sadık kalışım evlendikten sonra karşıma beğeneceğim bir erkekle çıkmamasından. Azıcık hoşlanınca Haydar Beyle nasıl da meşgul olmaya başladım! Eğer vapur yolculuğu bu kadar kısa sürmeseydi kim bilir daha ne yapacaktım, neler olacaktı.”¹³⁴²

Rayiha kendisine itiraftan çekinse de Haydar'dan hoşlanır. Adamın kendisine gösterdiği ilgiden o kadar memnundur ki onu kaybetmekten dahi korkar. Ancak Rayiha, izzet-i nefsine düşkün bir kadın olduğu için kocasına düşüncede dahi ihanet etme fikri onu üzer.

“Gözümün ucuyla Haydar Beye bakıyorum. Gözleri bende onun. Hiç de kızmamış, zavallı adam! Tatlı bakışlarıyla kavramış beni. Yok, artık hiç şüphe kalmadı: Birbirimizi seviyoruz. Daha doğrusu şu anda ben de onu seviyorum. Yarın belki daha az seveceğim? Belki de öbür gün yanımdan uzaklaşmış olacağı için sevmeye başlayacağım; nihayet unutacağım.”¹³⁴³

Haydar ise yıllardır birkaç farklı yerde Rayiha'yı görür ve gördüğü ilk günden beri de onu çok beğenir. Lakin sevdiği kadın bir başkasıyla evlidir ve kocasını da çok sever. Aşkınin imkânsız olduğunu bilmesine karşın mesleğine ihanet etmek uğruna dahi Rayiha katilin kendisi olduğunu söylediğinde onu bir türlü tutuklayamaz.

“Bu üç tesadüfte beni fark etmemesine alınmadım değil. Şu var ki azıcık memnun da oldum. Zira buldukları meclis dışında gözleri fırl fırl yabancı ve başka erkek arayan muhteris kadınlardan haz etmem... Peki, kendisiyle meşgul oluşumda bir maksat, bir ümit var mıydı? Bir şeyler tasarlıyor bazı hayaller mi kuruyordum? Katiyen! Rastlantılar dışında Rayiha Hanımı aramam, karşılaşma vesileleri hazırlamaya kalkışmamam da gösteriyor ki muhabbetim hem plansız hem platoniktir.”¹³⁴⁴

“Ondan ilk dakikada şüphelenmiştim. Eğer hiç tanımadığım, cazibesi altında kalmadığım bir kadın bir başkası olsaydı katili çoktan, ertesi günü elimize geçmiş

¹³⁴² a.g.e. s.255.

¹³⁴³ a.g.e. s.259.

¹³⁴⁴ a.g.e. s.158.

bulunacaktı. Kendi kendimi aldatmaya çalıştım, Rayiha 'ya mesuliyeti yüklememek için zekâmi, mantığımı teptim. Bunlar yetmiyormuş gibi arkasından vapura koştum; yapmadığım budalalık, münasebetsizlik kalmadı. Netice şu: Mesleğime ihanet.”¹³⁴⁵

4. 2. 1. 2. Kıskançlık: Haydar, Rayiha'yı Rıdvan'dan; Rayiha da Rıdvan'ı Rahşan'dan kıskanır.

“Kuru göğüslü ve dümdüz kalçalı Gülhun kocamın kolları arasında dans ederken baktım; modern silütiyle masalardakilerin dikkatini çekiyor... Bu kadarcık üzüntü gönlüme derin bir bedbinlik çöktürdü, sigaramın dumanını içime çekerek burun deliklerimden havaya yayıyorum, adeta sinirliyim. Yoksa Gülhun'u mu kıskandım? Manasız bulduğum papatya sarısı gözlerinde şimdiye kadar farkına varamadığım bir şey, bir güzellik, bir haz, bir kendinden geçiş seziyorum. Ben galiba kıskanç bir kadını; kıskanç görünmeyi izzet-i nefsimе yakıştıramayan kapalı kıskançlardan, meydana vuramadığından dolayı için için eriyenlerden, en sahicilerinden...”¹³⁴⁶

“Kendi kendime nihayet itiraf ediyorum: Rıdvan'a hiç de sır vermediğim halde iki aydan beri artan bir şiddetle Rahşan'ı kıskanıyordum. Kocam böyle bir kıskançlığa sebep olacak hareketlerde mi bulunuyor, eski metresini hala sevdiğini, tekrar ele geçirmek istediğini mi sezdiriyordu? Birbirlerine gizliye bakıyorlar, gülümsüyorlar, aralarında maziye hasretle andıklarını belli eden kaçamaklı işaretler mi alıp veriyorlardı? Bunlardan hiçbiri olmuyordu, olmamıştı. Rıdvan tabiliğini hiçbir zaman kaybetmemişti. Rıdvan da esasen ortalarda görünmüyordu. Gayet ustalıkla ikisini de kontrol altına almıştım. Kontrolü polis romanları mütehasısı bilgisiyle tamamen şüpheye meydan vermeden yaptığımı da emindim. Kıskandığım şey sadece bu değildi. Geçmiş hayatlarını düşünmek, hayalimden geçirmek de beni çileden çıkarıyordu; asıl yorucu olanı da azap çektiğimi Rıdvan'a anlatmamak için biteviye gayret sarf etmemdi. Birkaç defa buhran bile geçirmiştım. Nitekim vaka gecesi yatmaya, odamıza girdiğimiz zaman kapıldığım buhran yüzünden evde duramamış başımı alıp bahçeye fırlamıştım.”¹³⁴⁷

Rıdvan, Haydar'ın karısına olan duygularını fark etmesine karşın karısına karşı duyduğu güvenden dolayı içindeki kıskançlığı bastırarak umursamaz davranır. Ancak gerçek katilin kim olduğunu bularak karısının onunla görüşmesini önlemek ister.

“Haydar'ın aklı sende! Allak bullak oldu adamcağız. Artık onun elinden bir şey gelmez. Sen de bir çıkmaza saplanmışsın, katilin Rahim olduğuna inanmışsın. İşi

¹³⁴⁵ a.g.e. s.236.

¹³⁴⁶ a.g.e. s.89.

¹³⁴⁷ a.g.e. s.90.

inada bindirdin. Ben tarafsızım; ne aşığım ne keçi inatlı. Zavallı kızı öldüreni bir ben biliyorum. Dönüşte elimle yakalayacağım.”¹³⁴⁸

4. 2. 1. 3. Aşk/ İdeal Çatışması: Haydar, çok sevdiği mesleği ile Rayiha’ya karşı olan duyguları arasında sıkışıp kalır.

“Bir ara Rayiha’nın bana baktığını hissettim. Gözlerimi onun tarafına çevirdim. Evet, bakıyordu göz göze geldiğimiz halde yine bakmakta, daha doğrusu süzmekte deva ediyordu. Aldanmıyordum, aldanamazdım; bakışları okşayıcı idi. Kondurmak istemiyorum ama istekli idi bile diyebilirim.”¹³⁴⁹

“Rayiha katil değil, böyle bir şey yapmış olsaydı şüphe uyandıracak bir itirafa yanaşmazdı.”¹³⁵⁰

Rayiha onun katil olduğunu itiraf etmesine karşın Haydar duyduklarının doğruluğuna bir türlü inanmak istemez.

*“Esasen diyorum, benden başka kimse Rayiha’dan şüphelenmedi, ben de şüphemi resmiyete dökmedim...”*¹³⁵¹

Rayiha’nın intihar edeceğinden o kadar emindir ki sırrının ondan başka biri tarafından bilinmesini istemez. Hatırası tertemiz kalsın, herkes ona acısın diye içinde saklamaya karar verir.

“Ondan ilk dakikada şüphelenmiştim. Eğer hiç tanımadığım, cazibesi altında kalmadığım bir kadın bir başkası olsaydı katili çoktan, ertesi günü elimize geçmiş bulunacaktı. Kendi kendimi aldatmaya çalıştım, Rayiha ‘ya mesuliyeti yüklememek için zekâmı, mantığımı teptim. Bunlar yetmiyormuş gibi arkasından vapura koştum; yapmadığım budalalık, münasebetsizlik kalmadı. Netice şu: Mesleğime ihanet.”¹³⁵²

4. 2. 1. 4. Aşk/ Ahlak Çatışması: Rayiha Haydar’dan etkilenmesine rağmen evli bir kadının kocasını aldatmasını ahlaksızlık olarak gördüğü için Haydar ile duygusal yakınlaşmaya girmez.

“Onunla evlenmiş olsaydım kendisine yardımım dokunurdu; cinayetlerin esrarını beraber çözerdik; ne tatlı münakaşalar ederdik, diyorum. Fakat birdenbire kızardığımı hissettim. Kapıldığım merak yüzünden Rıdvan’a halimden olsun, velev ki şimdiki kocamı tanımadan evlendiğimi tahayyül ettiğim bir erkekle ihanet fikri beni utandırdı, üzüldüm.”¹³⁵³

---

¹³⁴⁸ a.g.e. s.281.

¹³⁴⁹ a.g.e. s.207.

¹³⁵⁰ a.g.e. s.212

¹³⁵¹ a.g.e. s.225.

¹³⁵² a.g.e. s.236.

¹³⁵³ a.g.e. s.126.

“Rıdvan beni gönlümün ihtiyacı kadar seviyor, hudutsuz bir sevgi. Ben de kendisinden on yıl sonra hala ilk okşanan bir genç kızın aldığı zevki duyuyorum. Ne kadar romantik insanlarız. Bir arada elli yıl yaşayabilsek Victor Hugo ile Juliette’de olduğu gibi aşkımız hüviyetinden bir zerre kaybetmeyecek...”¹³⁵⁴

4. 2. 2. Kadın- Erkek İlişkileri: Rıdvan’ın Gülhun ile olan durumunu bu grupta inceleyebiliriz. Evli olan Rıdvan başka kadınlarla birlikte vakit geçirmekten çekinmeyen bir adamdır. Kıskanç olduğunu göstermek istemeyen Rayiha da bunu doğal karşılayarak sorun çıkarmaz.

“Kuru göğüslü ve dümdüz kalçalı Gülhun kocamın kolları arasında dans ederken baktım; modern silütiyle masalardakilerin dikkatini çekiyor... Bu kadarcık üzüntü gönlüme derin bir bedbinlik çöktürdü, sigaramın dumanını içime çekerek burun deliklerimden havaya yayıyorum, adeta sinirliyim. Yoksa Gülhun’u mu kıskandım? Manasız bulduğum papatya sarısı gözlerinde şimdiye kadar farkına varamadığım bir şey, bir güzellik, bir haz, bir kendinden geçiş seziyorum. Ben galiba kıskanç bir kadını; kıskanç görünmeyi izzet-i nefsimе yakıştıramayan kapalı kıskançlardan, meydana vuramadığından dolayı için için eriyenlerden, en sahicilerinden...”¹³⁵⁵

---

¹³⁵⁴ a.g.e. s.129.

¹³⁵⁵ a.g.e. s.89.

SONUÇ

Yakın dönem Türk tarihi ve edebiyatında oldukça önemli ve ilginç bir yere sahip olan Refik Halit Karay, 1908-1965 yılları arasında yaptığı edebi, siyasi ve matbuat faaliyetleriyle bugünün araştırmacılarına kaynaklık edebilecek çok sayıda eser bırakır.

Refik Halit Karay, romanlarında değişen toplumsal yapı, İstanbul, Halep, Beyrut, Anadolu, Türk insanı, dil, edebiyat, sanat, kadın, mevsimler, örf, adet, gelenek, görenek gibi birbirinden farklı onlarca konuyu işler.

Refik Halit Karay'ın üzerinde durduğu meseleler devri yaşayan diğer yazarlar ve aydınlar tarafından da dile getirilir. Ancak o, bu meseleleri dile getirirken sıradanlığa düşmez, klişe ifadelerle yer vermez. Yazarlığının bütün gücünü kullanır ve okuyucunun meseleleri farklı bir açıdan görmesini sağlar. Mizahi gücü ile de yazdıklarını daha etkili hale getirir. Onu devrin yazarlarından farklı kılan bir nokta da romanlarının kurgusunu iyi ayarlamasıdır.

Refik Halit Karay, bir ara Milli Mücadele'ye karşı durur. Fakat yaşanan gelişmeler üzerine ülkesine, hükümete olan bakış açısı değişir. Bu tutumunda Atatürk'ün tahmin ettiğinin aksine başarılı olması, aynı zamanda ayrılığın daha fazla uzamasını istememesi ve vatanına kavuşmak istemesi etkili olur. Romanlarında da yeri geldikçe bu konuya değinmeyi ihmal etmez. *Nilgün* romanının erkek kahramanı Ömer, vatanına yeniden dönüşünü Atatürk'e borçlu olduğunu belirterek ona övgüler dizer. *İki Cisimli Kadın*'ın erkek kahramanı Reha da konuşmaları arasında sürgünden sonra ülkesine yeniden dönüşünün Atatürk sayesinde olduğunu söyler.

Refik Halit Karay'ın romanlarında sıklıkla işlenen “sürgün” teması onun bir romanına ismini vermekle beraber diğer romanlarında da satır aralarına gizlenir. Sürgün teması fiziksel ve içsel sürgünlük olmak üzere iki bölümde incelenebilir. Siyasi sebeplerle ülkesinden uzaklaştırılan karakterlerin yanı sıra görev icabıyla başka memleketlerde yaşamak zorunda kalan, yabancılaşmayı tecrübe eden ve sürgünlüğün başka bir boyutunu yaşayan karakterler de vardır. *Sürgün* romanının Refik Halit Karay'ın yaşamıyla yakın bir ilişkisi bulunduğu görülür. Fakat Refik Halit, sürgün hayatı yaşayan bir yazar olarak deneyimlerini aktarsa da kendisi ile

ilgisi olmayan bir asıl karakter seçer. Çünkü Refik Halit, roman kahramanı Hilmi Efendi'ye göre daha iyi bir yaşam sürdürür. *Sürgün* romanında bir şehzade karakterinin de yer alması, Refik Halit'in sürgün edildiği dönemde, sürgüne gönderilen diğer kesimler hakkında okuyucunun fikir edinmesini sağlar. Bunun yanı sıra memlekete sürgün olan karakterler gittikleri her yeri yurdu ile karşılaştırır. Bu karakterler, gittikleri yerler ile İstanbul ya da Anadolu arasında yaptığı her kıyaslamada İstanbul ve Anadolu'yu üstün görür.

Romanlarda fiziksel sürgünlüğün yanı sıra içsel sürgünlük de başarılı bir şekilde işler. Romanlarda kadın ya da erkek karakterler, bulunduğu topluluğa, farklı bakış açıları ve farklı kültürel geçmişleri olması sebebiyle uyum sağlayamadıklarından kendilerini yalnız hissederek sürgün hayatı yaşarlar. *Anahtar* romanında Kenan, kalabalığın içinde kendini yalnız hisseder. Ait olmadığı bir dünyada kendine ait olmayan davranışlar sergilediğini düşünür. Bu fikirle yaşarken de kendini hastanede bulur. *Dişi Örimcek*'te Hayati Bey, içsel sürgünlük yaşar. Yaşadığı yerdeki Türk topluluğuna pek katılmaz. Eğlencelere, otellere gitmez. Kadınları da tehlikeli bularak onlara yaklaşmaz. *İki Cisimli Kadın*'da Reha, romanda belirtilmeyen bir sebeple ülkesinden sürgün edildikten sonra diyar diyar gezer. Onu diğer romanlardan farklı kılsa Reha, memleketindeki geçmişine değil sürgünde geçirdiği zamanlara özlem duyar. *Sonuncu Kadeh*'teki Cemşit ile *Bu Bizim Hayatımız*'ın yaşlı kahramanı Mazlum Sami de geçmişlerinde derin iz bırakan aşklarını kimseyle paylaşmayarak kendilerini içsel sürgünlüğe hapsederler.

Refik Halit Karay, romanlarındaki mekân tasvirlerinde tabiat karşısında nesnel bir tavır takınır. Tabiat unsurlarını anlatırken seçtiği kelime ve hayaller, ona Anadolu'yu en iyi anlatan yazarlardan biri olma unvanını kazandırır. O, romanlarında genellikle sosyete çevresinde sürdürülen hayat tarzını yansıtır. Romanlarında 19. yy. sonları ile 20. yy. başlarındaki sosyetenin hayat tarzını ele alır. Konusunu İstanbul'dan alan romanlarında Osmanlı'nın son yılları ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasındaki süreçte sosyete hayatında yaşanan değişikliği anlatır. *İstanbul'un Bir Yüzü*, *Bu Bizim Hayatımız*, *Bugünün Saraylısı*, *Anahtar*, *Sonuncu Kadeh*, *Kadınlar Tekkesi* romanlarında genellikle sosyete çevresinde sürdürülen hayatın kusurlu yönlerini ortaya koyar. Romanlarındaki kahramanlar etrafında zaman

zaman eski ile yeni karşılaştırılır. İki tarafın da olumsuz yönü olmakla beraber olumlu yönleri de vardır. Refik Halit, eskinin daha çok mutfak ve yemek kültürüne hayrandır. Yeninin ise kadın erkek ilişkilerinin serbest olmasını beğenir. Ayrıca romanlarda vurguncuların ve mirasyedilerin yaşadığı akıbet de anlatılır. Yazar, tüm bunları ortaya koyarken romanın akışına müdahaleden kaçınır. Olay ve kahramanları bu hususları ifade edecek şekilde seçer. Onun hemen hemen tüm romanlarında bir mirasyedi, eski devirde yaşamış insan, sonradan mevki sahibi olup zengin olan insanlar vardır. Bunları da birbirinden bağımsız değil bir olay etrafında birleştirilerek anlatır. Bu şekilde türedi zenginlerin yaşamları ya da mirasyedi tiplerin yaşadığı son, çevre ile ilgisi kurularak ortaya konur.

Romanlarda çevre genellikle sosyete hayatına sahne olan yerler olmakla beraber farklı coğrafyalarda da geçer. *Çete*'de olaylar Hatay ve Amanos dağlarında bir aşk hikâyesi çevresinde geçer. *Yezidin Kızı*'nda Yezidilerce kutsal sayılan yerler, *Sürgün*'de Beyrut'un, Halep'in güzel görünüşlü sokakları, meydanları, eğlence yerleri anlatılır. Romanları arasında konusunu egzotik ülkelerden alanları da vardır. Daha çok macera özellikleri olan *Nilgün* ve *İki Cisimli Kadın*'da buna şahit olunur. Uzak Doğu (*Nilgün*) ve Güney Afrika'da (*İki Cisimli Kadın*) geçen olayları konu alan romanlarda yine sosyete muhiti hâkimdir. Bu romanlarda İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Uzak Doğu ülkelerinin siyasi ve sosyal durumu, yerli halkın yaşam tarzı, Osmanlı sarayına mensup insanların günlerini nasıl geçirdikleri anlatılır.

Yazar, mekân konusunda *2000 Yılın Sevgilisi* romanıyla yeni bir tecrübeye girer. Anadolu şehri olan Alanya'nın üç ayrı devirdeki durumu aşk etrafında ele alınır. Birincisinde Roma İmparatorluğu, ikincisinde Selçuklular ve üçüncüsünde Cumhuriyet dönemindeki hali gözler önüne serilir. Refik Halit Karay'ın konusunu Anadolu'dan alan yalnızca iki romanı vardır. *Karlı Dağdaki Ateş*'te Bursa ve Uludağ'da geçen bir aşk anlatılırken *İki Cisimli Kadın*'da Ankara ve Abant'ta yaşanan olaylar hikâye edilir. *Yezidin Kızı*'nda ise kurguyu, İstanbul, Anadolu ve sürgün edildiği bölgelerin dışında yaratması, yazarın bakış açısının yerelden çıkıp uluslararası bir alana kaydığını gösterir.

Refik Halit Karay'ın romanlarında mirasyedi, türedi zenginler, çok çalışarak zengin olan insanlar, hırslarıyla hareket eden kadınlar ve erkekler öne çıkar. Yazarın

romanlarında yapılan eleştirilerden en fazla harp zenginleri nasibini alır. Harp zenginlerinin temel insanî değerlerden uzak, israf ve gösteriş içindeki hayatlarını ve vatanın yaşadığı tehlikelere son derece kayıtsız tavırlarını farklı tipler üzerinden romanına taşır. *İstanbul'un Bir Yüzü* romanında harp zenginleri geniş bir şekilde ele alınır. Romanın kadın kahramanı İsmet, harp zenginlerinin halk tarafından sevilmediğini ve her fırsatta tenkit edildiklerini gözlemler.

Refik Halit'in romanlarında kadın karakterler modern, macera yaşamayı seven, kocasına bağlı, halk sınıfına mensup olmak üzere gruplara ayrılabilir. Bu kadınlar aynı zamanda erkekler üzerinde güçlü tesirler bırakırlar. Kadın karakterlerin hepsinin dikkat çekici oranda güzel olmaları dikkat çeker. Ancak bu kadınlar romanlarda sağlam karakteriyle ön plana çıkmaz. Kadın şahsında halkın değişen yaşantısı yozlaşmış yönleriyle anlatılır. *Bugünün Saraylısı*, *Dört Yapraklı Yonca*, *Ekmek Elden Su Gölden*, *Yerini Seven Fidan* romanlarında maddi yönden tatmin olmaya çalışan kadın karakterler ele alınır. *Dört Yapraklı Yonca*'daki Emire ve *Ekmek Elden Su Gölden*'deki Ferhan, zengin bir hayat yaşamak için evlenen, maddi doygunluğa erişince de buldukları yere ait olmadıklarını anlayan karakterlerdir. *Karlı Dağdaki Ateş*'te Binnur, zengin koca arayışındayken hayatını Yusuf'un yanında dağda, insanlardan ve onların değer yargılarından uzakta yaşamaya karar verir. *Dişi Örümcük*'teki Nurperi ise karakter bakımından olumlu özelliklere sahip olmasa da güçlü bir kadındır. O, sergilediği davranışlarla okurun empati kuramayacağı, yaklaşamayacağı bir karakterdir.

Refik Halit'in romanlarında çizdiği kadın portrelerine bakıldığında kadınlara karşı mesafeli bir tavır takındığı görülür. Refik Halit, kadını zayıf görür. Kadınların hem karakter olarak zayıflıkları hem maddiyata olan düşkünlükleri hem de negatif dönüşüme uygun bir fitrata sahip olmaları yazarda bu algıyı oluşturur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra toplumda pek çok şey değişir. Yazar, kadınların erkeklere oranla daha çabuk Batılılaştığını düşünür. Bu Batılılaşma daha çok yozlaşma şeklinde ortaya çıkar. Aynı zaman diliminde birden fazla erkekle görüşen kadın karakterler olmakla beraber evli olduğunu umursamadan kocasını aldatan kadın karakterler de vardır. Modern hayatı yaşamak için ellerinden gelen her şeyi yapan kadınların ortak noktası ise yaşadıkları büyük pişmanlıktır. *Sürgün* romanında Hilmi Efendi'nin kızı

Seher, zengin ve rahat yaşama uğruna alkol ve uyuşturucu tuzağına sürüklenir. Seher, çok para kazandığı için mutlu olsa da yaşadığı hayattan büyük pişmanlık duyar. Sık sık anne ve babasıyla geçen günleri anar. Babasının sürgün gitmesinden duyduğu ıstırabı içinde taşır. Nitekim yaşadığı hayattan vazgeçemeyen Seher, romanın sonunda babasının ölümüne sebep olur. *Bugünün Saraylısı* romanında güzelliği ile modern hayatın bir anda gözdesi durumuna gelen Ayşen, etrafında dönen erkeklerden hangisini tercih edeceğini bilemez. Şaşkınlık içinde kendisine en rahat yaşamı sağlayacak olan Revehya Paşa ile evlenir. Böylelikle Ayşen, istediği imkânlarla sahip olur. Ancak mutluluğu kocasının yanında değil uyuşturucuda arar. Ayşen, Refik Halit'in diğer kadın karakterleri gibi ne istediğini bilmeden, arzu ve istekleri doğrultusunda sürekli değişim gösteren bir karakterdir.

Refik Halit'in romanlarında genel olarak çizdiği kadın portrelerinden farklı kadınlar da vardır. Bu kadınlar, kocalarına vakit ayırmayı sever ve onlara sonsuza kadar sadık kalırlar. *2000 Yılın Sevgilisi* romanında Aslıhan ve Somnur, ruh eşlerini bulduklarında onlarla mutlu bir evlilik yaparlar. *Kadınlar Tekkesi*'nin Neşide'si namusuna düşkün ve kocası İrfan'ı çok seven bir genç kadın olduğundan Şeyh Baki'den uzak durur. Onun olduğu ortamlardan kaçır. *Anahtar*'daki Perihan, Refik Halit'in diğer romanlarındaki kadın karakterlerden kendini çabuk toparlayabilmesi ve özünü unutmaması yönüyle ayrılır. Bu yönüyle okuyucu tarafından da beğeni toplar.

Refik Halit'in romanlarında erkek kahramanlar sosyete hayatında yaşayanlar ile bu muhitten uzak duranlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Romanlarda mirasyedi, sürgün, harp zengini, yeni heyecanlar yaşamayı seven karakterler öne çıkar. Refik Halit, kahramanların ruh durumlarına etki eden unsurları belirtmek için onların hatıralarına başvurur. Geçmişe uzanmak istediğinde kahramanların hatıralarından faydalanır. Bir başka deyişle kahramana kendi hayatını ve kişilik özelliklerini anlattırır. Böylece onların ruhi durumlarını ortaya koyar. *İstanbul'un Bir Yüzü* hariç diğer romanlarda kahramanın ruhî ve fiziki portreleri olayların akışı içinde parça parça ortaya çıkar. Böylelikle kahramanın değişimi ortaya konulur. Erkeklerin fiziki yapıları aynı zamanda onların karakterini yansıtır. Kadınlar tarafından beğenilen erkekler göbeksiz, uzun boylu, geniş omuzlu, kemik yüzlüdürler.

Refik Halit Karay, sonradan zengin olan insanların yaşadığı hayal kırıklığını da romanlarında işler. *Ekmek Elden Su Gölde*n romanında Duranbeyli ailesi, zengin olmasına zengindir. Fakat onların zenginliği adeta sonradan görme zenginliktir. Paranın kendilerine her kapıyı açtığını düşünerek kaba saba bir yaşam sürerler. Ailenin en küçük üyesi Ferhan da başlangıçta onlardaki bu zenginliğe aldanır. Ancak zamanla bunun kendisini mutlu etmediğini anlar. Numan ile tanışıp aşkı da tadınca o hayattan iyice nefret eder.

Geniş bilgi birikimine sahip yazarın romanlarında aynı zamanda dini ve psikolojiyi ilgilendiren tip ve olaylar da vardır. *Ayın On Dördü* romanında kadın kahraman Rayiha, komşuları Rahşan'ın ölüm sebebini, ayın on dördünün insan psikolojisi üzerindeki etkisine bağlar. Bu tezini ispatlamak için de çeşitli dergilerden, gazetelerden yararlanır. *Kadınlar Tekkesi* romanında ise din konusuna değinir. Romanda dine ve din adamına bakış genelde olumsuzdur. Romanın ana kahramanı Şeyh Baki, son derece modern bir din adamıdır. Bu durumunu kendisini ve tekkesini çağa ve yasalara ayak uydurmamasına borçludur. Onun dış görünümündeki modernlik kadın düşkünlüğü ile bir arada yürür. Baki, ölçü tanımayan, şarlatanlık düzeyindeki tutum ve davranışlarına ulvi anlamlar yükleyerek kendi rahatı için dini pervasızca kullanan biridir. Romanda Fikri Can ise dini gerektiği gibi yaşar ve yardıma muhtaç olanlara doğru yolu gösterir.

Tüm bunların ardından şunları söyleyebiliriz ki Refik Halit, doğduğu, büyüdüğü, eğitimini aldığı ve sürgün olarak yaşamını sürdürdüğü şehirlerde tanıdığı insanlar etrafında, Meşrutiyet'in son yılları ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında geçen süreçte Türk toplumunda meydana gelen değişmeyi ironik bir sunuşla ifade eder.

KAYNAKÇA

AKÇURA, Yusuf, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri 1928 Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

AKI, Niyazi, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1960.

AKTAŞ, Şerif, **Refik Halit Karay**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

_____, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

ALANGU, Tahir, **Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1968.

ARSLANTAŞ, Bayram, **“Refik Halit ve Millî Mücadele”**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2003.

BALKAN, Ayşe, **“Refik Halit Karay’ın Eserlerinde Sosyal Tenkit”**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.

BANARLI, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. II**, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1984.

BARTU, Agâh, **Demokrat Parti ve Yüzellilikler**, Doğanlar Basımevi, İzmir, 1947.

BAYDAR, Mustafa, **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar**, Ahmet Halit Yaşaroğlu Yayınları, İstanbul, 1960.

_____, **Sanatçılarla Konuşmalar Refik Halit Anlatıyor**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1959.

BEYATLI, Yahya Kemal, **Siyasi ve Edebi Portreler**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1976.

BULUT, Ayşe, **“Refik Halit Karay’ın Hikâyelerinde Söz Dizimi”**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1999.

KUDRET, Cevdet, **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman (1910-1923)**, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1966.

DİNÇ, Mihrican, **“Refik Halid Karay’ın Eserlerinde Türk Toplumunu”**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2002.

EBCİOĞLU, Hikmet Münir, **Kendi Yazlarıyla Refik Halit**, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1943.

EKİZ, Osman Nuri, **Refik Halit Karay (Hayatı ve Eserleri)**, Gökşin Yayınları, İstanbul, 1984.

- ENGİN, H. Hüseyin, **Refik Halid Karay**, Engin Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- KABAKLI, Ahmet, **Türk Edebiyatı**, C. III, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
- KARAY, Refik Halit, **2000 Yılın Sevgilisi**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1972.
- _____, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1939.
- _____, **Anahtar**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1994.
- _____, **Ayn On Dördü**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1980.
- _____, **Bu Bizim Hayatımız**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1964.
- _____, **Bugünün Saraylısı**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2002.
- _____, **Çete**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1972.
- _____, **Dişi Örümcek**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1974.
- _____, **Dört Yapraklı Yonca**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2005.
- _____, **Ekmek Elden Su Gölden**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1985.
- _____, **İki Cisimli Kadın**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1972.
- _____, **İstanbul'un Bir Yüzü**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2005.
- _____, **Kadınlar Tekkesi**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1999.
- _____, **Karlı Dağdaki Ateş**, Arif Bolat Yayınevi, İstanbul, 1964.
- _____, **Kirpi'nin Dedikleri**, Semih Lütfi Yayınevi, İstanbul, 1940.
- _____, **Memleket Hikâyeleri**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1972.
- _____, **Nilgün**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1986.
- _____, **Sonuncu Kadeh**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1991.
- _____, **Sürgün**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1998.
- _____, **Yer Altında Dünya Var**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1998.
- _____, **Yerini Seven Fidan**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1977.
- _____, **Yezidin Kızı**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1992.
- _____, **Yüzen Bahçe**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1981.

LEVENT, Agâh Sırrı, **Ölümünün İlk Yılında Refik Halit Karay**, Ulus Yayınları, Ankara, 1966.

OZANSOY, Halit Fahri, **Edebiyatçılar Geçiyor**, Kanaat Kitabevi. İstanbul, 1967.

_____, **Refik Halit Karay'ın Ardından**, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1965.

SEVÜK, İsmail Habib, **Tanzimat'tan Beri Edebiyat Tarihi I**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1942.

SİYAVUŞGİL, **Sabri, Bir Refik Halit Var**, Varlık Yayınları, İstanbul, 15 Ağustos 1965.

SOYSAL, İlhami, **150'likler**, Gür Yayınları, İstanbul, 1988.

TEKİN, Mehmet, **Roman Sanatı**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

ÖZ GEÇMİŞ

01. 10. 1988 tarihinde Erzurum'da doğdu. İlköğrenimini İzmir Cemil Atlas İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Lise öğrenimini İzmir Karşıyaka Lisesi'nde tamamladı. 2006 yılında Ahi Evran Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. 2010 yılında yine aynı üniversitede Yeni Türk Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisansa başladı. 2012 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı'nda Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak göreve başladı.

Nesrin ATEŞ

Kırşehir, 2014

İletişim Bilgileri

Adres: Org. Nafiz Gürman Mah. 7131 Sok. No: 17 Kat: 2 Karşıyaka/ İzmir

Tel: 05063494292

e-posta: nesrin.ates_35@hotmail.com.